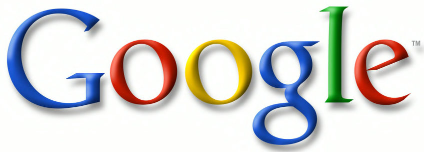
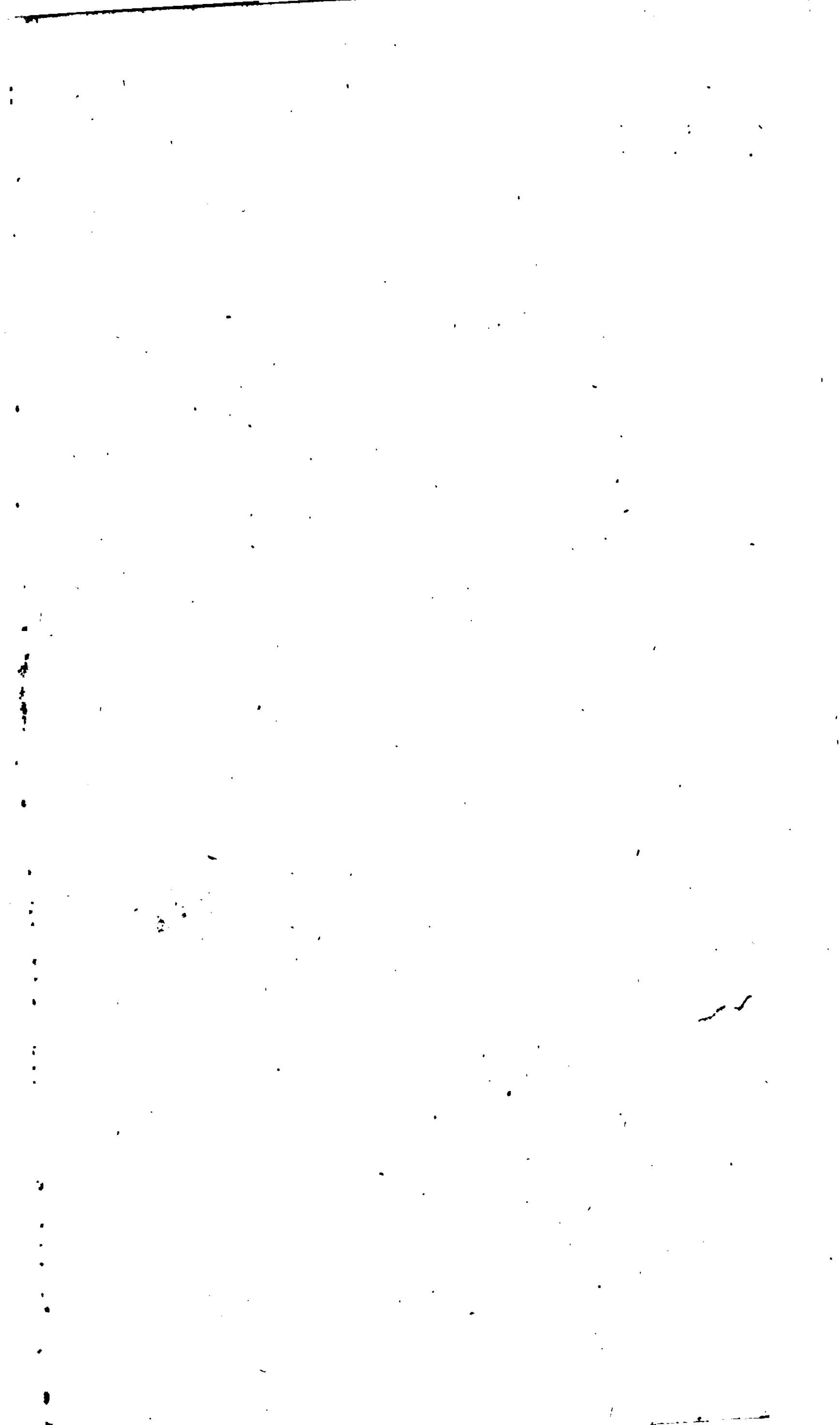

DOMI NUS ILLU MINA TIO MEA
Taylor Institution.

NEDERDUITSCH
TAALKUNDIG
WOORDENBOEK.

W—Z.

NEDERDUITSCH
TAALKUNDIG
WOORDENBOEK,

DOOR

P. WEILAND.

W—Z.

TE AMSTELDAM, BIJ
JOHANNES ALLART,
MDCCCXI.

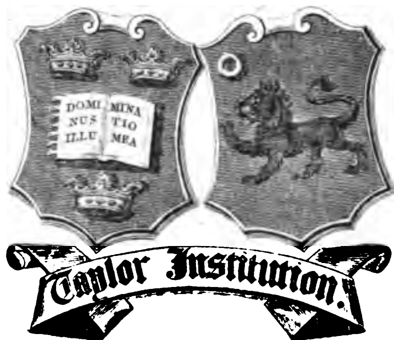

GEDRUKT TER BOEKDRUKKERIJ VAN J. BREEMAN.

LIBRARY OF THE TAYLOR INSTITUTION
UNIVERSITY
- 7 MAR. 1934
OF OXFORD

VOORBERIGT.

Zie daar, geachte Lezer! het ſlot van mijn Nederduitsch taalkundig woordenboek, *hetwelk ik met denzelfden lust ten einde bragt, waarmede ik het, voor dertien jaren heb aangevangen. Met verlangen hebben velen het einde van dit werk te gemoet gezien, terwijl ſommigen zich hetzelve nog niet aanſchaften, vreezende, dat het, uit hoofde zijner uitgeſtrektheid, misſchien een onvoltooid werk zoude blijven. Deze vrees is, bij de uitgave van dit laatſte deel, verdwenen; en elk voorſtander van zijne ſchoone, en boven vele andere talen, in menigerlei opzigt, verheven moedertaal is nu in de gelegenheid geſteld, om zich van dit woordenboek te voorzien, hetwelk met vrij al-*

DOMI MINA
NUS TIO
ILLU MEA
Taylor Institution.

NEDERDUITSCH

TAALKUNDIG

WOORDENBOEK.

W—Z.

teekent het eene onafgebroken zorg voor iets aan den dag leggende, als: *zelfs de waakzaamsten worden bedrogen.* Van hier *waakzaamheid.*

WAAL, z. n., vr., *der*, of *van de waal*; zonder meerv. Zekere rivier: *hierop voerenze de Waal over.* HOOFT. *Nu zwijg ik van de Wael, die zwart van schepen krielt.* VONDEL. Ook een met palen omgeven kom, waar de schepen in de zeehaven veilig kunnen liggen. Van *walen*, *wellen*, vloeijen. Zamenstell.: *waalredders.*

WAAL, z. n., m., *des waals*, of *van den waal*; meerv. *walen.* Een inboreling van het Waalsche, een uit het Waalsch land. Zamenstell.: *luikerwaal.* WACHTER leidt, dit woord af van het gr. *αλλος*, *altenus*, *peregrinus*, *per prosthesin τ8.*

WAALSCH, *walsch*, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Alles, wat op het land der Walen betrekking heeft, of tot derzelver taal en gewoonten behoort: *zij is een Waalsch meisje. De Waalsche taal.* Ook wordt het figuurl. voor *onverstaanbaar* gebezigd, als: *het was altemaal waalsch voor mij. Wat schepsel kan dat koeterwaalsch*, d. i. die brabbeltaal, *verstaan?* Ook wordt het woord *walsch* voor *fransch* gebezigd, als: *het walsch Vlaanderen*, d. i. het fransch Vlaanderen. Van daar heet, bij de vereenigde Nederlanden, de gemeente der hervormde Franschen, *de walsche gemeente.* Zamenstell.: *waalsch — walschland.*

WAALWORTEL, z. n., m., *des waalwortels*, of *van den waalwortel*; zonder meerv. In sommige streken *adderkruid* genoemd, bij LINN. *symphitum officinale.* Misschien van de dikke ronde gestalte des wortels dus geheeten, naar welke hij aan eenen golf gelijk is.

WAAN, z. n., m., *des waans*, of *van den waan*; zonder meerv. Van *wanen.* IJdele meening, of gedachte. HOOFT heeft dit vr.: *waardoor wij ons de waan ontgeven*; en: *gegrond op wankle waan.* Hierin volgt hem VOLLENHOVE: *waardoor de mensch zich als een waterbel opblaast met ijdele waan van ingebeelde hoogheit.* Maar MOONEN stelt het mannel., even als VONDEL: *uit geenen ijdelen waen.* Zoo ook DE DECKER: *om 't woeste volk dien waen te praten uit het hooft.* En M. STOKE: *na minen waan.* Van hier *waangeloof*, *waangeloovig*, enz.

WAANWIJS, bijv. n. en bijw., *waanwijzer*, *waanwijst.*

wijst. Van *wanen* en *wijs.* Eigenwijs, laatdunkend. Iemand die zich verbeeldt wijs te zijn: *hij is een waanwijze gek.* Ook wordt het zelfstandig gebezigd, als: *de waanwijzen zijn onverdragelijk.* Van hier *waanwijsheid*, d. i. laatdunkendheid, ingebeeldheid.

WAAR, z. n., vr., *der*, of *van de waar*; meerv. *waren.* Elke beweegbare levenlooze zaak, in zoo verre dezelve een voorwerp des handels is, d. i. verkocht of gekocht wordt. Meest zegt men het van zulke voorwerpen, die door kunst voortgebragt zijn: *houtwaren*, *ijzerwaren. Alle waar is naar zijn geld. Deze waar prijst zich zelve*, d. i. deze waar wordt door hare eigene deugd aangeprezen, en behoeft, daarom, de aanbeveling des koopmans niet. *Elk koopman prijst zijne eigene waar. Oorlof tot uitvoer dier ware.* Hooft. Zamenstell.: *eetwaar*, *koopwaar*, *verfwaar*, enz.

WAAR, bijw. van plaats. In welke plaats. *Waar zijt gij? Waar gaat gij? Ik weet niet waar hij zich bevindt. Van waar komt hij?* d. i. van welk eene plaats. *Waar voelt gij de pijn?* d. i. op welke plaats van uw ligchaam. *Nu weet ik waar hem de schoen wringt. Ik weet somtijds niet, waar mijn hoofd staat.* *Waar* bekleedt dikwerf de plaats van het betrekkelijke *welke*, doch alleen in zamenstelling met voorzetselen, als: *waaraan*, *waarbij*, *waardoor*, *waarheen*, *waarin*, *waarmede*, *waarna*, *waarop*, *waartoe*, *waaruit*, *waarvan*, *waarvoor*, enz.; b. v.: *waaraan ontbreekt het u?* aan welke zaak; *waardoor zijt gij ongelukkig geworden?* door welk voorval; *waaruit maakt gij dit op?* uit welke omstandigheden, enz.

Waar, hoogd. *wo*, bij Ottfrid. *waar*, bij Willeram. *wa*, bij Ulphil. *hwar*, nederf. *waar*, *wor*, zweed. *hwar*, eng. *where.*

WAAR, bijv. n. en bijw. *meer waar.* Echt, zeker, werkelijk. In welke beteekenis het alleen als bijw., en slechts in weinige gevallen gebezigd wordt, bijzonder als eene bezwering: *zoo waar ik leef! zoo waar als God leeft! zoo waar ik hier voor uwe oogen sta.* Waartoe het woord *voorwaar* ook schijnt te behooren. — *Een ware vriend*, *de ware deugd. Den waren God aanbidden. Zijn' waren naam verbergen. Iets voor waar houden. Niet waar?* eene in den vertrouwelijken spreektrant gebruikelijke uitdrukking, voor: *is het niet waar?*

Van hier *waarachtig*, *waarheid*, *waarlijk*. Zamenstell.: *waarheidlievend*, *waarborg*, *waarteeken*, teeken van waarheid, kenteeken, *waarzeggen*, enz.

WAARACHTIG, bijv. n. en bijw., *waarachtiger*, *waarachtigst*. Van *waar* en *achtig*, voor *haftig*, van het oude *haven*, hebben; derhalve eigenlijk, waar, of het ware hebbende: *God is waarachtig*. Somtijds beteekent *waarachtig* zoo veel als, *den schijn van waar hebbende*, of iets minder dan waar:

Het is WAARACHTIGH *Jan*,
Gij zijt een eerlick man;
WAARACHTIGH *is het: maer*
Dit is wat min als waer. HUIG.

Van hier *waarachtigheid*, *waarachtiglijk*.

WAARBORG, z. n., m., *des waarborgs*, of *van den waarborg*; meerv. *waarborgen*. Van *waar* en *borg*. Borg, onderpand. *Hij is mij een goede waarborg daarvoor*. *Iets tot waarborg aannemen*. *Ik houd dat geld tot waarborg*. Van hier in het dagelijksche leven het werkwoord *waarborgen*, ten waarborg stellen, ten waarborg strekken: *wilt gij mij daar voor waarborgen?*

WAARBORGEN, zie *waarborg*.

WAARD, z. n., m., *des waards*, of *van den waard*; meerv. *waarden*. Iemand die een' of meer personen, voor geld, herberging, voedsel en de noodige oppassing verschaft. *Gij hebt den waard gezien*, *en hij is u als een goed man voorgekomen*. Tegen dit *waard* stelt men het woord *gast*, als: *gelijk de waard is*, *vertrouwt hij zijne gasten*. Figuurl.: *buiten den waard rekenen*, d. i. zijne rekening verkeerd maken. Waarschijnlijk komt dit woord van *waren* en *gewaren*. Van eene vrouw zegt men *waardin*.

WAARD, z. n., m., zonder meerv. Een bedijkt land: *De Bommelerwaard*. *De Dordsche waard*, enz.

Op 't wexteijnt van de Bommelerwaerdt. HOOFT.

WAARD, z. n., m., *des waards*, of *van den waard*; meerv. *waarden*. Het mannetje van eenen eend.

WAARD, bijv. n. en bijw., *waarder*, *waardst*. Eene bepaalde aanspraak op de schatting van anderen hebbende, in vergelijking met den bekenden graad van schatting van iets anders. In vergelijking met het geld, den eenmaal aangenomenen maatstaf van de waarde der dingen, daar alsdan derzelver begrip in den vierden naamval geplaatst wordt. *De ring is tien guldens*, *het huis*

is twee duizend guldens waard. Hoe veel is dat stuk goeds waard? Het is veel waard, niets waard. In vergelijking met elk ander ding van bekende waardering, daar dit dan of door het omschrijvende *dat* uitgedrukt wordt, als: *de zaak is niet waard, dat ik er aan gedenk. Gij zijt niet waard, dat de zon u beschijnt. Hij was waard, dat men hem kwelde*, hij had het verdiend. Of door middel van een naamwoord, hetwelk dan, gemeenlijk, in den tweeden naamval staat. *Het is der moeite niet waard.* Ook beteekent het eenen hoogen graad van aanspraak op iemands achting hebbende, als: *mijn beste, waarde vriend. Die zaak is mij zeer waard. Hij is mij waarder dan zij.* Doch, van zaken gesproken gebruikt men, in plaats van de trappen van vergrooting, *meer, minder, het meeste, het minste. Deze zaak is mij meer waard dan die andere. Dit boek is mij minder waard. Van alle deze zaken is dit mij het minste en dat het meeste waard.*

Waard, hoogd. *werth*, reeds bij ULPHIL. *vairths*, zweed. *värd.*

WAARDE, *z. n.*, vr., *der*, of *van de waarde;* zonder meerv. De graad van voorrang, met betrekking tot de schatting van andere dingen, het denkbeeld van den voorrang en de deugdelijkheid eener zaak. *Eener zaak eene groote waarde bijzetten. De wetenschappen behouden hare waarde. Iemand in zijne waarde laten*, over deszelfs waarde niet beslissen. *De innerlijke waarde*, de innerlijke deugd, welke bij alle omstandigheden geschat wordt; in tegenoverstelling der *uiterlijke waarde*, die van toevallige omstandigheden afhangt, en ook *prijs* genoemd wordt. Inzonderheid met betrekking tot het geld, als den aangenomenen maatstaf der waarde. *Honderd guldens aan waarde. Munten van geringe waarde;* waar het echter de innerlijke waarde, of het gehalte beteekent. *De waarde voor iets ontvangen*, d. i. de hoegrootheid der waarde naar het geld berekend. In den wisselstijl schrijft men: *de waarde hier voor ontvangen.* Somwijlen wordt het ook voor prijs gebruikt, als: *in waarde stijgen.* Zamenstell.: *geldswaarde.* Van hier *waarderen*, schatten, *waardijn*, iemand, die aangesteld is om den aard en de waarde der metalen, vooral van goud en zilver, te onderzoeken, zoo als in de munt.

Bij Ottfrid., Notk. enz. *werd*, *werdi*, nederf. *weerd*, eng. *worth*, pool. *wart*.

WAARDEERBAAR, bijv. n. en bijw., *waardeerbaarder*, *waardeerbaarst*. Van *waarderen* en *baar*. Dat gewaardeerd, of op prijs gefteld kan worden, waardeerlijk: *dat goed is niet waardeerbaar*, d. i. kan niet op prijs gefteld worden. *Waardeerbaar goud*. Zamenftell.: *onwaardeerbaar*, onwaardeerlijk, enz.

WAARDEERDER, *waardeerfter*, zie *waarderen*.

WAARDEERLIJK, zie *waardeerbaar*.

WAARDEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik waardeerde*, *heb gewaardeerd*. Schatten, op prijs ftellen, de waarde der dingen bepalen: *hoe hoog waardeert gij die goederen? Zijn huisraad laten waarderen. Eene boekerij waarderen. Schilderijen zijn niet gemakkelijk te waarderen. Iets te hoog, te laag waarderen. Goud, zilver waarderen; ik heb het bij den zilverfmid laten waarderen.* Figuurl., achten, fchatten, in waarde houden. *Men moet den mensch niet naar zijn geld, maar naar zijne deugd waarderen. Gij kunt dat mensch niet genoeg waarderen.* Van hier *waardeerder*, *waardeerfter*, fchatfter — *waardering*, enz. Van *waard*, met den basterduitgang *eren*.

WAARDGELD, bij Meijer ook *waargeld*, z. n., o., *des waardgelds*, of *van het waardgeld*; meerv. *waardgelden*. Van *waar*, *waard* en *geld*. Eene zekere fomme gelds, die men den foldaten op hand geeft. Van hier *waardgelder*.

WAARDGELDER, z. n., m., *des waardgelders*, of *van den waardgelder*; meerv. *waardgelders*. Een foldaat, die aangenomen wordt en geld trekt, om de ftad, derzelver omtrek en, des noods, de kusten te bewaren: *de waardgelders kwamen in de wapenen*. Van het oude *waeren*, *weren*, *cuftodire*, bewaren, waarvan het angelf. *ware*, *cautela*. Hiermede ftaat ook in verband ons *waard*, *weerd*, *custos*, *hospes*.

WAARDIG, bijv. n. en bijw., *waardiger*, *waardigst*. Van *waarde*. Die, of dat iets verdient, of waardig is: *deze zaak is uwer niet waardig. Hij is die vrouw niet waardig. Een waardig man. Een waardige gast aan den disch des Heeren. Zich iets waardig maken*, door zijn gedrag iets verdienen. *Hij is dezen lof ten volle waardig*. Zamenftell.: *eerwaardig*, *hoogeerwaardig*,

dig, *lofwaardig*; *roemwaardig*; *ſtrafwaardig*, enz. Van hier *waardigheid*, *waardiglijk*. Reeds bij KERO, OTTFRID., en anderen *wirdig*.

WAARDIGHEID, z. n., vr., *der*, of *van de waardigheid*; meerv. *waardigheden*. Van *waardig* en *heid*. Zekere trap van deugd, achtbaarheid, verdiensten. *De waardigheid der zaak vereischt het. Overeenkomſtig met de waardigheid van het onderwerp.* Men zegt: *een man ſpreekt met waardigheid*, wanneer men wil te kennen geven, dat hij op eene achtbare, edele en met het karakter dat hij bekleedt, of de zaak, waarover hij ſpreekt, overeenkomſtige wijze, zich uitdrukt. In den zelfden zin zegt men, *met waardigheid te werk gaan. Zijne zaken met waardigheid verrigten. Hij heeft veel waardigheid in zijne manieren.* Ook beteekent het verheffing, onderſcheidende voortreffelijkheid. *De waardigheid van zijnen rang ophouden. Dit ſtrookt niet met de waardigheid van zijn karakter.* Het wordt ook voor eene aanzienlijke bediening gebezigd, als: *groote, ſouvereine waardigheid. In waardigheid geſteld zijn. Koninklijke, Keizerlijke waardigheid. Kerkelijke waardigheid. Waardigheden* zijn, in ſommige Kerken, zekere ambten, waaraan een gedeelte van het Kerkelijk regtsgebied verknocht is, of eenige bijzondere bediening in de Kapittels, als van: Proost, Deken, Schatmeester, Aartsdiaken enz., en in het Koor de bediening van Zanger. Ook wordt het gezegd van perſonen, die zulke bedieningen hebben, als: *er zijn Kerken, waar alle de waardigheden den rooden tabbaard hebben*, enz. Zamenſtell.: *eerwaardigheid*, *hoogwaardigheid*, *hoogeerwaardigheid*, *onwaardigheid*, enz.

WAARDIJ, z. n., vr., *der*, of *van de waardij*; zonder meerv. Het denkbeeld van de deugdelijkheid eener zaak, met betrekking tot den prijs: *een uurwerk van groote waardij. Gij zult er de waardij van betalen. Dit is eene zaak, waarvan de waardij naauwlijks is te berekenen. Van geene mindere waardij.* VONDEL.

WAARDIJN, zie *waarde*.

WAARDIN, z. n., vr., *der*, of *van de waardin*; meerv. *waardinnen*. De vrouw van eenen waard, of, die eenen herberg houdt. *Wij hebben daar eene beste waardin getroffen.* Zamenſtell.: *heerenwaardin*, *kogchelwaardin*.

WAARDSCHAP, z. n., o., *des waardschaps*, of *van het waardschap;* meerv. *waardschappen.* Het beroep van iemand, die een' herberg opheeft. *Waardschap drijven*, d. i. herberg houden. Ook beteekent het gast- of bruiloftsmaal. *Niemant sel mer bidden ter werschappe.* VAN HASSELT. *Die gekoren zijnde Koning in een waerschap wetten gaf.* R. VISS.

Dit woord, hetwelk zeer oud is en reeds bij NOTK. en anderen voorkomt, en *wirthschaft* genoemd is, wordt aldaar voornamelijk voor *gastmaal* gebezigd, van *wirth*, in het nederduitsch *waard*, in zoo verre dit tegen het woord *gast* overstaat. Van hier *waardschappen*, bij HALMA, gastmaal houden.

WAARDSCHAPPEN, zie *waardschap.*

WAARGEEST, z. n., m., *des waargeestes*, of *van den waargeest;* meerv. *waargeesten.* Verkleinw. *waargeestje.* Van *waren*, spoken, en *geest.* Een spook, en wel de geest van eenen afgestorvenen, welke men, oudstijds, geloofde dat, na de afscheiding van het ligchaam, terug kwam, om in zijne vorige woning, bij zijne bloedverwanten, des nachts te *waren*, of rusteloos heen en weder te loopen.

WAARHEID, z. n., vr., *der*, of *van de waarheid;* meerv. *waarheden.* Van *waar* en den uitgang *heid.* De overeenstemming der verscheidenheden in eene zaak. Zoo is *de waarheid Gods* de volkomenste overeenstemming van alles wat zich in God bevindt. Even zoo schrijft men in de zedekunde, iemand *waarheid* toe, wanneer zijn gedrag met zijn doelwit strokende is. De overeenkomst van eene stelling met andere bekende waarheden, het aanwezen van eenen grond, dien men bewijzen kan; 't welk men met den naam van *redeneerkundige waarheid* pleegt te bestempelen; in tegenoverstelling der dwaling. *De waarheid eener stelling, eener uitspraak, of van een vonnis bewijzen.* Ook beteekent het de overeenstemming met een oorspronkelijk beeld of schilderij, en in eene verdere beteekenis, met de natuur zelve. Zoo heeft b. v. een afbeeldsel *waarheid*, wanneer het zelve aan het oorspronkelijke beeld volkomen gelijk is. Eene schilderij heeft *waarheid*, wanneer derzelver voorstelling in alle deelen met de Natuur overeenkomt. Zoo zegt men: *de rol der onverschilligheid met veel waarheid spelen*, d. i. overeenkomstig met het ka-

karakter van een onverſchillig mensch. Voorts beteekent het de overeenſtemming eener rede zoo wel met de zaak zelve, als met de gemoedsgeſteldheid des ſprekers, in tegenoverſtelling van *onwaarheid*, en in eenen harderen zin, van *leugen*, welke beteekenis in de zamenleving meest in gebruik is. *Altoos de waarheid beminnen. Van de waarheid afwijken. Gij blijft der waarheid niet getrouw. De waarheid te na komen. Achter de waarheid komen*, d. i. de waarheid, of de ware geſteldheid der zaak vernemen. *In waarheid* wordt ook als eene zwakke bevestiging gebezigd, als: *in waarheid, ik ben zeer ongelukkig. Ik weet het in waarheid niet.* Ook de ware geſteldheid eener zaak. *De waarheid ſpreken, zeggen, bekennen, der waarheid hulde doen. De zuivere waarheid belijden. Om u de waarheid te zeggen. De waarheid uit iemand krijgen*, de ware geſteldheid eener zaak, door uitlokken, van iemand vernemen. *Waarheid* beteekent voorts eene ware ſtelling, eene ware oordeelvelling, en wordt, als zoodanig ook in het meervoud gebezigd. *Wijsgeerige, Godgeleerde waarheden. Nuttige waarheden leeren. Herſenſchimmige zaken voor waarheden aannemen. Eene bittere waarheid*; ook met het meerv.: *Iemand bittere, harde waarheden zeggen. Iemand de waarheid zeggen*, d. i. hem iets verwijten. De zamenhang van ware ſtellingen, het ware leerbegrip, zonder meerv. *De waarheid verkondigen. Om der waarheid wille vervolgd worden. Een getuige der waarheid.* Zamenſtell.: *waarheidſpreker, waarheidverkondiger, waarheidminnaar*, enz.

Bij NOTKER *uuarheit*; voor 't welk, weleer, met andere afleidingslettergrepen, *uuarnissi*, *uuarniſs*, *uuarhafti* en *uuara*, meer in gebruik waren.

WAARLIJK, bijw., voor zekerlijk, in de daad. *Hij is waarlijk onſchuldig. Zij is waarlijk te beklagen. Het is waarlijk waar.* Van *waar* en den uitgang *lijk*.

Bij OTTFRID, *uuarlich*, die het echter als een bijvoegelijk naamwoord voor *waar* gebruikt.

WAARMAKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik maakte waar, heb waargemaakt.* Van *waar* en *maken*. De waarheid aan den dag leggen: *hij zal mij dat waarmaken.* Van hier *waarmaking.*

WAARNEMEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik nam waar, heb waargenomen.* Van *waar* en *nemen*. Gewaarworden,

den, acht op ſlaan, bezorgen, onderhouden. *Hij heeft zijnen tijd niet wel waargenomen. Zijnen pligt wel waarnemen. Zijn werk wel waarnemen. Gods geboden waarnemen. De gelegenheid waarnemen. Den vijand waarnemen. Hij heeft haar reeds aan haar venſter waargenomen.* Gell. *Het wild neemt den jager waar, wanneer het hem aanziet. Ik heb eene groote verlegenheid in zijn gelaat waargenomen. Toen hij bij mij kwam, heb ik hem eens regt waargenomen.* Somwijlen beteekent het ook, met de zinnen opvangen als: *een heerlijk gezang, eene aangename reuk waarnemen.* Ook wordt het voor vernemen, beſpeuren gebezigd, als: *ik heb uit uwen brief waargenomen*, enz. Van hier *waarnemer*, *waarneemſter*, *waarneming*.

Dit woord is oud en luidt reeds bij Ottfrid. en anderen, *uuarneman*. *Waar* is hier het nog in *gewaarworden* voorkomende woord, 't welk *ziende* beduid heeft. Zie *gewaar*.

WAAROM, bijw. en voegw. van *waar* en *om*. Om welke reden. *Waarom hebt gij dat gedaan? Ik weet niet, waarom hij niet komt. Gij zult mij vragen, waarom ik het doe. Hij was dronken; waarom ik hem niet wilde ſpreken.*

Daar de oorzaak, naar welke men met *waarom* vraagt, zegt Adelung, een oogmerk met bewustheid onderſtelt, zoo kan men *waarom* eigenlijk ook alleen dan gebruiken, waar zulk eene bewustheid kan plaats vinden, en derhalve niet van levenlooze dingen, ten zij dezelve als werkende perſonen voorgeſteld worden. Men zegt, b. v. zonder eenige bedenking: *waarom zwelt de rivier zoo hoog?* waarvoor men echter liever moest zeggen: *van waar komt het, dat de rivier zoo hoog zwelt?* Dit woord komt ook als zelfſtandig in het mannelijke en onzijdige geſlacht voor. *Als dan zou men hun den eigentlijken waarom hunner beroepinge openbaren.* Hooft.

Dan zal men d'oirzaek zien, de reden, den waerom
Van zijn verbolgentheên. Vondel.

Mijn vrolijck aengezicht
Sal, vrees ick, den waerom noch brengen in het licht. Bred.

Hoedanige ſpreekwijze de Latijnen bezigen, als zij zeggen: *omne quare habet ſuum quia*, d. i. er is geen *waarom*, of het heeft zijn *daarom*. de Decker heeft het onz.: *'t waerom was eerelijk. Maer wie kan mij*

't waerom en redenen doen hooren. Westerbaan.
Dit lang waerom verveelt u overlang. Huigens.

WAARSCHAPPEN, zie *waardschappen.*

WAARSCHIJNLIJK, bijv. n. en bijw. Het ware gelijkende, den schijn daarvan hebbende, waarvan men slechts eenige offschoon geene voldoende gronden heeft, om het voor waar te houden. *Het is waarschijnlijk, dat hij komen zal,* wanneer men meer grond heeft om te vermoeden, dat hij komen, dan dat hij niet komen zal. *Eene waarschijnlijke zaak.* Van hier *waarschijnlijkheid.*

WAARSCHOUWEN, *waarschuwen,* bedr. w., gelijkvl. *Ik waarschouwde, heb gewaarschouwd.* Van *waar* en *schouwen.* Dit schijnt zoo veel te beduiden als het ware, een waar gevaar, te voren beschouwen. Ernstig vermanen, bekend maken. *Iemand voor eenig onheil waarschouwen.* Hooft heeft *waarschuwen het quaad,* voor *van het kwaad. Ik waarschouw u, dat gij het niet doet. Wees gewaarschouwd. Een waarschouwende droom.* Van hier *waarschouwer, waarschouwster, waarschouwing.*

WAARTEEKEN, zie *waar,* bijv. n. en bijw.

WAARTS, oulings *waart,* een uitgang, om eene rigting aan te duiden, welke alleen in de zamenstellingen, die bijwoorden zijn, gebruikt wordt, om deze rigting naauwer te bepalen, als: *opwaarts, nederwaarts, achterwaarts, voorwaarts, boschwaarts, huiswaarts, stadwaarts, herwaarts, derwaarts.*

Dit woord schijnt in eenige betrekking te staan met het engelsche *ward,* een oord, met het hoogduitsche *fahren, fahrt,* en het latijnsche *versus.*

WAARZEGGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zeide waar, heb waargezegd.* Van *waar* en *zeggen.* Toekomstige dingen te voren zeggen. *Iemand waarzeggen. Zich laten waarzeggen. Uit de kaart, uit het koffijdik waarzeggen.* Van hier *waarzegger, waarzeggerij, waarzegging, waarzegster.*

Ottfrid gebruikt *uuara zellan* voor te voren zeggen, terwijl *wahrsagen,* elders, de waarheid zeggen beteekent. *Waar* is hier, zonder twijfel, het bijw. *waar;* van waar *waarzeggen,* eigenlijk, toekomstige waarheden te voren zeggen beteekent.

WAARZEGGER, z. n., m., *des waarzeggers*, of *van den waarzegger*; meerv. *waarzeggers*. Iemand, die toekomstige dingen door bijgeloovige middelen wil voorzeggen. *Bij eenen waarzegger gaan. De Italiaansche waarzegger*. Ook voor een boek, waarin voorspellingen van geluk en ongeluk beschreven staan: *in den waarzegger lezen*. Van hier *waarzeggerij*.

WAAS, z. n., o., *van het waas*; zonder meerv. Zekere vochtigheid, die zich op vruchten enz. vertoont, aan daauw gelijk: *het waas ligt er nog op. Die rijpe geeltjes met haren waas*, HOOFT. *Sie hoe het versche waes sit op de Paters pruim*. WESTERB. Figuurl. *En kussen 't waes af van haer wangen*. ANTONIDES.

WACHT, z. n., vr., *der*, of *van de wacht*; meerv. *wachten*. Van *wachten*. De handeling, waardoor men acht geeft op het gene er omgaat, ten einde niet verrast of betrokken te worden. Verder, een zeker getal krijgsknechten, die de wacht houden. Ook enkele soldaten, die op schildwacht gesteld worden. Het beteekent ook de plaats, waar een zeker getal soldaten met eenen officier aan het hoofd zich onthouden, om de algemeene zekerheid en rust te bewaren, en van waar de posten uitgedeeld worden. *Wacht* wordt ook gebezigd voor een zeker getal burgers of ingezetenen eener plaats, welke, een gedeelte van eene schutterij of burgermagt uitmakende, op zekere tijden optrekken. *De wacht bezetten*. HOOFT. *Gesloten op de wacht*. VOND. *Of ze schoon de wacht gevelt zien*. DE DECK. *De bedachtzaemheijt sal — de wacht houden*. SALOM. *Wacht houden, de wacht verdubbelen, goede wacht houden. De wacht aflossen. Naar de wacht gaan. Zijne wacht staan*, heeft VOND. voor zijne wacht waarnemen: *een ieder staat zijn wacht, men meet den tijd met glazen. Iemand onder de wacht brengen. De wachten uitzetten. De wacht onderkruipen. De wacht zien optrekken. De wacht kwam en nam hem gevangen*. Figuurl. voor *toezigt*, als: *men behoeft bij die vrouw geene wacht te zetten*. Ook wordt het van beesten gezegd, b. v. *dat is een beste hond, ik zou geen beter wacht voor mij verkiezen*. Wanneer onder het woord *wacht* een mannelijke persoon, een waker verstaan wordt, blijft het lidwoord echter vrouwelijk, overeenkomstig

met den aard van het woord, maar de daarbij gevoegde betrekkelijke woorden nemen het mannelijke geslacht aan, b. v.: *ik zag de wacht*, *de schildwacht*, *van zijnen post loopen*. *Wacht te voet*, *wacht te paard*. *Stille wacht*. Zamenstell.: *wachtwoord* — *brandwacht*, *hellewacht*, *hofwacht*, *lijfwacht*, *nachtwacht*, *ratelwacht*, *dagwacht*, *hoofdwacht*, *legerwacht*, *schildwacht*, *tempelwacht*, *veldwacht*, *voorwacht*, *buitenwacht*, *eerewacht*, *troonwacht*, *torenwacht*, *kruitwacht*, *bergwacht*, enz.

WACHTEL, ook *kwakkel*, z. n., m., *des wachtels*, of *van den wachtel*; meerv. *wachtels*. Verkleinw. *wachteltje*. De naam eens trekvogels, welke zich, gedurende den zomer, in het graan ophoudt, en wegens zijne stem of zijnen slag, merkwaardig is. *De wachtel slaat*, wanneer hij zijne stem laat hooren, hetwelk geen zingen kan genoemd worden. Zamenstell.: *wachtelfluit*, *wachtelnet*.

Wachtel, deen. *wachtel*, noorw. *vachtel*, zweed. *vaktel*. Men zou dit woord van *wachten*, *waken*, kunnen afleiden, dewijl deze vogel ook des nachts slaat; doch waarschijnlijker nog is zijn naam eene nabootsing van een gedeelte zijnes slags, terwijl deszelfs benaming in andere talen en uitspraken, op gelijke wijze moet verklaard worden; waartoe het nederduitsche *kwakkel*, eng. *quail*, fr. *caille*, ital. *quaglia*, spaan. *coalla*, monnik. lat. *quacara*, lat. *coturnix*, schijnt te behooren.

WACHTEN, bedr. en o., w., gelijkvl. *Ik wachtte*, *heb gewacht*. In eene zekere houding blijven, tot dat een persoon, of eene zaak, komt; en in eene verdere beteekenis, in eene gemoedsgesteldheid blijven, tot eene zaak gebeurt: *wacht hier*, *tot ik wederkome*. *Ik kan niet lang wachten*. *Ik heb reeds lang gewacht*. *Laat mij niet lang wachten*. *Daar is wel wachten*, *maar geen vasten naar*, spreekw. *Aan de deur*, *voor de stad wachten*. *Op iemand wachten*; *op brieven*, *op antwoord*, *op eene goede gelegenheid wachten*. *Zij laat lang naar zich wachten*, blijft lang uit. *Naar wien wacht gij?* Ook beteekent het menschen, die men ter maaltijd genoodigd heeft, verbeiden, als: *heden middag wacht ik gezelschap*. *Ik zal u*

dan,

dan, volgens afspraak, wachten. Wanneer *iemand*, of *op iemand wachten* van levenlooze zaken gezegd wordt, zoo beteekent het figuurl. zoo veel als naderen. *Hem wacht een zware straf. Hem wacht een ambt. Weet gij dan niet, welk een geluk heden op u wacht?* In den zin van verwachten, als: *zijn oom is rijk, hij heeft verbaasd veel te wachten, als de man komt te sterven.* Ook beteekent het hoeden, onthouden. *Gij moet u daar voor wachten. Wacht u voor kwaad gezelschap. Gij behoordet u wat meer te wachten.* Van hier *wachter, wachting, wachtster, wachtsch*, waakzaam, van de honden: *een wachtsche hond.* Zamenstell.: *afwachten, inwachten, opwachten, verwachten, — wachthond, wachthuis, wachtmeester*, onderofficier bij de ruiterij — *wachtplaats, wachtschip, wachttoren*, enz. Hoogd. en bij OTTERID. *warten.*

WACHTER, z. n., m., *des wachters*, of *van den wachter*; meerv. *wachters.* Iemand die de noodige zorg voor iets draagt. *Geenen wachter hebben. De wachter op den toren. Wachters* worden ook zekere sterren aan den Hemel genoemd, als: *de wachters van Jupiter.* Zamenstell.: *boschwachter, deurwachter, houtwachter, huiswachter, sluiswachter, toornwachter*, enz.

WACHTMEESTER, zie *wachten.*

WACHTSCH, zie *wachten.*

WADDE, z. n., vr., *der*, of *van de wadde*; zonder meerv. Eene ondiepte in het water, of de plaats van eene rivier, waar het water zoo laag en de grond zoo hard is, dat men dezelve doorwaden, d. i. te voet doorgaan kan. Van *waden*, door het water loopen. *Over de wadde varen. Hij laat Sergestus op het wadde.* VONP. *Een kracht van nat, als gij in uwe wadde omvat.* ANTON.

WADE, *waaije*, z. n., vr., *der*, of *van de wade*; meerv. *waden.* De knieschijf: *met zijne afgehouwe wade.* VOND. Ook bezigt men het voor de holligheid boven de kuit, achter de knieschijf: *ik voelde de pijn in de waden van mijne beenen.*

WADEN, o. w., gelijkvl. *Ik waadde, heb* en *ben gewaad.* Door het water gaan. *De rivier was zoo ondiep, dat men er door kon waden. De geitjes waadden.*

Bij NOTKER *uuaten*, hoogd. *waten*, angelf. *wadan*, eng.

eng. *to wade*. De overeenkomst, welke dit woord *waden* met het hoogd. *wasser*, nederd. *water*, heeft, is vermoedelijk slechts toevallig, offchoon velen dit voor het stamwoord gehouden hebben. Het schijnt, veel meer, dat het denkbeeld van gaan in dit woord heerschende is, daar het dan met het zweed. *vada*, gaan, lat. *vadere*, en het gr. *βαδειν*, *βαδιζειν*, tot eenen en den zelfden stam zoude behooren.

WADEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik waadde*, *heb gewaad*. Van *waad*, *wade*, d. i. gewaad. Eenen dooden het lijkgewaad, of doodkleed, aandoen: *een lijk waden*.

WAFEL, z. n., vr., *der*, of *van de wafel*; meerv. *wafelen*. Verkleinw. *wafeltje*. Een zeker gebak van bloem, melk, eijeren, enz., het welk, in een wafelijzer gaargebakken, eene platte gedaante met aan beide zijden kleine vierkante, of ruitachtige, of andere figuren, verkregen heeft. *Wafelen bakken*. *Dikke wafelen*. *Dunne wafelen*. *Gevuitte wafelen*. *Hij heeft ons gisteren op wafelen verzocht*. In de gemeene volkstaal wordt *wafel* ook voor den mond gebezigd: *houd uw wafel*, zwijg stil. *Ik gaf hem een' slag voor zijne wafel*. Van hier *wafelachtig*. Zamenst.: *wafelbakker*, *wafelbakster*, *wafeldeeg*, *wafelhuis*, *wafelijzer*, *wafelkraam*, *wafelvormig*, *wafelwijf*, enz. In den zin van mond brengt WACHT. het tot het german. *waffel*, *os*, *waffe*, *facies*.

WAFELBAKKER, zie *wafel*.

WAFELIJZER, z. n., o., *des wafelijzers*, of *van het wafelijzer*; meerv. *wafelijzers*. Verkleinw. *wafelijzertje*. Van *wafel* en *ijzer*. Het werktuig of ijzer, waarmede men wafelen bakt. *Mijn wafelijzer is niet groot genoeg*. Kortheidshalve wordt, in dien zin, het woord *ijzer* wel eens voor *wafelijzer* gebruikt, als: *niet een van mijne wafelijzers is groot genoeg, gij moest mij uw ijzer maar eens leenen*. Ook wordt *wafelijzer* wel eens gezegd van een werktuig om brieven te verzegelen, wanneer er op het zelve figuren, bij wijze van ruitjes staan, als: *welk soort van zegel hebt gij? Is het een wafelijzer?*

WAGEN, z. n., m., *des wagens*, of *van den wagen*; meerv. *wagens*. Verkleinw. *wagentje*. Een rijtuig met vier wielen. *Op eenen wagen*, *in eenen overdekten wagen*, *rijden*. *Een' wagen mennen*. *Op zijnen wagen*. VONDEL. *Door een' vierigen wagen*. VOLLENHOVE.

Hi hadde twee paerden in eenen waghen, M. STOKE. *De paarden voor den wagen spannen. De paarden achter den wagen spannen*, figuurl., verkeerd werk, iets het voorste achter doen. Ook beteekent het een zeker gesternte, anders de groote Beer genaamd. Zamenstell.: *boerenwagen*, *drekwagen*, *hooiwagen*, *huurwagen*, *koetswagen*, *kordewagen*, *kruiwagen*, *lastwagen*, *legerwagen*, *luiwagen*, *mestwagen*, *postwagen*, anders bolderwagen, *rijwagen*, *rolwagen*, *speelwagen*, *triomfwagen*, *vrachtwagen*, *vuurwagen*, *zegewagen*, *zonnewagen*, — *wagenaar*, voerman, *wagenas*, *wagenburg*, *wagendissel*, *wagenhuis*, het dekfel of tent eens wagens, *wagenhuur*, *wagenkleed*, *wagenkorf*, *wagenlens*, *wagenloon*, *wagenmaker*, *wagenmeester*, *wagenpaard*, *wagenpad*, *wagenrad*, *wagenreep*, *wagenregt*, *wagenrenspel*, *wagenschot*, *wagenschouw*, *wagenschuur*, *wagensmeer*, *wagenspil*, *wagenspoor*, *wagenstar*, *wagenvracht*, *wagenweg*, *wagenwiel*, *wagenwijd*, *wagenzeel*, enz.

WAGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik waagde, heb gewaagd.* Ondernemen, in de waagschaal stellen, op het spel zetten. *Zijn leven, goed en bloed aan iets wagen. Ik durf het niet wagen. Al te veel gelijk wagen Het is te wagen.* Van hier *wager*, *waagster*, *waging*. Zamenstell.: *waaghals*, *waagstuk*, enz.

WAGENAAR, zie *wagen*, z. n., m.

WAGENREGT, z. n., o., *des wagenregts*, of *van het wagenregt.* Zekere wijze om zijne voeten tusschen die van andere menschen, met welke men op een en het zelfde rijtuig zit, te schikken, tot onderling gemak. *Ik houd veel van wagenregt. Wij moeten op het wagenregt bedacht zijn, dan zullen wij gemakkelijker zitten.*

WAGENSCHOT, z. n., o., *des wagenschots*, of *van het wagenschot.* Dun gezaagde eiken planken. *Het is van wagenschot gemaakt. Er wordt, gemeenlijk, wagenschot toe gebruikt.*

WAGGELBEENEN, onz. w., gelijkvl. *Ik waggelbeende, heb gewaggelbeend.* Van *waggelen* en *beenen*. Het zelfde als slingerbeenen. *Hij gaat waggelbeenen.*

WAGGELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik waggelde, heb gewaggeld.* Uit mangel aan de noodige vastigheid heen en weder bewogen worden, heen en weder zwikken: *de tafel waggelt*, wanneer zij niet vast staat. *Het huis wag-*

waggelt door den wind. Een waggelende gang. De stijl staat waggelend. Ook figuurl. dreigen te vallen, als: *een waggelende troon; zijn geluk begint te waggelen.* Van hier *waggeling.*

Dit *waggelen* schijnt met het eng. *to wag* en het lat. *vacillare* in een naauw verband te staan.

WAK, z. n., o., *des waks*, of *van het wak*; meerv. *wakken.* Een gat, eene opening, in het ijs; eene zekere uitgestrektheid van water, dat niet toegevroren is, uit hoofde van den wind, of eenige andere beweging: *hij viel in een wak. Er waren vele wakken op de Maas.*

WAK, bijv. n., *wakker*, *wakst.* Vochtig: *wakke tarw*, *wak weer.* Van hier *wakheid.*

WAKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik waakte, heb gewaakt.* Zich in dien staat van bewustheid bevinden, welke tegen het slapen en droomen overstaat, d. i. zich in den staat van zamenhangende klare en duidelijke voorstellingen bevinden. *Waken en niet slapen.* Bijzonder met betrekking tot den tot slapen bepaalden tijd. *Bij iemand waken. Een uur, den ganschen nacht waken. Waken* beteekent ook iets te kennen geven, als: *een wakende boei* d. i. een *boei*, (blok) die aanwijst, waar het anker ligt. Figuurl., onafgebrokene zorg voor iets dragen. *Voor het welzijn van het vaderland, voor zijne eer waken. De Voorzienigheid waakt zonder ophouden. Een wakend oog houden.* Zoo ook *het waken*, bijzonder in de eerste beteekenis, als: *het waken valt mij moeijelijk.* Van hier *waakster*, *waker*, *waking.* Zamenstell.: *bewaken*, *ontwaken*, — *waakhond*, *waakplaats*, *waakrol*, *waaktoren*, *waakzaam*, enz.

Bij Ottfrid., Tatiaan enz. *uuachen*, eng. *to wake*, zweed. *vaka*, hoogd. *wachen*, het welk met het nederd. *waken* overeenkomt.

WAKER, z. n., m., *des wakers*, of *van den waker*; meerv. *wakers.* Een persoon, die tot zekerheid of gemak van anderen waakt. *Ik zal den waker eens roepen. Gij zoudt een slechte waker zijn. Waker* wordt ook van eenen hond gezegd, die de wacht houdt, als: *ik heb een' grooten hond, en wel een' bes en waker.* Verder beteekent een *waker*, te scheep, een' lont, dat tot gerief van de maats nacht en dag brandt. Zamenstell.: *klapwaker*, *nachtwaker*, enz.

WAKKER, bijv. n. en bijw. *wakkerder*, *wakkerst.*

Wakend, niet ſlapend: *wakker worden*, *wakker zijn*, *iemand wakker maken*. *Zich wakker houden*. Ook lustig, kloek, vrolijk: *een wakker karel*, *een wakker kind*, *een wakker vrouwmensch*. *Hij is arbeidzaam en wakker*. *Een wakker paard*, d. i. een ſterk, vlug paard. Als bijw., zeer, ſterk: *wakker vloeken*, *ſpelen*, *danſen*. *Hij heeft hem wakker afgerost*. Ook zegt men, fig., *iets bij iemand wakker maken*, voor de geheugenis van iets verlevendigen: *vergeef mij*, *dat ik in uw denkbeeld den dag wakker make*, *die* enz. Somtijds wordt het ook als tusſchenwerpſel gebezigd, als: *wakker! ſa*, *lustig mannen*, *aan het werk!* Van hier *wakkerheid*, *wakkerlijk*.

WAKKEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik wakkerde*, *ben gewakkerd*. Opſteken, van den wind geſproken, als: *de wind begint te wakkeren*. Ook beteekent het in bloei geraken, als: *de nering wakkert*. Zamenſtell.: *aanwakkeren*, *opwakkeren*.

WAL, z. n., m., *des wals*, of *van den wal*; meerv. *wallen*. Verkleinw. *walletje*. Schans, of bolwerk, dat eene ſtad omringt, of een dijk, die tegen het water ligt. *Eenen wal opwerpen*. *Babels hooge wallen*. *De Trojanen*, *die den wal manden*. *Op den afgeſtormden wal*. VOND. *Mijn voeten nooit den wal der ſtad pasſeren*. DE DECK. *Het ſchip ligt aan den wal*. *Van den wal afſteken*. *Langs den wal zeilen*. *Aan den wal blijven*, aan land blijven. *Voor den wal verſchijnen*. Figuurl., *van wal ſteken*, eenen aanvang met eene zaak maken. *Langs den wal zeilen*, niet te hoog vliegen, of ondernemen. *Het raakt noch kant noch wal*, het heeft geen ſlot. *Van den wal in de ſloot*, van kwaad tot erger. *Aan hooger*, *aan lager wal zijn*, gelukkig, ongelukkig zijn. *Bij den wal langs*. Ook *bij*, of *langs het walletje*, voorzigtiglijk. Zamenſtell.: *burgwal*, *hoogerwal*, *lagerwal*, *opperwal*, — *waldieper*, *walgang*, enz.

WALD, zie *waldhoorn*.

WALDENSEN, z. n., m., *der waldenſen*; zonder enkelv. De naam van een volk, dat, voornamelijk van de twaalfde eeuw af is bekend geworden, en zich in vele opzigten van de toen heerſchende Kerk afzonderde. Gemeenlijk lijdt men dien naam van eenen hunner bekendſte leeraren af, met name PETRUS WALDUS, wel-

welke in 1170 leefde. Dan, daar deze naam reeds vroeger voorkomt, zoo wil men denzelven, met meer grond, van *Vallenses* afgeleid hebben, daar deze lieden, voornamelijk, in de Piemonteesfche valleijen woonden.

WALDHOORN, z. n., m., *des waldhoorns*, of *van den waldhoorn*; meerv. *waldhoorns*. Van *wald*, voor *woud*, en *hoorn*; derhalve eigenlijk *woudhoorn*. Een foort van jagthoorn, die, weleer, enkel op de jagt gebruikt werd, doch waarvan men zich ook nu buiten dezelve bedient. *Op den waldhoorn blazen*. Somwijlen zegt men, bij verkorting, alleen *hoorn*, als: *het ontbrak ons aan geene fluiten, maar er waren geene hoorns genoeg*. Van hier het basterdwoord *waldhoornist*, iemand, die den waldhoorn blaast.

WALDIEPER, z. n., m., *des waldiepers*, of *van den waldieper*; meerv. *waldiepers*. Van *wal* en *dieper*. Iemand, die de grachten van onreinigheden zuivert.

WALEN, onz. w., gelijkvl. *Ik waalde, heb gewaald*. Wellen, *zich* verfpreiden, van het water gefproken; waarom een *waal* en *wel* een draaikuil kan genaamd worden. Het wordt gezegd van het ebben, en vloeijen, van het tij: *alzoo 't getijde verlagh, dat reeds begon te waalen*. Hooft. In het gemeen beteekent *walen* ongeftadig zijn: *de naald van het kompas waalt*; d. i. de naald draait heen en weer, houdt geen' ftreek. *Het walen van de naald aan 't luisternaauw kompas*. Hooft. *De naelt van 't ftaetskompas wel uit haer ftreeck verdwaalt, zoo volgh een vaste ftar, en geene waelbre naelt*. Vondel. En ook in eene ruimere beteekenis, voor waggelen, wankelen: *Zoo kan 't geloof des volks, gegrondt op wankle waan, Wel lichtlijk walen, en geraken om te flaan*. Hooft. *Het brein dat fuft en waalt*. Vondel. Dit *walen* fchrijft Hooft ook het gemoed toe, als hij zegt: *door 't waalen van zijn moed*. Dit woord wordt ook den menfchen toegefchreven, als zij zelve niet weten, wat zij willen: *waerom leg je zoo en waalt?* Huijg. Van hier *waling*, ongeftadigheid, twijfelachtigheid: *de reden van die waling is deze*. A. Kluit.

WALENDISTEL, z. n., vr., *der*, of *van de walendistel*; meerv. *walendistels*. Zeker kruid.

WALG, z. n., vr., *der*, of *van de walg*; zonder meerv.

meerv. Afkeer, weerzin: *ik heb er eene walg van. Mij steekt de walg. Waar af, den meester maker zelf de walghe steken moest.* Hooft. Van hier *walgachtig.*

WALGACHTIG, bijv. n. en bijw. *walgachtiger, walgachtigst.* Van het zelfstandige *walg* en den uitgang *achtig.* Het geen walgt: *dit is eene walgachtige spijze.* Figuurl.: *zijne gesprekken werden, ten laatste zoo walgachtig, dat* enz. Van hier *walgachtigheid.*

WALGANG, z. n., m., *des walgangs*, of *van den walgang*; meerv. *walgangen.* Een woord van den vestingbouw.

WALGELIJK, bijv. n. en bijw., *walgelijker, walgelijkst.* Van *walg.* Onaangenaam, walging verwekkende: *hij kwam mij zeer walgelijk voor. Hij voerde eene walgelijke taal.* Van hier *walgelijkheid.*

WALGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik walgde, heb gewalgd.* Eenen afkeer hebben, genegen zijn tot braken. Men zegt *dit walgt mij*, en: *ik walg daarvan*, ook: *mij walgt daarvan.* Ook beteekent het kwalijk smaken, als: *mij walgt van zulk eenen kost.* Van hier *walging.*

WALGING, z. n., vr., *der*, of *van de walging*; meerv. *walgingen.* Het zelfde als *walg.* Weerzin: *het verstrekt mij tot walging. Zij is veel met walging gekweld.*

WALKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik walkte, heb gewalkt.* Bij de hoedenmakers gebruikelijk, beteekenende, het haar, of de vilt, door eene stootende en douwende beweging in het rond, vast in elkander werken: *eenen hoed walken.* Van hier *walker, walking.*

Nederf. *walken*, zweed. *valka.*

WALKER, z. n., m., *des walkers*, of *van den walker*; meerv. *walkers.* Iemand, die het walken verrigt, vaardigheid in het walken bezit. Zamenstell.: *hoedenwalker*, enz.

WALLEN, zie *wellen.*

WALLUIS, zie *wandluis.*

WALM, z. n., m., *des walms*, of *van den walm*; meerv. *walmen.* Verkleinw. *walmpje.* Dakstroo, of rietdak. Ook beteekent het damp, als: *daar ging een walm op. Iets een' walm, of een walmpje, opkoken*, d. i. een weinig opkoken. Van hier *walmachtig.*

WALMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik walmde, heb gewalmd.* Zoo veel als wasemen. *Het water begint te walmen.* Van hier *walming, walmte.* Zamenstell.: *bewalmen.*

WALM-

WALMTE, z. n., vr., *der*, of *van de walmte*; meerv. *walmten*. Damp, wasem: *ik kon van de walmte, die in de kamer was, niet zien*.

WALNOOT, z. n., vr., *der*, of *van de walnoot*; meerv. *walnoten*. In den gemeenen spreektrant voor *walsche noot*. Okkernoot, groote noot. *Bolsters van walnoten. Walnoten bolsteren*. Zamenstell.: *walnotenbolster, walnotenboom, walnotenverkoopster*.

Nederſ. *wallnut*, zweed. *valnöt*, ijsl. *walhnit*.

WALRUS, z. n., m., *van den walrus*; meerv. *walrussen*. Van *wal*, kust, oever, (omdat dit dier zich meest aan de oevers laat zien) en *rus*, voor *ros*. Een dier met vier onevenredige voeten, en eenen langen spitsen en gevlamden tand, dat zoo wel in het water als aan de kusten leeft, en van voren, een ros of paard niet ongelijk is; ook zeepaard, meerpaard, door LINN. *rosmarus* genaamd. Zamenstell.: *walrusbeen, walrustand, walrusvangst*.

WALSCHERM, z. n., o., *des walscherms*, of *van het walscherm*; meerv. *walschermen*. De benedenwal aan eene vesting. *Gelijk de walscherm grimt, ten tijde van vermoorden*. VOND.

WALSCHOT, z. n., o., *des walschots*, of *van het walschot*; zonder meerv. Van *wal* en *schot*, van *schieten*. Zaad van den walvisch.

WALVISCH, z. n., m., *van den walvisch*; meerv. *walvisschen*. Een zeer groote visch, die longen en warm bloed heeft, en daarom de bovenlucht niet ontberen kan. Hij houdt zich omtrent Groenland op, is een zeer lomp en log beest, welks visch (van wege zijne vettigheid) *spek* genaamd, en waarvan traan gekookt wordt: *zij hebben vele walvisschen gevangen. Het jong van eenen walvisch*. Zamenstell.: *walvischbaarden, walvischbeen, walvischkinnebak, walvischrib, walvischspek, walvischstaart*, staart van eenen walvisch; ook in de sterrekunde, eene ster van de tweede grootte in den staart van den walvisch. *Walvischtraan, walvischvanger, walvischvangst, walvischvinnen*, enz.

Het is waarschijnlijk, dat het woord *wal* hier het zeer oude en uitgebreide woord *bal*, groot, is, daar toch de grootte dezen visch merkelijk van alle anderen onderscheidt, en van daar ook voornamelijk tot deze bena-

naming gelegenheid kan gegeven hebben. In het lat. *balaena*, en het gr. βαλάινη of φαλάινη, waarvan ons *balein*, schijnt de eerste lettergreep even het zelfde woord te zijn. Op gelijke wijze wordt een ander soort van groote visschen *steur* genaamd, d. i. de groote, van het oude *steur*, groot. *Uual* voor walvisch komt reeds bij TATIAAN voor.

WALVISCHBAARD, zie *walvisch*.

WALVISCHBEEN, zie *walvisch*.

WALVISCHVANGST, z. n., vr., *der*, of *van de walvischvangst*; zonder meerv. Het vangen der walvisschen. *Hij is op de walvischvangst uit.*

WAM, z. n., vr., *der*, of *van de wam*; meerv. *wammen*. Het slap hangende, huidachtige deel aan den hals, onder de kin, inzonderheid, bij het rundvee; nederf. *quabbe*. Bij de leertouwers worden de buiken aan de vellen der dieren *wammen* genoemd; zoo ook de opengesneden buiken der visschen, tot onder de keel; waarvan *wamstuk*. Voor *wam* bezigt men anders ook *wraddel*.

WAMBUIS, z. n., o., *van het wambuis*; meerv. *wambuizen*. Verkleinw. *wambuisje*. Zeker gedeelte van een manskleed, het welk men eertijds onder den mantel droeg, en dat het lijf tot aan de heupen bedekt, en mouwen en korte schooten heeft. *Een wambuis is nu eene ouderwetsche dragt.* Figuurl., *allengskens in het wambuis komen*, met den tijd zijn oogmerk bereiken. Ook neemt men het, in de gemeenzame verkeering, voor het lijf, of den rug van een mensch; van hier: *iemand helder op zijn wambuis geven*, afkloppen.

Wambuis, anders *wambais*, of *wambes*, *wammes*, nederf. *wammès*, hoogd. *wamms*, middeleeuw. lat. *wambasium*, *gambeso*, *bombasium*. Het is nog onzeker, of het van *wam*, voor het onderlijf, afstamme, dewijl het dit, voornamelijk, bedekt, dan of het, als een uitheemsch woord, van *bombyx*, moet afgeleid worden, daar het dan elke andere wollen kleeding zoude beteekenen.

WAMMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wamde, heb gewamd.* Ontweijen, het ingewand uithalen. *Visch wammen.*

WAN, veroud. bijv. n., voor ledig, ijdel: *onder het*

gewelf des Hemels is niets wan; de wondervolheijt Godts het al vervullen kan. R. VISSCH.

WAN, z. n., vr., *der*, of *van de wan*; meerv. *wannen*. Een werktuig om het koren te wannen.

Zweed. *vanna*, angelſ. *fanne*, lat. *vannus*, hoogd. *wanne*.

WAN, onſcheidb. voorzetſel, beteekenende ook kwaad, kwalijk, in: *wanbedrijf*, *wanbetaling*, *wangebruik*, *wangedrocht*, *wangeloof*, *wangeluid*, *wangunst*, *wanhoop*, *wanhout*, ſlecht, bedorven hout — *wanorde*, *wantij*, enz.

WAND, z. n., m., *des wands*, of *van den wand*; meerv. *wanden*. Een woord, in het welk het begrip eener loodregte, of meest loodregte vlakte heerſchende ſchijnt te zijn. In de gewoonlijke beteekenis wordt *wand* dat loodregte ligchaam genaamd, het welk zoo wel eene kamer van een gebouw op zich zelf, als ook het gebouw zelf van andere gebouwen afſcheidt. *Een houten wand*, *een ſteenen wand*, welke laatſte onder den naam van *muur* meest bekend is. *De vochtigheid zijperde bij den wand neer. Tegen den wand leunen. Dies gaat hij ſtaan ſteunen tegens den wandt.* HOOFT. *Rukt al verbaest den helm van den wandt.* VONDEL. Ook zegt men, overdragtelijk: *hij kleeft aan den wand*, *van morſigheid*.

Reeds bij OTTFRID. *auant*, nederſ. ook *wand*. Ook bij dit oude woord laat zich de naaste afſtamming ſlechts giſſen. FRISCH leidde het van *wenden* af; doch toonde niet aan, hoe zich beide begrippen daarbij, zonder dwang laten vereenigen.

WANDEL, z. n., m., *des wandels*, of *van den wandel*; zonder meerv. Van *wandelen*, gaan. Het wordt ſlechts in eene figuurlijke beteekenis gebruikt, van de ganſche inrigting der zedelijke handelingen, en den rang derzelven, voornamelijk in de Godgeleerdheid, en met bijvoegel. naamwoorden, welke den aard en de wijze derzelven aanduiden. *Hij is van eenen deugdzamen, — ſlechten wandel. Opregt in zijnen handel en wandel. Gelijk 't meeste deel der armen van quaade opvoedinge, woesten wandel, en ſtout in den bek is.* HOOFT. *Zij verlieten den heiligen wandel*, VONDEL. Zoo zegt men ook: *iemands leven en wandel beſchrijven.*

WANDELAAR, z. n., m., *des wandelaars*, of *van den*

den wandelaar; meerv. *wandelaars*. Van *wandelen*. Een reiziger te voet, meest in den verhevenen dichterlijken schrijfstijl gebruikelijk. *Sta, wandelaar! bezie dit graf. Hij is een goede wandelaar.*

WANDELBAAR, bijv. n. en bijw. Van *wandelen* en *baar*. Gangbaar, dat te bewandelen is, of bewandeld kan worden: *een wandelbaar pad. Die weg is niet wandelbaar*, kan niet bewandeld of betreden worden.

WANDELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wandelde, heb* en *ben gewandeld*. Oulings ook *wanderen*. Daarheen treden, kuijeren. *Uit wandelen gaan. Hij is gaan wandelen. Ik houd veel van wandelen* Figuurl. *wandelen* voor verkeeren, zich gedragen. *Welgelukzalig is de man, die niet en wandelt in den raad der Goddeloozen.* Bijbelv. *Naar den vleesche wandelen, naar den geest wandelen.* Van hier *wandelaar, wandeling*, de daad van wandelen. Zamenstell.: *wandelgang, wandellaan, wandelpad, wandelplaats, wandelstok*, een stok, welken men, wandelende, in de hand heeft, of waar op men wandelende leunt — *wandeltijd, wandelweer, wandelweg*. In het woord *wandelen* ligt, even als in het hoogd. *wandeln, verwandeln*, het denkbeeld van verwisselen, veranderen, opgesloten; waarom ons *wandelen* dan zoo veel als den eenen weg voor den anderen verwisselen beteekent.

WANDELGANG, z. n., m., *des wandelgangs*, of *van den wandelgang*; meerv. *wandelgangen*. Van *wandelen* en *gang*. Een gang, om te wandelen, inzonderheid, met boomen bezet — een wandellaan.

WANDELING, z. n., vr., *der*, of *van de wandeling*; meerv. *wandelingen*. De daad van wandelen. *De wandeling behaagt mij zeer. Ik heb eene schoone wandeling gedaan.* Ook beteekent *wandeling* een' gang, eene laan enz.: *er zijn fraaije wandelingen tusschen dat geboomte.* Voorts wordt *wandeling* ook voor *doorgaans*, of *gemeenlijk* genomen, als: *men noemt hem, in de wandeling, zoo. In de wandeling zijn*, wordt ook gezegd voor, in omloop zijn, als: *daar is veel geld in de wandeling.*

WANDELSTOK, zie *wandelen*.

WANDLUIS, zie *weegluis*.

WANDSCHOOR, z. n., m., *des wandschoors*, of *van den*

den wandschoor; meerv. *wandschoren*. Van *wand* en *schoor*. Iets, waarmede men eenen wand schoort.

WANEN, onz. w., gelijkvl. *Ik waande*, *heb gewaand*. Zich verbeelden, zich voorstellen: *waan niet*, *dat ik het doen zal*. Van hier *waner*, *waning*. Zie *waan*.

WANG, z. n., vr., *der*, of *van de wang*; meerv. *wangen*. Verkleinw. *wangje*, *wangetje*. Het vleezige deel des aangezigts onder de oogen, welk woord, voornamelijk in den deftigen schrijfstrant, in de plaats van het in het dagelijksche leven gebruikelijke woord *koon* gebezigd wordt. *De blos der gezondheid ligt op zijne wangen. En kussen 't waes af van haer wangen.* ANTON. *De tranen biggelden van hare wangen. Hij kust de tranen af en vaegt ze van de wang*, VONDEL. *Met opgekrabde wang en losgeknoopte vlecht.* ROTGANS. In Vriesland zegt het dagelijksch gebruik: *tegen 't wang*, even als, *in 't zin*; doch dit is niet na te volgen. Figuurl. worden in vele gevallen ook zekere zijdstukken *wangen* genaamd. Zoo spreekt men van *wangen* aan eene vrouwenmuts; van *wangen* in een haardijzer; van *wangen* aan den mast van een schip, zijnde sterke houten, waarmede de mast, of iets anders, dat zwak geworden is, belegd wordt, om het te versterken en vaster te maken; enz.

Wang, hoogd. *wange*, bij OTTFRID. *uuang*, zweed. *vang*, angelf. *veng*, ijsl. *vange*, ital. *guancian*. Het schijnt, dat het begrip der verheffing in dit woord heerschende is.

WANGEBRUIK, z. n., o., *des wangebruiks*, of *van het wangebruik*; meerv. *wangebruiken*. Van het voorzetsel *wan* en *gebruik*. Misbruik, verkeerd gebruik: *die dingen zijn door wangebruik geheel bedorven*.

WANGEDROGT, z. n., o., *des wangedrogts*, of *van het wangedrogt*; meerv. *wangedrogten*. Van *wan* en *gedrogt*. Wanschepsel, schrikdier. *Ik heb een verschrikkelijk wangedrogt gezien*. Van hier *wangedrogtelijk*.

WANGELOOF, z. n., o., *des wangeloofs*, of *van het wangeloof*; zonder meerv. Van *wan* en *geloof*. Ongeloof, bijgeloof. Van hier *wangeloovig*. Zie *waangeloof*.

WANGELUID, z. n., o., *des wangeluids*, of *van het wangeluid*; meerv. *wangeluiden*. Van *wan* en *geluid*.

Een

Een geluid, dat het gehoor kwetst. *Alle muzijk is wangeluid in zijne ooren.*

WANGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wangde, heb gewangd.* Iets van wangen of zijstukken voorzien. *Eenen mast wangen.* Scheepsw.

WANGSLAG, zie *kinnebakken.*

WANGUNST, zie *afgunst.*

WANGUNSTIG, zie *afgunstig.*

WANHAVENIG, bijv. n. en bijw., *wanhaveniger, wanhavenigst.* Van *wan* en *havenig.* Havenloos, slordig. *Hij is een wanhavenig mensch. Niemand was zoo wanhavenig als zij.* Van hier *wanhavenigheid.*

WANHEBBELIJK, bijv. n. en bijw., *wanhebbelijker, wanhebbelijkst.* Van *wan* en *hebbelijk.* Ongeschikt, slordig. *Een wanhebbelijk kleed. Zij ziet er zeer wanhebbelijk uit. Het mensch kan goed van gedrag zijn; maar hij is zeer wanhebbelijk.* Van hier *wanhebbelijkheid.*

WANHOOP, z. n., vr., *der*, of *van de wanhoop*; zonder meerv. Van *wan* en *hoop.* De hoogste graad van onlust over de bekende onmogelijkheid van de verbetering zijnes toestands. *Wanhoop en vertwijfeling hebben hem de handen aan zich zelven doen slaan. Zij werden door wanhoop tot het uiterste gebragt.*

WANHOPEN, onz. werkw., gelijkvl. *Ik wanhoopte, heb gewanhoopt.* Van het onafscheidb. *wan* en het werkw. *hopen.* Alle hoop op iets verloren geven. *Men moet niet wanhopen, schoon de rampen zwaar zijn. Aan iets wanhopen. Aan iemands verbetering wanhopen. Aan zijn geluk wanhopen.* In de naauwste beteekenis, begint men dan te wanhopen, wanneer men de onmogelijkheid der verbetering zijnes toestands, op het levendigste ondervindt. *Wanhopen onder de folteringen van eene versmade liefde.* Van hier *wanhoop, wanhopig, wanhopend.*

WANHOPIG, bijv. n. en bijw., *wanhopiger, wanhopigst.* Van *wan* en *hopig.* Die geene hoop meer heeft. *Een wanhopig mensch. Iemand wanhopig maken, wanhopig worden.*

WANHOUT, zie *wan*, voorz.

WANKEL, bijv. n. en bijw. Hetzelfde als wankelende, wankelbaar, onzeker, onwis: *het wankele geluk.*

Met

Met wankele schreden. Wankel staan, ligt kunnen vallen, eigenl. en figuurlijk. Van hier *wankelheid.*

WANKELBAAR, bijv. n. en bijw., *wankelbaarder, wankelbaarst.* Van *wankelen* en *baar.* Onvast, wankelmoedig, onbestendig. *Een wankelbaar gebouw*, dat gevaar loopt van in te storten. *Een wankelbaar gemoed, een wankelbaar geluk*, een geluk dat dreigt te verkeeren. Van hier *wankelbaarheid.*

WANKELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wankelde, heb gewankeld.* Voortdur. w. van *wanken: soo lang de roe wanckt.* R. Viss. *Wankelen* is zich langzaam heen en weer bewegen, onvast, onbestendig zijn. *De aardbeving deed alle de nabijzijnde gebouwen wankelen. In het gaan wankelen. Zijne wankelende schreden verraden angst en ontsteltenis.* Figuurl. *In zijn geloof wankelen. Hij was eerst onverzettelijk, maar nu begint hij te wankelen.* Van hier *wankeling, wankelbaar.* Zamenstell.: *wankelmoedig, wankelmoedigheid.*

Bij Ottfrid. en andere oude schrijvers is het *uuankon*, zweed. *vanka.*

WANKELMOEDIG, bijv. n. en bijw., *wankelmoediger, wankelmoedigst.* Van *wankelen* en *moedig.* Onbestendig ten aanzien van het gemoed. *Wankelmoedig zijn. Een wankelmoedig mensch.* Van hier *wankelmoedigheid.*

WANKEN, zie *wankelen.*

WANLUIDEND, bijv. n. en bijw., *wanluidender, wanluidendst.* Van *wan* en *luidend.* Kwalijkluidend, dat eenen wanklank veroorzaakt. *Wanluidende klanken. Eene wanluidende rede. Alles wat hij spreekt is wanluidend.* Van hier *wanluidendheid.*

WANLUST, z. n., m., *des wanlusts*, of *van den wanlust*; meerv *wanlusten.* Van *wan* en *lust.* Ongeschikte of verkeerde lust. *Zij was er begeerig naar, door eenen zekeren wanlust.* Van hier *wanlustig.*

WANNEER, bijw., van tijd, en voegw. Bijw., te welken tijde: *wanneer zijt gij er geweest? wanneer ik u zie, moet ik altoos lagchen*, voor zoo dikwijls enz. *Ik zal het doen, wanneer ik zal oordeelen het noodig te zijn. Laat hij komen, wanneer hij wil. Wanneer vertrekt de post?* Als voegw.: *wanneer het mij aanging. Gij hadt ook van de partij kunnen zijn, wanneer gij*

er

er geweest waart, voor, in geval, enz. *Wanneer hij de noodige middelen gebruikt had, leefde hij nog.*

Bij Isid. *huanda*, bij Kero *wenne*, bij de Zwabische Dichters *ſwenne*, eng. *when*. Het lat. *quando* ſtaat hiermede in verband.

WANNEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wande, heb gewand.* Op eene wan ſchudden, en daardoor zuiveren: *het koren wannen.* Van hier *wanner*, *wanning*.

Reeds bij Ottfrid., Notker en anderen *uuannon*, zweed. *vanna*.

WANNIG, veroud. bijv. naamw. IJdel. Van het oude *wan*; bij Kil. *vacuus*, *vanus*, fr. *vain*, ſp. *vano*, eng. *vaine*.

WANORDE, z. n., vr., *der*, of *van de wanorde*. Van *wan* en *orde*. Ongeſchiktheid, wanſchik: *ik ben een vijand van wanorde. De vijand geraakte in wanorde.* Van hier *wanordelijk*.

WANSCHAPEN, bijv. n. en bijw., *wanſchapener*, *wanſchapenst*. Van *wan* en *ſchapen*, voor *geſchapen*. Kwalijk, gebrekkig geſchapen, gedrogtelijk. *Een wanſchapen mensch.* Figuurl.: *een wanſchapen gevoelen.* Van hier *wanſchapenheid*.

WANSCHEPSEL, z. n., o., *des wanſchepſels*, of *van het wanſchepſel*; meerv. *wanſchepſels*. Van *wan* en *ſchepſel*. Gedrogt. *Een ijsſelijk wanſchepſel.*

WANSCHIK, zie *wanorde*.

WANSCHIKKELIJK, bijv. n. en bijw., *wanſchikkelijker*, *wanſchikkelijkst*. Van *wan* en *ſchikkelijk*. Ongeſchikt, kwalijk voegende. *Een wanſchikkelijk kleed. Dat ding is zeer wanſchikkelijk. Wanſchikkelijke zeden. Eene wanſchikkelijke rede.* Ook *wanſchikkig*: *wanſchikkige vaerzen.* Oud. Van hier *vanſchikkelijkheid*.

WANSCHIKKIG, zie *wanſchikkelijk*.

WANSMAAK, z. n., m., *des wanſmaaks*, of *van den wanſmaak*; meerv. *wanſmaken*. Verkleinw. *wanſmaakje*. Van *wan* en *ſmaak*. Verkeerde, ſlechte ſmaak: *daar is een wanſmaak aan.* Van hier *wanſmakelijk*, *wanſmakelijkheid*.

WANSMAKELIJK, zie *wanſmaak*.

WANSPRAAK, zie *wantaal*.

WANSTAL, z. n., m., *des wanſtals*, of *van den wanſtal*. Van *wan* en *ſtal*. Misſtal, kwade, verkeerde geſteldheid. Van hier het volgende.

WANSTALLIG, (*vanstaltig*) bijv. n. en bijw., *wanstalliger*, *wanstalligst*. Van *wan* en *stallig*. Dat wanschapen of mismaakt is. *Een wanstallig maaksel. Eene wanstallige gedaante.* Van hier *wanstalligheid*.

WANT, voegw. Vermits, naardien.

WANT, z. n., vr., *der*, of *van de want*; meerv. *wanten*. Verkleinw. *wantje*. Zekere handschoen zonder vingers, doch welke slechts eene opening heeft om den duim in te steken. *Hij had een paar wanten aan. De boeren en zeeluiden dragen 's winters wanten.*

WANT, z. n., o., *des wants*, of *van het want*. Visscherstuig. Zamenstell.: *wanthaalder*, enz.

WANT, z. n., o., *des wants*, of *van het want*; zonder meerv. Scheepstuig. *Staand en loopend want.* Zamenstell.: *wantsnijder*, *wanttalie*, enz.

WANTAAL, z. n, vr., *der*, of *van de wantaal*; zonder meerv. Een misslag tegen de regelen der taal. Zamenstell.: *wantalig*: *der dingen wantalige* (verkeerde) *toenaming*. OUD.

WANTALIG, zie *wantaal*.

WANTROUW, z. n., vr., *der*, of *van de wantrouw*; zonder meerv. Van *wan* en *trouw*. Achterdocht. *Dat is uit wantrouw geschied.* Van hier *wantrouwig* enz.

WANTROUWEN, z. n., o., *des wantrouwens*, of *van het wantrouwen*; zonder meerv. Mistrouwen. '*Het gewortelt wantrouwen.* HOOFT. Dit woord is eigenlijk het werkwoord *wantrouwen*, zelfstandig genomen.

WANTROUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wantrouwde, heb gewantrouwd*. Van *wan* en *trouwen*, *betrouwen*. Mistrouwen. *Ik wantrouw dat werk. Iemands beloften wantrouwen. Ik heb reden om hem te wantrouwen.*

WANTROUWIG, bijv. n. en bijw., *wantrouwiger*, *wantrouwigst*. Van *wan* en *trouwig*. Achterdochtig. *Een wantrouwig man. Wat is zij wantrouwig!* Van hier *wantrouwigheid*.

WANTSCHAAR, z. n., vr., *der*, of *van de wantschaar*; meerv. *wantscharen*. Van *want* en *schaar*. Droogscheerdersschaar.

WANTSNIJDER, z. n., m., *des wantsnijders*, of *van den wantsnijder*; meerv. *wantsnijders*. Van *want* en *snijder*. Iemand, die de plunje voor de zeelieden maakt en verkoopt. Zamenst.: *wantsnijderswinkel*.

WANT-

WANTTALIE, z. n., vr., *der*, of *van de wanttalie*; meerv. *wanttalien*. Touw, dat in het want gebruikt wordt.

WANVOEGELIJK, bijv. n. en bijw., *wanvoegelijker*, *wanvoegelijkst*. Van *wan* en *voegelijk*. Wanſchikkelijk. *Hij voerde eene wanvoegelijke taal. Dat ſtaat zeer wanvoegelijk. Hij verrigt zijne zaken wanvoegelijk*. Van hier *wanvoegelijkheid*.

WAPEN, z. n., o., *des wapens*, of *van het wapen*; meerv. *wapenen*. Een werktuig, zoo wel tot verdediging, als om anderen aan te vallen, in welken zin het echter, in het meervoud het gebruikelijkſte is. Daar deze werktuigen in de latere tijden zeer veranderd en vermenigvuldigd geworden zijn, en het bij gevolg, duidelijkheidshalve, noodig geweest is, denzelven hunne vaste namen te geven, waartoe, inzonderheid de uitdrukking *geweer* behoort, zoo is de algemeene en dus niet zoo bepaalde benaming *wapenen*, meer en meer in verval geraakt, offchoon dezelve nog niet geheel verouderd is. Men gebruikt dezelve nog van zulke werktuigen, bij perſonen, welke niet tot den krijgsdienst behooren, of die door geen beroep gewettigd worden, om dezelve te dragen; doch ſlechts als eene algemeene uitdrukking, wanneer men dezelve niet nader bepalen wil. *Doodelijke wapenen bij eenen dief vinden. Verbodene wapenen dragen*; waar men tot opheldering ook wel nog het woord *geweer* pleegt bij te voegen, *geweer en wapenen*, zonder dat juist het eene een werktuig om aan te vallen, en het andere als tot verdediging geſchikt, moet beteekenen. Ook wordt het gebezigd als eene algemeene benaming van dergelijke werktuigen bij zulke volken, die geen eigenlijk ſchietgeweer hebben, op welke, gevolgelijk, de nieuwere namen *geweer*, *geſchut* enz. niet pasſen. *Vulkaan ſmeedde de wapenen van Mars*. In ſommige figuurlijke ſpreekwijzen: *de wapenen dragen*, een ſoldaat zijn. *Zijn regt door de wapenen zoeken. Iets door de wapenen beſlisſen. Handhaven met de wapen*. DE DEÇK. *Zich in de wapenen oefenen. Die gij met de trouwe wapen*. HUIGENS. In het enkelvoud is de ſpreekwijs: *te wapen*, als eene aanmoediging, mede zeer gebruikelijk; zoo ook: *te wapen ſnellen*, zich ten oorlog toerusten. — *Stilſtand*

van

van wapenen. Dat de wapenen van den Vorst mogen gezegend worden! Iemand de wapenen tegen zich in handen geven. Hare wapenen waren tranen. In de uitgestrektste beteekenis plegen vele handwerkslieden hunne werktuigen in het algemeen, zelfs wanneer dezelve tot verdediging, of om anderen aan te vallen, ongeschikt zijn, *wapenen* te noemen. Zoo moeten de hoedenmaker, de tapijtwerker enz., tot vervaardiging hunner werken, hunne eigene wapenen gebruiken. Zamenstell.: *wapenbroeder*, een, die met ons in 't zelfde leger dient — *wapenhandel*, *wapenhuis*, *wapenknecht*, *wapenkreet*, *wapenoefening*, *wapenplaats*, *wapenrok*, *wapenrusting*, *wapenschild*, *wapenschorsing*, *wapenschouw*, *wapenschouwing*, *wapensmid*, *wapenstanderd*, *wapentuig*, enz.

Dit woord is zeer oud, dewijl *uuafan* voor *arma* reeds ten tijde van Kero voorkomt. De Nederduitsche en de daaraan verwante spraken hebben, in plaats van de zachte *f* in het midden, naar hare gewoonte, eene *p*, waartoe het nederf. *wapen*, het eng. *weapon*, het zweed. *vapn*, en het ijslandsche *wopn* behooren.

WAPEN, z. n., o., *des wapens*, of *van het wapen*; meerv. *wapenen*. Een met figuren beschilderd schild, in zoo verre het zelve een onderscheidingteeken van enkele personen, familien of gezelschappen is; en in eenen meer bepaalden zin, zulk eene figuur, welke het voornaamste deel van zulk een schild uitmaakt. *Op 't Amsterdammer wapen.* Hooft. *Een' leeuw in zijn wapen voeren.* Figuurl.: *zij is grootsch in haar wapen*, zij is trotsch. Zamenstell.: *wapenboek*, *wapenbord*, *wapenregister*, *wapenrol*, *wapensnijder*, *wapenveld*, *wapenvlak*, enz.

WAPENBROEDER, zie *wapen*.

WAPENDRENKEN, ook *wapeldrenken*, verouderd w. woord, voor in 't water werpen, met water begieten: *so wie dat ghewapendrenct wesen sal.* Handv. van Dord.

WAPENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wapende, heb gewapend.* Met wapenen voorzien, ook uitrusten. *Zich wapenen*, wapenen aandoen, in 't geweer komen. *Men moet zich, in tijds, tegen zulk een' magtigen vijand wapenen. Zich met stokken, steenen wapenen.* Figuurl., *zich tegen de koude wapenen*, zich wel tegen de koude

 be-

bezorgen. *Zich met geduld wapenen.* Van hier *wapening.* Zamenstell.: *ontwapenen.*

Bij OTTFRID. *uuafnen*, hoogd. *waffnen.*

WAPENHANDEL, z. n., m., *des wapenhandels*, of *van den wapenhandel*; zonder meerv. Van *wapen* en *handel.* Krijgskunst. *Zich in den wapenhandel oefenen. Een volk in den wapenhandel bedreven.*

WAPENHUIS, z. n., o., *van het wapenhuis*; meerv. *wapenhuizen.* Van *wapen* en *huis.* Bewaarplaats van allerlei oorlogstuig. *Het Admiraliteits wapenhuis. Het stads wapenhuis is wel voorzien.*

WAPENKNECHT, zie *wapen.*

WAPENKREET, z. n., m., *des wapenkreets*, of *van den wapenkreet*; meerv. *wapenkreten.* Van *wapen* en *kreet.* Een krijgsgeschreeuw om de wapenen te doen opvatten, of te wapen te snellen: *een wapenkreet ging op in het leger. De wapenkreet liet zich alom hooren.*

WAPENKUNDE, z. n., vr., *der*, of *van de wapenkunde*; zonder meerv. Van *wapen* en *kunde.* Ervarenheid in de geslachtwapenen. *De wapenkunde was altoos zijn vak.* Van hier *wapenkundig.*

WAPENRUSTING, z. n., vr., *der*, of *van de wapenrusting*; meerv. *wapenrustingen.* Van *wapen* en *rusting.* Oorlogstoebereidselen; ook een harnas. *Zijne wapenrusting aanschikken.*

WAPENSCHORSING, z. n., vr., *der*, of *van de wapenschorsing*; meerv. *wapenschorsingen.* Van *wapen* en *schorsing.* Stilstand van wapenen.

WAPENSCHOUW, zie *wapenschouwing.*

WAPENSCHOUWING, z. n., vr., *der*, of *van de wapenschouwing*; meerv. *wapenschouwingen.* Van *wapen*, voor *wapenen*, en *schouwing.* Monstering. *Eene wapenschouwing van het voetvolk doen. De wapenschouwing, of 't optrekken der burgerij van Amsterdam.* Ook *wapenschouw.*

WAPENTUIG, z. n., o., *des wapentuigs*, of *van het wapentuig*; meerv. *wapentuigen.* Van *wapen* en *tuig.* Oorlogsgereedschap. *'t Wapentuig van dien Held was vreesselijk.*

WAPPEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik wapperde, heb gewapperd.* Een klanknabootsend woord, beteekenende eene kletterende beweging maken, slingeren, heen en weder slaan. *Met eene vlag wapperen. Het venster staat*

ſtaat te wapperen. Het ſchip doet niet dan wapperen. De zeilen wapperen. Figuurl.: *in zijn gevoelen wapperen*, d. i. onvast zijn. Van hier *wappering*.

WAR, z. n., vr., *der*, of *van de war*; zonder meerv. Klits. *In de war raken. Het garen is in de war. Dat zijn haer in de war raekte.* J. OUD. *En houdt gij noch dit kluwen in de war.* VONDEL. Figuurl. zegt men *eene zaak in de war ſturen*, voor, dezelve bederven. Ook wordt het overdragtelijk gebezigd voor twist, oneenigheid. *De quaataartigheit van dien heer heeft het war alle zijn leven gezocht.* HOOFT. Dit *war* ſchijnt zeer naauw verwant te zijn aan het eng. *war*, oorlog.

WARANDE, z. n., vr., *der*, of *van de warande*; meerv. *waranden*. Diergaarde, of opene plaats, waar allerlei wild gedierte bewaard wordt. *De koninklijke warande.* Zamenſtell.: *lustwarande*. Dit woord ſchijnt van het oude *waren*, *waranderen*, bewaren, afkomſtig te zijn.

WARDIERTJE, z. n., o., *des wardiertjes*, of *van het wardiertje*; meerv. *wardiertjes*. Van *war* en *diertje* Dezen gemeenſchappelijken naam geeft men aan de zoogenoemde infuſiediertjes, de ſtijffelaaltjes, enz. omdat zij de ſtelſels der natuurkenners in verwarring brengen, en men niet weet, of zij onder de dieren gerangſchikt mogen worden, dan niet; en zoo ja, onder welke alsdan.

WARELOOS, zie *waren*.

WAREN, onz. w., gelijkvl. *Ik waarde, heb gewaard.* Gezien worden, verſchijnen, ſpoken: *de ſchim waart rondom het graf.* Oul., werd het ook bedr. gebezigd, voor zien, toezien, zorgen, bewaren, waarſchuwen, waarborgen, enz., waar van nog *waarloos*, *wareloos*, ook zelfſtandig: *hij is een regte wareloos.* Van hier *waar*, bijv. n., eigenlijk, zigtbaar, klaarblijkelijk, *waar* z. n. ten toon ſtaande, en uitgeſtalde koopmanſchap, *waarnen*, bij KIL., waarſchuwen, *war* of *weer*, omtuining, en ontuinde plaats, *wara*, oudings zorg, *warande*, *waring*, enz. Zamenſtell.: *waarborg*, *waarnemen*, *waarſchuwen*, *warmoes*, enz. *Bewaren*, *kraamwaren*, *kraamverwaren*, *verwaren*, enz. Zie voorts *warmoes*.

WARGAREN, z. n., o., *des wargarens*, of *van het wargaren*; meerv. *wargarens*. Van *warren* en *garen*. Garen, dat in de war is; en overdragtelijk, evenveel welke verwarde, of ingewikkelde, dingen: *het wargaren der staatkunde*. Ook een twist-, of verwarringzoekend mensch: *hij is altoos een wargaren*.

WARGEEST, z. n., m., *des wargeests*, of *van den wargeest*; meerv. *wargeesten*. Van *warren* en *geest*. Anders *warkop*. Iemand, wiens geaardheid en geestgesteldheid hem in verwarring behagen doet hebben: *die wargeest is weer op de been, om twist te stoken*. Van hier *wargeestig*.

WARKOP. Zie *wargeest*.

WARKRUID, z. n., o., *des warkruids*, of *van het warkruid*; zonder meerv. Van *war* en *kruid*. Een plantgewas, dat zich als wargaren om andere planten slingert, en als een bijgewas op dezelve geworteld is: *groot warkruid*, *klein warkruid*, *westindisch warkruid*.

WARLEN, *warrelen*, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik warlde*, *heb* en *ben gewarld*. Anders *dwarlen*. Het voortdurende w. van *warren*. Draaijen, slingeren: *draag zorg, dat gij het niet door elkander warlt*. *De stroom warlt*. Van hier *warling*, anders *dwarling* en *dwerling*, maalstroom; eng. *whirlpool*, zie *dwarlen*; en voorts ook *wervelen*. Zamenstell.: *warrelklomp*, voor *chaos*, bij DULL., *warlwind*, anders *dwarlwind* en *wervelwind*; eng. *whirlwind*, hoogd. *wirbelwind*.

WARLING, zie *warlen*.

WARLWIND, zie *warlen*.

WARM, bijv. n. en bijw., *warmer*, *warmst*, van koude ontdaan, maar echter niet heet: *het wordt hier warm*, *warme spijs*, *een warm bad*. *Ick ben warm geworden, ick hebbe het vijer gezien*. BIJBELV. Echter verwisselt men dit woord ook wel eens met *heet*: *het zal van daag warm zijn*; en in de figuurlijke spreekw.: *eenen warmen dag hebben*, hevig moeten strijden. *Het ging er warm toe*, er werd hevig gevochten. *Iemand het hoofd warm maken*, is, hem eene levendige onrust veroorzaken. *Het bloed werd hem warm*, is, hij werd toornig. Eene *warme verbeelding* is, eene levendige, *warme liefde*, is, vurige, sterke, *warme landen* zijn die, waarop de zonnestra-

ſtralen regtſtandiger nederdalen, dan op andere. Eene *warme kamer* is eene, waarin de buitenlucht weinig indringen kan. Voorts gebruikt men *warm* ook wegens verwarmende kleederen, enz.: *die overrok is heel warm.* Als bijw. komt het onder anderen voor, in: *zich warm kleeden. Er warm*, of *warmpjes*, *inzitten*, dat, figuurlijk, welgegoed zijn beteekent. Van hier *warmen*, *warmte*. Zamenſtell.: *bloedwarm*, enz.

Warm, hoogd., nederſ., zweed., eng., ULPHIL. ook *warm*, vries. *waarm*, KIL. *waerm*, NOTK., OTTFRID. *uuarmo*, KERO *uuaram*, aeol. Φεϱμος is een zeer oud woord.

WARMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik warmde, heb gewarmd.* Warm maken: *het bed wordt gewarmd. Het eten warmen. Hij warmde zich. Om hemel, aerde, en elk te warmen op hun pas.* VOND. *Neemt hij daarvan, ende warmter hem bij.* BIJBELV., waar het ook onzijdig voorkomt, in: *'t en ſal geen kole zijn, om bij te warmen.* Even onz. was *warmen* in het oudd. Van hier *warming*. Zamenſtell.: *opwarmen*, *verwarmen*.

Warmen, hoogd. *wärmen*, TATIAN. *uuerman*, KIL *waermen*, vries. *waarmje*, komt van *warm*.

WARMOES, z. n., o., *van het warmoes*; zonder meerv. Tuinmoes: *zij hakte warmoes, 't welk haer man noch daeghs voorheenen in 't kleene hofken plukte en ſneet.* VOND. *Het is beter, ghenoot te zijn tot warmoes mit minnen, dan met hatijen tot eenen vetten calve.* BIJB. 1477., waar het een kost van tuinmoes bereid aanduidt. Van hier *warmoezier*, *warmoezierſter*. Zamenſtell.: *warmoeshof*, *warmoeskruid*, *warmoesland*, *warmoestuin*, enz. *Knolwarmoes*, *koolwarmoes*, enz.

Warmoes komt van *moes*, en *war*, *weer*, eene omtuining, en omtuinde plaats, een tuin, van *waren*, oudd. *warden*, *garten*, fr. *garder*, ital. *guardare*, waarvan het hoogd. *garten*, en het fr. *jardin*, ook afſtammen.

WARMTE, z. n., vr., *der*, of *van de warmte*; zonder meerv. De geſteldheid van iets, dat warm is, in de verſchillende beteekenisſen van dit woord: *de warmte van het land. Iemands natuurlijke warmte. Sij deckten hem met kleederen, doch hij en kreech geene*

warmte. BIJBELV. *De winter gansch beroofst van warmte.* VOND. *Dat sint Jan ons de gewoonlijke warmte zoude leveren.* HOOFT. *De warmte van dat kleed.* *Met al de warmte van zijne verbeeldingskracht.*

Warmte, vries. *waarmte*, KIL. *waermte*, nederf. *wärmde*, NOTK. *uuermi*, opperd. *wierm*, KERO *uualm*, hoogd. *wärme*, komt van *warm.*

WARREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik warde, heb geward.* Bedr., in de war brengen: *gij zult dat garen warren.* En, op zich zelf, verwarring stichten: *hij is steeds op warren en twisten uit.* Onz., in de war geraken: *de zijde wart ineen.* Van hier *gewar, war, warlen.* Zamenstell.: *wargaren, wargeest, warkop, warziek, warzucht, warzuchtig*, enz. *Ontwarren, verwarren*, enz.

Warren, hoogd., OTTFRID. *wirren*, komt van het oude *wiren*, zweed. *wira*, lat. *gyrare*, gieren, ronddraaijen, het welk de eigenlijke beteekenis van *warren* ook is, waarvan het voortdurend *warlen* de zijne heeft.

WARS, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Verwant aan *dwars.* Ergens van afgekeerd, afkeerig: *wars van zulken lof.* Ook zonder voorzetsel: *ik ben het wars. Wordt gij dien kost niet wars?*

WARSTRUIK, z. n., vr., *der*, of *van de warstruik*; meerv. *warstruiken.* Van *war* en *struik.* Een heestergewas: *gladde, wollige, warstruik.*

WARTAAL, z. n., vr., *der*, of *van de wartaal*; zonder meerv. Van *war* en *taal.* Verwarde taal, rede: *hij spreekt niets, dan wartaal.*

WARZOEKER, z. n., m., *des warzoekers*, of *van den warzoeker*; meerv. *warzoekers.* Van *war* en *zoeker.* Een zoeker van verwarring, twist en tweedragt — een warziek, warzuchtig, mensch: *die hatelijke warzoeker!*

WAS, z. n., o., *van het was*; zonder meerv. De stof, waaruit de bijen hare honigraten bereiden: *hoe de korven meer van onnut wasch gezuivert zijn.* VOND. *Gelijk het wasch voor 't vuur versmelt.* L. D. S. P. *Mijn herte is als was.* BIJBELV. *Om dat fransijn, dat wasch, als poppen in 't vuur te werpen.* HOOFT. Van hier *wassen.* Zamenstell.: *wasbleekerij, wasboom, waskaars, waslicht, wasstok*, enz. *Stopwas, zegelwas*, enz.

Was,

Was, vries. *waachs*, hoogd., Kil. *wachs*, zweed., eng. *wax*, nederſ. *wasz*, ſlavon. *wosk*, Willer. *uuahs*, is van eenen onzekeren oorſprong.

WASBOOM, z. n., m., *des wasbooms*, of *van den wasboom*; meerv. *wasboomen*. Van *was* en *boom*. Een Amerikaansch en Kaapsch heestergewas, dat was voortbrengt: *de wasboom zweemt veel naar eenen Mijrtenboom*.

WASCH, z. n., vr., *der*, of *van de wasch*; meerv. *wasſchen*. Verkleinw. *waschje*. Van *wasſchen*. D daad van wasſchen: *de wasch hebben*, *aan de wasch zijn*. De kleederen enz., die men wasſchen wil, wascht, of pas gewasſchen heeft, en verder in orde brengt: *de natte wasch*, *de drooge wasch*. *De wasch tellen*, *bleeken*, *ſtijven*, *ſtrijken*, enz. Zamenſtell.: *waschlijst*, *waschmand*, enz. *Kinderwasch*, enz.

WASDOM, z. n., m., *des wasdoms*, of *van den wasdom*; zonder meerv. Van *wasſen*. Aanwas, groei: *het beneemt den boom zijnen wasdom*. *Den wasdom des lichaams bekomt*. Bijbelv. *Indien zulke telgen haren wasdom bereikten*. Vond. *Tot den wasdom van Amſterdam*. Hooft.

WASEM, z. n., m., *des waſems*, of *van den waſem*; meerv. *waſems*. Een vochtige damp, die ergens uit opklimt: *de ketel begint al meer en meer waſem op te geven*. *Hij brandt zich aan den heeten waſem*. *Van gloeiendigen waasſem tot ſtikkens toe benaauwt*. Vond. Van hier *waſemen*, *waſeming*.

Waſem, nederd. *waſen*, is verwant aan *waas*, aanſlag van vruchten, enz., nederſ. *wees*, vochtigheid, ijsl. *veiſa*, zweed. *väſa*, ſlavon. *wuza*, een moeras, en voorts ook aan het hoogd. *wasſer*, water, zie *water*.

WASKAARS, zie *waslicht*.

WASLICHT, z. n., o., *des waslichts*, of *van het waslicht*; meerv. *waslichten*. Van *was* en *licht*. Eigenlijk, licht, dat uit brandend was ontſtaat. Voorts evenveel, als *waskaars* en *wasſtok*: *met brandende waslichten in de hand gingen zij rond*.

WASSCHEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wiesch*, *heb gewasſchen*. Al wrijvende, en kletſende, door middel van water zuiveren: *zij houdt veel van wasſchen en plasſchen*. *Sij wiesſchen hare kleederen*. Bijbelv. Ook in ander vocht op dezelfde wijze bewegen: *hij wascht*

fijn kleet in den wijn. BIJBELV. Evenveel hoe door middel van water zuiveren: *zich wasschen en baden. Hi was bezweet en zeer verhit, en wilde wasschen sine lede.* M. STOK. *Hij wascht de handen rein, om aen den disch te treen.* VOND. *De handen in onschuld wasschen*, is, zijne onschuld betuigen: *ik wasch, aan u verpand, in onschuld mijne hand.* L. D. S. P. Bekend is de uitdrukking van: *in bloed wasschen: dwelc ghi ghewasschen hebt van sinen sonden in u bloet reene.* A. BIJNS. *De handen in iemands bloed wasschen*, hem vermoorden. Voorts is *wasschen* met behulp van water schiften en zuiveren: *de graankoopers wasschen het koren.* En men bezigt het werkw. *wasschen* wegens eene bijzondere manier van teekenen: *het is met Oostindische inkt gewasschen.* Spreekw.: *ik zal dat varken wel wasschen*, die beslommerde zaak wel volvoeren. *Iemand wasschen*, of *iemand het hoofd wasschen*, hem doorstrijken. *Als de eene hand de andere wascht, zijn zij beide schoon*, als men elkanderen voorthelpt, bevoordeelt men zich onderling. Van hier *gewasch, wasch*, enz. — *waschster, wasscher, wasscherij, wassching.* Zamenstell.: *waschbank, waschbekken, waschblouwel*, KIL. — *waschdag, waschdoek, waschhuis, waschketel, waschkeuken, waschkuip, waschmeid, waschtobbe, waschvat, waschvrouw, waschwater*, enz. *Afwasschen, bewasschen, doorwasschen, herwasschen, uitwasschen, verwasschen, voortwasschen, wegwasschen*, enz.

Wasschen, hoogd. *waschen*, nederf. *wasken*, zweed. *vaska*, KERO. *uuasken*, TATIAN. *uuasgan*, OTTFRID. *uuasganne*, eng. *wasch*, ontleent van zijnen klank zijne beteekenis.

WASSEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik wies, ben gewassen.* Groeijen, tieren, vermenigvuldigen: *thar ther ana wassen thie meijston thruvo.* WILLERAM. *Die vruchte, die God jaerlix weder laet wassen.* MAT. DER SOND. *Zijn hartshoren steil gewassen op het hooft.* VOND. *Wasset ende menichfoudicht.* BIJBEL, 1477. De maan *wast*, als haar licht zich in omtrek uitbreidt. Van hier *gewas, wasdom, wasfing* en *wassenaar*, zoo het stamhuis van Wassenaar zijnen naam van de halve maan, die het in zijn wapenschild voert, ontleend heeft; want dan moet deze naam oulings evenzeer eene wassende maan beteekend hebben, als bij CATS, in: *'k*

wensch

wensch, dat uw wasſenaar nog lange waſſen mag! Zamenſtell.: *aanwasſen, bewasſen, toewasſen, uitwasſen, verwasſen, voortwasſen*, enz.

Wasſen, ijsl. *waxa*, zweed. *vāxa*, angelſ. *weaxan*, vries. *waachsje*, ULPHIL. *wahsjan*, OTTFRID. *uuahſan*, hoogd. *wachſen*, verſchilt grootelijks van *wasſchen*, waarmede het intusſchen wel eens verward wordt.

WASSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik waste, heb gewast.* Van *was*. Met was beſtrijken: *iemands laarzen wasſen. Gewast linnen.*

WASSEN, bijv. n., zonder vergrootingstrappen, en onverbuigelijk. Van was: *een wasſen beeld.* En figuurlijk, is *een wasſen neus* iets, dat men naar zijn believen draait en wringt. Dit woord luidt in het opperd. *wachſen*, hoogd. *wachſern*, en komt van *was*.

WAT, vragend en betrekkelijk voornaamwoord, het onzijdig geſlacht van *wie*. *Alles, wat ik u zeg, is waar.* Ook wordt het bij mannelijke en vrouwelijke zelfſtandige naamwoorden, in het meer- en enkelvoud, gebezigd; het zij regtſtreeks, of anderzins, vragende: *wat gasten krijgt gij? Wat wijn zal ik u zenden? Wat menſche onder u — ofte wat vrouwe —?* BIJBELV. *Wat gaef uw hart behaege.* VOND. *Tot wat ſteden wij komen ſullen.* BIJBELV. *In wat ſtad ik mijn verblijf hield.* Ook wordt *wat*, in het onzijdig geſlacht, vaak, in eenen regtſtreeks, of anderzins, vragenden zin voor *wat ding* gebruikt: *wat is het? Ik weet niet, wat het is;* en in eenen betrekkelijken zin, achter *zoo; het ſal hem geworden, ſo wat hij zegt.* BIJBELV.; achter *al: ik weet al, wat er gebeurt;* en voor *ook: wat er ook gebeure;* ja met weglating van *ook*, in: *wat er gebeure. Wat winden dat er ruiſchen. Wat regen dat er plast.* KAMPHUIJS.; en met weglating van *al*, of *zoo: wat met golven noch ſlus bedekt lagh.* VOND. *Verkoopt, wat ghij hebt, ende geeft het den armen.* BIJBELV.; waar dit woord voorts meermalen de plaats van *het gene dat*, of *het gene*, bekleedt; zoo als in: *wat ghij backen ſoudet, dat backt, ende ſiedet, wat ghij ſieden ſoudet.* Overigens wordt het onzijdige *wat* door middel van *voor* aan allerlei naamwoorden verbonden, in: *watvoor een man? Watvoor eene vrouw heeft hij? Ik weet niet meer, watvoor een paard ik hem gegeven heb.*

Wat voor dingen zijn het? En op zich zelf beteekent *wat*, bijwoordelijk, op welk eene verregaande wijze: *wat heeft hij mij bedrogen! Wat ben ik ongelukkig!*

Wat, hoogd. *was*, OTTFRID. *uuas*, KERO *huuaz*, eng. *what*, vries. *het*.

WAT, een onveranderlijk voornaamwoord, van het onz. geslacht, dat ook als bijw. gebruikt wordt, en aan *iets* beantwoordt: *geef mij ook wat! Hij heeft hem wat te boodschappen.* BIJBELV. Als bijw.: *ik moet wat rusten. Blijf nog wat! Best dat men 't wat vertreck.* VOND. *Vrij wat* is merkelijk; *heel wat* grootelijks, wanneer men het als bijw. gebruikt; en anders iets groots: *hij schijnt heel wat te zijn.* Dit woord is eene verkorting van het oude *ietwes*, hoogd. *etwas*, VOND. en anderen *ietwat*, in den omgang *ietewat*, HALMA *iet of wat*, lat. *aliquid*; zie *iets*; of het is een der punten van overeenstemming tusschen het Hollandsch en het Grieksch, waarin men *τι* op soortgelijk eene wijze bezigt.

WAT, *watje*, zie *watte*.

WATER, z. n., o., *des waters*, of *van het water*; meerv. *wateren*. Soortgelijk eene vloeibare stof, als er zich in onzen dampkring vormt, en daaruit in druppels nederkomt: *een dronk waters. Dewijlze een lange wijl geen bron noch water nutte.* VOND. *Het water en de lucht hebt ghij om niet.* SPIEGH. *Ick doope u wel met water.* BIJBELV. *De rots gaf water door Gods hand.* L. D. S. P. *De zee is sonder duijn, haar water sonder strant.* CATS. Verscheidene vloeibare stoffen, die in kleur en vloeibaarheid met het eigenlijke water overeenkomen, in de zamenstell.: *guldewater*, *oogwater*, enz.; en als men zegt: *de oogen staan hem vol water. Hij loost zijn water. Iemands water naar den Doktor brengen. Iemand het water aftappen. Het water hebben. Aan het water sterven*, enz. Eene verzameling van water: *val niet in het water. Door zijn eigen schijn in 't water, zonder vlek, bekoort.* VOND. In dezen zin heeft het woord een meerv.: *allerlei wateren doorsnijden het land. Hij keerde hare wateren in bloet.* BIJBELV.; waar dit meerv. intusschen meermalen, in navolging van het hebr., eenen vloed van water aanduidt, zoo als in: *daar vloeijden wateren uit, die gingen door de dorre plaatsen, als een riviere.* En

de vloeibare bouwstof van onderscheidene hemelligchamen, in: *daar zij een uitspansel in 't midden der wateren, ende dat make scheidinge tusschen wateren ende wateren.* Het enkelv. beteekent ook de golving, die er op verscheidene stoffen gedrukt wordt: *het water van die taf is zoo fraai niet, als dat van die andere*; en de waterglans van parels, diamanten, enz.: *het water van dien steen is niet zuiver. Te water* is op, of over, zeeën, rivieren, enz.: *hij reist te water. Kan dat goed hier niet te water komen?* In het water: *de hond ging te water. Gaarne te water gaan*, is, veel van het nat houden. *Te water uit* is buiten het water, bij VOND. in: *een deel bezwemt het diep, een deel te water uit op rotsen zit. Te water en te brood zitten*, is, gevonnisd zijn, om in eene gevankenis van enkel water en brood te leven. *Zich tot water schreijen*, is, geweldig schreijen. *Zich tot water zweeten*, geweldig zweeten. *Onder water zijn*, op de gewone plaatsen niet verschijnen. *Boven water zijn*, behouden zijn, niets meer te vreezen hebben. *Tusschen water en wind drijven*, tusschen beide blijven hangen, onverschillig zijn. *Gods water over Gods akker laten gaan*, zich om niets bekommeren, of bekreunen. *Water ergens om vuil maken*, zich deswegens eenige moeite geven. *Water in zee dragen*, verloren arbeid doen. *Water in zijnen wijn mengen*, zich inbinden. *In troebel water visschen*, zijn voordeel met eene plaats grijpende verwarring doen. *Hoog water*, is een hooge vloed in zee, of nabij dezelve, maar ook wel eens aandrang tot loozing van water. *Pijn op het water*, is pijn op de wegen, langs welke hetzelve zich ontlast. *Het breken van het water*, bij kraamvrouwen, is de ontsluiting der baarmoeder. *Op elkanderen gelijken, als twee droppels water*, is, grootelijks. *Een leven, als dat van een vischje in het water*, zie *visch. Veel water trekken*, is, diep gaan, van een schip gesproken. *Stille waters hebben diepe gronden*, gebrek aan levendigheid is geen bewijs van eenvoudigheid. *In zulke waters vangt men zulke visschen*, zulke bedrijven hebben zulke gevolgen. *Dat is water op mijnen molen*, dat dient mij in mijnen kraam. *Het water loopt mij om de tanden*, ik ben flaauwhartig van honger, ik watertand naar eenige spijs. *Het water komt ons aan de lippen*, de nood klimt tot op het hoog-

hoogste. *In het water liggen*, zich daarin bevinden, en bijzonderlijk bij ongeluk daarin geraakt zijn. *In het water zetten*, daarin doen uitweeken. *Onder water zetten*, daarmede overdekken. *Onder water loopen*, met water overdekt worden. Van hier *waterachtig*, *wateren*, *waterig*, *waterloos*, *waterschap*. Zamenstell.: *waterader*, *wateralf*, *waterandoorn*, *waterappel*, *waterbaars*, *waterbak*, *waterbal*, *waterbeek*, *waterbeestje*, *waterbekken*, *waterbekkig*, *waterbel*, *waterberg*, *waterbezie*, *waterblaas*, *waterblaasjes*, *waterblaauw*, *waterblad*, *waterblazer*, *waterbobbel*, *waterbokje*, *waterboog*, *waterboom*, *waterbouwkunde*, *waterbrems*, *waterbreuk*, *waterbrij*, *waterbuik*, *waterbuis*, *waterdamp*, *waterdier*, *waterdigt*, *waterdraagster*, *waterdrager*, *waterdrinker*, *waterdrinkster*, *waterdrop*, *waterdroppel*, *wateremmer*, *watereppe*, *waterflesch*, *watergal*, *watergang*, *watergat*, *watergeregt*, *watergetij*, *watergezwel*, *waterglas*, *watergod*, *watergodin*, *watergolf*, *watergoot*, *watergracht*, *watergroef*, *waterhagedis*, *waterheer*, *waterhoen*, *waterhond*, *waterhoofd*, *waterhoos*, *waterkaars*, *waterkan*, *waterkanker*, *waterkant*, *waterkeer*, *waterkeering*, *waterkers*, *waterkervel*, *waterkleur*, *waterkleurig*, *waterkom*, *waterkoning*, *waterkoud*, *waterkruik*, *waterkuip*, *waterlaars*, *waterland*, enz., — *waterleeuw*, *waterleiding*, *waterlelie*, *waterlins*, *waterlisch*, *waterlook*, *waterloop*, *waterloopig*, *waterloot*, *waterloozing*, *waterluis*, *watermalrouw*, *waterman*, *watermeloen*, *watermolen*, *watermug*, *watermunt*, *watermuur*, *waternavelbreuk*, *waternavelkruid*, *waternimf*, *waternikker*, *waternoot*, *waterorgel*, *waterpaard*, *waterpaardenstaart*, *waterpas*, *waterpeil*, *waterpeper*, *waterpijp*, *waterpimpernel*, *waterpisſebed*, *waterplaats*, *waterpoel*, *waterpok*, *waterpomp*, *waterpoort*, *waterpot*, *waterproef*, *waterpuist*, *waterput*, *waterputter*, *waterraaf*, *waterrad*, *waterradijs*, *waterraket*, *waterrat*, *waterrijk*, *waterroos*, *waterrups*, *watersalade*, *watersalamander*, *waterscheerling*, *waterscheut*, *waterschildpad*, *waterschip*, *waterschipper*, *waterschorpioen*, *waterschout*, *waterschouw*, *waterschuit*, *waterschuw*, *waterslang*, *watersnep*, *watersnood*, *waterspel*, *waterspin*, *waterspoor*, *waterspreeuw*, *watersprong*, *waterspuit*, *waterstaat*, *waterstad*, *watersteen*, *waterstroom*,

waterstraal, *waterstroom*, *waterstruik*, *watertanden*, *watertandig*, *watertogt*, *waterton*, *watertor*, *watertreder*, *watertuin*, *wateruiltje*, *wateruurwerk*, *waterval*, *watervang*, *watervat*, *watervaren*, *watervee*, *waterveil*; *waterveld*, *waterverf*, *waterverwig*, *waterverheveling*, *watervijver*, *watervijzel*, *waterviool*, *watervisch*, *watervlieg*, *watervlier*, *watervlies*, *watervliet*, *watervloed*, *watervloo*, *watervogel*, *watervrees*, *waterweegbree*, *waterweegkunde*, *waterwel*, *waterwerk*, *waterwilg*, *waterzak*, *waterzalm*, *waterzoo*, *waterzucht*, *waterzwaluw*, *waterzwijn*, enz. *Aluinwater*, *anijswater*, *badwater*, *bakwater*, *bergwater*, *binnenwater*, *bronwater*, *buitenwater*, *doopwater*, *fonteinwater*, *galwater*, *gerstwater*, *gootwater*, *graswater*, *guldewater*, *handwater*, *honigwater*, *kalkwater*, *kaneelwater*, *knolwater*, *lavendelwater*, *ledewater*, *lekwater*, *leschwater*, *loogwater*, *maagwater*, *maaswater*, *meerwater*, *oogwater*, *oranjewater*, *poelwater*, *pompwater*, *putwater*, *regenwater*, *reukwater*, *rivierwater*, *roozenwater*, *schotelwater*, *smidswater*, *sneeuwwater*, *spawater*, *theewater*, *toewater*, *twistwater*, *vaarwater*, *vaatwater*, *venkelwater*, *vischwater*, *weegbreewater*, *woelwater*, *woudwater*, *wijwater*, *zeepwater*, *zeewater*, enz.

Water, nederf. ook *water*, ULPHIL. *wate*, zweed. *vatn*, angelf. *waeter*, vries. *wetter*, hoogd. *wasser*, ISID. *uuarsar*, OTTFRID. *uuazar*, gr. *ὕδωρ*, is verwant aan *wasem*, en komt van een oud noordsch stamwoord, waarvan men in het lat. *udus*, slav. *woda*, zweed. *vat*, nederf. *wees*, vries. *wiet*, nat, vochtig, sporen vindt.

WATERACHTIG, bijv. n. en bijw., *waterachtiger*, *waterachtigst*. Van *water* en *achtig*. Aan water gelijkende, naar water smakende; vol water: *een waterachtig land*. *Waterachtige melk*. Van hier *waterachtigheid*. Dit woord komt in beteekenis allezins met *waterig* overeen.

WATERADER, z. n., vr., *der*, of *van de wateradér*; meerv. *wateraderen* en *wateraders*. Van *water* en *ader*. In de Ontleedkunde, weiäder, lat. *vasa lijmphatica*. Voorts ook aders van water in het ingewand der aarde: *zij boorden*, *tot dat zij eene waterader vonden*.

WATERALF, z. n., m., *des wateralfs*, of *van den wa-*

wateralf; meerv. *wateralfen.* Van *water* en *alf.* Bij KIL. evenveel, als *waternecker*, eene onteerende benaming van eenen *watergod*, of *waterheer*, zoo als de gewaande beschermgeesten der wateren anders heeten.

WATERANDOORN, z. n., m., *des waterandoorns*, of *van den waterandoorn*; zonder meerv. Van *water* en *andoorn.* Een plantgewas, dat veel naar den zoogenoemden wolfspoot zweemt. Anders *watermalrouw.* Hoogd. *wasserandorn*, en *sumpfandorn.*

WATERAPPEL, z. n., m., *des waterappels*, of *van den waterappel;* meerv. *waterappelen.* Van *water* en *appel.* De vrucht van den waterappelboom, en ook wel eens die boom zelf, die in Amerika langs het water groeit, en tot de zoogenoemde Annonas behoort.

WATERBAARS, zie *waterzoo.*

WATERBAL, zie *waterkaars.*

WATERBEESTJE, z. n., o., *van het waterbeestje;* meerv. *waterbeestjes.* Van *water* en *beestje.* Een torretje, van het geslacht der doodgravers: *het waterbeestje wordt in de wateren omstreeks Parijs gevonden.*

WATERBEKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik waterbekte, heb gewaterbekt.* Van *water* en *bek.* Bij KIL. evenveel, als *watertanden;* het welk bij hem voorts door *waterbekkig* en *waterloopig zijn* wordt uitgedrukt. *Hij waterbekt er van. Watertanden* is in algemeen gebruik: *wie zou niet watertanden naer aertsche lekkernij.* VOND.

WATERBERG, z. n., m., *des waterbergs*, of *van den waterberg;* meerv. *waterbergen.* Van *water* en *berg.* Een hoogstijgende golf: *elcke waterbergh hun dreight den jongsten dagh.* VOND.

WATERBEZIE, z. n., vr., *der*, of *van de waterbezie;* meerv. *waterbeziën.* Van *water* en *bezie.* Een plantgewas, dat in stilstaande wateren, en op moerassige gronden, groeit, dus naar deszelfs vrucht genoemd.

WATERBLAASJES, meerv. *van waterblaasje*, en gebruikelijk wegens eene aaneenschakeling van vliezige zakjes, met waterachtig vocht opgevuld, in het hoofd, de borst, enz. van eenen mensch, die daaronder geweldig lijdt.

WATERBLAZER, z. n., m., *des waterblazers*, of *van den waterblazer;* meerv. *waterblazers.* Van *water* en *blazer.* Bij KIL. alle slag van groote zoogdieren,

ren, dat, in het water levende, uit een of meer blaasgaten water uitspuit.

WATERBOKJE, z. n., o., *des waterbokjes*, of *van het waterbokje;* meerv. *waterbokjes.* Van *water* en *bokje.* Een insekt van verschillende kleuren met eenen koperigen weerschijn: *het waterbokje is een der schoonste insekten van ons werelddeel.*

WATERBOOM, z. n., m., *des waterbooms*, of *van den waterboom;* meerv. *waterboomen.* Van *water* en *boom.* Een Amerikaansch boomgewas: *de waterboom groeit midden in het water.*

WATERBOUWKUNDE, z. n., vr., *der*, of *van de waterbouwkunde;* zonder meerv. Van *water* en *bouwkunde.* De kunst, om aan, of in, het water te bouwen, en allerlei werken aan te leggen: *de Hollanders munten in de waterbouwkunde uit.* Van hier *waterbouwkundig.*

WATERBREMS, z. n., vr., *der*, of *van de waterbrems;* meerv. *waterbremsen.* Van *water* en *brems.* Een bijzonder slag van bremsen, dat zich aan en op het water onthoudt, anders *watermug* en *watervlieg.*

WATERBREUK, z. n., vr., *der*, of *van de waterbreuk;* meerv. *waterbreuken.* Van *water* en *breuk.* Eene tegennatuurlijke verzameling van wei, in den rok van den balzak: *eene waterbreuk is wel dikwijls ongeneesselijk, maar niet doodelijk.*

WATERBUIK, zie *waterzak.*

WATERDIGT, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *water* en *digt.* Zoo digt, dat er geen water doordringt: *uwe laarzen schijnen niet waterdigt.*

WATEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik waterde, heb gewaterd.* Bedr., met water besproeijen, bewateren: *dat land moet beter gewaterd worden. Ghij sult zijn als een gewatert hof.* BIJBELV. Te water leiden, water geven: *de ruiterij waterde de paarden. So begheerden si haers Vaders scepen* (schapen) *te wateren.* BIJB. 1477. Met water mengen: *die wijn is rijkelijk gewaterd.* Verschillende stoffen van derzelver gewone golving voorzien: *weet gij, hoe men het grein watert?* Onz., met waterachtig vocht bedekt worden: *hoe watert uw linkeroog zoo? De tanden wateren hem daarnaar;* zie *waterbekken.* Zijn water loozen: *laat het kind eens wateren.* Van hier *watering.* Zamenstell.: *bewateren, doorwateren, inwateren, verwateren,* enz.

WATERFLESCH, z. n., vr., *der*, of *van de waterflesch*; meerv. *waterflesschen*. Van *water* en *flesch*. Eene flesch, waarin men water doet: *waar is de waterflesch? Met eene waterflesch aan de voeten*. Zie voorts *waterzak*.

WATERGANG, z. n., m., *des watergangs*, of *van den watergang*; meerv. *watergangen*. Van *water* en *gang*. Anders *waterloop*. Evenveel welke gang voor water: *bleven sij staen bij den waterganck des opperften vijvers*. Bijbelv.; en bijzonderlijk die gene, die men langs de zijboorden der meeste schepen aanlegt: *hij viel van den watergang in zee*.

WATERGAT, z. n., o., *des watergats*, of *van het watergat*; meerv. *watergaten*. Van *water* en *gat*. Een gat, waardoor water vloeijen kan; en een gat, dat vol water is. Overdragtelijk eene slechte plaats, die rondom in het water ligt, of daarmede opgevuld is: *het was voor dezen een akelig watergat*.

WATERGEZWEL, z. n., o., *des watergezwels*, of *van het watergezwel*; meerv. *watergezwellen*. Van *water* en *gezwel*. Eene ophooping van wei in hare vaten, of elders: *de moeijelijke genezing van een kwaadaardig watergezwel*.

WATERGOD, zie *wateralf*.

WATERGODIN, zie *waternimf*.

WATERHAGEDIS, z. n., vr., *der*, of *van de waterhagedis*; meerv. *waterhagedisfen*. Van *water* en *hagedis*. Een vergiftig slag van hagedisfen, dat zich in het water ophoudt. In het hoogd. *wassereideche*.

WATERHALEN, onz. w., enkel in de onbepaalde wijze als z. n. gebruikelijk; bijzonderlijk wegens het opdoen van water door schepelingen: *zij werden onder het waterhalen overvallen*. Van hier *waterhaalder*.

WATERHEER, zie *wateralf*.

WATERHOOFD, z. n., o., *des waterhoofds*, of *van het waterhoofd*; meerv. *waterhoofden*. Verkleinw. *waterhoofdje*. Van *water* en *hoofd*. Een hoofd, dat uit ophooping van stoffen gezwollen is, zoo als dat van kinderen, die de Engelsche ziekte hebben: *dat kind heeft een vreeselijk waterhoofd*. Voorts geeft men dezen naam ook wel eens aan iemand, wiens hoofd zoo gezwollen is.

WATERHOOS, z. n., vr., *der*, of *van de waterhoos*; meerv.

meerv. *waterhoozen*. Van *water* en *hoos*. Een bekend luchtverschijnsel: *eene opklimmende waterhoos*.

WATERIG, zie *waterachtig*.

WATERING, z. n., vr., *der*, of *van de watering*; meerv. *wateringen*. Van *wateren*. De daad van wateren; en het gene dient, om een land te bewateren, een kanaal, dat door hetzelve loopt, anders *wetering*: *Wateringen heeft zijnen naam zekerlijk van watering*.

WATERKAARS, z. n., vr., *der*, of *van de waterkaars*; meerv. *waterkaarsen*. Van *water* en *kaars*. Zeker slag van vuurwerk, dat op het water drijft, en voortbrandt; anders *waterbal*.

WATERKANKER, z. n., m., *des waterkankers*, of *van den waterkanker*; zonder meerv. Zekere ziekte van, of gebrek in den mond: *hij heeft den waterkanker*.

WATERKANT, z. n., m., *des waterkants*, of *van den waterkant*; meerv. *waterkanten*. Van *water* en *kant*. De kant van den weg, of wal, aan het water: *Zij liep naar den waterkant. Langs den waterkant wandelen*.

WATERKEER, z. n., m., *des waterkeers*, of *van den waterkeer*; meerv. *waterkeeren*. Van *water* en *keer*. Al wat dient, om water te keeren, en af te weren: *waterkeeren en sluizen openzetten*. Anders *waterkeering*.

WATERKEERING, zie *waterkeer*.

WATERKERS, z. n., vr., *der*, of *van de waterkers*; zonder meerv. Van *water* en *kers*. Een plantgewas, waarvan men zeven en twintig soorten telt: *gemeene waterkers*, *wilde waterkers*, *tweeslachtige waterkers*, enz.

WATERKERVEL, z. n., vr., *der*, of *van de waterkervel*; zonder meerv. Van *water* en *kervel*. Een plantengeslacht, van tweederlei soort: *gemeene waterkervel*, *zwitsersche waterkervel*.

WATERKOUD, bijv. n. en bijw.; zonder trappen van vergrooting. Van *water* en *koud*. Vochtig koud, koud door vochtigheid: *het is waterkoud*.

WATERLAARS, z. n., vr., *der*, of *van de waterlaars*; meerv. *waterlaarzen*. Van *water* en *laars*. Eene laars, die tegen het water bestand, en waterdigt is: *een paar goede waterlaarzen*.

WATERLAND, z. n., o., *des waterlands*, of *van het waterland;* zonder meerv. Van *water* en *land*. Een land, dat vol van water is: *het is een regt waterland*. De eigennaam van een oord tegen over Amsterdam: *het rijke Broek in Waterland*. Van hier *waterlander*, *waterlandsch*.

WATERLANDER, z. n., m., *des waterlanders*, of *van den waterlander;* meerv. *waterlanders*. Van *waterland*. Een bewoner van Waterland: *eene schuit vol Waterlanders*. Oneigenlijk, een traan: *de waterlanders liepen hem over de oogen*. *Er beginnen waterlanders te komen*.

WATERLOOP, zie *watergang*.

WATERLOOPIG, zie *waterbekken*.

WATERLOOS, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *water* en *loos*. Van water ontbloot: *zij zijn waterloose wolken*. Bijbelv. Van hier *waterloosheid*.

WATERLOOT, z. n., vr., *der*, of *van de waterloot;* meerv. *waterloten*. Van *water* en *loot*. Eene onnutte loot van eenen boom, die denzelven zijne sappen onttrekt. Bij Kil. *waterscheut*, *onderghewas*. Hoogd. *wasserreis*, *wasserschoss*, *wasserschosz*.

WATERLOZING, z. n., vr., *der*, of *van de waterlozing;* meerv. *waterlozingen*. Van *water* en *lozing*. De daad van water lozen: *de waterlozing gaat bij hem nog steeds van pijn verzeld*. De weg, langs welken, of de opening, waardoor, men water loost: *de nieuwe waterlozing van Rhijnland, bij Katwijk op zee*.

WATERLUIS, zie *watervloo*.

WATERMALROUW, zie *waterandoorn*.

WATERMAN, z. n., m., *des watermans*, of *van den waterman;* meerv. *watermannen*. Van *water* en *man*. Een man, die water verkoopt, zoo als te Amsterdam. Een der sterrenbeelden van den dierenriem: *de zon is in den waterman*.

WATERMOLEN, z. n., m., *des watermolens*, of *van den watermolen;* meerv. *watermolens*. Van *water* en *molen*. Een molen, die door het water gedreven wordt, of een molen, door middel waarvan men water weg maalt: *de buitenlandsche watermolens verschillen veel van onze Hollandsche*.

WATERMUG, zie *waterbrems*.

WATERMUUR, z. n., vr., *der*, of *van de watermuur;*

muur; zonder meerv. Van *water* en *muur*. Een plantengeslacht, waarvan men twee soorten telt: *paarbladige watermuur*, *kransbladige watermuur*; anders ook *waterpaardenstaart* genoemd.

WATERNAVELBREUK, z. n., vr., *der*, of *van de waternavelbreuk*; meerv. *waternavelbreuken*. Van *water* en *navelbreuk*. Een toeval van de waterzucht: *hij kreeg eene waternavelbreuk*.

WATERNAVELKRUID, z. n., o., *des waternavelkruids*, of *van het waternavelkruid*; zonder meerv. Van *water* en *navelkruid*. Een plantgewas van vijf verschillende soorten: *gemeen waternavelkruid vindt men in Frankrijk*, *Holland*, enz.; *de andere soorten behooren tot andere werelddeelen*.

WATERNIKKER, zie *wateralf*.

WATERNIMF, z. n., vr., *der*, of *van de waternimf*; meerv. *waternimfen*. Van *water* en *nimf*. Een denkbeeldig wezen, van denzelfden aard, als de *wateralf*, uitgezonderd, dat dit een mannetje, en de *waternimf* een wijfje is, dat anders *watergodin*, *zeegodin*, *vlietgodin*, *stroomgodin*, *stroomnimf*, *vlietmaagd*, *vlietnimf*, of *zeenimf* heet: *de dichters droomen steeds van blonde waternimfen met rieten pruiken*.

WATERNOOT, z. n., vr., *der*, of *van de waternoot*; meerv. *waternoten*. Van *water* en *noot*. Een plantgewas, dat digt aan het water groeit, en welks vruchten naar kastanjes zweemen: *de waternoot draagt ook den naam van minkijzer*.

WATERPAARD, z. n., o., *des waterpaards*, of *van het waterpaard*; meerv. *waterpaarden*. Van *water* en *paard*. Anders *rivierpaard* en *Nijlpaard*. Een der grootste zoogdieren, dat zich veel in het water ophoudt: *het gedrochtelijke waterpaard van den Nijl*.

WATERPAARDENSTAART, zie *watermuur*.

WATERPAS, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *water* en *pas*. Dezelfde strekking hebbende, als de oppervlakte des waters: *eene soldering waterpas maken*. Als bijw., in de strekking der oppervlakte van het water: *de vloer ligt niet waterpas*. Van hier het volgende.

WATERPASSEN, zie *waterpas*.

WATERPAS, z. n., o., *van het waterpas*; meerv. *waterpassen*. Een werktuig, waarvan men zich bedient,

dient, om iets waterpas te rigten: *het waterpas der landmeters verschilt van dat der metselaars en verdere handwerkslieden.* Van hier het bedr. w. *waterpassen*, met het waterpas beproeven, of onderzoeken.

WATERPLAATS, z. n., vr., *der*, of *van de waterplaats*; meerv. *waterplaatsen*. Van *wateren* en *plaats*. Eene plaats, waar men paarden, enz. watert: *de steile oevers boden ons nergens eene voegzame waterplaats.*

WATERPOK, zie *waterpuist*.

WATERPROEF, z. n., vr., *der*, of *van de waterproef*; meerv. *waterproeven*. Van *water* en *proef*. Bij Kil. *waterordeel*. Eene beproeving van gewaande tooverheksen, enz., die men in de bijgeloovige middeleeuwen in het water wierp, of eenen steen met de hand uit kokend water halen liet: *de wreede uitvindingen van waterproef en vuurproef.*

WATERPUIST, z. n., vr., *der*, of *van de waterpuist*; meerv. *waterpuisten*. Van *water* en *puist*. Anders *waterpok*. Eene kleine blaar, die schielijk komt en verdwijnt: *zijn gansche lijf was vol van waterpuisten.*

WATERRAAF, z. n., vr., *der*, of *van de waterraaf*; meerv. *waterraven*. Van *water* en *raaf*. Anders *zeeraaf*. De benaming van een vogelengeslacht: *de waterraven behooren tot de kropganzen.*

WATERRAD, z. n., o., *des waterrads*, of *van het waterrad*; meerv. *waterraden*. Van *water* en *rad*. Kil. *watermeulenrad*. Dat rad van eenen door water gedrevenen watermolen, waarop het water werkt: *het op het water werkend rad van eenen Hollandschen watermolen noemt men, in tegenoverstelling van een zoogenoemd waterrad, een scheprad.*

WATERRIJK, bijv. n., *waterrijker*, *waterrijkst*. Van *water* en *rijk*. Wel bewaterd: *een waterrijk oord. Uit het waterrijcke lant van Israel.* Bijbelv.

WATERSCHAP, z. n., vr., *der*, of *van de waterschap*; meerv. *waterschappen*. Van *water*; zie *schap*. Bij Kil. evenveel, als *waterleiding*; en voorts oulings gebruikelijk, in plaats van *heemraadschap*: *die gheerst sijn, ende geseten, in der waterschap van Sparendam.* v. Hass.

WATERSCHEERLING, z. n., m., *des waterscheerlings*, of *van den waterscheerling*; zonder meerv. Van *water* en *scheerling*. Eene bijzondere soort van scheer-

ling, van welke men driederlei ſlag aantreft: *vergiftige waterſcheerling*, *boldragende*, *en gevlakte*, *waterſcheerling*.

WATERSCHEUT, zie *waterloot*.

WATERSCHIP, z. n., o., *des waterſchips*, of *van het waterſchip;* meerv. *waterſchepen*. Van *water* en *ſchip*. Anders *waterſchuit*. Een ſchip, dat tot aanvoer van water dient: *het ijs weerde de waterſchepen van Amſterdam*. Van hier *waterſchipper*.

WATERSCHORPIOEN, z. n., m., *des waterſchorpioens*, of *van den waterſchorpioen;* meerv. *waterſchorpioenen*. Van *water* en *ſchorpioen*. Een inſektengeſlacht, dat twee ſoortgelijke nijpers, als de ſchorpioenen, aan den kop heeft, en waarvan men zeven ſoorten telt: *groote waterſchorpioen*, enz.

WATERSCHOUT, z. n., m., *des waterſchouts*, of *van den waterſchout;* meerv. *waterſchouten*. Van *water* en *ſchout*. Een onderſchout, die de orde onder het ſcheepsvolk en de ſchepen houdt, welke voor Amſterdam en Rotterdam liggen: *het werd bij den waterſchout aangebragt*.

WATERSCHOUW, z. n., vr., *der*, of *van de waterſchouw;* zonder meerv. Van *water* en *ſchouw*. Onderzoek, of vaarten, en andere wateren, in behoorlijken ſtaat zijn: *hij wordt bij elke waterſchouw bekeurd*.

WATERSCHUIT, zie *waterſchip*.

WATERSCHUW, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *water* en *ſchuw*. Kil. *waterſchouwigh*, Bevreesd voor water, of bezet met de *watervrees* van dolle honden: *zoo dra hij waterſchuw werd*, *wierp men hem onverhoeds in het water*.

WATERSNOOD, z. n., o., *des watersnoods*, of *van den watersnood;* meerv. *watersnooden*. Van *water* en *nood*. Nood, die door opbruiſing van den Oceaan, of andere wateren, veroorzaakt wordt: *om den jongſten watersnood t'ontvlien*. Vond.

WATERSPIN, z. n., vr., *der*, of *van de waterſpin;* meerv. *waterſpinnen*. Van *water* en *ſpin*. Eene der grootſte ſoorten van ſpinnen, die in het water huishoudt: *de waterſpin vormt zich een horentje tot haar verblijf*.

WATERSPOOR, z. n., o., *des waterſpoors*, of *van het waterſpoor;* meerv. *waterſporen*. Van *water* en *ſpoor*.

spoor. Bij de Dichters het pad, de weg des waters: *de baren in de zee gescheurt op 't waterspoor vast ruischen*. VOND. *En volgt langs 't waterspoor dus zijn fortuin*. POOT. In overeenstemming hiermede wordt ook *zeespoor* gebruikt.

WATERSPUIT, z. n., vr., *der*, of *van de waterspuit*; meerv. *waterspuiten*. Van *water* en *spuit*. Anders blootelijk *spuit*. Een werktuig, om water te spuiten: *men voert de waterspuit te spade bij der hant*. VOND.

WATERSTAAT, z. n., m., *des waterstaats*, of *van den waterstaat*; meerv. *waterstaten*. Van *water* en *staat*. De gesteldheid van het water, of van een land, met betrekking tot het water: *Rijnlands waterstaat is merkelijk verbeterd*. Aanleg en onderhoud van waterwerken: *Directeur van den waterstaat*. *Een ambt bij den waterstaat* is een ambt, waarin men den gezegden Directeur ten dienste staat.

WATERSTAD, z. n., vr., *der*, of *van de waterstad*; meerv. *watersteden*. Van *water* en *stad*. Het gedeelte van eene stad, dat aan het water ligt: *oock heb ick de waterstadt ingenomen*. BIJBELV.

WATERTANDEN, zie *waterbekken*.

WATERTOR, z. n., vr., *der*, of *van de watertor*; meerv. *watertorren*. Van *water* en *tor*. Een torrengeslacht, waarvan men vijftien soorten telt: *de watertor houdt zich in het water op*.

WATERTREDER, z. n., m., *des watertreders*, of *van den watertreder*; meerv. *watertreders*. Van *water* en *treder*. Iemand, die, met behulp van eenen toestel van kurk, het water betreedt: *een watertreder oefende zijne kunst*.

WATERUILTJE, z. n., o., *des wateruiltjes*, of *van het wateruiltje*; meerv. *wateruiltjes*. Van *water* en *uiltje*. Een bijzonder slag van insekten, waarvan men zeventien soorten telt: *de wateruiltjes gelijken sterk aan Motuiltjes*.

WATERUURWERK, z. n., o., *des wateruurwerks*, of *van het wateruurwerk*; meerv. *wateruurwerken*. Van *water* en *uurwerk*. Een werktuig, waaruit binnen eenen bepaalden tijd eene berekende hoeveelheid van water lien, en dat pulings tot een uurwerk verstrekte:

men

men bediende zich oulings, in plaats van zandloopers, vaak van wateruurwerken.

WATERVELD, z. n., o., *des watervelds*, of *van het waterveld*; meerv. *watervelden*. Van *water* en *veld*. De oppervlakte des waters, welke door de dichters elders als een tuin, en weiden, met watervee van Neptunus opgevuld, beschouwd wordt: *rinkelt op het waterveld*. Six v. Chand.

WATERVERHEVELING, z. n., vr., *der*, of *van de waterverheveling*; meerv. *waterverhevelingen*. Van *water* en *verheveling*. Dezen naam geeft men aan waterachtige dampen in de lucht, en andere daaruit ontstaande, verhevelingen: *sneeuw, hagel, en meer soortgelijke waterverhevelingen*.

WATERVIJZEL, z. n., m., *des watervijzels*, of *van den watervijzel*; meerv. *watervijzels*. Van *water* en *vijzel*. Het werktuig, door middel waarvan zoogenoemde vijzelmolens het water opvijzelen. In het hoogd. *wasserschraube, wasserschnecke*.

WATERVISCH, zie *waterzoo*.

WATERVLIEG, zie *waterbrems*.

WATERVLIER, z. n., vr., *der*, of *van de watervlier*; zonder meerv. Van *water* en *vlier*. Een heestergewas van tweederlei soort: *watervlier met platte, en met bolronde, bloemtrossen*.

WATERVLIES, z. n., o., *van het watervlies*; meerv. *watervliezen*. Van *water* en *vlies*. Een plantengeslacht, tot de wieren behoorende, en uit vijftien verschillende soorten bestaande: *genaveld watervlies, darmachtig watervlies*, enz.

WATERVLOO, z. n., vr., *der*, of *van de watervloo*; meerv. *watervlooijen*. Van *water* en *vloo*. Een insektengeslacht, dat uit negen soorten bestaat, waarvan eene den naam van *vischluis*, en eene den naam van *waterluis*, voert: *de grootste van alle watervlooijen, de Moluksche krab, wordt door de Hollanders meermalen zeeluis genoemd*.

WATERVREES, zie *waterschuw*.

WATERWEEGBREE, z. n., vr., *der*, of *van de waterweegbree*; zonder meerv. Van *water* en *weegbree*. Een plantengeslacht, waarvan men acht soorten telt: *gale waterweegbree; gesternde waterweegbree*.

WATERWEEGKUNDE, z. n., vr., *der*, of *van de wa-*

waterweegkunde; zonder meerv. Van *water* en *weegkunde*. Eene wijsgeerige beschouwing van de zwaarte en werkkracht van water en andere vochten: *Archimedes was een voornaam beoefenaar van de waterweegkunde*. Van hier *waterweegkundig*.

WATERZAK, z. n., m., *des waterzaks*, of *van den waterzak*; meerv. *waterzakken*. Van *water* en *zak*. Zulk een lederen zak, als waarin de Oosterlingen op reis water medevoeren. Voorts geeft men den naam van *waterzak* ook wel eens aan iemand, die veel water drinkt, en dien men anders *waterbuik* noemt: *het is een regte waterzak*.

WATERZALM, zie het volgende.

WATERZOO, z. n., vr., *der*, of *van de waterzoo*; in plaats van het meerv. gebruikt men dat van het verkleinw. *waterzootje*. Van *water* en *zoo*. Eene hoeveelheid van visch, die uit het water gegeten, en daarom *watervisch*, *waterbaars*, *waterzalm*, enz. genoemd wordt: *bezorg ons eene goede waterzoo!* Voorts is, *met eene waterzoo te huis komen*, ook wel eens, in het water gelegen hebben en doornat zijn.

WATERZUCHT, z. n., vr., *der*, of *van de waterzucht*; zonder meerv. Van *water* en *zucht*. Eene bekende krankheid: *het wort gehouden den wissen voorbo van een bolle waterzucht*. VOND. Van hier *waterzuchtig*.

WATERZWIJN, z. n., o., *des waterzwijns*, of *van het waterzwijn*; meerv. *waterzwijnen*. Van *water* en *zwijn*. Een Zuidamerikaansch zoogdier, dat zich even als het Nijlpaard in het water ophoudt: *men brengt den Tapir, onder den naam van waterzwijn tot dezelfde klasse van dieren, als het waterpaard*.

WATJE, zie *watte*.

WATTE, z. n., vr., *der*, of *van de watte*; meerv. *watten*. Door middel van lijmwater, tot een los vilt zamengewerkte wol, zijde, of katoen, waarmede men kleederen voert: *het is met watten gevuld*. Voorts ook de slechtste zijde, wol, enz. die men tot watten gebruikt. Eene kleine hoeveelheid daarvan zamen gepakt, wordt *watje* genoemd: *men steekt een watje met warme melk in het oor tegen de oorpijn*.

Watte, fr. *ouate*, hoogd. *watte*, eng. *wad*, komt

van

van een oud *wad*, *watt*, bij OTTFRID. en anderen, een weeffel.

WEB, *webbe*, z. n., o., *des webs*, of *van het web*; meerv. *webben*. Verkleinw. *webbetje*. Een weeffel, geweven doek, en bijzonderlijk eene zekere hoeveelheid daarvan: *een nieuw web ontginnen*. *Dewijl 't web niet fcheen te gapen*. HOOFT. Bij VONDEL is niet alleen *web* in *fpinneweb*, en *paradijsweb*, onzijdig, maar ook *webbe*, in: *het webbe opzetten*; even als in: *ick hebbe mijn leven afgefneden, gelijk een wever fijn webbe*. BIJBELV. Maar elders is het vrouwelijk: *zoo weeft de tijdt in 't eint de webbe uws levens af*. ANTONID. *De groote webbe is af*. HUIJGH. Zamenftell.: *webboom*, *wevershoom*, KIL., *webdraad*, *webgaren*, *webfcheren*, *webfpin*, KIL., enz. *Linnenweb*, — *paradijsweb*, bij VOND., een web, dat in het paradijs geweven is, en *van Engelen gezoomt met zuiverlijcke parlen*, — *fpinneweb*, enz.

Web, *webbe*, hoogd. *webe*, komt van *weben*, oud opperd. *weban*, weven. Zie dit *weven*.

WEB, z. n., o., *des webs*, of *van het web*; meerv. *weben*. Een verouderd woord, dat nog in den DUITSCHEN BIJBEL voorkomt. Want daar is, het gene in den STATENBIJBEL luidt, *beweeghdefe ten beweeghoffer*, *webete eine webe*. Bij VOND. *offerweb*, in: *hoe durf een worm dan 't offerweb beginnen?* Dit woord ftamt, even als het voorgaande, af van *weben*, *weban*, dat oulings onz., wemelen, en bedr., bewegen, aanduidde, en aan ons *zweven*, en het lat. *vivere*, verwant fchijnt.

WEB, z. n., o., *des webs*, of *van het web*; meerv. *webben*. Bij KIL. een gordel, windfel, oulings, bijzonderlijk een hoofdwindfel, eene kroon; in welken zin *waib* bij ULPHILAS voorkomt, van *waiban*, zweed. *vefva*, omgeven.

WEBBE, zie het eerfte *web*.

WEBSCHEREN, onz. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk, wegens het aanleggen der fchering van een web: *ik ga aan het webfcheren*. Van *web* en *fcheren*.

WED, z. n., o., *des weds*, of *van het wed*; meerv. *wedden*. Eigenlijk evenveel, als *wad*, eene waadbare plaats in een water: *de ruiters zijn door 't wed gevolgt*. HOOFT.

HOOFT. *Zoo dra de hinde kwam, en lobberde in dit wedt.* VOND. Bijzonderlijk, een paardenwed: *hij is met het paerd naar 't wed gereden.* HALMA. *Breng de paarden, naar het wed. Eñ hij ghinc over dat wedde iabeth.* BIJB. 1477.

Wed, hoogd. *wat*, fr. *gue*, ital. *guado*, lat. *vadum.* Zie *wad.*

WED, z. n., vr., *der*, of *van de wed*; zonder meerv. Weddenschap, wedstrijd: *daar ze in de wed zongen.* VOND. Zamenstell.: *wedijveren*, *wedloopen*, enz., *wedprijs*, *wedspel*, *wedstrijd*, enz. Dit woord komt van *wedden.*

WEDDE, z. n., vr., *der*, of *van de wedde*; meerv. *wedden.* Anders *jaarwedde.* Geld, dat voor diensten, of anderzins, aan iemand toegelegd wordt: *hoe veel bedraagt uwe wedde? De kleenheit zijner wedde.* HOOFT, die elders intusschen schreef; *het wedde zijner doorlugtigheit.* Dit woord is verwant aan het lat. *vades*, geld, dat tot onderpand gegeven wordt, welke beteekenis, en die van verwaarborging, *wedde* bij KIL. heeft, en aan het lothar. *voidgi*, *vouadgi*, te pande geven, aan het angelf. *weddian*, borgtogt geven, boete, of straf, ondergaan, enz., en aan *wizi*, en *wizzi*, bij OTTFRID. en KERO., straf, boete, welke beteekenis KIL. aan *wedde*, *weddegheld*, geeft. Zie voorts *wedden.*

WEDDEN, onz. w., gelijkvl. *Ik weddede, heb gewed.* Eigenlijk, afspreken, bedingen. Van hier voldingen: *off sijn onschult te wedden.* v. HASS. Geld bij afspraak toeleggen, als eene wedde; zie *wedde*; of als een onderpand, welke beteekenis *wedden* bij KIL., het angelf. *weddian*, en het lothar. *voidgi*, hebben; of eindelijk eene weddenschap aangaan: *ik wed, om al, wat gij wilt. Honderd tegen een wedden. Tegen, of met, iemand wedden. Weddet doch met mijnen heere, den Koninck.* BIJBELV. Van hier *wed*, *wedde*, *weddenschap*, *wedder*, *wedding*, *wedster.* Zamenstell.: *verwedden*, enz.

WEDER, *weer*, z. n., o., *des weders*, of *van het weder*; zonder meerv. Luchtsgesteldheid: *het is dijzig weder. Tegens het natte weder.* VOND. *'t Goed weder van de voorlede week.* HOOFT. *Segt ghij: schoon weder, want de hemel is root.* BIJBELV. Bijzonderlijk, on-

onweder: *het weder*, of *weer*, *is er in geslagen*. *Zijt gij bang voor het weder?* De schadelijke invloed van eene vochtige lucht op verschillende dingen: *wat zijn die glazen vol weer! Het weer is in de gordijnen*. *Mooi weder*, of *weer*, *ergens mede spelen*, is, zich op eene weelderige, en verkwistende, wijze daarvan bedienen. Zamenstell.: *wedermaeckster*, tooverkol, Kil., *wedermaend*, Kil., *wedervoghel*, Kil., *weeraflelder*, *weerglas*, *weerhaan*, *weerhuisje*, *weerlicht*, *weerplaat*, *weerslag*, *weertafel*, *weervoorspeller*, *weerwijs*, *weerwijzer*, *weerziek*, enz. *Verweeren*, enz.

Weder, *weer*, Kil. ook *wedder*, vries. *waar*, eng. *weather*, Ottfrid. *wetar*, Willeram. *wetere*, het gene bij Notk. ook bijzonderlijk stil weder aanduidt, is verwant aan het slavon. *witr*, *weter*, wind, en aan het gr. αἰθηρ.

WEDER, z. n., m., zie *weer*.

WEDER, *weer*, bijw. Eigenlijk, bij terugkeering; en voorts, daar men bij terugkeering eene rigting aanneemt, welke tegen de vorige overstaat, oulings ook, als voorzetsel, tegen: *di nu loveden, sworen weder mi*. v. Hass. *Dat wi oerloghende worden weder enighen Heren*. v. Mieris. Dezelfde beteekenis heeft *weder* in verscheidene zamenstellingen. En van deze beteekenis van *weder* komen *wederen*, *wederig*, en *wedering*, bij Kil. Als bijw., beteekende het oulings vaak bij onderlinge tegenoverstelling: *weeder dat hi den pacht ghave, jof enne dede*. v. Hass. Zoo leest men elders: *hine wiste, weder-t was broet, so vleesch*. *Weder voren ofte na*. *Weder weip, noch der man*. *Deen weder*, en *no weder*, waren oulings, een van beiden, en geen van beiden, ja bij Kil. is *weder* wat van beiden. Oul. werd het ook als ontkennend, voor *noch*, gebezigd: *weder lopen noch ontgaen*. M. Stok. In den eigenlijken zin van bij terugkeering komt het voor in *heen en weder*; bij voorbeeld, in: *hij loopt heen en weder*. *Een stier die heene en weder klavert en weit*. Vond. *Hij swerft henen ende weder om broot*. Bijbelv. In *ginds en weder*: *gelijck de sprinckhanen gins ende weer huppelen*. Bijbelv. En in *weder en voort*, dat oulings voor achteruit en vooruit, en dus aan alle kanten, gebezigd werd: *men mochte sien al in de port van den werke weder en vort*. M. Stok. *Si*

sa-

ſagen op, *ſi ſagen dale; ſi gingen weder*, *ſi gingen vord.* Spieg. Histor. Denzelfden zin heeft *weder* in deze en gene zamenſtell. meermalen; zoo als in *wederkomen*, als men zegt: *ik kom ſtraks weder*; maar als men zegt: *ik zal wel eens wederkomen*, heeft *weder* in deze zamenſtell., even als in meer andere, de kracht van bij herhaling, die het ook op zich zelf oefent, zoo als in: *ſal ick weder genaken ten ſtrijde.* Bijbelv. *Wat aerdsch gebroet weer klavêrt ten berreghſtapel op.* Vond. En elders beantwoordt het aan op nieuw: *ſij was weder als ſijn ander vleesch.* Bijbelv. *De zee krijght weder ſtrant.* Vond. Eindelijk oefent *weder* eene bijzondere kracht in ſoortgelijke gezegden, als: *hij maakt het weder*, dat is, hij brengt het, door het te maken, op nieuw in den vorigen ſtaat, als men *maakt* met nadruk uitſpreekt; want als men zulks ten aanzien van *weder* doet, beteekenen de gezegde woorden, hij maakt het bij herhaling. In beide gevallen blijft *weder* van het werkw. afgeſcheiden.

Weder, *weer*, vries. *wer*, eng., in eene der voorgemelde beteekenisſen, *whether*, nederſ. *wedder*, zweed. *veder*, hoogd. als bijw., *wieder*, als voorz. *wider*, Notk. *widar*, Ulphil. *vithra*, ſchijnt verwant aan het lat. *iterum*, en *iterare*, aan *it*, in *itporan werdan*, wedergeboren worden, en *itlon*, wedervergelding, bij Willeram., aan *id*, in het zweed. *idisla*, herkaauwen, aan *ed*, in het angelſ. *edgijldan*, wedervergelden, aan het eng. *ijet*, nog, bij herhaling, en het vriesch *jit*, *jitte*, dat hetzelfde beteekent, en misſchien ook aan *et*, in ons *etgroen*, nieuw groen, vries. *nij ges*, in ons *etmaal*, dat dan een geſtadig herhaald tijdperk van 24 uren aanduidt, en in ons *ettelijk*, waarin het denkbeeld van herhaling ook duidelijk heerscht, en welks *et* geene zoodanige verbastering van *eet* kan zijn, als de eerſte lettergrepen van *etgroen* en *etmaal* ſchijnen te wezen.

WEDERANTWOORD, z. n., o., *des wederantwoords*, of *van het wederantwoord*; meerv. *wederantwoorden*. Van *weder* en *antwoord*. Een antwoord, 't welk men op een ander antwoord geeft: *ik kreeg van hem op mijn antwoord dit wederantwoord.*

WEDERANTWOORDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik antwoordde weder*, *heb weder geantwoord.* Van *weder* en

antwoorden. Op het gegevene antwoord van iemand anders van zijnen kant antwoorden: *wat antwoordt gij weder? Sij en konden hem daerop niet weder antwoorden.* Bijbelv.

WEDERBAAUWEN, o. w., gelijkvl. *Ik wederbaauwde, heb wederbaauwd.* Van *weder* en *baauwen.* Wedergalmen: *terwijl d'olijven wederbaeuden.* Moon.

WEDERBAREN, zie *wedergeboren.*

WEDERBARSTIG, zie *weerbarstig.*

WEDERBEDING, z. n., o., *des wederbedings,* of *van het wederbeding;* zonder meerv. Van *wederbedingen.* De daad van wederbedingen: *onder wederbeding van het geleende.*

WEDERBEDINGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik bedong weder, heb wederbedongen.* Van *weder* en *bedingen.* Bedingen, dat men iets weder ontvangen zal: *als gij dat nieuwspapier gelezen hebt, beding ik het weder.* Van hier *wederbeding.*

WEDERBEGEEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik begeerde weder, heb wederbegeerd.* Van *weder* en *begeeren.* Begeeren, dat men iets terug ontvange: *ik vrees, dat hij het wederbegeeren zal.* Van hier *wederbegeering.*

WEDERBEKOMEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik bekwam weder, heb wederbekomen.* Van *weder* en *bekomen.* Op nieuw in bezit krijgen: *hoe bekom ik het verlorene weder.* Met het onz. *bekomen* wordt *weder* niet zamengevoegd: *ik bekwam weder, ben weder bekomen,* tot zich zelven komen, herstellen: *hij zal wel weder bekomen.*

WEDERBIEDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wederbood, heb wederboden.* Van *weder* en *bieden.* Bij Kil. door bieden, gebieden, wederstaan, of verhinderen, en dus verbieden; even als *wederbod* bij hem aan verbod beantwoordt.

WEDERBRENGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik bragt weder, heb wedergebragt.* Van *weder* en *brengen.* Terug brengen: *wij hebben 't selve wedergebracht in onse hant.* Bijbelv. Van hier *wederbrenger, wederbrenging, wederbrengster.*

WEDERBRUILOFT, zie *weerbruiloft.*

WEDERDIENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik diende weder, heb wedergediend.* Van *weder* en *dienen.* Dienst

met dienst beantwoorden: *ik wenschte, dat ik u ergens mede wederdienen kon.* Van hier *wederdienst.*

WEDERDOOP, z. n., m., *des wederdoops*, of *van den wederdoop*; zonder meerv. Van *weder* en *doop*. Een herhaalde doop: *de wederdoop is niet meer in gebruik, als voordezen.*

WEDERDOOPEN, zelden gebruikelijk, dan in de onbepaalde wijze, als z. n., voor het herdoopen, de wederdoop. Van hier *wederdooper*, al wie reeds gedoopte menschen herdoopt, *wederdooperij*, *wederdoopster*, enz.

WEDERDOOPER, zie *wederdoopen.*

WEDEREISCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik eischte weder, heb wedergeëischt.* Van *weder* en *eischen*. Wederkeerig eischen: *als hij maar niets wedereischt.* Terug eischen: *ik eisch het geleende weder.* Van hier *wedereisch.*

WEDEREN, zie *weren.*

WEDERERLANGEN, zie *wederkrijgen.*

WEDERGA, zie *wedergade.*

WEDERGAAF, z. n., vr., *der*, of *van de wedergaaf*; zonder meerv. Van *weder* en *gaaf*, *gave*. Anders *wedergave*. Teruggaaf: *bij de wedergaaf van het geleende.*

WEDERGADE, z. n., vr., *der*, of *van de wedergade*; zonder meerv. Van *weder* en *gade*. Anders *wederga*, *weerga*, *weergade*; en bij Kil. en Halma, *wederpaar*. Even als *ega*, en *ga*, of *gade*, een van twee aan elkander verbondene levende wezens, en bijzonderlijk de vrouw in tegenoverstelling van den man: *de weerga haet heur gade.* Vond. Voor den man genomen, zou het mannelijk zijn; doch het wordt dus hedendaags niet gebruikt. Voorts, een van twee dingen, die gezamenlijk een paar uitmaken: *waar is de wedergade van dien handschoen?* En, daar de wederzijdsche bestanddeelen van een paar aan elkanderen gelijken, al, wat aan iets anders gelijkt, en hetzelve evenaart: *ik wenschte zijne wedergade wel eens te zien. Het is een paard zonder weerga.* Voor een verwonderingwekkend ding wordt het gebruikt, in: *wat weerga is dat! wel de weerga!* enz. Van hier *weergadeloos*, of *weergaloos.*

WEDERGALM, zie *weergalm.*

WE-

WEDERGAVE, *weergave*, het zelfde als *teruggave*.

WEDERGEBOORTE, z. n., vr., *der*, of *van de wedergeboorte*; zonder meerv. Van *weder* en *geboorte*. Eene inwendige herschepping, of verandering, door de vernieuwing des gemoeds, in de Godgeleerdheid: *waarom wordt de doop het bad der wedergeboorte genoemd?*

WEDERGEBOREN, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Eigenlijk, een oud deelw. van *wederbaren*. Door de wedergeboorte inwendig veranderd: *die na sijne groote barmhertichejt ons heeft wedergeboren*. Bijbelv. *Hij telt zich onder de wedergeborenen*.

WEDERGELDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wedergold, heb wedergolden*. Van *weder* en *gelden*. Bij Kil. evenveel, als *vergelden*, en *wedervergelden*: *Want het is licht voor Gode weder te ghelden*, enz. Bijb. 1477. Van hier *wederghelder*, Bijb. 1477, *wederghheldinghe*, Kil.

WEDERGEVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik gaf weder, heb wedergegeven*. Van *weder* en *geven*. Terug geven: *als hij het boek toegedaen, ende den dienaer wedergegeven hadde*. Bijbelv.

WEDERGLANS, zie *weerglans*.

WEDERGLOED, z. n., m., *des wedergloeds*, of *van den wedergloed*; zonder meerv. Van *weder* en *gloed*. Wederkeerige gloed, in dichterlijke taal, bij voorb.: *zijn liefdebrand verwekt bij haar een wedergloed*.

WEDERGROET, z. n., m., *des wedergroets*, of *van den wedergroet*; zonder meerv. Van *weder* en *groet*. Een wederkeerige groet: *trotschelijk weigert men mij allen wedergroet*.

WEDERGUNST, z. n., vr., *der*, of *van de wedergunst*; meerv. *wedergunsten*. Van *weder* en *gunst*. Wederkeerige gunst: *ik verlaat mij op uwe wedergunst*. Wederkeerig gunstbewijs: *verwacht van daar geene wedergunsten*.

WEDERHAAK, zie *weerhaak*.

WEDERHALEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik haalde weder, heb wedergehaald*. Van *weder* en *halen*. Terug halen: *ik kom het geleende boek wederhalen*. Terug doen komen: *dewijle de Koninck sijnen verstootenen niet wederhaelt*. Bijbelv. Van hier *wederhaal*, Kil. Hoogd. *wiederhohlen*.

WEDERHELFT, z. n., vr., *der*, of *van de wederhelft*;

helft; meerv. *wederhelften*. Van *weder* en *helft*. Eene vleijende benaming van eene echtgenoote: *hij verloor zijne dierbare wederhelft*.

WEDERHOORIG, bijv. n. en bijw., *wederhooriger*, *wederhoorigst*. Van *weder* en *hoorig*. Weerbarstig: *een wederhoorig ende wederspannig geslachte*. BIJBELV. *Hij gedraagt zich steeds even wederhoorig*. Bij HALMA ook wederkeerig: *gij moet hem eene wederhoorige liefde betuigen*. Van hier *wederhoorigheid*.

WEDERHOPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik hoopte weder*, *heb wedergehoopt*. Van *weder* en *hopen*. Terug hopen te ontvangen: *leent sonder yet weder te hopen*. BIJBELV.

WEDERHOUDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wederhield*, *heb wederhouden*. Van *weder* en *houden*. Anders ook *weerhouden*. Terug houden, oneigenlijk: *wederhielden sij nauwlijcks de scharen*. BIJBELV. *Weerhoudt de vruchtbaerheit*, *en sluit de baermoer toe*. HOOGVL. Van hier *weerhouding*, bedwang, intooming.

WEDERHOUDING, zie *wederhouden*.

WEDERKAATSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kaatste weder*, *heb wedergekaatst*. Van *weder* en *kaatsen*. Terug kaatsen, oneigenlijk: *de brandspiegel van Archimedes kaatste de zonnestralen weder*. Van hier *wederkaatsing*.

WEDERKAAUWEN, zie *weerkaauwen*.

WEDERKANT, z. n., m., *des wederkants*, of *van den wederkant*; meerv. *wederkanten*. Van *weder* en *kant*. Tegenoverstaande kant, tegenzijde, wederzijde: *aan den wederkant van het gebergte*. Van hier *aan weerskanten*, en *van weerskanten*, van beide zijden: *als de genegenheid niet van weerskanten komt*.

WEDERKEER, z. n., m., *des wederkeers*, of *van den wederkeer*; zonder meerv. Van *weder* en *keer*, of van *wederkeeren*. De daad van wederkeeren: *bij den wederkeer der schoone lente*. Van hier *wederkeerig*, enz. Hoogd. *wiederkehr*.

WEDERKEEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik keerde weder*, *ben wedergekeerd*. Van *weder* en *keeren*. Terug keeren: *roep hem*, *dat hij wederkeere*. *Keer weer*, *keer eindlijk weder! Zie op mijn onheil neder*. L. D. S. P. *Keert dezelve met een vloot van dertigh schepen weder*. VOND. Van hier *wederkeer*, enz. *wederkeering*.

WEDERKEERIG, bijv. n. en bijw., *wederkeeriger*, *wederkeerigst*. Van *wederkeer*. Zie *ig*. Aan weerskanten plaats grijpende, van weerskanten komende, enz.: *hunne wederkeerige genegenheid*. *Wederkeerige dienstbewijzen*. Van den kant, waarheen, iets anders, als gerigt is, komende: *ik beantwoordde zijn geschenk met een wederkeerig geschenk*. Als bijw.: *al, wien gij haat, zal u wederkeerig haten*. Van hier *wederkeerigheid*, *wederkeeriglijk*.

WEDERKLAGE, zie *wedertiche*.

WEDERKLANK, zie *weerklank*.

WEDERKOMEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik kwam weder*, *ben wedergekomen*. Van *weder* en *komen*. Terug komen; zoo eigenlijk, als oneigenlijk: *komt gij haast weder? Sij sullen uijt des vijants lant wederkomen*. BIJBELV. *Nu zal de koorts niet wederkomen*. Voor andermaal komen schrijft men *weder komen*, niet aaneen: *wanneer komt hij weder hier?* Van hier *wederkomst*.

WEDERKOOPEN, bedr. w., onregelm. *Ik kocht weder*, *heb wedergekocht*. Van *weder* en *koopen*. Bij koop op nieuw in zijne magt krijgen: *toen men zijn goed verkocht, kocht hij het meestal weder*. *Voor iemand wederkoopen*, is, bij koop wederom in deszelfs handen brengen: *hij liet het voor zich wederkoopen*.

WEDERKRIJGBAAR, bijv. n., *wederkrijgbaarder*, *wederkrijgbaarst*. Van *wederkrijgen*; zie *baar*. Anders *wederverkrijgbaar*, en *wederkrijgelijk*, bij KIL. Dat wederbekomen worden kan: *de verloopen tijd is niet wederkrijgbaar*. HALMA.

WEDERKRIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik kreeg weder*, *heb wedergekregen*. Van *weder* en *krijgen*. Evenveel als *wedererlangen*, terug bekomen: *gij zult het verlorene nooit wederkrijgen*. Iemand op weg inhalen: *ik kreeg hem weder ten halve wege*. HALMA. Van hier *wederkrijgbaar*, *wederkrijgelijk*.

WEDERLEGBAAR, bijv. n., *wederlegbaarder*, *wederlegbaarst*. Van *wederleggen*, zie *baar*. Anders *wederleggelijk*, KIL. Hoogd. *widerleglich*. Dat wederlegd worden kan: *hij waant, dat zijn begrip niet wederlegbaar is*. Van hier *wederlegbaarheid*. Zamenstell.: *onwederlegbaar*.

WEDERLEGGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wederleide*, *heb*

heb wederleid, of *wederlegd*. Van *weder* en *leggen*. Als ongegrond tegenspreken: *ik heb al zijne drogredenen wederleid*. Met tegenspraak te keer gaan: *wederleght*, *bestraft*, *vermaent*. Bijbelv. *Oock den hardneckigsten kloeckmoedig 't hooft geboon*, *bestreen*, *en wederleijt*. Westerb. Van hier *wederlegbaar*, *wederleggelijk*, *wederlegger*, *wederlegging*, *wederlegster*.

WEDERLEVEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik leverde weder*, *heb wedergeleverd*. Van *weder* en *leveren*. Wederom in iemands handen brengen: *om hem den vlugteling weder te leveren*. *Hem vrolijck zijnen spitsbroederen wederleverde*. Vond.

WEDERLIEFDE, z. n., vr., *der*, of *van de wederliefde*; zonder meerv. Van *weder* en *liefde*. Anders *wedermin*. Wederkeerige liefde: *om hare wederliefde te winnen*.

WEDERLOON, oul. hetzelfde als *vergelding*.

WEDERMAAKSTER, zie *weder*, z. n.

WEDERMAALTIJD, zie *weerbruiloft*.

WEDERMAAND, zie *wiedemaand*.

WEDERMIN, zie *wederliefde*.

WEDERMOEDS, bijw., oul. gebruikelijk, voor met tegenzin, in 't fr. *malgré*: *seg ik*, *dat hun ook niet gelust en heeft te liegen*, *welwetens*, *wedermoeds*. H. de Gr.

WEDERNEMEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik nam weder*, *heb wedergenomen*. Van *weder* en *nemen*. Door nemen op nieuw in zijn bezit brengen: *sal haer eerste man haer niet mogen wedernemen*. Bijbelv. Als *weder nemen* op nieuw, of bij herhaling, nemen aanduidt, wordt het niet aaneen geschreven: *men zag hem hetzelfde voedsel weder nemen*.

WEDERNOODEN, *wedernoodigen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik noodde weder*; *heb wedergenood*. Van *weder* en *nooden*. Wederkeerig nooden: *op dat ook deselve u niet t'eeniger tijt weder en nooden*, *ende u vergeldinge en geschiede*. Bijbelv. Van hier *wedernooding*.

WEDEROM, bijw. Van *weder* en *om*, dat, ter versterking van *weder*, achter hetzelve geplaatst wordt. Ook *weerom*. Bij herhaling: *hij deed het wederom*. Bij omkeering van den staat van zaken: *tot dat ik ook een as werd*, *en wederom verrees*, *en dubbel wel te pas werd*. Huijgh. Wederkeerig: *hij zal ons wel eens weerom verzoeken*.

Vraag

Vraag het hem wederom. Terug: *hij keert wederom*, of *weerom. Wederom zijn*, is, op zekere plaats terug gekomen zijn: *is de knecht nog niet weerom van die boodschap?* Ook beteekent *wederom* wel eens, als onz. z. n., een wederkeerig, of herhaald, onthaal: *ik wacht op zijn weerom. Vijant gesnaart op geen zoo goet weerom.* HOOFT. Zamenstell.: *wederomreis*, of *weeromreis*, terugreis, *weeromstuit*, enz.

WEDEROMREIS, zie *wederom*.

WEDEROPREGTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik regtte weder op, heb wederopgeregt.* Van *weder* en *opregten*. Eigenlijk, iets dat gevallen is, of nederligt, weder in zijnen vorigen stand brengen: *zij viel, en ik regtte haar weder op.* Wijders, herstellen. Van hier *wederopregter*, *wederopregting*.

WEDEROPREGTING, z. n., vr., *der*, of *van de wederopregting*; zonder meerv. Van *weder* en *opregting*. Herstel: *tot de tijden der wederoprechtinge aller dingen.* BIJBELV.

WEDEROPSTANDING, z. n., vr., *der*, of *van de wederopstanding*; zonder meerv. Van *weder* en *opstanding*. Verrijzenis, opstanding: *wederopstanding des vleeschs. Of ick eenighsins moge komen tot de wederopstandinge der dooden.* BIJBELV.

WEDERPAAR, zie *wedergade*.

WEDERPARTIJ, z. n., vr., *der*, of *van de wederpartij*; zonder meerv. Van *weder* en *partij*. Ook *weerpartij*. Hoogd. *widerpart*. Tegenstrever, bijzonderlijk voor het geregt: *doet mij recht tegen mijne wederpartie.* BIJBELV. Van hier *wederpartijder*, *wederpartijdig*. KIL.

WEDERPARTIJDER, z. n., m., *des wederpartijders*, of *van den wederpartijder*; meerv. *wederpartijders*. Van *wederpartij*. Ook *weerpartijder*. Tegenstrever, vijand: *mijn wederpartijder scherpt sijne oogen tegen mij.* BIJBELV. *Dat luid geroep van all' uw weerpartijders.* L. D. S. P.

WEDERPIJN, zie *weerpijn*.

WEDERREGTELIJK, bijv. n. en bijw., *wederregtelijker*, *wederregtelijkst*. Van *weder* en *regtelijk*, van *regt*. Tegen het regt aanloopende: *welk een wederregtelijk bedrijf! Men heeft hem wederregtelijk veroordeeld.* Van hier *wederregtelijkheid*.

WEDERROEP, zie *wederroeping*.
WEDERROEPELIJK, bijv. n., *wederroepelijker*, *wederroepelijkst*. Van *wederroepen*. Zie *lijk*. Dat wederroepen worden kan: *zulk een bevel is niet wederroepelijk*.
WEDERROEPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wederriep*, *heb wederroepen*. Van *weder* en *roepen*. Eene gedane verklaring, een gegeven bevel, enz. herroepen, of intrekken: *men dwong hem, om het gestelde te wederroepen. Het schrift en is niet te wederroepen*. Bijbelv. Van hier *wederroep*, *wederroepelijk*, *wederroeping*. Hoogd. *widerrufen*.
WEDERROEPING, z. n., vr., *der*, of *van de wederroeping*; zonder meerv. Van *wederroepen*. De daad van wederroepen: *door wederroeping van zijn gevoelen*. Bij Kil. ook *wederroep*, hoogd. *widerruf*.
WEDERSCHELDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik schold weder*, *heb wedergescholden*. Van *weder* en *schelden*. Wederkeerig schelden: *die, als hij gescholden werd, niet wederschold*.
WEDERSCHIJN, zie *weerschijn*.
WEDERSCHULD, z. n., vr., *der*, of *van de wederschuld*; meerv. *wederschulden*. Van *weder* en *schuld*. Eens anders schuld aan ons, die tegen onze schuld aan hem overstaat, of onze wederkeerige schuld aan hem, die ons iets verschuldigd is: *heb ik schulden, hij heeft wederschulden*. Voor vergelding wordt het gebruikt in: *wat wederschult verdient so trouwen pandt*. Vlaerd. Redenr.
WEDERSMAAK, zie *weersmaak*.
WEDERSPALT, z. n., vr., *der*, of *van de wederspalt*; zonder meerv. Van *weder* en *spalt*. Muiterij, wederspannigheid: *de stichters der wederspalt*. Van hier *wederspaltig*, *wederspaltigheid*.
WEDERSPANNELING, z. n., m., *des wederspannelings*, of *van den wederspanneling*; meerv. *wederspannelingen*. Van *wederspannen*, bij Kil. tegenstreven; zie *ling*. Een muiter, oproereling: *de wederspannelingen bedwingen*. Als het wegens eene vrouw gebruikt wordt, is het vrouwelijk.
WEDERSPANNEN, zie *wederspanneling*.
WEDERSPANNIG, bijv. n. en bijw., *wederspanniger*, *wederspannigst*. Van *wederspannen*, zie *ig*. Muitende,

ne, oproerig, wederspaltig, weerbarstig: *een weerspannig kind. Is 't wederspannig hart verneerd door zwaarigheden.* L. D S. P. *Want sij zijn wederspannig tegen u.* Bijbelv. *De plaage dreigt alom het wederspannig land.* Bake. Van hier *wederspannigheid*, *wederspanniglijk.* Dit woord luidt in het opperd. *widerspännig*, hoogd. *widerspanstig.*

WEDERSPANNIGHEID, z. n., vr., *der*, of *van de wederspannigheid;* zonder meerv. Van *wederspannig.* Muiterij, of muitzucht, wederhoorigheid, wederspalt, weerbarstigheid: *de wederspannigheid van dat kind jegens zijnen vader. Ick kenne uwe wederspannicheijt, ende uwen harden necke.* Bijbelv.

WEDERSPEL, z. n., o., *des wederspels*, of *van het wederspel;* zonder meerv. Van *weder* en *spel.* Oulings, even als het hoogd. *widerspiel*, tegendeel: *soo, im widerspil, onse burgers*, enz. v. Hass. Van hier *wederspels*, het achterste voor, bij Kil.

WEDERSPOED, z. n., m., *des wederspoeds*, of *van den wederspoed;* meerv. *wederspoeden.* Van *weder* en *spoed;* zie *rampspoed.* Tegenspoed, onspoed: *ende al hadde Julius veel wederspoets onder weghen.* v. Hass. Van hier *wederspoedig.*

WEDERSPRAAK, z. n., vr., *der*, of *van de wederspraak;* zonder meerv. Van *wederspreken.* De daad van wederspreken: *hij gehoorzaamde zonder wederspraak. Zij werd, onder zijne wederspraak, al meer verbitterd.* Het gene men wederspreekt: *die bitse wederspraak.* Onderlinge tegenstrijdigheid: *de wederspraak van het eene tegen het andere.* Dit woord luidt bij Notk. en in het hoogd. *widerspruch.*

WEDERSPREKELIJK, bijv. n., *wedersprekelijker*, *wedersprekelijkst.* Van *wederspreken;* zie *lijk.* Dat wedersproken worden kan. Dit woord wordt zelden gebruikt, dan in de zamenstell.: *onwedersprekelijk.*

WEDERSPREKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wedersprak, heb wedersproken.* Van *weder* en *spreken.* Notk. *widersprehhen*, hoogd. *widersprechen.* Tegenspreken: *een teecken, dat wedersproken sal worden.* Bijbelv. *Het wederspreekt zich zelf*, is, het stoot zich zelf door inwendige tegenstrijdigheid omver. Van hier *wederspraak*, *wederspreekster*, *wedersprekelijk*, *wederspreker*, *wederspreking.*

WEDERSTAAN, onz. w., onregelm. *Ik wederstond, heb wederstaan.* Van *weder* en *staan.* Wederstand bieden: *ik kan uw aanzoek niet langer weerstaan. Wederstaet den duijvel, ende hij sal van u vlieden.* Bijbelv. Dit woord luidde oulings *wederstanden: lettel Ridderen, entie ghebuere, hebbense wederstanden.* M. Stok. Ottfrid., Notk. *widerstan*, hoogd. *widerstehen.* Van hier *wederstand, wederstandelijk, wederstander; weerstaanbaar*, of *wederstaanbaar.*

WEDERSTAANBAAR, zie *weerstaanbaar.*

WEDERSTAND, z. n., m., *des wederstands*, of *van den wederstand*; zonder meerv. Van *wederstanden, wederstaan.* Tegenstand, tegenstreving, tegenweer: *zij boden geenen wederstand. Hoe 't volk onnutten weerstant dede.* Vond. Oneigenlijk zegt men, dat iets wederstand biedt, als het zich niet laat doorboren, verdrijven, enz.: *zoo lang de koorts aan alle dranken weerstand biedt. Hun harnas bood eenen zwakken wederstand aan het snorrend lood uit het vijandelijk musket.*

WEDERSTANDELIJK, bijv. n., *wederstandelijker, wederstandelijkst.* Van *wederstanden, wederstaan*; zie *lijk.* Weerstaanbaar; doch bijkans niet gebruikelijk, dan in *onwederstandelijk.*

WEDERSTOOT, z. n., m., *des wederstoots*, of *van den wederstoot*; zonder meerv. Van *weder* en *stoot.* Kil. terugstoot. Oulings ook wederstand: *dat mens hem doe wederstcot.* M. Stok. *Tegens alle gheval van stercken wederstoot.* Hooft. En tegenspoed: *hier of quam een wederstoet, deden Grave was te groet.* M. Stok. *Ghebeurt hem verdriet, of wederstoot.* Boeth. *Zoo dat die stadt beschermt was voor wederstoot.* v. Hass.

WEDERSTREVEN, bedr en onz. w., gelijkvl. *Ik wederstreefde, heb wederstreefd.* Van *weder* en *streven.* Onz., tegenstreven: *sij wederstreven tegen mij.* Bijbelv. *Dit wederstreeft gheheel der menschen heillust teghen.* Spiegh. Bedr., wordt het in denzelfden zin genomen: *niets wederstreefde 't hoog bevel des grooten Gods.* L. D. S. P. *Bleef lange wederstreven haer vrijer Boreas.* Vond. Van hier *wederstrever, wederstrevig, wederstreving.* Hoogd. *widerstreben.*

WEDERSTREVIG, bijv. n. en bijw., *wederstreviger, wederstrevigst.* Van *wederstreven*; zie *ig.* Tegenspor-relig: *deze was woelachtig ende wederstrevich.* Bijbelv.

Ergens tegen aandruischende: *wederstrevige gevoelens.* Halma. Van hier *wederstrevigheid.*

WEDERSTUIT, zie *weeromstuit.*

WEDERTAAL, z. n., vr., *der*, of *van de wedertaal*; zonder meerv. Van *weder* en *taal.* Bij Kil. antwoord en tegenspraak; en *wedertaelen* is bij hem antwoorden en tegenspreken.

WEDERTICHT, z. n., vr., *der*, of *van de wedertricht*; meerv. *wedertichten.* Van *weder* en *ticht.* Bij Kil. evenveel als *wederklaeghe*, hoogd. *wiederklage*, wederkeerige betichting van den gedaagden tegen den klager voor het geregt: *wedertricht doen.* Kil.

WEDERTOON, z. n., m., *des wedertoons*, of *van den wedertoon*; zonder meerv. Van *weder* en *toon.* Bij Kil. weerklank; en *wedertoonen* is bij hem weergalmen.

WEDERVAREN, onz. w., ongelijkvl. *Het wedervoer, is wedervaren.* Van *weder* en *varen.* Bejegenen: *sulcke dingen zijn mij wedervaren.* Als onz. z. n., beteekent het lotgeval, ontmoeting: *iemand zijn wedervaren verhalen. De zee kan overzien van al mijn wedervaren.* Vond.

WEDERVERGELDEN, zie *wedergelden.*

WEDERVERGELDING, z. n., vr., *der*, of *van de wedervergelding*; meerv. *wedervergeldingen.* Van *wedervergelden.* Bij Kil. *wedergelding.* Vergelding: *beef, monster! voor eene gewisse wedervergelding.*

WEDERVINDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vond weder, heb wedergevonden.* Van *weder* en *vinden.* Al vindende op nieuw in bezit krijgen: *ik heb het verlorene wedergevonden.*

WEDERWAARDIG, bijv. n., *wederwaardiger, wederwaardigst.* Van *weder* en *waardig*, van *waard*, waarvan *waarts* afstamt. Kil. *Wederwerdig* en *wederwordig*, hoogd. *widerwärtig*; en *widerwartiu* zijn bij Kero tegenstrijdige dingen, *widarwert* is bij Ottfrid. een tegenstrever. Tegenstrevend: *bij den rebellen und wederwertigen.* v. Hass. Versmadelijk: *eene wederwaardige bejegening.* Halma. Van hier *wederwaardigheid, wederwaardiglijk.*

WEDERWAARDIGHEID, z. n., vr., *der*, of *van de wederwaardigheid*; meerv. *wederwaardigheden.* Van *wederwaardig.* Volgens Festus, in het oud lat. *vid-*

vertas. Ramp, tegenspoed: *hij verhaalde mij zijne wederwaardigheden. Veel wederwaardigheen, veel rampen, zijn des vroomen lot.* L. D. S. P. Smaad, verachting: *met wederwaerdigheid ontvangen.* HALMA.

WEDERWAARDIGLIJK, bijw. Van *wederwaardig.* Verachtelijk: *iemand wederwaerdiglijk bejegenen.* HALMA.

WEDERWIL, z. n., m., *des wederwils*, of *van den wederwil*; zonder meerv. Van *weder* en *wil.* Anders *weerwil.* Hoogd. *widerwil.* Bij KIL. tegenstreving, en tegenspoed. Hedendaags niet gebruikelijk dan in de uitdrukking van *in weerwil van*, dat aan ondanks, niet tegenstaande, beantwoordt: *in weerwil van al mijn pogen.* Eenigzins anders leest men bij VOND.: *uwe Godtheit ten wederwille.* Van hier, bij KIL. *wederwillig*, wederspannig, en rampspoedig.

WEDERWILLIG, zie *wederwil.*

WEDERWOORD, z. n., o., *des wederwoords*, of *van het wederwoord*; zonder meerv. Van *weder* en *woord.* Bij KIL. tegenspraak. Hedendaags wederkeerig woord: *ik kreeg van hem woord, noch wederwoord.*

WEDERWRAAK, z. n., vr., *der*, of *van de wederwraak*; zonder meerv. Van *weder* en *wraak.* Eigenlijk, wederkeerige wraak, maar, in het gebruik, wraak over het algemeen: *hij onthield zich van alle wederwraak.*

WEDERZAAK, z. n., m., *des wederzaaks*, of *van den wederzaak*; meerv. *wederzaken.* Oulings tegenstrever: *op dat mijn wedersake die viant geen macht en hebben tegen mi.* v HASS. *Maer dese en conste niet bedwingen sijn wedersaken.* v. VELTH. *Ende hij sal sijn hulpe wesen teghens sijn wedersaken.* BIJB. 1477.

Wederzaak, KIL. *wedersaecke*, KERO, NOTK. *widersachcho*, angelf. *withersacco*, is verwant aan het hoogd. *widersacher*, KIL. *wedersaecker*, dat van *wedersaken*, zweed. *vedersaka*, tegenstreven, afstamt.

WEDERZEGGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wederzeide, heb wederzeid*, of *wederzegd.* Van *weder* en *zeggen.* Afwijzen: *wedersegt niet mijn liefde.* CONST. DER MINN. Oulings, tegenspreken: *soe wie scepenen wederseit in gebanre vierscaren.* v. MIERIS. Ook: *ik zeide weder, heb wedergezeid*, of *wedergezegd.* Herzeggen.

WEDERZENDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik zond weder, heb wedergezonden.* Van *weder* en *zenden.* Te-

rug zenden: *ik zond hem den brief weder.* Van hier *wederzending.*

WEDERZIEN, bedr. w., onregelm. *Ik zag weder, heb wedergezien.* Van *weder* en *zien.* Na eenig afwezen op nieuw zien: *ik hoop u in goeden welstand weer te zien. Tot wederziens*, is, tot dat wij elkanderen zullen wederzien. Voorts is *wederzien*, bij KIL., geen aanzien waardig keuren, verachten: *wedersien ende veracht.* KIL.

WEDERZIJDE, z. n., vr., *der*, of *van de wederzijde;* meerv. *wederzijden.* Van *weder* en *zijde.* Wederkant, tegenkant, tegenzijde: *aan de wederzijde van het blad. Langs de wederzijde van het huis. Van wederzijde* is van weerskanten: *van wederzijde groeit de liefde wakker aen.* VOND. Ook *van wederzij: waerop van wederzij de holle baren breeken.* VOND. En *wederzijds*, of *weerzijds*, bij KIL. ook *wedersijdens: het werd wederzijds bepaald en afgesproken.* Van hier *wederzijdsch.*

WEDERZIJDS, zie *wederzijde.*

WEDERZIJDSCH, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *wederzijde.* Dat van weerskanten gedaan wordt, of aan weerskanten plaats grijpt: *een wederzijdsch verdrag. Hunne wederzijdsche genegenheid.*

WEDERZIN, z. n., m., *des wederzins*, of *van den wederzin;* zonder meerv. Van *weder* en *zin.* Wederkeerige zin, of beteekenis: *in den wederzin genomen.* In overeenstemming hiermede is *wederzins*, of *weerzins*, op beiderlei wijze: *het kan wederzins, of dus, of zoo, worden opgevat.* Maar voorts is *wederzin*, of *weerzin*, tegenzin, mishagen: *ik krijg er eenen geweldigen weerzin in.*

WEDERZINS, zie *wederzin.*

WEDIJVEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik wedijverde, heb gewedijverd.* Van *wed* en *ijveren.* Om strijd ijveren: *zij wedijverden met elkanderen in naarstigheid.*

WEDLOOP, z. n., m., *des wedloops*, of *van den wedloop;* meerv. *wedloopen.* Van *wedloopen.* Een loopstrijd, of kamp van lieden, die om strijd loopen: *de wedloopen der oude Grieken.*

WEDLOOPEN, onz. w. Van *wed* en *loopen.* Enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk, als z. n., voor het kampen in eenen loopstrijd: *toen nam het wedloopen eenen*

aanvang. Van hier *wedloop*, *wedlooper*, *wedloopster.*

WEDSPEL, z. n., o., *des wedſpels*, of *van het wedſpel*; meerv. *wedſpelen.* Van *wed* en *ſpel.* Weddenſchap: *ik ging een wedſpel met hem aan.* Ook wel eens evenveel als *wedſtrijd*, een ſpel, waarin men om ſtrijd liep, worſtelde, enz.: *de wedſpelen op het lijkfeest van Anchiſes.*

WEDSTRIJD, zie *wedſpel.*

WEDUWE, z. n., vr., *der*, of *van de weduwe*; meerv. *weduwen.* Ook *weduw* en *weeuw.* Verkleinw. *weeuwtje.* Eene vrouw, aan welke haar man door den dood ontroofd is: *de verzorger der weduwen. Wiens ontferming de droeve weeuw is toegezeid.* L. D. S. P. *Andromache, Hektors weduwe.* VOND. Van hier *weduwenaar*, *weduwſchap.* Zamenſtell.: *weduwenbeurs*, *weduwenfonds*, *weduwenjaar*, *weduwenkleed*, *weduwgeld*, *weduwgift*, *weduwſchat*, *weduwſtaat*, *weduwvrouw*, *weeuwkrop*, *weeuwplant*, enz.

Weduwe, ULPHIL. *widuwo*, OTTFRID. en and. *witua*, *witeua*, *wituwa*, hoogd. *witwe*, *wittib*, nederſ. *wedewe*, angelſ. *wuduwa*, eng. *widow*, vries. *widdow*, ſlavon. *wdowa*, ital. *vedova*, ſp. *viuda*, lat. *vidua*, fr. *veuve*, komt van een oud woord van dezelfde beteekenis van deelen, als het lat. *videre* in *dividere*, en het oud Toskaanſch *iduare*, verwant aan het wallis. *guith*, echtſcheiding. Het doelt dus evenzeer op het eenzame leven der weduwen, als het zweed. *enka*, dat evenzeer aan ons *enkel*, alleen, verwant is, als het zweed. *enkling*, een weduwenaar.

WEDUWENAAR, z. n., m., *des weduwenaars*, of *van den weduwenaar*; meerv. *weduwenaars*, of *weduwenaren* Van *weduwe.* Een man, waarmede het, omgekeerd, zoo gelegen is, als met eene weduwe: *dien bedrukten weduwenaar beklaag ik in mijn hart.* Dit woord luidt bij KIL. ook *weduwer*, eng. *widower*, hoogd. *wittiber*, en *witwer*, fr. *veuf*, lat. *viduus*, en in de kantteekening van den STATENBIJBEL, *weduwder.*

WEDUWGIFT, z. n., vr., *der*, of *van de weduwgift*; meerv. *weduwgiften.* Van *weduw* en *gift.* Geld, of goed, dat men voor eene vrouw vastſtelt, ingevalle zij weduwe wordt: *het gene de Franſchen douaire*

te noemen, *heet bij ons weduwgift*, of *weduwschat*, en in het hoogd. *witwengehalt*.

WEDUWSCHAP, z. n., o., *des weduwschaps*, of *van het weduwschap*; zonder meerv. Van *weduw*. Zie *schap*. Anders *weduwstaat*, KIL. *weduwelicken staet*. De staat van eene weduwe: *zij wenscht haar eenzaam weduwschap met eenen nieuwen echt te verwisselen. Doe leijde sij de kleederen harer weduwschap van haer af.* BIJBELV.; waar dit woord te onregt vrouwelijk is.

WEDUWSCHAT, zie *weduwgift*.

WEDUWSTAAT, zie *weduwschap*.

WEE, tusschenwerpsel, dat eene hevige smert aanduidt: *het was er vol ach en wee. De Kalidonsche vrouw kermt luide o wee! o wach!* VOND. *O wee! wat ramp komt mij bespringen!* L. D. S. P. Voorts is het met eenen derden naamval achter zich eene uitroeping, waardoor men onheil aankondigt: *wee hem! wee haar! wee den bevruchten ende den soogenden vrouwen in die dagen.* BIJBELV. Met *het*, of *een*, wordt het een z. n.: *een wee over hen uitroepen. Het tweede wee is wechgegaen, siet het derde wee komt haest.* BIJBELV., waar het een onheil aanduidt, dat met de uitroeping van *wee* aangekondigd was. Zamenstell.: *weeklagen*, enz.

Wee, hoogd. *wehe*, *weh*, fr. *hé*, wallis. *gwae*, gr. *οὐαί*, eng. *wo*, *woe*, angelf. *wa*, *we*, lat. *vae*, ULPHIL. *vae*, is eene natuurlijke uiting van smart.

WEE, z. n., o., *van het wee*; meerv. *weeën*. Eigenlijk hetzelfde woord, als het vorige, dat als z. n. gebezigd wordt, om de smart uit te drukken, welke eene uitroeping van *wee* kenmerkt: *de boschdraek dol van wee.* VOND. *Noch stillen 't wee in 't hart.* HOOFT. *Drinkt iemant selden 't wee der doot in met venijn.* POOT. *Smerten ende weeën sullen haer aengrijpen. Sij sullen bange zijn.* BIJBELV. *Terstont verdween 't ondraagbaar wee uit zijn benepen hart. So seide 't kint tot sinen vader ic heb wee in mijn hooft.* BIJB. 1477. Bijzonderlijk de smart van eene barende vrouw: *zij krijgt wee op wee. Hare weeën braken telkens af. Iemand wee doen*, is, hem smart veroorzaken, zoo als in: *het dede de Koningin seer wee.* BIJBELV. Van hier *weedom*. Zamenstell.: *darmwee*, *heimwee*, *nawee*, *nierwee*, *zijdewee*, enz. *Weedagh*, *weewijte*, en *weewite*, bij KIL.

WEE,

WEE, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Flaauwhartig: *wat ben ik wee om mijn hart!* Van dit woord komt *weemoed*, enz.; en *weewater*, dat de Vries in de uitdrukking: *het weewater loopt mij om de tanden*, bezigt.

WEEDASCH, z. n., vr., *der*, of *van de weedasch*; zonder meerv. Beantwoordt bij HALMA aan *potasch*, die intusfchen niet verward worden moet met de volgende

WEEDASCH, z. n., vr., *der*, of *van de weedasch*; zonder meerv. Asch, die bij de bleekers, verwers, zeepzieders, enz., in gebruik is: *Poolsche*, *Moscovische*, *weedasch*. Zamenftell.: *weedaschton*, enz.

Weedasch, KIL. *weedasschen*, *weijdasschen*, hoogd. *waidasche*, fr. *guedasse*, wordt dus genoemd, niet om dat zij van weede gebrand, maar om dat zij door de verwers te gelijk met de *weede* gebezigd wordt.

WEEDE, z. n., vr., *der*, of *van de weede*; zonder meerv. Eene plant van vier verfchillende foorten: *gemeene weede*, *Portugesche*, *Armenische*, *Egyptische*, *weede*. En de verfftof, welke men uit die plant vervaardigt: *men bedient zich van de weede, om blaauw te verwen.* Zamenftell.: *weedasch*, *weedebloem*, enz.

Weede, hoogd. *waid*, eng. *woad*, fr. *guede*, ital. *guado*, komt van het lat. *guastum*, zoo als men bij PLINIUS, in plaats van *glastum*, lezen moet; en dit was, volgens hem, eigenlijk een Gallisch woord.

WEEDOM, z. n., m., *des weedoms*, of *van den weedom*; zonder meerv. Van *wee*, z. n.; en genoegzaam evenveel, als dit woord: *ghijlieden sult schreeuwen van weedom des herten.* BIJBELV. *Zij worstelden met dus eenen weedom.* HOOFT. *Zoo veel gevoelijcker is 't weedom en de last.* VOND.; die dit woord te onregt onzijdig maakt.

WEEFGETOUW, z. n., o., *des weefgetouws*, of *van het weefgetouw*; meerv. *weefgetouwen*. Van *weven* en *getouw*. Ook *weeftouw*. Het getouw van eenen wever: *de Fransche landlieden begeven zich van den veldarbeid aan het weefgetouw*.

WEEFKUNST, zie *weven*.

WEEFSEL, z. n., o., *des weefsels*, of *van het weefsel*; meerv. *weefsels*. Van *weven*. Zie *sel*. Het gene geweven wordt, of is: *welk een fraai weefsel.* De

wij-

wijze, waarop iets geweven wordt, of is: *dat stuk is beter van stof en weefsel.*

WEEG, zie *weg.*

WEEG, zie *weegluis.*

WEEGBLAD, zie *weegbree.*

WEEGBOONTJE, z. n., o., *des weegboontjes*, of *van het weegboontje*; meerv. *weegboontjes.* Van *wegen* en *boontje.* Een boontje, waarvan de Indianen zich in het wegen bedienen: *het weegboontje voert, naar zijne bonte kleur, ook den naam van weesboontje en in het Indisch dien van zoga.*

WEEGBREE, z. n., vr., *der*, of *van de weegbree*; zonder meerv. Anders ook *weegblad*, in het hoogd. *wegebreit*, en *wegerich.* Een plantengeslacht, waarvan men twintig verschillende soorten telt: *het vlookruid is een bijzonder slag van weegbree.* Zamenstell.: *waterweegbree*, enz. *Weegbreeblad*, *weegbreewater*, enz.

WEEGGLAS, z. n., o., *van het weegglas*; meerv. *weegglazen.* Van *wegen* en *glas.* Een glas, waarvan men zich bedient, om vochten te wegen: *de natuuronderzoekers bedienen zich daartoe van een weegglas.*

WEEGLUIS, z. n., vr., *der*, of *van de weegluis*; meerv. *weegluizen.* Van *luis* en *weeg*, dat oulings eenen wand aanduidde; zoo als in: *hiewen den anderen weech ontwee.* M. Stok. Anders *wandluis.* Een schadelijk insekt: *de walgelijke weegluis maakt eene der vijf en tachtig soorten van het geslacht der wantsen uit.*

WEEGSCHAAL, z. n., vr., *der*, of *van de weegschaal*; meerv. *weegschalen.* Van *wegen* en *schaal.* Eene schaal, waarvan men zich bedient, om iets te wegen: *toen het op de weegschaal lag.* Een paar weegschalen, met derzelver evenaar: *die daerop sat, hadde eene weegschale in sijne hant.* Bijbelv. Oneigenlijk, al, wat dient, om iets te wikken en te wegen: *met de weegschaal van uw kiesch oordeel.*

WEEGSTEEN, z. n., m., *des weegsteens*, of *van den weegsteen*; meerv. *weegsteenen.* Van *wegen* en *steen.* Een steen, waarmede men oulings de plaats van gewigt vervulde: *met eenen sack van bedriechlijke weegsteenen.* Bijbelv.

WEEK, zie *weeken.*

WEEK, z. n., vr., *der*, of *van de week*; meerv. *weken.* Verkleinw. *weekje.* Een tijdperk van zeven dagen:

gen: *wie keert den snellen loop van uuren, dagen, weken?* POOT. *Van d'eene aen d'andre week.* VOND. *Vervult de weke van dese, dan sullen wij u oock die geven.* BIJBELV. *Bij de week*, is, met een verdrag, dat van week tot week vernieuwd wordt. *Door de week*, is, niet op Zondag, maar op eenen anderen dag. *In de week* beteekent genoegzaam hetzelfde. *Week voor week*, is, in elke week. Van hier *wekelijks*, *wekelijksch*. Zamenstell.: *weekblad*, *weekgeld*, *weekmarkt*, *weekschrift*, enz. *Kermisweek*, *proefweek*, *trouwweek*, enz.

Week, KIL. *weke*, vries. *wike*, zweed. *wik*, *vka*, angelf. *vca*, *wuca*, eng. *week*, nederf. *weeke*, hoogd. *woche*, ISIDOR., KERO, en and. *wecha*, *wechchu*, *wehho*, schijnt verwant aan het slavon. *veca*, *wec*, *wik*, evenveel welk tijdperk, aan *wiko*, bij ULPHIL. eene rei, of reeks, en aan het lat. *vices*, beurten.

WEEK, bijv. n. en bijw., *weeker*, *weekst*. Al wat niet hard is, en voor eenen onderganen druk wijkt, zonder zijnen zamenhang te verliezen: *week brood*, *weeke boter*, *weeke eijeren*, *week hout*, *week ijs*, enz. *Week koken*, is, zoo koken, dat het week worde, of blijve: *gij kookt het al te week*. Overdragtelijk is *een week hart*, dat ligt getroffen wordt, en voor evenveel welke indrukken vatbaar is: *u herte en worde niet weeck, en vreest niet, nochte en beeft niet.* BIJBELV. *Iemand*, of *iemands hart*, *week maken*, is, hem met aandoeningen vervullen: *wat doet ghij, dat ghij weent, ende mijn herte weeck maeckt!* BIJBELV. *Week van gestel*, is, onbestand tegen ongemak: *hij is heel week van gestel. Een week gestel*, is, een vertroeteld. In het onz. geslacht is *week*, als z. n., het weekste gedeelte van een ding: *het week van het brood. In 't week van den buik.* HOOFT. Van hier *weekachtig*, *weekelijk*, *weeken*, *weekheid*, *weekjes*, *weekigheid*. KIL. Zamenstell.: *weekbakken*, *weekbeenig*, *weekdarm*, *weekhartig*, *weekhoevig*, *weekmoedig*, zie *weemoed*, enz.

Week, KIL. ook *weijck*, hoogd., ISID., OTTFRID. *weich*, zweed. *vek*, vries. *wek*, angelf. *wac*, schijnt verwant aan *zwak* en *wak*, eene weeke plek in het ijs.

WEEKACHTIG, zie *weekelijk*.

WEEKBAK, z. n., m., *des weekbaks*, of *van den*

week-

weekbak; meerv. *weekbakken*. Verkleinw. *weekbakje*. Van *weeken* en *bak*. Anders *weekkuip*. Een houten bak, of kuip, waarin men stokvisch, zoutevisch, enz. te weeken legt: *de weekbak begint te lekken*.

WEEKBAKKEN, bijv. n. en bijw., *weekbakkener*, *weekbakkenst*. Van *week* en *bakken*, voor *gebakken*. Dat week gebakken is: *dat brood is al te weekbakken*. Overdragtelijk, week van gestel: *die weekbakkene helden*. Als bijw.: *hij ziet er zoo weekbakken uit*.

WEEKBEENIG, bijv. n., *weekbeeniger*, *weekbeenigst*. Van *week* en *beenig*, van *been*, zie *ig*. Week van beenderen: *het kind is nog te weekbeenig, om het zoo veel te vergen. De eene mensch is weekbeeniger, dan de andere*. Van hier *weekbeenigheid*.

WEEKBLAD, z. n., o., *des weekblads*, of *van het weekblad*; meerv. *weekbladen*. Verkleinw. *weekbladje*. Van *week* en *blad*. Anders *weekschrift*. Een blad, dat eens, of, ten hoogste, tweemalen, in elke week uitgegeven wordt: *dat weekblad wordt alom gelezen*. Zamenstell.: *weekbladdrukker*, *weekbladschrijver*, enz.

WEEKDARM, z. n., m., *des weekdarms*, of *van den weekdarm*; meerv. *weekdarmen*. Van *week* en *darm*. Een bijzonder slag van darmen: *het vet, dat daeraen is, dat op de weekdarmen is*. BIJBELV.

WEEKELIJK, bijv. n. en bijw., *weekelijker*, *weekelijkst*. Van *week*, zie *lijk*. Even als *weekachtig*, vaak evenveel als *week*: *zulk weekelijk ijs is al te gevaarlijk*. Voorts ook week van gestel: *het is een weekelijk menschje. Weekelijk opvoeden* is vertroetelen. Van hier *weekelijkheid*.

WEEKELING, z. n., m. en vr., *des weekelings*, of *van den weekeling*; en *der*, of *van de weekeling*; meerv. *weekelingen*. KIL. *weeckelinck*, hoogd. *weichling*. Een vertroeteld mensch: *zulk een weekeling deugt nergens toe*.

WEEKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik weekte*, *heb geweekt*. Van *week*. KIL. ook *weijcken*, hoogd. *weichen*, KERO *uueichan*. Bedr., week doen worden: *gij hebt de boonen niet lang genoeg geweekt*. In het water zetten, en daardoor de zoutdeelen ontnemen: *de zoutevisch moet geweekt worden*. Onz.: *hoe lang heeft het vleesch geweekt? Het staat te weeken*, het welk ook wel eens door *het staat in de week*, of *te week*, uitgedrukt wordt. Van hier *week*,

weeking. Zamenstell.: *weekbak*, *weekkuip*, enz. *Door-weeken*, *uitweeken*, enz.

WEEKGELD, z. n., o., *des weekgelds*, of *van het weekgeld*; meerv. *weekgelden*. Verkleinw. *weekgeldje*. Van *week* en *geld*. Geld, dat men iemand wekelijks geeft: *ik heb zijn weekgeld een weinig verhoogd*.

WEEKHARTIG, bijv. n. en bijw. *weekhartiger*, *weekhartigst*. Van *week* en *hartig*, van *hart*; zie *ig*. Genoegzaam evenveel, als *weekmoedig*, ligt aangedaan: *een wondarts dient niet weekhartig te zijn*. *Hij sprak ons zoo weekhartig aan*. Van hier *weekhartigheid*, *weekhartiglijk*.

WEEKHOEVIG, bijv. n., *weekhoeviger*, *weekhoevigst*. Van *week* en *hoevig*, van *hoeve*; zie *ig*. Week van hoeven: *een weekhoevig paard*, *of ander dier*.

WEEKKUIP, zie *weekbak*.

WEEKLAGE, *weeklagt*, z. n., vr., *der*, of *van de weeklage*; meerv. *weeklagen*. Van *wee* en *klage*. Gejammer: *eene weeklage aanheffen*. *Alle uwe liederen in weeklage veranderen*. Bijbelv.

WEEKLAGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik weeklaagde*, *heb geweeklaagd*. Van *wee* en *klagen*. Jammeren: *zij weeklaegden*, *ende weenden*, *ende vasteden*. Bijbelv.

WEEKLAGT, zie *weeklage*.

WEEKMARKT, z. n., vr., *der*, of *van de weekmarkt*; meerv. *weekmarkten*. Van *week* en *markt*. Eene markt, die wekelijks gehouden wordt: *behalve de jaarmarkt*, *houdt men er ook eene weekmarkt*.

WEEKMOEDIG, zie *weekhartig*.

WEEKSCHRIFT, zie *weekblad*.

WEELDE, z. n., vr., *der*, of *van de weelde*; zonder meerv. Eigenlijk, welgesteldheid, en daaruit voortvloeijende dartelheid, en brooddronkenheid: *hij leeft in weelde en overdaad*. *D'ijdle spotternij van weeld' en hovaardij*. L. D. S. P. Wulpsche, en vertroetelende, leefwijze: *ijder*, *maar meest de Vorst*, *moet hem wachten van geweckt te worden door de weelde*. Hooft. Zinnelijke geneugte: *wentelende in weelde elkander zacht omarmde*. Vond. Volgens Kil. oulings ook, even als het eng. *wealth*, vermogen, rijkdom. *Iets uit geene weelde doen*, is, door behoefte daartoe gedrongen zijn. *Weelde* is ook meermalen pracht in kleeding, huisraad, enz.: *de weelde bevordert menige nering en han-*

hantering. Die u kleedde met scharlaken, met weelden. Bijbelv. Van hier *weeldelijk*, prachtig uitgedost: *Agaguu ginck tot hem weeldelick.* Bijbelv. *weelderig*, *weeldig.*

Weelde, Kil. *welde*, eng. *wealth*, van 't aloude *wela*, voorspoed, rijkdom.

WEELDELIJK, zie *weelde.*

WEELDERIG, zie *weeldig.*

WEELDIG, bijv. n. en bijw., *weeldiger*, *weeldigst.* Van *weelde*, zie *ig.* Anders *weelderig*, en, bij Kil. *welderigh* en *weldigh.* Vol weelde: *omarmt in 't weeldigh badt.* Vond. Dartel, brooddronken: *dat paard is al te weeldig. De weeldige jongeling maakt zich aan veel euvelmoed schuldig.* Als z. n., iemand, die in weelde leeft: *onse siele is veel te sat des spots der weeldigen.* Bijbelv. Als bijw.: *hij is te weeldig opgevoed. Hier zijn weeldigh twee tot een gesmolten door het vier.* Vond. En ook wel eens evenveel, als *welig: het wiert tot eenen weeldich uijtloopenden wijnstock.* Bijbelv. Van hier *weeldigheid.*

WEEMOEDIG, bijv. n. en bijw., *weemoediger*, *weemoedigst.* Van *wee* en *moedig.* Mistroostig, en teerhartig, ligt aangedaan: *dat kind is al te weemoedig; weemoedigheid*, *weemoediglijk.* Het wordt ook voor *weekmoedig* genomen.

WEENE, zie *weening.*

WEENEN, onz. w., gelijkvl. *Ik weende*, *heb geweend.* Tranen storten, schreijen: *draegt u als ellendige, ende treurt, ende weent.* Bijbelv. *Die vast weende, en noch veel zeggen wou.* Vond. *Ik zit met weenend' oogen, en kwiin, en vast.* L. D. S. P. Van hier *geween*, *weene*, *weener*, *weening*, *weenster.* Zamenstell.: *beweenen*, *uitweenen*, enz.

Weenen, hoogd. *weinen*, Ottfrid. *weinan*, ijsl. *weina*, Ulphil. *queinen*, angelf. *vanian*, zweed. *wenga*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

WEENEN, z. n., o., *des weenens*, of *van het weenen;* zonder meerv. De eigennaam der hoofdstad van Oostenrijk. Van hier *weener.* Dit woord luidt in het hoogd. *wien*, fr. *vienne*, lat. *vienna*, en *vindobona.*

WEENER, z. n., m., *des weeners*, of *van den weener;*

ner; meerv. *weeners.* Van *weenen.* Een inwoner van Weenen: *de Weeners verheugden zich daarover grootelijks.* Ook wordt het als bijv. naamw. gebezigd: *de weener bank.*

WEENER, z. n., m., *des weeners*, of *van den weener;* meerv. *weeners.* Van *weenen.* Al wie weent. Wegens eene vrouw bezigt men *weenster.*

WEENIGTE, zie *weinigte.*

WEENING, z. n., vr., *der*, of *van de weening;* zonder meerv. Van *weenen.* Anders *geween;* en bij Kil. ook *weene.* De daad van weenen: *daer sal weeninge zijn, ende knersinge der tanden.* Bijbelv.

WEENSTER, zie *weener.*

WEEPSCH, bijv. n. en bijw., *weepscher*, *weepschst.* Kil. ook *wepsch.* Smakeloos, laf: *die kost is mij te weepsch. Wat smaakt het weepsch!* Van hier *weepschheid.*

WEER, z. n., m., *des weers*, of *van den weer;* meerv. *weeren.* Eigenlijk, een ram. Bij Kil. *weder*, *weerram.* In het gebruik een gesneden ram, een hamel: *weder*, *weer*, *haemel*, Kil. *Dat ijemant hadde scapen, weeren, verckens, rammen.* v. Hass. Een ooilam:

Ik leg mijn offer neêr
Voor uwe voeten,
Geen ram of weer;
Maar lofgezangen, die u groeten. Moon.

Zamenstell.: *weerenbout*, *weerennat*, *weernat*, *weerenvleesch*, *weerlam*, een jonge ram. Kil.

Weer, *weder*, angelf. *wether*, eng. *weather*, zweed. *väder*, *vädur*, Notk. *vider*, hoogd. *widder*, komt van het oude *wedan*, weiden, leiden; om dat de kudden veelal door eenen ram geleid worden, die bij Notk. *der leite der scaffo* heet.

WEER, z. n., vr., *der*, of *van de weer;* zonder meerv. De daad van weren, verweren: *na eenige weere.* Hooft. *Waarom stelt gij u niet te weer?* Werkzame beweging: *wat is hij in de weer! Tegens elkanderen in de weer.* Hooft. *Dapper in de weer met zwaert en knods.* Vond. *Hij doet er veel weers toe*, hij geeft zich daartoe veel moeite. Wapentuig, en andere middelen van verdediging: *weer*, *weijr*, *ghweer*, Kil. *Mit hoeren harnasch ende weer.* v. Hass. Een aarden wal,

wal, muur, enz., waarachter men zich verdedigt; en voorts ook gevlochten rijswerk, waarmede men een water voor de visschen sluit, om ze in de daar tusschen geplaatste fuiken te doen loopen: *op ijeder weer twee rijcksdaelders, ende op ijeder korf ofte fuijck sonder weer.* v. HASS. Zamenstell.: *borstweer*, *landweer*, *noodweer*, *strijkweer*, *tegenweer*, enz.

Weer, KIL. ook *weijr*, en *were*, hoogd. *wehr*, oud opperd. *wer* en *wara*, komt van *weren*. Van hier is het zamengestelde *weregeld* afkomstig, zijnde de prijs, dien men oudtijds aan de Naastbestaanden van iemand, welken men gedood had, moest betalen; en deze vrijkooping zelve werd *freda* genoemd.

WEER, z. n., o., zie *weder*.

WEER, bijw., zie *weder*.

WEER, z. n., o., *des weers*, of *van het weer*; zonder meerv. Bij KIL. eelt. Van waar, bij denzelfden KIL., *weerachtig*, eeltig, en *weeren*, vereelten.

WEERACHTIG, zie *weer*, z. n., o., eelt.

WEERBAAR, bijv. n. en bijw., *weerbaarder*, *weerbaarst*. Van *weren*, verweren, zie *baar*. In staat om zich te verweren: *alle weerbare manschap werd opgeroepen. Hij ziet er niet heel weerbaar uit.* Van hier *weerbaarheid*. Zamenstell.: *onweerbaar*.

WEERBARSTIG, bijv. n. en bijw., *weerbarstiger*, *weerbarstigst*. Van *weer*, bijw. en *barstig*. Wederhoorig, tegenspartelig: *welk een weerbarstig volk. Weerbarstig grauwt zij mij toe.* Van hier *weerbarstigheid*.

WEERBRUILOFT, z. n., vr., *der*, of *van de weerbruiloft*; meerv. *weerbruiloften*. Van *weer*, bijw. en *bruiloft*. Een maaltijd, welken men aan jong getrouwden geeft, wier bruiloft men heeft bijgewoond: *toen wij bij hem op de weerbruiloft waren. Wederbruijdloft*, *naebruijdloft*, bij KIL., bij wien *wedermaaltijd*, in overeenstemming hiermede, eenen wederkeerigen maaltijd, bij HALMA *weerreis*, aandrinkt.

WEERDRUK, z. n., m., *des weerdruks*, of *van den weerdruk*; zonder meerv. Van *weer*, bijw. en *druk*. Het gene aan de wederzijde van een vel, tegen over den schoondruk, gedrukt wordt: *er zijn op den weerdruk eenige letters uitgevallen.*

WEEREN, zie *weer*, z. n., o.

WEERGA, zie *wederga.*

WEERGADELOOS, *weergaloos*, bijv. n. en bijw.; *weergadeloozer*, *weergadeloost.* Van *weer*, of *wedergade*, en *loos.* Zonder weerga: *het is een weergadeloos mensch — een weergaloos paard. Dat hebt gij weergaloos fraai geschreven.*

WEERGALM, z. n., m., *des weergalms*, of *van den weergalm;* zonder meerv. Van *weer*, bijw., en *galm.* Een terugstuitende galm: *drie werf herhaalde de Echo den weergalm van het geschut.*

WEERGALMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik weergalmde, heb weergalmd.* Van *weer*, bijw., en *galmen.* Met een terug gekaatst geluid klinken: *het gedonder van het geschut weergalmt van het gebergte.* Eenen galm herhalen: *de Echo doet het gebergte weergalmen. Ergens van weergalmen*, is, met den klank daarvan opgevuld worden: *mijne ooren weergalmen gestadig van hunne klagten. Gantsch Europa weergalmt van zijnen lof.* Halma.

WEERGLANS, zie *weerschijn.*

WEERGLAS, z. n., o., *van het weerglas;* meerv. *weerglazen.* Van *weer* en *glas.* Een Barometer, of Thermometer, of beide gezamenlijk op een houten bord vereenigd: *hij loopt met weerglazen te koop.* Zamenstell.: *weerglazenkoop*, *weerglazenmaker*, enz.

WEERHAAK, z. n., m., *des weerhaaks*, of *van den weerhaak;* meerv. *weerhaken.* Verkleinw. *weerhaakje.* Van *weer*, bijw., en *haak.* Een haak, waardoor een puntig ding, als het ergens ingedrongen is, daarin terug gehouden wordt: *de weerhaken van den pijl beletteden het uitrukken daarvan uit de wonde.*

WEERHAAN, z. n., m., *des weerhaans*, of *van den weerhaan;* meerv. *weerhanen.* Verkleinw. *weerhaantje.* Van *weer* en *haan.* Een wind- en wederwijzer, die veelal de gedaante van eenen haan heeft: *ik zie den weerhaen draeijen.* Vond.

WEERHUISJE, z. n., o., *des weerhuisjes*, of *van het weerhuisje;* meerv. *weerhuisjes.* Van *weer* en *huisje.* Een weerglas, in de gedaante van een huisje: *als het wijfje buiten het weerhuisje komt, is het doorgaans goed weder.*

WEERKAAUWEN, onz. w., gelijkvl. *Ik weerkaauwde, heb weerkaauwd.* Van *weer*, bijw., en *kaauwen.*

Her-

Herkaauwen: *zie het beest eens weerkaauwen.* In het hoogd. *wiederkäuen.*

WEERKLANK, z. n., m., *des weerklanks*, of *van den weerklank;* meerv. *weerklanken.* Van *weer*, bijw., en *klank.* Een terug gekaatste klank: *wederklanck der stemme.* Kil. *Het is de weerklank van 't geluid, die de Echo vormt.*

WEERKLINKEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik klonk weder, heb wedergeklonken.* Van *weer*, bijw., en *klinken.* Kil. *wederklinken*, hoogd. *wiederklingen.* Met een terug gekaatst geluid klinken; doch hiervoor gebruikt men doorgaans *weergalmen.*

WEERLICHT, z. n., o., *des weerlichts*, of *van het weerlicht;* zonder meerv. Van *weer* en *licht.* Geflikker van bliksem zonder donder: *met de snelheid van het weerlicht.* Zie voorts *weerlichtsch.* Van hier *weerlichten*, *weerlichts*, en *weerlichtsch.*

WEERLICHTEN, onpers. w., gelijkvl. *Het weerlichtte, heeft geweerlicht.* Van *weerlicht.* Blikfemen, zonder dat zulks door donder gevolgd wordt: *zoo lang het weerlichtte.*

WEERLICHTS, zie *weerlichtsch.*

WEERLICHTSCH, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *weerlicht.* In den mond van ruwe lieden gebruikelijk, om iemand te verwenschen: *die weerlichtsche vent!* In overeenkomst hiermede is het bijw. *weerlichts* zoo veel als vervloekt: *hij heeft mij weerlichts bedrogen.* En men bezigt hetzelfde woord als een tusschenwerpsel: *wel weerlichts!*

WEERLOOS, bijv. n. en bijw., *weerloozer*, *weerloost.* Van *weer*, z. n., vr., en *loos.* Zonder weer, van verdedigingsmiddelen ontbloot: *het weerlooze schaap.* *Dat mans een weerloos kint, zoo veelen een alleen, bedriegen.* Vond. Van hier *weerloosheid.*

WEEROM, zie *wederom.*

WEEROMREIS, zie *wederom.*

WEEROMSTUIT, z. n., m., *des weeromstuits*, of *van den weeromstuit;* zonder meerv. Van *weerom* en *stuit.* Een stuit, die door terugkaatsing veroorzaakt wordt: *bij den weeromstuit van dien bal.* *Het raakt mij enkel door den weeromstuit*, is, evenveel, als niet regtstreeks. Elders luidt dit woord ook *wederstuit* en *weerstuit: door den weerstuit.* Vond.

WEERPARTIJ, zie *wederpartij.*

WEERPIJN, z. n., vr., *der*, of *van de weerpijn*; meerv. *weerpijnen*. Van *weer*, bijw., en *pijn*. Pijn in een ander deel des ligchaams, dan gewond, of anderzins lijdende, is: *die zwerende vinger veroorzaakt mij weerpijn in den schouder.*

WEERPLAAT, z. n., vr., *der*, of *van de weerplaat*; meerv. *weerplaten*. Van *weer* en *plaat*. De plaat op een weerglas: *men kan op zulke weerplaten weinig af.*

WEERREIS, zie *weerbruiloft.*

WEERSCHIJN, z. n., m., *des weerschijns*, of *van den weerschijn*; zonder meerv. Van *weer*, bijw., en *schijn*. Anders *weerglans* en *weerschijnsel*. Glans, schijn, bij terugkaatsing: *de weerschijn der zon in het water.* De flikkering van eene kleur op eene andere: *die insekten zijn groen met eenen gouden weerschijn.*

WEERSCHIJNEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik schien weer, heb weergeschenen*. Van *weer*, bijw., en *schijnen*. Flikkering bij terugkaatsing verwekken: *daar de zon in het water weerscheen.*

WEERSCHIJNSEL, zie *weerschijn.*

WEERSLAG, z. n., m., *des weerslags*, of *van den weerslag*; meerv. *weerslagen*. Van *weer* en *slag*. Donderslag, in welken zin dit woord, in den mond van ruwe lieden, even als weerlicht, gebruikt wordt; terwijl *weerslags* en *weerslagsch* aan *weerlichts* en *weerlichtsch* beantwoorden.

WEERSLAG, z. n., m., *des weerslags*, of *van den weerslag*; zonder meerv. Van *weer*, bijw., en *slag*. Slag bij terugkaatsing: *het geweer gaf eenen weerslag tegen den muur.* Terugkaatsing: *de weerslag van het licht.* Wederkeerige slag: *hij zocht den weerslag af te keeren.* Van hier *weerslagtig*, weerschijnend: *een weerslagtig licht.* HALMA.

WEERSLAGTIG, zie *weerslag.*

WEERSMAAK, z. n., m., *des weersmaaks*, of *van den weersmaak*; zonder meerv. Van *weer*, bijw., en *smaak*. Walging, afkeer: *ik heb er eenen weersmaak in. Uit eenen weersmaak.* HOOFT.

WEERSPANNIG, zie *wederspannig.*

WEERSTAAN, zie *wederstaan.*

WEERSTAANBAAR, bijv. n., *weerstaanbaarder*, *weer-*

weerstaanbaarst. Van *weerstaan.* Zie *baar.* Dat weerstaan worden kan: *dat geweld is niet weerstaanbaar.* Zamenstell.: *onweerstaanbaar*, enz.

WEERSTAND, zie *wederstand.*

WEERSTROOM, zie *weertij.*

WEERSTUIT, zie *weeromstuit.*

WEERTAFEL, z. n., vr., *der*, of *van de weertafel*; meerv. *weertafelen*, of *weertafels.* Van *weer* en *tafel.* Anders *weervoorspellende tafel.* Eene verzameling van voorspellingen aangaande het weder: *wat zegt uwe weertafel daarvan?*

WEERTIJ, z. n., o., *des weertijs*, of *van het weertij*; meerv. *weertijen.* Van *weer*, bijw., en *tij.* Anders *weerstroom.* Tegentij, verandering van tij: *als het weertij komt, zullen wij moeten ankeren. Alle tij heeft zijn weertij*, is, alle dingen zijn aan beurtwisseling onderhevig. *Het geluk heeft zijn tij en weertij*, voor- en tegenspoed wisselen onderling af.

WEERWERK, z. n., o., *des weerwerks*, of *van het weerwerk*; zonder meerv. Van *weren* en *werk.* Werk, waarmede men zich weren kan en moet, of waaraan men eene werkzame bezigheid vindt: *ik wenschte, dat ik weerwerk had. Hij vind daar geen weerwerk.* Halma.

WEERWIJS, bijv. n.; zonder trappen van vergrooting. Van *weer* en *wijs.* Kundig ten aanzien van het weder, bedreven in het vooruitzigt van deszelfs veranderingen: *ik ben in geenen deele weerwijs.*

WEERWIJZER, z. n., m., *des weerwijzers*, of *van den weerwijzer*; meerv. *weerwijzers.* Van *weer* en *wijzer.* Een wijzer op een weerglas ter aanduiding van het weder: *gestadig raadpleegt hij zijnen weerwijzer.*

WEERWIL, zie *wederwil.*

WEERWOLF, z. n., m., *des weerwolfs*, of *van den weerwolf*; meerv. *weerwolven.* Een mensch, die in eenen wolf veranderd is, zoo als men waande dat de toovenaars zich daarin veranderden; terwijl de tooverheksen de gedaante van katten aannamen: *weerwolf beteekent zoo veel als menschwolf.* Voorts ook een wrevelig mensch: *het is een regte weerwolf van een vent.*

Weerwolf, Kil. ook *wederwolf*, *weijrwolf* en *wahrwolf*, nederf. *waarwulf*, hoogd. *währwolf*, eng. *werewolf*,

wolf, fr. *loupgarou*, middeleeuw. lat. *gerulphus*, is zamengesteld uit *wolf*, en het oude *war*, lat. *vir*, goth. *wair*, angelſ. *wer*, een man, verwant aan het nederſ. *waarte*, en ons *waard*, een mannetjes eend.

WEERWOORD, zie *wederwoord*.

WEERWRAAK, zie *wederwraak*.

WEERZANG, z. n., m., *des weerzangs*, of *van den weerzang*; meerv. *weerzangen*. Van *weer*, bijw., en *zang*. Tegenzang: *den weerzang aanheffen*.

WEERZIEK, bijv. n., *weerzieker*, *weerziekst*. Van *weer* en *ziek*. Door zulk eene ongesteldheid aangedaan, als die van lieden, nopens welke men zegt, dat het weer hun door de leden rijdt: *ik ben zoo weerziek, dat het niet om te zeggen is*.

WEERZIJDSCH, zie *wederzijdsch*.

WEERZIN, zie *wederzin*.

WEERZOORIG, bijv. n., *weerzooriger*, *weerzoorigst*. Bij HALMA, hard, ruw, stribbelig: *eene weerzoorige huid. Een weerzoorig mensch*. Van hier *weerzoorigheid*.

WEES, z. n., m. en vr., *des weezen*, of *van den wees*, en *der*, of *van de wees*; meerv. *weezen*. Verkleinw. *weesje*. Een ouderloos kind: *verstoot die arme wees toch niet! Een vader der weesen, ende een richter der weduwen*. BIJBELV. *Doet recht aan armen en aan weezen*. L. D. S. P. Zamenstell.: *weesbezorger*, *weesbezorgster*, *weesdiaken*, *weesheer*, *weeshuis*, *weesjongen*, *weeskamer*, *weeskind*, *weeskleed*, *weesmeester*, *weesmeisje*, *weesmoeder*, *weesvader*, *weesverdrukker*, *weezengeld*, *weezengoed*, *weezenkas*, enz. *Burgerwees*, *stadswees*, enz.

Wees, KIL. *weese*, nederſ. *wese*, hoogd. *waise*, OTTFRID. *uueiso*, is eigenlijk een bijv. n., verwant aan het lat. *viduus*, en daarmede van denzelfden oorsprong, als *weduwe*; zie dit laatste woord.

WEESHEER, z. n., m., *des weesheeren*, of *van den weesheer*; meerv. *weesheeren*. Van *wees* en *heer*. Anders *weesmeester*. Een lid van de *weeskamer*, die de goederen van weezen beheert: *hij is mede tot weesheer verkoren*.

WEESKAMER, zie *weesheer*.

WEESMEESTER, zie *weesheer*.

WEESMOEDER, z. n., vr., *der*, of *van de weesmoeder*; meerv. *weesmoeders*. Van *wees* en *moeder*. Verschilt van *moeder der weezen*, dat eene verzorgster, weldoenster, van dezelve aanduidt; *weesmoeder* beteekent eene zoogenoemde *moeder* in een weeshuis; zoo als *weesvader* den zoogenoemden *vader* van een weeshuis aanduidt. Van hier *weesmoederschap*, *weesmoedersplaats*, enz.

WEESVADER, zie *weesmoeder*.

WEET, z. n., vr., *der*, of *van de weet*; zonder meerv. Verkleinw. *weetje*. Van *weten*. De daad van weten, wetenschap, kennis: *bi minre weet*, bij mijn weten. M. STOK. *Zijn weetje weten*, is, niet van kennis misdeeld zijn: *hij weet zijn weetje heel wel*. *De weet ergens van krijgen*, is, daarvan verwittigd worden. *Iemand de weet ergens van doen*, is, hem er van verwittigen: *dat men den gekoorlingen zoude weet doen*. HOOFT. Van hier dat *weet* voor aankondiging genomen wordt: *hij is met eene openbaare weet aan de stadspoorten ingedaagd*. HALMA. *Ergens geene weet van hebben*, is, geen besef, geen gevoel. Eindelijk beteekent, *het is maar eene weet*, of *een weetje*, het is maar een ding, waaromtrent men slechts behoeft te weten, hoe het gedaan wordt, om het zelf ook te kunnen doen. Zamenstell.: *weetgierig*, *weetgraag*, *weetlust*, *weteloos*, *wetelustigh*. KIL.

WEETAL, z. n., m., *des weetals*, of *van den weetal*; meerv. *weetallen*. Van *weten* en *al*. Iemand, die zich verbeeldt, dat hij alles weet: *die hatelijke weetal*.

WEETGIERIG, bijv. n. en bijw., *weetgieriger*, *weetgierigst*. Van *weet* en *gierig*, begerig, zie *gierig*. Ook *weetgraag*, KIL. *wetelustigh*. Begerig naar wetenschap, en kennis van zaken: *hij is zeer weetgierig*. *Zoo weetgierig vorscht hij alles na*. Van hier *weetgierigheid*, *weetgieriglijk*.

WEETGRAAG, zie *weetgierig*.

WEETLUST, z. n., m., *van den weetlust*; zonder meerv. Van *weet* en *lust*. Weetgierigheid, lust tot navorsching en onderzoek van zaken: *zijn weetlust is onbeperkt*. Van hier bij KIL. *wetelustigh*, weetgierig.

WEETNIET, z. n., m., *des weetniets*, of *van den weetniet*; meerv. *weetnieten*. Van *weten* en *niet*. Iemand,

mand, die niets weet, een onkundig mensch: *het is een regte domoor en luije weetniet.*

WEEUW, zie *weduwe.*

WEEUWKROP, zie *weeuwplant.*

WEEUWPLANT, z. n., vr., *der*, of *van de weeuwplant*; meerv. *weeuwplanten.* Van *weeuw* en *plant.* Eene saladeplant, welke andere planten overleeft, daar zij uit derzelver midden weggenomen wordt, op dat men ze den winter over beware, en tot eene zoogenoemde *weeuwkrop* uitdijen doe: *ik heb dien broeibak met weeuwplanten opgevuld.*

WEG, *wegge*, zie *wegge.*

WEG, z. n., m., *des wegs*, of *weegs*, en *van den weg*; meerv. *wegen.* Verkleinw. *wegje.* De streek, langs welken een ding zich beweegt, of bewogen wordt: *de vogel nam eenen anderen weg, dan ik vermoed had. Ontmoet eene dwaalster een ander hemelligchaam op haren weg.* Dezelfde beteekenis heerscht in de spreekwijzen: *in den weg zijn, staan, liggen,* en *leggen,* die overdragtelijk wegens hindernissen gebezigd worden: *nu zijn de rocken in den weegh.* Huijghens. Voorts is *weg* eene streek van den aardbodem, langs welke men zich gevoegelijk van de eene plaats naar de andere begeven kan: *ik ontmoette hem op den weg. De weg loopt langs dat dorp. Den bequaamsten wegh missen.* Hooft. *Datze eenen langen wegh bewandelt.* Vond. *De wech soude voor u te veel zijn.* Bijbelv. *De weg van een ding*, is, die gene, welke daar langs, of daar door, loopt, of welke daar henen leidt: *de weg van den Haag. Ik ga den weg van Gouda. Om te bewaren den wech van den boom des levens.* Bijbelv. *Op weg gaan, zich op weg begeven*, is, eenigen togt aanvangen. *Onder weg*, beteekent, terwijl men op weg is: *onder weg schoot het mij in den zin.* Oulings ook *over weg*: *die in bedevaerden nae Rome treckende over wech gestorven zijn.* Aldegond. *Op weg zijn*, is, op reis. *Op den weg*, op het pad, langs 't welk men reist: *mijn paard viel op den weg neder. Over den weg*, is, aan de andere zijde van den weg: *hij woont over den weg. Met iemand over weg kunnen*, is, genoegelijk met hem omgaan kunnen. *Uit den weg gaan*, is, eenen omweg nemen. *Voor iemand uit den weg gaan*, beduidt, eigenlijk, of oneigenlijk, voor hem wijken: *hij wou geenen voet voor*

mij

mij uit den weg gaan. *Zijns weegs gaan* beduidt, zich van menschen, of zaken, waarbij men zich bevond, verwijderen: *stuiven elck zijns weeghs*. VOND. *Zijnen weg vervolgen*, is, daarop voortgaan. *Een end weegs gaan*, is, eenig gedeelte van eenen weg ten einde gaan. Overdragtelijk, is, *den weg van alle vleesch gaan*, sterven, dat elders dus omschreven wordt: *den wegh, van aenbegin, ons allen voorgeschreven, den sterfwegh trede ik in*. DE DECK. *Op den regten weg zijn*, is, zich wel gedragen. *Van den regten weg afdwalen, verkeerde wegen inslaan*, enz. anders handelen, dan men moest. *Iemand den regten weg wijzen, hem daarop brengen, terug brengen*, enz., hem tot eene gepaste handelwijze vermanen en noopen. *De regte, de beste, weg tot eenig ding*, beteekent, de geschiktste middelen daartoe. Ook wel eens *de weg van* zulk een ding: *den weg der zaligheid betreden*. Anders is *de weg van* een ding, eene daarmede strookende handelwijze: *betreed den weg der deugd*. *Den weg van regten instaan*. *De weg van een mensch*, is, zijn gedrag, of zijn lot: *let op het einde van uwen weg! Mijn weg is vol van duisternis*. *De wegen der voorzienigheid* zijn hare schikkingen. *Gods wegen* zijn intusschen ook wel eens het zedelijk gedrag, dat hij voorschrijft: *wil mij, o God! uw regte wegen leeren*. L. D. S. P. Eindelijk is *allerwegen*, aan alle kanten, alomme: *men vindt het allerwegen*. Van hier *wegen*, KIL. Zamenstell.: *weegbree*, *wegdistel*, *wegedoorn*, *wegenschender*, enz. *weggeld*, *weggras*, *wegkant*, *wegkorting*, *weglage*. KIL., *wegscheiding*, *wegschouw*, *wegschouwen*, *wegschouwer*, *wegvaardig*, *wegvaart*, KIL., *wegwijzer*, *wegzijde*, enz. *Achterweg*, *binnenweg*, *buitenweg*, *doolweg*, *dwarsweg*, *heerenweg*, *kleiweg*, *kruisweg*, *landweg*, *melkweg*, *middelweg*, *modderweg*, *omweg*, *onweg*, *rijweg*, *scheidweg*, *trekweg*, *voorweg*, *wagenweg*, *zandweg*, *zomerweg*, *zonneweg*, enz.

Weg, hoogd., OTTFRID. ook *weg*, ULPHIL. *wigs*, lat. *via*, eng. *way*, vries. *wei*, zweed. *väg*, angelf. *waeg*, ijsl. *vegur*, komt van het tusschenwerpsel *weg*.

WEG, bijw. en tusschenwerpsel, legt den wensch van eene snelle verwijdering aan den dag, welke door den klank zelven aangeduid wordt: *weg*, *Karel! weg van mij!* En eene verregaande verachting: *weg*, *ijdel wereldsch*

reldsch goed! Weeh purper 't welck de borsten der Koningen bedeckt. VOND. *Weg met hem!* is, dat men hem wegvoere! Als bijwoord komt het voor in: *voor iemand weg, voor iemands oogen weg, voor iemands aangezigt weg, bij iets weg, van iets weg*, daarvan verwijderd; en wordt het met *voort* en *heen* verwisseld, zoo op zich zelf, in: *hij schrijft maar weg, slecht weg, langzaam weg*, enz., als in zamenstelling met eene reeks van werkwoorden; waarmede het echter niet, dan scheidbaar, vereenigd wordt; gelijk als wij zulks mede ten aanzien van *heen, henen*, hebben opgemerkt. In sommige zamenstell. beteekent het ook te zoek. Van hier voorts *weg*, z. n., *wege, wegen, bewegen*, enz.

WEGARBEIDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik arbeidde weg, heb weggearbeid.* Van *weg* en *arbeiden*. Door arbeid verwijderen: *ik laat het puin wegarbeiden.*

WEGASEMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik asemde weg, heb weggeasemd.* Van *weg* en *asemen*, dat hier de plaats van *ademen* vervangt, zoo als *asem* vaak voor *adem* genomen wordt. Door asem doen verdwijnen: *gij hebt al den glans van het geschuurde koper weggeasemd.*

WEGBAGGEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik baggerde weg, heb weggebaggerd.* Van *weg* en *baggeren*. Door baggeren verwijderen: *al het veen is reeds weggebaggerd.*

WEGBANNEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik bande weg, heb weggebannen.* Van *weg* en *bannen*. Door verbanning, of anderzins, doen verdwijnen: *alle luije lediggang moet uit dit land weggebannen worden.*

WEGBERGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik borg weg, heb weggeborgen.* Van *weg* en *bergen*. Derwijze bergen, dat het aan het oog onttrokken worde: *ik ga het straks wegbergen.*

WEGBEUKEN, zie *wegrammeijen*.

WEGBIJTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik beet weg, heb* en *ben weggebeten.* Van *weg* en *bijten*. Bedr., door bijten verwijderen: *de groote hond beet den anderen weg. Middelen, om het vuile vleesch weg te bijten.* Onz., door bijtende middelen weggenomen worden: *het zal wel wegbijten.*

WEGBLAZEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik blies weg, heb weggeblazen.* Van *weg* en *blazen*. Door blazen verwij-

wijderen: *maer ghij soudt het konnen wechblasen.* Bijbelv.

WEGBLIJVEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik bleef weg, ben weggebleven.* Van *weg* en *blijven.* Zich ergens niet vervoegen, er niet aan komen: *om dat hij weggebleven was.* Niet terug komen: *meid! is dat wegblijven?* Hier of daar niet geplaatst worden: *laat het uit den tweeden druk wegblijven.*

WEGBLIKSEMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik bliksemde weg, heb weggebliksemd.* Van *weg* en *bliksemen.* Als met de snelheid en kracht van den bliksem doen verdwijnen: *de Pruisische legermagt werd ganschelijk weggebliksemd.* In dezen zin ook wel eens *wegdonderen.* Voorts niet alleen hetzelfde, als dit woord; zie *wegdonderen;* maar ook door middel van bliksemende blikken doen verdwijnen: *hij bliksemde hen met zijne vergramde blikken weg.*

WEGBOEGSEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik boegseerde weg, heb weggeboegseerd.* Van *weg* en *boegseren.* Aan een zoogenoemd sleeptouw wegslepen: *het Admiraalschip werd uit den slag weggeboegseerd.*

WEGBOENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik boende weg, heb weggeboend.* Van *weg* en *boenen.* Al boenende verwijderen: *ik heb het vuil weggeboend.* Oneigenlijk, op eene onzachte wijze verdrijven: *als hij weerkomt, zal ik hem nog anders wegboenen.*

WEGBOOMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik boomde weg, heb weggeboomd.* Van *weg* en *boomen.* Al boomende verwijderen: *het vaartuig werd aanstonds weggeboomd.*

WEGBORSTELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik borstelde weg, heb weggeborsteld.* Van *weg* en *borstelen.* Anders *wegschuijeren.* Door borstelen wegnemen: *gij moet die poeijer beter wegborstelen.*

WEGBRADEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik bried (braadde) weg, heb* en *ben weggebraden.* Van *weg* en *braden.* Bedr., door braden doen verdwijnen: *gij braadt al het vet weg.* Onz., al bradende verdwijnen: *al het vet zal wegbraden.*

WEGBRANDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik brandde weg, heb* en *ben weggebrand.* Van *weg* en *branden.* Bedr., door vuur wegnemen: *de Noormannen brandden stad bij stad weg.* Onz., al brandende verdwijnen: *er brandden verscheidene huizen weg.*

WEG-

WEGBREKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik brak weg, heb* en *ben weggebroken.* Van *weg* en *breken.* Bedr., door afbraak doen verdwijnen: *men brak al die huizen weg, om het uitzigt van het paleis ruimer te maken.* Onz., al brekende wijken: *het ijs brak overal weg, waar men zijne voeten daarop zettede.*

WEGBRENGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik bragt weg, heb weggebragt.* Van *weg* en *brengen.* Van eene plaats naar elders brengen: *hij bracht mij wech in een woestijne.* Bijbelv. Ten zijnen dienste vervoeren: *ghij sult aengrijpen, maer niet wechbrengen.* Bijbelv. Te zoek maken: *het kind heeft mijnen tandenstooker weggebracht.* Halma; bij wien men ook *wegbrenging* vindt.

WEGBRUIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik bruide weg, heb* en *ben weggebruid.* Van *weg* en *bruijen.* Bedr., weggooijen, wegsmijten: *waarom hebt gij het weggebruid?* Onz., henengaan: *hij bruide weg.*

WEGBUIGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik boog weg, heb* en *ben weggebogen.* Van *weg* en *buigen.* Bedr., van zich af buigen: *hij boog het weg.* Onz., al buigende wijken: *de plank boog weg.*

WEGCIJFEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik cijferde weg, heb weggecijferd.* Van *weg* en *cijferen.* Door kunstige redeneringen als doen verdwijnen: *hij tracht zijn aandeel aan de schuld weg te cijferen.*

WEGDANSEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik danste weg, heb* en *ben weggedanst.* Van *weg* en *dansen.* Bedr., al dansende doen verdwijnen: *zij heeft hare gezondheid weggedanst.* Onz., al dansende verdwijnen: *Vestris danste van het tooneel weg.*

WEGDISTEL, z. n., m., *des wegdistels*, of *van den wegdistel;* meerv. *wegdistelen* en *wegdistels.* Van *weg* z. n. en *distel.* Eene bijzondere soort van zaagblad, anders *stekel* genoemd: *een land vol wegdistels verraadt de luiheid van den boer, die ze niet uittrekt.*

WEGDOEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik deed weg, heb weggedaan.* Van *weg* en *doen.* Niet meer houden, of gebruiken: *ik heb het vuile linnen weggedaan. Doe die lorren maar weg! Sult ghij den suurdeech wechdoen uijt uwe huijsen.* Bijbelv. Van hier *wegdoening.* Halma.

WEGDOLEN, zie *wegdwalen.*

WEGDONDEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik don-*

donderde weg, *heb* en *ben weggedonderd*. Van *weg* en *donderen*. In den mond van ruwe lieden evenveel, als *wegbruijen*: *donder het maar weg*. *Hij is met de anderen weggedonderd*. Zie voorts *wegblikſemen*.

WEGDOOIJEN, onz. w., gelijkvl. *Ik dooide weg*, *ben weggedooid*. Van *weg* en *dooijen*. Al dooijende verdwijnen: *al het ijs is reeds weggedooid*.

WEGDOUWEN, zie *wegduwen*.

WEGDRAAIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik draaide weg*, *heb* en *ben weggedraaid*. Van *weg* en *draaijen*. Bedr., al draaijende verwijderen: *hij draaide den bijbel weg*. *Iets voor zich wegdraaijen*, is, het zoo draaijen, dat men het niet meer voor zich hebbe. Onz., zich al draaijende verwijderen: *de lesſenaar draaide voor mij weg*.

WEGDRAGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik droeg weg*, *heb weggedragen*. Van *weg* en *dragen*. Al dragende verwijderen, en uit het gezigt brengen: *ſij droegen wech de ſteenen van Rama*. Bijbelv. Behalen: *den prijs wegdragen*. Van hier *wegdraging*. Zie voorts *wegtorſchen*.

WEGDRAVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik draafde weg*, *ben weggedraafd*. Van *weg* en *draven*. Zich al dravende verwijderen: *hij is*, *zonder eenig antwoord af te wachten*, *weggedraafd*.

WEGDRIBBELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik dribbelde weg*, *ben weggedribbeld*. Van *weg* en *dribbelen*. Zich al dribbelende verwijderen: *daarop dribbelde zij weer weg*.

WEGDRIJVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik dreef weg*, *heb* en *ben weggedreven*. Van *weg* en *drijven*. Bedr., al drijvende verwijderen, wegjagen: *hij dreef ſe wech van den rechterſtoel*. Bijbelv. *Broght de wechgedreve osſen*, *en den verzworen roof*, *voor den dagh*. Vond. Onz., ergens van daan drijven: *al het hout dreef weg*. Van hier *wegdrijving*.

WEGDRINGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik drong weg*, *heb* en *ben weggedrongen*. Van *weg* en *dringen*. Bedr., door dringen verwijderen: *men drong ons weg*. Onz., zich al dringende verwijderen: *hij zocht door de menigte henen weg te dringen*.

WEGDRINKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik dronk weg*, *heb*

heb weggedronken. Van *weg* en *drinken.* Al drinkende verdoen: *hij heeft zijn verstand weggedronken.*

WEGDROOGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik droogde weg, ben weggedroogd.* Van *weg* en *droogen.* Door droogte weggedreven worden: *het water der beek was weggedroogd.* Van hier *wegdrooging.*

WEGDRUIPEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik droop weg, ben weggedropen.* Van *weg* en *druipen.* Bij druppels wegvloeijen: *de wijn droop uit het lekke vat weg.* Zich stil wegmaken: *zaagt gij hem wel wegdruipen?*

WEGDRUKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik drukte weg, heb weggedrukt.* Van *weg* en *drukken.* Al drukkende verwijderen: *het ontvlamde buspoeder drukt den kogel weg.* Al drukkende aan het gezigt onttrekken: *druk de kurk niet weg.* In: *hij drukt maar weg, lustig weg,* enz., moet *weg* van *drukken* afgescheiden blijven.

WEGDUIKEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik dook weg, ben weggedoken.* Van *weg* en *duiken.* Zich al duikende aan het oog onttrekken: *toen er op hem geschoten werd, dook hij weg.*

WEGDUWEN, *wegdouwen*, bedr. w., gelijkvl. *Ik duwde weg, heb weggeduwd.* Van *weg* en *duwen.* Al duwende verwijderen: *waarom duwt gij mij weg?*

WEGDWALEN, *wegdolen*, onz. w., gelijkvl. *Ik dwaalde weg, ben weggedwaald.* Van *weg* en *dwalen.* Zich al dwalende aan het gezigt onttrekken: *hij is van hier weggedwaald.*

WEGDWEILEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik dweilde weg, heb weggedweild.* Van *weg* en *dweilen.* Anders *wegfeilen.* Al dweilende verwijderen: *gij dweilt het water wel weg, maar gij dweilt het niet op.*

WEGE, een woordje, dat eigenlijk de daad van *wegen*, bewegen, schijnt aan te duiden, maar enkel gebruikt wordt in *te wege*, of *te weeg, brengen*, in beweging, werkzaamheid, dadelijkheid, brengen, in *van wege*, dat met *wegens* verwisseld wordt; zie *wegens*; en als achterzetsel in *van mijnentwege*, *onzentwege*, *uwentwege*, *zijnentwege*, *harentwege*, *hunnentwege*, waar het aanduidt, dat iets van mij, ons, u, hem, haar en hen, komt: in *van ambtswege*, enz. of in *van 's Koningswege*, in den STATENBIJBEL *van 's Konincks wegen*, enz., waar *wege* van het voorafgaand z. n. afgescheiden blijft, maar eveneens beteekent,

kent, dat de beweging van iets haren oorsprong bij *den Koning*, enz. neemt. De naaste oorsprong van dit woordje ligt in *wegen*; de verdere in het tusschenwerpsel *weg*.

WEGEDOORN, z. n., m., *des wegedoorns*, of *van den wegedoorn*; meerv. *wegedoornen*. Van *weg*, z. n. en *doorn*. Een plantgewas, waarvan men zeven en twintig soorten telt: *buikzuiverende wegedoorn*, *kruipende wegedoorn*, enz.

WEGEN, bedr. en onz. w.; ongelijkvl. *Ik woog*, *heb gewogen*. Eigenlijk, bewegen; maar het tegenwoordige gebruik bepaalt zich tot de wiegende beweging van eene balans, waarmede men de zwaarte van iets navorscht, en tot deze navorsching: *wilt gij weten*, *hoe zwaar het is*, *weeg het*. *Abraham woech Ephron het gelt*. BIJBELV. *Die niets en weeght*, *dat niet de tongh het huijsjen haelt*. WESTERB. Overdragtelijk, is, *iets wel wikken en wegen*, het rijpelijk overdenken; overwegen:

Weeght eens met bedachte sinnen,
Wat de schoonheijdt is van binnen. GESCHIER.

Onz., is *wegen* zulk of zulk eene zwaarte hebben: *het woog nog geen vijf pond*. *Hoe zwaar weegt gij?* *Zwaar bij iemand wegen* is bij hem in achting en vertrouwen zijn: *de eene broeder weegt bij mij zwaarder*, *dan de andere*. *Dat het zwaarste is moet het zwaarste wegen*, beteekent, het gewigtigste moet het meeste in aanmerking komen. *Hij weegt niet zwaar*, hij heeft niet veel verstand. Van hier *weegster*, *wege*, *wegen*, of *wegens*, *weger*. Zamenstell.: *weegboontje*, *weegglas*, *weegschaal*, *weegsteen*, enz. *Afwegen*, *bewegen*, *herwegen*, *nawegen*, *opwegen*, *overwegen*, *toewegen*, *uitwegen*, *voortwegen*, enz.

Wegen, hoogd.; nederf. *wägen*, angelf. *waegan*, zweed. *väga*, luidt bij KIL. ook *wegghen*, en is volgens hem het zelfde woord, als *wagen*, van waar *waag*, *wagen* en *gewagen*. Het is voorts verwant aan *waken*, van waar *wacht*, *wakker*, enz.; aan het lat. *vigilare*; aan *wekken*, aan *wikken*, *wiggen*, van waar *wigge*, *wigt*, enz. en aan *wiegen*, met deszelfs afstammelingen.

WEGEN, bedr. w., dat bij KIL. op weg brengen of geleiden aanduidt: *weghen ende wijsen iemanden*, iemand ten gids verstrekken, KIL. Bij M. STOK. is *hem weghen*,

ghen, zich begeven, in: *Grave Willam was enblide als de hem waer en wiste weghen*, als die niet wist, waarheen hij zich begeven zou. Van *weg*, z. n.

WEGEN, zie *wegens*.

WEGENS, voorzetsel. Het beteekent, uit aanmerking, uit hoofde, van: *wegens dat bedrijf kan ik hem niet achten*. Aangaande: *hij sprak mij wegens die zaak*. In de zamenleving zet men er dikwijls *van* voor; *van wegens die zaak*. In den Statenbijbel vindt men enkel *van wegen*, en bij Kil. *van wege*. In het hoogd. bezigt men *wegen*, dat meermalen derwijze met z. n. zamengesteld wordt, als ons *wege*, in *pligtswege*, enz., en *wegens*, in *deswegens*, *dieswegens*, *weswegens*. Zoo naauw zijn *wege*, *wegen*, en *wegens*, aan elkanderen verwant. Zij komen gezamenlijk van *wegen*; en het stamwoord is *weg*. Zie *wege*.

WEGENSCHENDER, z. n., m., *des wegenschenders*, of *van den wegenschender*; meerv. *wegenschenders*. Van het meerv. *wegen* en *schender*. Een straatroover, struikroover: *ik zag mij door eenen wegenschender aangerand*. Van hier *wegenschenderij*.

WEGETTEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik etterde weg*, *ben weggeëtterd*. Van *weg* en *etteren*. Al etterende verdwijnen: *het zal wel wegetteren*. Van hier *wegettering*. Anders *wegzweren*.

WEGFEILEN, zie *wegdweilen*.

WEGFROMMELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik frommelde weg*, *heb weggefrommeld*. Van *weg* en *frommelen*. Ineen gefrommeld wegsteken: *wat frommelt gij daar weer weg?*

WEGGAAN, onz. w., onregelm. *Ik ging weg*, *ben weggegaan*. Van *weg* en *gaan*. Henengaan: *haer verlatende ginck hij wech*. Bijbelv. *Begosten d'ossen in het wechgaen te loeien en te bulcken*. Vond. Van hier *weggang*.

WEGGALOPPEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik galoppeerde weg*, *ben weggegaloppeerd*. Van *weg* en *galopperen*. Op eenen galop wegrijden: *hij galoppeerde straks weer weg*.

WEGGE, z. n., vr., *der*, of *van de wegge*; meerv. *weggen*. Verwant aan *wigge*; in het hoogd. *weck*. Bij Kil., en Halma, in Vriesland, Gelderland en 't Kleefsche, nog hedendaags, een wittebrood van eene bijzon-

zondere gedaante: *snijd mij een stuk van die wegge.* Voorts is *wegghe boters*, en *boterwegghe*, bij Kil., een klomp boters, hoogd. *butterweck*, om dat zulk een klomp de gedaante van eene dubbele wigge heeft, even als het gezegde brood nog hedendaags in Duitschland, en hier te lande zekerlijk oulings ook. Het komt intusschen vrij wel overeen met het phrygische Βεκκος.

WEGGEESELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik geeselde weg, heb weggegeeseld.* Van *weg* en *geeselen.* Al geeselende wegjagen: *ik heb hem weggegeeseld.* Vries. *weigieselje.*

WEGGELD, z. n., o., *des weggelds*, of *van het weggeld*; zonder meerv. Van *weg*, z. n., en *geld.* Geld, dat tot onderhoud der wegen opgebragt wordt: *het weggeld betaal ik niet ongaarne.* Vries. *weijild.*

WEGGETOGEN, zie *wegtiegen.*

WEGGEVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik gaf weg, heb weggegeven.* Van *weg* en *geven.* Aan anderen geven: *al zijn goed weggeven.*

WEGGEZEL, z. n., m., *des weggezels*, of *van den weggezel*; meerv. *weggezellen.* Van *weg*, z. n., en *gezel.* Bij Kil. en Halma, een reisgenoot: *mijn weggezel verliet mij onder weg.*

WEGGIETEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik goot weg, heb weggegoten.* Van *weg* en *gieten.* Uitgieten, om het niet meer te gebruiken: *ik heb het water reeds weggegoten.*

WEGGLIJDEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik gleed weg, ben weggegleden.* Van *weg* en *glijden.* Meer dan *verglijden.* Al glijdende verre van zijne plaats geraken: *de slede gleed langs de helling weg.*

WEGGOOCHELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik goochelde weg, heb weggegoocheld.* Van *weg* en *goochelen.* Ook *wegguichelen.* Al goochelende te zoek maken: *ik sloot den ring in de doos, en hij goochelde hem daaruit weg.*

WEGGOOIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik gooide weg, heb weggegooid.* Van *weg* en *gooijen.* Van zich afgooijen: *hij gooide hem een heel eind weg.* Heengooijen, om het niet meer te gebruiken: *wat hebt gij aan dat weggooijen? Iets verre weggooijen*, is, betuigen, dat men zich daarmede in het geheel niet inlaten wil: *gooi het zoo ver niet weg!*

WEGGRAS, z. n., o., *van het weggras*; zonder meerv.

 Van

Van *weg*, z. n., en *gras*. Een plantgewas, dat in het hoogd. *wegegras*, en *wegetritt*, genoemd wordt: *weggras heet anders varkensgras*.

WEGGRAVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik groef weg, heb weggegraven*. Van *weg* en *graven*. Al gravende wegnemen: *ik laat alle veenaarde daaruit weggraven*. Van hier *weggraving*.

WEGGRIJPEN, zie *wegpakken*.

WEGGUICHELEN, zie *weggoochelen*.

WEGHAASTEN, onz. en wederk. w., gelijkvl. *Ik haastte weg, heb weggehaast*, en *ik haastte mij weg, ik heb mij weggehaast*. Van *weg* en *haasten*. Zich haasten, om weg te komen: *hij haastte zich weg. Sij haesteden haer wech voor de stemme uwes donders*. Bijbelv. Onz.: *sij werden verschrickt, sij haesteden wech*. Bijbelv. Eveneens wordt *wegspoeden* op twederlei wijze gebruikt.

WEGHAKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik hakte weg, heb weggehakt*. Van *weg* en *hakken*. Al hakkende wegnemen: *laat het boschje weghakken*.

WEGHALEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik haalde weg, heb weggehaald*. Van *weg* en *halen*. Halen, om weg te brengen: *waarom haalt gij hier alles weg?*

WEGHARKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik harkte weg, heb weggeharkt*. Van *weg* en *harken*. Met eene hark weghalen: *het hooi is niet schoon genoeg weggeharkt*.

WEGHEBBEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik had weg, heb weggehad*. Van *weg* en *hebben*. Reeds ontvangen hebben: *hij heeft zijn deel weg. Sij hebben haren loon wech*. Bijbelv. Voorts is *het weghebben*, onpasselijk zijn: *hebt gij het ook al weg?* Anders het spek weghebben: *zij heeft het spek reeds weg*. Vries. *weihabbe*.

WEGHELPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik hielp weg, heb weggeholpen*. Van *weg* en *helpen*. Maken, dat iemand wegkome, hem daarin behulpzaam zijn: *kunt gij hem niet weghelpen?* Wegjagen: *wacht! ik zal hem weghelpen*.

WEGHINKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik hinkte weg, heb* en *ben weggehinkt*. Van *weg* en *hinken*. Bedr., in een kinderspel, al hinkende verwijderen: *zij hinkte het houtje nog al verder weg*. Onz., zich zel-

ven hinkende verwijderen: *hij kon naauwelijks weghinken.*

WEGHOOZEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik hoosde weg, heb weggehoosd.* Van *weg* en *hoozen.* Al hoozende wegnemen: *toen ik het water weggehoosd had.*

WEGHOUDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik hield weg, heb weggehouden.* Van *weg* en *houden.* Verholen houden: *houd het weg, dat het kind het niet zie.*

WEGHOUWEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik hieuw weg, heb weggehouwen.* Van *weg* en *houwen.* Al houwende wegnemen: *men hieuw zijnen eenen arm weg.*

WEGHUPPELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik huppelde weg, ben weggehuppeld.* Van *weg* en *huppelen.* Zich al huppelende verwijderen: *oogenblikkelijk huppelde zij weer weg.*

WEGJAGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik joeg weg, heb weggejaagd.* Van *weg* en *jagen.* Heendrijven, heenjagen: *die hem wechjoegh, dat hij doorginck.* Bijbelv. *Hij werd voor schelm weggejaagd.*

WEGKAATSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kaatste weg, heb weggekaatst.* Van *weg* en *kaatsen.* Al kaatsende te zoek maken: *hij heeft mijnen bal weggekaatst.*

WEGKABBELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kabbelde weg, heb en ben weggekabbeld.* Van *weg* en *kabbelen.* Bedr., door gekabbel wegnemen: *dat water kabbelt zijne oevers weg.* Onz., door gekabbel weggenomen worden: *de oevers kabbelen weg.* Van hier *wegkabbeling.*

WEGKAKELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kakelde weg, heb weggekakeld.* Van *weg* en *kakelen.* Door gekakel doen vertrekken: *ik dacht wel, dat ik hem wegkakelen zou.*

WEGKANKEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik kankerde weg, ben weggekankerd.* Van *weg* en *kankeren.* Door kanker weggevreten worden: *zijn aangezigt kankert al meer en meer weg.*

WEGKANT, zie *wegzijde.*

WEGKAPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kaapte weg, heb weggekaapt.* Van *weg* en *kapen.* Al kapende wegnemen: *de Britten begonnen alles weg te kapen.*

WEGKEEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik keerde weg, heb*

weggekeerd. Van *weg* en *keeren.* Zoo veel als afkeeren; ook wegvegen.

WEGKIJVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik keef weg, heb weggekeven.* Van *weg* en *kijven.* Door gekijf doen vertrekken: *zijn wijf heeft hem weggekeven.*

WEGKLAAUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik klaauwde weg, heb weggeklaauwd.* Van *weg* en *klaauwen.* Met een klaauw verwijderen: *hebt gij al het onkruid reeds weggeklaauwd?*

WEGKLAPPEN, zie *wegslaan.*

WEGKLETSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kletste weg, heb weggekletst.* Van *weg* en *kletsen.* Ook *wegklissen.* Luchtig weggooijen: *de jongen kletst alles weg, wat men hem geeft.*

WEGKLISSEN, zie *wegkletsen.*

WEGKLOPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik klopte weg, heb weggeklopt.* Van *weg* en *kloppen.* Ergens ter dege inkloppen: *gij moet de spijkers beter wegkloppen.* Al kloppende van zijne plaats verwijderen: *kunt gij dien nagel niet wegkloppen? Iemand wegkloppen*, is, hem door geklop verdrijven.

WEGKLOUWEN, zie *wegkrabben.*

WEGKLUNGELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik klungelde weg, heb weggeklungeld.* Van *weg* en *klungelen.* Al klungelende verspillen: *zij klungelt al haar goed weg.*

WEGKNAGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik knaagde weg, heb weggeknaagd.* Van *weg* en *knagen.* Bedr., al knagende doen verdwijnen: *de hond heeft al het vleesch van het been weggeknaagd.* Onz., door geknaag verteerd worden: *het knaagt alles weg.*

WEGKNAPPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik knapte weg, ben weggeknapt.* Van *weg* en *knappen.* Al knappende wegspringen: *toen de pijpensteel gloeijend werd, knapte hij weg.*

WEGKNIJPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik kneep weg, heb weggeknepen.* Van *weg* en *knijpen.* Al knijpende derwijze doen uitvloeijen, dat het verloren ga: *gij knijpt al het sap van den citroen weg.*

WEGKNIPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik knipte weg, heb weggeknipt.* Van *weg* en *knippen.* Door middel van geknip met de vingers doen wegspringen: *waarom knipt gij al de kurken weg?*

WEG-

WEGKNORREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik knorde weg, heb weggeknord.* Van *weg* en *knorren.* Door geknor verdrijven: *als haar man te huis komt, knort zij hem welhaast wederom weg.*

WEGKOMEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik kwam weg, ben weggekomen.* Van *weg* en *komen.* Voortkomen, wegraken: *ik wist van dat eiland niet weg te komen.* In eenige onderneming ſlagen, of uit eenen neteligen toeſtand geraken: *ik ben zeer wel weggekomen. Gij zijt daarbij beter weggekomen, dan ik.*

WEGKOOPEN, bedr. w., onregelm. *Ik kocht weg, heb weggekocht.* Van *weg* en *koopen.* Al koopende voorkomen, dat het door anderen gekocht worde: *hij kocht alles weg.*

WEGKORTING, z. n., vr., *der*, of *van de wegkorting*; zonder meerv. Van *weg*, z. n., en *korting.* Verkorting van den weg, en het gene daartoe dient: *het verſchafte mij eene aangename wegkorting.*

WEGKRAAUWEN, zie *wegkrabben.*

WEGKRABBELEN, zie *wegkrabben.*

WEGKRABBEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik krabde weg, heb weggekrabd.* Van *weg* en *krabben.* Anders *wegkrabbelen*, *wegkraauwen*, *wegkrouwen*, en *wegklouwen.* Al krabbende van zijne plaats rukken: *hebt gij het roofje weer weggekrabd?*

WEGKRAMEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kraamde weg, heb weggekraamd.* Van *weg* en *kramen.* Bedr., als eene kraam wegpakken: *gij moogt uwe goederen wel wegkramen.* Onz., met zijne kraam vertrekken: *ik zocht hem te doen wegkramen.* Van hier *wegkraming.*

WEGKRENGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik krengde weg, heb weggekrengd.* Van *weg* en *krengen.* Wegdringen, ter zijde dringen; van de paarden: *het bijdehandſche paard krengt het vandehandſche weg.* Eene ſpreekwijs, onder de voerlieden gebruikelijk.

WEGKRIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik kreeg weg, heb weggekregen.* Van *weg* en *krijgen.* Van zijne plaats krijgen: *ik kon het niet wegkrijgen.* Doen vertrekken: *ik wenschte, dat ik hem met een zoet lijntje wegkrijgen kon. Het wegkrijgen*, is, onpasſelijk, aangedaan, verliefd enz. worden: *aanſtonds kreeg hij*

 het

het weg. Het spek wegkrijgen, is genoegzaam hetzelfde.

WEGKRUIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kruide weg, heb* en *ben weggekruid*; en ongelijkvl. *ik krooi*, of *krood, weg, heb weggekrooijen*, of *gekroden*. Van *weg* en *kruijen*. Bedr, al kruijende vervoeren: *gij kunt dat alles niet op eens wegkruijen*. Onz., al kruijende wegdrijven: *het ijs kruit reeds wederom weg*.

WEGKRUIMELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik kruimelde weg, heb* en *ben weggekruimeld*. Van *weg* en *kruimelen*. Bedr., tot onbruikbare kruimels vermorsen: *het kind kruimelt het brood maar weg*. Onz., in zulke kruimels overgaan: *het brood kruimelt onder het snijden weg*.

WEGKRUIPEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik kroop weg, ben weggekropen*. Van *weg* en *kruipen*. Heenkruipen: *hij kroop weg*. Te zoek kruipen: *gij kunt zoo niet wegkruipen, dat ik u niet vinden kan*.

WEGKUIJEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik kuijerde weg, ben weggekuijerd*. Van *weg* en *kuijeren*. Heenkuijeren: *wij kuijerden weg*.

WEGKUNNEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik kon weg, heb weggekonnen*. Van *weg* en *kunnen*. In de mogelijkheid zijn om weg te raken: *ik kon van dat eiland niet weg. Van iemand niet wegkunnen*, is, bij hem moeten blijven, om dat hij zulks verlangt, enz.

WEGKUSSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kuste weg, heb weggekust*. Van *weg* en *kussen*. Al kussende wegnemen: *door hare tranen weg te kussen. Zorg door voorspoed weggekust*. P. Moens.

WEGKWANSELEN, zie *wegtuischen*.

WEGKWIJLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kwijlde weg, heb weggekwijld*. Van *weg* en *kwijlen*. Ook *wegspugen*, en *wegspuwen*. Al kwijlende verspillen: *gij kwijlt uwe beste sappen weg*.

WEGKWIJNEN, onz. w., gelijkvl. *Ik kwijnde weg, ben weggekwijnd*. Van *weg* en *kwijnen*. Al kwijnende wegteren: *hij kwijnt al meer en meer weg*.

WEGKWISPELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik kwispelde weg, heb weggekwispeld*. Van *weg* en *kwispelen*. Weggeeselen: *ik zal hem duchtig wegkwispelen*.

WEGLATEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik liet weg, heb weggelaten*. Van *weg* en *laten*. Achter laten, niet be-

zigen, overslaan: *ik zou dat woord weglaten.* Van hier *weglating.*

WEGLAVEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik laveerde weg, ben weggelaveerd.* Van *weg* en *laveren.* Al laverende vertrekken: *toen wij weglaveerden.*

WEGLEGGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik leide weg, heb weggeleid,* of *weggelegd.* Van *weg* en *leggen.* Uit het oog der menschen leggen; *leg uwe beste kleederen weer weg.* Tot zeker oogmerk bewaren: *legge een ijegelijk van u ijet bij hemselven weg.* Bijbelv. Vries. *weilisse.*

WEGLEIDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik leidde weg, heb weggeleid.* Van *weg* en *leiden.* Henen leiden: *als zij hem wegleidden.*

WEGLEKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik lekte weg, ben weggelekt.* Van *weg* en *lekken.* Al lekkende verloren gaan: *opdat er toch niets weglekke.*

WEGLOKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lokte weg, heb weggelokt.* Van *weg* en *lokken.* Van zijne plaats lokken: *men poogde hem weg te lokken.*

WEGLOODSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik loodste weg, heb weggeloodst.* Van *weg* en *loodsen.* Al loodsende wegvoeren: *men weigerde ons weg te loodsen.*

WEGLOOPEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik liep weg, ben weggeloopen.* Van *weg* en *loopen.* Zich al loopende verwijderen: *hij liep weg.* Zich door heenloopen aan eenigen dienst onttrekken: *mijn knecht is weggeloopen. Er liepen vele soldaten van den vijand weg; en vele liepen tot ons over.* Van hier *wegloopes*, *wegloping*, Halma, *wegloopster.*

WEGMAAIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik maaide weg, heb weggemaaid.* Van *weg* en *maaijen.* Al maaijende wegnemen: *de distels moeten niet weggemaaid, maar uitgetrokken, worden. Iemand het gras voor de voeten weg maaijen*, hem de gelegenheid tot eene nutte of voordeelige werkzaamheid benemen.

WEGMAKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik maakte weg, heb weggemaakt.* Van *weg* en *maken.* Te zoek maken: *wie heeft dat weer weggemaakt? Zich zelven wegmaken*, is, maken dat men wegkome, zich wegpakken: *de sonne opgaende, maken sij sich wech, ende liggen neder in hare holen.* Bijbelv. *Zijn goed wegmaken*, is, bij

bij Kil. hetzelve verspillen, of vermaken, bij uitersten wille daarover beschikken.

WEGMALEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik maalde weg, heb weggemalen.* Van *weg* en *malen.* Al malende wegnemen: *die molens kunnen het niet wegmalen.*

WEGMARSCHEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik marscheerde weg, ben weggemarscheerd.* Van *weg* en *marscheren.* Heen marscheren: *het voetvolk is ook weggemarscheerd.*

WEGMEESTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik meesterde weg, heb weggemeesterd.* Van *weg* en *meesteren.* Met hulp van eenen *meester*, geneesmeester, verdrijven: *zoekt gij de derdendaagsche koorts ook al weg te meesteren?* Vries. *weimasterje.*

WEGMOFFELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik moffelde weg, heb weggemoffeld.* Van *weg* en *moffelen.* Sluikswijze wegsteken: *wat zoekt gij daar weg te moffelen?*

WEGMOLMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik molmde weg, ben weggemolmd.* Van *weg* en *molmen.* In onnutten molm vergaan: *die turf molmt geheel weg.*

WEGMOLSEMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik molsemde weg, ben weggemolsemd.* Van *weg* en *molsemen.* In molsem verkeeren: *dat hout zal wegmolsemen, als gij het niet in tijds opbrandt.*

WEGNEMEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik nam weg, heb weggenomen.* Van *weg* en *nemen.* Van zijne plaats nemen: *wie heeft mijnen stoel weggenomen? Evanders kling nam, ô Thijmber! u het hooft wegh.* Vond. En meer oneigenlijk: *dat neemt alle kiespijn weg. Neemt uwe hand hunn' adem weg, zij sterven.* L. D. S. P. *Dit moet wat fijn verstelt, en dat heel weghgenomen.* Westerb. Gewapenderhand veroveren: *de vijand nam stad bij stad weg. Dat neemt mij veel tijds weg*, beteekent, het kost mij veel tijds. In den Statenbijbel willen sommige uitleggers het woord *wegnemen*, daar het nopens Enoch gebezigd wordt, tot eenen vroegtijdigen dood te huis gebragt hebben; maar anderen beschouwen het als eene opneming ten hemel. Van hier *wegneming.*

WEGPAKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik pakte weg, heb weggepakt.* Van *weg* en *pakken.* Derwijze inpakken, dat het uit het oog gerake: *alles werd onder in de kist weggepakt.* Grijpen, om het weg te nemen, ook *weggrij-*

grijpen: die jongen pakt alles weg, wat hem voorkomt. *Zich wegpakken*, is, zich haastiglijk wegmaken, ook *zich wegscheren: pak u oogenblikkelijk weg! Packt u wech nae uwe plaetse!* BIJBELV. Hoogd. *wegpacken*, vries. *weipakje*.

WEGPAPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik papte weg, heb weggepapt*. Van *weg* en *pappen*. Door middel van pappen verdrijven: *dat gezwel moet weggepapt worden*.

WEGPLEISTEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik pleisterde weg, heb weggepleisterd*. Van *weg* en *pleisteren*. Door middel van pleister aan het oog onttrekken: *gij moet die plek in den wand wegpleisteren*.

WEGPLUKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik plukte weg, heb weggeplukt*. Van *weg* en *plukken*. Al plukkende wegnemen: *wie heeft die appelen weggeplukt?* Vries. *weiplooitsje*.

WEGPRATEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik praatte weg, heb weggepraat*. Van *weg* en *praten*. Door praat verdrijven: *gij hebt dien vriend weggepraat*.

WEGPRESSEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik preste weg, heb weggeprest*. Van *weg* en *pressen*. Al pressende wegnemen: *al het zeevolk wordt weggeprest*.

WEGPREVELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik prevelde weg, heb weggepreveld*. Van *weg* en *prevelen*. Door geprevel verdrijven: *die tooverdoktor wil de koorts wegprevelen*.

WEGRAKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik raakte weg, ben weggeraakt*. Van *weg* en *raken*. Ergens van daan raken: *hoe raak ik nog eens weg? Het schip raakte eindelijk weg*. Te zoek raken, verloren worden: *dat er toch niets wegrake!*

WEGRAMMEIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rammeide weg, heb weggerammeid*. Van *weg* en *rammeijen*. Ook *wegbeuken*. Van zijne plaats beuken, of rammeijen: *gij moest dien ouden muur maar laten wegrammeijen*.

WEGRAPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik raapte weg, heb weggeraapt*. Van *weg* en *rapen*. Oprapen, om weg te nemen: *hebt gij alles reeds weggeraapt?* Wegrukken: *hij sal u wechrapen, ende uijt de tente uijtrucken*. BIJBELV.

WEGREDENEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik redeneerde weg, heb weggeredeneerd*. Van *weg* en *redeneren*.

Door

Door middel van redenering wegcijferen: *hij redeneert het Christendom geheel weg.*

WEGREIKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik reikte weg, heb weggereikt.* Van *weg* en *reiken.* Al reikende weggeven: *ik heb al het brood reeds aan de armen weggereikt.*

WEGREIS, zie *wegtogt.*

WEGREIZEN, onz. w., gelijkvl. *Ik reisde weg, ben weggereisd.* Van *weg* en *reizen.* Heenreizen: *is hij reeds weggereisd? Is wechgereijst in een verre gelegen landt.* Bijbelv. Vries. *weireisje*, hoogd. *wegreisen*, verwant aan *wegrijden*, heenrijden; zie *reizen.*

WEGREKENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik rekende weg, heb weggerekend.* Van *weg* en *rekenen.* Onder de asch rekenen: *al het vuur was weggerekend.* Vries. *weirekkenje.* Voor weg achten, wordt *weg* van *rekenen* afgescheiden: *ik heb het reeds weg gerekend.*

WEGRIJDEN, zie *wegreizen.*

WEGROEIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik roeide weg, heb* en *ben weggeroeid.* Van *weg* en *roeijen.* Al roeijende verwijderen: *men roeit het vaartuig weg.* Onz., zich zelven al roeijende verwijderen: *zij roeiden aanstonds weg.*

WEGROEPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik riep weg, heb weggeroepen.* Van *weg* en *roepen.* Door geroep van zijne plaats doen komen: *terwijl wij spraken, werd hij weggeroepen.*

WEGROEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik roerde weg, heb weggeroerd.* Van *weg* en *roeren.* Iets al roerende derwijze met iets anders vermengen, dat het onzigtbaar worde: *als gij de eijeren in het beslag doet, moet gij ze geheel wegroeren.*

WEGROESTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik roestte weg, ben weggeroest.* Van *weg* en *roesten.* Al roestende bederven en verteren: *al het ijzerwerk is weggeroest.*

WEGROLLEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik rolde weg, heb* en *ben weggerold.* Van *weg* en *rollen.* Bedr., al rollende verwijderen: *kunt gij dien steen niet wegrollen?* Onz., al rollende verwijderd worden: *de steen rolde weg.*

WEGROOVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik roofde weg, heb weggeroofd.* Van *weg* en *rooven.* Al roovende wegnemen: *alles werd weggeroofd.*

WEGROTTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik rottede weg,*

ben weggerot. Van *weg* en *rotten.* Al rottende verteren: *de appelen rotten weg.*

WEGRUIMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik ruimde weg, heb weggeruimd.* Van *weg* en *ruimen.* Om ruimte te maken, wegnemen: *welhaast was al het puin weggeruimd. Ick ruijmdese wech als slijck der straten.* BIJBELV. Van hier *wegruiming.*

WEGRUKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik rukte weg, heb* en *ben, weggerukt.* Van *weg* en *rukken.* Bedr., met eenen ruk wegnemen: *als het schip daarmede wechgeruckt wierd.* BIJBELV. *Tot dat een wind haar wegrukt uit onz' oogen.* L. D. S. P. *Uit den strijt door Juno wechgeruckt.* VOND. Bijzonderlijk is *weggerukt worden*, onverwacht door den dood aan de zijnen ontrukt worden. *Al mijn steun is weggerukt*, beteekent, mijn toeverlaat is mij, door den dood, of anderzins, benomen. Onz., is *wegrukken* ijlings wegtrekken: *toen het leger wegrukte.* Van hier *wegrukking.*

WEGSCHAFFEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schafte weg, heb weggeschaft.* Van *weg* en *schaffen.* Weggeven, wegdoen: *ik wil dat onnutte meubel weggeschaft hebben.*

WEGSCHAKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schaakte weg, heb weggeschaakt.* Van *weg* en *schaken*, Al schakende wegnemen; *toen de Sabijnsche maagden door de Romeinen weggeschaakt werden.*

WEGSCHAVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schaafde weg, heb weggeschaafd.* Van *weg* en *schaven.* Door schaven wegnemen: *die kwast moet weggeschaafd worden.*

WEGSCHEIDING, z. n., vr., *der*, of *van de, wegscheiding*; meerv. *wegscheidingen.* Van *weg*, z. n., en *scheiding.* Bij KIL., *wegscheede, wegscheide.* Eene scheiding in den weg, een tweesprong, driesprong, enz.: *bij de wegscheiding scheiden wij. Buijten aan de weehscheijdinge.* BIJBELV.

WEGSCHENKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik schonk weg, heb weggeschonken.* Van *weg* en *schenken.* Ten geschenke weggeven: *hij schenkt al weg, wat hij bezit.* Van hier *wegschenking.*

WEGSCHEPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schepte weg, heb weggeschept.* Van *weg* en *scheppen.* Al scheppende wegnemen: *gij schept al de soep weg.*

WEGSCHEREN, zie *wegpakken.*

WEGSJOUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik sjouwde weg, heb weggesjouwd.* Van *weg* en *sjouwen.* Al sjouwende wegbrengen: *ik liet het hout wegsjouwen.*

WEGSLAAN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik sloeg weg, heb en ben weggeslagen.* Van *weg* en *slaan.* Bedr., door slaan van zijne plaats brengen: *sla dien nagel weg.* Ergens ter dege inslaan: *sla de spijkers beter weg.* Even als *wegkloppen*, met eenen klop, of slag verdrijven: *sla die mug eens weg!* Onz., weggeslagen worden: *er sloeg een deel van het havenhoofd weg. Toen de mijn sprong, sloeg het bolwerk weg.*

WEGSLEPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik sleepte weg, heb weggesleept.* Van *weg* en *slepen.* Al slepende wegbrengen: *het lijk werd op eene horde weggesleept.* Te zoek slepen: *de hond heeft het vast weggesleept.*

WEGSLIJPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik sleep weg, heb weggeslepen.* Van *weg* en *slijpen.* Al slijpende wegnemen: *slijp de roestvlakken ter dege weg.*

WEGSLIJTEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik sleet weg, ben weggesleten.* Van *weg* en *slijten.* Al slijtende vergaan: *dat kleed is geheel weggesleten.*

WEGSLINGEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik slingerde weg, heb en ben weggeslingerd.* Van *weg* en *slingeren.* Bedr., al slingerende wegwerpen: *toen David den steen wegslingerde.* Onz., te zoek slingeren: *het zal wegslingeren.*

WEGSLINKEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik slonk weg, ben weggeslonken.* Van *weg* en *slinken.* Al slinkende in hoeveelheid afnemen, en meer en meer verdwijnen: *wat is het weggeslonken!*

WEGSLUIPEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik sloop weg, ben weggeslopen.* Van *weg* en *sluipen.* Al sluipende vertrekken: *doe geene moeite, om weg te sluipen.*

WEGSLUITEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik sloot weg, heb weggesloten.* Van *weg* en *sluiten.* Door opsluiting aan het oog onttrekken, en in veiligheid brengen: *waar hebt gij het weggesloten?*

WEGSMAKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik smakte weg, heb weggesmakt.* Van *weg* en *smakken.* Met eenen smak wegwerpen: *gij moet het zoo niet wegsmakken.*

WEGSMELTEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik smolt weg, ben weggesmolten.* Van *weg* en *smelten.* Al smeltende ver-

verteren: *de boter ſmelt van de warmte weg. In tranen wegſmelten*, is, figuurlijk, ſterk ſchreijen.

WEGSMIJTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik ſmeet weg, heb weggeſmeten.* Van *weg* en *ſmijten.* Van zich afſmijten: *ik ſmeet hem weg.* Als onnut wegwerpen: *ik ſmijt geene oude ſchoenen weg, voor dat ik nieuwe heb.*

WEGSNAPPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik ſnapte weg, ben weggeſnapt.* Van *weg* en *ſnappen.* Heenſnappen: *hij ſnapte ook weg.*

WEGSNELLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik ſnelde weg, ben weggeſneld.* Van *weg* en *ſnellen.* Heen ſnellen: *zie hem eens wegſnellen.*

WEGSNIJDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik ſneed weg, heb weggeſneden.* Van *weg* en *ſnijden.* Al ſnijdende wegnemen; ook wegſnoeijen: *dat uitwas moet weggeſneden worden.* In de gemeenzame verkeering, bezigt men dit woord ook onz., voor weggaan: *hij is ſtil weggeſneden.*

WEGSNOEIJEN, zie *wegſnijden.*

WEGSPATTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik ſpattede weg, ben weggeſpat.* Van *weg* en *ſpatten.* Ergens van afſpatten: *de gloende ſcherven ſpatten onder het ſmeden aan alle kanten weg.*

WEGSPOEDEN, onz. w., gelijkvl. *Ik ſpoedde weg, heb weggeſpoed.* Van *weg* en *ſpoeden*, ſpoedig weggaan: *wat ſpoedt hij weg.* Ook wederkeeriglijk: *zeg hem, dat hij zich toch wegſpoede.* Vergelijk *weghaasten.*

WEGSPOELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik ſpoelde weg, heb* en *ben weggeſpoeld.* Van *weg* en *ſpoelen.* Bedr., al ſpoelende verwijderen: *ſpoel dat vuil weg!* Onz., door ſpoeling van water weggenomen worden: *het land ſpoelt al meer en meer weg.*

WEGSPRINGEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik ſprong weg, ben weggeſprongen.* Van *weg* en *ſpringen.* Zich met eenen ſprong verwijderen: *de bok ſprong weg.* Springende verdwijnen: *toen het ſchip wegſprong.*

WEGSPUGEN, zie *wegkwijlen.*

WEGSPUWEN, zie *wegkwijlen.*

WEGSTEKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik ſtak weg, heb weggeſtoken.* Van *weg* en *ſteken.* Al ſtekende wegnemen: *is al dat veen reeds weggeſtoken?* Voorts, iets ergens ſteken, waar het verborgen, of wel bewaard,

is: *gij moet uwen buidel beter wegsteken.* Vrief. *weistekke.*

WEGSTELEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik stal weg, heb weggestolen.* Van *weg* en *stelen.* Stelende wegnemen: *draag zorg, dat het niet weggestolen worde! Zich wegstelen*, is, even als het hoogd. *sich wegstehlen*, steelswijze weggaan, wegsluipen: *gelijck als het volck sich wechsteelt, dat beschaemt is.* Bijbelv. Vrief. *weistelle.*

WEGSTERVEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik stierf weg, ben weggestorven.* Van *weg* en *sterven.* Heensterven: *ja die met ziel en lijf wechsterven en versmachten.* Z. Heijns.

WEGSTEVENEN, onz. w., gelijkvl. *Ik stevende weg, ben weggestevend.* Van *weg* en *stevenen.* Heenstevenen: *het schip is weggestevend. Toen wij wegstevenden.*

WEGSTIEREN, zie *wegsturen.*

WEGSTOFFEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stofte weg, heb weggestoft.* Van *weg* en *stoffen.* Door middel van eenen stoffer wegnemen: *stof het stof ter dege weg.*

WEGSTOMPEN, zie *wegstooten.*

WEGSTOOTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik stiet weg, heb weggestooten.* Van *weg* en *stooten.* Ook wel eens *wegstompen.* Van zich afstooten: *hij stiet mij weg.* Van zijne plaats stooten: *die mijne voeten denken weg te stooten.* Bijbelv. Vrief. *weistjitte.*

WEGSTOPPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stopte weg, heb weggestopt.* Van *weg* en *stoppen.* Iets ergens stoppen, waar het verborgen, of wel bewaard, is: *wat stopt gij daar weer weg?* Vrief. *weistopje.*

WEGSTORMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stormde weg, heb* en *ben, weggestormd.* Van *weg* en *stormen.* Bedr., al stormende van zijne plaats drijven: *de Noordwestewind stormde ook dien dijk weg. Wij gaan den vijand wegstormen.*

WEGSTOVEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik stoofde weg, heb weggestoofd.* Van *weg* en *stoven.* Bedr., al stovende doen verdwijnen: *gij stooft al het nat weg.* Onz., onder het stoven verdwijnen; *alle vocht stooft weg.*

WEGSTREELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik streelde weg, heb weggestreeld.* Van *weg* en *streelen.* Door gestreel

ſtreel verdrijven: *het kind ſtreelde al deszelfs voorhoofd-ſronſels weg.*

WEGSTRIJKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik ſtreek weg, heb* en *ben weggeſtreken.* Van *weg* en *ſtrijken.* Bedr., iets van zijne plaats ſtrijken: *ſtrijk het geld maar weg!* Onz., bij Kil. en Halma, even als het hoogd. *wegſtreichen*, zich wegmaken, anders *ſtrijken: hij ging rekken en wegſtrijken.*

WEGSTROOIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik ſtrooide weg, heb weggeſtrooid.* Van *weg* en *ſtrooijen.* Iets derwijze ſtrooijen, dat het verloren ga: *waarom ſtrooit gij toch al die ſuiker weg?* Vrieſ. *weistruije.*

WEGSTROOPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik ſtroopte weg, heb weggeſtroopt.* Van *weg* en *ſtroopen.* Van zijne plaats ſtroopen; *ſtroop dat vel ook weg!* Al ſtroopende wegnemen: *de ſtroopers hebben alle visch weggeſtroopt.*

WEGSTUDEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik ſtudeerde weg, heb weggeſtudeerd* Van *weg* en *ſtuderen.* Al ſtuderende verliezen: *hij heeft zijn verſtand weggeſtudeerd.*

WEGSTUITEN, onz. w., gelijkvl. *Ik ſtuitte weg, ben weggeſtuit.* Van *weg* en *ſtuiten.* Zich al ſtuitende verwijderen: *ik zag den bal wegſtuiten.*

WEGSTUIVEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik ſtoof weg, ben weggeſtoven.* Van *weg* en *ſtuiven.* Al ſtuivende verdwijnen, of van zijne plaats geraken: *al het ſtof ſtoof weg.* Onſtuimig henengaan: *zaagt gij hem wel wegſtuiven?*

WEGSTUREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik ſtuurde weg, heb weggeſtuurd.* Van *weg* en *ſturen.* Wegzenden: *ik heb hem weggeſtuurd.* Ergens van afſturen: *ſtuur het ſchip toch weg, bid ik u!* Een ſchip derwijze ſturen, dat het verloren ga: *hij heeft het vaartuig met al de lading weggeſtuurd.* Anders *wegſtieren*, vrieſ. *weistjuere.*

WEGSUKKELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik ſukkelde weg, ben weggeſukkeld.* Van *weg* en *ſukkelen.* Met geſukkel wegraken: *hij ſukkelde weg, zoo als hij best kon.*

WEGTIEGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik toog weg, heb* en *ben weggetogen.* Van *weg* en *tiegen.* Bedr., wegtrekken: *toen hij de hand wegtoog.* Onz., ver-

reizen: *hij wendde ſich, ende tooch wech met grimmicheit.* BIJBELV. *Toen zij ook weggetogen waren.* Zie voorts *wegtijen.*

WEGTIJEN, onz. w., gelijkvl. *Ik tijde weg, ben weggetijd.* Van *weg* en *tijen.* Hoogd. *wegziehen,* vrieſ. *weitjen.* Evenveel als *wegtiegen* en *wegtijgen.* Ongelijkvl. *Ik teeg weg, ben weggetegen*; van welk woord, en *wegtijen,* en *wegtiegen,* de meeste tijden door die van het gelijkluidende *wegtrekken* vervangen worden.

WEGTIJGEN, zie *wegtijen.*

WEGTIMMEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik timmerde weg, heb weggetimmerd.* Van *weg* en *timmeren.* Door timmeraadje aan het oog onttrekken: *ik laat die deur wegtimmeren.*

WEGTOGT, z. n., m., *des wegtogts,* of *van den wegtogt;* zonder meerv. Van *weg* en *togt.* Anders *wegreis.* De reis, of togt, bij iemands vertrek: *zijn wegtogt was in geenen deele voorſpoedig.*

WEGTOOVEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik tooverde weg, heb weggetooverd.* Van *weg* en *tooveren.* Te zoek tooveren, meest al in eenen oneigenlijken zin: *dat kind heeft het vast weer weggetooverd.*

WEGTORSCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik torschte weg, heb weggetorscht.* Van *weg* en *torſchen.* Wegdragen: *toen Prins Eneas zijnen vader op zijne ſchouderen wegtorschte.*

WEGTRAPPEN. Zie *wegtreden.*

WEGTREDEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik trad weg, heb* en *ben, weggetreden.* Van *weg* en *treden.* Bedr., evenveel als *wegtrappen.* Ergens geheel intreden: *ſteken er hier of daar ſtokjes uit den grond, dan moet gij ze wegtreden.* Door trappen en treden wegnemen: *treed uw ſpeekſel weg. Zijne voetſtappen waren reeds weggetreden. De trappen zijn grootendeels weggetreden.* Iets van zijne plaats trappen, of treden: *de ſtruiken, die er ſtonden, wegtredende, baande ik voor de anderen een pad.* Onz., heentreden: *toen hij een weinig weggetreden was.*

WEGTREKKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik trok weg, heb* en *ben, weggetrokken.* Van *weg* en *trekken.* Bedr., van zijne plaats trekken: *de paarden waren buiten ſtaat, om den wagen weg te trekken.* Onz.,

vertrekken: *so sullen wij onse dochter nemen, ende wechtrecken.* Bijbelv. Hoogd. *wegziehen.*

WEGTREUREN, onz. w., gelijkvl. *Ik treurde weg, ben weggetreurd.* Van *weg* en *treuren.* Treurende wegkwijnen: *zij zal nog wegtreuren.* Oneigenlijk: *de boom treurt weg.* Ook wederkeerig: *zij treurt zich weg.*

WEGTREUZELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik treuzelde weg, heb weggetreuzeld.* Van *weg* en *treuzelen.* Te zoek treuzelen: *daar hebt gij uwe naald weer weggetreuzeld.*

WEGTRIPPELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik trippelde weg, ben weggetrippeld.* Van *weg* en *trippelen.* Heentrippelen: *aanstonds trippelde zij wederom weg.*

WEGTROONEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik troonde weg, heb weggetroond.* Van *weg* en *troonen.* Weglokken: *waarom troont gij haar weg, en in haar verderf?*

WEGVAARDIG, zie *wegvaart.*

WEGVAART, z. n., vr., *der*, of *van de wegvaart;* zonder meerv. Van *weg* en *vaart.* Bij Kil. eene vaart, eene reis, over den weg. Van hier *wegvaardig*, reizende: *weghvaerdighman.* Kil. — *Plunderinge der wegveerdiger koopluijden.* v. Hass.

WEGVAGEN, zie *wegvegen.*

WEGVALLEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik viel weg, ben weggevallen.* Van *weg* en *vallen.* Van zijne plaats vallen: *de bramsteng viel weg.* Bijzonderlijk, uit het gelid vallen: *toen mijn nevenman wegviel.* Niet meer mede gerekend worden: *die onkosten vallen weg.*

WEGVANGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik ving weg, heb weggevangen.* Van *weg* en *vangen.* Al vangende wegnemen: *het wild is weggevangen.*

WEGVAREN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik voer weg, heb* en *ben weggevaren.* Van *weg* en *varen.* Bedr., met vaartuig vervoeren: *wie heeft dat goed weggevaren?* Onz., met vaartuig vertrekken: *toen zij wegvoeren.* Van een schip, heenvaren: *wanneer zal de schuit wegvaren?* Ook wel eens heenrijden: *de wagen vaart reeds weg. Wij voeren met den Munsterschen wagen weg.* Snellijk heenvaren: *als de Engelen van haar weggevaren waren.* Bijbelv.

WEGVEENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik veende weg, heb weggeveend.* Van *weg* en *veenen.* Al veenende wegnemen: *al dat land is reeds weggeveend en tot water.*

WEGVEGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik veegde weg, heb weggeveegd.* Van *weg* en *vegen.* Anders *wegvagen.* Van zijne plaats vegen: *veeg dat stof beter weg.* Onzacht verdrijven: *wil ik hem eens wegvegen? Hij heeft uwen vijant wechgevaegt.* BIJBELV. *Een vijandelijk leger wegvagen*, is hetzelve ganschelijk verdrijven.

WEGVIJLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vijlde weg, heb weggevijld.* Van *weg* en *vijlen.* Met eene vijl wegnemen: *gij moet al het hakige wegvijlen.*

WEGVILLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vilde weg, heb weggevild.* Van *weg* en *villen.* Al villende wegnemen: *dat lapje moet ook nog weggevild worden.* Vries. *weivilje.*

WEGVINKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vinkte weg, heb weggevinkt.* Van *weg* en *vinken.* Met het vinkennet wegvangen: *gij moet al de vinken niet wegvinken.*

WEGVISSCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vischte weg, heb weggevischt.* Van *weg* en *visschen.* Met een vischnet, of anderzins, wegvangen: *al wat leeft, is weggevischt.*

WEGVLIEDEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik vlood weg, ben weggevloden.* Van *weg* en *vlieden.* Heenvlieden; *hij vlood lafhartig weg. Pomoon, en Bromius, en Ceres, wechgevloden.* VOND. *Zij vlooden weg, verbaasd door schrik.* L. D. S. P. *Treuringe en de suchtinge sullen wechvlieden.* BIJBELV. Zie voorts *wegvlieten.*

WEGVLIEGEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik vloog weg, ben weggevlogen.* Van *weg* en *vliegen.* Heenvliegen: *haerlieder heerlickheijt sal wechvliegen, als een voghel.* BIJBELV. *Het schip vloog weg*, is, het zeilde snellijk weg, of het vloog in de lucht.

WEGVLIETEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik vloot weg, ben weggevloten.* Van *weg* en *vlieten.* Heenvlieten: *het water vliet weg.* Oneigenlijk verdwijnen: *u dal is wechgevloten.* BIJBELV., waar: *van wiens aengesichte de aerde ende de hemel wechvloot*, tot *wegvlieden* behoort, zoo als *vlieden* en *vlieten* ook verwisseld worden in: *voor u en uwen broeder wechvloot.* VOND.; en meermalen elders; zie *vlieden.*

WEGVLIJMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vlijmde weg, heb weggevlijmd.* Van *weg* en *vlijmen.* Al vlijmende wegnemen; *hij zocht het uitwas weg te vlijmen.*

WEG-

WEGVLOEIJEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vloeide weg, ben weggevloeid.* Van *weg* en *vloeijen.* Heenvloeijen: *gij laat dat kostelijke vocht wegvloeijen.*

WEGVLOEKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vloekte weg, heb weggevloekt.* Van *weg* en *vloeken.* Door vloeken verdrijven: *hij vloekt al, wie hem nadert, weg.*

WEGVLOTTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik vlottede weg, heb weggevlot.* Van *weg* en *vlotten.* In, of op, een vlot vervoeren: *hout wegvlotten. Gij kunt het ook wegvlotten.*

WEGVLUGTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vlugtte weg, ben weggevlugt.* Van *weg* en *vlugten.* Zich al vlugtende verwijderen: *de Trojanen bieden hem den rugh, vlughten wegh.* VOND. *Alle uwe overste zijn te samen wechgevlucht.* BIJBELV.

WEGVOEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik voerde weg, heb weggevoerd.* Van *weg* en *voeren.* Van zijne plaats voeren: *goederen wegvoeren. Toen men hen gevankelijk wegvoerde.* Van hier *wegvoering.*

WEGWAAIJEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik woei weg, ben weggewaaid.* Van *weg* en *waaijen.* Van zijne plaats waaijen: *als gij het niet beter vastmaakt, zal het wegwaaijen, en verloren gaan.*

WEGWANDELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wandelde weg, ben weggewandeld.* Van *weg* en *wandelen.* Heenwandelen: *ik zag hen wegwandelen.*

WEGWASEMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wasemde weg, ben weggewasemd.* Van *weg* en *wasemen.* In wasem vervliegen: *alle vocht, dat daarin is, wasemt weg.*

WEGWASSCHEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wiesch weg, heb weggewasschen.* Van *weg* en *wasschen.* Al wasschende wegdoen: *wat wordt er in de keukens al niet weggewasschen!*

WEGWENSCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wenschte weg, heb weggewenscht.* Van *weg* en *wenschen.* Wenschen, dat iemand of iets weg ware: *ik merkte, dat men mij wegwenschte.*

WEGWENTELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wentelde weg, heb* en *ben weggewenteld.* Van *weg* en *wentelen.* Bedr., al wentelende verwijderen: *zij wentelden den steen weg.* Onz., ergens van afwentelen: *de steen zal wegwentelen.*

WEGWERKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik werkte weg. heb weggewerkt.* Van *weg* en *werken.* Door werkzamen arbeid van zijne plaats brengen, van zich verwijderen, of doen verdwijnen: *het laat zich niet wegwerken. Toen ik die denkbeelden weggewerkt had, voltooide ik mijn geschrijf.*

WEGWERPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wierp weg, heb weggeworpen.* Van *weg* en *werpen.* Weggooijen, wegsmijten, zoo eigenlijk, als oneigenlijk: *het volk wierp de wapens weg. Gij sultse wechwerpen gelijck een maenstondigh kleet.* BIJBELV. Van hier *wegwerpelijk, wegwerping, wegwerpsel.*

WEGWEZEN, zie *wegzijn.*

WEGWIJKEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik week weg, ben weggeweken.* Van *weg* en *wijken.* Ergens van afwijken: *de plank week weg. De nijt Ephraims sal wechwijcken.* BIJBELV.

WEGWIJZEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wees weg, heb weggewezen.* Van *weg* en *wijzen.* Heenwijzen: *als hij wederkomt, moet gij hem wegwijzen.*

WEGWIJZER, z. n., m., *des wegwijzers*, of *van den wegwijzer*; meerv. *wegwijzeren*, of *wegwijzers.* Van *weg* en *wijzer*, van *wijzen.* Iemand, die den weg wijst: *wij namen hem tot wegwijzer mede.* Ook oneigenlijk: *leidsman en wegwijzer, op het pad van eer.* Een paal, waarop de wegen aangeduid worden: *het stond evenwel uitdrukkelijk op den wegwijzer te lezen.*

WEGWILLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wilde weg, heb weggewild.* Van *weg* en *willen.* Van personen, genegen zijn, om te vertrekken: *toen hij volstrekt wegwilde.* Van zaken, zich laten verplaatsen: *die steen wil nog niet weg.*

WEGWINDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wond weg, heb weggewonden.* Van *weg* en *winden.* Door middel van een windas van zijne plaats brengen: *het zal weggewonden moeten worden.*

WEGWIPPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wipte weg, ben weggewipt.* Van *weg* en *wippen.* Met eene wip henengaan: *aanstonds wipte dat ding weer weg.*

WEGWISSCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wischte weg, heb weggewischt.* Van *weg* en *wisschen.* Uitwisschen: *wischt het weg!*

WEGWRIJVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wreef weg, heb*

heb weggewreven. Van *weg* en *wrijven.* Door wrijven verdrijven: *dat ongemak moet weggewreven worden.* Vries. *weiwriuwe.*

WEGZAGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zaagde weg, heb weggezaagd.* Van *weg* en *zagen.* Al zagende wegnemen: *zaag dien tak ook maar weg.* Door eene zagende muzijk verdrijven: *zij zaagden mij welhaast weg.*

WEGZAKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zakte weg, heb* en *ben weggezakt.* Van *weg* en *zakken.* Bedr., in eenen zak, of in zakken, wegnemen: *men heeft zekerlijk van dat banket weggezakt.* Onz., van zijne plaats zakken: *die muur zakt al meer en meer weg.*

WEGZEILEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zeilde weg, ben weggezeild.* Van *weg* en *zeilen.* Heenzeilen: *toen wij wegzeilden. Het schip is reeds weggezeild.* Vries. *weisile.*

WEGZENDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik zond weg, heb weggezonden.* Van *weg* en *zenden.* Heenzenden: *de weduwen hebt ghij ledigh wechgesonden.* Bijbelv.

WEGZETTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zettede weg, heb weggezet.* Van *weg* en *zetten.* Ter zijde zetten, uit het oog zetten: *giet in alle die vaten, ende dat vol is, set wech.* Bijbelv.

WEGZEVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zeefde weg, heb weggezeefd.* Van *weg* en *zeven.* Anders *wegziften.* Al zevende verloren doen gaan: *met die zeef zeef ik te veel weg.*

WEGZIFTEN, zie *wegzeven.*

WEGZIJDE, z. n., vr., *der*, of *van de wegzijde*; zonder meerv. Van *weg*, z. n., en *zijde.* Anders *wegkant.* Die zijde van een ding, welke naar den weg gerigt is: *de boom staat aan de wegzijde van mijnen tuin.*

WEGZIJGEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zeeg weg, ben weggezegen.* Van *weg* en *zijgen.* Al zijgende verloren gaan; *veel is, onder het doorzijgen, weggezegen.*

WEGZIJN, onz. w., onregelm. *ik was weg, ben weggeweest.* Van *weg* en *zijn.* Anders *wegwezen.* Verwijderd, heengegaan, zijn: *hij was naauwelijks weg.* Weggenomen zijn: *het broot is wech uijt onse vaten. Wat hebben wij?* Bijbelv. Verloren zijn: *het land is weg.* Te

zoek zijn: *als het weg is, weet ik geenen raad.* Flaauw zijn: *zij is om eenen haverklap weg.*

WEGZIJPELEN, zie *wegzijpen.*

WEGZIJPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zijpte weg, ben weggezijpt.* Van *weg* en *zijpen.* Anders *wegzijpelen.* Al zijpende wegvloeijen, en verloren gaan: *wat vloeit er een wijn uit dat lekke vat weg!* Vries. *weisipelje.*

WEGZINKEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zonk weg, ben weggezonken.* Van *weg* en *zinken.* Nederwaarts zinken, en al zinkende uit het oog verdwijnen: *de aardbeving deed gansche velden wegzinken, en in grondelooze poelen verkeeren.*

WEGZWEEPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zweepte weg, heb weggezweept.* Van *weg* en *zweepen.* Met eene zweep verdrijven: *zweep dien hond eens weg!*

WEGZWEMMEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zwom weg, ben weggezwommen.* Van *weg* en *zwemmen.* Zich al zwemmende verwijderen: *de varkens zwommen weg.*

WEGZWERVEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zwierf weg, ben weggezworven.* Van *weg* en *zwerven.* Zich al zwervende verwijderen: *ick soude verre wechswerven, ick soude vernachten in de woestijne.* BIJBELV.

WEGZWEVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zweefde weg, ben weggezweefd.* Van *weg* en *zweven.* Heenzweven: *gelijck eene mussche is tot wechsweven.* BIJBELV.

WEI, zie *weide.*

WEI, z. n., vr., *der*, of *van de wei;* zonder meerv. Anders *hui*, dat bij VOND. vrouwelijk is; zie *hui;* terwijl *wei* daarentegen bij HOOFT onz. is, in: *wel neemt het zoete wei van geiten inne.* Dit woord luidt in het eng. *whaij*, *wheij*, en beteekent de waterdeelen van geronnene melk: *hij dronk zich rond aan zoete wei.* De waterdeelen van het bloed: *er kwam weinig wei op het bloed, dat ik hem afgetapt had.* Van hier *weiachtig*, dun, als wei, en meer wei, dan andere deelen bevattende. Zamenstell.: *weiboer*, een boer, die wei verkoopt, *weiboter*, *weikaas*, *weivat*, enz. *Kaaswei*, *schapenwei*, enz.

WEIACHTIG, zie *wei.*

WEICHSEL, zie *weisfel.*

WEIDBOOM, zie *weischait.*

WEIDE, *wei*, z. n., vr., *der*, of *van de weide;* meerv. *weiden.* Eigenlijk al, wat tot voeding verstrekt. In

de-

dezen algemeenen zin komt *weidu* bij OTTFRID. voor, bezigt men *weide* in het hoogd. meermalen, en schijnt VOND. dit woord ook gebruikt te hebben, in: *met gezonde wei van leeringen te voeden.* Intusschen bepaalt het zich doorgaans bij zulken grond, als waarop het weidvee voor zich voedsel vindt: *de weide der beesten.* HOOFT. *Zee, lucht, en aerde, en weiden.* VOND. Figuurlijk draagt de zee den naam van *weide*, in: *Neptunus groene weiden.* VOND. *Thetis vochte weiden.* DE DECK., bij wien men elders leest: *de mensche treed ook dus de wei in van het leven.* Zamenstell.: *weidebloem*, *weidegeld* (*weigeld*), *weidegraaf*, *weidegras*, *weideklaver*, *weideregter*, *weigroen*, enz. *Koeweide*, bij HALMA, zoo veel lands, als er noodig is, om eene koe te voeden.

Weide, hoogd. ook *weide*, OTTFRID. *weidu*, NOTK. *weido*, *wida*, komt van *weiden*.

WEIDE, *wei*, een verouderd woord, in welks plaats men in het nederf. nog *wede* gebruikt, om ingewand aan te duiden. Van hier *geweide*, *gewei*, *ingeweide*, *weiden*, *uitweiden*, bij KIL., en *ontweiden*, *ontweijen*.

WEIDE, *wei*, z. n., vr., *der*, of *van de weide*; zonder meerv. Een verouderd woord. Bij NOTK. *weido*, zweed. *vide*, de jagt. Van waar bij KIL. *weidener*, een jager, *weidig*, *weidelick*, en *weidsch*, tot de jagt betrekkelijk; benevens de zamenstell.: *weideling*, *weidman*, *weidmes*, *weidvogel*, *weidzak*, *weischuit*, *weitasch*, enz.

WEIDEGRAAF, z. n., m., *des weidegraafs*, of *van den weidegraaf*; meerv. *weidegraven*. Anders *weideregter*. Iemand, die het bestuur over eene gemeene weide heeft. Van *weide* en *graaf*.

WEIDELIJK, zie *weide* en *weidsch*.

WEIDELING, zie *weischuit*.

WEIDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik weidde*, *heb geweid*. Eigenlijk voeden: *Ephraim weidt sich met wint.* BIJBELV. In het gewone gebruik bedr., in eene weide onder zijn opzigt houden: *hoe veel witte schapen ick weide en melcke.* VOND. *Hij sal sijne kudde weijden, gelijck een herder.* BIJBELV. *Zijn schapen, die hij weidt en voedt.* L. D. S. P. — Onz., van beesten, voedsel zoeken: *de schaapjes weiden langs den stroom.* HALMA. *En weit en loeit en snoeit in 't grazen 't eelste pit.* VOND.

VOND. De oogen worden gezegd te *weiden*, wanneer zij ergens over uitweiden: *'t zij 't oogh in 't meesterstuck van binnen weiden gaet, of buiten.* VOND. En als men zijne oogen dus laat uitweiden, wordt men gezegd *die te weiden: weij mijn vrij gezicht de mengsels door en door.* VOND. In den STATENBIJBEL vervangt *weiden* meermalen de plaats van *besturen*, *regeren*. Van hier *weide*, *weider*, *weiderij*, *weiding*. Zamenstell.: *weigeld*, *weiland*, *weijdveld*, *weijdschaep*, KIL. enz. *Afweiden*, *beweiden*, *herweiden*, *uitweiden*, *verweiden*, *voortweiden*, enz.

Weiden, *weijen*, hoogd., NOTK. *weiden*, ULPHIL. *vitan*, eng. *feed*, angelſ. *fedan*, nederſ. *föden*, middeleeuw. lat. *paduire*, is verwant aan *voeden*.

WEIDENER, zie *weide*.

WEIDER, z. n., m., *des weiders*, of *van den weider*; meerv. *weiders*. Van *weiden*. Al wie beesten in de weide hoedt, of hoeden laat. Deze beteekenis heeft het woord in *ossenweider* en *vetweider*; welk laatste tevens een beest, dat al weidende vet wordt, aanduidt.

WEIDEREGTER, zie *weidegraaf*.

WEIDIG, zie *weide*.

WEIDMAN, z. n., m., *des weidmans*, of *van den weidman*; zonder meerv.; in welks plaats men *weidlieden* gebruikt. Anders *weiman*. Een jager: *een weimans tasch*. HALMA. Dit woord luidt in het hoogd. *weidemann*. Van *weide* en *man*.

WEIDMES, z. n., o., *van het weidmes*; meerv. *weidmessen*. Een jagersmes. Anders *weimes*. Van *weide* en *mes*, of van dit laatste woord en *weiden*, *weijen*, *ontweijen*.

WEIDSCH, bijv. n. en bijw., *weidscher*, *weidschst*. Vol praal en pracht: *een weidsch gebouw*. *Zijn staatsiekleed was weidsch en rijk*. Als bijw., met praal en pracht: *wat kleedt zij zich weidsch!* Van hier *weidschheid*. Dit woord is misschien verwant aan *weidelick* bij KIL., uitmuntend, eigenlijk sterk, hoogd. *weidlich*, WILLERAM. *wathlich*, zweed. *vat*, *hvat*, angelſ. *hwate*, waarin de beteekenissen van kracht, en uitnemendheid, vereenigd zijn, even als die van kracht en deugd in het lat. *virtus*.

WEIFELAAR, z. n., m., *des weifelaars*, of *van den weifelaar*; meerv. *weifelaars*, of *weifelaren*. Van *weife-*

felen. Zie *aar*. KIL. *weijfeler*. Iemand, die weifelt, en niet regt door zee gaat: *er is op dien weifelaar geen ſtaat ter wereld te maken*.

WEIFELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik weifelde, heb geweifeld*. Wankelen, tusſchen twee gevoelens hangen: *toen ik hem dit voorſtelde, begon hij te weifelen. Zijn tongh zou weifelen en liegen*. VOND. Bij de zeelieden ook laveren. HOOFT bezigt het bedrijv.: *indien hem de gunst eener dikke mist niet geweifelt hadde*. Van hier *weifelaar, weifelachtig, weifelig, weifeling*. Dit woord ſchijnt eene bekorting van *twijfelen*, hoogd. *zweifelen*, zie *twijfelen*; of het is een voortdurend werkw. van *weiven*, dat aan *wuiven* en *weven* verwant is, en waaromtrent zie *weven*.

WEIGERAAR, z. n., m., *des weigeraars*, of *van den weigeraar*; meerv. *weigeraars*. Van *weigeren*, zie *aar*. Al wie weigert: *dien onmededoogenden weigeraar van zulk eene geringe bede*.

WEIGERACHTIG, zie *weigerig*.

WEIGEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik weigerde, heb geweigerd*. Bedr., onwillig afſlaan: *weiger mij die gunst niet. Ick en hebbe 't hem niet geweijgert*. BIJBELV. *'k Weigerd' allen troost te hooren*. L. D. S. P. *Hij weigerde geenſins hem netten na te dragen*. VOND. — Onz., ten aanzien van een verzoek, tegenſtribbelen: *het vragen ſtaat vrij, het weigeren daarbij. Hij weigerde hem ſeer*. BIJBELV. Een ſchietgeweer *weigert*, als eene poging, om daar mede een ſchot te doen, mislukt. Van hier *weigeraar, weigerachtig, weigerig, weigering, weigerlijk*.

Weigeren, opperd. van oudsher ook *weigeren*, hoogd. *weigern*, en *wegern*, vries. *wegerje*, zweed. *vägra*, nederd. *weiern*, angelſ. *wijrnan*, eng. *wern*, komt van *wegen*, en beteekent eigenlijk eene beweging van hoofd, of hand, waardoor men ongeneigdheid aanduidt.

WEIGERIG, bijv. n. en bijw., *weigeriger*, *weigerigst*. Van *weigeren*. Zie *ig*. Ook *weigerachtig*, en *weigerlijk*. Ongenegen tot iets, en zulks dadelijk aanduidende: *zij bleef ſteeds even weigerig. Stel u zoo weigerig niet aan!*

WEIGERLIJK, zie *weigerig*.

WEIGROEN, bijv. n., zonder trappen van vergrooting.

ting. Van *weide*, *wei* en *groen*. De groene kleur van eene grazige weide hebbende: *een weigroen kleed*. Ook als zelfstandig, o.

WEIKAAS, zie *wei*.

WEILAND, z. n., o., *des weilands*, of *van het weiland*; meerv. *weilanden*. Van *wei*, *weide*, en *land*. Hetzelfde als *weide*.

WEIMAN, zie *weidman*.

WEIMES, zie *weidmes*.

WEINIG, bijv. n. en bijw., *weiniger*, *weinigst*. Het tegenoverstaande van *veel*. Niet veel: *weinige menschen hebben er het regte begrip van*. *Dat maer aen weijnige geleerde mooghe smaecken*. WESTERB. *Hebbe ick met weijnige woorden geschreven*. BIJBELV. *Dat boek zal weiniger aftrek hebben*. *De weinigste reizigers vernachten aldaar*. *Het volk was weinig in getal*. L. D. S. P. *Zij waren weinig in getal, maar dapper*. Even onveranderd, als *weinig* en andere bijv. n. nu blijven, wanneer er een werkwoord tusschen hen, en het naamwoord, of voornaamwoord, komt, waartoe zij behooren; even onveranderd blijft weinig ook meermalen elders: *indien het werdt gelaeckt van weijnigh wijfe, die het mog'lijck mochten lesen*. WESTERB. *Ghij sult met weijnich menschen overgelaten worden*. BIJBELV. Voorts beteekent *weinig* ook gering, klein. In dezen zin komt het voor bij KIL., en in: *ghij waert het weinichste van alle volken*. BIJBELV. *Schijnt het u weinig, dat gij mij dus bedriegt? Het is mij te weinig, om mij er mede te vergenoegen*.

Meermalen komt *weinig* als een z. n. voor, in het mannelijk en vrouwelijk meerv., bij weglating van het z. n., bij voorb. in: *vele zijn geroepen, maer weijnige uijtverkoren*. BIJBELV. Vooral in zamenvoeging met *eenige*: *de achting van eenige weinigen*. Maar nog veel menigvuldiger bezigt men dit woord in het onzijdig enkelv. als z. n., voor eene kleine hoeveelheid, of niet veel, op zich zelf, zonder lidwoord: *er wordt weinig aan hem verloren*; met een lidw.: *geef mij ook een weinig*. *Het weinige, dat ik heb, is tot uwen dienst*; en met een z. n. achter zich in den tweeden naamval, zonder lidw.: *dat hij weijnigh gelds uijt sijne handen smijt*. WESTERB.; met een lidw.: *indien 't geluck u loegh, een weijnig wetens waer genoegh*. HUIJGHENS. Of met

een

een onverbogen z. n. achter zich: *er is hier weinig water. Een weijnich suerdeessem versuert het geheele deegh.* BIJBELV. Van dit *weinig* heeft men het verkleinw. *weinigje: geef mij toch ook een weinigje. Mijne oore heeft een weijnichsken daervan gevat.* BIJBELV.; waar dit verkleinw. ook bijwoordelijk voorkomt, in: *doe ick een weijnichsken voortgegaen was.* BIJBELV. Eveneens gebruikt men *een klein weinigje: blijf nog een klein weinigje!* En zoo bezigt men *een weinig* ook bijwoordelijk: *dat ick mij een weijnich verquicke.* BIJBELV. *Zet nu een weinig neer het woeden van den krijgh!* VOND. Even bijwoordelijk voegt men *een weinig* bij andere bijw. en bijv. n. in: *een weinig te voren, een weinig eer, een weinig vroeger, een weinig later. Een weijnich daerna die der stonden bijkomende.* BIJBELV. *Een weinig hooger*, enz.

Het bloote *weinig* beduidt, als bijw., niet veel: *dat voldoet mij weinig. Hij komt weinig in aanmerking.* Zelden: *hij komt hier weinig. Ik ga weinig uit.* Eene van deze twee beteekenissen heeft *weinig* ook in *hoe weinig, zoo weinig, even weinig*, enz.: *hoe weijnigh geldt het ook!* WESTERB. *Zoo weinig zie ik hem*, enz. *Niet weinig* is veel, grootelijks, of dikwijls: *hij bezoekt ons niet weinig. Dat hij oock selfs aen mij niet weijnigh is verbonden.* WESTERB. *Zich ergens weinig aan gelegen laten zijn*, is, daarin niet veel belang stellen. *Er is weinig aan gelegen*, het is van weinig belang; anders, *het heeft weinig om het lijf. Veel geschrei, weinig wol*, zie *veel. Ergens weinig om geven*, is, zich daaraan weinig storen. Van hier *weinigheid, weijnighlick*, KIL., *weinigte.*

Weinig, hoogd. *wenig*, luidt bij KERO, OTTFRID., enz. *weneg, weneck*, en beduidt bij hen meestal klein, gering, of behoeftig, arm. *Wir wenegon weison* beteekent, bij OTTFRID. wij arme weezen. Het stamwoord is *wen, wan*, zie *wan.*

WEINIGHEID, z. n., vr., *der*, of *van de weinigheid*; zonder meerv. Van *weinig*. Geringheid, of kleinheid in getal, en hoeveelheid: *nae de weijnicheijt der jaren sult ghij sijnen koop verminderen.* BIJBELV. Hoogd. *wenigkeit.*

WEINIGTE, z. n., vr., *der*, of *van de weinigte*; zonder meerv. Van *weinig*. Genoegzaam evenveel, als

wei-

weinigheid. Zij werden om hunne weinigte veracht. Met den schijn der weinigte. HOOFT; die *weenigte* schrijft in: *versmadende de weenigte, die hun 't hooft boodt.*

WEISCHUIT, z. n., vr., *der*, of *van de weischuit*; meerv. *weischuiten.* Van *weide*, jagt, en *schuit.* Een ligt schuitje, waarvan men zich in het jagen bedient. KIL. *weidelinck*, hoogd. *weidling*, dat zeer te onregt door ADELUNG tot *weide*, wilg, KIL. *weidboom*, te huis gebragt wordt, als of het eigenlijk een schuitje aanduidde, dat uit eenen wilgenstam vervaardigd was.

WEISSEL, z. n., m., *des weissels*, of *van den weissel*; zonder meerv. Anders *wijssel*, *weixel*, en in overeenkomst met het hoogd. *weichsel*, fr. *vistule*, lat. *vistula.* De eigennaam van eene Poolsche en Pruisische rivier:

'k Zie den wijssel uit zijn kanen
Schudden tegens hongersnoot
In uw opgedanen schoot
Maght van opgeleide granen. VOND.

WEIT, z. n., vr., *der*, of *van de weit*; zonder meerv. Een bekend slag van granen, dat hier, en in het nederf. ook den naam van *tarwe* voert: *het is van zuivere weit gebakken.* Hier en daar ook brood van weitenmeel: *eene witte weit. Hoe veel kost de lange weit?* In dezen zin schijnt het ook bij VONDEL voor te komen, die nopens de Transsubstantiatie zegt, dat zij: *de weite en wijn verslint op 's Priesters bede.* Voorts ook het plantgewas, dat weit voortbrengt: *die weit staat allerschoonst, en belooft veel.* Zamenstell.: *weitebrood*, *weitekoek*, *weitemeel*, *weithalm*, *weitkorrel*, *weitstroo*, enz. *Bakkersweit*, *winterweit*, *zomerweit*, enz.

Weit, KIL., vries. *weite*, KERO, OTTFRID. *weizze*, *hweizzi*, zweed. *hvete*, angelf. *hwaet*, eng. *wheat*, nederf. *weten*, hoogd. *weitzen*, ULPHIL. *waitis*, schijnt naauw verwant aan het hoogd. *weisz*, wit.

WEITASCH, z. n., vr., *der*, of *van de weitasch*; meerv. *weitasschen.* Van *weide*, jagt, en *tasch.* KIL. *weidtesche*, SIEGENBEEK *weitas.* Eene jagerstasch: *gij hebt nog niet veel in uwe weitasch.*

WEK, zie *wak.*

WEKELIJKS, bijw., van *week.* Elke week: *ik geef hem wekelijks zijn geld.*

WE-

WEKELIJKSCH, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *week*. Dat elke week plaats grijpt: *de wekelijksche markt*.

WEKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wekte, heb gewekt*. Eene versterking van *wegen*, bewegen, in beweging brengen: *dat moet uwe aandacht wekken*. Opwekken, wakker maken: *de vloeken wekken hem, en bleeke razernijen*. VOND. Te wege brengen, verwekken: *wekt een koeltje, en aemt haer aenzicht leven in*. VOND. Van hier *wekker, wekster*. Zamenstell.: *wekklok, wekleven*, enz. *Opwekken, verwekken*, enz.

Wekken, hoogd. *wecken*, OTTFRID. *uuegken*, NOTK. *uuechen*, WILLERAM. *uuecken*, eng. *awake*, komt van *wegen*. Het stamwoord is het tusschenwerpsel *weg*.

WEKKER, z. n., m., *des wekkers*, of *van den wekker*; meerv. *wekkers*. Verkleinw. *wekkertje*. Van *wekken*. Al wie, of wat, wekt: *ô westewind, gij wekker van het leven*. BROEKHUIS. Bijzonderlijk, een werktuig in een uurwerk, dat des morgens, op welken tijd men wil, afloopt, en door zijn gerammel menschen wekt: *zet den wekker op vijf uren*. Zamenstell.: *levenwekker*, enz.

WEKLEVEN, zie *leven*.

WEKSTER, z. n., vr., *der*, of *van de wekster*; meerv. *weksters*. Van *wekken*. Een vrouwelijk wezen, dat wekt: *mijne wekster had zich verslapen*. Zamenstell.: *levenwekster*. Zie *leven*.

WEL, z. n., vr., *der*, of *van de wel*; meerv. *wellen*. Eene plaats, waaruit water opwelt, of eene opwelling van water: *er zal hier geene wel te vinden zijn*. *ô Bruijt, ghij zijt een besloten hof, eene beslotene welle!* BIJBELV. Zamenstell.: *bronwel*, en *welbron*, (welke beide voor *pleonasmi* gehouden worden) *waterwel*, enz. *Welwater, welgrond, welgat*, enz.

Wel, KIL. *welle, walle*, eng. *well*, hoogd. *quelle*, moet van ons *wellen*, hoogd. *quellen*, worden afgeleid; zie *wellen*.

WEL, bijw. en tusschenwerpsel, en als zoodanig het tegenoverstaande van *wee*: *wel u! zoo lang gij u wel gedraagt*. *Wel hem, die uitleent met ontferming!* L. D. S. P. Of het beantwoordt aan het fr. *eh bien!* bij voorbeeld: *wel! Wat hebt gij te zeggen? Wel! wat*

 komt

komt gij hier doen? In dezen zin gebruikt men ook *wel nu!* Men zegt: *wel nu! Wat is het?* voor dat hij, wien men zulks toevoegt, nog iets gesproken heeft; en dan is het voor hem eene aansporing tot spreken; zoo als het in de zamenstell.: *welaan* eene aansporing tot doen is. Maar men voegt hem, die iets gezegd heeft, ook toe: *wel nu!* en *wel!* om hem te doen voortspreken: *als ik haar roep, is het*, wel! *of* wel nu! *in plaats van:* wat gelieft u? Daarenboven geeft men door *wel nu* zijn genoegen in het gesprokene ook te kennen: *wel nu! Ik zal eens zien. Wel nu! doe het dan maar! Wel ja* duidt in tegendeel ongenoegen in het gesprokene aan: *wel ja! Ik zou maar alles vragen!* maar *ja wel* is zoo veel als *ja, waarlijk: ja wel! was zijn antwoord; ik ben daartoe gansch niet ongenegen.* Voorts plaatst men *wel* voor de benaming, van hen, die men op verschillende wijzen aanspreekt: *wel mijn arme man! Wel ghij goede en getrouwe dienstknecht!* Bijbelv. *Wel karel! Hoe durft gij het doen? Wel kind! wat zijt gij mooi!* En op soortgelijk eene wijze bezigt men het voor uitroepingen van verwondering, verbaasdheïd, enz.: *wel, ontzaggelijk! Wel, vreesselijk! Wel, donderdagsch! Wel! wie zou dat gedacht hebben!* Halma, enz. De beteekenis van *wel zoo! wel zeker!* laat zich niet genoegzaam omschrijven.

Als bijwoord heeft *wel* de vergrootingstrappen *beter* en *best*, wanneer het in de beteekenis van op eene goede wijze genomen wordt, zoo als in: *hij handelt wel en deugdelijk. Zij leven wel met elkanderen. Sij gaven het gelt wel gewogen.* Bijbelv. *Voort, voort, mijn geitjes, die eertijts zoo wel tierde!* Vond. En het wordt bijzonderlijk met *naar behooren* verwisseld: *hij bedient mij wel. Bedenk het wel. Die uw lant mooght behouden, dat u wel voeden kan.* Vond. *De plicht van wel te leven, en 't oefenen des deughds.* Westerb. *Al wat lieflick is, al wat wel luijdt.* Bijbelv. Of met *ter dege: wascht mij wel van mijne ongerechtigheijt.* Bijbelv. *Geen raetsheer, daer August wel rustigh op moght slapen.* Hooft. *Wel hardt, in den roock, over den haert, droogen.* Vond. Soms wordt het met *ter dege* vereenigd: *bekijk het toch wel ter dege. Mijne siele gedenkt er wel te degen aen.* Bijbelv. Met *zeer* en *heel: oock wetet mijne siele seer wel.* Bijbelv. *Ik ken hem*

heel

heel wel. Met *wonder*: *zich wonder wel op het heelen der paerdegebreken verstaende.* VOND. En deze woorden voegt men ook bij *wel*, wanneer het in andere beteekenissen voorkomt: *dat kleed staat u wonder wel. Het bevalt mij heel wel. Wij varen alle zeer wel! zoo wel* is op zulk eene goede wijze, zoo naar behooren; enz.; maar *zoo wel als* beteekent dikwijls, niet minder dan: *hij zoo wel als ik. De wijsheijd geldt daer meer so wel als in den staet.* WESTERB. *Soo wel slechte, als aensienelicke.* BIJBELV. *Hoewel* beantwoordt, aaneen geschreven, doorgaans, evenzeer als *alhoewel*, aan *hoezeer*, *offchoon*. *Niet wel* is het tegenoverstaande van *wel*. *Niet al te wel* is eenigzins onpasselijk, in: *ik ben niet al te wel*; vrij rampspoedig, in: *het gaat hem niet al te wel*; vrij gebrekkig, in: *hij beijvert zich niet al te wel. Niet al te wel versorght van 't geen hij sullen eeten.* WESTERB. *Nog al wel*, is, zoo wat heen: *het voldoet mij nog al wel. Vrij wel*, is, redelijk: *hij leeft vrij wel.*

Voorts vervangt *wel* meermalen de plaats van *waarlijk*, *in der daad*, enz.: *hebt gij mij wel begrepen? Oock weet mijn vader Saul sulx wel.* BIJBELV. Of van *genoegzaam*: *ik ben daartoe wel genegen. Menschenkint! siet ghij wel, wat sij doen?* BIJBELV. *Wel twintig* is niet minder, dan twintig. *Wel een uur*, niet minder, dan een uur. *Kan het wel schikken?* is gevoegelijk: *kunt gij het wel doen?* kunt gij het gevoegelijk verrigten? Bij *willen* en *wenschen* voegt men *wel* in eenen zin, die zich bezwaarlijk omschrijven laat: *ik wenschte wel, dat het anders was. Wilt gij dit wel voor mij doen? Niet so ick wel wilde, maer so ick best konde.* WESTERB. Even moeijelijk is de omschrijving van het gebruik van *wel* in tegenoverstelling van *maar* en *doch*, bij voorbeeld, in: *het is wel waar, doch gij kunt het niet bewijzen. Het behaagt mij, wel is waar, uitnemend, maar anderen denken er anders over. Ik wankel niet in eeuwigheid, heb ik in voorspoed wel gezeid — maar*, enz. L. D. S. P. *Sij waren wel van drie rijgen, maer en hadden geene pijlaren.* BIJBELV. Somwijlen beantwoordt *wel* genoegzaam aan *reeds*: *hebt ghijlieden dien man wel gesien, die opgekomen is?* BIJBELV. Dezen zin heeft het woordje ook in *weleer*. In *welhaast*, en *welligt*, daarentegen, veeleer dien van *genoegzaam*

zaam. En dikwijls is *wel* bijkans geheel overtollig: *ik houd meer van hem, dan wel van u*.

Iets wel hebben, is, het wel vatten, wel verſtaan, wel begrijpen: *heb ik het niet wel?* Maar *het wel hebben*, is, er wel aan zijn, wel varen, wel zijn, in gunſtige omſtandigheden verkeeren: *heeft hij het daar nog al wel? Zich wel bevinden*, is gezond zijn. *Wel te moede zijn*, is, opgeruimd, welgemoed. *Er wel uitzien*, een gunſtig voorkomen hebben. *Wel in het vleesch zijn*, of *zitten*, niet mager zijn: *die koe zit wel in het vleesch. Iets ſtaat iemand wel*, als het hem een goed voorkomen geeft. *Iemand wel zetten*, *wel lijden*, *mogen*, welgevallen in, en genegenheid voor, hem hebben. *Wel bedacht*, verſchilt van *welbedacht*; zie dit laatſte, onder de menigvuldige zamenſtellingen van *wel*, die hier volgen, en waartoe voorts *alhoewel*, *evenwel*, *hoewel*, enz. behooren. *Welgebekt*, *welgeſteld*, *welgetongd*, enz.

Wel, vries. *wol*, hoogd. *woll*, *wohl*, Kero, enz. *wola*, *wela*, Ulphil. *vaila*, zweed. *väl*, angelſ. *wel*, eng. *wel*, wallis. *gwell*; is een zeer oud woordje.

WELAAN, tusſchenwerpſel. Van *wel* en *aan*. Lustig aan: *welaan, mijn lied, ſpan al uwe zeilen tot aan den wimpel uit!* Ramler. *Wel aen nu, gij rijcke, weent ende huijlt*. Bijbelv. Waar *wel* te onregt van *aan* geſcheiden wordt.

WELAFLOOPEN, zie *welgelukken*.

WELBEARBEID, zie *welbekookt*.

WELBEBOUWD, zie *welgebouwd*.

WELBEDACHT, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *bedacht*. Genoegzaam bedacht, bedachtzaam: *het is een welbedacht jongeling*. Vooraf wel overwogen: *met welbedachte taal*, het tegenoverſtaande van *onbedachte*. Van hier *welbedachtheid*. In: *dat is niet wel bedacht*, overwogen, verzonnen, beraamd, enz. waarin *bedacht* een deelw. blijft, blijft *wel* er evenzeer van afgeſcheiden, als van het werkw. *bedenken*.

WELBEHAGELIJK, zie *welbehagen*.

WELBEHAGEN, z. n., o., *des welbehagens*, of *van het welbehagen*; zonder meerv. Van *wel* en *behagen*. Het believen, het goedvinden, de wil: *mijn raet ſal be-*

bestaen, ende ick sal al mijn welbehagen doen. BIJBELV. Genoegen, welgevallen: *naar 't welbehaagen, dat g' in uw volk steeds hebt betoond.* Van hier *welbehagelijk, welbehagelijkheid*, en de zamenstell.: *Godewelbehagelijk, Godewelbehagelijkheid: de deugdelijkheid en Godewelbehagelijkheid uwer daden.*

WELBEKLANT, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *beklant.* Welvoorzien van klanten: *het is een welbeklante winkel.*

WELBEKOMEN, z. n., o., *des welbekomens*, of *van het welbekomen*; zonder meerv. Van *wel*, en de onbepaalde wijze van *bekomen*, die, in vereeniging met *wel* als z. n. gebezigd wordt. Goede vertering: *nog een glaasje op het welbekomen van den maaltijd.* Van hetzelfde *wel* en *bekomen* vormt men den wensch van *wel bekome het u*, wel moge het u bekomen!

WELBEKOOKT, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *bekookt*, deelw. van *bekoken*, dat in vereeniging met *wel* als bijv. n., even als *welbearbeid, welbewerkt, weldoorkneed*, enz., wegens een geschrift aanduidt, dat hetzelve niet rompslomp zamengesteld is: *het schijnt een welbekookt stuk.* Ook noemt men een *weldoordacht* ontwerp dikwijls een *welbekookt.*

WELBEMAND, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *wel* en *bemand*, bijv. n., van waar ook *onbemand.* Van manschap voorzien: *met eenige welbemande sloepen.* Van hier *welbemandheid.*

WELBEMIND, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *bemind.* Regt bemind: *zijne welbeminde echtgenoote.*

WELBEMUURD, zie *welversterkt.*

WELBERAAMD, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *beraamd.* Naar behooren beraamd: *zulke welberaamde ontwerpen.* Van hier *welberaamdheid.*

WELBEREID, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *bereid.* Naar behooren bereid: *die welbereide spijs. Aan eene welbereide tafel.*

WELBERUCHT, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *berucht.* Ter goeder naam en faam staande: *onbesprokene en welberuchte lieden.*

WELBESPRAAKT, bijv. n., *welbespraakter, welbespraaktst.* Van *wel* en *bespraakt.* Wel ter tale: *dien*

welbespraakten redenaar. Zij is nog welbespraakter. Van hier *welbespraaktheid.*

WELBEVOEGD, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *bevoegd.* Genoegzaam bevoegd: *welbevoegde regters.* Van hier *welbevoegdheid.*

WELBEVOLKT, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *bevolkt.* Anders *welbewoond.* Wel van inwoners voorzien: *die welbevolkte stad.* Van hier *welbevolktheid.*

WELBEWAAKT, bijv. n., zonder vergrooting. Van *wel* en *bewaakt.* Dat wel bewaakt wordt: *eene welbewaakte vesting.*

WELBEWALD, zie *welversterkt.*

WELBEWERKT, zie *welbekookt.*

WELBEWOOND, zie *welbevolkt.*

WELBEZEILD, bijv. n., *welbezeilder, welbezeildst.* Van *wel* en *bezeild.* Genoegzaam bezeild: *ik ken geen welbezeilder vaartuig.* Van hier *welbezeildheid.*

WELBEZOCHT, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *bezocht,* deelw. van *bezoeken,* dat in vereeniging met *wel* als een bijv. n. gebezigd wordt. Genoegzaam bezocht: *eene welbezochte herberg. Die welbezochte kerk.*

WELDAAD, z. n., vr., *der,* of *van de weldaad;* meerv. *weldaden.* Van *weldoen.* De daad van weldoen: *door mijn weldaed sijn sij ondertusschen nog geluckig.* WESTERB. *Bescherm mij door uw trouw en weldaen.* L. D. S. P. *De Koning verstak een groot getal personen van deze weldaat.* HOOFT. *Dankbaerheit voor zulk een hemelsche weldaet.* VOND. Van hier *weldadig,* enz. Dit woord luidt in het hoogd. *wohlthat,* OTTFRID., WILLERAM., enz. *woletat, woladat.* Het is naar het lat. *beneficium* gevormd.

WELDADIG, bijv. n. en bijw., *weldadiger, weldadigst.* Van *weldaad,* zie *ig.* Tot weldoen genegen, en werkelijk goeddoende: *dat sij weldadigh zijn, rijcke worden in goede wercken.* BIJBELV. *G'ontsluit uw hand ontfermend en weldadig.* L. D. S. P. *Weldadig beschonk hij hem daarmede.* Voordeelig, nuttig, heilzaam: *dat is een weldadige regen. Zulke rampen zijn vaak weldadig.* Van hier *weldadigheid, weldadiglijk.* Zamenstell.: *onweldadig,* enz.

WELDADIGHEID, z. n., vr., *der,* of *van de weldadig-*

digheid; meerv. *weldadigheden*. Van *weldadig*. Geneigdheid tot weldoen: *weldadigheid bewijzen aan den armen*. Halma. Dadelijk betoon van die geneigdheid: *benevens het leven hebt ghij weldadigheijt aen mij gedaen*. Bijbelv. In dezen zin kan het woord een meervoud hebben.

WELDIG, bijv. n. en bijw., *weldiger*, *weldigst*. Van het oude *weld*, dat bij Kil. aan *geweld* beantwoordt, denkelijk van *welden*, *welten*, hoogd. *walten*, afstamt, en eigenlijk eene plaats aanduidt, waarover men magt oefent; in welken zin *geweld* nog voorkomt, als men zegt: *nu heb ik hem in mijn geweld*. Krachtig, geweldig: *stak er een windt op, zoò weldigh*. Hooft. Zamenstell.: *alweldig*, almagtig: *ó alweldige hemelsche God*. v. Hass.

WELDOEN, onz. w., onregelm. *Ik deed wel, heb welgedaan*. Van *wel* en *doen*. Naar behooren handelen: *ghij hebt wel gedaen, dat ghij hier gekomen zijt*. Bijbelv. Weldaden verrigten: *mijn hart tot weldoen uitgebreid*. L. D. S. P. *Weldoen bij*, of *aan*, *iemand*, of *iemand*, in den derden naamval, is, hem weldaden bewijzen: *doet wel bij Zion nae u welbehagen*. Bijbelv. *Vertrouw op God! Hij heeft u welgedaan*. L. D. S. P. Ook wel eens, hem wel behandelen: *ik heb u immers altijd welgedaan*. Van hier *weldaad*, enz., *weldoen*, z. n., *weldoende*, bij Halma verpligtend, gedienstig, *weldoener*, *weldoenster*.

WELDOEN, z. n., o., *des weldoens*, of *van het weldoen*; zonder meerv. Eigenlijk de onbepaalde wijs van *weldoen*. Goede behandeling, en weldadigheid: *is dit het loon van al mijn weldoen?*

WELDOENDE, zie *weldoen*.

WELDOENER, z. n., m., *des weldoeners*, of *van den weldoener*; meerv. *weldoeneren* en *weldoeners*. Van *weldoen*. Al wie weldaden bewijst: *ondankbaar jegens weldoeners en vrienden*. Dit woord komt in den Statenbijbel, en bij Kil. niet voor. Hoogd. *wohlthater*, opperduitsch *wohlthner*. Wegens eene vrouw gebruikt men *weldoenster*.

WELDOORDACHT, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *wel* en *doordacht*, deelw. van *doordenken*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n. gebe-

 zigd

zigd wordt, voor ter dege doorgedacht: *het is mijn weldoordacht voornemen.*

WELDOORKNEED, zie *welbekookt.*

WELEDEL, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *edel.* Genoegzaam evenveel als *edel: den weledelen Heer.* In de zamenstell.: *weledelgeboren* komt het als bijw. voor. Van hier voorts *weledelheid.*

WELEER, bijw., van *wel* en *eer.* Voorheen: *het ging weleer gansch anders. Weleer getroffen door het wapen van grootvaer Jupiter.* HOOGVL.

WELEERWAARDIG, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *eerwaardig.* Genoegzaam eerwaardig. Een bekende eertitel. Van waar *weleerwaardigheid*, in: *uwer weleerwaardigheids dienstwillige dienaar.*

WELFSEL, z. n., o., *des welfsels*, of *van het welfsel;* meerv. *welfselen* en *welfsels.* Van *welven*, zie *sel.* Gewelf: *het beschilderd welfsel. Een liefelijcken reuk door 't hoflijk welfsel spreit.* VOND.

WELGAAN, onpers. w., onregelm. *Het ging wel, het is welgegaan.* Van *wel* en *gaan.* Als het *met* bij zich heeft, zich wel schikken, voorspoedig gaan, en afloopen: *op dat het daarmede welga. Hoe kan het met zulk eene onderneming welgaan?* Soms ook eenvoudiglijk: *toen het welging, mengde ik mij daarin niet.* En persoonlijk: *die zaak moet welgaan, als ik er eenig begrip van heb.* Daarentegen *gaat het iemand wel*, als hij gelukkig, voorspoedig, is: *welgeluckfalick salt ghij zijn, ende 't sal u welgaen.* BIJBELV. Als de klemtoon op *gaan* valt, blijft *wel* daarvan afgezonderd: *het zal wel gaan, hoop ik. Het gaat wel; maar het is er naar.*

WELGAT, z. n., o., *des welgats*, of *van het welgat;* meerv. *welgaten.* Van *wel*, z. n., en *gat.* Een gat, waar door water welt: *er schijnt hier een welgat te wezen.* Een gat, dat, door eene wel, in het ijs opengehouden wordt: *het ijs is er overal vol van welgaten.*

WELGEBOREN, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *geboren.* Een eertitel, dien men oulings aan den adel gaf. Hedendaags noemt men adellijke personen *Weledelgeboren*, of *Hoogwelgeboren*, en geeft men den naam van *welgeborene mannen* aan regters: *de schepenen zijn er tevens welgeborene mannen.* Men zou dit woord ook kunnen bezigen nopens een kind,

kind, dat wel ter wereld gekomen is; maar men noemt hetzelve intusschen doorgaans *een welgeschapen kind*, *eene welgeschapene dochter*, enz.

WELGEBOUWD, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *gebouwd*, deelw. van *bouwen*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n. gebezigd wordt. In eenen goeden trant gebouwd: *die welgebouwde stad*. Daarentegen is *welbebouwd* het gene door bouwlieden wel behandeld wordt: *welbebouwde landerijen*. *Welbebouwde boter*.

WELGEDAAN, bijv. n. en bijw., *welgedaner*, *welgedaanst*. Van *wel* en *gedaan*, deelw. van *doen*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n. en bijw. gebruikt wordt. Als bijv. n., gezond van voorkomen, wel in het vleesch; *een welgedaan kind*. Als bijw., gezond: *hij zag er welgedaan uit*.

WELGEGOED, zie *welgesteld*.

WELGEGROND, bijv. n. en bijw., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *gegrond*. Behoorlijk gegrond, op goede gronden steunende: *eene welgegronde onderstelling*. Als bijw., bondig: *gij spreekt welgegrond*. Van hier *welgegrondheid*.

WELGELEGEN, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *gelegen*. Dat eene goede ligging heeft: *eene welgelegene koopstad*. Ook wel eens als z. n., o., de eigennaam van eene buitenplaats: *het lommerrijke welgelegen*. Van hier *welgelegenheid*.

WELGELIJKEND, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *gelijkend*, deelw. van *gelijken*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n. aan *welgetroffen* beantwoordt: *eene welgelijkende afbeelding*.

WELGELUKKEN, z. n., o., *des welgelukkens*, of *van het welgelukken*; zonder meerv. Van *wel* en *gelukken*, dat, in vereeniging met *wel*, als z. n., den goeden uitslag van iets aanduidt, en aan *welafloopen*, *welslagen*, *weluitvallen*, enz. beantwoordt: *op het welgelukken van eene onderneming drinken*.

WELGELUKKIG, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *gelukkig*. Genoegzaam evenveel als *gelukkig*, en deszelfs plaats vervangende in soortgelijke uitroepingen, als: *welgelukkig is de man, die zijnen pijlkoker met deselve gevult heeft!* BIJBELV.

WELGELUKZALIG, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *gelukzalig*. Genoegzaam evenveel, als dit laatste woord: *elck een, diese vasthoudt, wort welgeluckfalich*. Bijbelv.; waar *iemand welgelukzalig roemen* evenveel is, als deszelfs geluk verheffen. Elders wordt dit woord veelal door *welzalig* vervangen: *welzalig hij, die naar der boozen raad zijn gang niet rigt*. L. D. S. P. Bij Kil. vindt men geen van beide.

WELGEMAAKT, bijv. n., *welgemaakter*, *welgemaaktst*. Van *wel* en *gemaakt*, deelw. van *maken*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n., wegens schoonheid van gelaat en gestalte gebezigd wordt: *welgemaakt van lijf en leden*. *Welghemaeckt man*. Kil.; waar men ook *welghemaeckt werck* aantreft; zoo als *een welgemaakt kleed* bij Halma.

WELGEMANIERD, bijv. n., *welgemanierder*, *welgemanierdst*. Van *wel* en *gemanierd*. Die goede manieren heeft: *een welgemanierd man*. Van hier *welgemanierdheid*.

WELGEMEEND, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *gemeend*, deelw. van *meenen*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n., al wat uit eene goede meening voortkomt, aanduidt: *hij verwierp mijnen welgemeenden raad*. *Welmeenend* is, eigenlijk, al wie het wel meent: *een welmeenend man*. Van waar *welmeenendheid*.

WELGEMOED, bijv. n. en bijw., *welgemoeder*, *welgemoedst*. Van *wel* en *gemoed*, verouderd deelw. van het even verouderde *moeden*, dat evenzeer voor zoo, of zoo, te moede maken gebruikelijk moet zijn geweest, als *zinnen*, van waar *gezind* en *welgezind*, voor met zulken, of zulken, zin bezielen. Wel te moede: *zij is daaronder nog welgemoeder, dan ik*. *Op dat ick oock welgemoet mach zijn*. Bijbelv. *Welgemoed sprak hij ons toe*. Van hier *welgemoedheid*.

WELGESCHAPEN, bijv. n., zonder vergrooting. Van *wel* en *geschapen*. Wel, en zonder gebrek, ter wereld gekomen: *het is een welgeschapen kind*.

WELGESTELD, bijv. n., *welgestelder*, *welgesteldst*. Van *wel* en *gesteld*. Genoegzaam evenveel als *gegoed*, *welgegoed*, *welhebbend*. In eene toereikende mate van goederen bedeeld: *het zijn welgestelde lieden*. Voorts ook wel opgesteld: *ik ontving een*

wel-

welgesteld antwoord daarop. Maar als *gesteld* een deelw. blijft, laat het zich met *wel* niet vereenigen: *wat is dat boek wel gesteld! Was het er nog even wel gesteld?*

WELGETROFFEN, zie *welgelijkend.*

WELGEVAL, zie *welgevallen.*

WELGEVALLEN, z. n., o., *des welgevallens*, of *van het welgevallen;* zonder meerv. Van *wel* en de onbepaalde wijze van *gevallen*, die, in vereeniging met *wel*, als z. n. gebezigd wordt. Welbehagen: *hij sal doen nae sijn welgevallen.* Bijbelv.; waar *welgevallen hebben*, even als bij Kil., aan *welbehagen hebben* beantwoordt; schoon men dit laatste thans bij voorkeur gebruikt. Voorts bezigt men de onbepaalde wijze van *gevallen* ook in vereeniging met *wel*, in: *hij laat het zich welgevallen. Gij moet het u ook laten welgevallen.* Van hier *welgevallig*, *welgevalligheid*, en bij Kil. ook *welgeval*, genoegen, welbehagen.

WELGEZETEN, bijv. n., van *wel* en *gezeten.* Die zich in goede uiterlijke omstandigheden bevindt: *een welgezeten man.*

WELGEZIND, bijv. n., *welgezinder*, *welgezindst.* Van *wel* en *gezind.* Eene goede, gunstige, gezindheid aan den dag leggende: *men bleef er steeds welgezind. Hij is jegens mij in geenen deele zoo welgezind.* Van hier *welgezindheid.*

WELGROND, z. n., m., *des welgronds*, of *van den welgrond;* meerv. *welgronden.* Van *wel* en *grond.* Een grond, waarin men wellen vindt: *dit schijnt een welgrond te wezen.*

WELHAAST, bijw., van *wel* en *haast.* Genoegzaam haast, schielijk, binnen kort: *hij komt welhaast. En zag welhaast mijn droeven galm veranderd in een zegepsalm.* L. D. S. P.

WELHEBBEND, zie *welgesteld.*

WELIG, bijv. n. en bijw., *weliger*, *weligst.* Anders *weeldig.* Tierig: *dien weligen boom. Bloeide en groeide en weeligh tierde.* Vond. *Welig vleesch*, is, dat buiten eene wonde uitgroeit. Van hier *weligheid.* Dit woord schijnt, even als *weeldig*, verwant aan *wel*, bijw.

WELK, vragend en betrekkelijk voornaamwoord. Zie *Inleiding*, bl. 119—121 en 123. In eenen vragenden zin laten *welk* en *wat* zich met elkanderen verwisselen,

en zegt men evenzeer *welk*, of *welke*, *man*, als *wat man*, *welke vrouw*, als *wat vrouw*, *welk ding*, als *wat ding*, *welke mannen*, *vrouwen*, en *dingen*, als *wat mannen*, *vrouwen*, en *dingen*. Meermalen heeft *welk* achter zich *een*, of *eene*, en bij deszelfs betrekkelijk gebruik voor zich *de* en *het*. Deze laatste lidwoorden verbindt men aan *welk*, en alsdan geeft men aan hetzelve in den eersten naamval van het mannelijke geslacht steeds den vorm van *welke*, dien het daarentegen nimmer heeft, als het *een* achter zich krijgt; zie *Inleiding*, bl. 120. Intusschen voegt geen van beide bijvoegselen iets wezenlijks bij de kracht van *welk* op zich zelf. *Van welk eenen man hebt gij dat gekregen?* en *van denwelken ik het kreeg*, beantwoorden allezins aan *van welken*. En men bezigt *welk een* in alle verschillende gevallen, waarin men *welk* in het enkelvoud als vragend voornaamwoord bezigt, inzonderheid, wanneer eene verwondering in eene vraag ingekleed wordt: *welk een man!* Men zegt echter ook: *welk een man gaf u dat?* zoo, wanneer men blootelijk naar den persoon, als, wanneer men naar zijne hoedanigheid, vraagt. Daar *welk* evenwel van *een* afgescheiden blijft, bepalen de zamenstell. van dit woord zich bij *welkerhande*, *welkerlei*, *welkerwijze*. *Dewelke*, *hetwelk*, of *hetwelke*.

Welk, nederf. ook *welk*, osnabrug. *wel*, oulings *uuele*; Isidor. *welicher*, Kero *huuelich*, Ulphil. *hweileiks*, zweed. *hvilken*, hoogd. *welcher*, komt van het oude *wa*, dat nog in Vriesland voor *wie* gebruikelijk is, en *lich*, *lijk*, *lk*. Het is dus verwant aan *wat*, dat insgelijks van het gezegde *wa* afstamt.

WELKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik welkte*, *ben gewelkt*. Hoogd., Ottfrid. ook *welken*. Volgens Kil. oulings evenveel als *verwelken*, en de wortel van dit woord, en van *welk*, verwelkt, en *welke*, verwelking. Voorts komen van hier *welkig*, *welkerig*, en *welkerigheid*, die nog in sommige oorden gebruikt worden; terwijl men in Vriesland *wilig* en *wiligheid* bezigt.

WELKOM, bijv. n., bijw. en tusschenwerpsel; en als zoodanig eene betuiging van genoegen over iemands aankomst: *welkom*, *mijn vriend! Willecome! spraken si.* M. Stok.; waar men de boodschap der aannadering van den vijand met deze uitroeping beantwoordt.

Wel-

Welkoom hier! HALMA. *Wel driemaal wellekoom!* VOND. Bij iemands te huis komst begroet men hem met: *welkom te huis!* en hiermede bestempelt men in Vriesland een geschenk, dat door den te huis komenden wordt medegebragt: *hij gaf aan elk eenig welkom te huis. Ik kreeg het van hem tot welkom te huis. Zij plaagden mij om welkom te huis koek.* Elders heet zulk een geschenk een *welkom: soo schonk hij mijn een keten tot eenen wellekom.* BREDEROO. En dit zelfde woord beduidt elders, als z. n., eene welkomgroet: *waarlijk, een fraaije welkom! Verwondert van zulk eenen welkoom.* HOOFT. *Ging de bruiloft in met eenen wellekom.* VOND. Oulings ook welkomgeld: *welkom betaelen.* KIL. — Als bijw. voegt men *welkom* bij *zijn*, *wezen*, en *heeten: gij zijt hier welkom. Hij zal er welkom wezen. Ik heet u welkom, vriend!* Als bijv. n., zegt men: *een welkome vriend*, *gast*, enz. Zamenstell.: *welkombeker*, KIL. *welkomgheld*, dat men bij zijne intrede in een gezelschap geeft, om des te beter welkom te wezen, KIL., *welkomgroet*, *welkommaeltijd.* KIL. Voorts komen van hier *welkomen*, welkom heeten, KIL., angelſ. *velcomian*, eng. *welcome*, 't welk VOND. en SMITS voor *verwelkomen* nemen, *verwelkomen*, enz.

Welkom, *welkoom*, *wellekoom*, *wellekom*, oulings *willecome*, hoogd. *willkommen*, STRIJK. *willechomen*, zweed. *wälkomma*, eng. *welcome*, vries. *wolkom*, is zamengeſteld uit *wel*, en *kom*, van *komen*.

WELKOM, z. n., zie *welkom*, bijv. n.

WELKOMEN, zie *welkom*.

WELKOMGELD, zie *welkom*.

WELKOMST, z. n., vr., *der*, of *van de welkomst*; zonder meerv. Van *welkomen*. De daad van welkomen, verwelkoming: *om zijne welkomst bij te wonen.* Een maaltijd, of dronk, ter verwelkoming van iemand: *men had ons ook op zijne welkomst genoodigd. Zij schenken Brandenburgh de welkomst.* DE DECK. Eng. *welcome*, nederſ. *willkomst*, middeleeuw. lat. *bonventus*, hoogd. *willkommen*, dat even als het angelſ. *fildcumb*, ital. *bilcomo*, eenen beker, waarmede men iemand verwelkomt, KIL. *welkombeker*, aanduidt.

WELLE, zie het tweede *wellen*.

WELLEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik welde, heb en ben geweld*. Hoogd. *quellen*. Bedr., met eenige persing voortbrengen, als eene bronwel doen uitvloeijen: *welt oock een fonteijne uijt een selve ader het soet ende het bitter?* Bijbelv. Onz., als eene bronwel te voorschijn komen: *het water welt uit den grond*. Halma. Van hier *wel*, *welling*. Zamenstell.: *opwellen*, *uitwellen*, enz.

WELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik welde, heb geweld*. Ligtjes opkoken: *melk wellen*. Van hier *welletje*. Eene ligte opkoking: *een welletje*, of *walletje*, van *wallen*, waar voor ook *walmpje* in gebruik is, *laten opkoken*. Halma. Het woord zelf luidt in het hoogd. *wällen*, en is het bedr. w. van *wallen*, Kil. *wallen*, en *wellen*, in eene golvende beweging zijn, zoo als kokend water, van waar *welle*, Kil. *welle* en *walle*, golf, enz., en *welling*, *walling*, koking, enz. bij Kil. Van hier *welsel*: *als een welsel van wat melck*. F. v. Dorp. Zamenstell.: *opwellen*, enz.

WELLETJE, zie *wellen*.

WELLEVEND, bijv. n. en bijw., *wellevender*, *wellevendst*. Van *wel* en *levend*, deelw. van *leven*. Al wie de regelen eener beleefde welvoegelijkheid in acht neemt: *het is een zeer wellevend mensch*. Als bijw., naar de gezegde regelen: *hij gedroeg zich allezins wellevend*. Van hier *wellevendheid*. Zamenstell.: *onwellevend*.

WELLIGT, bijw., van *wel* en *ligt*. Ligtelijk misschien: *welligt komt hij zelf*.

WELLING, zie *wellen*.

*WELLING, z. n., vr., *der*, of *van de welling*; meerv. *wellingen*. Van het eerste *wellen*. De daad van dat wellen, en voorts eene wel: *doe gaf haer Caleb hooge wellingen ende leege wellingen*. Bijbelv. Zamenstell.: *waterwelling*, enz.

WELLUIDEND, bijv. n. en bijw., *welluidender*, *welluidendst*. Van *wel* en *luidend*, deelw. van *luiden*. Al wat wel luidt, of klinkt: *eene welluidende muzijk*. Als bijw., op eene aangename, en het oor streelende, wijze: *dit klinkt veel welluidender*. Van hier *welluidendheid*. Zamenstell.: *onwelluidend*, enz.

WELLUST, z. n., m., *van den wellust*; meerv. *wellusten*. Het zinnelijk genoegen, dat de pa-

ring

ring verwekt: *zoo ging Anchises in een zee van wellust waden.* VOND. *Die naer den wellust hellen.* HUIJGH. Ander zinnelijk vermaak: *door al dien wellust van 't gezicht.* VOLLENH. *Die in heerlicke kleedinge ende wellusten zijn.* BIJBELV. *Door overdaed, door wellust, wijn, en hoeren.* WESTERB. Zedelijk genoegen: *gij drenckt se uijt de beeke uwer wellusten.* BIJBELV. *Dag op dag smaakt hij den edelen wellust der weldadigheid.* Al wat een of ander opgenoemd slag van genoegens verwekt: *zijn omgang was mijn wellust. De wellust van haren echtgenoot zijnde.* Neiging tot zinnelijk vermaak: *die hare wellusten volgt, die is levende gestorven.* BIJBELV. *In 't hart, dat zich van bleeken wellust speent.* VOND.; waar hij den wellust als een bleek wezen van het mannelijke geslacht voorstelt; schoon men daarvan anders bij persoonsverbeelding steeds eene vrouw vormt: *dat dartle wellust u niet in haar strikken lok! In wie de wellust hare rol zal spelen.* VOND. Van hier *wellusteling, wellustig, wellustigheid, wellustiglijk.* Zamenstell.: *wellustloecker.* KIL.

Wellust, hoogd. *wollust*, TATIAN. *wolo*, komt van *wel* en *lust*, en was reeds in de negende eeuw in gebruik; offschoon men in plaats daarvan bij KERO *wunnilust* vindt, van *wun*, hoogd. *wonne*, een hooge trap van vermaak en genoegen.

WELLUSTIG, zie *wellust*.

WELMEENEND, zie *welgemeend*.

WELNEMEN, z. n., o., *des welnemens*, of *van het welnemen*; zonder meerv. Van *wel*, en de onbepaalde wijze van *nemen*. Gunstige opvatting en beoordeeling: *mag ik u, onder het welnemen, vragen?*

WELOPGESCHIKT, zie *welversierd*.

WELOPGEVOED, bijv. n., *welopgevoeder*, *welopgevoedst*. Van *wel* en *opgevoed*, deelw. van *opvoeden*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n. gebezigd wordt. Die eene goede opvoeding genoten heeft: *een welopgevoed jongeling.*

WELP, z. n., o., *des welps*, of *van het welp*; meerv. *welpen*. Verkleinw. *welpje*. Het jong van eenen leeuw, beer, en hond, en dat van een hert, enz.: *twee welpen tweelingen van een rhee.* BIJBELV.; waar dit woord ook wegens de jongen van eenen leeuw voorkomt, en steeds onzijdig is; schoon HALMA het vr. en PIETERSON het onz. maken. Wegens de jongen van eenen beer wordt het

in den Theuerdank gebezigd. En een jonge hond heet bij Ottfrid. *welf*, zweed. *hwaelp*, ijsl. *hwölpr*, nederf. *wölp*, hoogd. *wolf*. Dit woord luidt ook *wulp*, en is verwant aan *wulp*, z. n., m., *wulpsch*, enz. Zie *wulp*.

WELRIEKEND, bijv. n., *welriekender*, *welriekendst*. Van *wel* en *riekend*, deelw. van *rieken*. Ook *welruikend*. Dat eenen goeden geur van zich geeft: *allerleij welrieckent hout*. Bijbelv.

WELRUIKEND, zie *welriekend*.

WELSEL, zie *wellen*.

WELSPREKEN, z. n., o., *des welsprekens*, of *van het welspreken*; zonder meerv. Van *wel* en de onbepaalde wijze van *spreken*. Sierlijkheid, bondigheid en nadruk in het spreken, anders, tegelijk met begaafdheid daartoe, en bekwaamheid daarin, *welsprekendheid* genoemd: *wijsheid is de echte moeder van het welspreken*. *Cicero, welsprekens groten vader*. Vond. Zamenstell.: *welsprekenskunst*, bij Halma *welspreekkonst*, of *welspreekkunde*, de kunst van wel te spreken: *dees welsprekenskunst en vindt men niet beschreven*. Westerb.

WELSPREKEND, bijv. n. en bijw., *welsprekender*, *welsprekendst*. Van *wel* en *sprekend*, deelw. van *spreken*. In staat, om wel te spreken: *een ieder bewonderde dien welsprekenden redenaar*. *Een welsprekende man*. Bijbelv. *Hoe welsprekend droeg hij alles voor*. Van hier *welsprekendheid*, *welsprekentlick*. Kil. Zamenstell.: *onwelsprekend*.

WELSPREKENDHEID, zie *welspreken*.

WELSPREKENSKUNST, zie *welspreken*.

WELSTAAN, onz. w., onregelm. *Ik stond wel*, *heb welgestaan*. Van *wel* en *staan*. Iemand een goed voorkomen bijzetten: *dat kleed zal u welstaan*. *Ik verlang te zien, of dat bedrijf hem welstaan zal*. Als z. n. komt het voor, in: *om welstaans wil*, *welstaanshalve*. Van hier voorts bij Kil. *welstaande*, en bij Halma *welstaanlijk*, en *welstaanlijkheid*.

WELSTAANSHALVE, bijw., van *welstaan*, z. n., en *halve*. Om eenen goeden dunk van zich te geven, of denzelven te behouden: *welstaanshalve gaf hij ook iets*. *Hij zeide dat alleen welstaanshalve*. Halma.

WELSTAND, z. n., m., *des welstands*, of *van den welstand*;

stand; zonder meerv. De goede gesteldheid van een ding: *des lands welstand*. Bijzonderlijk, gezondheid: *ik kom naar uwen welstand vernemen. Siet nae den welstant van uwe broederen.* BIJBELV. Bij KIL. ook welvoegelijkheid; even als het hoogd. *wohlstand*. Van *wel* en *stand*.

WELVAART, z. n., vr., *der*, of *van de welvaart*; zonder meerv. Van *wel* en *vaart*, van *varen*. De daad van wel te varen. Heil, geluk, voorspoed: *'s volks heil en welvaart. Gestemd op welvaarts dankbren toon.* P. MOENS. *Dat sij behartigen de welvaert van het land.* WESTERB. *Gij zoud bezorgen 't nut, de welvaert en 't cieraed van uwen eigen staet.* DE DECK. *Tegens de gemeene welvaart aan.* HOOFT.

WELVAREN, z. n., o., *des welvarens*, of *van het welvaren*; zonder meerv. Van *wel* en *varen*. Evenveel als *welvaart*, geluk, voorspoed: *'s lands welvaren. Het welvaren van dezen huize. Vrede zij in uwe vestingen, welvaren in uwe paleijsen!* BIJBELV. Van *welvaren*. Gezondheid: *ik kom naar uw welvaren vernemen.*

WELVAREN, onz. w., ongelijkvl. *Ik voer wel, heb welgevaren.* Van *wel* en *varen*. Verschilt van *wel varen*, met *hebben*, in: *die schipper heeft wel gevaren*; en met *zijn*, in: *ik ben daarbij wel gevaren*; en beteekent gezond zijn: *hebt gij steeds welgevaren?* Van hier *welvaren*, z. n., *welvarend*, enz.

WELVAREND, bijv. n. en bijw., *welvarender*, *welvarendst*. Eigenlijk, een deelw. van *welvaren*. Gezond: *zijt gij nog welvarend?* Van hier *welvarendheid*.

WELVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik welfde, heb gewelfd.* Van boven boogswijze digt timmeren, of metselen: *de kerk is niet gewelfd. Eene gewelfde kelder.* Van hier *gewelf*, *welfsel*, *welving*, KIL.

Welven, zweed. *hwaelfva*, nederf. *wolven*, hoogd. *wolben*, is verwant aan *wulven*, en misschien aan het lat. *volvere*.

WELVERBONDEN, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *verbonden*, deelw. van *verbinden*, dat, in vereeniging met *wel*, als bijv. n., naauw aaneen gehecht, naauw zamenhangend, aanduidt: *is*

het onderling welverbonden? Een welverbonden paar. Op dezelfde wijze gebruikt men *welvereenigd.*

WELVEREENIGD, zie *welverbonden.*

WELVERSCHANST, zie *welversterkt.*

WELVERSIERD, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *wel* en *versierd*, deelw. van *versieren.* Rijkelijk versierd: *met eenen welversierden helm.* In overeenkomst hiermede is *welopgeschikt* rijkelijk opgeschikt: *eene welopgeschikte eerepoort.*

WELVERSNEDEN, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *versneden*, deelw. van *versnijden.* Gebruikelijk in *welversnedene pen*, dat eigenlijk eene pen aanduidt, welke men wel versneden heeft, maar voorts ook, figuurlijk, de bekwaamheid van eenen schrijver: *met zijne welversnedene pen.*

WELVERSTAANDE, bijw., van *wel* en *verstaande*, deelw. van *verstaan.* Behoudens, mids: *ik zal 't geld verschieten, welverstaande, dat hij er zijn deel in drage.* HALMA.

WELVERSTERKT, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *versterkt*, deelw. van *versterken.* Door vestingwerken genoegzaam beveiligd: *eene welversterkte stad.* In overeenkomst hiermede is door genoegzame verschansingen omringd *welverschanst*, en door genoegzame wallen, of muren, *welbewald*, en *welbemuurd.*

WELVOEGELIJK, bijv. n. en bijw., *welvoegelijker*, *welvoegelijkst.* Van *wel* en *voegelijk.* Ook *welvoegzaam.* Betamelijk, oorbaar, welvoegend: *eene welvoegelijke behandeling. Dat is in zulke omstandigheden niet welvoegelijk.* Als bijw., op eene welvoegelijke wijze: *gedraag u toch welvoegelijker!* Van hier *welvoegelijkheid.* Zamenstell.: *onwelvoegelijk*, *onwelvoegelijkheid.*

WELVOEGZAAM, zie *welvoegelijk.*

WELVOORZIEN, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *voorzien.* Genoegzaam verzorgd, van voorraad opgevuld, enz.: *welvoorziene korenschuren. Die welvoorziene tafel.*

WELWEZEN, zie *welzijn.*

WELWIJS, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wel* en *wijs.* Genoegzaam wijs: *zijn welwijs en goed bestuur.*

WEL-

WELWILLEND, bijv. n. en bijw., *welwillender*, *welwillendst*. Van *wel* en *willend*, deelw. van *willen*, dat in vereeniging met *wel*, als bijv. n., voor goedgunstig en toegenegen gebruikt wordt: *die welwillende menschen onthaalden ons uitnemend*. Als bijw., op eene goedgunstige wijze: *men gedroeg zich jegens ons zeer welwillend*. Van hier *welwillendheid*.

WELZALIG, zie *welgelukzalig*.

WELZAND, z. n., o., *des welzands*, of *van het welzand*; zonder meerv. Van *zand* en *welle*, *walle* bij KIL., Hoogd. *welle*, golf, enz. Zand, dat steeds in eene golvende beweging is, drijfzand: *men wist het welzand aan den kant der gracht niet tot staan te brengen*.

WELZIJN, z. n., o., *des welzijns*, of *van het welzijn*; zonder meerv. Van *wel* en de onbepaalde wijze van *zijn*. Anders *welwezen*. Een staat van geluk en genoegen: *uw welzijn hangt er aan*. *Tot bevordering van het welzijn van den staat*. Bijzonderlijk, gezondheid: *ik verheug mij over uw welzijn*.

WEM, z. n., m., *des wems*, of *van den wem*; meerv. *wemmen*. Ankertand: *daar 't anker vrij langs vreemde kusten den wem in afgronds boezem grift*. P. MOENS.

WEMELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wemelde*, *heb gewemeld*. Wordt nopens de beweging eener menigte van door elkander kruipende, loopende, vliegende, of zwemmende wezens gebezigd: *zie die mieren eens wemelen*. *Een heir van insekten, dat in de lucht wemelt*. Voorts beteekent: *het water wemelt van visch*, het is vol van wemelende visschen. *Het wemelt er van menschen*, er is eene menigte van wemelende menschen. Ook wordt het gebezigd voor eene heen- en weergaande beweging: *en drukt het weemlend zout met tonnen schats*. J. DE MARR. Van hier *gewemel*, *wemeling*.

Wemelen, nederf. *wemmeln*, *wummeln*, ijsl. *wamla*, vries. *wimmelje*, zweed. *wimla*, hoogd. *wimmeln*, is een voortdurend werkw. van het oude *wimen* bewegen; van waar ook *wimpel*.

WEN, voegw. Wanneer: *wen in de zee de baren klotsen*. VOND. *Wen Galatheo weer in haar vaderlijken kolk de dagtoorts dooft*. HOOGVL. Ook *wan*: *wan dat Goddelijck vermogen van Venus aengezicht bestraelt haer*

ſterfelijke oogen. VOND. Dit is de wortel van *wanneer.* Zie *wanneer.*

WEN, z. n., vr., *der*, of *van de wen*; meerv. *wennen.* Verkleinw. *wennetje.* Zeker ſlag van gezwel, of uitwas: *die wen moet afgezet, of weggebonden worden.*

WENDELBOOM, zie *windelboom.*

WENDELSTOK, zie *wentelſtok.*

WENDELTRAP, zie *wenteltrap.*

WENDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wendde, heb gewend.* Bij KIL. evenveel als *winden.* Draaijen, keeren: *wend het roer naar ſtuurboord! De kiel went ſlinx dan rechts.* VOND. *Als een breede ſtrael van vier zich krult en went.* HUIJDECOP. *Ergens van wenden* is daarvan afkeeren: *die deſen Philiſtijn ſlaet, ende den ſmaet van Israël wendet.* BIJBELV. En hier komt *wenden* ook voor in den zin van verkeeren, in eenen tegenoverſtaanden ſtaat van zaken doen overgaan: *ick ſal haer gevanckeniſſe wenden, ende mij harer ontfermen. Zich tot iemand wenden* verſchilt van *zich naar hem wenden*, en beteekent, zich om gunst, of anderzins, bij hem vervoegen: *zoo haast hij ergens gebrek aan heeft, wendt hij zich tot mij.* Zich als naar hem toekeeren, om hem hulp te bewijzen: *wend u gunſtig thans tot mij.* L. D. S. P. Hem toeſpreken: *thans wend ik mij tot u, die het pad der deugd bewandelt. Mijne rede wendt zich tot hen*, enz. *Iets keeren en wenden*, is, het van alle kanten bezigtigen, om daaromtrent een rijp beſluit te nemen. *Hij weet zich niet meer te keeren, of te wenden*, hij is geweldig in het naauw. *Het over eenen anderen boeg wenden*, is andere maatregelen beginnen te nemen. Onz., zegt men, dat een ſchip in het laveren *wendt*, als het van over den eenen boeg over den anderen valt; en worden dingen gezegd te *wenden*, waaromtrent men anders het woord *zwenken* bezigt: *de ruiterij zal naar de linkerhand wenden.* HALMA. *Hoe het ook draaijen en wenden moge*, is, hoe het uitvallen moge. Van hier *wender*, *wendig*, KIL. *wending*, *wendſter*, *wentelen*, enz. Zamenſtell.: *wendelgraet*, *wendelſteegher*, *wendelſteen*, *wendeltrap*, dat bij KIL. alles evenveel beteekent, *wendelſtok*, *wendijzer*, bij KIL. het ijzer, waarin het braadſpit draait, enz. *Aanwenden*, *afwenden*, *voorwenden*, enz.

Wen-

Wenden, hoogd. ook *wenden*, nederd. *wennen*, oudd. *wentan*, *wendan*, Ulphil. *wandsja*, zweed. *vända*, is naauw verwant aan *winden*.

WENDIJZER, zie *wenden*.

WENDING, z. n., vr., *der*, of *van de wending*; meerv. *wendingen*. Van *wenden*. De daad van wenden: *bij de wending van het schip*. Overdragtelijk, de keer van eene zaak: *toen het pleidooi die wending kreeg*. Een draai, of plooi, van eene redé, een geschrift, enz.: *wat is dat dichtstuk vol van fraaije wendingen*.

WENK, z. n., m., *des wenks*, of *van den wenk*; meerv. *wenken*. Verkleinw. *wenkje*. Van *wenken*. Kil., Vond., enz. ook *wink*, even als in het hoogd. De daad van wenken, eene beweging van oogen, hoofd, hand, enz. om het gene men wil uit te drukken: *Jupijn, die met eenen wenk alles bestiert*. Vond. *Op mijnen wenk*. Hooft. *Mijn ziel, die op uw' wenken let*. L. D. S. P *Iemand op zijne wenken dienen*, is, zoo bereidwilliglijk, dat men slechts eenen enkelen wenk van hem behoeft te ontvangen, om in beweging te geraken. *Van iemands wenk afhangen*, is, volkomenlijk van hem afhangen. Figuurlijk, is *wenk* eene min of meer geheime en voor anderen onmerkbare aanduiding van het een of ander: *dat gezegde scheen mij een wenk, dat ik heengaan kon*. *Let op de wenken der Voorzienigheid!* Zamenstell.: *oogwenk*, enz.

WENKBRAAUW, z. n., vr., *der*, of *van de wenkbraauw*; meerv. *wenkbraauwen*. De verzameling van haren onder aan het voorhoofd van een mensch: *zijne regter wenkbraauw zit hooger, dan de linker*. *Al fronst gij uwe wenkbraauwen ook nog zoo zeer ineen*. *De bruine gitten, die door schalcke winckbraeuw zagen*. Vond.

Wenkbraauw, anders *winkbraauw*, vries. *wienbraauw*, hoogd. *augbraun*, eng. *eijebrow*, en *brow*, komt van *wenken* en *braauw*, verwant aan *brouw*, *breeuw*, en soortgelijk een harig mengsel aanduidende, als waarmede men de schepen *braauwt*, of *breeuwt*.

WENKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wenkte*, *heb gewenkt*. Met de oogen, het hoofd, de handen, enz. roepen of anderzins onderrigten, nopens het gene men wil: *toen men wenkte*. *Als hij haer met de handt gewenckt hadde*. Bijbelv. *Ik wenkte hem, dat hij zwijgen zoude*.

HALMA. *Zij wenkte, van neen. Wenckte met de handt tot het volck.* BIJBELV. *'k Heb haar gewenkt, dat ik vooruit zou wandlen.* A. HARTS. Van hier *gewenk, wenk, wenking.* Zamenſtell.: *wenkbraauw*, enz. *Toewenken, voortwenken*, enz.

Wenken, KIL., VOND. ook *winken*, even als in het hoogd. en bij OTTFRID., NOTK. *wincken*, zweed. *wincka*, eng. *wink*, angelſ. *wincian*, nederſ. *wenken*, is verwant aan *wanken;* zie *wanken*.

WENNEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wende, heb en ben gewend.* Bedr., doen wonen, doen blijven: *gij zult dien hond niet wennen.* Zie voorts *gewennen.* Onz., genegen worden, om te wonen, te blijven: *wat ik doe, ik kan hier niet wennen.* Gewoon worden: *ik wende er aan.* Van hier *gewend, gewennen, wennis, wenſel, wenst.* Zamenſtell.: *aanwennen, afwennen, verwennen*, enz.

Wennen, hoogd. *gewöhnen*, en *gewohnen*, eng. *wont*, is verwant aan *wonen*, hoogd. *wohnen*, eng. *won*, nederſ. *wanen*, vries. *wenje*, holl. ook weleens *weunen*, van waar voorts *gewoon, gewoonte*, ook weleens *geweunte*.

WENNIS, z. n., vr., *der*, of *van de wennis;* zonder meerv. Van *wennen.* Anders *wenst, wenſel.* Iets, het welk men zich aanwent: *hij heeft eene quaade wennis over zich.* HALMA.

WENSCH, z. n., m., *van den wensch;* meerv. *wenſchen.* Verkleinw. *wenschje.* Eigenlijk, al wat aangenaam is, vermaak aandoet, enz. Van hier in het gebruik, het gene men verlangt: *hoe kan dat uw wensch zijn? Mijn herder was mijn grootſte wensch, en ik zijn zaligheid.* GELLERT. *Hoe kan een minziek hart zijn lieven wensch vergeten.* POOT. De daad van wenſchen, verlangen: *met eenen wensch van wrake.* VOLLENH. *Den wensch van zijn verlangend hart wilt gij niet wederſtreeven.* L. D. S. P. De uiting van het zielsverlangen: *hij deed wensch op wensch.* Het gene men ter uiting van dat verlangen voortbrengt: *ghij hebt den wensch der ſachtmoedigen gehoort.* BIJBELV. *Naar hunnen wensch, en naar zijnen wensch*, is bij HOOFT en VOND. naar hun, en zijn, geuit of ongeuit verlangen; maar *naar wensch* is, wel, gelukkig, overvloedig, aangenaam, enz.: *hij ſlaagt naar wensch. 't*

Woud eeklen gheeft na wensch. SPIEGH. *'t Weer is naar wensch.* HALMA. Van hier *wenſchen*, enz. Zamenſtell.: *gelukwensch*, *hartewensch*, *heilwensch*, *kermiswensch*, *morgenwensch*, *nieuwejaarswensch*, *vloekwensch*, *zegenwensch*, *zielwensch*, enz.

Wensch, boh. *winſs*, eng. *wish*, KERO *wunsc*, hoogd. *wunsch*, is eigenlijk een bijv. n. van *wun*, hoogd. *wonne*, een hooge trap van vermaak en genoegen; van waar *wunilust*; zie *wellust*.

WENSCHELIJK, bijv. n. en bijw., *wenſchelijker*, *wenſchelijkst*. Van *wenſchen*, zie *lijk*. Dat zich wenſchen laat, begeerlijk: *het ſchijnt mij eene wenſchelijke zaak*. Als bijw., naar wensch: *kon het ooit wenſchelijker uitvallen?* Van hier *wenſchelijkheid*.

WENSCHEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wenschte*, *heb gewenscht*. Bedr., eenen wensch koesteren, of uiten: *ende wenschten dat het dagh wierdt*. BIJBELV. *IJder wenscht, dat hij het velt behoude*. VOND. *Wat men voert tot dienst en heerlijkheit van eene ſtadt zou wenſchen*. POOT. Toebidden, met den perſoon in den derden naamval: *ik wensch u goeden dag*. *Den vader hoogh van jaren veel heils te wenſchen ſta*. A. BIJNS. Onz., verlangen, en zijn verlangen uiten: *daar wensch ik ook naar*. *Wenſchen kan niet baten*. *Het is te wenſchen*, beteekent, het is wenſchelijk. *Het was te wenſchen*, het zou goed, heilzaam, nuttig zijn. *Iemand krank wenſchen*, is, wenſchen, dat hij krank ware. *Iemand voor ſint Velten wenſchen*, hem verwenſchen. Van hier *gewensch*, *gewenscht*, bijv. n. en bijw.: *wenſchelijk*, *wenſcher*, *wenſching*. Zamenſtell.: *wenschbrief*, enz. *Toewenſchen*, *verwenſchen*, *wegwenſchen*, enz.

Wenſchen, KIL. ook *wunſchen*, zoo als in het hoogd., eng. *wish*, boh. *winsſowati*, zweed. *önska*, OTTFRID. *wunsgan*, komt van *wensch*.

WENSEL, zie *wennis*.

WENST, zie *wennis*.

WENTELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wentelde*, *heb* en *ben gewenteld*. Voortdurend werkw. van *wenden*. Bij KIL. *wendtelen*. Bedr., een ding geſtadig wenden en keeren: *nacht en dagh ghewentelt en ghekeert ligghen in duighen*. BOETH. Bijzonderlijk, door geſtadig wenden, van zijne plaats brengen: *ſij wentelden*

 den

den steen van den mont des puts. BIJBELV. *Wentel het naar mij toe!* Wederkeerig, zich al liggende gestadig om en om wenden: *zie eens, hoe dat paard zich wentelt! Hij, vallende op de aerde, wentelde sich al schuijmende.* BIJBELV. Zich anderzins omdraaijen: *de hemellichamen wentelen zich gestadig om hunne assen.* ONZ., zich al wentelende bewegen: *de aarde wentelt jaarlijks eenmaal rondom de zon. Er wentelde een brok van de rots van boven neer.* Van hier *gewentel*, *wenteling*. Zamenstell.: *wendtelgraedt*, KIL., *wentelroodje*, HALMA, *wentelspil*, *wentelstok*, *wentelteefje*, *wenteltrap*, enz. *Aanwentelen*, *tegenwentelen*, *toewentelen*, *verwentelen*, *voortwentelen*, *wegwentelen*, enz.

WENTELGRAAD, zie *wentelen.*

WENTELSPIL, zie *wentelstok.*

WENTELSTOK, z. n., m., *des wentelstoks*, of *van den wentelstok*; meerv. *wentelstokken.* Van *wentelen* en *stok.* Anders *wentelspil.* De spil van eene wenteltrap: *de trappen slingeren zich rondom den wentelstok.*

WENTELTEEFJE, z. n., o., *des wentelteefjes*, of *van het wentelteefje*; meerv. *wentelteefjes.* Van *wentelen* en *teefje.* Een gebakje, dat men gestadig om en om wentelt: *men bakt er wentelteefjes.*

WENTELTRAP, z. n., vr., *der*, of *van de wenteltrap*; meerv. *wenteltrappen.* Verkleinw. *wenteltrapje.* Van *wentelen* en *trap.* KIL. *wendeltrap*, enz. Zie *wenden*; hoogd. *wendeltreppe*, zweed. *wändtrappe.* Eene trap, die zich bij herhaling om eenen wendelstok wentelt: *een verhoolen wenteltrap.* HALMA. *Door wendeltrappen ginck men tot de middelste zijdkamer.* BIJBELV.

WERELD, z. n., vr., *der*, of *van de wereld*; meerv. *werelden.* Het heelal: *de groote beheerscher der wereld. Die de werelt gemaeckt heeft, ende alles, dat daerin is.* BIJBELV.; waar dit woord intusschen doorgaans, even als elders, meer bijzonderlijk de aarde aanduidt: *de Koningen der aerde, ende der geheele werelt.* BIJBELV. *De werrelt met een zee van water overtogen.* VOND. *Het nat is sonder droog, de werelt sonder lant.* CATS. *Des grooten Alexanders groothartigheit vint een gantsche weerelt voor zich te naau.* VOLLENH. Evenveel welk gedeelte van het heelal: *hij onderstelt ook eene menigte van werelden.* Een gedeelte der aarde: *de oude,*

de, *de nieuwe*, *de bewoonde*, *wereld*. De gezamenlijke bewoners der aarde, de menschelijke zamenleving: *het bijster woelen der weerelt*. Hooft. *Wat scheelt 't u hoe de werelt host*. Poot. *De waereld doet ter vierschaar komen*. L. D. S. P. Een bijzonder deel der menschelijke zamenleving: *wat zal de wereld er van zeggen? Men houw sich, hoe men wil, de wereld is vol gekken*. Huijghens. *Weet ghij niet, dat de heijlige de werelt oordeelen sullen*. Bijbelv. *De groote wereld*, *de beschaafde wereld*, *de geleerde wereld*, enz. *De nieuwghevonden wereld meest sonder letters leven*. Spiegh. De goederen en genoegens der wereld: *de gelukkige heeft de weerelt lief*. Hooft. *En hebt de werelt niet lief*. Bijbelv. De verkeeringstoon, die onder de menschen gebruikelijk is: *hij verstaat zijne wereld uitnemend*. *De wijde wereld intreden*, is, zich midden onder de menschen begeven. *Ter wereld komen*, is, geboren worden. *Der wereld afsterven*, is, wansmaak in hare genoegens krijgen, en daaraan niet meer als te voren deelnemen. *De wereld verlaten*, is, in een klooster gaan, of sterven, naar *de andere wereld* verhuizen. *Al de wereld* beteekent, de menschen over het algemeen: *al de wereld spreekt kwaad van hem*. Van hier *wereldlijk*, *wereldling*, *wereldsch*. Zamenstell.: *wereldbeheerscher*, *wereldbeschrijving*, *wereldbol*, *wereldburger*, *werelddeel*, *wereldgroote*, *wereldkennis*, *wereldkloot*, *wereldkoning*, *wereldkundig*, *wereldminnaar*, *wereldrond*, *wereldsgezind*, *wereldstad*, *wereldstelsel*, *wereldwijze*, enz.

Wereld, Ottfrid. *worolt*, zweed. *werld*, hoogd. *welt*, eng. *world*, vries. *wroad*, oudd. ook *weralt*, en *werolt*, werd oulings ook voor tijd, eeuw, gebruikt, en is van het oude *weren*, zijn, worden, duren, afkomstig.

WERELDBEHEERSCHER, z. n., m., *des wereldbeheerschers*, of *van den wereldbeheerscher*; meerv. *wereldbeheerschers*. Van *wereld* en *beheerscher*. Ook *wereldkoning*. Wordt in den verhevenen stijl wegens God gebezigd: *de groote wereldbeheerscher*. En wegens iemand, die deze wereld genoegzaam onder zijn bedwang heeft: *een der Romeinsche Keizers en wereldbeheerschers*.

WERELDBESCHRIJVER, z. n., m., *der wereldbeschrij-*

schrijvers, of *van den wereldbeschrijver*; meerv. *wereldbeschrijvers*. Van *wereld* en *beschrijver*. Die eene beschrijving van de wereld geeft. Zoo ook *wereldbeschrijving*, de daad van zulk beschrijven.

WERELDBESCHRIJVING, zie *wereldbeschrijver*.

WERELDBOL, zie *wereldkloot*.

WERELDBURGER, z. n., m., *des wereldburgers*, of *van den wereldburger*; meerv. *wereldburgeren* en *wereldburgers*. Van *wereld* en *burger*. Iemand, die zich als burger der wereld beschouwt en gedraagt, en alle menschen als medeburgeren bemint: *het is een regtschapen wereldburger, die geenen volkshaat voedt*. Van hier *wereldburgerschap*, de denkwijze van eenen wereldburger.

WERELDGEBOUW, z. n., o., *des wereldgebouws*, of *van het wereldgebouw*; zonder meerv. Van *wereld* en *gebouw*. Het Heelal.

WERELDGROOTE, z. n., m., *des*, of *van den wereldgrooten*; meerv. *wereldgrooten*. Van *wereld* en *groote*. Een groote in eene heerschappij, die zich genoegzaam over de wereld uitstrekt: *de Romeinsche wereldgrooten*.

WERELDKENNIS, z. n., vr., *der*, of *van de wereldkennis*; zonder meerv. Kennis van de gesteldheid van het heelal: *die wereldbeschrijving kan u eene genoegzame wereldkennis bijzetten*. Kennis van de menschelijke zamenleving: *hij bezit geene wereldkennis*. Van *wereld* en *kennis*.

WERELDKLOOT, z. n., m., *des wereldkloots*, of *van den wereldkloot*; meerv. *wereldklooten*. Van *wereld* en *kloot*. Anders *wereldbol*. Onze aarde, of een ander soortgelijk hemelligchaam: *verlicht den gantschen waereldkloot*. L. D. S. P. *De wereldkloot van Jupiter*. Een afbeeldsel van eenen wereldkloot, en wel zulk een, als men eenen Keizer bij deszelfs krooning in de hand geeft: *den rijksappel, of wereldkloot*.

WERELDKONING, zie *wereldbeheerscher*.

WERELDKUNDE, zie *wereldkennis*.

WERELDKUNDIG, bijv. n. en bijw., *wereldkundiger*, *wereldkundigst*. Van *wereld* en *kundig*. Die de wereld kent. De wereld door bekend, ruchtbaar: *gij maakt het gebeurde nog wereldkundiger*.

WERELDLIJK, bijv. n., zonder vergrootingstrappen.

Van *wereld*. Zie *lijk*. OTTFRID. *wero't'ich*, NOTK. *wertlich*, ZWABENSPIEG., hoogd. *weltlich*. Het tegenoverstaande van *kerkelijk: wereldlijke vierscharen*. Voorts is een *wereldlijk priester* die geen lid van eenige geestelijke orde is. *De wereldlijke regter* wordt tegen eenen Goddelijken, of God zelven, overgesteld.

WERELDLING, zie *wereldsch*.

WERELDMINNAAR, zie *wereldsch*.

WERELDROND, z. n., o., *des wereldronds*, of *van het wereldrond*; zonder meerv. Onze aardbol: *het gansche wereldrond*. *Deeden 't siddrend waereldrond daveren*. L. D. S. P.

WERELDSCH, bijv. n. en bijw., zonder vergrootingstrappen. Van *wereld*. Tot de wereld behoorende: *al die wereldsche zaken redden zich van zelf*. *Om wereldsche goederen bijeen te schrapen*. Voorts is *een wereldsch mensch* evenveel, als een *wereldsgezind*, een *wereldling*, of *wereldminnaar*, die de wereld lief heeft; zie *wereld*.

WERELDSGEZIND, zie *wereld*.

WERELDSTAD, z. n., vr., *der*, of *van de wereldstad*; meerv. *wereldsteden*. Van *wereld* en *stad*. Dezen naam geeft men aan eene stad, die als eene kleine wereld uitmaakt: *de wereldstad Parijs*.

WERELDSTELSEL, z. n., o., *des wereldstelsels*, of *van het wereldstelsel*; meerv. *wereldstelsels*. Van *wereld* en *stelsel*. Eene hoeveelheid van bijeen behoorende wereldbollen: *er zijn vast buiten ons zonnestelsel nog oneindig vele andere wereldstelsels*.

WERELDSTREEK, z. n., vr., *der*, of *van de wereldstreek*; meerv. *wereldstreken*. Van *wereld* en *streek*. Oord der wereld.

WERELDWIJZE, z. n., m., *des*, of *van den wereldwijzen*; meerv. *wereldwijzen*. Van *wereld* en *wijze*. Iemand, die in wereldsche zaken ervaren en wijs is: *de raadslagen der wereldwijzen werden verijdeld*.

WEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik weerde*, *heb geweerd*. Bewegen, om iets te verrigten: *wat weert hij zich! Gij zult u wat beter moeten weren!* Bewegen, om eenig kwaad van zich te keeren: *hoe dapper hij zich ook weerde*. Keeren, tegenstaan, afweren, ergens buiten houden: *om den vijand uit de stad te weren*. *Ik kon 't niet weeren*, HALMA. *Uwe sonden weeren dat goede van u-*

lieden. BIJBELV.; waar dit woord doorgaans terughouden aanduidt. Van hier *geweer*, *weer*, *weerbaar*, *weerder*, *weerloos*, *wering*. Zamenstell.: *weerwerk*, enz. *Afweren*, *beweren*, *verweren*, enz.

Weren, KIL. *weeren*, hoogd. *wehren*, KERO *weren*, angelf. *weran*, ijsl. *veria*, zweed. *varja*, beteekent eigenlijk bewegen, reppen.

WEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik weerde*, *heb geweerd.* Verwant aan ons *wezen*, ijsl. *vera*, zweed. *vara*, zijn, en volstrektelijk evenveel als het hoogd. *währen*, nederf. *waren*, NOTK., WILLERAM. *uueren*, KIL. *weren* en *weeren*, duren, van waar ons *wereld*, en bij KIL., *weeraehtig*, en *weerigh*, durig, duurzaam.

WERF, z. n., vr., *der*, of *van de werf*; meerv. *werven.* Verkleinw. *werfje.* Eigenlijk, aarde, die ergens opgeworpen wordt, en eene daardoor aan- of op-gehoogde plek gronds. Deze beteekenis is bovenal zigtbaar in het nederf. *warf*, dat eenen heuvel, of eenen aangehoogden oever, aanduidt; maar ook in ons *werf*, dat in het gebruik zoodanig eene plek gronds van het platte land aanduidt, waarop een huis gebouwd is, en welke hetzelve omringt, en doorgaans hooger is dan het omliggende land: *hij stond op zijne werf. De werf wist na te speuren, waar op hij gezeten was.* HOOFT. Voorts gebruikt men dit woord ten platten lande, en in de steden, voor eene scheepstimmerwerf: *brengenze geen schepen van de werf.* VOND., bij wien dit woord, even als het hoogd. *werft*, ook onzijdig is, in: *pronken voor 't Oostindisch werf.* Zamenstell.: *werfboot*, *werfgast*, *werfklok*, *werfvolk*, enz. *Timmerwerf*, enz.

Werf, nederf. ook *werf* en *warf*, zweed. *hvarf*, hoogd. *werft*, is afkomstig van *werpen*, hoogd. *werfen*; zie *werpen.*

WERF, beantwoordt aan *maal*, in de zamenstell.: *dikwerf*, *driewerf*, *tweewerf*, en dat *eenwerf*, *eerstwerf*, *lestwerf*, dat men bij KIL. vindt, enz.

WERFGELD, zie *werven.*

WERING, z. n., vr., *der*, of *van de wering*; meerv. *weringen.* Van *weren.* De daad van weren: *tot wering van dat kwaad.* Voorts ook het gene tot wering dient. In dezen zin heeft het woord een meerv.; maar komt het zelden voor, dan in de zamenstell.: *borstwering*, enz.

WERK, z. n., o., *des werks*, of *van het werk*; zonder

der meerv. Grove ineen verwarde draden, die uit vlas of hennip gehekeld worden: *het werk, waermede de naden gedreven waren.* VOND. Van hier *werken*, onverb. bijv. n., van werk gemaakt: *werken garen, werken doek*, enz. Zamenstell.: *hennipwerk, vlaswerk*, enz. Dit woord is, volgens ADELUNG, zamengetrokken uit *werrich*, van *werren, warren.* Het luidt in 't hoogd. ook *werk.*

WERK, z. n., o., *des werks*, of *van het werk*; meerv. *werken.* Verkleinw. *werkje.* Gewrocht: *uw goedheid is verspreid op al uw werken.* L. D. S. P. *Dat dit werk gewrocht is van de zienlijke hant Godts.* HOOFT. Inzonderheid een gebouw: *het gansche werk staat op palen.* Een dijk, een wal, eene verschansing: *op het nieuwe werk buiten Rotterdam. De werken van Nijmegen. Er waren verscheidene werken voor het leger aangelegd.* Een kunstig zamenstel van dingen, die een geheel uitmaken: *het werk van uw horlogie deugt niet. Het oude werk werd uit het orgel genomen.* De wijze, waarop iets gemaakt is: *dat zilver is gansch anders van werk. Als het werk van den rant eenes bekers.* BIJBELV. Al wat aan eenig bijzonder ding te doen is: *toen zij het werk gedaan had, sloot zij de kamer. Alsoo wert het werck der pilaren volmaeckt.* BIJBELV. Een geschrift van eenigen omvang: *het wordt een geheel werk, dat gij daar schrijft.* De celletjes, die de bijen in hunne korven maken: *zoo als de nijvere bijen haar werk met honig vullen.* Een bedrijf, eene daad: *iemand niet naar zijne woorden, maar naar zijne werken, beoordeelen. Een werk van liefde en barmhartigheid. Ziet dat werk eens aangaan.* BRANDT. *Wij stonden dat goede werk aan te zien.* Arbeid, moeite: *het kost mij veel werks. Hij dacht, dat er minder werk aan was. Ik heb er een huis vol werks aan. Aan het werk tijgen*, is, aan den arbeid gaan. *Iemand te werk stellen*, is, hem gelegenheid tot arbeid verschaffen, anders ook hem *werk geven. Iets te werk stellen*, is, daarmede werkzaam zijn, of worden: *stelt bloetdorstigh, fel, en boos, zijn aert te werk aen 't vee.* VOND. *Iets in het werk stellen*, is, hetzelve tot dadelijkheid brengen. *Bij de werken zijn*, is, in gereedheid, of bij de hand: *er was geene tang bij de werken.* In plaats hiervan vordert HOOGSTRAT. *bij den werke*,

zoo

zoo als men bij HOOFT vindt: *was daatlijk bij den werke Goodevaart Monteus.* BRANDT schrijft: *dat de vloot met den dag bij de werk zou trachten te weezen.* Maar het eerstgemelde is en wordt, volgens TEN KATE, het eenige, dat deugt, ontleend van de opzieners over groote werken, die gestaag daarbij moeten zijn, om telkens met raad en daad toe te schieten. *Ergens werk van maken*, is zorg en vlijt daaraan besteden: *hij maakt veel werk van haar. Men maakt er weinig werk van lezen. Gheen werck maecken van eenigh dinck.* KIL. *Zoo, of zoo, ergens mede te werk gaan*, is, daarmede zoo of zoo handelen: *lang ging ik zacht te werk.* VOND. *Hij gaet met hooveerdige verbolgentheijt te wercke.* BIJBELV. *Hoe kunt gij zoo te werk gaan*, is, zoo onstuimig handelen. *Het is geen werk voor iemand*, of *van iemand*, het valt hem te zwaar, het gaat zijne krachten of vermogens te boven. Spreekw.: *het werk loont zijnen meester*, het vergaat iemand naar zijn gedrag. *Er is werk aan den winkel*, het is er druk. Van hier *werkachtig*, *werkelijk*, *werkeloos*, *werken*, enz. *Werkzaam.* Zamenstell.: *werkdadig*, *werkheilig*, *werkstellig*, *werkverbond*, *werkwoord*, enz. *Aardewerk*, *akkerwerk*, *avondwerk*, *beeldwerk*, *bergwerk*, *binnenwerk*, *beuzelwerk*, *bloemwerk*, *boerenwerk*, *bolwerk*, *bontwerk*, *borduurwerk*, *breidwerk*, *broddelwerk*, *buitenwerk*, *dagwerk*, *draadwerk*, *draaiwerk*, *draalwerk*, *futselwerk*, *graveerwerk*, *guitenwerk*, *handwerk*, *heiwerk*, *heksenwerk*, *horenwerk*, *houtwerk*, *huiswerk*, *ijzerwerk*, *kantwerk*, *kettingwerk*, *keukenwerk*, *kinderwerk*, *knoeiwerk*, *koperwerk*, *kranswerk*, *kroonwerk*, *kunstwerk*, *lakwerk*, *lapwerk*, *latwerk*, *lijstwerk*, *loofwerk*, *meesterwerk*, *memoriewerk*, *metselwerk*, *molenwerk*, *morgenwerk*, *muurwerk*, *naaiwerk*, *naaldewerk*, *nachtwerk*, *paalwerk*, *poppenwerk*, *pronkwerk*, *prulwerk*, *puikwerk*, *radwerk*, *reukwerk*, *reuzenwerk*, *roosterwerk*, *schilderwerk*, *schrijnwerk*, *slenderwerk*, *slingerwerk*, *speldewerk*, *tapijtwerk*, *touwwerk*, *traliewerk*, *treuzelwerk*, *uurwerk*, *vuurwerk*, *weerwerk*, *winterwerk*, *wonderwerk*, *zilverwerk*, *zomerwerk*, enz.

Werk, hoogd., OTTFRID. ook *werk*, KERO *werach*, WILLER. *wercho*, angelf. *weorc*, eng. *work*, vries. *wurk*, schijnt aan het gr. ἔργον, hebr. ארג, verwant, komt

komt misschien van *weren*, en beteekent bij OTTFRID. ook eene zaak, een ding.

WERKACHTIG, bijv. n., *werkachtiger*, *werkachtigst*. Van *werk* en *achtig*. Bij KIL. ook *werkgierig*. Arbeidzaam: *zij is werkachtig van aard*. HALMA.

WERKBAAS, z. n., m., *des werkbazen*, of *van den werkbaas*; meerv. *werkbazen*. Van *werken* en *baas*. Opziener over werkvolk: *ik had eenen goeden werkbaas aan hem*.

WERKDADIG, bijv. n. en bijw., *werkdadiger*, *werkdadigst*. Van *werk* en *dadig*, van *daad*. Wordt dan eens voor *werkelijk*, dan eens voor *werkzaam*, gebruikt. Van hier *werkdadigheid*.

WERKDAG, z. n., m., *des werkdags*, of *van den werkdag*; meerv. *werkdagen*. Van *werken* en *dag*. Een dag, waarop men werken mag: *geen zon- of feest- maar een werkdag*. *De poorte — sal de ses werckdagen gesloten zijn*. BIJBELV.

WERKELIJK, bijv. n. en bijw., *werkelijker*, *werkelijkst*. Van *werk*, zie *lijk*. Dadelijk, indedaad, en thans, aanwezig: *de werkelijke regering*. Als bijw., wezenlijk, en thans: *hij regeert werkelijk*. Voorts ook veel werk aanbrengende, of vorderende: *de regering viel hem te werkelijk*. Van hier *werkelijkheid*.

WERKELOOS, bijv. n. en bijw., *werkeloozer*, *werkeloost*. Van *werk* en *loos*. Zonder werk: *zijt gij thans werkeloos! Hoe zit gij zoo werkeloos!* Van hier *werkeloosheid*.

WERKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. en ongelijkvl. *Ik werkte*, *heb gewerkt*, en *ik wrocht*, en *heb gewrocht*. Onz., in eene werkzame beweging zijn: *hij werkt, om het schip voort te krijgen*. *Waer hebt ghij heden opgelesen, ende waer hebt ghij gewrocht?* BIJBELV. Evenveel hoe arbeiden: *hij werkt aan eene verhandeling*. *Te werken in gout, ende in silver, ende in koper*. BIJBELV. De verwachte uitwerking ergens op te wege brengen: *het geneesmiddel werkt nog niet*. *Op het verstand en hart van zijne hoorders werken*. Gisten: *het bier werkt nog*. *Men zegt, dat de wijn werkt, als de wijngaard bloeit*. HALMA. Bedr., te wege brengen: *dat bevel werkt veel goeds*. Verrigten: *hij heeft een goet werk aen mij gewrocht*. BIJBELV. Van hier *gewerk*, *gewrocht*, *werker*, *werking*, *werkster*. Zamenstell.: *werk-*

werkbaas, *werkbij*, *werkdag*, *werkezel*, *werkgast*, *werkhuis*, *werkkracht*, *werkkring*, *werklieden*, *werkloon*, *werkmeester*, *werkmiddel*, *werkmier*, *werkpak*, *werkplaats*, *werksloof*, *werkspelde*, *werkstuk*, *werktijd*, *werktuig*, *werkvolk*, *werkvrouw*, enz. *Aanwerken*, *afwerken*, *bewerken*, *doorwerken*, *inwerken*, *medewerken*, *nawerken*, *opwerken*, *overwerken*, *tegenwerken*, *toewerken*, *uitwerken*, *verwerken*, *voortwerken*, *wegwerken*, enz.

Werken, nederſ. ook *werken*, hoogd. *wirken*, KERO, OTTFRID. *werken*, *werchon*, ULPHIL. *waarkjan*, eng. *work*, zweed. *ijrka*, komt van *werk*.

WERKEZEL, z. n., m., *des werkezels*, of *van den werkezel*; meerv. *werkezels*. Van *werken* en *ezel*. Iemand, die aan evenveel welken ſlaafſchen arbeid met lust voortwerkt: *het is een regte werkezel*.

WERKGAST, z. n., m., *van den werkgast*; meerv. *werkgasten*. Van *werken* en *gast*. Anders *werkman*; gelijk als men het meervoud *werkgasten* met *werklieden*, en *werkvolk*, verwisſelt. Iemand, die zich met ruw werk geneert: *ik kan nog verſcheidene werkgasten plaatſen*.

WERKGIERIG, zie *werkachtig*.

WERKHEILIG, bijv. n., *werkheiliger*, *werkheiligst*. Van *werk* en *heilig*. Dus noemt men iemand, die te veel van goede werken verwacht: *een werkheilig mensch*. Als z. n., is het mannel. en vr., iemand, die werkheilig is. Van hier *werkheiligheid*.

WERKHUIS, z. n., o., *van het werkhuis*; meerv. *werkhuizen*. Van *werk* en *huis*. Een huis, waar men werkt; ook rasphuis.

WERKKRING, z. n., m., *des werkkrings*, of *van den werkkring*; meerv. *werkkringen*. Van *werken* en *kring*. De kring, waarin iemand zijne werkzaamheid met vrucht op woeker zetten kan: *nu is hij in zijnen eigenlijken werkkring*.

WERKLIEDEN, zie *werkgast*.

WERKMAN, zie *werkgast*.

WERKMEESTER, z. n., m., *des werkmeesters*, of *van den werkmeester*; meerv. *werkmeesters*. Van *werken* en *meester*. Een kunſtenaar: *ten wercke des werckmeesters, ende der handen des goutſmits*. BIJBELV. Hedendaags veelal enkel de opperſte ontwerper en voltooi-

tooijer van een ding: *al wat ons omringt, en wij zelven, moeten door eenen wijzen en goeden werkmeester voortgebragt zijn.*

WERKPLAATS, z. n., vr., *der*, of *van de werkplaats*; meerv. *werkplaatsen.* Van *werk* en *plaats.* Eene plaats, waar men werkt.

WERKSLOOF, z. n., vr., *der*, of *van de werksloof*; meerv. *werksloven.* Van *werken* en *sloof.* Eene sloof, die men onder het werken voorheeft: *doe uwe werksloof nu maar af!* Bij Halma ook eene vrouw, die uit werken gaat, en zich daarmede afslooft.

WERKSPELDE, z. n., vr., *der*, of *van de werkspelde*; meerv. *werkspelden.* Van *werken* en *spelde.* Een werktuig van de speldewerkers: *die werkspelde is te grof voor mijn speldewerk.*

WERKSTELLIG, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *werk* en *stellig*, van *stellen.* Dat in het werk gesteld wordt: *waarom maakt gij uw ontwerp niet werkstellig?* Van hier *werkstelligheid*, *werkstelliglijk*, Halma. Zamenstell.: *bewerkstelligen*, enz. — *onwerkstellig.*

WERKSTUK, z. n., o., *des werkstuks*, of *van het werkstuk*; meerv. *werkstukken.* Van *werken* en *stuk.* Een ding, dat met bijzondere kunst, of moeite, vervaardigd is: *een werkstuk van Gods hand. Het werkstuk van Vulkaen.* Vond.

WERKTIJD, z. n., m., *des werktijds*, of *van den werktijd*; meerv. *werktijden.* Van *werk* en *tijd.* Tijd om te werken, of wanneer men werken moet.

WERKTUIG, z. n., o., *des werktuigs*, of *van het werktuig*; meerv. *werktuigen.* Van *werken* en *tuig.* Tuig, gereedschap, waarvan men zich in het werken bedient: *een kistenmakers werktuig.* Halma. Al wat als hulpmiddel tot verrigting van iets verstrekt: *het teedere werktuig van het gezigt. Hare handelingen zijn wercktuijgen van gewelt. Hij was het werktuig der Voorzienigheid ter bevordering van den vrede.* Van hier *werktuigelijk.* Zamenstell.: *werktuigkunde*, *werktuigkundig*, *werktuigmaker*, enz.

WERKTUIGELIJK, bijv. n. en bijw., *werktuigelijker*, *werktuigelijkst.* Van *werktuig.* Zie *lijk.* Al wat met even weinig overleg verrigt wordt, als er bij een werktuig plaats grijpt: *ik maakte eene werktuigelijke beweging met de hand*,

hand, waaruit mijn afgrijzen bleek. Als bijw., zonder eenig eigen overleg: *de daaden der dieren geschieden, volgens Descartes, werktuiglijk.* HALMA. Van hier *werktuigelijkheid.* Zamenstell.: *onwerktuigelijk.*

WERKTUIGKUNDE, z. n., vr., *der,* of *van de werktuigkunde;* zonder meerv. Van *werktuig* en *kunde.* Kunde van het zamenstel, en de werkkracht, van allerlei werktuigen: *hij is in de werktuigkunde zeer bedreven.* In overeenstemming hiermede is *werktuigkundig* met de gezegde kunde begaafd.

WERKVERBOND, z. n., o., *des werkverbonds,* of *van het werkverbond;* zonder meerv. Van *werk* en *verbond.* Een verbond, 't welk God met den eersten mensch zou hebben aangegaan.

WERKVOLK, zie *werkgast.*

WERKWINKEL, z. n., m., *des werkwinkels,* of *van den werkwinkel;* meerv. *werkwinkels.* Van *werk* en *winkel.* Een winkel, waar men werkt.

WERKWOORD, z. n., o., *des werkwoords,* of *van het werkwoord;* meerv. *werkwoorden.* Van *werk* en *woord.* Een bijzonder deel der rede, waarover zie INLEIDING, bladz. 128 env.

WERKZAAM, bijv. n. en bijw., *werkzamer, werkzaamst.* Van *werk* en *zaam.* Genegen tot werken: *een werkzaam man.* Met werk onledig: *hij blijft nog steeds werkzaam.* Bij de voorstanders van bevindingen, hiermede begunstigd: *die zondaar begint werkzaam te worden.* Als bijw., vlijtiglijk en ijverig: *hij behartigt alles werkzaam en trouwelijk.* Van hier *werkzaamheid,* dat, even als *bezigheid* in het meerv. wel eens voor het gene men verrigt gebezigd wordt: *waarin bestaan zijne voornaamste werkzaamheden?* Zamenstell.: *onwerkzaam.*

WERKZAAMHEID, zie *werkzaam.*

WERP, zie *werpte,* en *worp.*

WERPANKER, zie *werpen.*

WERPDRAAD, zie *werpte.*

WERPEL, zie *werpen.*

WERPELING, z. n., m., *des werpelings,* of *van den werpeling;* meerv. *werpelingen.* Van *werpen.* Zie *ling.* KIL. *werpelinck, worpelinck,* en *verwerpelinck,* en *wederdeege,* in de beteekenis van een jong, dat door de moer verstooten wordt, buiten welke *werpeling* en *worpe-*

peling voorts ook evenveel welk geworpen jong aanduiden: *die werpelingen van de beesten, die ghi hebt in voedenisse.* v. HASS.

WERPEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wierp, heb geworpen.* KIL. en elders ook *worpen.* Met hevigheid door de lucht van zich af drijven: *het werptuig wierp eene hagelbui van steenen. Men begon al meer en meer bommen te werpen. Die vijerspranckelen, pijlen, ende doodelicke dingen, werpt.* BIJBELV. *De schilder worpt van spijt de spongie nat van spogh naer 't paert toe.* VOND. Met meer of min hevigheid nederwaarts doen vallen: *de Prins van Parma — werd — op zijn plat geworpen*, dat is, plat ter aerde neder. HOOFT. *So wierp sij het kint onder een van de struijcken.* BIJBELV. *Doch wilt ghij tarwe en zware spelte in d'aerde werpen.* VOND. *Ter aarde, in het water, over boord, in het vuur, op den grond*, enz. *werpen. Iemand omver werpen*, is hem omver doen vallen. *Een huis omver werpen*, is, hetzelve doen neerstorten. *Iemands stellingen*, enz. *omver werpen*, is, dezelve wederleggen. *Iemand een gat in het hoofd, de oogen daaruit*, enz. *werpen*, is, hem, al werpende, derwijze beschadigen. *Zich in het stof werpen*, beteekent, opzettelijk ter aarde vallen, om zich ten diepste voor iemand te vernederen. *Zich in eenen drom van vijanden werpen*, is, daarin dringen. *Volk in eene vesting werpen*, is, hetzelve schielijk daarin doen trekken. *Iemand in de gevangenis werpen*, hem daarin doen sluiten. *Eenen mantel van*, of *om, het lijf werpen*, hem van, of aan, het lijf doen. *Jongen werpen*, is, dezelve ter wereld brengen: *door vrees gedrongen, werpen z', in dien nood, haar jongen.* L. D. S. P. *Zijne oogen op iemand werpen*, is hem beschouwen, verkiezen, begeeren: *hij wierp zijne oogen op die weduwe. Negen oogen werpen*, is, de dobbelsteenen derwijze werpen, dat derzelver bovenzijden negen oogen vertoonen. In: *met dobbelsteenen werpen, met steenen, met scheldwoorden*, enz., *om zich henen werpen*, is *werpen* steeds onzijdig; maar in: *met steenen*, enz. *werpen* wordt het vaak bedrijvend, als de werking tot een voorwerp overgaat, dat men zoekt te treffen: *ik wierp den hond met eenen steen.* Spreekw.: *als men eenen hond werpen wil, vindt men ligt eenen steen*, zie *steen.* Van hier *werf, werp*, of *worp, werpel*, of

worpel, een dobbelsteen, bij Kil. — *werpelick*, Kil., *werpeling*, *werper*, *werping*, *werpsel*, *werpte*. Zamenstell.: *werpanker*, *werpdraad*, *werpgaren*, *werpgeweer*, *werplans*, *werplood*, *werpnet*, *werppijl*, *werpschicht*, *werpschijf*, *werpspeer*, *werpspel*, *werpspies*, *werptol*, *werptuig*, enz. *Afwerpen*, *heenwerpen*, *onderwerpen*, *opwerpen*, *tegenwerpen*, *toewerpen*, *uitwerpen*, *verwerpen*, *voortwerpen*, *wegwerpen*, enz.

Werpen, *worpen*, hoogd. *werfen*, oudopperd. *werfan*, nederd. *warfen*, zweed., ijsl. *varpa*, Ulphil. *wairpan*, middeleeuw. lat. *guerpire*, is van eenen onzekeren oorsprong.

WERPGAREN, zie *werpte*.

WERPNET, zie *werpen*.

WERPSEL, z. n., o., *des werpsels*, of *van het werpsel*; meerv. *werpselen*, en *werpsels*. Van *werpen*. Zie *sel*. Het gene geworpen wordt, doch naauwelijks anders gebruikelijk, dan in de zamenstell.: *opwerpsel*, *tusschenwerpsel*, *uitwerpsel*.

WERPTE, z. n., vr., *der*, of *van de werpte*; zonder meerv. De inslag, die door de schering geworpen wordt, en niet die schering zoo als Kil. wil, die dit woord met *werp*, *werpdraad*, en *werpgaren* verwisselt. In het hoogd. luidt het *werfte*, of *werft*; en het komt van *werpen*.

WERVEL, z. n., m., *des wervels*, of *van den wervel*; meerv. *wervelen* en *wervels*. Eigenlijk, al wat draait; van hier, bij Kil., een maalstroom, en, even als dit woord, het water dat in eenen maalstroom rondgedreven wordt, een draaikolk, bij Kil. anders *wervelpoel*. Voorts bij denzelfden Kil. de nek; en een langwerpig schijfje, dat om eenen spijker ronddraait: *doe den wervel op de deur!* Van waar de spreekw. van *den wervel draaijen*, het voornaamste bestuur van zaken voeren: *geen stokebrant magh hier den wervel draeien*. Vond. (Voorts verwisselt men *wervel* ook met *wervelbeen*.) Van hier *wervelen*. Zamenstell.: *wervelader*, *wervelbeen*, *werveldraaijer*, *wervelenhout*, *wervelhoren*, *wervelpoel*, *wervelwind*, *wervelziek*, enz. *Lendewervel*, *zijdewervel*, enz.

Wervel, nederſ. *warbel*, hoogd. *wirbel*, zweed. *hwirfwel*, eng. *whirl*, komt van het oudd. *werben*, zweed. *hwerfwa*, in eenen kring ronddraaijen, van het ou-

oude *werven*, omdraaijen, verwant aan het lat. *verte-re*, en ons *warren*, van waar *warrelwind*.

WERVELBEEN, z. n., o., *des wervelbeens*, of *van het wervelbeen*; meerv. *wervelbeenderen*. Van *wervel* en *been*. Een been van de ruggegraat: *het ruggemerg loopt door de wervelbeenderen*.

WERVELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wervelde*, *heb gewerveld*. Van *wervel*. Met den wervel sluiten: *gij hebt die deur niet goed gewerveld*. Bij Kil. ook draaijen, over het algemeen.

WERVELENHOUT, z. n., o., *des wervelenhouts*, of *van het wervelenhout*; zonder meerv. Van *wervel* en *hout*. De amandelbladige wilg: *omstreeks Wijk bij Duurstede vindt men wervelenhout*.

WERVELHOREN, z. n., m., *des wervelhorens*, of *van den wervelhoren*; meerv. *wervelhorens*. Van *wervel* en *horen*. Een horen, die tot het geslacht der zoogenoemde Tollen behoort: *men vindt den wervelhoren in de Middellandsche zee*.

WERVELPOEL, zie *wervel*.

WERVELWIND, z. n., m., *des wervelwinds*, of *van den wervelwind*; meerv. *wervelwinden*. Van *wervel* en *wind*. Warrelwind, dwarlwind: *gelijck kaf, dat de wervelwint wechsteelt*. Bijbelv.

WERVELZIEK, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wervel* en *ziek*. Aan draaijingen in het hoofd lijdende: *ik word wervelziek van al die beweging*. *Wervelsiecke beeste*. Kil. Van hier *wervelziekte*.

WERVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wierf*, *heb geworven*. Oulings met moeite verkrijgen: *uten diepe ghewervet*. v. Hass. *Alle hare have die sij geworven hadden*. Bijbelv. *Zij, die de kroone draaght, en hoeft ze niet te werven*. Hooft. *Doch wij verworven, 't geen bij nootlot stont te werven*. Vond. *Die soo veel heeft, ofte weet te werven*. R. Visscher. Hedendaags bezigt men in dezen zin *verwerven*, en komt *werven* enkel voor in dien van krijgsvolk aannemen: *er wordt sterk geworven*; of in dien van leden voor een of ander gezelschap bijeen brengen: *hij werft voor de Maatschappij* enz. Bij Kil. vindt men nog meer andere beteekenisfen, die *werben* in het hoogd. nog ten deele heeft. Van hier *gewerf*, *wer-*

ver, *werving*. Zamenstell.: *werfhuis*, *werfofficier*, enz. *Aanwerven*, *verwerven*, enz.

Werven, hoogd. *werben*, nedersf. *warben*, ULPHIL. *quairban*, KERO, ISID. *hwerban*, zweed. *verfva*, is verwant aan *wervel*, en beteekent eigenlijk ronddraaijen, in eene gestadige beweging, gestadig werkzaam, zijn.

WERWAARTS, bijw., even als *derwaarts*, *velerhande*, enz., uit eenen dubbelen tweeden naamval zamengesteld, als uit dien van het oude *we*, dat aan *wie*, welke, enz. beantwoordt; zie *wie*; en uit den tweeden naamval van *waart*. Waarheen, zoo in eenen vragenden zin, als in eenen betrekkelijken: *het land*, *werwaarts ik hem zond*. *Werwaarts is hij verhuisd? Werwaarts ik mij wend*, *ik vind nergens*, *heul noch troost*.

WESHALVE, voegw. Van het oude *we*, (dat thans evenzeer door *wie* vervangen wordt, als *de*, waarvan *deshalve* en *derhalve*, door *die*,) en *halve*. Alwaarom, om welke reden: *weshalve ik hem voorhield*. In dezen zin gebruikt men nu en dan ook wel eens *weswege*, dat aan *deswege* gelijkvormig is.

WESP, z. n., vr., *der*, of *van de wesp*; meerv. *wespen*. Een bekend insekt, waarvan men zeventien, of achttien, soorten telt: *eene getergde wesp*. *Mijn volk is van die wesp ook selden hard gesteken*. D. DECK. Zamenstell.: *wespenet*, *wespenhonig*, *wespennest*, enz. *Akkerwesp*, *basterdwesp*, *bladwesp*, *boschwesp*, *moerwesp*, *steenwesp*, *veldwesp*, *wandwesp*, *werkwesp*, enz.

Wesp, nedersf., hoogd., opperd. *wespe*, angelsf. *waespe*, eng. *wasp*, deen. *hvespe*, fr. *quespe*, *quepe*, ital., lat. *vespa*, gr. *σφηξ*.

WESPENNEST, z. n., o., *des wespennests*, of *van het wespennest*; meerv. *wespennesten*. Van *wesp* en *nest*. Wordt figuurlijk gebruikt, in: *een wespennest verstoren*, een aantal van bittere menschen tegen zich in beweging brengen.

WEST, bijv. n. en bijw., zonder vergrootingstrappen. Dat tegen Oost overstaat: *de wind is West*. Zie voorts, nopens het bijvoegelijk gebruik van dit woord, *Westewind*. Als bijw.: *het ligt vlak West van ons*. In het onz. geslacht als z. n., de westelijke zijde van een ding, anders deszelfs *westkant* en *westzijde*: *de deur*

is

is aan het West van het huis, en het westelijk gedeelte van eene plaats, een land, enz.: *hij woont daar ginds in 't West*. Onbepaaldelijk, het westelijk gedeelte der wereld: *'t Oost, het West, of 't woeste Noord, brengt geen ſtaatsverheffing voort*. L. D. S. P. *Terwijl het West noch ſtarren zag*. Brandt. *In 't West noch niet gedaan zijn de bruine grijnzen van des hemels vrolijk aanſchijn*. Hooft. *Blies al den neeveligen douw, en 't quaad fenijn met kracht naa 't West*. Six v. Chand. Ook bezigt men *West* als z. n., vr. in: *naar de West, in de West, uit de West*, naar, in, of uit, Westindie; en in: *om de West*, op de Westkust: *hij woont om de West*, of langs die kust: *wij voeren om de West*. Voorts is *uit den Westen* misſchien een gebogene naamval van een mannelijk *West*, dat aan het mannelijk *Noord* beantwoordt; zie *noord* en *westen*. Nopens het ſpreekw.: *Oost West t'huis best*, zie *Oost*. *West ten Noorden, Westnoordwest*, en *West ten Zuiden, Westzuidwest*, wordt van dingen gebezigd, die aan weerskanten van het West gelegen zijn: *wij zagen land West ten Zuiden van ons*. *De wind was Westzuidwest*. Voorts komen van *West, westelijk, Westen, Wester*, enz. Zamenſtell.: *Westewind, Westeinde, Westfalen*, enz. *Westhoek, Westindie, Westkant, Westkim, Westkust, Westland, Westvaarder, Westvries, Westvriesland, Westwaarts, Westzane, Westzaandam, Westzijde*, enz.

West, hoogd., eng. ook *west*, fr. *ouest*. Vergelijk *Noord* en *Oost*, z. n.

WESTELIJK, bijv. n. en bijw., *westelijker, westelijkst*. Van *west*, zie *lijk*. In het West gelegen, of uit het West komende: *de wind wordt nog westelijker*. Als bijw., aan de westzijde: *het ligt westelijk van ons*. Van hier *westelijkheid*. Zamenſtell.: *Noordwestelijk, Noordnoordwestelijk, Westnoordwestelijk, Westzuidwestelijk, Zuidwestelijk*, en *Zuidzuidwestelijk*.

WESTEN, z. n., o., *des westens*, of *van het westen*; zonder meerv. Het westelijke gedeelte van evenveel welk ding: *de toren ſtaat gemeenlijk aan het Westen van de Kerk*. *Leijd dese recht af beneden nae het westen der ſtadt*. Bijbelv. *De Kananiten uit het Westen van Palestina*. Onbepaaldelijk, het westelijke gedeelte der

wereld: *drie fiende nae het Noorden, ende drie fiende nae het Westen.* Bijbelv. *Zoo verr' als 't Oost van 't Westen is gelegen. De wind blaast uit den Westen. Dat uit den Westen dan met laauwe blaasjens aamt.* Hooft.

WESTER, bijv. n. en bijw., zijnde de vergrootende trap van *West*, als *Ooster*, *Noorder* en *Zuider*, van *Oost*, *Noord* en *Zuid*. *Oock fal hij den ooster ende wester hoeck hebben.* Bijbelv. *Wester kerk*, *wester landpale*, *wester markt*, *wester toren*, *wester vleugel*, enz. Dikwerf wordt het ook aan 't zelfstandig naamw. vastgehecht: *van den oosterhoeck*, *tot den westerhoeck toe.* Bijbelv. En zoo ook *westermarkt*, *westertoren*, enz. Zie *oost*. Van hier *westersch*, dat tot het Westen betrekkelijk is: *de westersche volken*, *het westersche Keizerrijk.*

WESTERSCH, zie *wester.*

WESTEWIND, z. n., m., *des westewinds*, of *van den westewind*; meerv. *westewinden*. Verkleinw. *westewindje*. Van *west* en *wind*. De wind, die uit het west waait: *gelijck een korenair van westewint geleckt.* Vond. *Als d'aem des westewints, die elk den schoot vol vruchten regent.* Moon. — Kil., Halma, en anderen, schrijven *westenwind*; en houden *westen* aan het hoofd van dit woord voor eenen gebogenen naamval van het onz. z. n. *west*; maar als men in den eersten naamval *westewind* bezigt, beschouwt men *weste* aan het hoofd van dit woord als bijvoegelijk, en verbuigt men het somwijlen, even als of het niet met het z. n. *wind* tot een woord vereenigd was; ja men vindt het wezenlijk op zich zelf gelaten in: *eenen feer stercken westen wint.* Bijbelv. Vergelijk *Oost* bijv. n., en *wekleven.*

WESTFAAL, *Westfaalsch*, zie *Westfalen.*

WESTFALEN, z. n., o., *des Westfalens*, of *van het Westfalen*; zonder meerv. Eigenlijk een hertogdom, dat, even als het naburige graaffchap Recklinchhausen, aan den Aartsbisschop van Keulen plagt toe te behooren: *de hoofdstad van Westfalen is Arensberg.* Voorts een der kreitsen van het voormalige Duitsche rijk, eigenlijk *de Westfaaltsche Kreits* geheeten. En thans draagt eene vereeniging van landen ten Oosten van Munster en Arensberg, den naam van *het Koningrijk van Westfalen.* Van hier *Westfaal*, hoogd. *Westphale*, iemand uit Westfalen; en van daar wederom *Westfaalsch*, dat tot Westfalen behoort, of daaruit afkom-

stig

ftig is. *Westfaling*, een inwoner van Westfalen, of een van derzelver inboorlingen.

WESTFALING, zie *Westfalen*.

WESTINDIE, z. n., o., *van het Westindië*; meerv. *Westindien*. Van *West* en *Indië*. Anders ook *de West*. Een gedeelte van Amerika en deszelfs eilanden: *hij vaart op Wesindië*. Van hier *Westindisch*, en de zamenftell.: *Westindischvaarder*, anders *Westvaarder*.

WESTKANT, zie *west*.

WESTKIM, z. n., vr., *der*, of *van de westkim*; zonder meerv. Van *west* en *kim*. De westelijke gezigteinder: *tot de nacht, ter westkim opgevlogen, de lucht met zwart bekleedt*. ROTGANS.

't Was avond, en de zon, gehuld met goud en ftralen,
Scheen thands, te Berfeba, ter westkim in te dalen. HOOGVL.

WESTLAND, z. n., o., *des Westlands*, of *van het Westland*; zonder meerv. De landftreek ten Zuidwesten van Delft en den Haag: *een boer uit het Westland*. Van hier *Westlandsch*. Van *West* en *land*.

WESTVAARDER, zie *Westindie*.

WESTVRIES, zie *Westvriesland*.

WESTVRIESLAND, z. n., o., *des Westvrieslands*, of *van het Westvriesland*; zonder meerv. Van *West* en *Vriesland*. Dat gedeelte van Noordholland, waarin Hoorn, Enkhuizen en Medemblik, gelegen zijn: *de ftaten van Holland en Westvriesland*. De inwoners dezer landftreek plagten den naam van *Westvriezen* te voeren, en werden ook wel eens blootelijk *Vriezen* genoemd.

WESTWAARTS, bijw., van *west* en *waarts*. Naar het westen toe: *wij zeilden westwaarts*. Hierbij voegt men dikwijls *heen*, of *henen*: *hij toog westwaarts heen*.

WESTZUIDWEST, zie *west*.

WESTZIJDE, zie *west*.

WESWEGE, zie *weshalve*.

WET, z. n., vr., *der*, of *van de wet*; meerv. *wetten*. Eene fchriftelijke bepaling van algemeene pligten, die van hooger hand voor een ieder vastgefteld is: *hij, die zich draagt naar 't voorfchrift van uw wet*. L. D. S. P. *Erfgewoonte, en wijze, en wet en fchijn van reden*. VOND. *Het volk kon door geen wetten het ftroopen van des lands gemeene veldt beletten*. HOOGVL. *Geen meerder kracht, van de wet te doen onderhouden, dan de voorgang van den Vorst*. HOOFT. *Al wat God in*

de wet voorschrijft. VOLLENHOVE. *Die de wet ook tot een stip voldoet.* D. DECK. *Waer geen wet en is, daer en is oock geen overtredinge.* BIJBELV. *Eene wet worden*, is, zoo sterk in zwang geraken, als of het door eene wet aanbevolen ware. *Ergens eene wet van maken*, is, een ieder daartoe verpligten. *De gewoonte maakt eene wet*, men wordt eindelijk verpligt tot opvolging van eene gevestigde gewoonte. *Nood breekt wetten*, ontheft iemand van de verpligting, die er anders op hem ligt. *Iemand de wet stellen*, of *voorschrijven*, is, min of meer willekeurig over hem gebieden. In de Godgeleerdheid is *de wet* de Mozaische: *om na de gewoonte der wet met hem te doen.* BIJBELV. De vijf zoogenoemde boeken van Mozes: *na het lesen der wet ende der Propheten.* BIJBELV. Het eigenlijke wetboek van Mozes: *daerna las hij overluijt alle de woorden der wet.* BIJBELV. De huishouding des O. Verbonds: *onder de wet, zoo wel als onder het Evangelie.* Ook is de *wet* meermalen het opperste regerings-Collegie van eene stad: *de Heeren van de wet.* Eindelijk wordt *wet* voor gewoonte, mode, genomen:

Nu met pluymen licht beset,
Dan heel kael naer de oude wet. GESCH.

Van hier *ouderwets*, zie *oud* — *wetachtig*, *wettelijk*, *wetteloos*, *wettig*, *wettisch*, enz. Zamenstell.: *wetboek*, *wetdrager*, oul. voor *wetgever: die here is onse wetdragher.* BIJB. 1477. — *wetgeleerde*, *wetgevend*, *wetgever*, *wetgeving*, *wethouder*, *wetschender*, *wetsteller*, *wetverbreker*, enz. *Grondwet*, *kloosterwet*, *krijgswet*, *oorlogswet*, *schoolwet*, enz.

WETACHTIG, zie *wettig.*

WETDRAGER, zie *wetgever.*

WETE, zie *weet.*

WETEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik wist, heb geweten.* Bedrijvend, met eene duidelijke en zekere bewustheid en kennis omvatten: *ik weet alles reeds, wat gij mij zeggen kunt. Zoo draa daar eesels zijn geseeten, se schijnen alle dingh te weeten.* SIX v. CHAND. *Die de redene en weten niet.* BOETH. *ô Jongman! zijt ge graege om dit te weeten.* VOND. *Ik behoef het niet te gelooven, want ik weet het. Iets niet willen weten*, is, zich daarvan onkundig houden. *Iemand iets doen*, of *laten, weten*, hem daarvan verwittigen. *Iets van iemand*

mand weten, is iets, dat hem aangaat, of dat men van hem vernomen heeft. *Den weg weten*, *een huis weten*, enz. is weten, waar het is: *weet gij mijnen hoed niet? Wie weet*, of, *men kan niet weten, wat er gebeurt*, beteekent, er kan het een of ander, er kan veel gebeuren, dat den ſtaat der zaken verandert. *Weet gij wat?* is eene gemeenzame, en *weet!* eene deftige uitdrukking, om aandacht te verwekken. *Te weten* beantwoordt aan *namelijk*; *wel te weten* is, zoo men alles wel voor oogen houden en bepalen wil. Voorts is *ergens van weten* er ongemak van hebben: *ſchoon hij meer dan gewoonlijk dronk, hij wist er niets van.* Er gevoel van hebben: *hoe weinig weten die kinderen van den dood hunner moeder!* Er bewustheid, kennis, van hebben: *daar weet ik niets af.* Ook onz.: *niemand weet er van. Van dien dach ende uijre en weet niemant.* BIJBELV. De noodige kennis, of bekwaamheid ergens toe hebben: *een ijegelick van u wete ſijn vat te beſitten.* BIJBELV. *Veel Griekſe woorden wist te ſeggen uijt ſijn hooft.* WESTERB. *En wist het hemelsch en het aertsch van een te ſchiften.* VOND. Eindelijk is *dank weten* eene zeer oude ſpreekwijze, waarin *weten*, volgens ADELUNG, van het voorgemelde verſchilt, en, even als *wiſſen*, in het hoogd. *dank wiſſen*, met ons *wijzen*, bewijzen, hoogd. *weiſen*, zweed. *weta*, bewijzen, geven, overeenkomt. Daarentegen ſchrijven ſommigen *dank wijten*, waar tegen HUIJDECOPER zich heeft aangekant; ſchoon *wijten* ook in eenen goeden zin, voor toebrengen, is gebezigd geworden, en als zoodanig zeer wel bij *dank* zou voegen. Zelden toch zal men hooren: *wij weten hun geen' dank daarvoor*, maar wel: *wij wijten* enz. En nimmer hoort men, in den verleden tijd: *wij wisten hun geen' dank*, maar wel: *wij weten* enz. Hiertegen toont REITZ, dat ons *dank weten* allezins met het Griekſche χαριν ειδειν ſtrookt. Van hier *weet*, *wete*, *weten*, z. n., *wetenis*, *wetentlick*, KIL. — *wetenheid*, *wetenſchap*, *weter*, *wetigh*, KIL. Zamenſtell.: *weetal*, *weetgierig*, *weetlust*, *weetniet*, enz.

Weten, eng. *weten*, zweed. *weta*, ijsl. *vita*, ULPHIL. *vitan*, oudd. *wiſſan*, *wizzen*, hoogd. *wiſſen*, vries. *wite*, gr. ειδειν, ſchijnt verwant aan het lat. *videre*, zien, boh. *wedeti*.

WETEN, z. n., o., *des wetens*, of *van het weten*; zon-

zonder meerv. De daad van weten: *al ons weten blijft gebrekkig*. *Naar mijn weten*, is, voor zoo veel ik weet: *er is, naar mijn weten, nog geen schip aangekomen*. Dezelfde beteekenis heeft, *mijns wetens*. *Naar mijn beste weten*, is, naar al de kennis, die ik er van heb. *Met iemands weten*, is, zoo, dat iemand er van weet: *ik deed het met haar weten*. Anders *met iemands medeweten: ook met medeweten sijnes wijfs*. Bijbelv. *Willens en wetens*, is, met opzet. Zamenstell.: *wetenswaardig*, enz.

WETENSCHAP, z. n., vr., *der*, of *van de wetenschap*; meerv. *wetenschappen*. Van *weten*, zie *schap*. Kennis: *naar mijne beste wetenschap*. *Uit onze zekere wetenschap, en onzen Koninglijken wil schrander en genegen tot vaders wetenschap*. Vond. *Hebt ghij wetenschap van de opwegingen der dicke wolcken*. Bijbelv. Een weetje: *het is geene kunst, maar eene wetenschap*. *Nu geef ick het u gewonnen met uwe krachtige wetenschap*. Vond. Een voorwerp van kennis en navorsching: *hij legt zich op de wetenschappen toe*. Van hier *wetenschappelijk*, hoogd. *wissenschaftlich*, van *wissenschaft*, nederf. *witskup*, zweed. *wetenskap*.

WETER, z. n., m., *des weters*, of *van den weter*; meerv. *weters*. Van *weten*. Al wie weet. Bijkans niet gebruikelijk dan in de zamenstell.: *betweter*, enz.

WETGEVER, z. n., m., *des wetgevers*, of *van den wetgever*; meerv. *wetgevers*. Evenzeer, als *wetgevend* en *wetgeving*, van het ongebruikelijke *wetgeven*, en daarmede van *wet* en *geven*, afkomstig. Kil. *wetsteller*. Oul. ook *wetdrager*, zie *wet*. Al wie wetten geeft, of dezelve helpt geven, en lid van een wetgevend ligchaam is: *hij werd tot wetgever benoemd*. *De Mohammedanen vereeren hunnen wetgever buitensporiglijk*.

WETHOUDER, z. n., m., *des wethouders*, of *van den wethouder*; meerv. *wethouderen* en *wethouders*. Van *wet* en *houden*. Een lid van zulk een regeringscollegie, als in sommige steden den naam van *de wet* plagt te voeren: *wethouders en raden in de Vroedschap*. Van hier *wethouderschap*.

WETSCHENDER, zie *wetverbreker*.

WETSTAAL, z. n., o., *des wetstaals*, of *van het wetstaal*; meerv. *wetstalen*. Van *wetten* en *staal*. Een staal,

ſtaal, waarop de ſlagers hunne mesſen wetten: *hebt gij geen wetſtaal bij de hand?*

WETSTEEN, z. n., m., *des wetſteens*, of *van den wetſteen*; meerv. *wetſteenen*. Van *wetten* en *ſteen*. Een ſteen, waarop men mesſen, en ander ijzerwerk, wet en ſcherpt; en figuurlijk, al wat tot opſcherping van iets dient: *twist is de wetſteen van 't vernuft.*

WETSTELLER, zie *wetgever.*

WETTE, zie *wetten.*

WETTELIJK, zie *wettig.*

WETTELOOS, bijv. n. en bijw., *wetteloozer*, *wetteloost*. Van *wet* en *loos*. Van wetten onvoorzien, of daaraan geen gehoor gevende: *een wetteloos en ongebonden ras van menſchen.*

WETTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wettede*. *heb gewet*. IJzerwerk door heen en weder ſtrijken ſcherpen: *indien ick mijn glintzerende ſweert wette.* Bijbelv. Van hier *wette*, Kil. ook *waete*, Ottfrid. *wasſida*, ſcherpte, verwant aan het oudopperd. *wets*, *waſs*, zweed. *hvaſs*, Kil. *wettigh*, *waetigh*, ſcherp. Zamenſtell.: *wetſtaal*, *wetſteen*, enz.

Wetten, hoogd. *wetzen*, Ottfrid. *wezzan*, angelſ. *hwettan*, zweed. *hvaſsa*, deen. *hvädſe*, wend. *wotſin*, beteekent eigenlijk heen en weder ſtrijken, en ſchijnt die beteekenis aan zijnen klank verſchuldigd te wezen.

WETTIG, zie *wetten.*

WETTIG, bijv. n. en bijw., *wettiger*, *wettigst*. Van *wet*, zie *ig*. Evenveel als *wettelijk*; en oulings bezigde men ook *wetachtig*. Met de wetten overeenkomſtig: *mijn wettig aandeel aan dat goed. Wettighe huijsvrouwe.* Kil. — Als bijw., naar de wetten, en men voegt bij *wettig* doorgaans *wel*: *zij zijn wel en wettig getrouwd.* Voorts gebruikt men *wettig* bijzonderlijk wegens een huwelijk: *in eenen wettigen echt vereend. In 't kuisch en wettigh bed met zin en ziel verzaemde.* Vond. Of wegens kinderen, die uit eene wettige verbintenis geſproten zijn: *onterf geen wettig kroost! Ten zij Neptuin zijn wettigh bloet verſchoone.* Vond. Van hier *wettigen*, wettig maken, of verklaren, *wettigheid*, *wettiglijk*. Zamenſtell.: *onwettig*, enz.

WETTIGEN, zie *wettig.*

WETTISCH, bijv. n. en bijw., *wettiſcher*, *zeer wettisch.*

Van

Van *wet*. In de Godgeleerdheid, naar de wet afgemeten: *wettische geregtigheid*. Een *wettisch mensch* is een werkheilig.

WETVERBREKER, z. n., m., *des wetverbrekers*, of *van den wetverbreker*; meerv. *wetverbrekers*. Van *wet* en *verbreker*, van *verbreken*, dat hier iets van het hoogd. *verbrechen* heeft. Anders *wetschender*. De overtreder van eene wet: *tergt, als de snoodste wetverbreeker, den hoogsten wreeker*. L. D. S. P.

WEVEL, z. n., m., *des wevels*, of *van den wevel*; meerv. *wevels*. Van *weven*. Hoogd. *webel*; en daar, even als bij KIL., de werpte, of inslag, van een web, anders *weveldraad* en *wevelgaren*. Voorts beantwoordt *wevel*, *wevelworm*, bij hem aan *kalander*, aan *boonworm*, enz.

WEVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik weefde, heb geweven*. Eigenlijk, langzaam heen en weer bewegen. In het gebruik, door middel van zulk eene beweging van eenen draad door eene schering, voortbrengen: *linnen*, enz. *weven*. *De rock nu was sonder naedt van boven af geheel geweven*. BIJBELV. Van hier *geweef*, *web*, *webbe*, *weefsel*, *weefster*, *wevel*, *wever*, enz., *weverij*, *weving*, de daad van weven; anders *het weven*. Zamenstell.: *weeftouw*, enz. *Aanweven*, *afweven*, *doorweven*, *voortweven*, enz.

Weven, eng. *weave*, angelf. *wefan*, zweed. *väfva*, oudopperd. *weban*, hoogd. *weben*, is verwant aan *zweven*; en men vindt van deszelfs eigenlijke beteekenis hier te lande, maar vooral in het hoogd. nog veel meer andere sporen.

WEVER, z. n., m., *des wevers*, of *van den wever*; meerv. *wevers*. Van *weven*. Al wie weeft, maar inzonderheid, al wie zijn dagelijks bedrijf van het weven maakt: *de wevers van de witte stoffe*. BIJBELV. Van hier *weverij*, het handwerk of de kunst, van eenen wever. Zamenstell.: *weversboom*, *weverskam*, *weversspoel*, enz. *Kousenwever*, *lakenwever*, *linnenwever*, *lintwever*, *saaiwever*, *stofjeswever*, *zijdewever*, enz.

WEVERIJ, zie *wever*.

WEVING, zie *weven*.

WEZEL, z. n., vr., *der*, of *van de wezel*; meerv.

wezels. Een zoogdierengeslacht, waarvan men zeven verschillende soorten telt: *het hermelijntje behoort tot de wezels*. *Galantis in eenen wezel*. VOND. *Zoo bang als eene wezel* is zeer bang. Zamenstell.: *wezelbont*, *wezelvangst*, enz. *Hermijnwezel*, enz.

Wezel, hier en daar ook *wezeling*, nederſ. *weſelke*, hoogd. *wieſel*, fr. *fisſeau*, eng. *weeſel*, angelſ. *weſle*, zweed. *wesla*.

WEZEL, z. n., o., *des wezels*, of *van het wezel*; zonder meerv. Eene stad, aan den mond van het kanaal, dat den Rhijn met de Oostzee vereenigt: *die wezel innam met een ſprong*. VOND. Van hier *wezelsch*, enz.

WEZEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik was*, *ben geweest*, en *gewezen*, dat intusſchen enkel als bijv. n. gebezigd wordt, terwijl de tegenwoordige tijden in geen gebruik meer zijn, en men zich in de gebiedende wijze enkel van *wees* en *weest* bedient. Zijn bestaan genieten, en zoo of zoo bestaan: *eer de wereld was*. *Als of hun hulp mij waar' van nooden*. L. D. S. P. Van hier *wezen*, *wezenheid*, KIL. *wezenlijk*, enz. Zamenstell.: *aanwezend*, *afwezig*, enz.

Wezen, nederſ. *weſen*, angelſ., ISID., KERO. *weſan*, ULPHIL. *wiſan*, vries. *wêſe*, is naauw verwant aan het lat. *esſe*, gr. ἐσεθαι, en aan het zweed. *vara*, ijsl. *vera*, die even hetzelfde beteekenen, ja aan *weren* duren, en de gelijkluidende woorden van andere talen; zie *weren*.

WEZEN, z. n., o., *des wezens*, of *van het wezen*; meerv. *wezens*. Eigenlijk de onbepaalde wijs van *wezen*. Het zijn, het bestaan: *wie ſchonk u wezen en beſtaan? Die van d'oceaen weleer uw weſen hebt ontvaen*. D. JONKTIJS. *In wezen zijn*, is bestaan genieten: *al wat in wezen is*. *Voor de formeloose masſ des grooten alls in weſen was*. D. DECK. *Nog in wezen zijn*, is, nog leven: *is uw vader nog in wezen?* of nog in zijnen vorm gebleven zijn: *dat gasthuis is niet meer in wezen*, *maar in eene fabrijk veranderd*. *Kinderen laten het gene men hun geeft niet lang in wezen*. Voorts is *wezen* dat gene, 't welk een ding van alle anderen onderſcheidt, en het tot zulk een ding maakt, als het is: *in het wezen der zaak*. *Gelijk een dochter uit den aert in wezen en*

natuur. VOND., bij wien men elders eenigzins anders leest: *dat dit niet een koeij in 't wezen waer. God is een in wezen. Onderscheid den schijn van het wezen.* Bij KIL. ook *wesenheijd*, hoogd. *wesenheit.* Het gelaat: *'t vaderlijcke kroost straelt levende uit uw wezen.* VOND. *En kan dat zedigh wezen uw harte niet belezen.* D. DECK. *Het wesen des aensichts.* KIL. Een bestaand ding, eene zelfstandigheid: *het opperste wezen. Bemint terstont een ongelichaemt wesen.* VOND. Aandoening, gevoel: *hij heeft er geen wezen van.* Deze beteekenis heerscht ook in *leedwezen*, en deelt aan *wezenlijk* en *wezenloos*, eene bijzondere kracht mede. Daarentegen heeft *wezen* in *financiewezen*, *krijgswezen*, *postwezen*, enz. den zin van al, wat tot een ding behoort. Van hier *wezenheid*, *wezenlijk*, *wezenloos*, enz. Zamenstell.: *aanwezen*, *afwezen*, *bijwezen*, *financiewezen*, *jagtwezen*, *krijgswezen*, *leedwezen*, *opperwezen*, *postwezen*, *schoolwezen*, *voerwezen*, enz.

WEZENLIJK, bijv. n. en bijw., *wezenlijker*, *wezenlijkst.* Van *wezen*, zie *lijk.* Al wat tot dat gene behoort, 't welk een ding van alle anderen onderscheidt, en het tot zulk een ding maakt, als het is: *de wezenlijke inhoud van den brief. Verhaal mij slechts het wezenlijkste van het voorgevallene.* Bij KIL. ook middelmatig; en zedig: *wesenlicke schoonheid.* Hier tegenover stond oulings *onwezenlijk: in onweseliker mijnne.* v. HASS. Hedendaags is *wezenlijk*, vol leven, en vlug van oogopslag, en verder voorkomen: *het is een wezenlijk kindje.* En niet slechts in schijn, maar dadelijk, bestaande: *de wezenlijke vertroostingen van den Godsdienst. Het is een wezenlijk voorregt.* Als bijw., in de daad, werkelijk: *zou hij wezenlijk komen? Dat verheugt mij wezenlijk.* Van hier *wezenlijkheid.* Zamenstell.: *onwezenlijk*, *verwezenlijken*, enz.

WEZENLOOS, bijv. n. en bijw., *wezenloozer*, *wezenloost.* Van *wezen* en *loos.* Van wezen ontbloot: *het zijn louter wezenlooze hersenschimmen.* Zonder leven, en blijk van gevoel: *welk een wezenloos mensch! Wat zit hij daar wezenloos te kijken!* Van hier *wezenloosheid.*

WEZER, z. n., vr., *der*, of *van de wezer*; zonder meerv. Eene rivier tusschen de Eems en de Elve: *aen de Wezer gelegen.* MOON. *Tusschen de Weezer en de heuvelen.* HOOFT. Zamenstell.: *wezerstroom.*

WICHT, z. n., o., *des wichts*, of *van het wicht*; meerv. *wichten*. Verkleinw. *wichtje*. Eigenlijk, even als het eng. *wight*, angelſ. *wiht*, een levend ſchepſel, een dier, een mensch. Bijzonderlijk, even als in het nederd., een klein kind: *onnoozel wicht! Naecte knechten en clene wichte*. M. STOK. Een mensch: *arme wihti*; *krumbu wihti*, arme lieden, kreupele menſchen. OTTFRID. Een ſlecht en boos mensch: *weckt ghij mij? vervloeckte ſtoute wichten!* VLAERD. REDENR. *Dat quade wichten liepen daer*. M. STOK. Zamenſtell.: *booswicht*, *hellewicht*, enz. Oul. werd het woord *wichter* gebezigd voor wager, waaghals.

WIE, vragend en betrekkelijk voornaamwoord. *Wie is daar? De man, wiens zaak ik verdedig*. Zie *wat*.

Wie, nederd. *we* en *wer*, hoogd. *wer*, oudd. *hwer*, en *hwe*, angelſ. *hwa*, vries. *wa*, eng. *who*, zweed. *ho*, *hvar*, fr. *qui*, lat. *qui* en *quis*.

WIEDBAAS, zie *wieden*.

WIEDE, z. n., o., *des wiedes*, of *van het wiede*; zonder meerv. Van *wieden*. Eng. *weed*. Het gene men uitwiedt, onkruid: *ick treck dit wied' op heden uijt*. CATS. Bij KIL. wilg, en wilgenteen, hoogd. *weide*, eng. *with*, *withij*, gr. *ἰτέα*, in het oudhollandsch *weidboom*. *Wiedewinde* was oul. klimop: *di beeren ghenesen haer ſiekte met wiedewinde*. MATTH. DE CASTELEIN.

WIEDEMAAND, z. n., vr., *der*, of *van de wiedemaand*; meerv. *wiedemaanden*. Van *wieden* en *maand*. KIL. *weijdmaand*, *weedmaand*, *wedemaand*, en *wedermaand*. De maand Junij. Van *wieden*, *weiden*, *pascere*, naardien de *weiden* dan op het beste zijn; doch naar anderer gevoelen, van *wieden*; en dus de maand, waarin men het druk met *wieden* heeft, en het gezaaide van onkruid gezuiverd moet worden: *zomermaand voert bij velen den naam van wiedemaand*.

WIEDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wiedde*, *heb gewied*. Bedr., van onkruid zuiveren: *dat bed moet nog gewied worden*. Onz., onkruid uittrekken: *gij moet meer doen wieden*. Figuurlijk: *elk heeft in zijnen eigenen tuin genoeg te wieden*, elk heeft met zijne eigene zaken genoeg te ſtellen. Van hier *wiede*, *wieder*, *wieding*, *wiedſter*. Zamenſtell.: *wiedbaas*, die eenige wieders in zijnen dienst heeft, en de akkers der landlieden door dezelven doet wieden, gemeenlijk *wijbaas* —

wiedemaand, *wiedijzer*, *wiedmes*, *wiedvolk*, enz. *Uitwieden*, *voortwieden*, enz.

Wieden, eng. *weed*, vries. *wjudje*, hoogd. *jetten*, is van eenen onzekeren oorſprong.

WIEDEWINDE, zie *wiede*.

WIEG, z. n., vr., *der*, of *van de wieg*; meerv. *wiegen*. Verkleinw. *wiegje*. Het bekende verblijf van jonggeborene kinderen: *neem het kind uit de wieg! Het rampzaligh einde des kindermoorders, die Jeſus in de wieg vervolgde.* VOLLENH. *Wij ſpoeijen van de wieg geſtadig naar het graf.* D. DECK. *In de wieg niet ſmoren*, is heel oud worden. *In de wieg ſmoren*, is, figuurlijk, in zijnen eerſten oorſprong te niet doen loopen: *de Ketterije in de wieg ſmooren.* HALMA. *De misdraght der muiterij in de wieghe te worghen.* HOOFT. *Van de wieg af*, is, van jongs af. Eindelijk is de *wieg*, figuurlijk, de plaats, het land, waar iets ontſtaat, of waar iemand geboren wordt: *Egypte was de wieg en bakermat der oude ſterrekunde. Mijn eilant, en errefrijk, de wiegh van Jupiter.* VOND. *In 's Gravenhaeg, uw wieg en woonplaets.* POOT. Zamenſtell.: *wiegband*, *wiegkind*, *wiegkleed*, *wiegmeisje*, *wiegtouw*, *wiegzeel*, enz.

Wieg, hoogd. *wiege*, *wauge*, OTTFRID *wagu*, zweed. *wigij*, vries. *widſe*, eng. *wedge*, fr. *fiche*, *ficheron*, komt van *wiegen*.

WIEGELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wiegelde*, *heb gewiegeld*. Voortdurend werkw. van *wiegen*. KIL. *waeghelen*, hoogd. *wiegeln*. Geſtadig heen en weer bewegen: *daar mag nu 't eenzaam ſcheepje wieglen.* P. MOENS.

WIEGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wiegde*, *heb gewiegd*. Bedr., heen en weer bewegen: *het kind wordt gewiegd. In ſlaap wiegen*, is, figuurlijk, met ſchoone woorden misleiden, en werkeloos houden. Onz., zich zelven als eene wieg heen en weder bewegen: *het ſchip begon al meer en meer te wiegen. Terwijl, daer 't alles wiegt, 't graeu ſtof van dijk en ſtraet ten hoogen hemel vliegt.* POOT. Eenen langen riem achter uit eene ſloep heen en weder bewegen, om haar voort te werken: *vruchteloos poogde hij tegen den ſtroom in te wiegen.* Van hier *gewieg*, *wieg*, *wiegelen*, *wieger*, *wiegſter*, enz. *Toewiegen*, *voortwiegen*, enz.

Wiegen is verwant aan *wegen* en eene reeks van andere woorden; zie *wegen*.

WIEK, z. n., vr., *der*, of *van de wiek*; meerv. *wieken*. Verkleinw. *wiekje*. Vlerk, vleugel: *de vogel rept zijn wieken*. *Toen 't oud orakel zweefde op faems doorluchte wiek*. VOND. *Dat het met d'eene wiek maar klept*, in zijne werking zeer gebrekkig is. HOOFT. *Hij is in zijne wiek geslagen*, zie *slaan*. *Op zijne eigene wieken drijven*, zich zelven besturen. *Iemands wieken korten*, of *snoeijen*, is, hem paal en perk zetten, zijne vleugelen korten. Voorts is *wiek* een der vier vleugels van eenen molen: *de wieken van dien molen worden een voor een ontspannen*. Bij KIL. het lemmet van eene lamp; en nog hedendaags, even als het hoogd. *wieke*, plukfel, dat men in eene wonde steekt, of daarop legt. Zamenstell.: *kortwieken*, *steekwiek*, *vlaswiek*, *wondwiecke*. KIL.

WIEL, z. n., o., *des wiels*, of *van het wiel*; meerv. *wielen*. Verkleinw. *wieltje*. Eng. *wheel*, zweed. *hjul*. Een rad: *sij sullen tegen u komen met karren, wagenen, ende wielen*. BIJBELV. Nopens *eenen stok in het wiel steken*. VOND.; of *een spaak in 't wiel steken*: *Om een spaak in 't wiel van de wisselen te steken*. HOOFT; zie *spaak*. Bijzonderlijk is *wiel* een spinnewiel: *spint uit all deez stof op 't wiel van uw gedachten*. D. DECK. Voorts was het oulings evenveel als *wieling*; zie dit woord. Zamenstell.: *wielboor*, *wielboom*, *wieldraaijer*, *wielspaak*, *wielspar*, *wielstok*, *wielwilg*, enz. *Spinnewiel*, *spoelwiel*, enz.

WIEL, z. n., vr., *der*, of *van de wiel*; meerv. *wielen*. KIL. *wiele*, *wieldoek*, *wijle*, en bij hem en HALMA, een Nonnensluier, eng. *vail*, fr. *voile*, sp. *vela*, it. *velo*, lat. *velum*; van waar *wielen*, bij KIL. sluijeren, het hoofd met eenen sluijer bedekken.

WIELEN, zie *wiel*.

WIELING, z. n., vr., *der*, of *van de wieling*; meerv. *wielingen*. Een draaikolk: *daer een beek midden door stroomende met kromme wielingen tegens de scherpe rotsen aenruischt*. VOND. *Met zijn' vloet en zilvre wielingen*. POOT. Van *wiel*, dat oulings hetzelfde beteekende: *een wijel of colc des vuers en zwevels*. MAT. DER SOND.

Dij Leidske laape,
In Harlemmer laape,

In schiere iel,
Bringt Frieslan ijn e wiel. v. HASS.

WIEME, z. n., vr., *der*, of *van de wieme*; meerv. *wiemen*. Bij KIL. en HALMA, een rookhok, waarin men vleesch rookt, en onbedorven houdt.

WIER, z. n., o., *des wiers*, of *van het wier*; meerv. *wieren*, dat enkel nopens verschillende soorten gebezigd wordt. Schelf, watergras, waarvan men negen soorten telt: *de meeste wieren behooren tot de zeeën. Alleen vindt men in onze stilstaande binnenwateren het zoogenoemde zwemmende wier, of vlag. Het lichte wier.* D. DECK. *Wanneer het wier op hare borst breekt.* VOND. *Het wier was aen mijn hooft gebonden.* BIJBELV. Van hier de benaming van het eiland *Wieringen*. Zamenstell.: *wierdijk*, *wierhoofd*, enz. *Zeewier*, enz. Dit woord luidt in het eng. *seawark*, fr. *varech*.

WIERIG, bijv. n. en bijw., *wieriger*, *wierigst*. Van het oude *wieren*, bij KIL. met vlugge blikken rondkijken. Vlug van uitzigt, levendig van voorkomen: *welk een wierig kind!*

WIEROOK, z. n., m., *des wierooks*, of *van den wierook*; zonder meerv. De rook van zekere uitlandsche hars: *wolken van wierook*. Figuurlijk, vereerende dingen: *wierook van loftuigingen*, *dankbetuigingen*, *gebeden*, enz. *Hoe dikwils zwaeide haer mijn hart het wierook toe.* VOND., die het hier te onregt mannelijk maakt. De hars, waaruit men den voorgemelden rook verwekt: *wie dan den wierook aen zal steken op d'altaren.* VOND. *Op elcke rijge sult ghij suijveren wieroock leggen.* BIJBELV. Van hier *wierooken*, wierook offeren, en wierookdamp van zich geven: *toen ze nu d'offergaven ten wieroockenden outer broght.* VOND. — *Wierooker*, *wierooking*. Zamenstell.: *wierookboom*, *wierookdamp*, *wierooklucht*, *wierookoffer*, *wierookvat*, *wijroockkasken*, KIL. enz.

Wierook, KIL. *wijroock*, hoogd. *weihrauch*, nederſ. *wirik*, WILLERAM. *wiroche*, OTTFRID. *wirouch*, komt van *rook*, en het oude bijw. *wie*, *wei*, *wij*, *wih*, angelſ. *wiha*, *wig*, heilig; van waar *wijen* en *wijnacht*.

WIEROOKEN, zie *wierook*.

WIEWOUWEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wiewouwde, heb gewiewouwd.* Ook *wijwouwen*, zich heen en weder bewegen: *wiewouw toch zoo niet!*

WIEWOUTER, zie *vijfwouter*.

WIG, *wigge*, z. n., vr., *der*, of *van de wigge*; meerv. *wiggen*. Verkleinw. *wiggetje*. KIL. ook *wegge*, hoogd. *wecke* en *weck*. Eene spits toeloopend stukje hout, of ijzer, waarmede men hout vaneen doet splijten: *hij kloofde 't hout met ijzeren wiggen en eenen mooker*. HALMA. Zamenstell.: *wiggebeen*, een beitelvormig been van het menschelijke ligchaam, *wigswijze*, in den vorm van eene wig: *de benden werden wigswijze geschaard*.

WIGCHELAAR, z. n., m., *des wigchelaars*, of *van den wigchelaar*; meerv. *wigchelaars*, en *wigchelaren*. Van *wigchelen*, zie *aar*. Eigenlijk, al wie uit paardengebriesch voorspellingen afleidt, zoo als de oude Duitschers plagten te doen. In het gebruik, al wie zulks uit vogelvlugt, of ander bedrijf van vogelen, of uit de ingewanden der dieren, deed: *de Romeinsche wigchelaars waren in groot aanzien. Tolumnius, de wigchelaer*. VOND. Van hier *wigchelarij*. Zamenstell.: *aartswigchelaar*, enz.

WIGCHELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wigchelde*, *heb gewigcheld*. KIL. *wijchelen*, *wiechelen*, hoogd. *wiehern*. Eigenlijk, eene klanknabootsende uitdrukking van paardengebriesch, en voorts het afleiden van voorspellingen daaruit; zoo als de oude Duitschers plagten te doen. In het gebruik, zulke voorspellingen doen, als de Romeinsche wigchelaars, uit ingewanden van offerbeesten, of verschillende bedrijven van vogelen: *hoe de ingewandkijkers ook wigchelden*. Van hier *gewigchel*, *wigchelaar*, enz. Zamenstell.: *wigchelrok*, *wigchelroede*, *wigchelstok*, enz. *Voorwigchelen*, enz.

WIGGEBEEN, zie *wig*.

WIGGELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wiggelde*, *heb gewiggeld*. KIL. en HALMA, heen en weer schudden en bewegen; in welken zin het aan *wiegen*, *wegen*, en *waggelen* verwant is. Bij KIL. ook bedr., evenveel, als *wikkelen*, *inwikkelen*.

WIGSWIJZE, zie *wig*.

WIGT, z. n., o., *des wigts*, of *van het wigt*; meerv. *wigten*. Eene verkorting van *gewigt*, en veelal evenveel beteekenende; zie *gewigt*. Intusschen is het, voor de daad van wegen, afweging, genomen, somwijlen rouwelijk: *dees telt mijn dwalingen, die peiltze bij de wicht*.

wicht. D. DECK. Van hier *wichte*, *wichten*, KIL., *wigtig*, *wigtigheid*. Zamenstell.: *wichtbaerigh*, KIL.

WIGTIG, zie *gewigtig*.

WIJ, meervoudig voornaamwoord van den eersten persoon, in den eersten naamval, van hetzelfde IJ, of I, gevormd, dat den wortel van *ik*, *mij*, *gij*, *hij*, en *zij*, uitmaakt. ULPHIL. *weis*, opperd. en hoogd. van ouds her *wir*, nederf., deen., zweed. *wi*, eng. *we*, angelf. *wee*.

WIJBISSCHOP, z. n., m., *des wijbisschops*, of *van den wijbisschop*; meerv. *wijbisschoppen*. Van *wijen* en *bisschop*. Hoogd. *weihbischof* en *chorbischof*, nederf. *wigelbischof*. Iemand, die wel tot Bisschop gewijd is, maar geen eigen bisdom heeft: *een wijbisschop verving als Vicaris de plaats van den bisschop*.

WIJCH, zie *wijg*.

WIJD, bijv. n. en bijw., *wijder*, *wijdst*. Ver afgelegen: *dat is heel wijd van de waarheid*. HALMA. Als bijw., veraf, verre: *zoo wijd is het met hem gekomen. Niet wijt van Etna ligt een stillestaende meer*. VOND. *De benaeuwtheden mijnes herten hebben haer wijt uijtgestreckt*. BIJBELV. Dezelfde beteekenis heeft het bijw. in *wijd en zijd*, *wijd en ver*: *de guure Boreas won Russen, wijt en ver*. VOND. In dit alles vindt men steeds duidelijke sporen van de eigenlijke kracht van *wijd*, die in eene vaneenzetting en uitbreiding van den omvang van een ding gelegen is, en voorts aan het bijv. n. *wijd* de beteekenis van ruim verschaft: *eenen wijden rok. In een lant wijt van begrip*. BIJBELV. *Wijd*, *veel inhoudende*. KIL. Of van breed: *hij springt over de wijdste sloot. Van rivieren*, *van wijde stroomen*. BIJBELV. Als bijw., met eene sterke vaneenzetting, met verschaffing van eene groote ruimte: *ik heb — den mond wijd opgedaan*, *gezwoegd*, *gehijgd*. L. D. S. P. *De mont*, *Jupijn zoo lief*, *begint heel wijt te gaepen*. VOND. *De poorten uwes lants sullen uwen vijanden wijt geopent worden*. BIJBELV. *De deur stond wagen — wijd open*, zoo wijd, dat er een wagen door kon rijden. HALMA. *Wijd en breed uitmeten*, is, uitvoeriglijk vermelden. *Wijd ende breed verbreijdt*, bij KIL., is, evenveel, als *wijd en zijd*, *heinde en verre*. *Wijd ende woest* is, bij KIL. door verwoesting ontledigd. *De wijde wereld ingaan*, is, de wereld wijd en zijd door

gaan

gaan zwerven. Van hier *wijden*, *wijderen*, *wijders*, *wijdheid*, *wijdte*. Zamenstell.: *wijdbakhuijs*, *wijdbeck*, Kil. — *wijdberoemd*, *wijdloopig*, *wijdlustig*, *wijdvermaard*, enz.

Wijd, hoogd. *weit*, nederf. *wit*, oudopperd. *wito*, eng. *wide*, vries. *wied*, zweed. *vit*, schijnt verwant aan het fr. *vuide*, en is zijne beteekenis zekerlijk aan zijnen klank verschuldigd.

WIJDBEROEMD, zie *wijdvermaard*.

WIJDEN, zie *wijen*.

WIJDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wijdde*, *heb gewijd*. Van *wijd*. Hoogd. *weiten*, eng. *widen*. Wijder maken: *die graften allenthalven tho laeten wijden*. v. Hass. Zamenstell.: *herwijden*, *verwijden*, enz.

WIJDEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wijderde*, *heb gewijderd*. Van *wijder*, in de beteekenis van verder. Hoogd. *weitern*, nederf. *widen*. Niet gebruikelijk dan in de zamenstell.: *verwijderen*.

WIJDERS, bijw., van *wijder*, in de beteekenis van verder. Evenveel als het bijw. *verder*, zie *ver*.

WIJDING, zie *wijing*.

WIJDLOOPIG, zie *wijdluftig*.

WIJDLUFTIG, bijv. n. en bijw., *wijdluftiger*, *wijdluftigst*. Van *wijd* en *luftig*, van *luft*, hoogd. *lauft*, *lauf*, *loop*. Anders *wijdloopig*, uitvoerig: *die wijdluftige schrijftrant*. *Hij verhaalde mij alles wijdluftig*. Van hier *wijdluftigheid*, *wijdluftiglijk*.

WIJDTE, z. n., vr., *der*, of *van de wijdte*; meerv. *wijdten*. Van *wijd*. Kil. *wijde*, *wijdde*, elders *wijtte*, hoogd. *weite*, Ottfrid., Notk. *weiti*, eng. *widenes*. Het wijde van een ding: *wij wisselden op de wijdte van den weg*. De tusschenruimte tusschen den omvang van een ding: *voorts mat hij de wijtte der deure van de poorte*. Bijbelv. *Om de laatste maat te nemen van de wijtte*. Hooft. De afstand tusschen twee dingen: *plaats die boomen op eene behoorlijke wijdte van elkanderen*. Die hoedanigheid van iets, uit hoofde van welke het, in al de beteekenissen van het woord, *wijd* genoemd wordt: *de rok past mij*, *uit hoofde van zijne wijdte*, *geenszins*.

WIJDVERMAARD, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wijd* en *vermaard*. Anders *wijdberoemd*.

Alomme beroemd en vermaard: *den wijdvermaarden Hollandschen geneesheer Boerhaven.*

WIJEN, zie *wieden.*

WIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wijde, heb gewijd.* Door Godsdienstige plegtigheden heiligen: *de Paus beschonk hem met een zwaard, dat door Z. H. gewijd was. Kapellen, kerkhoven, klokken, kaarsen, water,* enz. *wijen. Men wijde hem tot Priester. Toen men haar tot Nonne stond te wijen.* Door zalving, of anderzins, inhuldigen: *zoo haast men den Vorst gewijd had.* Deze beteekenis heeft het woord bijzonderlijk in de benaming van zekeren *wijsteen* te Muiden, waarop men de Drosten inhuldigde. Aan een of ander voorwerp als toeheiligen: *zijn leven aan Vorst en vaderland wijen. Wanneer landouw en lente uw Godheid bloemen wijt.* VOND. Van hier *wijing.* Zamenstell.: *wijbisschop, wijbrood, wijkruid,* KIL., *wijwater,* enz. *Inwijen, toewijen,* enz.

Wijen, ook *wijden,* KIL. *wijhen,* hoogd. *weihen,* KERO *wihan,* zweed. *viga,* nederf. *wigen, wijen,* komt van hetzelfde *wie,* waaruit *wierook* en *wijnacht* zamengesteld zijn; zie *wierook.*

WIJF, z. n., o., *des wijfs,* of *van het wijf;* meerv. *wijven.* Verkleinw. *wijfje.* Een mensch van het vrouwelijk geslacht, dat den naam van *meisje,* of dien van *jonge dochter,* ontwassen is: *man ende wijf schiep hijse.* BIJBELV. *Doen mans en wijven verdronken moesten blijven.* A. BIJNS. *Dit wijf hilt in haer rechterhant boucken.* BOETH. *Het oude wijf haeste zich met haere stramme beenen.* VOND. *Een wijf zadtter, die wt haer schoot noten craecte.* E. DE DEENE. In deze voorbeelden slaat *die* en *haer* op de kunne van het mensch, dat door *wijf* aangeduid wordt, en niet op het geslacht van dit woord. En men bezigt insgelijks vrouwelijke voornaamwoorden achter *wijf,* als het bijzonderlijk eene getrouwde vrouw aanduidt: *sijn wijf Lutgaert, die hi lief had ende waert.* M. STOK. *Loths wijf, die wederom sagh.* MAT. DER SOND. *Het radelooze wijf broeit moort in haer gepeinzen.* D. DECK. *Toen 't wijf vrij was, gaat ze uitstel zoeken.* HOOFT; die daarentegen elders schrijft: *'t overfors wijf, tot bewijs dat het niet om zijn kindren gaf,* voor: *dat zij niet om hare kinderen gaf.* Inmiddels is ten aanzien van dit woord voorts nog beden-

denkelijk, of hetzelve voor een vrouwelijk wezen, dat daarmede begroet wordt, ook iets beleedigends insluit, uit hoofde waarvan men doorgaans liever *vrouw* bezigt. Nu kent dit laatste aan haar, die men daarmede bestempelt, evenveel gezag toe, als *meester*, of *heer*, aan den man, dien men dus noemt; zie *vrouw*. En *wijf* is enkel een vrouwelijk wezen, dat niet jeugdig meer is, of iemands echtgenoote. Dit blijkt uit M. Stoke, daar hij schrijft: *hi, en vrouwe Gheve, sijn wijf. Sijn wijf, vrouwe Peternelle* enz. Daar *wijf* dus in zijnen oorsprong zoo vereerend niet is, als *vrouw*, geeft men in onze beleefde dagen dezen laatsten naam bij voorkeur aan een wijf, waaraan men eenigen eerbied bewijzen wil. Daarentegen bevat het verkleinw. *wijfje* iets liefkozends, of minzaams: *wel wijfje, hoe gaat het? Hoor eens, wijfje lief!* En men geeft aan dieren van het vrouwelijk geslacht steeds den naam van *wijfje*: *het wijfje treurde zich om den dood van het mannetje dood. Van het vee, dat niet reijn en is, twee, het manneken ende sijn wijfken.* Bijbelv. Voorts geeft men aan het vrouwelijk geslacht van dieren, die daarvoor geenen onderscheidenden naam hebben, hunnen algemeenen naam in vereeniging met den tweeden naamval van *wijfje*, of vormt men de benamingen van *wijfjesarend*, *wijfjesvos*, enz. Den tweeden naamval van *wijf* voegt men achter *goed*, in: *hij is goed wijfs*. Eindelijk draagt het grootste slag van stokvisschen den naam van *oud wijf*, eng. *oldwife*, fr. *vieille*, Linn. *vetula*, en geeft men dezen naam aan eenen man van een vrouwelijk karakter: *het is een oud wijf van eenen karel.* De spreekwijze: *er blijft geen oud wijf bij het spinnewiel*, beteekent, al wat leeft, komt op de been, om het een, of ander, te zien of bij te wonen. Van hier *wijfachtig*, *wijflick*, Kil., *wijfsch*, *wijveloos*, *wijven*, werkw., *wijverij* en *tweewijverij*, *veelwijverij*, enz. Zamenstell.: *wijvenbeul*, *wijvenklopper*, *wijvenpraat*, *wijvensmijter*, enz. *Appelwijf*, *groentwijf*, *melkwijf*, *vischwijf*, enz.

Wijf, nederf. *wief*, vries. *wiev*, angelf. *wife*, zweed. *vif*, oudd. *wip*, *wib*, hoogd. *weib*, is verwant aan het schotsche *oiwe*, *ovi*, voedster, voedsel aanbrengend.

WIJFACHTIG, bijv. n. en bijw., *wijfachtiger*, *wijfachtigst*. Van *wijf* en *achtig*. De vrouwen genegen, min-

minziek: *een wijfachtig man.* Voorts ook evenveel, als *wijfsch*, als van eene vrouw: *eene wijfachtige ftem. Een wijfachtig voorkomen. Hij ziet er zeer wijfachtig uit.* Van hier *wijfachtigheid.*

WIJFSCH, zie *wijfachtig.*

WIJG, *wijch*, z. n., m., *des wijgs*, of *van den wijg*; zonder meerv. Oulings, ftrijd: *die den wijch beginnen wilden.* SPIEG. HISTOR. *Wan met fcepe den wijch mede.* M. STOK. Van hier *wijgant*, *wigant*, een ftrijder, een reus, KIL. *wijghant*, *wiegant*, *wijghlick*, KIL. Zamenftell.: *wijghhuijs*, KIL., en de eigennamen *wijgbold*, *wijgbrand*, *wijghart*, of *wikhart*, vries. *wiggert.* Dit woord fchijnt verwant aan het eng. *wicked*, het moefogot. *wigan*, *bellum gerere*, en het alem., angelf. en frankth. *wige*, *bellum.*

WIJING, *wijding*, z. n., vr., *der*, of *van de wijing*; meerv. *wijingen.* De daad van wijen: *bij de wijing van dien Bisfchop.* Voorts, even als *wihi* bij OTTFRID., de zegen, en het gene men bij de wijing verder ontvangt: *iemand de wijing toedienen. Wijnghe ontfangen*, KIL. Zamenftell.: *wijingsolie*, *wijingsplegtigheid*, enz. *Kerkwijing*, *priesterwijing*, enz.

Wijing, *wijding*, KIL. *wijnghe*, *wijhinge*, hoogd. *weihung*, *weihe*, OTTFRID. *wihi*, komt van *wijen.*

WIJK, z. n., vr., *der*, of *van de wijk*; meerv. *wijken.* Van *wijken.* De daad van wijken. Dus is *de wijk nemen*, al wijkende vertrekken: *dies nam ick de wijck, en ging — naer het geberghte toe.* VOND. *Granvelle aldus de wijk genoomen hebbende.* HOOFT. Toevlugt: *tot wien nam hij de wijk?* Bij KIL. eene wijkplaats voor fchepen, een inham, waarin dezelve veilig liggen; en voor menfchen, zoo als eene legerplaats, of eene hoeveelheid van bijeen liggende woningen, waaruit men elkanderen bijftand bieden kan. In deze laatfte beteekenis komt het woord in vele Hollandfche eigennamen voor, even als *wick*, of *wich*, in de Engelfche van *Berwick*, *Harwich*, enz. Vooral ontmoet men het in die van *de Wijk*, of *de Beverwijk*, en *Wijk op zee*; en in: *de Wijck, daer de Rijfen moedig rijfen.* HUIJGH. De verfchillende gehuchten, aan welker vereeniging menige ftad haar aanwezen te danken heeft, en voorts de verfchillende kwartieren van eene ftad: *door alle wijken heen, en ftraten van de ftadt.* L. BAKE.

KE. *In de stadt ommegaen in de wijcken ende in de straten.* BIJBELV. Een afzonderlijk regtsgebied, bij KIL. ook *wijckbeld: die dwingelanderij pleegt in een anders wijk.* VOND. Zamenstell.: *wijkmeester*, *wijkregter*, *wijkswijze*, bij wijken, enz.

WIJKEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik week*, *ben geweken.* Zich van zijne plaats bewegen: *en wijckt doch niet van hier.* BIJBELV.; waar *tot iemand wijken*, zich van zijne plaats, of van zijnen weg, naar hem toe bewegen is: *hij weeck tot haer in de tente.* In eenen anderen zamenhang is *wijken* zich verwijderen: *wijkt van mij af! Wijkt eeuwig uit mijn oogen!* L. D. S. P. Weggedrongen worden: *bergen sullen wijcken*, *heuvelen wanckelen.* BIJBELV. Zijne plaats voor eenen aandringenden vijand inruimen: *niet verwinnende behoeft ook niet te wijken.* HUIJDECOP. Zijne plaats voor evenveel wie inruimen: *het krijgsvolck maeckt ruimbaen*; *en de vlam wijckt voor mij.* VOND. Elders is *voor iemand wijken*, voor hem onderdoen: *hij wijkt in bekwaamheid voor niemand.* Soms laat men *voor* weg: *de wint in 't Zuiden wijkt den Noortwint.* VOND. Ja *wijken* werd oulings ook wel eens bedrijvend, in plaats van doen wijken, gebezigd. Van hier *wijk*, *wijking*. Zamenstell.: *wijkplaats*, *wijkschans*, enz. *Afwijken*, *uitwijken*, *wegwijken*, enz.

Wijken, hoogd., NOTK., WILLERAM. *weichen*, nederf. *weken*, zweed. *våga*, vries. *wike*, schijnt ons aan het oude *wegen*, bewegen, evenzeer verwant, als *wikken*, en eene reeks van andere woorden; zie *wegen*.

WIJKWAST, zie *wijwater*.

WIJL, z. n., vr., *der*, of *van de wijl*; meerv. *wijlen*. Verkleinw. *wijltje*. Een tijdperk van eenige uitgestrektheid: *het hield eene wijl aan. De gade van Jupijn had al een wijl dien spijt geroken.* VOND. *Dit sleepen van de wijlen.* HOOFT. *Eene goede wijl* is een tijdperk van aanmerkelijke duurzaamheid: *het geene zij een goede wijl te voren spelden.* VOND. *Een korte wijl*, is een tijdvak, dat wel kort, maar echter van eenige duurzaamheid, is: *indien mij die een korte wijl geworden mogten.* HOOFT. *Bij wijlen* is van tijd tot tijd: *stooren bij wijlen dus haer rust.* VOND. *Begost hem bij wijlen te drijven.* BIJBELV. Nopens *somwijlen*, *onderwijlen*, of *onderwijl*, *terwijl*, en *dewijl*, zie deze woorden.

den. In het laatste heeft dezelfde overgang van beteekenis plaats, als in *nademaal*, en het fr. *puisque*. Het is van tijdbepalend redengevend geworden, en beteekent oorspronkelijk evenveel, als *terwijl*, op de wijl, of de wijl, toen; alwaarom men het hiermede vaak verwisselt, en het eenvoudige *wijl*, hoogd. *weil*, in beider plaats bezigt: *zo strijdenze eeuwig*, *wijlze in krachten zich gelijken*. HUIJDECOP. De beteekenis van beurt, welke KIL. aan *wijle* geeft, is evenzeer verouderd, als die van beurtverwisseling, die hij aan *wijling* toekent. Van hier, behalve de opgenoemde zamenstellingen en *kortswijlen*, enz., ook nog het bijwoord *wijlen*, en *wijlkens*, bij KIL.

Wijl, hoogd. *weil*, en *weile*, ULPHIL. *hweila*, KERO *twala*, OTTFRID. *wila*, *wilu*, eng. *while*, zweed. *bile*, pool. *chwila*, komt van *wijlen*, hoogd. *weilen*, zweed. *hvila* en *ila*, angelf. *ildan*, rusten, en voorts verwijlen, dat bij ons enkel in de zamenstell.: *verwijlen*, voorkomt.

WIJLEN, zie *wijl*.

WIJLEN, bijw., KIL. ook *wijlent*, *wijlents*, en *wijleneer*, hoogd. *weiland*, zwab. dicht. *wilent*, elders *wilen*, OTTFRID. *wila*. Eigenlijk, wijlen geleden, voor wijlen, weleer, en voorts bij KIL. ook somwijlen; maar hedendaags enkel gebruikelijk voor de benaming van eenen overledenen, om aan te duiden, dat hij, het gene men wegens hem zegt, weleer was, maar nu niet meer is: *wijlen uw heer vader*. *De bevelen van wijlen onzen monarch*. *De weduwe van wijlen*, of kortheidshalve, *wijlen N. N.* De geleerde A. KLUIT heeft *wijlend*: *wijlend mijnen geëerden oudoom*.

WIJN, z. n., m., *des wijns*, of *van den wijn*; meerv. *wijnen*. Verkleinw. *wijntje*. Eigenlijk, toebereid druivensap: *nieuwe*, *oude*, *roode*, *witte wijn*. *Den wijn*, *die 't hart tot vreugd bereidt*. L. D. S. P. *Of olij*, *of olijf*, *of vijgh*, *of druif*, *of wijn*. VOND. *Besloovem van den wijn*. D. DECK. *Niet tegen den wijn kunnen*; *Geenen wijn verdragen kunnen*; *Zijnen wijn uitslapen*; *Een stijf glas wijn drinken*; *Veel van wijntje en Trijntje houden*, enz., zijn zegswijzen, waarin *wijn* zijne eigenlijke beteekenis oefent; even als in de spreekw. *goede wijn behoeft geenen krans*, goede waar heeft geene aanprijzing noodig. *Als de wijn is in*

in den man, *is de wijsheid in de kan*, is de wijndrinker daarvan ontbloot. *Water in zijnen wijn doen*, zijne vorderingen, of beweringen, wat matigen, en verminderen. Voorts geeft men den naam van *wijn* in de zamenstell.: *aalbessenwijn*, *brandewijn*, *korenwijn*, enz. aan verscheidene sterke dranken, en in die van *wijntros*, enz. aan de wijndruiven. Van hier *wijnachtig*. Zamenstell.: *wijnappel*, *wijnazijn*, *wijnbak*, *wijnbalg*, *wijnberg*, *wijnbezie*, *wijnblad*, *wijnbouw*, *wijnbuik*, *wijndadel*, *wijndrager*, *wijndrinker*, *wijndroesem*, *wijndronken*, *wijndruif*, *wijndruppel*, *wijnedik*, *wijnflesch*, *wijngaard*, enz. — *wijngeest*, *wijngeur*, *wijngewas*, *wijnglas*, *wijngod*, *wijnhandel*, *wijnhuis*, *wijnjaar*, *wijnkan*, *wijnkelder*, *wijnkenner*, *wijnkoop*, *wijnkooper*, *wijnkraan*, *wijnkrans*, *wijnkruik*, *wijnkuip*, *wijnkuiper*, *wijnland*, *wijnlezen*, enz. — *wijnlucht*, *wijnmaand*, *wijnmeten*, enz. — *wijnmoer*, *wijnoogsten*, enz. — *wijnpacht*, *wijnpeer*, *wijnpeilen*, enz. — *wijnpersen*, enz. — *wijnpijp*, *wijnplenging*, *wijnplukken*, enz. — *wijnpomp*, *wijnproever*, *wijnrank*, *wijnreuk*, *wijnromer*, *wijnroeijen*, enz. — *wijnruit*, *wijnsaus*, *wijnschaal*, *wijnsmaak*, *wijnsoep*, *wijnsteen*, *wijnstok*, *wijnstoop*, *wijntapper*, *wijnteelt*, *wijntint*, *wijnton*, *wijntros*, *wijnvat*, *wijnverlaten*, enz. — *wijnwerker*, *wijnzak*, *wijnzuiper*, enz. — *Aalbessenwijn*, *afscheidswijn*, *alantswijn*, *alikantenwijn*, *alsemwijn*, *avondmaalswijn*, *Bourgognewijn*, *brandewijn*, *Bremerwijn*, *bruiloftswijn*, *kanariewijn*, *champagnewijn*, *Constantiawijn*, *druipwijn*, *eerewijn*, *haalwijn*, *Hogheimerwijn*, *Johannisbergerwijn*, *kandeelwijn*, *kaneelwijn*, *kermiswijn*, *korenwijn*, *lekwijn*, *Mallagawijn*, *Medocwijn*, *Moezelwijn*, *morellenwijn*, *morgenwijn*, *moutwijn*, *muskaatwijn*, *Neckarwijn*, *offerwijn*, *Pontacwijn*, *Portwijn*, *Rhijnwijn*, *rozijnenwijn*, *scheutwijn*, *spoelwijn*, *steinwijn*, *tafelwijn*, *Tokaijerwijn*, *verbondswijn*, *vlierwijn*, enz.

Wijn, nederf. ook *wijn*, hoogd. *wein*, Kero, fr., zweed., angelf. *vin*, eng., Willer., Tatian. *wine*, vries. *wien*, pool. *wino*, wend. *vinu*, walach. *ginu*, gr. οἶνος, komt van een Oostersch ין, verwant aan het hebr. יין.

WIJNACHT, z. n., m., *des wijnachts*, of *van den wijnacht*; meerv. *wijnachten*. Kersnacht. Kil. ook *wienacht* en *wijhnacht*, Zwabenspieg. *wihennacht*, hoogd.

hoogd. *weinachten*; het meerv. in plaats van het enkelv., dat inmiddels in *weihnachtsabend*, enz. voorkomt. Van *nacht*, en dat *wie*, waaruit *wierook* zamengesteld is. Zie *wierook*.

WIJNACHTIG, bijv. n. en bijw., *wijnachtiger*, *wijnachtigst*. Van *wijn* en *achtig*. Op wijn verlekkerd: *Zij is niet wijnachtig*. Naar wijn zweemend: *de smaak van dien wijnappel is niet wijnachtig*. Als bijw.: *wat smaakt die meloen wijnachtig!* Van hier *wijnachtigheid*. Dit woord luidt in het hoogd. *weinicht*.

WIJNAZIJN, z. n., m., *des wijnazijns*, of *van den wijnazijn*; zonder meerv. Van *wijn* en *azijn*. Verzuurde wijn; en voorts, in tegenoverstelling van *bierazijn*, edik, die van andere en krachtiger dingen, dan zuur bier, gemaakt wordt: *is dat wijnazijn?* Anders *wijnedik*.

WIJNBAK, z. n., m., *des wijnbaks*, of *van den wijnbak*; meerv. *wijnbakken*. Van *wijn* en *bak*. De bak, waarin de zoogenoemde *perskuip*, *wijnkuip*, of *wijnpers*, staat: *er komt nog geen most in den wijnbak. De druijvetreeder en treedt geenen wijn uijt in de wijnbacken*. Bijbelv.

WIJNBALG, z. n., m., *des wijnbalgs*, of *van den wijnbalg*; meerv. *wijnbalgen*. Van *wijn* en *balg*. Bij Kil. evenveel als *wijnbast*, en *wijnbezie*. De schil van de druif, met al wat daarin is, of de schil op zich zelve. Bij Halma ook evenveel als *wijnbuik*, een onmatige wijndrinker, anders ook *wijnzuiper*.

WIJNBAST, zie *wijnbalg*.

WIJNBERG, z. n., m., *des wijnbergs*, of *van den wijnberg*; meerv. *wijnbergen*. Van *wijn* en *berg*. Een berg, die met wijnstokken beplant is: *lasen hare wijnbergen af, ende traden de druijven*. Bijbelv.

WIJNBEZIE, zie *wijnbalg*.

WIJNBLAD, z. n., o., *des wijnblads*, of *van het wijnblad*; meerv. *wijnbladen*. Van *wijn*, voor *wijngaard*, en *blad*; want dit woord luidt voluit *wijngaardblad*; en er heerscht in hetzelve soortgelijk eene bekorting als in *wijkwast*, zie *wijwater*. Een blad van eenen wijngaard: *de fruitmandjes waren met wijnbladen belegd*.

WIJNBOUW, z. n., m., *des wijnbouws*, of *van den wijnbouw*; zonder meerv. Van *wijn* en *bouw*. Anders *wijnteelt*, hoogd. *weinbau*. De aankweeking van wijnge-

gevende druiven: *men bestaat er voornamelijk van den wijnbouw.*

WIJNBUIK, zie *wijnbalg.*

WIJNDADEL, z. n., m., *des wijndadels*, of *van den wijndadel*; meerv. *wijndadels.* Van *wijn* en *dadel.* Zulk een dadel, als waaruit men dadelwijn perst. KIL. *wijndaede* en *wijndaeije.*

WIJNEDIK, zie *wijnazijn.*

WIJNGAARD, z. n., m., *des wijngaards*, of *van den wijngaard*; meerv. *wijngaarden.* Eigenlijk een gaard, die met wijnstokken beplant is: *besoeck den wijngaert.* ALDEGOND. *In alle wijngaerden sal rouwklage zijn.* BIJBELV. *De edele wijnstokken, daar Godt zijnen wijngaart zorgvuldig mê beplant heeft.* VOLLENH. Ook wel eens een wijnstok op zich zelf: *gelijck men den wijngaert ziet wassen.* B. HOUWAERT. *Gelijk druiven den wijngaert vercieren.* VOND. *De vochte herfst ontbloot den wijngaerd van sijn trossen.* D. DECK. Van hier *wijngaardenier.* Zamenstell.: *wijngaardblad, wijngaardbot, wijngaardknop, wijngaardloof, wijngaardloot, wijngaardmes, wijngaardplanter, wijngaardrank, wijngaardscheut, wijngaardslek, wijngaardsnoeijer, wijngaardstaak, wijngaardstam, wijngaardstok*, geheel iets anders, dan *wijnstok*, en evenveel als *wijngaardstaak*, enz.

Wijngaard, ook wel eens *wijngert*, angelf. *wingeard*, eng. *vineijard*, WILLERAM. *wingarton*, hoogd. *weingarten*, komt van *wijn* en *gaard.*

WIJNGAARDBLAD, zie *wijnblad.*

WIJNGAARDSTOK, zie *wijngaard.*

WIJNJAAR, z. n., o., *des wijnjaars*, of *van het wijnjaar*; meerv. *wijnjaren.* Van *wijn* en *jaar.* Een jaar voor den wijn: *het is geen wijnjaar. Een slecht wijnjaar. Een uitmuntend wijnjaar.*

WIJNKOOP, z. n., m., *des wijnkoops*, of *van den wijnkoop*; meerv. *wijnkoopen.* Van *wijn* en *koop.* Wijn, die bij het sluiten van eenen koop, of van een ander verdrag, gedronken wordt: *hoe veel menglen most ter wijnkoop van het hooi van Tijmen zijn gedroncken.* MOON. Voorts ook een verdrag, waarbij die wijn gedronken wordt. In en omstreeks Groningen zeker slag van voorbruiloft, bij den ondertrouw. In het hoogd. *weinkauf.*

WIJN-

WIJNKUIP, zie *wijnbak*.

WIJNLEZEN, onz. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk. Van *lezen* en *wijn*, in de beteekenis van druif; zie *wijn*. Evenveel als *wijnplukken* en *wijnoogsten*. Druiven inzamelen: *wanneer maakt gij eenen aanvang met wijnlezen?* Van hier *wijnlezer*, *wijnlezing*.

WIJNMAAND, z. n., m., *des wijnmaands*, of *van den wijnmaand*; meerv. *wijnmaanden*. Van *wijn* en *maand*. October, door KAREL DEN GROOTEN *winmanoth* genoemd, hoogd. *weinmonath*.

WIJNMETEN, onz. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk. Van *wijn* en *meten*. Verschilt van *wijnroeijen*, en *wijnpeilen*, waardoor eene wiskundige berekening van de hoeveelheid van den wijn, die in een vat is, aangeduid wordt, en beteekent, wijn met eene wijnmaat afmeten: *hij is met wijnmeten bezig*. Van hier *wijnmaat*, *wijnmeetster*, *wijnmeter*, enz.

WIJNOOGSTEN, zie *wijnlezen*.

WIJNPEILEN, zie *wijnmeten*.

WIJNPLUKKEN, zie *wijnlezen*.

WIJNRANK, z. n., vr., *der*, of *van de wijnrank*; meerv. *wijnranken*. Van *wijn* en *rank*. Anders *wijngaardrank*. Eene rank, die wijn voortbrengt: *eer gij de vrolijke wijnrank in d'aerde legt*. VOND.

WIJNROEIJEN, zie *wijnmeten*.

WIJNRUIT, zie *ruit*.

WIJNSTEEN, z. n., m., *des wijnsteens*, of *van den wijnsteen*; zonder meerv. Van *wijn* en *steen*. Zamenstell.: *wijnsteengeest*, *wijnsteenwater* enz.

WIJNSTOK, z. n., m., *des wijnstoks*, of *van den wijnstok*; meerv. *wijnstokken*. Van *wijn* en *stok*. Verschilt van *wijngaardstok*, en duidt de plant aan, die druiven voortbrengt: *daer en zijn geen druijven aen den wijnstock*. BIJBELV. *Den frisschen wijnstok sloeg ter aard*. L. D. S. P. *Den heiligen wijnstok*. VOND.

WIJNTEELT, zie *wijnbouw*.

WIJNTINT, zie *tint*.

WIJNVERLATEN, onz. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk. Van *wijn* en *verlaten*, uit het eene vat in het andere laten loopen. Wijnhandel drijven: *hij wint veel met wijnverlaten*. Van hier *wijnverlater*, enz.

WIJN-

WIJNZAK, z. n., m., *des wijnzaks*, of *van den wijnzak*; meerv. *wijnzakken*. Van *wijn* en *zak*. Een lederen zak, waarin men oulings wijn plagt te houden en te vervoeren: *dese lederè wijnsacken die wij gevult hebben*. BIJBELV.

WIJNZUIPER, zie *wijnbalg*.

WIJS, z. n., vr., *der*, of *van de wijs*; meerv. *wijzen*. Ook *wijze*, KIL. *wijsse*, *ghijsse*, sp., ital. *guisa*, fr. *guise*, eng. ook *guise* en *wise*, nederſ., vries. ook *wise*, TATIAN. *wisa* en *wis*, ISIDOR. *vuis*, zweed. *vis*. Dat dit woord eigenlijk de uiterlijke gedaante van een ding aanduidt, blijkt uit het fr. *deguiser*, eng. *disguiss*, van zijne uiterlijke gedaante ontdoen, vermommen. Hedendaags gebruikt men het voor manier van handelen: *op menigerlei wijze*. *Nae de wijse der gantscher aerde*. BIJBELV. *Zoo beraemdeze bij zich zelve tijt en wijze*. VOND. Over de beteekenis van dit woord in de ſpraakkunst, zie *Inleiding*, bl. 145. Spreekw.: *'s lands wijs 's lands eer*, elk volk is aan zijne bijzondere wijze van doen verkleefd. Van hier *gewijze*, *wijzigen*, enz. Zamenſtell.: *denkwijze*, *derwijze*, *gelijkerwijze*, *handelwijze*, *ſlangswijze*, *leefwijze*, *leerwijze*, *kruiswijze*, *ſchrijfwijze*, *ſlangswijze*, *ſpotswijze*, *ſpreekwijze*, *ſteelswijze*, *trapswijze*, *vormswijze*, *zegswijze*, enz.

WIJS, *wijze*, z. n., vr., *der*, of *van de wijze*; meerv. *wijzen*. Verkleinw. *wijsje*. De melodij van een lied: *op de wijze van den honderd acht en dertigſten Pſalm*. *De wijze van dat lied is mij onbekend*. *Hij is van de wijze*, hij dwaalt van de melodij van het zangſtuk af; en, figuurlijk, hij dwaalt van het regte ſpoor. *Niet op de wijze kunnen komen*, de melodij van een zangſtuk niet kunnen vatten. *Er eene wijze op ſtellen*, is, eigenlijk, eene melodij voor een zangſtuk bepalen; figuurlijk, zijn leven regelen: *hij ſtelt er geene wijze op*. *Gij moet er beter wijze op ſtellen*. *Altijd op dezelfde wijze blijven*, in eene melodij, op eenen en denzelfden toon, voortzingen. Zamenſtell.: *zangswijze*.

Wijze, hoogd. *weise*, vries. *wise*, is verwant aan het zweed. *visa*, een lied, finn. *weisan*, zingen, oud zwab. *unwise*, misklank, en misſchien ook aan ons bastaardwoord *voois*, fr. *voix*, eng. *voice*, ital. *voce*, lat. *vox*, en aan het lat. *vocare*, roepen.

WIJS, bijv. n. en bijw., *wijzer*, *wijst*. Eigenlijk, veel wetend, geleerd, in evenveel welk ding bedreven: *allerleij wijse lieden in allerlei werck*. Bijbelv. *Die staegh, om wijs te sijn, sijn in de ploegh gespannen*. Westerb. *Te lang, te kort, te wijs, te dom*. Vond. *Wijse moeder, wijse vrouwe, vroede vrouwe*, bij Kil. Al wie een regt gebruik van zijne meerdere of mindere kennis maakt: *de onkundigste is de wijste van de drie. Bestraft den wijsen ende hij sal u liefhebben*. Bijbelv. *Ten dienst van Pallas, een veel wijzer Godtheid, staen*. Vond. *Janne van Avenes, den wisen Grave*. M. Stok. Als bijw., in overeenkomst met de voorschriften van het gezonde verstand, en met iemands ware belangen: *gij behoordet wijzer te handelen. Maer wenschte alleen dat ge u in 't eischen wijzer droeght*. Vond. *De wijste zijn*, is dikwijls, de inschikkelijkste: *wees gij dan de wijste! Niet wijzer zijn*, is, niet beter weten: *neem het mij niet kwalijk, ik ben niet wijzer. Iets wijs worden*, is, hetzelve vernemen: *hij zal het welhaast wijs worden. Iemand iets wijs maken*, is, eigenlijk, hem hetzelve doen vernemen; in het hedendaagsche gebruik, hem eene onwaarheid op de mouw spelden. Als z. n., m., is *wijze* een verstandig, en welbedreven, of naar de voorschriften van het gezond verstand handelend, man: *het herte eenes wijsen sal tijt ende wijse weten*. Bijbelv. *Der wijzen levensend, der dwaazen dood*. L. D. S. P. Van hier *wijsdom*, *wijsheid*, *wijsselijk*, *wijzeling*, *wijzen*, enz. Zamenstell.: *wijsbol*, *wijsgeer*, enz. — *wijshoofd*, *wijsneus*, *wijsfot*, Kil. — *wijzeman*, Hooft, enz. *Letterwijs*, *naaldewijs*, *neuswijs*, *waanwijs*, enz.

Wijs, hoogd. *weise*, Isid. *uuise*, Ottfrid. *uuiza*, nederf. *witt*, *wies*, eng. *wise*, zweed. *vis*, komt van *weten*, hoogd. *wissen*.

WIJSBEGEERTE, zie *wijsgeerte*.

WIJSBOL, zie *wijsneus*.

WIJSDOM, z. n., m., *des wijsdoms*, of *van den wijsdom*; zonder meerv. Van *wijs* en *dom*, zie *dom*. Die hoedanigheid, welke iemand tot eenen wijzen maakt. Dezen zin heeft het woord nog bij Kil., even als het eng. *wisdom*, en *wistum*, *weistuom*, bij Willeram. en anderen. Maar hedendaags gebruikt men daarvoor liever *wijsheid*. Intusschen geeft Kil. aan *wijsdom* nog

de

de beteekenis van gewijsde, regterlijke uitwijzing, in overeenkomst met: *ende met wijsdoeme der Mannen uuten huijse van Breda.* v. Hass. In dezen zin komt het woord van *wijzen.*

WIJSGEER, z. n., m., *des wijsgeers*, of *van den wijsgeer;* meerv. *wijsgeeren.* Elders *wijzeling* en *wijzeman.* Eigenlijk een beminnaar der wijsheid. Voorts een beoefenaar der zoogenoemde wijsgeerte: *er is, volgens Cicero, geen gevoelen zoo dwaas, dat er geen wijsgeer gevonden zij, die het beweerde.* Van hier *wijsgeerig, wijsgeerte*, enz. Het laatste lid van *wijsgeer*, komt van *geer* begeerig, verwant aan *geer*, begeerte, bij M. Stok. en aan *gaarne, gierig*, enz., en afkomstig van het oude *geeren.* Zie *begeeren.* Het eerste lid *wijs* beteekent *wijsheid*, even als in het oude *wijssegghen*, bij Kil., hoogd. *weissagen*, oudopperd. *wizzagan*, waarzeggen. *Wijsgeer* is dus beminnaar der wijsheid, en beantwoordt aan het gr. φιλοσοφος, waarnaar men het gevormd heeft.

WIJSGEERIG, bijv. n. en bijw., *wijsgeeriger, wijsgeerigst.* Van *wijsgeer*, zie *ig.* Eenen wijsgeer voegende: *zulk eene denkwijze is niet wijsgeerig. Zij denkt wijsgeeriger dan hij.* Tot de zoogenoemde wijsgeerte betrekkelijk: *eene wijsgeerige verhandeling.* Van hier *wijsgeerigheid.* Zamenstell.: *onwijsgeerig*, enz.

WIJSGEERTE, z. n., vr., *der*, of *van de wijsgeerte;* zonder meerv. Van *wijs* en *geerte*, dat men eveneens van *geeren* vormt, als *begeerte* van *begeeren.* Halma ook *wijsbegeerte.* Eigenlijk, begeerte naar wijsheid. In het gebruik, al wat men anders, in navolging der Grieken, onder den naam van *Philosophie* begrijpt: *De wijsgeerte van Socrates.*

WIJSHEID, z. n., vr., *der*, of *van de wijsheid;* zonder meerv. Van *wijs.* Ottfrid., Notk. *wisheit*, hoogd. *weisheit.* De hoedanigheid, welke iemand tot eenen wijzen maakt. Anders *wijsdom.* En wetenschap: *overal kraamt hij zijne wijsheid uit.* In den Statenbijbel, bij persoonsverbeelding: *ick wijsheijt woone bij de kloeckſinnigheijt*, enz. Voorts oulings ook evenveel als *vroedſchap.*

WIJSHOOFD, zie *wijsneus.*

WIJSNEUS, z. n., m., *des wijsneuzen*, of *van den*

wijsneus; meerv. *wijsneuzen*. Verkleinw. *wijsneusje*. Van *wijs* en *neus*. Anders *wijsbol*, *wijshoofd*, enz. Een betweter: *wat zal die wijsneus daar wederom niet op te vitten hebben*. Van hier *wijsneusheid*, *wijsneuzig*, *wijsneuzigheid*.

WIJSSELIJK, bijw., van *wijs*, zie *lijk*. Hoogd. *weislich*, OTTFRID., NOTK. *wislicho*. Naar de voorschriften der wijsheid: *gij hebt wijsselijk gedaan*. *Wijsselijk en wel*, is, met alle naauwkeurigheid en omzigtigheid: *het was wijsselijk en wel bepaald*.

WIJSVINGER, zie *wijzer*.

WIJTE, z. n., vr., *der*, of *van de wijte*; zonder meerv. Van *wijten*. De daad van wijten, verwijting, en verwijt: *Renard gaf den Bisschop de wijte*. HOOFT.

WIJTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik weet*, *heb geweten*. Te laste leggen: *gij behoeft het mij niet te wijten*. *'t En is haer niet te wijten*. HUIJGHENS. *Dank wijten*, dat men hier en daar vindt, is voor *dank weten*; zie *weten*. Van hier *wijte*. Zamenstell.: *verwijten*, enz.

WIJTING, z. n., vr., *der*, of *van de wijting*; meerv. *wijtingen*. KIL. ook *wittingh*, eng. *whiting*, hoogd. *huitling*, bij ons ook *weeke wijting*. Een zeevisch van het geslacht der kabeljaauwen: *men geeft aan de witte schelvisch den naam van wijting*, *en weeke wijting*.

WIJVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wijfde*, *heb gewijfd*. Oulings gebruikelijk voor eene vrouw trouwen: *eener*, *die buijten wijvet*, *die magh blijven een jaer*. v. HASS. Zamenstell.: *verwijven*, enz. Het deelw. *gewijfd* wordt als bijv. n. gebruikt.

WIJWATER, z. n., o., *des wijwaters*, of *van het wijwater*; zonder meerv. Van *wijen* en *water*. Gewijd water, waarmede de Roomschen menigerlei dingen besprengen: *hij bood haar het wijwater*. Van hier de zamenstell.: *wijwatersvat*, *wijwaterskwast*, waarvoor men doorgaans de zamentrekking *wijkwast* gebruikt, *wijwaeterquispel*, KIL.

WIJWOUWEN, zie *wiewouwen*.

WIJZE, zie *wijs*, z. n., en *wijs*, bijv. n.

WIJZEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik wees*, *heb gewezen*. Eigenlijk, leeren, onderrigten, in welken zin men nog in het hoogd. zegt: *er läst sich weisen*, en welken zin *wijzen* ook in de zamenstell. *onderwijzen* oefent. Bijzonderlijk, ten aanzien van eenen weg onder-

rig-

rigten, te regt helpen: *iemand ergens heen wijzen. Wijs hem toch eens te regt!* Van hier heeft het onzijdige *wijzen* den zin van zulk een bedrijf, zulke gebaren, enz. als waardoor men iemand te regt wijst: *hij wees met den vinger naar ons. Zij wijst op haren floet.* VOND. En het bedrijvende *wijzen* wederom dien van met zulke gebaren aanduiden, onder het oog brengen: *men wees ons den weg naar het dorp. Ik zal u wijzen, hoe gij doen moet. Iemand het gat van de deur wijzen*, is, hem, evenveel hoe, aanduiden, dat hij te vertrekken heeft. *Een vonnis wijzen*, is hetzelve vellen. Van hier *gewijs*, *gewijsde*, *wijzer*, *wijzing*. Zamenstell.: *wijsvinger*, enz. *Aanwijzen*, *afwijzen*, *bewijzen*, *nawijzen*, *onderwijzen*, *uitwijzen*, *verwijzen*, enz.

Wijzen, hoogd. *weisen*, nederf. *wisen*, vries. *wise*, zweed. *vijsa*, wend. *wesn*, oudopperd. *wison*, angelf. *wisan* en *witan*, komt van *wijs*, en beteekent eigenlijk wijs maken.

WIJZER, z. n., m., *des wijzers*, of *van den wijzer*; meerv. *wijzeren* en *wijzers*. Verkleinw. *wijzertje*. Van *wijzen*. Al wie, of wat, wijst. Van personen gebruikt men het zelden anders, dan oulings voor den uitwijzer van een vonnis, of eenen regter over het algemeen: *gheweest te hebben een wijser, nu te weesen een eischer.* v. HASS.; en in de zamenstell.: *oordeelwijzer*, *wegwijzer*, enz. Onder de zaken, waaraan men den naam van *wijzer* geeft, is bij KIL. de voorste vinger, anders *wijsvinger*, en het werktuig, dat men anders *uurwijzer*, of *minuutwijzer* noemt: *al draait de wijzer kort den dag om.* VOND. De verdere zamenstell. zijn: *wijzernaald*, *wijzerplaat*, enz. *Bladwijzer*, *dagwijzer*, *maandwijzer*, *tijdwijzer*, *weerwijzer*, *windwijzer*, *zonnewijzer*, enz.

WIJZIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wijzigde, heb gewijzigd.* Ten opzigte van wijze en manier schikken: *men poogde alles zoo en zoo te wijzigen. Een besluit wijzigen* is bepalen, op welke wijze het beslotene uitgevoerd worden zal. Van hier *wijziging*. Van *wijze*.

WIK, *wikke*, z. n., vr., *der*, of *van de wikke*; meerv. *wikken*. Anders *vitse*, fr. *vesce*, eng. *vetch*, lat. *vicia*, gr. βικιον, en φακη, middeleeuw. lat. *bex*, zweed. *viker*, slavon. *wijkew*, hoogd. *wicke*, verwant aan *vijg*, en *vijgboon*. Eene peulvrucht van menigerlei soort, en

 het

het plantgewas, waaraan dezelve wast: *men voedert de paarden vaak met wikken, in plaats van met hooi.* Zamenstell.: *wikkenstroo.*

WIK, z. n., vr., *der*, of *van de wik*; meerv. *wikken.* Van *wikken*, wegen, volgens HALMA zoo veel, als er op de schaal der stadswaag in eens gewogen wordt: *elke wik werd afzonderlijk gelegd.*

WIKGELD, zie *wikken.*

WIKKELEN, bedr. w., gelijkvl. Eigenlijk, gestadig bewegen. Voorts door eene gestadige beweging ergens om winden: *wikkel het touw er om en om. De slang wikkelde hem haren staart om hals en armen.* Iets wordt in iets anders *gewikkeld*, wanneer men dit laatste met eene gestadige beweging om het andere heen slingert: *ik wikkelde het in een papier. Zich in iets wikkelen*, is, hetzelve als om zich henen slingeren. *Zich in eene zaak wikkelen*, is, zich zoo sterk daarmede inlaten, dat men zich daaraan niet wederom onttrekken kan. *Zich ergens uit wikkelen*, is, zich uit de knellende banden van zoodanig iets los maken; eigenlijk hetzelve door eene gestadige beweging als van zich af winden: *hoe gelukkig heeft hij zich er wederom uit weten te wikkelen!* Van hier *gewikkel*, *wikkeling*. Zamenstell.: *inwikkelen*, *omwikkelen*, *ontwikkelen*, *verwikkelen*, enz.

Wikkelen, hoogd. *wickeln*, is een voortdurend werkw. van *wikken*, en verwant aan *wegen*, *bewegen*, enz.

WIKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wikte, heb gewikt.* Eigenlijk, even als *wegen*, bewegen. Voorts wegen, en bijzonderlijk op, of in, de hand wegen: *wik eens, welk het zwaarste is.* HALMA. Overdragtelijk is *iets wikken en wegen*, het naauwkeurig en zorgvuldig beoordeelen. Voorts is *wikken* ook wel eens evenveel, als *wigchelen*, voorspellen. Van hier *gewik*, *wik*, *wikker*, *wikstek.* Zamenstell.: *wikgeld*, waaggeld, enz.

WIKKER, z. n., m., *des wikkers*, of *van den wikker*; meerv. *wikkers.* Soms evenveel als *wigchelaar*, navorscher van toekomstige dingen: *waarop ons noodlotwikkers.* VOLLENH. Elders *wikkelaar*: *de tong van 's Bloedgodts wikkelaar.* VOLLENH. Van hier *wikkerij*, KIL. Wegens eene vrouw bezigt men *wikster.*

WIL, z. n., m., *des wils*, of *van den wil*; zonder meerv. Het vermogen van willen: *met verstand en wil begaafd.* De daad van willen: *betwist mij geenen vrijen wil.*

wil. Het gene men wil, volstrekte begeerte: *dat is mijn wil. Dat ik mijnen wil na zijnen poog te voegen* D. DECK. *Mijn geest, die uwen wil bevroed.* L. D. S. P. Genoegen: *tegen wil en dank. Als 't Godt belieft, met wil of onwil dragen.* BRANDT. *Iemand te wille zijn*, is, hem genoegen geven. *Hierin sullen wij u te wille zijn.* BIJBELV. *Zijnen wil van iets hebben*, daaruit genoegen scheppen. *Zijnen wil daarmede doen*, daarmede naar zijn genoegen handelen. Oulings beantwoordde *wil* aan euvelmoed: *die sal daeraen wil und gewaldt begaen hebben.* v. HASS. Voorts wordt *wil* gebezigd met *om* voor zich, en een z. n. tusschen beiden in den tweeden naamval, ter aanduiding van den beweeggrond van iets: *om des vredes wil, om Gods wil. Om hares schoonvaders ende hares mans wille.* BIJBELV. *Om best wil.* En de plaats van het z. n., wordt ook meermalen door een voornaamwoord bekleed: *om wiens wil, om diens wil, om welks wil, om deszelfs wil.* Maar de tweede naamval van persoonlijke voornaamwoorden wordt door den vierden naamval van bezittelijke voornaamwoorden vervangen, die alsdan eene *t* achter zich heeft: *om mijnent wil, om onzent wil. Om u, om uwent wil, alleen.* VOND. enz. Van hier *gewillig, wilg, willig*, enz. Zamenstell.: *willekeur, wilvaardig*, enz. *Moedwil, onwil*, enz.

Wil, eng. *will*, hoogd. van oudsher *wille*, angelf. *villa*, ULPHIL. *willja*, slavon. *wiile, wola, vola*, lat. *voluntas*, komt van *willen*.

WILD, bijv. n. en bijw., *wilder, wildst.* Teugelloos, onstuimig: *welke wilde blikken! Met een wild geschreeuw. Hij kwam gansch ontdaan en wild binnen vliegen. Die wilde knaap.* Van een volk, aan geene maatschappelijke banden gewoon: *men onderscheidt de natien in beschaafde, onbeschaafde, en wilde. Er zijn weinige eigenlijke wilden, maar men geeft dezen naam aan vele onbeschaafde volken.* Van een dier, ongetemd: *de tamme olifanten verlokken de wilde, zoo dat zij gevangen en getemd worden. Het wilt gedierte ende alle vee.* BIJBELV. *Het boschzwijn heeft hem omgewroet; het wild gediert' hem afgeweid.* L. D. S. P. Van eene plant, door geene menschelijke nijverheid aangekweekt, besnoeid, of bedwongen: *wilde aardbezien, wilde appelen*, enz. *Toen zij 't met elzen en wilt boschloof had be-*

hangen. VOND. Zoo is *eene wilde landstreek* die niet bebouwd, en door menschelijk opzigt geregeld wordt. *Wild vleesch* is vuil vleesch, dat tegen den wil van den heelmeester in eene wonde groeit. *De wilde zee* is bij KIL. de oceaan, die onbeperkt rondom den aardbodem loopt: *het natte gebroetsel der wilde zee, rontom hem hene huppelende.* VOND. *In het wild* is zonder toedoen van menschen: *die boomen groeijen daar in het wild.* Ongeregeld, en ongeordend: *alles ligt hier in het wild. Nu laet de stroomgodin het haer in 't wilde spreien.* VOND. *In het wild loopen*, is, in verwarring geraken: *hij laat alles in het wild loopen.* Of zonder opzigt en orde rond loopen en dwalen: *waarom loopen die kinderen daar zoo in het wild?* Van hier *wild*, z. n., *wildeling*, KIL. — *wildernis*, *wildheid*. Zamenstell.: *wildeman*, *wildkoorn*, *wildruit*, *wildvang*, *wildvreemd*, *wildzang*, enz. *Verwilderen*, enz.

Wild, zweed., eng., hoogd. van oudsher *wild*, vries. *wield*, is een oorspronkelijk woord, dat de eerste der opgenoemde beteekenissen aan zijnen klank verschuldigd schijnt.

WILD, z. n., o., *des wilds*, of *van het wild*; zonder meerv. Eigenlijk, het onz. geslacht van het bijv. n. *wild* In het wild loopende of vliegende dieren, verzamelbaar: *er is hieromstreeks weinig wild. Om het wilt op te snuffelen.* VOND. *Al 't wild des velds moet op mijn' bijstand wachten.* L. D. S. P. Zamenstell.: *wildachtig*, *wildbaan*, *wildbraad*, *wildschut*, enz.

WILDACHTIG, bijv. n. en bijw., *wildachtiger*, *wildachtigst*. Van *wild*, en *achtig*. Aan wild gelijkend, naar wild smakend; en bijwoordelijk, als wild: *die vogels smaken wildachtig.* HALMA.

WILDBAAN, z. n., vr., *der*, of *van de wildbaan*; meerv. *wildbanen*. Verkleinw. *wildbaantje*. Eene omtuinde plek gronds, waar men wild bewaart: *de vorstelijke wildbaan van Kleef.* Dit woord luidt in het hoogd. *wildbahn* en *wildbann*, en het laatste schijnt het oorspronkelijke. Dus schijnt ons *wildbaan* insgelijks eene verbastering van *wildban*, en uit *wild* en *ban* zamengesteld.

WILDBRAAD, z. n., o., *des wildbraads*, of *van het wildbraad*; zonder meerv. Eetbaar wild: *gaet uijt in 't velt, ende jaegt mij een wiltbraet.* BIJBELV. Toebe-

bereid vleesch van zulk wild: *zij gaen het wiltbraet en de maeltijt bereiden.* VOND. *Het wiltbraet was nae sijnen mont.* BIJBELV. Dit woord luidt bij KIL. *wildbraed*, nederf. *wildbradt*, zweed. *wildbräd*, ijsl. *willabrad*, hoogd. *wildbrĕt* en *wildpret*. Het verfchilt van het hoogd. *wildbraten*, dat een gebraad van wild aanduidt, en kan van *wild* en het ijsl. *brad*, wallis. *praidd*, lat. *praeda*, buit, afgeleid worden, of van *wild* en het eng. *bread*, vries. *breed*, gr. *βρωτος*, *βρωτυς*, *βρωτον*, voor zoo veel dit voedfel over het algemeen aanduidt; zie *brood*.

WILDELING, z. n., m., *des wildelings*, of *van den wildeling*; meerv. *wildelingen*. Van *wild*; zie *ling*. In het hoogd. *wildling*. Bij KIL. een wilde appel. Zamenftell.: *wildelingboom*. KIL.

WILDEMAN, z. n., m., *des wildemans*, of *van den wildeman*; meerv. *wildemannen*, *wildemans*. Van *wild* en *man*. Een wild mensch: *er is een wildeman voor geld te zien*. Een woesteling: *het is een regte wildeman.*

WILDERNIS, z. n., vr., *der*, of *van de wildernis*; meerv. *wildernisfen*. In het hoogd. *wildnisz*. Een wild onbebouwd, en onbewoond oord: *wij quamen in eene eenzaame of huilende wildernis*. HALMA. *Woestijnen, wildernis, geberghte, en rotsen, zeden en reden, ingeplant.* VOND.

WILDKOORN, z. n., o., *des wildkoorns*, of *van het wildkoorn*; zonder meerv. Van *wild* en *koorn*, of *koren*. Een plantgewas, waarvan men drie verfchillende foorten telt: *moerasfig wildkoorn*, *waterig wildkoorn*, *veldig wildkoorn*, enz.

WILDRUIT, z. n., o., *des wildruits*, of *van het wildruit*; zonder meerv. Van *wild* en *ruit*. Een plantgewas van twee foorten: *wildruit met verdeelde*, *en wildruit met onverdeelde*, *bladen*.

WILDSCHUT, z. n., m., *des wildschuts*, of *van den wildschut*; meerv. *wildschutten*. Van *wild* en *schut*, fchutter. Een jager: *het is een voortreffelijke wildschut*.

WILDVANG, z. n., m., *des wildvangs*, of *van den wildvang*; meerv. *wildvangen*. Van *wild* en *vang*. Een havik, of ander wild dier, dat reeds volwasfen, en dus gansch wild, is, als men hetzelve vangt; in tegen-

overstelling van *nesteling*. Elders ook gevangen wild: *indien ik uwe altaren met eenig wiltvangk versierde.* Vond.; waar het onz. is. Voorts neemt men het voor een onstuimig en woest mensch. Hoogd. *wildfang*.

WILDVREEMD, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *vreemd* en *wild*, dat in het oude zwabisch ook vreemd aanduidde. Gansch vreemd: *hij is mij wildvreemd.*

WILDZANG, z. n., m., *des wildzangs*, of *van den wildzang*; zonder meerv. Van *wild* en *zang*. De natuurlijke zang van het gevogelte: *mijn kneutertje zingt maar wildzang*. Halma. Overdragtelijk, slechte muzijk: *het is wildzang*. Wartaal: *er komt niets, dan wildzang, uit zijnen mond*. Somtijds ook een wild roekeloos en onzinnig mensch; in welken zin *wildzang* een meerv. heeft.

WILG, z. n., m., *des wilgs*, of *van den wilg*; meerv. *wilgen*. Verkleinw. *wilgje*. Een boomgewas, waarvan men dertig verschillende soorten telt: *aen den gebladen wilgh, die over 't water hing*. Vond. *Als de wilgen aen de waterbeken*. Bijbelv. *De harpen aan de wilgen opgehangen*. L. D. S. P. *Gelijk de blonde olijf de taeie wilgh beschaemt*. Vond. Zamenstell.: *wilgenbast, wilgenboom, wilgenhout, wilgenkruid, wilgenpoot, wilgenstoof, wilgentak, wilgenteen, wilgenzwam, willighenbosch*, Kil. enz. *Beekwilg, bindwilg, korfwilg, roofwilg, rijswilg, teenwilg, treurwilg*, enz.

Wilg, Kil. *willighe*, eng. *willow*, schijnt eene verkorting van *willig*; en men schijnt den wilg dus genoemd te hebben, omdat hij zoo uitnemend wel voort wil.

WILHELM, z. n., m., *des Wilhelms*, of *van den Wilhelm*; meerv. *Wilhelmen*. Gemeenlijk *Willem*, eng. *William*, fr. *Guillaume*. Een oudduitsche eigennaam, volgens sommigen zamengesteld uit *helm*, en *wil*, *vil*, *vilt*, vel, en dus iemand aanduidende, wiens hoofd met een beestenvel gedekt was; doch volgens Leibnitz, *protector tranquillitatis*, *quietis*, van *wil*, *weil*, rust, en *helm*, beschermer, van *helmen*, beschermen; derhalve zoo veel als beschermer der rust, of anders rustbewaarder.

WILLEKEUR, z. n., vr., *der*, of *van de willekeur*; zon-

zonder meerv. Eigenlijk, de keur van den wil; vrij besluit, vrije verkiezing: *het staat aan uwe willekeur. Van iemands willekeur afhangen.* Ook grillige verkiezing, welke op geene redenen rust: *het is niet dan willekeur, waarnaar hij handelt.* Oulings in het hoogd. en holl. ook eene overeenkomst, een verdrag; zoo als *willekeuren*, bij KIL. overeenkomen; en bij HALMA is willekeur nog, even als bij KIL., en in het hoogd., eene ordonnantie. Van hier *willekeurig*, enz., *willekeurlijk*, bij HALMA en SIEGENBEEK, evenveel, als *willekeurig.*

Willekeur, hoogd. *willkühr*, zweed. *willkor*, komt van *wil* en *keur.*

WILLEKEURIG, bijv. n. en bijw., *willekeuriger*, *willekeurigst.* Van *willekeur*, zie *ig.* Ook *willekeurlijk.* Door willekeur bestuurd, daarnaar alleen afgemeten: *het willekeurig gezag. Welk een willekeurig bedrijf!* Uit eigenen wil voortkomende: *de beweging der dieren is, gansch anders dan die der planten, willekeurig.* Als bijw., naar verkiezing van den wil: *de dieren bewegen zich willekeurig.* Uit eene grillige verkiezing, die op geene redenen gegrond is: *hij handelt daarin zeer willekeurig.* Van hier *willekeurigheid*, *willekeuriglijk.* Zamenstell.: *onwillekeurig*, enz.

WILLEKEURLIJK, zie *willekeur.*

WILLEM, zie *wilhelm.*

WILLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wilde, heb gewild*; ook somtijds *ik wou*, of *waude*, zoo in de gemeenzame verkeering, als ook elders, blijkens: *ik wou en kost niet spreecken — en waude aengepört van min haer snel nastreven.* VOND.; die hierin echter, buiten de gemeenzame verkeering, evenmin na te volgen is, als HOOFT, CATS, en andere oudere schrijvers daarin, dat zij *hij wilt* voor *hij wil* schreven; waaromtrent *willen* aan *zullen*, *kunnen* en *mogen* gelijk staat. En het wordt voorts, even als deze woorden, onmiddellijk met een ander werkwoord zamengevoegd, zonder dat het elders gebruikelijke *te* tusschen beiden kome. Nu strekt *willen*, even als *wil*, ter aanduiding van eene volstrekte begeerte: *dat God ontdecken wilt sal niet verholen blijven.* LANDJUWEEL. *Die met bergh over bergh ten hemel wilden gaen.* HUIJGHENS. *Gij wilt, dat wij in uwe wegen treeden.* L. D. S. P. Eene min volstrekte

te

te geneigdheid tot, en verlangen naar, iets: *gerdde sijn sweert aen over sijne kleederen, ende wilde gaen.* Bijbelv. *Een, die dansen wil, is haest genoeg gepepen.* Cats. Eene bewilliging in iets: *wilt gij mij wel eenen dienst doen? 'K wil troon en Kercktapijt om uwen luister missen.* Vond. *Sal den Eenhoorn u willen dienen.* Bijbelv. Het beweren en staande houden van iets: *men wil haar met hem hebben zien wandelen. Hij wil het gehoord hebben.* De bedoeling: *wat wilt gij daarmede zeggen?* Gereedheid, om iets te doen: *dat huis wil instorten. Daer wilt de Duijvel van stonden aen een Cappelle bij bouwen.* Aldegond. Somtijds beantwoordt *willen* genoegzaam aan *zullen: willen wij gaan? Onseker offe staan, dan offe vallen, wilt.* Cats. *Waar wil het geld van daan komen?* Of aan *kunnen*, *vermogen: doe vrij al wat gij wilt. Wat wil ik aanvangen?* Dikwijls is *willen* gansch overtollig: *wat wil dat zeggen?* wat zegt, wat beduidt, dat? *Wilt niet vreesen!* Kil. Zeer dikwijls verzwijgt men het werkw., dat bij *willen* behoort: *hij wil naar de Kerk*, namelijk *gaan. Het wil niet los*, namelijk *geraken. Doe, wat gij wilt*, namelijk *doen. Dien hij wilde*, namelijk *dooden, doodde hij.* Bijbelv. Somtijds volgt er op *willen*, *dat*, enz.: *ik wil, dat het gedaan worde.* Vooral, wanneer men *ik wou* voor *ik wenschte wel* gebruikt: *ik wou, dat hij kwam.* Somtijds voegt men bij *willen* ook een z. n., in den vierden naamval: *wat wilt gij toch? Ik wil geenen wijn. Mijne bestraffinge niet gewilt hebbet.* Bijbelv. Dan is *willen* even bedr. als *begeeren.* Van hier het lijdend deelw. *gewild*, dat als bijv. n, gebezigd wordt; zie *gewild.* Voorts bezigt men *willen* ook als z. n.: *alles hangt daarbij van het willen af. Het willen en het volbrengen.* Bijbelv. Van hier het bijw. *willens*, met opzet: *hij deed het willens en wetens. Ik ben willens*, voornemens, van voornemen: *wil'ens waert, om nae 't geberghte henen op te trecken.* Bijbelv. *Willens of onwillens*, tegen wil en dank. Van hier *wil*, enz. Zamenstell.: *uitwillen, welwillend*, enz.

Willen, hoogd. *wollen*, vries. *wolle*, Ottfrid. *wolan*, slavon. *woli*, gr. *βουλομαι*, lat. *volo*, *velle*, Kero *wellan*, Ulphil. *wiljan*, zweed. *vilja*, eng. *will*, angelf. *willan*, nederf. *willen.*

WILLENS, zie *willen.*

WIL-

WILLIG, bijv. n. en bijw., *williger*, *willigst*. Van *wil*, zie *ig*. Eenen goeden wil tot iets hebbende, daartoe bereid en genegen: *hij is tot alles even willig*. *Met een volkomen herte, ende met eene willige ſiele*. BIJBELV. Vrijwillig, ongedwongen: *een willige afſtand*. *Door de willige overgave der vesting*. *De vrijgevochte will'ge ſlaven*. VOND. Gedienſtig: *de man is altijd even willig*. *Een willig paard*, is een paard, dat ſteeds gaarne voort wil. *De boter*, enz. *wordt williger*, als er meer vertier van komt. Oulings was *willig* ook moedwillig: *willich te worden, ende gheweldigh, ende ghewelt te doen*. v. HASS. Van hier *willigen*, *willigheid*, *williglijk*. Zamenſtell.: *bereidwillig*, *dienstwillig*, *eigenwillig*, *goedwillig*, *kwaadwillig*, *moedwillig*, *onwillig*, *vrijwillig*, enz.

WILLIGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik willigde*, *heb gewilligd*. Van *willig*. Williger, meer gewild, worden, in prijs toenemen: *het koorn begint te willigen*, anders ook, *er komt meer willigheid in het koorn*. Bij KIL. is *willighen*, gewillig maken. Gansch anders is de beteekenis van dit woord wederom in de zamenſtell.: *inwilligen*.

WILLIGHEID, zie *willigen*.

WILVAARDIG, bijv. n. en bijw., *wilvaardiger*, *wilvaardigst*. Opperd. *willfertig*, hoogd. *willfährig*, van *willfahren*, iemande wil en verlangen opvolgen. Dus is het verbasterde *wilvaardig* genegen tot vervulling van iemands verlangen: *ik blijf uw wilvaardige dienaar*. Als bijw., met gewilligheid tot vervulling van iemands verlangen: *men onthaalde ons zeer wilvaardig*. *Zijn wijs bevel wilvaardig gadeſlaan*. L. D. S. P.

WIMPEL, z. n., m., *des wimpels*, of *van den wimpel*; meerv. *wimpels*. Eene lange ſmalle ſcheepsvaan, welker gedaante haar van eene vlag, en eenen vleugel, onderſcheidt: *die uwen wimpel draagt*. HOOFT. *Grootsch in 't nat zijn wimpel ſpieglen*. P. MOENS. *Het bootsvolck voert de vlagh en wimpel, zwaeit de zwaerden*. VOND. Voorts bij KIL., even als het oudd. *wimpel*, eng. *wimple*, fr. *guimpe*, een ſluijer, anders *wimpeldoeck*. Van hier bij denzelfden KIL. *wimpelen*, bewimpelen. Zamenſtell.: *wimpeldoek*, KIL., *wimpelſtok*, enz.

Wimpel, zweed. *wimpla*, middeleeuw. lat. *gimpla*, *im-*

impla, hoogd., nederf. *wimpel*, in de beteekenis van fluijer, eng. *wimple*, fr. *guimpe*, schijnt, even als het hoogd. *wimper*, het bovenfte ooglid, verwant aan *wimpoogen*, pinkoogen, bij Kil., en aan het hoogd. *wimmeln*, wemelen, en voorts door eene geftadige floddering bewogen worden.

WIMPELEN, zie *wimpel*.

WINBAAR, bijv. n., *winbaarder*, *winbaarst*. Van *winnen*, zie *baar*. Kil. ook *winnelick* en *winfaem*. Dat gewonnen worden kan: *eene winbaarder vesting*. Zamenftell., *onwinbaar*.

WIND, z. n., m., *des winds*, of *van den wind*; meerv. *winden*. Verkleinw. *windje*. Eene min of meer fterke beweging van de lucht naar den eenen of anderen kant: *de wint van tegens over 't Zuiden*. Hooft. *Lang door ftorm en wind gefold wierd en gedreven*. Huijdecop. *Tot dat een wind haar wegrukt uit onz' oogen*. L. D. S. P. Figuurlijk: *de wind van winst riekt zoet, 't zij van wat oord hij waeit*. D. Deck. Hiertoe behooren de fpreekwijzen: *den wind van voren krijgen*, duchtige tegenfpraak vinden. *De huik naar den wind hangen*. Zie *huik*. *Met alle winden waaijen*, wispelturig zijn. *Bij den wind zeilen*, is, den wind van voren langs het zeil doen fchampen. *Voor den wind zeilen*, is den wind vlak achter zich hebben. *Voor den wind hebben*, *krijgen*, enz. is zulken wind, als waarmede men voor den wind zeilt: *en geef mijn dichtgeest voor den windt*. Hoogvl. Aan zulken wind geeft men de benamingen van *eenen*, of zulken en zulken, *voor den wind: wacht een voor de wind, om voort in zee te fteken*. Antonid. *Met een Noordelijke voor de windt*. Brandt. *Een ftijve*, *flappe*, enz. *voor de wind*. *Het gaat iemand voor den wind*, als het hem, evenveel hoe, voorfpoedig gaat. *Een fchip loopt door den wind*, als het zich zoo beweegt, dat het den wind aan ftuurboord krijgt, dien het voorheen aan bakboord had. *Onder den wind van een fchip zijn*, is, hetzelve tusfchen zich en den wind hebben. *Boven wind zijn*, is aan de windzijde van een ander fchip, en, overdragtelijk, voorfpoedig zijn. *Zijnen vijand den wind afwinnen*, is, zich tusfchen hem en den wind plaatfen, op dat de buskruidrook hem belemmere. *De wind fteekt op*, beteekent, dat hij zich verheft, in tegenoverftelling

ling van *de wind gaat liggen*, hij vermindert zijn geblaas. *Wind vangen*, is, den wind op zijnen weg tegenhouden en zelf daardoor getroffen worden: *die toeſtel op uwen ſchoorſteen vangt te veel wind*. Nopens kaf, enz. bezigt men de uitdrukking van: *voor den wind wegſtuiven*, *in den wind ſtrooijen*, *in den wind ſlaan*, in de lucht doen vervliegen. *Iemands woorden in den wind ſlaan* is, die nutteloos verloren laten gaan. *Aan den wind gaan*, is, bij Halma, optrekken, rinkelrooijen. *Wind maken*, ongepaste beweging maken. *Het hoofd vol winds hebben*, een ijdeltuit zijn. *Het is maar wind*, nietsbeduidend gezwets. *Wind des daags* is avondkoelte, in: *wandelende in den hof*, *aen den wint des daeghs*. Bijbelv. In: *men kan van den wind niet leven*, heeft *wind* de beteekenis van lucht over het algemeen, even als in: *omhelsde niet dan wint en dunne en ijdle locht*. Vond. Ook beteekent het beſlotene darmlucht: *dat bier veroorzaakt winden*. *De winden plagen mij*. *Winden lozen*. Eindelijk was *wind*, even als in het hoogd., oulings ook nog een *windhond*, anders *hazewind* en *hazewindhond*. Van hier *windachtig*, *winderig*, *windig*. Zamenſtell.: *windbier*, *windbreken*, *windbreuk*, *windbui*, *windbuidel*, *windbus*, *winddroog*, *windei*, *windgat*, een gat in het ijs, — *windgod*, *windhandel*, *windhond*, *windkant*, *windkolijk*, *windmaker*, *windmolen*, *windmout*, *windnegotie*, *windoven*, *windpok*, *windpomp*, *windroer*, *windroos*, *windſcherm*, *windſchut*, *windſtil*, *windſtilte*, *windſtreek*, *windvaan*, *windvang*, *windverwekkend*, *windvlaag*, *windwaarts*, *windwering*, *windwijzer*, *windzak*, *windzeil*, *windzijde*, *windzucht*, enz. *Avondwind*, *bakſtagwind*, *draaiwind*, *dwarlwind*, *hoofdwind*, *landwind*, *noordewind*, *oostewind*, *paſſaatwind*, *regenwind*, *rukwind*, *ſtormwind*, *tegenwind*, *voorwind*, *warlwind*, *wervelwind*, *westewind*, *zeewind*, *zijdewind*, *zuidewind*, *zuidoostewind*, *zuidwestewind*, enz.

Wind, hoogd., eng., Kero, Ulphil., enz. *wind*, vries. *wien*, fr. *vent*, ſp., ital. *vento*, lat. *ventus*, ſchijnt van het ouddduitsch *wehend*, deelw. van *wehen*, waaijen, af te ſtammen.

WINDACHTIG, bijv. n. en bijw., *windachtiger*, *windachtigst*. Van *wind* en *achtig*, voor *haftig*. Zie *achtig*. Wind bevattend, door wind beroerd: *die maand is doorgaans windachtig*. Anders *windig* en *winderig*, welk laatſte intusſchen voorts nog de beteekenis heeft van aan windmakerij

over-

overgegeven: *wat is die man winderig!* terwijl het met *windachtig* deelt in den zin van windverwekkend: *boonen zijn windachtig, of winderig*. Van hier *windachtigheid*.

WINDAS, z. n. o., *van het windas*; meerv. *windasſen*. Van *winden* en *as*. Hoogd. *winde*, eng. *windlasſ*, *windlesſ*, fr. *vindas*. Een werktuig van verſchillende gedaante, waarmede men dingen van aanmerkelijke zwaarte op, of weg, kan winden: *wanneer het windas nu rustte en ſtille ſtondt*. HUIJDECOP. *Vruchteloos poogde men het windas met den windboom rond te draaijen*. Anders ook *windaas*, *windasſe*. KIL.

WINDBIER, z. n., o., *des windbiers*, of *van het windbier*; zonder meerv. Eene zamentrekking van *windmout-bier*. Bier van winddroog, of in den wind gedroogd, mout: *men brouwt windbier van windmout*.

WINDBREKEN, onz. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk, voor pogchen, ſnorken: *hoor hem eens windbreken*. Voorts bedient men zich van het deelw. *windbrekend*, in: *windbrekende middelen*; en bovendien komt van *windbreken*, *windbreekſter*, *windbreker*, *windbrekerij*.

WINDBREKER, zie *windbuidel*.

WINDBREUK, z. n., vr., *der*, of *van de windbreuk*; meerv. *windbreuken*. Van *wind* en *breuk*. Een gezwel in de holte van den onderbuik of aan den navel: *het is ſlechts eene windbreuk*.

WINDBUI, z. n., vr., *der*, of *van de windbui*; meerv. *windbuijen*. Van *wind* en *bui*. Eene bui van wind: *eene felle windbui*.

WINDBUIDEL, *windbuil*, z. n., m., *des windbuidels*, of *van den windbuidel*; meerv. *windbuidels*, *windbuilen*. Van *wind* en *buidel*. Een winderig mensch, een *windmaker*, *windbreker*. Hoogd. *windbeutel*.

WINDBUS, zie *windroer*.

WINDDROOG, zie *windbier*.

WINDE, z. n., vr., *der*, of *van de winde*; zonder meerv. Bij KIL. evenveel als katrol; en in het hoogd. een haspel. KIL. *garenwinde*. Voorts een plantgewas van twee en vijftig ſoorten. Zamenſtell.: *akkerwinde*, *haagwinde*, *oeverwinde*, *patattenwinde*, enz.

WINDEL, z. n., m., *des windels*, of *van den windel*; meerv. *windelen* en *windels*. Van *winden*. Zie *el*. Een werktuig, om te winden, een zwachtel: *nochte in windelen gewonden*. BIJBELV. Bij KIL. ook een katrol.

Van

Van hier *windelen*, Kil., hoogd. *windeln*, zwachtelen. Zamenstell: *windelband*, *windeldoek*.

WINDELEN, zie *windel*.

WINDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wond*, *heb gewonden*. Eigenlijk, even als *wenden*, al draaijende bewegen. Bijzonderlijk met zulk eene beweging ergens om slingeren, of wikkelen: *wind het touw om den paal. Iets windt zich in iets anders*, als het dit laatste door zijne draaijende beweging om zich heen slingert, en als men het laatste om het eerste windt, *wordt het eerste in het laatste gewonden: siet dat is hier gewonden in een kleet*. Bijbelv. *Zich ergens uit winden*, is, hetzelve door eene draaijende beweging als van zich af winden: *hij weet zich overal uit te winden. Het eene uit het andere winden*, is, het laatste, door eene draaijende beweging van het eerste, daaruit los maken; maar voorts is *iets ergens uit winden* ook, hetzelve door middel van het winden van een touw, waaraan het vast is, om een windas, daaruit brengen: *men wond het schip uit het water*. Op soortgelijk eene wijze laten de spreekwijzen van *iets ergens af*, en *op*, *winden* zich ontleden. *Ineen winden* is door eene windende beweging ineen rollen. Van hier *wind*, *winde*, *windel*, enz. *winder*, *winding*, *windsel*, *windster*. Zamenstell.: *windas*, *windboom*, *windreep*, *windspil*, *windzeel*, enz. *Afwinden*, *bewinden*, *inwinden*, *onderwinden*, *ontwinden*, *opwinden*, *overwinden*, *toewinden*, *uitwinden*, *verwinden*, *voortwinden*, *zamenwinden*, enz.

Winden, hoogd. ook *winden*, zweed., eng. *wind*, Kero *wintan*, vries. *wiene*, is verwant aan *wenden*, *wentelen*, *wandelen*, enz.

WINDERIG, zie *windachtig*.

WINDGOD, z. n., m., *des windgods*, of *van den windgod*; zonder meerv. Van *wind* en *God*. Een wezen uit de Grieksche en Romeinsche fabelkunde, anders *Eolus*, of *Eool*, genoemd: *Neptuin sliep bij de windgodts dochter*. Vond.

WINDHANDEL, zie *windnegotie*.

WINDHOND, zie *wind*.

WINDIG, zie *windachtig*.

WINDMAKER, zie *windbuidel*.

WINDMOUT, zie *windbier*.

WINDNEGOTIE, z. n., vr., *der*, of *van de windne-*

gotie; zonder meerv. Van *wind* en *negotie.* Somtijds evenveel, als *windhandel.* Een handel van zulken aard, als de Tulpenhandel, Actiehandel, enz. Somwijlen ook een ijdel gezwets: *het is windnegotie, al wat hij vertelt.*

WINDROER, z. n., o., *des windroers*, of *van het windroer;* meerv. *windroeren.* Van *wind* en *roer.* Anders *windbus.* Een roer, dat, in plaats van met buskruid, met wind, geladen wordt: *toen Otto van Guericke het windroer uitvond.*

WINDSCHUT, zie *windvang.*

WINDSEL, zie *windel.*

WINDSTER, z. n., vr., *der*, of *van de windster;* meerv. *windsters.* Eene vrouw, die windt of haspelt, en zich daarmede geneert: *zijde aan de windsters uitgeven.* Zamenstell.: *zijdewindster*, enz.

WINDVAAN, zie *windwijzer.*

WINDVANG, z. n., m., *des windvangs*, of *van den windvang;* zonder meerv. Van *wind* en *vang.* Somtijds evenveel, als *windschut*, *windwering*, een toestel ter opvanging en afwering van den wind. Bij KIL. voorts, even als het hoogd. *windfang*, een werktuig tot ververſching van de lucht der mijngroeven, of het klepje van eenen blaasbalg. Bij HALMA, al wat boven op een ſchip voor den wind blootgeſteld is: *aan al den windvang.* HOOFT. Ook figuurl.: *met zulk een windvang van woorden.* HOOFT.

WINDWERING, zie *windvang.*

WINDWIJZER, z. n., m., *des windwijzers*, of *van den windwijzer;* meerv. *windwijzers.* Van *wind* en *wijzer.* Anders *windvaan* en *weerhaan.* Een werktuig, dat aanduidt, van welken kant de wind komt: *de windwijzer wijst regtſtreeks van den windkant af.*

WINGEWEST, z. n., o., *van het wingewest;* meerv. *wingewesten.* Van *winnen* en *gewest.* Een overwonnen gewest: *de wingewesten der Romeinen.* Lat. *provincia*, maar geheel iets anders, dan ons *Provincie*, en het fr. *Province*, dat een gewest aanduidt.

WINK, z. n., m., *des winks*, of *van den wink;* meerv. *winken.* KIL. *winck*, *wincke*, *wencke.* Het wordt bij KIL. evenzeer met *wenk* verwisſeld, als *winken* met *wenken*, en als men in plaats van *wenkbraauw*, *winkbraauw* ſchrijft, waarvan KIL. *wimpbrauwe*, *wijnbrauwe*, *wijndbrauwe*, *wijnghbrauwe*, *winbrauwe* en *wimbrauwe*, gemaakt heeft; terwijl men in Vriesland *wiembrauw* be-

bezigt. Voorts schreef ook Poot: *Elias die Godts winken volgde.* En soortgelijk eene verwisseling van *e* en *i* grijpt in menig ander woord plaats.

WINKBRAAUW, zie *wink* en *wenkbraauw*.

WINKEL, z. n., m., *des winkels*, of *van den winkel*; meerv. *winkelen* en *winkels*. Verkleinw. *winkeltje*. Een hoek: *in hoecken en winckels houden si haer scholen.* A. Bijns. *Ick wil de neering sien in een hoeck of winckel.* Brederod. *Verbergt sijn dieverij in winckels nocht in hoecken.* Vond. *Maat vondt hem in geen winckelen noch hoeken.* L. Bake. Bijzonderlijk noemt men dus het hol van het hoofd, waarin het oog begrepen is: *booren d'oogen uit hun winkels.* Hooft. *D'oogen uit haer winckelen geboort.* Vond. *Blikken, die verwoed steets heene en weder in de diepe winkels draaijen.* Rotgans. De hoek van een voorhuis, waarin men koopmanschapt, en welke door den zoogenoemden *hoek-* of *toon-bank* afgesloten wordt; en voorts evenveel welke plaats van een huis, waar men zijne nering of handtering eigenlijk drijft: *er is iemand voor in den winkel. Ik gaf het den timmerman mede naar zijnen winkel. In dien winkel gesmeedt.* Vollenh. In ruimeren zin een huis, waar men winkelnering drijft: *de straat is vol winkels. Loop eens voor mij naar den winkel, om wat tabak te koopen. Dat onse winckelen vol zijnde den eenen voorraet na den anderen uijtgeven.* Bijbelv. *Een open winkel, een besloten winkel.* Winkelnering: *zij doet ook al winkel. Winkel houden. Eenen winkel opzetten*, is winkelnering beginnen. *Uit den winkel scheiden*, van de winkelnering afstappen. *Eenen winkel uitverkoopen*, zijne winkelgoederen verkoopen, zonder derzelver plaats door andere aan te vullen. *Die winkel verkoopt uit*, of *is uitverkocht*, het is met die zaak gedaan. *Dat is daar een winkel!* een ongeredderde boel. Van hier *winkelen*, *winkelier*, enz. Zamenstell.: *winkelboek*, *winkeldeur*, *winkeldochter*, *winkeldoos*, *winkelflesch*, *winkelgereedschap*, *winkelgoed*, *winkelhaak*, *winkelhouder*, *winkeljongen*, *winkelkamer*, *winkelknecht*, *winkelladder*, *winkellade*, *winkellamp*, *winkellei*, *winkelmaat*, *winkelmeid*, *winkelnaad*, *winkelnering*, *winkelplank*, *winkeltand*, *winkeltrapje*, *winkelvenster*, *winkelwaar*, enz. *Artzenijwinkel*, *achterwinkel*, *bakkerswinkel*, *barbierswinkel*, *boekwinkel*, *chitswinkel*, *fruitwinkel*, *ga-*

lanteriewinkel, *garenwinkel*, *groentwinkel*, *hoedenwinkel*, *hoerenwinkel*, *kaartwinkel*, *kaaswinkel*, *katoenwinkel*, *knoopwinkel*, *koekebakkerswinkel*, *komenijwinkel*, *kousenwinkel*, *kruidenierswinkel*, *lakenwinkel*, *linnenwinkel*, *modewinkel*, *moffenwinkel*, *mutsenwinkel*, *naaldenwinkel*, *oogwinkel*, *papierwinkel*, *prentwinkel*, *rouwwinkel*, *scheerwinkel*, *schuilwinkel*, *slawinkel*, *smidswinkel*, *snoepwinkel*, *stoffenwinkel*, *tabakswinkel*, *theewinkel*, *timmermanswinkel*, *touwwinkel*, *verfwinkel*, *verwerswinkel*, *vlaswinkel*, *zijdewinkel*, enz.

Winkel, hoogd., nederf. ook *winkel*, Ottfrid. *winkel*, Notk. *winchil*, lat. *angulus*.

WINKELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik winkelde*, *heb gewinkeld*. Van *winkel*. Winkelnering doen: *gaat gij ook al winkelen? Een huis winkelt wel*, als er met voordeel gewinkeld wordt.

WINKELHAAK, zie *winkelmaat*.

WINKELHOUDER, zie *winkelier*.

WINKELIER, z. n., m., *des winkeliers*, of *van den winkelier*; meerv. *winkelieren* en *winkeliers*. Van *winkel*, zie *ier*. Anders *winkelhouder*. Al wie winkelnering drijft: *hij wordt van winkelier een koopman in het groot*. Wegens eene vrouw gebruikt men *winkelierster*.

WINKELMAAT, z. n., vr., *der*, of *van de winkelmaat*; meerv. *winkelmaten*. Van *winkel* en *maat*. Anders *winkelhaak*, hoogd. *winkelhaken* en *winkelmasz*. Bij Kil. een bekend werktuig van timmerlieden enz.: *kostelicke steenen nae de winckelmate gehouwen*. Bijbelv. *Winkelhaak* is, figuurl. ook eene scheur in laken, doek, enz., in de gedaante eens winkelhaaks.

WINKELNAAD, z. n., m., *des winkelnaads*, of *van den winkelnaad*; meerv. *winkelnaden*. Van *winkel* en *naad*, hoogd. *winkelnaht*. Een naad in de hoofdbeenderen: *de winkelnaad vormt eene V*.

WINKELTAND, z. n., m., *des winkeltands*, of *van den winkeltand*; meerv. *winkeltanden*. Van *winkel* en *tand*. Anders *hoektand*, hoogd. *winkelzahn*. Bij Kil. een der benedenste hondstanden: *de winkeltanden slaan tegen de oogtanden over*.

WINKEN, zie *wenken*.

WINKET, z. n., o., *des winkets*, of *van het winket*; meerv. *winketten*. Ook *wiket*, eng. *wicket*, fr. *guichet*.

chet. Een klinket: *vliegen na de roode poort en breken 't winket open.* HOOFT. *Dit wiket ſtaet al ontploken.* WALEWEIN.

WINNEN. bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik won, heb gewonnen.* Oulings, het land bearbeiden: *die de aerde wercken of winnen ſoude.* BIJBEL. 1477. *Zijn lant gaen ackeren en winnen.* BOETH. *Winnen, land winnen*, KIL., bij wien *win, winne, winner* en *landwinner*, eenen landman aanduidt, en *winne* en *hoeve* voorts ook gelijkluidend is. Uit landarbeid, enz. verkrijgen en inzamelen: *hoe veel hooi zoekt gij te winnen? Zaad winnen. De wijnen, die men verleden jaar gewonnen heeft, vallen zeer ſlecht.* HALMA. *Bijen, en uitgelezen geur gewonnen op het velt.* VOND. Dezen zin moet het verwante eng. *gain* ook gehad hebben, daar *gainage* en *gainerij* de opbrengst van het land aanduidt, 't welk iemands vasſallen, bij wege van heerendiensten, bearbeiden. Daarentegen is *winnen* ook voortbrengen: *winnende land*, land, dat vruchten geeft, KIL. *Vast opwast, bladers wint*, VOND., dat is, voortbrengt, of, zoo men wil, verkrijgt, in welken zin *winnen* even gebruikelijk is, als het oude *gewinnen*: *omdat hi van hem ghewan Walchren.* M. STOK. *Sullen dan die Deken ende dat Capittel eenen anderen Priester winnen.* V. HASS. *Gelukkigh, die Godts blijſchap heeft gewonnen.* VOND. *Zoo wint men eeuwige eer.* POOT. Bijzonderlijk is *winnen* door uitloving van geld verkrijgen: *eenen knecht winnen. Die mughen ſij winnen umb ihre penningen.* V. HASS. Door vleijende woorden of handelingen verkrijgen: *hij won hare genegenheid. Winnen de herten van 't volck.* KIL. Door evenveel welken dienst, of anderen arbeid, verkrijgen: *wat wint die knecht bij u? Wat wordt dat broodje zuur gewonnen! Winnen den kost met ſpinnen ende weuen.* KIL. Door koophandel, of andere praktijk, verwerven: *er wordt thans veel met geldſchieten gewonnen. De eene geneesheer wint meer dan de andere. Won andere vijf talenten.* BIJBELV. *Dat men met woekeren wint, kan niet gedijen.* Door naarijver behalen: *welk paard heeft de zweep gewonnen? Winnen den prijs.* Door wagen, en door middel van het ſpel verkrijgen: *hoe veel wint gij reeds? Die vele duizenden van goude kroonen wonnen.* D. DECK. *Ik heb zelden iets met de loterij gewonnen.*

Hij won het spel. Van hier *gewonnen spel: het is een gewonnen spel*; ook figuurlijk, de onderneming is gelukt. *Iemand gewonnen spel geven*; ook figuurl., deszelfs overmagt erkennen; hetwelk men ook uitdrukt met *iemand het gewonnen geven.* Al strijdende verkrijgen: *schoon men wingewest bij wingewest wint. David dan noch wan de burght Zions.* Bijbelv. Voorts ook eene plaats bereiken, waarnaar men streeft: *het vaetvolck d'andre zij door stadigh trecken wint.* Vond. *Wint eens die duif de ruime velden.* Dullaert. Iemand door overreding, of overtuiging, tot zijnen aanhang overhalen: *wederom een zieltje gewonnen. Op dat ick er meer soude winnen.* Bijbelv. Even als *gewinnen*, verwekken: *kinderen winnen*, Kil. *En aen haer winnen ging dat overgodlijk zaet.* Vond. *Het winnen*, is, in eenen of anderen kamp de overhand hebben: *het zal mij eens benieuwen, welk paard het winnen zal. Die bezadigst blijft, wint het doorgaans. Het van iemand winnen*, is, de overhand op hem behalen: *hij won het van den anderen.* Hier is *winnen* eigenlijk ten zijnen voordeele doen of zien uitvallen, even als in: *winnen 't ghedinghe.* Kil. *In 't winnen van den grooten strijd.* L. D. S. P. *Ergens op winnen*, of, *ergens aan winnen*, beteekent, door handel daaruit verkrijgen: *ik win er geenen duit op. Wat wint gij wel aan dien tabak?* Onz., ergens voordeel uit behalen: *hij wint er niet op. In plaats van aan de suiker te winnen, verliest hij daaraan.* Of ergens vordering en verbetering aan vinden: *nu begin ik aan u te winnen. Wij winnen toch aan*, of *op, de wonde.* — Spreekw.: *zoo gewonnen, zoo geronnen*, dat met weinig moeite, of langs oneerlijke wegen, gewonnen wordt, blijft niet lang bijeen. *De winnende hand is mild*, als het iemand welgaat, is hij doorgaans ook weldadig. *Aan de winnende hand zijn*, beginnen te winnen. *Die waagt, die wint*, om wat te winnen, moet men ook iets wagen. Van hier *gewin*, *win*, Kil. *winbaar*, *winnelick*, Kil., *winner*, *winning*, *winsaem*, Kil., *winst*. Zamenstell.: *winzucht*, enz. *Aanwinnen*, *afwinnen*, *gewinnen*, *herwinnen*, *inwinnen*, *ontwinnen*, *overwinnen*, *uitwinnen*, *verwinnen*, enz.

Winnen, bij Ottfrid. *uuinnan*, *gewinnan*, aannemen, verwerven, zweed. *winna*. Hiertoe behooren ook het fr. *gagner*, in 't middeleeuw. lat. *guadagnare*.

In

In het zweed. is *gagn*, winst, overwinning, bij UL-PHIL. *gageigan*, winnen, in het gr. *καινομαι*, lat. *vinco*, ik overwin.

WINNER, z. n., m., *des winners*, of *van den winner*; meerv. *winneren* en *winners*. Van *winnen*. Al wie wint: *wie is hier de winner? Als winner van den strijd*. Bij KIL. ook een landbouwer, zie *winnen*. Zamenstell.: *broodwinner*, *geldwinner*, *kostwinner*, *landwinner*, KIL., enz.

WINNING, z. n., vr., *der*, of *van de winning*; meerv. *winningen*. Van *winnen*. De daad van winnen: *bij de winning van den prijs*. *Beurskrackeel en winninge en verlies*. VOND. Voorts beteekent: *de winning is slecht*, of *de winningen zijn*, of *gaan*, *slecht*, men wint weinig met zijn onderscheiden bedrijf. Zamenstell.: *broodwinning*, *kostwinning*, enz.

WINST, z. n., vr., *der*, of *van de winst*; meerv. *winsten*. Verkleinw. *winstje*. Van *winnen*. De daad van winnen: *de winst van dat geld*. *Koopmanschap drijven ende winste doen*. BIJBELV. *Valsche vonden, tot winst van geld of staet*. JONKTIJS. Het gene men wint, voordeel: *ik heb er geene winst op*. *Om deel aan de schijnbaare winst te hebben*. HOOFT. *Op de winst, die aen de winden zich laet binden*. POOT. Spreekw.: *eerste winst is korte winst*, dat men in het spel aanvankelijk wint, verliest men welhaast wederom. Zamenstell.: *winstderving*, *winstgierig*, enz. *Handenwinst*, enz.

WINTER, z. n., m., *des winters*, of *van den winter*; meerv. *winters*. Verkleinw. *wintertje*. De koudste helft van een jaar: *ende koude, ende hitte, ende somer, ende winter*. BIJBELV. Het koudste van de vier Jaarsaizoenen: *vreest gij voor een' harden winter*. VOND. *Benee fiight u om voor den winter te komen*. BIJBELV. De koude van dit jaarsaizoen: *in dien vroegen winter*. *Daer rijp noch winters niet op hechten*. VOND. Een ongemak, dat uit die koude ontstaat: *de winter*, of *winters aan de handen, en in het aangezigt*. Van hier *winterachtig*, *winteren*, *wintersch*. Zamenstell.: *winteraardappel*, *winterandijvie*, *winterappel*, *winterarbeid*, *winteravond*, *winterbloem*, *winterboter*, *winterbui*, *winterdaags*, *winterdag*, *wintereend*, *winterfruit*, *wintergerst*, *wintergewas*, *wintergoed*, *wintergroen*, *winterhaar*,

haar, *winterhalfjaar*, *winterhand*, *winterhaver*, *winterhiel*, *winterhuis*, *winterkamer*, *winterkers*, *winterkeuken*, *winterkleed*, *winterknol*, *winterkoningje*, *winterkool*, *winterkoren*, *winterkost*, *winterkoude*, *winterkraai*, *winterkwartier*, *winterlage*, *winterleeuwerik*, *winterleger*, *winterling*, *winterloon*, *winterlucht*, *wintermaand*, *wintermuts*, *winternacht*, *winterooft*, *winterpeer*, *winterrogge*, *winterrok*, *winterroos*, *wintersaizoen*, *wintersalade*, *winterslaap*, *winterspinazie*, *winterster*, *winterstuk*, *wintertarwe*, *wintertijd*, *winterui*, *winterverblijf*, *wintervertrek*, *wintervlaag*, *wintervleesch*, *wintervoet*, *wintervogel*, *wintervoorraad*, *wintervracht*, *wintervreugd*, *wintervrucht*, *winterweder*, *winterwerk*, *winterwijk*, *winterwild*, *winterwoning*, *winterzeep*, enz. *Kwakkelwinter*, *midwinter*, *nawinter*, enz.

Winter, hoogd., nederſ., eng., zweed. ook *winter*, KERO *wintar*, ULPHIL. *wintrus*, ſchijnt van *wind* gevormd.

WINTERACHTIG, bijv. n. en bijw., *winterachtiger*, *winterachtigst*. Van *winter* en *achtig*. Wordt met *wintersch* verwisſeld, om al wat tot den winter behoort, of aan den winter gelijkt, aan te duiden: *het is eene winterſche dag, en winterachtig weder*. Als bijw., in overeenkomst met den winter: *het begint er winterachtig uit te zien*. Van hier *winterachtigheid*.

WINTERDAAGS, bijw., van *winterdag*. Des winters, bij winterdag: *ik kleed mij winterdaags gemeenlijk gansch anders*.

WINTEREN, onperſ. w., gelijkvl. *Het winterde*, *het heeft gewinterd*. Koud zijn: *het begint reeds te winteren*. Zamenſtell.: *overwinteren*, waarin *winteren* intusſchen eene gansch andere beteekenis heeft.

WINTERGERST, zie *winterkoren*.

WINTERGROEN, z. n., o., *des wintergroens*, of *van het wintergroen*; zonder meerv. Van *winter* en *groen*. Een plantgewas van zes verſchillende ſoorten: *rondbladig wintergroen*, *gekroond wintergroen*.

WINTERHAAR, z. n., o., *des winterhaars*, of *van het winterhaar*; zonder meerv. Van *winter* en *haar*. Dat dikkere haar, waarmede ſommige dieren in den winter gedekt worden: *het dikke winterhaar van den beer*.

WINTERKERS, z. n., vr., *der*, of *van de winterkers*; zonder meerv. Van *winter* en *kers*. Anders *steenkers* en *watermunt*. Zeker slag van munt.

WINTERKONINGJE, z. n., o., *des winterkoningjes*, of *van het winterkoningje*; meerv *winterkoningjes*. Van *winter* en *koningje*. Een vogeltje van het geslacht der kwikstaarten: *het lieve winterkoningje huppelt over de sneeuw*.

WINTERKOREN, z. n., o., *des winterkorens*, of *van het winterkoren*; zonder meerv. Van *winter* en *koren*, Allerlei koren, dat den winter door op het veld staat, zoo als *wintergerst*, *winterrogge*, *wintertarwe*: *die kwakkelwinter doet mij voor het winterkoren vreezen*. *Hij lijdt als winterkoren op het veld*, is, hij lijdt allergeweldigst.

WINTERLINK, z. n., v., *der* of *van de winterlink*; zonder meerv. Anders *pijpkruid*, zeker slag van scheerling.

WINTERLUCHT, z. n., vr., *der*, of *van de winterlucht*; meerv. *winterluchten*. Van *winter* en *lucht*. Eene dikke, met sneeuw bezwangerde, lucht, zoo als men op de zoogenoemde *winterstukken* der schilders veelal vindt: *hij is sterk in winterluchten*.

WINTERSCH, zie *winterachtig*.

WINTERSLAAP, z. n., m., *des winterslaaps*, of *van den winterslaap*; zonder meerv. Van *winter* en *slaap*. De slaap, waarin verscheidene soorten van dieren den winter doorbrengen: *men graaft de Marmotten, gedurende derzelver winterslaap, uit den grond op*.

WINTERSTUK, zie *winterlucht*.

WINTERWEDER, z. n., o., *des winterweders*, of *van het winterweder*; zonder meerv. Van *winter* en *weder*. Het ruwe en koude weder van den winter: *het winterweder was gedwee en handelbaar*. VOND.

WINZUCHT, z. n., vr., *der*, of *van de winzucht*; zonder meerv. Van *win*, *winnen* en *zucht*. Zucht om te winnen: *hij wordt alleen door winzucht gedreven*. Van hier *winzuchtig*.

WIP, z. n., vr., *der*, of *van de wip*; meerv. *wippen*. Verkleinw. *wipje*. Van *wippen*. De daad van wippen, in de beteekenis van schielijk, en voor een oogenblik, ergens henen gaan: *met eene wip ben ik wederom hier*:

Voorts ook de daad van wippen, in den eigenlijken zin van dit woord: *elke wip veroorzaakte hem nieuwe pijn:* *Op de wip ſtaan*, is gevaar loopen van gewipt te worden; en oneigenlijk, van zijn ambt te verliezen, enz.: *hij ſtaat ook al op de wip. De rest der Gallien ſtaat op de wip.* Hooft. Ook kan *op de wip ſtaan*, de beteekenis hebben van op een werktuig ſtaan, waarmede de brouwers water putten, en waaraan men den naam van *wip* eveneens geeft, als aan zeker ſtraftuig, dat anders den naam van *wipgalg* voert. Bij Kil. heeft *wip* nog meer andere verouderde beteekenisſen. Men gebruikt het eindelijk ook wel eens als tusſchenwerpſel: *wip! weg was hij!*

WIPBRUG, z. n., vr., *der*, of *van de wipbrug*; meerv. *wipbruggen*. Van *wippen* en *brug*. Eene ophaalbrug, welke, even als eene wip, op en nederwaarts bewogen wordt: *de opgehaalde wipbrug werd nedergelaten.*

WIPGALG, zie *wip*.

WIPKOOI, z. n., vr., *der*, of *van de wipkooi*; meerv. *wipkooijen*. Van *wippen* en *kooi*. Bij Halma evenveel als *ligtekooi*.

WIPNEUS, z. n., m., *van den wipneus*; meerv. *wipneuzen*. Verkleinw. *wipneusje*. Van *wippen* en *neus*. Een neus, welks uiterſte, zoo als dat van eene wip, bovenwaarts gerigt is, en opwipt: *zij heeft een aardig klein wipneusje.*

WIPPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wipte, ben en heb gewipt.* Onz., ſchielijk, en voor een oogenblik, ergens henen gaan: *zij wipte daar heen, om naar de zaak te vernemen.* En over het algemeen zich ſchielijk verplaatſen: *om over de ſlooten te wippen.* Hooft. *En wipt in eenen boom.* Vond. *Daarmede wipt hij met een ſprong naar beneden.* Brandt. Voorts zegt men van dingen, die niet vast leggen, dat zij wippen: *de plank waarover ik liep, begon te wippen. Ergens af wippen*, is daaraf kantelen. Bedr., ſchielijk op-, en vervolgens wederom nederwaarts bewegen: *hij werd aan de wipgalg gewipt. Eene brug wippen*, is, dezelve ophalen. *Jonge ſpreeuwen wippen*, is; dezelve door eenen ſlag op het eene einde van een plankje, op welks andere einde zij liggen, doen wegvliegen, en ombrengen. *Iemand wippen*, is, hem doen tuimelen, hem van

zijn ambt, enz. berooven. Van hier *gewip*, *wip*, *wipper*, *wippertje*, *wipping*. Zamenstell.: *wipbrug*, *wipgalg*, *wiphout*, *wipkooi*, *wipneus*, *wipplank*, een plank, waarmede twee personen, aan derzelver einden gezeten, zich op- en neerwippen. *Wipstaart*, KIL., bij wien *wipsteerten* met *wispelsteerten* verwisseld wordt, enz. *Afwippen*, *opwippen*, enz.

Wippen, hoogd. ook *wippen*, zweed. *wippa*, nederf. *wippen* en *wuppen*, vries. *wipje*, heeft zijne beteekenis aan zijnen klank te danken.

WIPPLANK, zie *wippen*.

WIPSTAARTEN, zie *wippen*.

WIS, bijv. n. en bijw., *wisser*, *wist*. Evenveel als *gewis*. Zeker, waarop men staat kan maken: *het is eene wisse zaak*. *Om klaer en wis bescheit uit haeren mont te hooren*. VOND. Doeltreffend: *een wisse schoot*. *Met eenen wissen slag*. Als bijw., vastelijk, zekerlijk: *wel wis! Hij komt wis*. Doeltreffend: *wis schieten*. Bedachtzaam: *hij spreekt altijd even wis*. Van hier *wisheid*, *wisselijk*, *gewis*, enz.

WISCH, z. n., vr., *der*, of *van de wisch*; meerv. *wisschen*. Verkleinw. *wischje*. KIL. *wisse*, elders *wis*. Teen, twijg: *nu breit en vlecht hij hier de Rubiaensche wis*. VOND. Bij KIL. bijzonderlijk eene twijg, waarmede men brandhout in eenen bundel zamenbindt, en een gedraaide band van teenen, stroo, enz. Van hier *wisschen*, van wisch: *een wisschen korfje*, *een teenen mandje*. HALMA. Zamenstell.: *wishout*, anders *wissehouts*, zoo veel houts, als er in eene wisch gaat. KIL. *Hooiwisch*, *strooiwisch*, enz.

WISCH, z. n., vr., *der*, of *van de wisch*; meerv. *wisschen*. Van *wisschen* Iets, waarmede men wischt: *is hier geene wisch?* Zamenstell.: *aarswisch*, enz.

WISCHJE WASCHJE, zie *wisjewasje*.

WISHOUT, *wischhout*, zie *wisch*, twijg, teen.

WISJEWASJE, z. n., o., *des wisjewasjes*, of *van het wisjewasje*; meerv. *wisjewasjes*. Leur, beuzeling: *het kost mij een wisjewasje*. *Loop! wisjewasjes! Wisjewasjes maken*, is somtijds twist verwekken: *maak geene wisjewasjes*. Misschien is dit woord van *wis*, *wisch*, in de beteekenis van strooiwisch, of iets desgelijks van geringe waarde, gevormd. Uit de zamenstelling *strontwisjewasje*, zou men opmaken, dat *wisjewasje* eigenlijk

eene

eene *aarswisch* beteekende; en dan zou de ware spelling *wischjewaschje* zijn, van *wisschen* en *wasschen*.

WISKUNDE, zie *wiskunst*.

WISKUNDIG, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wiskunde*, zie *ig*. Verschilt eenigzins van *wiskunstig*. Dit laatste is naar de grondregelen der wiskunst afgemeten, of uit de wiskunst ontleend: *het steunt op wiskunstige gronden. Een wiskunstig bewijs. Iets wiskunstig betoogen*, is, met bewijzen uit de wiskunst. *Wiskunstig zeker* is zoo zeker, als iets, dat op wiskunstige gronden steunt. Maar *wiskundig* is tot de wiskunst, of wiskunde, betrekkelijk: *een wiskundig geschrift*. Voorts wordt dit woord als z. n., m., gebruikt voor eenen beoefenaar der wiskunde, eenen wiskunstenaar: *de wiskundigen maken zich bij de meeste kunsten en handwerken zeer verdienstelijk*.

WISKUNST, z. n., vr., *der*, of *van de wiskunst*; zonder meerv. Anders *wiskunde*. Eene wetenschap, aan welker onderdeelen men den naam van *meetkunde*, *stelkunst*, enz. geeft: *de nuttige wiskunst*. Van hier *wiskunstenaar*, *wiskunstig*, *wiskunstiglijk*, enz.

WISKUNSTENAAR, zie *wiskundig*.

WISKUNSTIG, zie *wiskundig*.

WISPELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wispelde, heb gewispeld*. Kil., bedr. en onz., fluisteren, hoogd. *flistern*, *zischeln*, en *wispeln*, en *wispern*, eng. *whisper*, zweed. *hwiska*, lat. *sibilare*. Voorts, onz., bij Kil., waggelen, heen en weder bewegen; bij Halma evenveel als *kwispelen*. Van hier *wispeler*. Kil. Zamenstell.: *wispelstaarten*, *wispelturig* en *wispeltuijte*, een onbestendig mensch, Kil.

WISPELSTAARTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wispelstaartte, heb gewispelstaart*. Van *wispel* en *staarten*, van *staart*. Anders *kwispelstaarten*, Kil. *wispelsteerten* en *wipsteerten*, met den staart wispelen, of kwispelen.

WISPELTUIT, zie *wispelen*.

WISPELTURIG, bijv. n. en bijw., *wispelturiger*, *wispelturigst*. Kil. *wispelduerigh*. Wuft, veranderlijk, onbestendig: *welk een wispelturig mensch! Hij handelt al te wispelturig*. Van hier *wispelturigheid*.

WISSCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wischte, heb gewischt*.

wischt. Vegen: *wisch het vuil van de tafel. Sij eet ende wischt haren mont*. Bijbelv. Van hier *gewisch*, *wisch*, *wisscher*. Zamenstell.: *wischdoek*, enz. *Afwisschen*, *uitwisschen*, enz.

Wisschen, hoogd. *wischen*, nederſ. *wisken*, eng. *whisk*. is verwant aan *wasschen*.

WISSCHER, z. n., m., *des wisschers*, of *van den wisscher*; meerv. *wisschers*. Van *wisschen*. Al wie, of wat wischt. Bijzonderlijk, een werktuig om het kanon van binnen uit te wisschen: *in plaats van den wisscher greep hij den lepel*. Zamenstell.: *wisscherskloss*, *wisscherstok*, *wisscherstouw*.

WISSEL, z. n., m., *des wissels*, of *van den wissel*; meerv. *wissels*. Verkleinw. *wisseltje*. Bij Kil. evenveel als *wisselinghe*, de daad van wisselen, afwisselen. Hedendaags, een schriftelijk bevel, om zoo of zoo veel aan iemand te betalen. Anders *wisselbrief*. *Geef mij slechts eenen wissel op N. N. Een wissel op Amsterdam*, is, een betalingsbevel, waaraan aldaar voldaan moet worden. De *wisselkoers*, of *wisselprijs*, de prijs, waarvoor men de som, die in zulk een bevel uitgedrukt is, verhandelt: *de wissel op London is te Amsterdam gerezen. Hoe hoog is de wissel op Parijs aldaar?* Bij Hooft is dit woord vrouwelijk, in: *de onderhandeling van de wissel*. Zamenstell.: *wisselbank*, *wisselbrief*, *wisselgeld*, *wisselhandel*, *wisselhandelaar*, *wisselkoers*, *wisselprijs*, *wisselregt*, *wisselrekening*, *wisselstijl*, *wisselzaken*, enz.

Wissel, hoogd. *wechsel*, Isid. *uuexsal*, Kero *wehsal*, nederſ. *wessel*, zweed. *växel*, was, voor de uitvinding van den wisselhandel, enkel in de eerstgemelde beteekenis gebruikelijk, en komt van *wisselen*.

WISSELAAR, z. n., m., *des wisselaars*, of *van den wisselaar*; meerv. *wisselaars* en *wisselaren*. Van *wisselen*, zie *aar*. Kil. *wisseler*, hoogd. *wechsler*. Eigenlijk, al wie iets wisselt. In het gebruik, iemand, die zich met het verwisselen van muntspecien bezig houdt: *het gelt der wisselaren stortede hij uijt*. Bijbelv., waar dit woord ook voor bankier, geldschieter, gebruikt wordt: *soo moest ghij dan mijn gelt den wisselaren gedaen hebben*.

WISSELBAAR, bijv. n., *wisselbaarder*, *wisselbaarst*. Van

Van *wisselen*, zie *baar*. Dat verwisseld worden kan: *dat geld is hier niet wisselbaar*. Dat ligt afwisselt, veranderlijk, onbestendig: *een wisselbaar geluk*. *De maen, die wisselbaer haer licht dan ebben zagh, dan vloeien*. VOND. Van hier *wisselbaarheid*. Zamenstell.: *onwisselbaar*.

WISSELBANK, z. n., vr., *der*, of *van de wisselbank*; meerv. *wisselbanken*. Van *wisselen* en *bank*. Eigenlijk, de bank, waarop een wisselaar geld verwisselt; maar doorgaans, een gebouw, waar men zijn geld tegen bankbrieven, of deze tegen geld, verwisselen kan. Anders de *bank*, eng. *bank*, ital. *banco*, fr. *banque*, hoogd. *wechselbank*. *'t Zuiden, diep en langk, ontfangt geheel Peru, op zijne wisselbanck*. VOND. *De wisselbank van London*.

WISSELBRIEF, zie *wissel*.

WISSELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wisselde, heb gewisseld*. Bedr., verruilen: *en wisselt 's vaders hof om al 't gewas der zomeren van 't graenrijck Pruissen*. VOND. *Wisselen het gheld*. KIL. Bijzonderlijk, een groot stuk gelds tegen ander klein geld verruilen: *ik liet eenen gulden wisselen*. *Paarden wisselen* verschilt van *paarden verruilen*; dit is evenveel als *vertuischen*, maar het andere beteekent, versche paarden nemen. *Tanden wisselen*, is nieuwe tanden krijgen. *Brieven* met elkanderen *wisselen*, is, dezelve over en weder schrijven. *Woorden wisselen*, met elkanderen spreken. *Eenen kogel wisselen*, een tweegevecht met pistolen houden. Onz., op elkander volgende veranderingen ondergaan: *daar alles wisselt en vergaat*. Elkander op weg voorbij rijden: *er is geene ruimte, om te wisselen*. *Van paarden wisselen*, is, in plaats van de paarden, die men heeft, andere krijgen. *Van tanden wisselen*, of enkel *wisselen*, andere tanden krijgen. Eindelijk is *wisselen* het bedrijf van eenen wisselaar oefenen: *hij wint veel gelds met wisselen*. Van hier *gewissel*, *wissel*, *wisselaar*, *wisseling*. Zamenstell.: *wisselbaar*, *wisselbank*, *wisselbrief*, *wisselhandel*, handel in wissels — *wisselheer*, *wisselhonden*, *wisselhuis*, *wisselkans*, *wisselkind*, *wisselkleed*, *wisselkoers*, koers van den wissel — *wisselkoets*, *wisselkoorts*, *wisselloon*, *wisselpaard*, *wisselplaats*, *wisselvallig*, enz. *Afwisselen*, *inwisselen*, *uitwisselen*, *verwisselen*, enz.

Wis-

Wisselen, nederf. *wesseln*, hoogd. *wechseln*, TATIAN. *wechslen*, vries. *wichselje*, zweed. *växla*, schijnt verwant aan het lat. *vices*.

WISSELGELD, z. n., o., *des wisselgelds*, of *van het wisselgeld*; zonder meerv. Van *wissel* en *geld*. Het geld, dat iemand in eenen wissel gelast wordt te betalen, in tegenoverstelling van het geld, 't welk men in den handel daarvoor bedingen kan: *zoo veel wisselgeld maakt, volgens den wisselkoers, zoo veel in klinkende munt*. Geld van de wisselbank: *de wisselbank vertelt een' schat van Krezus aen 't gereede wisselgelt*. VOND.

WISSELHANDEL, z. n., m., zie *wisselen*.

WISSELHEER, z. n., m., *des wisselheeren*, of *van den wisselheer*; meerv. *wisselheeren*. Van *wisselen* en *heer*. Een heer, die het opzigt over het wisselen houdt, een bestuurder van de wisselbank: *de wisselheer vooraen* enz. VOND. Hoogd. *wechselherr*.

WISSELING, z. n., vr., *der*, of *van de wisseling*; meerv. *wisselingen*. Van *wisselen*. De daad van wisselen; oulings ook *wissel*: *de wisseling van al het ondermaansche*. *Wisseling van paarden*, *van tanden*, enz. Voorts oulings ook een *wisselkind*, dat tegen een ander verwisseld is, KIL. *wisselinck* en *wisselbalgh*, hoogd. *wechselbalg*, NOTK. *wihseling*, eng. *chanceling*.

WISSELKANS, z. n., vr., *der*, of *van de wisselkans*; meerv. *wisselkansen*. Van *wisselen* en *kans*. Eene wisselende kans: *des oorlogs wisselkans begunstigt hem niet meer*.

WISSELKIND, zie *wisseling*.

WISSELKOERS, zie *wissel*.

WISSELPLAATS, z. n., vr., *der*, of *van de wisselplaats*; meerv. *wisselplaatsen*. Van *wisselen* en *plaats*. De plaats, waar men op reis van paarden wisselt: *er waren aan de wisselplaats geene versche paarden te krijgen*.

WISSELPRIJS, zie *wissel*.

WISSELREGT, z. n., o., *des wisselregts*, of *van het wisselregt*; zonder meerv. Van *wissel* en *regt*. Het regt, volgens 't welk er over geschillen ter zake van wissels wordt beslist: *het Amsterdamsche wisselregt*. Bij dit regt volgt men den *wisselstijl*, of de gewone handelwijze ten aanzien van wissels.

'WISSELSTIJL, zie *wisselregt.*

'WISSELVALLIG, bijv. n. en bijw., *wisselvalliger*, *wisselvalligst.* Van *wisselval*, dat van *wisselen* en *vallen* zamengesteld is, van een wisselend geval afhankelijk. Veranderlijk, ongestadig: *het wisselvallig krijgsgeluk.* Van hier *wisselvalligheid.*

'WIT, z. n., vr., *der*, of *van de wit*; meerv. *witten.* Oulings evenveel als *wet*; van waar *witelick*, *wittelick*, bij KIL. evenveel als *wettelick*, en *onwitte*, bij M. STOK, onregtmatig.

'WIT, bijv. n. en bijw., *witter*, *witst.* De helderste van alle kleuren hebbende: *zoo wit als melk*, *of sneeuw. Roode, bruine, ende witte, peerden.* BIJBELV. *Daar de witte zeilen vaeren.* POOT. *De wol geschooren van een witte schaepevacht.* VOND. Als bijw.: *het is nog niet wit genoeg gebleekt. Wit geverfd, wit bestorven.* Het onzijdig geslacht, als z. n., zonder lidwoord: *zwart op wit*, zwarte letters op wit papier, schrift, schriftelijk bewijs. *Maak, dat gij zwart op wit van hem krijgt! De veeren der snaterende raef van wit in zwart verkeeren.* VOND. *Met haar verschgevlochte krans van roozenroodt en wit.* HOOFT. *Al daer wit aen was, ende het bruijne onder de lammeren.* BIJBELV. Met het bepalend lidwoord: *in 't wit gekleed. Het wit van een ei, van het oog. Het wit der tanden laten zien*, anders *bliktanden. Ontblootende het witte, 't welck aen de roeden was.* BIJBELV. Bijzonderlijk is *wit* een doelwit: *oogende op zijn wit.* VOND. *Naar het wit schieten. Hij trof het wit.* En overdragtelijk, de bedoeling: *als of zijn wit waar, 't landt onder dat juk te brengen.* HOOFT. *Elck ingezeten liefde en vree had tot zijn wit.* VOND. *Op het witst* wordt bijwoordelijk gebruikt: *de leli bloeide op 't witst.* VOND. *Het is witte Flip*, beteekent, groote vriendschap: *wat is het wederom witte Flip tusschen die beiden! Witte donderdag* is donderdag voor Paschen. *Witte vrijdag*, vrijdag voor Paschen. Van hier *witachtig*, *witheid*, *witje*, kapelletje, *witte*, *witten*, enz. Zamenstell.: *witbeen*, *witbek*, *witbier*, *witbont*, *witgeld*, *witgoud*, *witgulden*, *witharig*, *without*, *witkop*, *witkoppig*, *witkwast*, een kwast, om muren te witten — *witlijvig*, *witoog*, *witpoot*, *witstaart*,

ftaart, *wittebrood*, *witvisch*, *witvlerk*, *witwerker*, enz. *Hagelwit*, *fneeuwwit*, enz.

Wit, nederf. *witt*, vries. *wiit*, eng. *white*, WILLERAM. *uuiz*, ULPHIL. *hueits*, hoogd. *weisz*, is een zeer oud woord van eenen onzekeren oorfprong.

WITACHTIG, bijv. n. en bijw., zonder vergrootingstrappen. Van *wit* en *achtig*. Niet wit, maar daarnaar zweemende: *witachtig haar*. In het hoogd. *weiszlich*, opperd. *weiszlet*.

WITGELD, zie *witje*.

WITGOUD, z. n., o., *des witgouds*, of *van het witgoud*; zonder meerv. Van *wit* en *goud*. Het edelfte van alle metalen: *men kan de Platina gevoegelijk met den naam van witgoud beftempelen*.

WITGULDEN, z. n., o., *des witguldens*, of *van het witgulden*; zonder meerv. Van *wit* en *gulden*. Even als *roodgulden*, een bijzonder flag van zilvererts: *het witgulden fchi apt wit*.

WITHOUT, z. n., o., *des withouts*, of *van het without*; zonder meerv. Van *wit* en *hout*. Het hout van eenen zeer grooten Amerikaanfchen boom: *het harde without van Jamaica is hagelwit*. Van hier *withoutboom*.

WITJE, z. n., o., *des witjes*, of *van het witje*; meerv. *witjes*. Een kapelletje: *witjes vangen*. HALMA. Een ftuivertje, of dubbeltje: *er is onder al die duiten geen enkel witje*. Soortgelijk eene beteekenis had *witte* oulings, volgens KIL.; en *witgeld* beteekent, in overeenkomst daarmede, nog fteeds zilveren munt.

WITKWAST, zie *wit*.

WITTE, zie *witje*.

WITTEBROOD, z. n., o., *des wittebroods*, of *van het wittebrood*; meerv. *wittebrooden*. Verkleinw. *wittebroodje*. Van *wit* en *brood*. Brood van meelbloem, dat witter, dan ander brood, maar echter niet altijd even wit is: *dat wittebrood verdient den naam van wit brood niet*. *Een ftuivers wittebroodje*. *Een wittebroodskind*, is een vertroeteld mensch, die tegen geene ongemakken beftand is. *Een wittebroodskoekje*, een heel klein wittebroodje, of koekje van wittebroodsdeeg.

WITTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wittede*, *heb gewit*. Van *wit*. Wit maken, met witfel van kalk beftrijken: *de muur moet nog tweemalen gewit worden*. Van hier *wit-*

witsol, *witster*, *witter*, al wie, of wat, wit; bijzonderlijk een *witkwast*.

WITTER, zie *witten*.

WITTIG, bijv. n., *wittiger*, *wittigst*. KIL. ook *witig*. Van *wit*, oulings evenveel als *weet*, hoogd. *witz*, eng. *wit*. Kundig. Van hier *wittigen*, KIL., en *verwittigen*.

WITVISCH, z. n., m., *van den witvisch*; zonder meerv. Van *wit* en *visch*. Wordt voor blei, voren, enz. gebruikt: *gooi den witvisch weer in 't water!*

WITWERKER, z. n., m., *des witwerkers*, of *van den witwerker*; meerv. *witwerkers*. Van *wit* en *werker*. Een schrijnwerker in dennen, of ander witachtig hout: *eene witwerkers latafel*.

WOEDE, z. n., vr., *der*, of *van de woede*; zonder meerv. De daad van woeden: eene opstuiving van toorn, welke iemand buiten zich zelven voert: *hij geraakt in woede*. *Het dier begon van woede te schuimbekken*. Andere razernij: *dichterlijke woede*. *Toen de Prophetes op haren drievoet in woede geraakte*. Bijzonderlijk zoodanig eene als tot wreedheden vervoert, en allerlei vernieling aanrigt: *toen's vijands woede ons dreigde met den dood*. L. D. S. P. *Om de spaansche woede te weeren*. HOOFT. Bij VOND. vindt men: *wraeck te nemen aen den woede, die hem doorschoot*. Hier is dit *woede* mannelijk, of het is een ander *woede*, dat, even als het eng. *wood*, Meklenb. *wode*, eenen woedenden aanduidt. Zamenstell.: *krijgswoede*, *volkswoede*, enz.

Woede, KIL. ook *woed*, nederf. *wood*, oudd. *wot*, hoogd. *wuth*, wallis. *gwijth*, komt evenzeer van *woeden*, als *woedenisse* bij KIL., eng. *woodnes*.

WOEDEN, onz. w., gelijkvl. *Ik woedde*, *heb gewoed*. Zich aan de geweldigste bewegingen overgeven: *hij woedde van gramschap*. *De dolheid woedt om 't felste*. VOND. *Zij begon op haren drievoet te woeden*. *De zee woedt*, als zij zeer onstuimig is. *De vlammen woeden*, als zij het een of ander met geweldige bewegingen aanranden. *De krijg woedt*, als hij zich tot bloedvergieten en vernieling verheft. Zoo *woeden* ook *krijgslieden*: *elk woed om strijd, en toont zich onbeschroomd*. L. D. S. P. *Ick zie er schmelsing woen des krijgsraets tong en pit, en staeckenbroek*, enz. VOND. *Tegen zich* zel-

zelven woeden, is, zich zelven onzinnigli̇jk mishandelen. Tot verdere opheldering van het gebruik van dit werkw. diene: *dikwils in het bloed van eijge kinders woedt.* D. JONKTIJS. *Boven maten tegen haer woedende, hebbe ick se vervolgt.* BIJBELV. *Wat drift beheerscht het woedend Heidendom!* L. D. S. P., waar *woedend* reeds als bijv. n., kan schijnen voor te komen, zoo als meermalen elders, bij voorb. in: *zij werd nog woedender. De woedendste van allen.* Als bijw. bezigt men het in: *het stormt woedend.* En men zegt wel eens boertende: *hij is woedend, of woeijend, gelukkig.* Van hier *woede*, *woedenisse*. KIL. *woeder*, *woederije*. KIL. *woedig*, enz. Zamenstell.: *uitwoeden*, *verwoeden*, waarvan het deelw. *verwoed* alleen gebruikelijk is, *voortwoeden*, enz.

Woeden, hoogd. *wuthen*, NOTK. *wuoten*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd, en heeft nooit de beteekenis van zwemmen, die het register op HUIJDECOP., M. STOK., daaraan geeft, noch die van vloeijen, die KIL. daaraan toekent. Deze beide beteekenissen behooren tot *waden*, *ik woed*.

WOEDEND, zie *woeden*.

WOEDIG, bijv. n. en bijw., *woediger*, *woedigst*. Van *woeden*, zie *ig*. Woedend, verwoed: *dan door een woedig Vorst.* VLAERD. REDENR. Van hier *woedigheid*, *woedighlick*. KIL.

WOEKER, z. n., m., *des woekers*, of *van den woeker*; zonder meerv. Gewin, dat men van uitgezet geld trekt: *ick komende hadde hetselve met woecker mogen eischen.* BIJBELV. *Met geenen billijken woeker.* HOOFT. *Die vrij van allen woecker is*, denzelven niet behoeft op te brengen. VOND. Ook ander gewin: *zijne zielsvermogens op woeker zetten. Ik kreeg den gedanen dienst met woeker terug. Dat kon den ackerman tot grooten woecker dijen.* VOND. Bijzonderlijk, onregtmatig gewin: *die sijn goet vermeerdert met woecker ende met overwinst.* BIJBELV. *Die nooit zijn geld op woecker geeft.* L. D. S. P., dat is, op rente, over het algemeen, welke de Israëllers elkanderen niet afnemen mogten. En het najagen van ongeoorloofde rente: *woeker drijven. Hij verrijkt zich door louteren woeker. De wetten tegen den woeker handhaven.* Oulings was *woeker* ook

zoo veel als dat geen, 't welk wij thands lomberd noemen:

Als de borgher voor sijn tanden
In den woecker draeght sijn panden. Gesch.

Van hier *woekerachtig*, *woekeren*, enz. *woekersch.* Kil. Zamenstell.: *woekergeld*, *woekerhandel*, *woekerwijze*, Kil., *woekerwinst*, enz.

Woeker, Kero *wocher*, Ottfrid. *wuocher*, hoogd. *wucher*, deen. *aager*, zweed. *ocker*, ijsl. *okur*, komt van het verouderde *oeken*, en het oude noordsche werkw. *ōka*, verwant aan het lat. *augere*, en eveneens vermeerderen beteekenende. Dat het eigenlijk gewin over het algemeen aanduidt, blijkt uit: *daz wocher sines ovezes*, het voortbrengsel zijner vruchtboomen. Willeram.; en uit *erdewuocher*, aardvruchten, bij Notk.

WOEKERAAR, z. n., m., *des woekeraars*, of *van den woekeraar*; meerv. *woekeraars*, en *woekeraren*. Van *woekeren*. Kil. *woeckerer*, hoogd. *wucherer*. Een najager van woekerwinst: *na dat Alfius de woeckeraer dit gesproocken hadde.* Vond. Van hier *woekeraarster*.

WOEKERACHTIG, bijv. n., *woekerachtiger*, *woekerachtigst*. Van *woeker* en *achtig*, zie *achtig*. Hoogd. *wucherhaft* en *wucherlich*, Kil. ook *woekersch*. Aan woeker gelijk, van den aard van woeker: *woekerachtige winst afnemen.*

WOEKEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik woekerde*, *heb gewoekerd.* Bedr., door woeker verwerven: *veel gelds bijeen schrapen en woekeren.* Door woeker maken: *iemand arm woekeren.* *Hij heeft zich rijk gewoekerd.* Onz., ongeoorloofde winst najagen: *met woecker van eenich dinck*, *daermede men woeckert.* Bijbelv. Evenveel welk voordeel zoeken: *met zijn talent woekeren.* Verkrijgen, door vlijt bekomen:

Gewenschte korenschuur, daar 't nuttig rijstgewas,
Met zo veel arbeids word gewoekerd uit moeras. J. de Marr.

Van hier *gewoeker*, *woekeraar*, *woekerij*, Kil. *woekering*. Zamenstell.: *woekergeest*, *woekerwinst*, ongeoorloofde winst — *woekerzucht*, enz. *Afwoekeren*, *uitwoekeren*, enz.

Woekeren, hoogd. *wuchern*, oudd. *wuochern* en *wochern*, komt van *woeker*.

WOEKERGEEST, zie *woekerzucht*.

WOE-

WOEKERSCH, zie *woekerachtig.*
WOEKERWINST, zie *woekeren.*
WOEKERZUCHT, z. n., vr., *der*, of *van de woekerzucht*; zonder meerv. Van *woekeren* en *zucht.* Anders *woekergeest.* Geneigdheid tot woekeren: *tot beteugeling van de woekerzucht.* Van hier *woekerzuchtig.*
WOEL, zie *woelen.*
WOELDIG, zie *woelen.*
WOELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik woelde, heb gewoeld.* Bedr., vast winden: *een touw om den gescheurden mast woelen.* Wroeten: *de varkens woelen de wortels uit den grond.* Ook van levenlooze dingen: *op dat de rivier geene gaten in den dijk woele.* In dit alles heerscht het denkbeeld van eene gestadige beweging op of om hetzelfde punt; even als in de onz. beteekenis van de opwelling eener bron, die daar door steeds in beweging gehouden wordt. Eene beteekenis, welke *woelen* bij Kil. heeft, van welke *woeldig* bij hem die van overvloedig ontleent, zoo als *woel* die van eene bron: vergelijk *woelwater.* Ja eene beteekenis, die voor de eigenlijke van *woelen*, zoo wel als van *wellen* en *wallen*, gehouden worden moet, en de moeder is van de opgenoemde beteekenissen van *woelen*, en de volgende onzijdige van zich om en om draaijen en wentelen: *slapeloos lag ik in mijn bed te woelen.* Spartelen: *het ondier woelt en worstelt lang.* Vond. Zich op meer andere wijzen eigenlijk bewegen: *krioelt, en woelt, en vlieght.* Vond. *Immers woelense ijdelijk.* Bijbelv. en oneigenlijk: *na zulck een zeestorm woelt het zeezieck Brittenlant.* Vond. *Dat onrustig volk houdt niet op van woelen.* Van hier *gewoel, woel, woeldig, woeler, woelerij, woelig, woeling, woelsel.* Zamenstell.: *woelgaren, woelgeest, woeltouw, woelwater, woelziek*, enz. *Bewoelen, omwoelen*, enz.
WOELGAREN, zie *woelsel.*
WOELGEEST, z. n., m., *van den woelgeest*; meerv. *woelgeesten.* Van *woelen* en *geest.* Een onrustig gemoed, dat tot allerlei bewegingen geneigd is: *die rustelooze woelgeest.*
WOELSEL, z. n., o., *des woelsels*, of *van het woelsel*; meerv. *woelsels.* Van *woelen.* Al wat men ergens om woelt, om eene breuk daarvan te verhelpen, of alle schaving daarvan te weren. Wanneer dit woelsel

 uit

uit garen, of uit touw, bestaat, geeft men daaraan ook de namen van *woelgaren*, of *woeltouw*.

WOELTOUW, zie *woelsel*.

WOELWATER, z. n., m., *des woelwaters*, of *van den woelwater*; meerv. *woelwaters*. Van *water* en *woelen*, zich in het rond bewegen, als het water, dat gestadig in eene bron, die daarvan oulings den naam van *woel* bekwam, opwelt. Dus eigenlijk, opwellend en woelend water; maar deze beteekenis, in welke het woord onzijdig zou moeten zijn, is in onbruik. Men bezigt het nog enkel in die van een mensch vol beweging: *dat is een regte woelwater*. En men ziet hierbij op ligchaamswoeling; terwijl men daarentegen die van den geest in aanmerking neemt, als men den naam van *woelgeest* aan iemand geeft.

WOENSDAG, z. n., m., *des Woensdags*, of *van den Woensdag*; meerv. *Woensdagen*. Van *dag* en *woen*, eene verkorting van *Wodan*, den krijgsgod der Noordsche volkeren, wiens naam men eveneens verkortte in *Woenswagen*, zoo als men het gesternte van den wagen noemde, dat bij de Anglosaksen den naam van *Irminswagen* voerde, omdat zij aan *Wodan* den naam van *Irmin* gaven. De vierde dag der week: *Woensdag na Paschen. Alle Woensdagen is het er weekmarkt.* Van hier *Woensdagsch*, dat op Woensdag plaats heeft. Zamenstell.: *Woensdagavond*, *Woensdagmorgen*, waarvan men in den tweeden naamval *Woensdagsavonds* en *Woensdagsmorgens* vormt.

WOENSWAGEN, zie *Woensdag*.

WOERD, zie *woord*, z. n., m.

WOERDEN, z. n., o., *woerdens*, of *van het woerden*; zonder meerv. Zekere stad in Holland, aan den Rijn gelegen, zijnde eene vesting: *het kasteel van Woerden*. Van hier *Woerdenaar*, *Woerdensch*. Boxhorn zegt, dat *Woerden*, in 't angelf. een slot, of eene sterkte beteekent. Zie verder *woert*.

WOERHAAN, z. n., m., *des woerhaans*, of *van den woerhaan*; meerv. *woerhanen*. Verkleinw. *woerhaantje*. Van *woer* en *haan*. Bij Kil. en Halma een fazant, wiens wijfje bij den laatstgenoemden den naam van *woerhen* voert.

WOERHEN, zie *woerhaan*.

WOERT, z. n., vr., *der*, of *van de woert*; meerv.

woer-

woerten. Evenveel als *waart* of *waard*; zie *waard*, z. n., m. Van hier de benaming van de *Hooge woert* te Leide, en misschien ook die van *Woerden*, oulings *Worthen* en *Worden*.

WOEST, bijv. n. en bijw., *woester*, *woestst.* Van levendige dingen, ongetemd, hoogst ongeordend en verwilderd: *een woest mensch. Broghten 't woeste volck tot ootmoedt en ontzagh.* VOND. *Den kop der woest' en felle draaken.* L. D. S. P. Wild, of onstuimig, in: *welk een woest gelaat! Woeste blikken. Een woest geschrei. Om dat zij de eerste dorst door woeste golven streeven.* HUIJDECOP. Als bijw., onstuimiglijk: *hij naderde ons woest en onbescheiden. Met zwaard, houweel en hamer, woest vergruisd.* L. D. S. P. Van eene plaats, of een oord, is *woest*, onbebouwd, en hoogst ongeordend: *het land ligt woest. Dat Jerusalem woest is, ende hare poorten met vijer verbrandt.* BIJBELV. Van hier *woestelijk*, *woesteling*, *woesten*, *woestenij*, *woestheid*, *woestijn.* Zamenstell.: *woestaardig*, enz.

Woest, hoogd. *wust*, oudd. *wuost*, is verwant aan het lat. *vastare*, verwoesten, het slavon. *pusti*, woest, en meer andere woorden; zie *woesten.*

WOESTAARDIG, bijv. n., *woestaardiger*, *woestaardigst.* Van *woest* en *aardig*, van *aard.* Woest van aard: *een woestaardig volk.* Van hier *woestaardigheid*, *woestaardiglijk.*

WOESTELIJK, bijw., van *woest.* Onstuimiglijk, op eene hoogst ongeregelde wijze: *woestelijk kwam hij binnen stuiven. Het haar hing haar woestelijk om het hoofd.*

WOESTELING, z. n., m., *des woestelings*, of *van den woesteling*; meerv. *woestelingen.* Van *woest*, zie *ling.* Een woest, ongemanierd, of onstuimig, mensch: *het is een regte woesteling.* Als men het van eene vrouw bezigde, zou het vrouwelijk zijn.

WOESTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik woestte*, *heb gewoest.* Woest maken; welken zin het bij M. STOK. heeft, in: *bereetmen, en woestetse.* KIL. geeft boven dezen zin aan *woesten* nog dien van bannen: *den moirdenaer te woesten.* v. HASS. Zamenstell.: *verwoesten.*

Woesten, hoogd. *wusten*, lat. *vastare*, is aan het ital.

ital. *guatare*, fr. *gaster*, *gâter*, moeso-goth. *quistian*, nederf. *quisten*, verkwisten, naauw verwant, en komt van *woest*.

WOESTENIJ, z. n., vr., *der*, of *van de woestenij*; meerv. *woestenijen*. Van *woest*. Anders *woestijn*, hoogd. *wüsteneij* en *wüste*, oudd. *wuast*, *wuechste*, *woste*, *wastuma*, flavon. *paust*, *paustina*. Eene woeste landftreek: *in dorre woestenijen*. L. D. S. P. *In een heide of een woestijn*. VOND. *Het tot nogh toe in de woestijne gepreekt was* HOOFT.

WOESTIJN, zie *woestenij*.

WOL, *wolle*, z. n., vr., *der*, of *van de wol*; meerv. *wollen*; dat alleen van verfchillende foorten gebezigd wordt. Fijn, kort, kroes, en ineen geflingerd, haar: *de wol van het hoofd van eenen neger*. *Die poedelhond heeft loutere wol op het lijf*. Soortgelijk eene beteekenis heeft het woord in *boomwol*. Maar bijzonderlijk gebruikt men het voor het haar van fchapen: *wol van Angola*, *IJslandsche wol*. *Sij soeckt wolle ende vlas, ende werckt met lust harer handen*. BIJBELV. *Gij verscheurt en vilt de kudde en plukt de wol*. D. DECK. *De wol van eene vacht getrokken*. VOND. *Van de overfijne wolle*. HOOFT. *Veel geschreeuw, maar weinig wol*, zie *geschreeuw*. *In de wol geverfd*, is eigenlijk wollen ftof, die geverfd is, eer zij geweven wordt; oneigenlijk, een mensch, die zich aan niemand ftoort. *Wolleken aen bloemen ende kruijden*, is, bij KIL., het wollig haar, dat men fomtijds daaraan vindt. Van hier *wollen*, werkw. welks deelw. *gewold*, als bijv. n. gebezigd wordt, *wollen*, bijv. n., *wollig*. Zamenftell.: *wolachtig*, *wolbaal*, *wolbeest*, *wolbereiden*, enz. — *woldoorn*, *woldraaijer*, *woldrager*, of *woldrig*, voor een fchaap: *de woldrig, dien de schrik*; enz. MOON. *De leeuw met woldrig op de jagt*. HOUTAM; even als *vaandrig*, voor *vaandrager*. *Wolgras*, *wolhandel*, *wolkaard*, *wolkaarden*, *wolkam*, *wolkammen*, enz. *Wolkooper*, *wolkruid*, *wolplukken*, *wolplukker*, *wolscheiden*, *wolspinnen*, *wolverwen*, *wolvlok*, *wolzak*, enz. *Boomwol*, *geitenwol*, *schapenwol*, enz.

Wol, hoogd. *wolle*, NOTK. *wolla*, eng. *wool*, angelf., nederf. *wulle*, zweed., ijsl. *ull*, flav. *welua*, fchijnt aan *vel*, het lat. *vellus*, enz. verwant.

WOLACHTIG, bijv. n., *wolachtiger*, *wolachtigst*.

Van

Van *wol* en *achtig*, zie *achtig*. Aan wol gelijkend: *wolachtig haar*. Van hier *wolachtigheid*.

WOLBAAL, z. n., vr., *der*, of *van de wolbaal*; meerv. *wolbalen*. Verkleinw. *wolbaaltje*. Van *wol* en *baal*. Anders *wolzak*, hoogd. *wollsack*. Een zak, die met wol opgevuld is: *een mensch als eene wolbaal*, of *wolzak*, een lomp grof mensch.

WOLBEEST, zie *woldragend*.

WOLBEREIDEN, onz. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk. Van *wol* en *bereiden*. Anders *wolkaarden*, *wolkammen*, *wolscheiden*, enz. Van hier *wolbereider*, anders *wolkaarder*, *wolkammer*, enz. *wolbereidster*, anders *wolkaardster*, *wolkamster*, enz.

WOLDOORN, z. n., m., *des woldoorns*, of *van den woldoorn*; zonder meerv. Van *wol* en *doorn*. Een Oostindische katoenboom: *de gedoornde stam van den woldoorn is soms wel vijftig voeten hoog*.

WOLDRAGEND, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wol* en *dragend*, van *dragen*. Wol, in plaats van haar, op het lijf hebbende: *het woldragend vee*, waaraan men ook den naam van *wolbeesten* geeft.

WOLDRAGER, zie *wol*.

WOLDRIG, zie *wol*.

WOLF, z. n., m., *des wolfs*, of *van den wolf*; meerv. *wolven*. Verkleinw. *wolfje*. Een verscheurend dier van hetzelfde geslacht, als de honden, vossen, enz.: *als lammeren in 't midden der wolven*. Bijbelv. *Zoo schuwt het lam den wolf*. Vond. *Wat roer ik van den wolf?* D. Deck. Oneigenlijk, zekere worm in de bijenkorven: *de bijen hebben den wolf*. Een insekt, dat de boomen beschadigt: *het geboomte lijdt veel van den zwarten wolf*. Een korenworm: *de wolf is in dat koren*. In al deze beteekenissen neemt men *wolf* verzamelbaar. Voorts geeft Kil. dezen naam, even als men nog steeds in Duitschland doet, aan een voortvretend gezwel, fr. *loup*, middeleeuw. lat. *lupus*. *Wolven in schapenvellen*, zijn schadelijke menschen, die zich onder een onschadelijk voorkomen vermommen. *Geenen wolf in den buik smoren*, is, geen noodeloos geheim van iets maken. *Eten als een wolf*, is heel gulzig. Van hier *wolvin*, het wijfje van eenen wolf. Zamenstell.: *wolfachtig*, *wolfsangel*, *wolfsbezie*, *wolfsboon*, *wolfsch*, wolfachtig — *wolfsgebit*, *wolfshond*, *wolfshonger*, *wolfsheid*,

WOLHANDEL, zie *wol.*

WOLK, z. n., vr., *der*, of *van de wolk*; meerv. *wolken*. Verkleinw. *wolkje*. Eene verzameling van vochtige dampen in de lucht: *hoe de wint deze duistere wolk voortdrijve.* VOND. *Bruine wolken dik van zwaare regenvlaagen.* HOOGVL. *Bliksemslag noch donder schoot uit de wolken.* MOON. *De hagel 't vuur brak door de wolken heen.* L. D. S. P. *Diens dubbeltoppen dringen door wolcken hemelwaart.* SPIEGH. Figuurlijk, is eene *donkere wolk*, een dreigend vooruitzigt van ongeluk: *alzoo dreef over deze donkere wolk.* HOOFT. *Wolken van rook en stof*, zijn bekende uitdrukkingen, even als eene *wolk van sprinkhanen*. Eene *wolke van getuigen*, is, in den STATENBIJBEL, eene menigte. *Een karel als eene wolk*, is, een kloeke en rustige. Een *wolkje* in een edelgesteente is een donker plekje. Eindelijk bezigt men dit verkleinw. ook wel eens voor een donker trekje: *er kwam een wolkje op haar aanminnig gelaat.* Van hier *wolken*, bij KIL. met wolken bedekken, of bedekt worden, anders *bewolken*, en wolkswijze maken, van waar *gewolkt*, *wolkig*. Zamenstell.: *wolkachtig*, *wolkboog*, *wolkbreuk*, *wolkenhemel*, *wolkenkolom*, *wolkgevaarte*, *wolknat*, *wolkswijze*, *wolkzon*, enz. *Donderwolk*, *morgenwolk*, *onweerswolk*, *opperwolk*, *regenwolk*, *rookwolk*, *salpeterwolk*, *stofwolk*, *waterwolk*, enz.

Wolk, hoogd. *wolke*, OTTFRID. *wolko*, nederf. *wulke*, schijnt oorspronkelijk eene opeenpakking aan te duiden, en aan het lat. *bulga*, een knapzak, vermaagschapt te wezen.

WOLKAARD, z. n., vr., *der*, of *van de wolkaard*; meerv. *wolkaarden*. Van *wol* en *kaard*, fr. *carde*, eng. *card*, ital. *scardasso*. Zie *kaard*.

WOLKAARDEN, zie *wolbereiden*.

WOLKACHTIG, bijv. n., *wolkachtiger*, *wolkachtigst*. Van *wolk* en *achtig*, voor *haftig*; zie *achtig*. Anders *wolkig* en *bewolkt*. Met wolken bezet: *de lucht is heel wolkachtig*. Van hier *wolkachtigheid*.

WOLKAM, zie *wol*.

WOLKAMMEN, zie *wolbereiden*.

WOLKBREUK, z. n., vr., *der*, of *van de wolkbreuk*; meerv. *wolkbreuken*. Van *wolk* en *breuk*. Hoogd. *wol-*

wolkenbruch. Een zware plasregen: *er is eens wolkbreuk gevallen*.

WOLKEN, zie *wolk*.

WOLKENKOLOM, z. n., vr., *der*, of *van de wolkenkolom*; zonder meerv. Van *wolk* en *kolom*. Hoogd. *wolkensaule*, NOTK. *wolckensule*. Eene wolk, in de gedaante van eene kolom, die de Israeliers in de woestijn van Arabie des daags vooruit trok, en des nachts door eene *vuurkolom* vervangen werd: *so quam de wolckencolomne nederwaerts*. BIJBELV. *In een wolkkolom*. L. D. S. P.

WOLKIG, zie *wolk*.

WOLKOOPER, zie *wol*.

WOLKRUID, z. n., o., *des wolkruids*, of *van het wolkruid*; zonder meerv. Van *wol* en *kruid*. Hoogd. *wollkraut*. Een plantgewas van velerlei soort: *de bladen van het wolkruid zijn gebaard en harig*.

WOLKZON, z. n., vr., *der*, of *van de wolkzon*; meerv. *wolkzonnen*. Van *wolk* en *zon*. Bij HALMA, eene bijzon: *die wolkzon gaf aanleiding tot vreemde voorspellingen*.

WOLLEN, zie *wol*.

WOLLEN, onverb. bijv. n., dat van wol is: *wollen stoffen*. Zamenstell.: *wollennaaijen*, *wollennaaister*, *wollennaald*, *wollenwever*.

WOLLENNAAIJEN, zie *wollen*.

WOLLENWEVER, zie *wollen*.

WOLPLUKKEN, zie *wol*.

WOLSCHEIDEN, zie *wolbereiden*.

WOLSPINNEN, onz. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk. Van *wol* en *spinnen*. Garen van bereide, gekaarde, of gekamde, wol vervaardigen: *zij geneert zich met wolspinnen*. Van hier *wolspinner*, *wolspinnerij*, *wolspinster*, enz.

WOLVEDAK, z. n., o., *des wolvedaks*, of *van het wolvedak*; meerv. *wolvedaken*. Een dak van eene zekere bijzondere gedaante. Van *dak* en *wolf*, dat hier eene bijzondere beteekenis heeft, even als in *wolfseinde*, het einde van een dak, dat met drie of vier hoeken schuins afloopt.

WOLVENPRENT, z. n., vr., *der*, of *van de wolvenprent*; meerv. *wolvenprenten*. Van *wol* en *prent*. Anders *wolvenspoor*. Een voetstap van eenen wolf: *de*

wol.

wolvenprenten ontdekten ons, waar het ondier zich verscholen had.

WOLVENSPOOR, zie *wolvenprent.*

WOLVERWEN, onz. w., enkel in de onbepaalde wijze gebruikelijk. Van *wol* en *verwen.* Bijzondere kleuren aan de wol geven, eer zij versponnen, of verweven wordt: *hij bestaat voornamelijk van wolverwen.* Van hier *wolverwer, wolverwerij,* enz.

WOLVIN, zie *wolf.*

WOLZAK, zie *wolbaal.*

WONDARTS, zie *wondheeler.*

WONDBAAR, bijv. n., *wondbaarder, wondbaarst.* Van *wonden,* zie *baar.* Die of dat gewond worden kan: *het verschuiven van den helm maakte zijn voorhoofd,* of *hem aan het voorhoofd, wondbaar.* Van hier *wondbaarheid.* Zamenstell.: *onwondbaar.*

WONDE, z. n., vr., *der,* of *van de wonde;* meerv. *wonden.* Eene kwetsuur des ligchaams: *men bragt hem wonde op wonde toe. Hij stierf aan zijne wonden. Boet met uw wonde en smart mijn doodwonde.* VOND. *Het verborgen houden eener wonde.* HOOFT. *Wonde voor wonde, buijle voor buijle.* BIJBELV. Een uitwendig gezwel: *de wonde staat heel mooi.* Eene smartverwekkende aandoening der ziel: *welk eene wonde voor zijn vaderhart! De Koningin voedde die wonde.* VOND. *Balsem voor iemands wonde,* beteekent, opbeurende en troostelijk voor hem. *Eene pleister op iemands wonde leggen,* is, deszelfs leed verzachten. *Iemands wonden opkrabben,* zijn leed vernieuwen. *Die wonde is ongeneeslijk,* aan dat leed is geen verhelpen: *nu in 't end de wonde gansch ongeneeslijk is.* VOND. Oul. sprak men van *achtbare wonden,* d. i., die wegens hare grootte en diepte, *achting,* of aandacht verdienden, en geschouwd moesten worden. Van hier *wonden.* Zamenstell.: *wondarts, wondbalsem, wondheeler, wondijzer, wondkoorts, wondkruid, wondmaal, wondpleister, wondpoeijer, wondteeken, wondwater, wondzalf,* enz. *Doodwonde, hoofdwonde, zielswonde,* enz.

Wonde, hoogd. *wunde,* OTTFRID. en anderen *wunto,* zweed. *bane,* ijsl. *ban* en *ben,* kan men met ADELUNG verwant rekenen aan het hoogd. *wuhne,* een gat.

WONDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wondde, heb gewond.* Van *wonde.* Kwetsen: *die man sloegh hem, slaende en-*

ende wondende. BIJBELV. Ook oneigenlijk: *'k Voel mij door uw gramschap wonden.* L. D. S. P. *Men wondt mij met de tong. Zij wondt het manlijk hart met schichten uit hare oogen.* Van hier *wondbaar*, *wonding*. Het deelw. *gewond* wordt als bijv. n. gebruikt. Zamenstell.: *doorwonden*, *verwonden*, enz.

WONDER, bijv. n. en bijw., zonder vergrooting. De gewaarwording van iets ongewoons, of verwondering verwekkend: *veele ongeloofelijke en wondre zaeken.* VOND. *Dat elk zijn' gunst en wondre goedheid loov'!* L. D. S. P. In het onz. geslacht, als z. n., een voorwerp van verwondering: *sij sullen onder u tot een teecken ende tot een wonder zijn.* BIJBELV. *'k Was als een wonder in elks oogen.* L. D. S. P. *Die d'oirzaek van dit wonder hem ontvout.* VOND. *Een wonder van vlugheid*, enz. is iemand, die daarin uitmunt. In den STATENBIJBEL zijn *wonderen* veelal bovennatuurlijke verschijnselen en bedrijven. Voorts is *wonder* als bijw., ongemeen, op eene verwonderingwaardige wijze: *hij is aan uwe les zoo wonder overgeven.* D. JONKTIJS. *Geen wonder*, is, men behoeft zich niet te verwonderen: *geen wonder, dat gij vloodt. Wonder geven*, is, stof tot verwondering: *'t geeft mij gantsch geen wonder.* HALMA. Van hier *wonderen.* Zamenstell.: *wonderbeeld*, *wonderbloem*, *wonderboom*, *wonderdaad*, *wonderdadig*, *wonderdier*, *wonderdoend*, *wondergroot*, *wonderheid*, *wonderkind*, *wonderkracht*, *wonderrede*, *wonderregen*, *wonderschoon*, *wondersfreuk*, *wonderstuk*, *wonderteeken*, *wonderwerk*, enz.

Wonder, hoogd. *wunder*, KERO *vuntru*, OTTFRID. *uuntar*, zweed. *under*, ijsl. *undr*, angelf. *wundru*, eng., vries. *wonder*, komt in den STATENBIJBEL, bij KIL., in het hoogd., en elders, enkel als een z. n. voor, en schijnt afkomstig van een natuurlijk geluid, waarmede men zijne verwondering uitte.

WONDERBAAR, bijv. n., *wonderbaarder*, *wonderbaarst.* Van *wonderen*, zie *baar.* Somtijds ook *wonderbaarlijk*; anders *wonder* en *wonderlijk*; oulings ook *wonderzaam.* Dat bewonderd worden mag en moet: *een wonderbaar geval. Welke wonderbare dingen verhaalt gij mij daar! De kennisse is mij te wonderbaer. Sij is hooge; ick en kan daer niet bij.* BIJBELV. *All' uw geboon zijn heilig, wonderbaar!* L. D. S. P. Van

hier

hier *wonderbaarheid*, *wonderbaarlijk*, *wonderbaarlijkheid*.

WONDERBLOEM, z. n., vr., *der*, of *van de wonderbloem*; meerv. *wonderbloemen*. Van *wonder* en *bloem*. Eene bloemplant van drie verschillende soorten: *gegaffelde wonderbloem*, *langbloemige wonderbloem*; en de bloem van die plant.

WONDERBOOM, z. n., m., *des wonderbooms*, of *van den wonderboom*; meerv. *wonderboomen*. Van *wonder* en *boom*. Een boom, die met eenen wonderlijken spoed te voorschijn kwam: *Jona verblijdde sich over den wonderboom*. Bijbelv. Bij de Natuurkenners een plantgewas van velerlei soort: *gemeene wonderboom*, *kleine wonderboom*, enz.

WONDERDAAD, zie *wonderwerk*.

WONDERDADIG, bijv. n. en bijw., *wonderdadiger*, *wonderdadigst*. Van *wonder* en *dadig*. Geschikt, om wonderen te verrigten. Anders *wonderdoend*: *met een wonderdadig vermogen begaafd*. Op eene wonderbare wijze verrigt: *eene wonderdadige genezing*. Van hier *wonderdadiglijk*.

WONDERDIER, zie *wonderkind*.

WONDERDOEND, zie *wonderdadig*.

WONDEREN, onpers. w., gelijkvl. *het wonderde*, *het heeft gewonderd*. Wonder geven, verwondering baren: *het wondert mij*, *dat hij nog niet hier is*. *Mij wondert*, *dochter! wat u hebben magh beweeght*. Brederod. Bij Kil. ook persoonlijk, verwonderen, even als in het hoogd. Van hier *wonderbaar*, enz. *wonderlijk*, enz. *wondersaem*. Kil. Zamenstell.: *bewonderen*, *verwonderen*, enz.

Wonderen, hoogd. *wundern*, Ottfrid. enz. *wunteren*, *wuntarn*, angelf. *vundrian*, zweed., ijsl. *undra*, eng. *wonder*, komt van *wonder*.

WONDERHEID, z. n., vr., *der*, of *van de wonderheid*; meerv. *wonderheden*. Van *wonder*, zie *heid*. Iets wonders, een wonder, of wonderwerk: *sullen groote teeckenen ende wonderheden doen*. Bijbelv.

WONDERKIND, z. n., o., *des wonderkinds*, of *van het wonderkind*; meerv. *wonderkinderen*. Van *wonder* en *kind*. Een kind, waaraan iets vreemds te zien is, zoo als *wonderdier* een dier aanduidt, dat iets wonderlijks aan zich heeft: *men vertoont er een onnatuurlijk*

won-

wonderkind. Bijzonderlijk, een kind van ongemeene en bewonderenswaardige zielsvermogens: *dat wonderkind overtreft menigen bejaarden in verstand.*

WONDERKRACHT, z. n., vr., *der*, of *van de wonderkracht*; meerv. *wonderkrachten.* Van *wonder* en *kracht.* Wonderlijke kracht, of wonderdadige, wonderdoende, kracht, — kracht, om wonderen te verrigten: *zijne Goddelijke wonderkracht.*

WONDERLIJK, bijv. n. en bijw., *wonderlijker*, *wonderlijkst.* Van *wonder*, zie *lijk.* Hoogd. *wunderlich*, oudd. *wundarlich*, *wunterlich.* Dikwijls evenveel, als *wonderbaar* en *wonder*; maar somtijds ook door zulk eene ongesteldheid bevangen, dat men van zich zelven meent te vallen: *wat word ik wonderlijk!* En zonderling, grillig: *het is een wonderlijk mensch.* Als bijw.: *hij gaat daarmede wonderlijk te werk.* Van hier *wonderlijkheid.*

WONDERREDE, zie *wonderspreuk.*

WONDERREGEN, z. n., m., *des wonderregens*, of *van den wonderregen*; meerv. *wonderregens.* Van *wonder* en *regen.* Zulk een regen van bloed, kikvorschen, steenen, enz., als waarvan de oude Jaarboeken der wereld gewagen: *het hedendaagsch onderzoek neemt het onnatuurlijke van menigen wonderregen weg.*

WONDERSPREUK, z. n., vr., *der*, of *van de wonderspreuk*; meerv. *wonderspreuken.* Van *wonder* en *spreuk.* Anders *wonderrede.* Een bevreemdend gezegde, eene ongewone stelling, enz.: *de wonderspreuken van de wijzen der oudheid wekten de aandacht van hunne hoorders en lezers.* Van hier *wonderspreukig.*

WONDERSTUK, z. n., o., *des wonderstuks*, of *van het wonderstuk*; meerv. *wonderstukken.* Van *wonder* en *stuk.* Een bewonderenswaardig werkstuk: *de wonderstukken van Apelles en Phidias. Vernuft verbijsterende wonderstukken.* Oud.

WONDERTEEKEN, z. n., o., *des wonderteekens*, of *van het wonderteeken*; meerv. *wonderteekenen* en *wonderteekens.* Van *wonder* en *teeken.* Een wonderlijk verschijnsel: *alsoo sult ghij hen tot een wonderteeken zijn.* Bijbelv. Bijzonderlijk, zoodanig een, als iets gerekend werd voor te beduiden: *men hield elke komeet voor een vreesselijk wonderteeken.*

WONDERWERK, z. n., o., *des wonderwerks*, of *van het*

het wonderwerk; meerv. *wonderwerken*. Van *wonder* en *werk*. Een werk, dat op eene bovennatuurlijke wijze verrigt wordt: *de wonderwercken in den lande Chams*. Bijbelv. Van hier *wonderwerker*.

WONDERZAAM, zie *wonderbaar*.

WONDERZOUT, z. n., o., *des wonderzouts*, of *van het wonderzout*; zonder meerv. Van *wonder* en *zout*. Anders zout van Glauber. Zeker zout in de geneeskunde gebruikelijk, in 't lat. *sal mirabile Glauberi*.

WONDHEELER, z. n., m., *des wondheelers*, of *van den wondheeler*; meerv. *wondheelers*. Van *wonde* en *heeler*. Anders *wondarts* en *heelmeester*. In tegenoverstelling van *Geneesheer*, iemand die zich op de genezing van wonden, en andere uitwendige ligchaamsgebreken, toelegt: *vruchteloos beproefden de wondheelers hun kunstvermogen*.

WONDKRUID, *wondekruid*, z. n., o., *des wondkruids*, of *van het wondkruid*; meerv. *wondkruiden*, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Van *wonde* en *kruid*. Een plantgewas van dertien soorten: *vierbladig wondkruid*, *gemeen wondkruid*, enz. Hoogd. *wundkraut*.

WONDMAAL, z. n., o., *des wondmaals*, of *van het wondmaal*; meerv. *wondmalen*. Van *wonde* en *maal*, teeken. Hoogd. *wundenmahl*. Bij Kil. evenveel als *wondteeken*, *likteeken*.

WONDTEEKEN, zie *wondmaal*.

WONEN, onz. w., gelijkvl. *Ik woonde*, *heb gewoond*. Zijn bestendig verblijf houden, met betrekking tot de plaats: *dattet een sterck volck is, 't welck in dat lant woont*. Bijbelv. *Wij wonen in eene en dezelfde stad*. *Dat gedierte woont in onderaardsche holen*. *Nu wonen ze in geen bosch, maer rieten, dak en stal*. Vond. Met betrekking tot het gebouw: *de deugd woont meer in hutten, dan in paleizen*. *Hij woont naast mij, tegen over mij*. *Aan het water, in die of die straat, op de markt wonen*. Met betrekking tot het gedeelte van het gebouw: *des zomers wonen wij voor, des winters achter*. *Welke menschen wonen er achter u? Boven woont er wederom ander volk*. *Bij iemand wonen*, is, bij hem gehuisvest zijn, of hem dienen: *bij wien woont zij nu? Wel wonen*, is, eene goede woning hebben: *daar woont gij uitmuntend*. *Zeker wonen*, is, dikwijls voor vijanden beveiligd zijn: *ik salse tot de plaetse*

ſe wederbrengen, ende ſalſe ſeker doen woonen. BIJBELV. *In iemand, in een hart*, enz. *wonen*, is, daar gevestigd zijn: *dat geene Godsvrucht in hem woont.* L. D. S. P. *Er woont geene ware menſchenliefde in zijn hart. Daar vrede woont, woont God*, daar ondervindt men Gods gunst en hoede. Van hier *woning*, *woon*, *woonbaar*, *woonlick*. KIL. Zamenſtell.: *woonhuis*, *woonkamer*, *woonkelder*, *woonplaats*, *woonſtede*, *woonvertrek*, enz. *Bewonen*, *inwonen*, *uitwonen*, enz.

Wonen, hoogd. *wohnen*, oudd. *wonan*, nederſ. *wanen*, vries. *wenje*, is verwant aan *wennen*, *gewoon*, enz. Bij KERO is *du ruhwonan*, volharden, *perſeverare*.

WONING, z. n., vr., *der*, of *van de woning*; meerv. *woningen*. Verkleinw. *woningje*. De daad van wonen, verblijf: *heeft nogthans geen zekere wooninge te verwachten.* VOND. *Het geſchiedde in het begin harer wooninge aldaer.* BIJBELV. *Hij wees het voorts weldadig een ſtad ter wooning aan.* L. D. S. P. Verblijfplaats, gebouw, waarin men woont: *om datſe onſe wooningen hebben omgeworpen.* BIJBELV. *Hoe liefſlijk is uw wooning, Heer!* L. D. S. P. Bijzonderlijk, eene boerderij, een boerenhuis: *de woning wordt voor de ſchulden verkocht.*

Woning, TATIAN. *wonunga*, OTTFRID. *woni*, hoogd. *wohnung*, komt van *wonen*.

WONNE, z. n., vr., *der*, of *van de wonne*; zonder meerv. KIL. evenveel, als *wunne*. Voorts oulings ook *wonst*. Uitnemend genoegen: *de eere gheeft, die daer leeſt in d'eeuwige wonſte.* CONST. TH. JUW. Van *wonne* komen de zamenſtell.: *wonſaem*, genoegelijk, KIL., en *wonnemaend*, hoogd. *wonnemonath*, eene benaming, die de zoete Meimaand van Karel den Grooten ontving.

Wonne, *wonst*, *wunne*, hoogd. *wonne*, oudd. *wunn*, *wunna*, is verwant aan *wensch*, enz. aan het zweed. *unna*, verlangen, *una*, tevreden zijn, en misſchien ook aan het lat. *bonus* en *venus*, en al wat aan dit laatſte vermaagſchapt is.

WONST, zie *wonne*.

WOON, z. n., vr., *der*, of *van de woon*; zonder meerv. Van *wonen*. De daad van wonen; enkel gebruikelijk in *met der woon*, of *met ter woon*, met de woning: *dat zij zich met ter woon vervoegen.* D. DECK.

Die wij met der woon bestaen. F. v. Dorp. Oulings werd het ook voor woning in 't algemeen gebezigd: *daer Caliphus heeft sijn wone.* Lod. v. Velth.

WOONACHTIG, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *woon* en *achtig*, voor *haftig*; zie *achtig*. Woon, verblijf, hebbend, of houdend: *waar is hij woonachtig?*

WOONBAAR, zie *woonlijk*.

WOONLIJK, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *wonen*, zie *lijk*. Bij Kil. evenveel als *gewoonlijk*; gelijk als *woonte* bij hem, *woente* en *woenheid*, bij anderen, eng. *wont*, de plaats van *gewoonte* vervangen; en evenveel als *bewoonlijk*, *bewoonbaar*, of *woonbaar*, dat bewoond worden kan; waarvoor men intusschen thans alleenlijk *bewoonbaar* gebruikt.

WOORD, z. n., m., *des woords*, of *van den woord*; meerv. *woorden*. Anders *woord* en *waard*. Een mannetjes eend; nederf. *waarte*; verwant aan het oude *war*, lat. *vir*, angelf. *wer*, goth. *wair*, een man; van waar ook *weer* in *weerwolf*, en misschien *weer*, een ram, *var*, een jonge stier.

WOORD, z. n., o., *des woords*, of *van het woord*; meerv. *woorden*. Verkleinw. *woordje*. Een van de verschillende deelen der rede, uit eene, of meer dan eene, letter, en lettergreep, bestaande: *dat woord begrijp ik niet. Een woord uit twee of drie andere woorden zamenstellen. Woorden van twee, drie, en meer, lettergrepen. Ik kon hem van woord tot woord verstaan. Woord voor woord overzetten. Hij kan met drie woorden meer zeggen, dan een ander met tien. Een woord is den verstandigen* genoeg. Voorts ook een gezegde, dat somtijds uit meer dan een woord bestaat: *met een woord!* kortom! *Een woordje met iemand alleen spreken. Iemand een woordje in vertrouwen zeggen. Des Heeren woort geschiedde tot mij.* Bijbelv. Bijzonderlijk een bevel: *nam ik voor uw woord nooit t'overtreden.* L. D. S. P. *Zwoeren te houdene heren Karels wort, en wattie Coninc seide voert.* M. Stok. Eene toezegging, belofte: *de Godtheid evenwel vertrock haer woort niet langer.* Vond. *'k Heb op uw woord alleen mijn hoop gebouwd.* L. D. S. P. *Ik verlaat mij op uw woord. Ik gaf hem mijn woord. Houd uw woord! Hij herriep zijn woord. Wees een man van uw woord! Een eerlijk man is*

is niet beter dan zijn woord. Een man een man, een woord een woord. Een goed woord, is, een vleijend, streelend: *doe een goed woord voor mij. Een goed woord vindt eene goede plaats. Een goed woord spreken*, is, bidden, of danken, voor of na den maaltijd, enz. *Harde woorden* zijn verwijtingen, bestraffingen: *als zij mijne walging met harde woorden hekelt.* VOND. *Woorden* zijn dikwijls twistwoorden, krakeel: *ik heb woorden met hem gehad. Zoo dat men tot gevecht en messen quam van woorden.* VOND. *Hooge woorden met iemand hebben. In hooge woorden vielen.* SCHRIECK. *Het woord* is de krijgsleus: *de bevelhebber gaf zijne onderbevelhebbers het woord.* Bij KIL. het *woordteecken. Het woord voor iemand doen*, is, deszelfs voorspraak zijn. *Het woord hebben, aan het woord zijn*, beteekent, aan de beurt, om te spreken. *Het woord voeren*, is, eenigen tijd achtereen spreken. *Het hoogste woord voeren*, zich den boventoon in een gezelschap aanmatigen. *Het laatste woord willen hebben*, weigeren, om op de gezegden van iemand anders te zwijgen. *Geen woord spreken*, stilzwijgen: *het volck sweeg stille, ende en antwoordde hem niet een woort. Een woord op zijn pas spreken*; zie pas. *Woorden onnut den hals breken*, nutteloos over het een of ander uitweiden. *Zijn woord wel kunnen doen*, zich wel weten te verantwoorden. *Iemand te woord staan*, hem gelegenheid tot een gesprek geven. *Iemand bij zijn woord vatten*, op de nakoming van een gezegde van hem aandringen. *Iemand in zijne woorden verstrikken, of vangen*, uit zijne gezegden aanleiding tot beschuldiging van hem nemen. *Iemand de woorden uit de keel halen*, hem met moeite tot uiting van de verlangde woorden bewegen. *Ik weet geene woorden te vinden*, ik weet mijne gedachten niet uit te drukken. *Van woord tot woord*, woordelijk, geheel. In den STATENBIJBEL heeft *woord* meermalen de beteekenis van ding, voorval: *laet ons sien het woort, dat daer geschiet is.* BIJBELV. En *woord Gods* is er eene min of meer uitgebreide Goddelijke leering, of openbaring. In overeenkomst waarmede men de openbaring, die in den *Bijbel* vervat is, *Gods woord* noemt. Oul. beteekende *iemands woord houden*, voor iemand spreken: *hielden ernstelijk zijn woordt.* HOOFT. *Ging Echtens woort bij 't hof des hemels*

mels houden. VOND. Van hier *woordelijk*, Zamenstell.: *woordafleiding*, *woordbuiging*, *woordenboek*, *woordenlijst*, *woordenpraal*, *woordenrijk*, *woordenschat*, *woordenspel*, *woordenstrijd*, *woordentwist*, *woordenvitter*, *woordenvitting*, *woordenvitterij*, *woordenwisseling*, *woordenzifter*, *woordgronding*, *woordhoudend*, *woordontleding*, *woordoorspronkelijkheid*, *woordschikking*, *woordsmeder*, *woordspeling*, *woorduitlating*, *woordvoeging*, enz. *Antwoord*, *bijwoord*, *deelwoord*, *grondwoord*, *gunstwoord*, *hulpwoord*, *jawoord*, *kunstwoord*, *koppelwoord*, *krijgswoord*, *lapwoord*, *laschwoord*, *lasterwoord*, *lidwoord*, *lokwoord*, *naamwoord*, *scheldwoord*, *schimpwoord*, *smaadwoord*, *spotwoord*, *spreekwoord*, *stamwoord*, *stopwoord*, *tergwoord*, *tijdwoord*, *tooverwoord*, *vloekwoord*, *voegwoord*, *voornaamwoord*, *vulwoord*, *wachtwoord*, *weerwoord*, *werkwoord*, *wortelwoord*, *zegswoord*, enz.

Woord, hoogd. *wort*, eng. *word*, vries. *wud*, ULPHIL. *waurd*, is van eenen onzekeren oorsprong.

WOORDAFLEIDING, zie *woordgronding*.

WOORDBUIGING. z. n., vr. *der*, of *van de woordbuiging*; zonder meerv. Van *woord* en *buiging*. De verbuiging van woorden, die daarvoor vatbaar zijn, zoo als naamwoorden, lidwoorden en voornaamwoorden: *men geeft aan de woordbuiging*, *wanneer zij omtrent werkwoorden plaats heeft*, *den naam van vervoeging*.

WOORDELIJK, bijv. n. en bijw., *woordelijker*, *woordelijkst*. Van *woord*, zie *lijk*. Woord voor woord uitdrukkende: *eene woordelijke vertaling*. Als bijw, van woord tot woord: *hij verhaalde mij woordelijk al*, *wat ik u zeg*.

WOORDENBOEK, z. n., o., *des woordenboeks*, of *van het woordenboek*; meerv. *woordenboeken*; verkleinw. *woordenboekje*. Van *woord* en *boek*. Een boek, dat de woorden van eene taal, ten minste meerendeels, naar de orde van het ABC, met, of zonder, verklaring, voorstelt, of de bewoordingen, die tot eenen bijzonderen kring, welken de opsteller zich voorschrijft, betrekkelijk zijn: *taalkundig*, *huishoudelijk*, *historisch*, *aardrijkskundig*, *bijbelsch*, *zeemans*, enz. *woordenboek*. Een boek, of een gedeelte van een boek, dat minder woorden bevat, voert den naam van *woordenschat*, of dien van *woordenlijst*: *hij heeft*

heeft eene woordenlijst achter zijne verhandeling over de spelling. Meijers woordenschat. Zamenstell.: *woordenboekschrijver*, enz. *Handwoordenboek*, enz.

WOORDENLIJST, zie *woordenboek*.

WOORDENPRAAL, z. n., vr., *der*, of *van de woordenpraal*; zonder meerv. Van *woord* en *praal*. IJdele praal met hoogdravende en brommende woorden: *de valsche smaak van onzen tijd onderscheidt zich door hare woordenpraal*.

WOORDENRIJK, bijv. n., *woordenrijker*, *woordenrijkst*. Van *woord* en *rijk*. Rijk in woorden: *de Arabische taal is voorbeeldeloos woordenrijk*. Een mensch is *woordenrijk*, als de woorden hem rijkelijk toevloeijen: *wat is dat vrouwtje woordenrijk*. Van hier *woordenrijkheid*.

WOORDENSCHAT, zie *woordenboek*.

WOORDENVITTER, zie *woord*.

WOORDGRONDING, z. n., vr., *der*, of *van de woordgronding*; zonder meerv. Van *woord* en *gronding*. Anders *woordafleiding* en *woordontleding*. De ontleding van een woord tot in deszelfs oorsprong, en deszelfs volkomene doorgronding: *Hemsterhuis en Schultens hebben den weg voor alle woordgronding gebaand*.

WOORDONTLEDING, zie *woordgronding*.

WOORDSCHIKKING, zie *woordvoeging*.

WOORDVOEGING, z. n., vr., *der*, of *van de woordvoeging*; zonder meerv. Van *woord* en *voeging*. De onderlinge zamenvoeging en verbinding van de onderscheidene taaldeelen naar den eisch van eene taal: *de woordvoeging maakt een voornaam gedeelte van de spraakkunst uit*.

WORDEL, z. n., m., *des wordels*, of *van den wordel*; meerv. *wordels*. Bij Kil. en Halma evenveel als *werdel*, *wervel* en *worvel*. Een been van den ruggegraat. Anders *wervelbeen*, hoogd. *ruckgratwirbel*.

WORDEN, onz. w., anders ook hulpw., onregelm. *Ik werd, ben geworden*. In zekeren toestand geraken, zekere hoedanigheid verkrijgen: *wat wilt gij worden? Een koopman, een geneesheer*, enz. Of zonder lidwoord voor het z. n., dat de hoedanigheid aanduidt: *hij is arts geworden. Toen hij kapitein werd*. Of met een bijw., ter aanduiding van de hoedanigheid: *hij wordt rijk. Toen zij ziek werd*.

werd. *Gek*, enz. *worden*. *Het wordt koud*, is, wanneer *het* tot eenig bepaald onderwerp betrekkelijk is, het wordt van zijne warmte ontbloot, maar onpersoonlijk, er ontstaat koude: *wat wordt het hier koud! Het wordt vrede*, enz., er ontstaat vrede. *Het wordt zomer*, enz., de zomer neemt eenen aanvang. *Het wordt laat*, het houdt op vroeg te zijn. *Het zal laat worden*, de tijd, waarop men het oog heeft, zal grootendeels verloopen; en, in de volkstaal, er zal veel tijds verloopen, eer dit, of dat, gedaan wordt, of gebeurt; het zal niet ligt gedaan worden of gebeuren. Het lijdende deelw. als bijw. bij zich hebbende, vormt *worden*, als hulpw. de zoogenoemde lijdende wijze der werkwoorden: *ik word bemind*, *ik werd bemind*, enz. *Van*, of *uit*, *iets worden*, is, daaruit voortkomen: *uit niets wordt niets*. *Van water wordt ijs*. *Van een kind een man worden*, is, uit den staat van een kind in dien van een' man overgaan. *Wat zal er van u worden*, hoe zal het met u afloopen! *Daarvan zal niet veel werden*, of tot stand komen. *Tot iets worden*, is, daarin veranderen: *slaet het stof der aerde, dat het tot luijsen werde*. Bijbelv.; waar *tot een spreekwoord worden* daartoe verstrekken is. Van hier *wording*, in *menschwording*, enz. *Geworden*, *verworden*, enz.

Worden, vries. *wurde*, zweed. *varda*, ijsl. *werda*, hoogd. *werden*, Ulphil. *wairthan*, komt misschien van het oude *wara*, zijn; zie *wezen*.

WORG, z. n., m., *des worgs*, of *van den worg*; zonder meerv. Van *worgen*, of *wurgen*. Bij Kil. en Halma, benaauwdheid in de keel, welke den lijder als wurgt: *den worg in de keel hebben*.

WORGEN, zie *wurgen*.

WORK, z. n., m., *des works*, of *van den work*; meerv. *worken*. Een bijzonder slag van kikvorschen, dus genoemd naar het geluid, dat zij geven: *hoor dien work eens razen*.

WORM, *wurm*, z. n., m., *des worms*, of *van den worm*; meerv. *wormen*. Verkleinw. *wormpje*. Dezen naam geven de natuurkenners aan een der zes hoofddeelen van het dierenrijk, waartoe zij alle zoodanige levende schepselen brengen, die kop noch pooten hebben, zoo als alle bewoners van horens en schelpen, alle plantdieren, de kwallen, zeesterren, enz., en de dieren, waar-

aan

aan men in het gemeene leven den naam van *wormen* geeft. Deze laatste nu zijn van driederlei soort, als *draadwormen*, *darmwormen* en *aard-* en *zee-wormen*; *hij schroomt eenen worm te dooden, die onder zijne voeten krimpt. Wormen hebben*, is, van darmwormen geplaagd worden. Oneigenlijk geeft men dezen naam ook wel eens aan de zoogenoemde maskers van menigerlei insekten: *doe wiessen daer wormen in, ende het wert stinckende.* BIJBELV. Bijzonderlijk in de zamenstell.: *korenworm*, *kwatworm*, *zijdeworm*, enz.; aan een insekt zelf, in *glinsterworm* en *oorworm*; aan een bijzonder slag van lampreijen, in *kieuwworm*; aan eene zenuw onder de tong der honden, door welker wegsnijding men hen tegen dol worden waant te beveiligen; aan eene scherpte in het bloed der paarden, bij KIL. *worm der peerden*; aan zeker zeer aan het hoofd der kinderen, dat anders den naam van *daauwworm* voert: *de worm heeft zijn aanzigt schier gantsch opgegeten.* HALMA; aan een wroegend gewisse: *kunnen niet ontvlughten den worm die 't hart doorknaaght.* VOND.; aan een beklagenswaardig voorwerp: *die arme wormen van kinderen. Veracht van vreemden en bekenden, een worm, geen mensch.* L. D. S. P. Van hier *wormen*, *wormig*. Zamenstell.: *wormachtig*, *wormarts*, *wormbuis*, *wormgat*, *wormgespin*, bij OUD., *wormkoekje*, *wormkoorts*, *wormkruid*, *wormmeel*, *wormmiddel*, *wormnest*, *wormslang*, *wormsteek*, *wormstekig*, *wormswijze*, *wormziekte*, *wormzweer*, enz. *Aardworm*, *aarsworm*, *boekworm*, *bolworm*, *boomworm*, *buikworm*, *daauwworm*, *draadworm*, *glinsterworm*, *grasworm*, *haarworm*, *hondsworm*, *hoofdworm*, *huidworm*, *kaasworm*, *kieuwworm*, *koolworm*, *korenworm*, *kruidworm*, *kwatworm*, *lintworm*, *loofworm*, *menschenworm*, *oorworm*, *paalworm*, *papierworm*, *pierworm*, *schietworm*, *waterworm*, *zeeworm*, *zijdeworm*, enz.

Worm, nederl., eng. ook *worm*, deen., zweed. *orm*, hoogd., NOTK. *wurm*, ULPHIL. *waurm*, lat. *vermis*.

WORMACHTIG, bijv. n. en bijw., *wormachtiger*, *wormachtigst*. Van *worm* en *achtig*. Eenen worm gelijk: *een wormachtig dier. De oester ziet er gansch niet wormachtig uit.* Als van eenen worm: *eene wormachtige beweging, die men anders de worms-*

wormswijze beweging der darmen noemt. Wormen hebbende: dat kind schijnt wormachtig. Wormachtige appelen of peren. HALMA.

WORMBUIS, z. n., vr., *der*, of *van de wormbuis*; meerv. *wormbuizen*. Van *worm* en *buis*. Een geslacht van schelpdieren, dat zestien verschillende soorten bevat: *rond wormbuisje, driekante wormbuis*, enz.

WORMEN, *wurmen*, onz. w., gelijkvl. *Ik wormde, heb gewormd*. Van *worm*. Op eene armhartige wijze werken: *wat wormen die menschen, om aan den kost te komen! Wormt hij nog al aan dat boek?* Als een worm wriemelen: *dat wormt mij in het hoofd*, dat maalt mij door de hersens.

WORMIG, bijv. n., *wormiger, wormigst*. Van *worm*. Zie *ig*. Aan eene krankheid onderhevig, die den naam van *worm* voert: *wormigh peerd*. KIL. Van wormen doorboord: *een wormige stoel*.

WORMKRUID, z. n., o., *des wormkruids*, of *van het wormkruid*; meerv. *wormkruiden*. Van *worm* en *kruid*. Een kruid, dat een hulpmiddel tegen de wormen oplevert. En een eigennaam van de zoogenoemde Reinvaar, en deszelfs zaad: *wormkruid innemen*.

WORMMEEL, z. n., o., *des wormmeels*, of *van het wormmeel*; zonder meerv. Van *worm* en *meel*. Stof, dat door wormen uit houtwerk geboord wordt: *wat ligt er een wormmeel onder dien stoel!*

WORMNEST, z. n., o., *van het wormnest*; meerv. *wormnesten*. Van *worm* en *nest*. Eene verzameling van kleine darmwormen, met het slijm, waarin zij huisvesten: *zij loosde een gansch wormnest*.

WORMSLANG, z. n., vr., *der*, of *van de wormslang*; meerv. *wormslangen*. Van *worm* en *slang*. Eene slang met verholene oogen, en eenen staart, die dikker is, dan de kop: *staart en kop van de wormslang laten zich niet van elkanderen onderscheiden*.

WORMSTEEK, z. n., vr., *der*, of *van de wormsteek*; meerv. *wormsteken*; verkleinw. *wormsteekje*. Van *worm* en *steek*. Eene steek van eenen worm aan ooft, enz.: *die wortelen zijn vol van wormsteken*. Van hier *wormstekig, wormstekigheid*, en bij HALMA *wormstekelig*.

WORMSWIJZE, bijv. n. en bijw. Van *worm* en *wijze*. Op de wijze van eenen worm: *het beweegt zich wormswijze*.

Ook

Ook gebruikt men dit woord als bijv. n., zie *wormachtig*. In het hoogd. bedient men zich van *wurmformig*, lat. *vermiformis*.

WORMZWEER, z. n., vr., *der*, of *van de wormzweer*; meerv. *wormzweren*. Van *worm* en *zweer*. Eene zweer, waarin wormen groeijen: *wormzweren zijn in koude landen zeldzamer, dan in warme*.

WORP, z. n., m., *des worps*, of *van den worp*; meerv. *worpen*. Van *worpen*, of *werpen*. Anders *werp*. De daad van werpen, in de verschillende beteekenissen van dit woord: *met eene andere spies herhaalde hij zijnen worp. De zeuge wierp vijftien biggen in eenen worp*, in eene dragt. *Het vee zijn werp vergroot*. VOND. *Vijf zesthalven in eenen worp schieten. Met den uitersten en jongsten worp*, van het dobbelspel. HOOFT. Zoo veel als er in eenen worp geworpen wordt: *vijf en twintig worp zesthalven. Een worp jonge honden*.

WORPEL, z. n., m., *des worpels*, of *van den worpel*; meerv. *worpels*. Van *worpen* of *werpen*. Bij KIL. een dobbelsteen: *met den worpel spelen*.

WORPEN, zie *werpen*.

WORPPIEK, z. n., vr., *der*, of *van de worppiek*; meerv. *worppieken*. Van *worpen* of *werpen*, en *piek*. Anders *werppiek*, *werpspies*, en *werpschicht*. Eene korte piek, die men naar den vijand werpt: *toen hij den vijand zijne worppiek toegedrild had, trok hij den sabel*. Bij VOND. te onregt mannelijk, in: *die den worppiek geworpen heeft*.

WORST, z. n., vr., *der*, of *van de worst*; meerv. *worsten*. Verkleinw. *worstje*. Vleesch, of iets anders, dat in wijde darmen gestopt is; want dat in varkensdarmen gestopt wordt, draagt den naam van *sausijs*: *worsten maken. Worst stoppen. Het bekomt hem, als den hond de worst*, is, hij wordt wegens dat genot gekastijd. Zamenstell.: *worsthorentje*, *worstmaker*, *worstverkooper*, enz. *Bloedworst*, *braadworst*, *gortworst*, *hansworst*, *leverworst*, *metworst*, *rookworst*, *runderworst*, *varkensworst*, enz. *Worst*, hoogd. *wurst*, nederf. *wust*.

WORSTELAAR, z. n., m., *des worstelaars*, of *van den worstelaar*; meerv. *worstelaars*, en *worstelaren*. Van *worstelen*. Zie *aar*. Een beoefenaar van de worstelkunst: *de Grieksche worstelaars*.

WORS-

WORSTELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik worstelde, heb geworsteld.* Behendigheid en krachten inspannen, om iemand onder te krijgen: *onder het worstelen. Een man worstelde met hem tot dat de dageraat opginck.* Bijbelv. Oneigenlijk, is *met*, of *tegen*, *iemand*, of *iets*, *worstelen*, zich met inspanning daartegen verweren: *vruchteloos worstelde men tegen den geweldenaar. Men zag hem tegen de golven worstelen.* Of geweldiglijk door iets benaauwd worden: *hij worstelt met allerlei rampen. Hij worstelt met den dood*, is, hij is op het punt van sterven. Van hier *worstelaar*, *worsteling.* Zamenstell., *worstelkunst*, *worstelmeester*, *worstelperk*, *worstelplaats*, *worstelspel*, *worstelstrijd*, enz. *Ontworstelen*, enz.

Worstelen, vries. *wrachselje*, eng. *wrestle*, is verwant aan het eng. *wrest*, draaijen, wringen, en luidde, volgens Kil., in het Hollandsch oulings ook *wrastelen*, *wratselen*: *ghewratzelt deur 't verdriet, ver buijten ijemands meenen.* Vlaard. redenr.

WORSTELPERK, z. n., o., *des worstelperks*, of *van het worstelperk*; meerv. *worstelperken.* Van *worstelen* en *perk.* Anders *worstelplaats.* Eene afgeperkte plaats voor het worstelspel: *overwinnaar in het Olijmpische worstelperk. In het worstelperk treden*, is, oneigenlijk, evenveel welken strijd aanvangen; *hij trad tegen mij in het worstelperk.*

WORSTHORENTJE, z. n., o., *des worsthorentjes*, of *van het worsthorentje*; meerv. *worsthorentjes.* Van *worst* en *horentje.* Een werktuig, waarvan men zich in het maken van worst bedient: *het worsthorentje is te wijd voor den darm. Iemand door een worsthorentje*, dat is *heel schraal*, *voeden.* Halma.

WORTEL, z. n., m., *des wortels*, of *van den wortel*, meerv. *wortelen* en *wortels.* Dat gedeelte van eene plant, waarmede zij in den grond bevestigd is, en waardoor zij haar voedsel daaruit trekt: *zoo ras zij 't vocht door haren wortel drinkt.* Vond. *Indien sijn wortel in der aarde veroudert.* Bijbelv. Wanneer de wortel zich in takken verdeelt, geeft men aan elken tak den naam van *wortel*: *laat de stamme met hare wortelen in de aarde.* Bijbelv. *Wortelen schieten*, is, van onderen in den grond uitgroeijen: *de voeten schieten flux hun wortels in het klaij.* Vond. *Hij heeft zijn wortels uitgesche-*

schoten. L. D. S. P. Figuurlijk, zich vestigen: *welke wortelen heeft de ondeugd in dat hart geschoten*. *Geenen wortel noch tak aan iets laten*, is hetzelve geheel verdelgen, het *met wortel en tak uitroeijen: die hen noch wortel noch tack laten en sal*. BIJBELV. *Om de ketterij met haren wortel uitteroeijen*. HOOFT. Elders is de *wortel* van een ding deszelfs oorsprong: *dat is de wortel des kwaads*. De voornaamste steun van een ding: *te zorgen voor den wortel van den staat*. HOOFT. Het onderste gedeelte van een ding: *hij keert de bergen van den wortel om*. BIJBELV. *De wortel van den tand bleef zitten*. *De wortelen der nagelen*. In de taalkunde is de *wortel* van een woord deszelfs oorspronkelijkste gedeelte: *boek is de wortel van boekerij*. In de rekenkunst is de *wortel*, en bijzonderlijk, de *vierkante wortel* van een getal, zoodanig een getal, uit welks vermenigvuldiging met zich zelf dat andere getal voortgekomen is: *de wortel van zes en dertig is zes, en zesmaal zes en dertig maakt een getal, waarvan zes de teerlingswortel is Worteltrekken*. Eindelijk geeft men den naam van *wortel* aan langwerpige aardgewassen van menigerlei soort: *gele, witte, wortelen*. *Het varken mest zich met de wortels der moerassen*. Van hier *wortelen*, *wortelings*. Zamenstell.: *wortelachtig*, *wortelboom*, *wortelkruid*, *wortelspruit*, *worteltafel*, *wortelwoord*, *wortelworm*, KIL. enz. *Beetwortel*, *graswortel*, *peperwortel*, *peterseliewortel*, *smeerwortel*, *teerlingswortel*, enz.

Wortel, nederf. ook *wortel*, hoogd. van oudsher *wurzel*, komt van het opperd. *wurz*, ULPHIL. *aurts*, angelf. *ort*, zweed. *ört*, dat hetzelfde beteekent, maar welks oorsprong onzeker is.

WORTELACHTIG, bijv. n. en bijw. *wortelachtiger*, *wortelachtigst*. Van *wortel* en *achtig*. Eenen wortel gelijk: *een wortelachtig gewas*. Met wortelen bezet: *wat is de grond hier wortelachtig!*

WORTELBOOM, z. n., m., *des wortelbooms*, of *van den wortelboom*; meerv. *wortelboomen*. Van *wortel* en *boom*. Een Indisch boomgewas, waarvan men acht verschillende soorten telt: *de wortelboomen groeijen gemeenlijk aan de zeekusten, of langs de oevers der rivieren, in het water*.

WORTELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wortelde*, *ben geworteld*. Van *wortel*. Door middel van eenen wortel, of

of van wortelen, bevestigd worden: *die boom is flecht geworteld.* Ook oneigenlijk: *hare afgehouwene stamme en wortelt niet in de aarde.* Bijbelv. *De ondeugd is al te diep in hem geworteld.* Van hier *worteling.* Zamenstell.: *inwortelen*, *ontwortelen*, enz.

WORTELINGS, bijw. Van *wortel.* Bij Kil. met wortel en al, tot den wortel toe.

WORTELKRUID, z. n., o., *des wortelkruids*, of *van het wortelkruid*; meerv. *wortelkruiden.* Van *wortel* en *kruid.* Eigenlijk kruid, waaraan wortelen zitten, of kruid van wortelen, derzelver loof. Bij de Natuurkenners, een plantgewas van vijf soorten; van welks eerste soort de gemeene gele en witte wortelen een ras zijn, dat door aankweking verbeterd is: *venkelbladig wortelkruid*, *kervelbladig wortelkruid*, enz.

WORTELSPRUIT, z. n., vr., *der*, of *van de wortelspruit*; meerv. *wortelspruiten.* Van *wortel* en *spruit.* Een takje, of vezeltje, van eenen wortel; en voorts geeft men dezen naam ook aan de aspersies.

WORTELTAFEL, z. n., vr., *der*, of *van de worteltafel*; meerv. *worteltafels.* Van *wortel* en *tafel.* Eene zoogenaamde tafel, waarop men de vierkante, en teerlings-wortels van allerlei getallen uitgerekend vindt: *sla uwe worteltafel slechts op.*

WORTELWOORD, z. n., o., *des wortelwoords*, of *van het wortelwoord*; meerv. *wortelwoorden.* Verkleinw. *wortelwoordje.* Van *wortel* en *woord.* Een woord, dat den wortel, of het oorspronkelijke gedeelte, van eenige andere woorden uitmaakt: *het wortelwoord van bewondering is wonder.*

WORVEL, z. n., m., *des worvels*, of *van den worvel*; meerv. *worvelen* en *worvels.* Wordt bij Kil. even zeer met *wervel* verwisfeld, als *worvelen* met *wervelen*, en *worvelziek* met *wervelziek.*

WOUD, z. n., o., *des wouds*, of *van het woud*; meerv. *wouden.* Verkleinw. *woudje.* Een uitgestrekt bosch, waar allerlei boomen en struiken door elkanderen in het wild groeijen: *'t Hercinier wout.* Hooft. *Een groeiende en noit afgehouwen wout.* Vond. *Dat dan alle de boomen des wouts juichen.* Bijbelv. *Die 't gediert' in 't eenzaam woud ziet dwaalen.* L. D. S. P. *De wouden* zijn in Vriesland die boschachtige landstreken, die anders den naam van *de Zevenwouden* voeren: *een boer*

uit de wouden, anders een *woudboer*, en *woudjar*. Verder komen van hier de zamenstell.: *woudachtig*, *woudanemone*, *woudbewoner*, *woudbezie*, *woudezel*, *woudgod*, *woudheer*, *woudhoen*, *woudnimf*, *woudos*, *woudraaf*, *woudslang*, *woudvogel*, *woudwachter*, enz.

Woud, *wout*, hoogd. *wald*, Kero. *vuald*, nederf. *woold*, angelf. *wold*, *wald*, *waald*, middeleeuw. lat. *gualdus*, vries. *woud*, eng. *wood*, zweed. *ved*.

WOUDACHTIG, bijv. n. en bijw. *woudachtiger*, *woudachtigst*. Van *woud* en *achtig*. Met een woud bezet: *een woudachtig oord*. Als bijw.: *het land ziet er overal even woudachtig uit*.

WOUDBOER, zie *woud*.

WOUDEZEL, z. n., m., *des woudezels*, of *van den woudezel*; meerv. *woudezelen* en *woudezels*. Van *woud* en *ezel*. Eén wilde ezel, die in den STATENBIJBEL als volkomen woest afgeschilderd wordt, zoo als in: *hij sal een woudtesel van een mensche zijn; sijn hant sal tegen allen zijn, ende de hant van allen tegen hem*; of liever, volgens de vertaling van MUNTINGHE: *hij sal een woudtesel zijn, een mensch, wiens hant tegen allen is*.

WOUDGOD, zie *woudheer*.

WOUDGODIN, zie *woudnimf*.

WOUDHEER, z. n., m., *des woudheeren*, of *van den woudheer*; meerv. *woudheeren*. Van *woud* en *heer*. De heer, eigenaar, of opziener, van een woud, en bij KIL. ook een woudgod, of sater, bij hem anders *wilde woudther*, *woudtherman*, en *woudthermanneken*, genoemd, terwijl hij dezen laatsten naam voorts ook aan eenen huisgod toeeigent. Van hier de eigennaam *wouter*.

WOUDHOEN, z. n., o., *des woudhoens*, of *van het hoen*; meerv. *woudhoenderen* en *woudhoenders*. Van *woud* en *hoen*. Een wild slag van hoenders, waarvan men meer dan eene soort vindt: *het hazelhoen, en meer andere soorten van woudhoenders*.

WOUDNIMF, z. n., vr., *der*, of *van de woudnimf*; meerv. *woudnimfen*. Van *woud* en *nimf*. Anders *woudgodin*. Een gewaand bovennatuurlijk wezen van het vrouwelijk geslacht, en van soortgelijken rang, als de berg- en vliet-nimfen der dichters: *in het digte bosch daar de geile saters de dartele woudnimfen belagen*.

WOUTERMAN, z. n., m., *des woutermans*, of *van den*

den wouterman; meerv. *woutermans*. Bij de timmerlieden, een latje, dat men waterpas aan eenen muur, of eene plank, vastspijkert, om er het einde van eene plank op te leggen: *die wouterman is niet breed genoeg*.

WOUW, z. n., m., *des wouws*, of *van den wouw*; meerv. *wouwen*. Een roofvogel, kuikendief; *wouwe*, *wouwer*, *kieckendief*, bij Kil. — *Ende de wouwe, ende de kraeije, ende de giar, nae sijnen aert*. Bijbelv. *'t Zij de vooghels verkleumt waaren, oft gejaaght van eenighe wouw*. Hooft. Nederf. *wije*, hoogd. *weihe*, Notk. *wio*.

WOUW, z. n., vr., *der*, of *van de wouw*; zonder meerv. Een plantgewas, waarvan men zich bedient, om geel te verwen: *de nutte wouw groeit in het wild*. Hoogd. *wau*, *waude*, *wied*, kan verwant schijnen aan *weed*, enz.

WRAAK, z. n., vr., *der*, of *van de wraak*; zonder meerv. Van *wreken*. De daad van wreken: *onthoud u van alle wraak! Dan sullen wij hem overmogen, ende onse wrake van hem nemen*. Bijbelv. *De geneugte van de wraak duurt een' korten stondt*. Hooft. Bijzonderlijk eene vergelding van bedreven kwaad: *de wraeck is gaende en wankt haer taeie roede*. Antonid. *Zoo onzacht weckt de wraeck de boosheid alsse slaept*. Vond. *Zijn wraak, gewekt door uw gedrag*. L. D. S. P. *Dat Godt zijne wraak uitvoere naar zijn behagen*. Vollenh. In den Statenbijbel vindt men *wrake doen*, *wrake geven*, *wrake nemen*, *wrake oeffenen* en *wrake wreken*. Zamenstell.: *wraakgierig*, *wraakgierigheid*, *wraaklust*, *wraakneming*, *wraakoefening*, *wraakuur*, *wraakwensch*, *wraakziek*, *wraakzucht*, *wraakzuchtig*, *wraakzwaard*, het zwaard, waarmede men zich wreekt. Ook alle werktuigen, waarmede wraak geoefend wordt — enz. *Weerwraak*, enz.

WRAAKBAAR, bijv. n. en bijw., *wraakbaarder*, *wraakbaarst*. Van *wraken*; zie *baar*. Dat zich wraken laat: *wrackbaer*, *oft wraeckbaer goed*, dat als ondeugend uitgeschoten wordt, bij Kil., die daaraan ook den naam van *wrackgoed*, of *wraeckgoed*, geeft. *Een wraakbaar gedrag*. *Wraakbare getuigen*. Van hier *wraakbaarheid*. Zamenstell.: *onwraakbaar*, *onwraakbaarheid*.

WRAAKGIERIG, bijv. n. en bijw., *wraakgieriger*, *wraakgierigst*. Van *wraak* en *gierig*, voor *geerig*; zie *gierig*. Anders *wraakzuchtig*, *wraakziek*. Begeerig

rig naar wraak: *een wraakgierig hart.* Van hier *wraakgierigheid*, begeerte naar wraak; anders *wraaklust*, *wraakzucht*.

WRAAKGOED, zie *wraakbaar*.

WRAAKLUST, zie *wraakgierig*.

WRAAKZIEK, zie *wraakgierig*.

WRAAKZUCHT, zie *wraakgierig*.

WRAAKZUCHTIG, zie *wraakgierig*.

WRAAKZWAARD, zie *wraak*.

WRADDEL, z. n., m., *des wraddels*, of *van den wraddel*; meerv. *wraddels*. Bij KIL. en HALMA, de kosfem van een rund: *zijnen vetten wraddel. Hij hadde eenen schoonen dikken hals, aen denwelcken hinck een welgemaeckte cossem oft wraddel.* FLORIAN.

WRAK, bijv. n. en bijw., *wrakker*, *wrakst*. In een of ander opzigt gebrekkig, gekneusd, verminkt, enz. en daarom niet voor goed en duchtig gerekend, maar als wraakgoed uitgeschoten: *wracken*, *oft wraecken*, *haet inck*, KIL. *Wrak aardenwerk.* HALMA. *Een wrakke boedel*, is een, die niet wel gesteld is. *Dat kantoor is wrak. Het zit heel wrak met hem*, beteekent, hij loopt gevaar van bankbreuk. Het onz. geslacht wordt als z. n., gebruikt, voor een beschadigd en onbruikbaar schip: *het wrak werkte zich al dieper en dieper in het zand weg.* Oneigenlijk, een schip, dat haast niet meer bruikbaar is: *als dat wrak niet spoedig afgekeurd wordt, zal het nog eens met man en muis vergaan.* Volgens KIL. oulings ook schipbreuk; en, dat het voor zeevond gebruikt werd, blijkt uit: *id hetten wrake, oder sehe vand.* v. HASS. Ook werd het oul. gebezigd voor afbraak, puinhoop: *waar noch een steene tempelwrak bekeeken word.* SIX V. CHAND. Van hier *wraken*, enz.

Wrak, nederf. ook *wrak*, is, verwant aan *breken*, van waar ook *gebrek*, *gebrekkig*. Het beteekent eigenlijk gebroken, en heeft die beteekenis aan zijnen klank te danken; even als *breken* de zijne; zie *breken*.

WRAK, z. n., o., zie *wrak*, bijv. n. en bijw.

WRAKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wraakte*, *heb gewraakt.* Als gebrekkig en ondeugend beschouwen: *elk wraakt uw gedrag in dezen.* Als ondeugend verwerpen: *wraecken de ghetuijgen.* KIL. Van hier *wraakbaar*

baar, *wraking*, Kil. — Zamenstell. : *wraakgoed*, *wraakharing*, enz.

WRANG, bijv. n. en bijw., *wranger*, *wrangst*. Zoo scherp en zuur, dat het den mond zamenwringt: *wie kan dien wrangen wijn drinken? Wrangh, wranck van smaeck.* Kil. — Overdragtelijk, hard, scherp: *Neptunus wreeden wrok en wrange wraeck ten doel.* Poot. Van hier *wrangheid*. Zamenstell. : *wrangkruid*, anders *vierkruid*. Dit woord komt van *wrangen* bij Kil., evenveel, als *wringen*.

WRANGE, z. n., vr., *der*, of *van de wrange*; zonder meerv. Bij Kil. schurft; en een kruid, dat zich om boomen, enz. henen wringt; anders *winde*.

WRAT, z. n., vr., *der*, of *van de wrat*; meerv. *wratten*. Verkleinw. *wratje*, Eene rond- en hard-achtige verhevenheid op de huid: *wratten aan de handen. Die elcke wrat, hoe groot zij zijn, met geldt kunt decken.* Hooft. *Ofte wratte, ofte droege schurftheijt.* Bijbelv. Van hier *wratachtig*, vol wratten, of aan eene wrat gelijk, *wrattig*. Zamenstell. : *wrattenkruid*, zeker slag van wolfsmelk. *Kankerwrat*, *melkwrat*, *mierwrat*, enz.

Wrat, Kil. ook *werte*, nederf. *waarte*, angelf. *weart*, eng. *wart*, zweed. *värta*, hoogd. *warze*, fr. *verrue*, ital., lat. *verruca*, stamt, volgens Adelung, af van het oude *weer*, dat bij Kil. eelt aanduidt.

WRATACHTIG, zie *wrat*.

WRATSELEN, zie *worstelen*.

WRATTENKRUID, zie *wrat*.

WREED, bijv. n. en bijw., *wreeder*, *wreedst*. Eigenlijk, hard voor het gevoel van den aanraker: *dat linnen is mij al te grof en wreed.* Van iemands geaardheid, hard, onmededoogend: *'k moet voor 't geweld van wreede menschen wijken.* L. D. S. P. *'t Gehuil der wreede wolven.* Vond. *De wreede bloeddorst wordt door 't zuipen niet geslist.* Hooft. De werktuigen van een wreed gemoed: *slingren, 't ingheweijd om dees mijn wreede handen.* Brederod. *Door 's legers wreede tenten.* Vond. *Een wreet adderen vergift.* Bijbelv. Het bedrijf van een wreed gemoed: *eene wreede vervolging. Tegen 't wreed geweld.* L. D. S. P. *Al te scherp en wreet voor 't vaderlijck gemoet.* Vond. *De barmharticheden der godloosen zijn wreet.* Bijbelv.

Als

Als bijw.: *wreed mishandeld en vermoord. Iemand wreed vallen*, is, zich hard, wreed, jegens hem betoonen: *wien viel de min oit wreeder?* Vond. *Op het wreedst*, is, met de uiterste hardheid: *door hen op 't wreedst' word' omgebragt.* L. D. S. P. *Een wreed uitzigt*, is, een gelaat, dat een wreed gemoed aanduidt. *Hij ziet zo wreed als een schaap*, beteekent, niets minder, dan wreed. Het mannelijk en vrouwelijk *wreede* wordt ook als z. n. gebruikt: *ik beef niet voor dien wreeden. Mijne liefde voor die wreede.* Van hier *wreedaard*, enz. — *wreedelijk*, *wreedheid*, enz. Dit woord is verwant aan het eng. *wrath*, toorn, en *wroth*, toornig, en heeft zijne beteekenis aan zijnen klank te danken.

WREEDAARD, z. n., m., *des wreedaards*, of *van den wreedaard*; meerv. *wreedaards*. Van *wreed* en *aard*. Een mensch van eene wreede geaardheid: *ontmenschte wreedaard!* Van hier *wreedaardig*, bijv. n. en bijw., dat evenveel als *wreed* beteekent: *welk een wreedaardig volk! Wreedaardig omgebragt*; *wreedaardigheid*, *wreedaardiglijk*, *wreedaardij*, bij Oud.

WREEDAARDIG, zie *wreedaard*.

WREEDELIJK, bijw., van *wreed* en *lijk*, zie *lijk*. Op eene wreede wijze: *hij wierd wreedelijk vermoord.* Halma.

WREEDHEID, z. n., vr., *der*, of *van de wreedheid*; meerv. *wreedheden*. Van *wreed*, zie *heid*. De hoedanigheid van iemand, of iets, die, of dat, wreed is: *de wreedheid van dat leder. Ik beef voor de wreedheid van zijn uitzigt. Ghij en sult geene heerschappije over hem hebben met wreetheijt.* Bijbelv. Een wreed bedrijf: *door het plegen van allerlei snoode wreedheid.*

WREEF, *wrijf*, z. n., vr., *der*, of *van de wreef*; meerv. *wreven*. Van *wrijven*. Het bovenste, de krop van den voet: *wrijf des voets.* Kil. *Die schoen knelt mij op de wreef.*

WREEKSTER, zie *wreker*.

WREKEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wreekte*, en, oulings, *ik wrak*, *wraak*, *heb gewroken*. Iets, waarover men gebelgd is, bij den dader t'huis zoeken: *om te wreken alle ongehoorsaemheijt.* Bijbelv. *Haren scade wraken de Vriesen swaer.* M. Stok. *De dood van iemand wreken.* Halma. *Iemand wreken*, is, het kwaad, dat hem aangedaan is, t'huis zoeken: *sal se-*

voudich gewroken worden. BIJBELV. *Op dat zij zich, van 't recht geweeken, nooit sproorloos wreeken*. L. D. S. P. *Gherne wrake ic mi, wistic hoe*. FERGUUT. Van hier *wraak*; enz. *wreekster*, *wreker*, *wreking*. Dit woord luidt in het hoogd. *rachen*.

Wreken had oul. in den onvolmaakt verled. tijd regelmatig, ik *wrak*, even als *spreken*, *sprak*, *breken*, *brak*, *steken*, *stak*; doch het bedorven gebruik wil nu, dat men voor *wrak* zegge *wreekte*, niettegenstaande wij nog regelmatig zeggen, *gewroken*, gelijk *gesproken*, *gebroken*, *gesloken*. Van *wrak* hebben wij *wraak*, even als van *brak* en *sprak*, *braak* en *spraak*.

WREKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wreekte, heb gewreekt*. KIL. ook *wreijcken*, uit de handen wringen, en verrukken: *den vinger gewreket*. v. HASS. Waar men ook *den duum verwreket* vindt. *Aan iets wreken*, is het, al wrikkende, heen en weer bewegen, om het uit zijnen stand te brengen. Dit woord is verwant aan *wrikken*.

WREKER, z. n., m., *des wrekers*, of *van den wreker*; meerv. *wrekers*. Van *wreken*. Al wie wreekt: *de wreker des bloets, die sal den dootslager dooden*. BIJBELV. *Gewetens beudel vrees den Goddelijken wreker*. VOND. Zamenstell.: *bloedwreker*, enz. Wegens eene vrouw gebruikt men *wreekster*.

WREMELEN, *wriemelen*, onz. w., gelijkvl. *Ik wremelde, heb gewremeld*. Derwijze wemelen, dat zulks kitteling veroorzake: *er wremelt mij iets aan het lijf*. In den STATENBIJBEL, wemelen over het algemeen: *de zeen, ende al, wat daarin wriemelt*. Van hier *gewremel*, *wremeling*. Dit woord schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

WREVEL, bijv. n. en bijw. *wreveler*, *wrevelst*. Kwaadaardig, met bitterheid bezield: *als wrevelen en snooden*. L. D. S. P. Anders *wrevelig*: *wrevelige getuijgen staender op*. BIJBELV. Als bijw.; *vergeld mij wrevelig kwaad voor goed*. L. D S. P. In het hoogd. *freventlich*, en *frevelhafft*. Behalve dit *wrevelig*, komt van *wrevel* nog *wrevel*, z. n., en *wrevelen*, KIL. *freuelen*, hoogd. *freveln*. Zamenstell.: *wreveldaad*, *wrevelmoed*, *wrevelwoord*, enz. De oorsprong van dit woord schijnt in deszelfs klank gezocht te moeten worden.

WREVEL, z. n., m., *des wrevels*, of *van den wrevel*; zon-

zonder meerv. Van *wrevel*, bijv. n. Boosaardigheid, bitterheid: *d'aerde was vervult met wrevel.* BIJBELV. *Ik zie en ſtad en ſtaa: van twist en wrevel ingenomen.* L. D. S. P. *En perſen tegen hem en zijnen wrevel aan.* VOND.

WREVELIG, zie *wrevel*, bijv. n.

WREVELMOED, z. n., m., *des wrevelmoeds*, of *van den wrevelmoed*; zonder meerv. Van *wrevel* en *moed.* Wreveligheid: *zijn wrevelmoed vervoert hem tot de grootſte wreedheden.* Van hier *wrevelmoedig.*

WRIGGELEN, zie *wrikken.*

WRIJFBORSTEL, zie *wrijven.*

WRIJFDOEK, zie *wrijven.*

WRIJFHOUTEN, zie *wrijven.*

WRIJFPAAL, z. n., m., *des wrijfpaals*, of *van den wrijfpaal*; meerv. *wrijfpalen.* Verkleinw. *wrijfpaaltje.* Van *wrijven* en *paal.* Een paal, waaraan de beesten zich wrijven; en, overdragtelijk, een voorwerp van ſpot en hekeling: *dat is de wrijfpaal, waaraan zich alle ſchurfte ezels plegen te wrijven.*

WRIJFSTEEN, zie *wrijven.*

WRIJFSTER, zie *wrijven.*

WRIJTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wrijtte, heb gewrijt.* Twisten, krakeelen: *hij is nooit wrijtens moe. In ſcheuringen te wrijten en te wroeten.* BRANDT. Bij KIL. Draaijen, wringen, even als het eng. *writh*, en het oude *writſelen*, dat het voortdurend werkw. van dit *wrijten* is. Van hier *gewrijt*, *wrijter*, *wrijtſter.* Dit woord ſchijnt zijne beteekenis aan den klank van zijnen wortel verſchuldigd te wezen.

WRIJVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik wreef, heb gewreven.* Iets met eene geſtadig over hetzelve heen en weder gaande beweging drukken: *is de verf nog niet gewreven? Pluckten aijren, ende atenſe, die wrijvende met de handen.* BIJBELV. *Iets ergens mede wrijven*, is vaak, het al wrijvende met een dun bekleedſel daarvan voorzien: *was, om de ſtoelen daarmede te wrijven. Wrijf het jichtige lid met dien balſem. Zich wrijven*, is, zich ſchuren: *het varken wrijft zich tegen dien paal. Zich aan iemand wrijven*, is, zich vermaken met hem te beſpotten, of te hekelen: *hij zoekt zich aan mij te wrijven. Schrijven en wrijven* is zoo veel, als ſchrijven en herſchrijven, nadat men het kwalijk geſchrevene uit-

 ge-

gewreven heeft: *hij is onophoudelijk bezig met schrijven en wrijven. En schrijft en wrijft; de nacht is tot geen rust geboren.* VOND. Van hier *gewrijf*, *wreef*, of *wrijf*, —*wrijfbaar*, *wrijfster*, *wrijver*, *wrijving*. Zamenstell.: *wrijfborstel*, *wrijfdoek*, *wrijflap*, *wrijfpaal*, *wrijfsteen*, enz. *Aanwrijven*, *inwrijven*, *toewrijven*, *uitwrijven*, *verwrijven*, enz.

Wrijven, KIL ook *vrijven*, vries. *wrieuwe*, hoogd. *reiben*, eng. *rub*, schijnt zijne beteekenis, even als het fr. *frotter*, lat. *fricare*, aan zijnen klank te danken te hebben.

WRIJVER, z. n., m., *des wrijvers*, of *van den wrijver*; meerv. *wrijvers*. Van *wrijven*. Bij HALMA een werktuig, om te wrijven, een stijve borstel. Voorts ook al wie wrijft: *de wrijvers van de verf*. Wegens een vrouwelijk wezen gebruikt men *wrijfster*, dat bijzonderlijk iemand aanduidt, die houtwerk gladwrijft: *het is eene goede wrijfster*.

WRIJVING, z. n., vr., *der*, of *van de wrijving*; meerv. *wrijvingen*. Van *wrijven*. De daad van wrijven: *door wrijving van het jichtige been*. Bijzonderlijk, schaving van twee dingen tegen elkanderen: *de wrijving heeft het doen wegslijten. De beweging van den rollenden bal wordt door de wrijving verminderd*.

WRIKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wrikte, heb gewrikt*. Onz., bij HALMA, waggelen. Voorts is *aan iets wrikken* pogingen doen, om het uit zijnen stand te krijgen, zoo als men *aan iets wriggelt*, wanneer men daaraan eene voortdurende kleine beweging geeft: *wriggel niet langer aan mijnen stoel*. En *wrikken* is bij HALMA ook, met eenen riem, die achter uit een vaartuig ligt, roeijen. Bedr. is *iets wrikken*, het doen waggelen: *hij wrikt den paal al heen en weder*. Van hier *gewrik*, *wrikbaar*, in *onwrikbaar*, —*wrikking*. Zamenstell.: *afwrikken*, *verwrikken*, *voortwrikken*, enz. Dit woord is verwant aan *wreken*, *wreijcken*, bij KIL., zie *wreken*, gelijkvl.

WRINGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik wrong*, *heb gewrongen*. Op zich zelf met eene draaijende beweging ineen drukken: *wring den doek ter dege. Zij wrong de handen van vertwijfeling. Zich in allerlei bogten wringen*, is, gestadig een nieuw voorkomen aannemen, om zich te redden. *Iets ergens in wringen*, is het met eene

draaijende beweging daarin drukken: *die laat zich van een kint den schicht in 't harte wringen.* VOND. *Iets ergens uit wringen* is het tegenoverstaande: *de schepter nauw gevat weer wringen uit de hand.* PAFFENROD. *Ter wonde uit wiert gewrongen.* VOND. *Hij wrong den dauw uit het vlies.* BIJBELV. Spreekw.: *elk weet, waar hem de schoen wringt*, elk weet best, waar het hem hapert. Als z. n., o., *het wringen*, de verenging van een schip. Van hier *gewring*, *wringing*, *wrong*, *wrongel*. Zamenstell.: *ontwringen*, *toewringen*, *uitwringen*, *verwringen*, *voortwringen*, *zamenwringen*, enz. Dit woord ontleent zijne beteekenis oogenschijnlijk van zijnen klank.

WROCHTEN, bebr. w., gelijkvl. *Ik wrochtte, heb gewrocht.* Hetzelfde als werken:

Die kracht, die mijn gebeent met senuwen t'saam verknochte,
Mijn hert en hersens schiep, de ziele daarin wrochte.

F. V. DORP.

Nog hoort men dit werkw. *wrochten*, bij het gemeene volk, in Gouda: *ik moet den ganschen dag wroeten en wrochten*

WROEGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wroegde, heb gewroegd.* Bij KIL. beschuldigen: *soo wie gewroeght wordt van valsche mate.* V. HASS. *Zijn geweten begint hem te wroegen.* *Indien het hart ons wroegt.* H. D. GR. Daar nu zulk een wroegen van het geweten iemand inwendig kwelt, wordt *wroegen* wegens allerlei inwendige kwelling gebezigd: *dit wroeght Jupijn.* VOND. *Eens anders luck mij niet en wroecht.* ZEEUWS. NACHTEG. Van hier *wroeger*, beschuldiger, bij HOOFT, en *wroeging*, bij KIL., in den zin van beschuldiging, ook *wroegerschap*.

WROEGER, zie *wroegen*.

WROEGERSCHAP, zie *wroegen*.

WROETEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wroette, heb gewroet.* Op soortgelijk eene wijze ergens in boren, als de varkens in den grond: *hoe gaarne wroeten de kinderen in het zand.* *En wroet gelijk de mol sterck.* VOND. *In eigene ingewanden wroeten*, is, figuurlijk, vijandelijkheden bedrijven, waardoor men zich zelven benadeelt. *Hij houdt niet op van woelen en wroeten*, is, hij laat niet af van openlijke en bedekte onrustige bewegingen. *Werken en wroeten*, is, zich met moeijelijken arbeid af-

afslooven. *Alles het onderste boven wroeten*, waarin dit woord bedrijvend is, beteekent, alles door gewroet het onderste boven keeren. *Van hier *gewroet*, *wroeter*, *wroeting*, *wroetster*. Zamenstell.: *omwroeten*, *opwroeten*, *verwroeten*, *voortwroeten*, *wegwroeten*, enz. De beteekenis van dit woord schijnt uit deszelfs klank gesproten.

WROK, z. n., m., *des wroks*, of *van den wrok*; zonder meerv. Van *wrokken*. De daad van wrokken, of de gezindheid van iemand, die wrokt: *vluchten voor den wrok van broeder Esau*. VOLLENHOVE. *Om tegen mij alleen den wrok des graeus te draeien*. D. DECK. *Door Junoos onverzetbaren wrock*. VOND. *Zonder ouden wrok*. HOOFT: bij wien dit woord te onregt vrouwelijk is, in: *deze wrok, hoe zij met schooner gelaat bedekt werd*. Bij KIL. hebben *wronck* en *wrongh*, eng. *wrong*, even dezelfde beteekenis.

WROKKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik wrokte*, *heb gewrokt*. Inwendig haat en wraakzucht voeden: *men kan het hem aanzien, dat hij nog steeds wrokt*. *Die noch, om 's groo'vaers bloet, wrockt tegens Oostenrijck*. VOND. Van hier *gewrok*, *wrok*, *wrokkig*. Dit woordt duidt door zijnen klank eene opgekropte vijandigheid aan.

WRONG, z. n., vr., *der*, of *van de wrong*; meerv. *wrongen*. Verkleinw. *wrongje*, *wrongetje*. Bij KIL. evenveel, als *wrok*, zie *wrok*; en voorts de daad van wringen: *met elke wrong drukte hij er eenen vloed van water uit*. Iets, dat zamengewrongen is: *de das zit hem als eene wrong om den hals*. *De slangen sluimeren gekrunkelt in een wrong*. VOND. Een zamengewrongene doek, dien de Oosterlingen om het hoofd dragen: *een wrong zijn hairen drukte*. VOND.; bij wien eene Koninklijke hoofdwrong den naam van *wrongkroon* draagt, in: *de wrongkroon voeght dat vet gebalsemt hooft*. Zamengedraaide haren: *daer steeckt men langs de wrong een steel met diamanten*. J. V. D. DOES. Bij KIL. ook een bloemkrans. Van *wringen*.

WRONGEL, z. n., vr., *der*, of *van de wrongel*; zonder meerv. Van *wrong*. Bij KIL. evenveel als *wrong*, of *wronck*, en voorts bijzonderlijk gestremde melk, die gewrongen en geperst wordt, om er kaas van te maken. Van waar *wrongelen*, stremmen, tot wrongel worden.

WUFS, zie *wuft*.

WUFS,

WUFT, bijv. n. en bijw., *wufter*, *wuftst*. Ligt van beweging: *het wuft gevogelt. Na een heuschen kus springt elck met wuften trede*. VOND. Overdragtelijk, wispelturig, veranderlijk: *de wufte zinnen der onbedachte jeugd. Hoe wuft gaat hij te werk*. HOOFT bezigt ook hier voor *wufs: een wuffe vreemdeling. Betoom uw wuffe tong*. Van hier *wuftelijk*, *wuftheid*. Dit woord schijnt van *wuiven* af te stammen.

WUI, z. n., vr., *der*, of *van de wui*; meerv. *wuijen*. Verkleinw. *wuitje*. Een werktuig, om schiemans garen op te winden. Bij HALMA ook *wuit*, dat men intusschen ook wel eens voor den mond en de kin gebruikt: *houd uwe wuit. Kijk eens, welk een aardig wuitje zij zet!*

WUIVEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik wuifde*, *heb gewuifd*. Onz., heen en weder slingeren: *de wind houdt op van ruischen, en het geboomte van wuiven. Zij begonnen te wuiven*, met den hoed te zwaaijen. *De strandliën wuiven, wenken*. J. DE MARR. Bij HALMA is *iemand wuiven*, bedrijvend, hem met den hoed, of de muts, wenken: *en als dan wuift men, van 't schip, de sloep, naar deze visch toe*. ZORGDRAG. Van hier *gewuif*, *wuft*, en misschien *weifelen*.

WULP, z. n., m., *des wulps*, of *van den wulp*; meerv. *wulpen*. Een onbedacht Jongeling: *hij is een jonge en losse wulp*. HALMA. Van hier *wulpsch*. Dit is eigenlijk hetzelfde woord als *wulp*, *welp*, het jong van menigerlei dieren; zie *welp*.

WULPSCH, bijv. n en bijw., *wulpscher*, *wulpschst*. Dartel, zoo als een wulp: *een wulpsche quant*, HALMA. *Gij leeft al te wulpsch en dartel*. Minziek: *te wulpsch, te vroeg gereet*. VOND. Van hier *wulpschelick*, KIL. — *wulpschheid*, dartelheid en minnelust: *'t Gulhartig dansers hart van geile wulpsheit steigert*. VOND. *Zijne jeugdige wulpschheid*.

WULPSCHHEID, zie *wulpsch*.

WURG, zie *worg*.

WURGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik wurgde*, *heb gewurgd*. Door toewringen van den strot ombrengen: *men wurgde hem op den brandstapel*. Van hier *wurg*, of *worg*, *wurging*. Zamenstell.: *wurgkoord*, *wurgpaal*, enz. *Verwurgen*, enz.

Wurgen, *worgen*, NOTK. *worchen*, hoogd. *würgen*,

gen, schijnt ontleend van het gerogchel van iemand, wiens luchtpijp door den wurg, of anderzins, toegewrongen wordt.

WURM, zie *worm*.

WURMEN, o. w., gelijkvl. *Ik wurmde*, *heb gewurmd*. Slaven, hard werken: *hij doet niets, dan wurmen.* Zie *wormen*.

X.

X.

Eene onduitsche letter, zie *Inleiding*, *bladz.* 72 en 73. Oulings gebruikte men haar als eene bekorting van KS. Dus vindt men bij M. STOK. *strixe*, in plaats van *strikse*; — *die twee jonxte jegen den ouden*, enz. En zoo schreef men nog lang *dagelijx*, *naauwlijxs*, *des volx*, *des rijx*, enz. Maar KIL. begreep reeds, dat deze bekorting evenmin eene plaats in ons ABE verdiende, als al die andere bekortingen, die de afschrijvers van oude boeken bezigden; en ook wij gebruiken tegenwoordig, in hollandsche woorden, alleen de *ks*, als: *dagelijks*, *naauwlijks*, *des volks*, *des rijks*, enz. KIL. gebruikte de x enkel op zijne lijst van vreemde eigennamen, waarin de Latijnen haar, in navolging der Grieken, gebezigd hadden; en zoo doen wij ook thands algemeen, schrijvende *Xanthus*, *Xerxes*, *Artaxerxes*, *Alexander*, *Xenophon*, enz.

XANTHUS, z. n., m., *van den Xanthus*; zonder meerv. De eigennaam van eene rivier: *het zal u aen geenen Xanthus ontbreken*. VOND.

Y.

Dit griekſche klankteeken, het welk buiten noodzake, en tegen de oorſpronkelijke inrigting onzer tale, door eene ongepaste navolging der Franſchen, in dezelve doorgedrongen, en voor de enkele *i*, in *arbeyd*, *beleyd*, enz. gebezigd is geweest, is reeds voorlang uit echtnederduitſche woorden uitgemonſterd; en thands is deze letter geheel uit het Nederd. ABÉ uitgewischt; en men bezigt dezelve alleen in eenige eigennamen van perſonen, landen, enz., als: *Cyrus*, *Asſyrie*, *Abysſinie*, *Abydus*, enz. Zie Siegenb. *Verhandel. over de Nederd. ſpelling*, bl. 75 en verv. En *Inleiding*, bl. 8 en 58.

YSOP, *yzoop*, zie *hijzop*.

Z.

Z.

De twee en twintigste, en laatste letter van het Nederduitsche ABE, en de zeventiende der medeklinkers; zij behoorde volgens PLINIUS niet, maar volgens ARISTOTELES al, tot het Kadmische ABE der Phoeniciers, dat, lang voor de uitvinding van eenige andere, daartoe niet behoorende, letters, in Griekenland werd ingevoerd. Hoe het zij, de plaats, die de z in het Grieksche ABE bekleedt, duidt zelfs aan, dat zij van de Phoenicische *Zain* ontleend werd. En zij had dezelfde kracht van DS. De Latijnen bezigden haar enkel in Grieksche woorden, die zij overnamen, zoo als *zephyrus*, enz. Bij de verandering van *μαζα* in *massa*, *πατριζω* in *patrisso*, enz. bezigden zij eene dubbele s in plaats van de z. De hedendaagsche Grieken, Italianen, Hoogduitschers en Nedersaksen, geven haar den klank van TS. Wanneer zij in het Fransch uitgesproken wordt, klinkt zij als eene zachte s. Maar in het Engelsch en Hollandsch wordt zij nog zachter uitgesproken; waarom de zachte w de eenige medeklinker is, die haar onmiddellijk voor zich duldt, en zij, zoo vaak zij de plaats van eene sluitletter bekleeden moet, in eene s verandert; zie *Inleiding*, *bladz.* 59, vergelijk *bladz.* 62. De Vriezen daarentegen spreken de z zeer scherp uit. Bij KIL. vindt men in hare plaats de c of s gebruikt. In den STATENBIJBEL komt zij nog slechts zeldzaam voor.

ZAAD, z. n., o., *des zaads*, of *van het zaad*; meerv. *zaden*. Verkleinw. *zaadje*. Dat voortbrengsel van eene plant, waaruit als het gezaaid wordt, eene der-

ge-

gelijke plant groeit: *de pitten van het ooft en de fruit maken het zaad uit. Vruchtdragende geboomte, welckes zaet daerin was.* Bijbelv. Bijzonderlijk, het voortbrengsel van veld- en tuingewassen, waaruit dergelijke gewassen voortkomen: *wanneer het zaet op den verbranden acker van hitte quijne.* Vond. *Een Homer zaets sal een Epha geven.* Bijbelv. Overdragtelijk, het voortbrengend beginsel van evenveel welk ding: *het zaad van oproer. Tot strooien van het eerste zaadt.* Hooft. *Eenigh zaedt, dat te zijner tijdt opkomt.* Vond. Het teelvocht van menschen en dieren, en derzelver kroost: *het manneken ende het wijfken, om zaet levendigh te houden.* Bijbelv. *Zelfs zal hun zaad, met een verheugd gemoed, zich heiligen.* L. D. S. P. In Holland bezigt men *zaad* allerbijzonderst voor *koolzaad: welk een heerlijke akker vol zaad.* Bij Kil. is *saed, saedinghe*, even als het hoogd. *saat*, de daad van zaaijen. Van hier *zaadling*, in *zaadlingshennip*, enz. Zamenstell.: *zaadader, zaadbal, zaadbeentje, zaadbolster, zaadbreuk, zaaddorscher, zaadhuisje, zaadkelkje, zaadkleed, zaadknop, zaadkooper, zaadkoopster, zaadkorrel, zaadleider, zaadloop, zaadpeul, zaadschieting, zaadvat, zaadvloed, zaadvloeijing, zaadwinkel, zaadzaaijer, zaadzolder*, enz. *Aalbeziezaad, aardbeziezaad*, enz. enz.

Zaad, nederf. *saad* en *saat*, angelf. *saed*, eng. *seed*, vries. *sied*, ijsl. *säde*, zweed. *säd*, Ottfrid. *sat*, Tatian. *sati, sata*, hoogd. *saat* en *same*, Isid. *sami*, Notk. *samo*, lat. *semen*, boh. *semeno*, *sijme*, pool. *siemie*, dalmat. *szime*, turk. *sembil*, oud Egypt. *som* en *dsom*, komt van *zaden*, Kil. *saeden*. Zie *zaaijen*.

ZAADBEENTJE, z. n., o., *des zaadbeentjes*, of *van het zaadbeentje*; meerv. *zaadbeentjes*. Van *zaad* en *beentje*. Dezen naam geeft men aan kleine beentjes, die tusschen de gewrichten van vingeren en teenen zitten: *de zaadbeentjes worden, om hunne gelijkheid aan zaadkorrels, dus genoemd.*

ZAADDORSCHER, z. n., m., *des zaaddorschers*, of *van den zaaddorscher*; meerv. *zaaddorschers*. Van *zaad* en *dorscher*. Een dorscher van koolzaad, op een kleed, dat men het *zaadkleed* noemt: *hij dorscht met andere zaaddorschers op het zaadkleed.*

ZAAD-

ZAADKLEED, zie *zaaddorscher*.

ZAADZAAIJER, z. n., m., *des zaadzaaijers*, of *van den zaadzaaijer*; meerv. *zaadzaaijers*. Van *zaad* en *zaaijer*. Eigenlijk, al wie zaad zaait; bijzonderlijk, die persoon, van wiens verschillend gezaai de Evangelisten gewagen: *de gelijkenis van den zaadzaaijer*.

ZAAG, z. n., vr., *der*, of *van de zaag*; meerv. *zagen*. Verkleinw. *zaagje*. Een werktuig, waarmede men zaagt: *metter sage gesaegt*. BIJBELV. *Het harde ijzer, en de krassende zaegh*. VOND. *Ik hoor de zaeg door de eicke gaen*. D. DECK. Zamenstell.: *zaagbek*, *zaagblad*, *zaagpeul*, *zaagswijze*, *zaagloon*, *zaagmolen*, *zaagtand*, *zaagvijl*, *zaagvisch*, enz. *Handzaag*, *houtzaag*, *kraanzaag*, *raamzaag*, *raspzaag*, *schrobzaag*, *spanzaag*, *steenzaag*, *trekzaag*, *tuinzaag*, enz.

Zaag, KIL. *saeghe*, hoogd. *sage*, oudd. *saga*, angelf. *sagu*, *sige*, zweed. *sög*, eng. *saw*, fr. *scie*, ital. *sega*, komt van *zagen*.

ZAAGBEK, z. n., m., *des zaagbeks*, of *van den zaagbek*; meerv. *zaagbekken*. Van *zaag* en *bek*. Hoogd. *sageschnabler* en *sager*. Een geslacht van watervogels, dat vijf soorten bevat, en waartoe de Duikerganzen behooren: *gekapte zaagbek*, *kleine gekuifde zaagbek*.

ZAAGBLAD, z. n., o., *des zaagblads*, of *van het zaagblad*; zonder meerv. Van *zaag* en *blad*. Een plantgewas van veertien soorten: *het zaagblad met zijne zaagswijze getande bladeren*. Voorts ook het blad van eene zaag, zoo als *zaagtand* een tand daarvan is.

ZAAGBOK, z. n., m., *des zaagboks*, of *van den zaagbok*; meerv. *zaagbokken*. Verkleinw. *zaagbokje*. Van *zagen* en *bok*. Een bekend houten stel, waarop men hout legt, dat men overdwars doorzagen wil. In het hoogd *sagebock* en *holzbock*.

ZAAGKRUID, zie *zaagpeul*.

ZAAGMEEL, zie *zaagsel*.

ZAAGMOLEN, z. n., m., *des zaagmolens*, of *van den zaagmolen*; meerv. *zaagmolens*. Van *zagen* en *molen*. Een molen tot zagen van hout: *eene reeks van zaagmolens geven te Amsterdam den naam aan de zaagmolenspoort*. Van hier *zaagmolenaar*.

ZAAGMOLM, zie *zaagsel*.

ZAAGPEUL, z. n., vr., *der*, of *van de zaagpeul*; meerv.

meerv. *zaagpeulen*. Van *zaag* en *peul*. Een plantengeslacht, waarvan men slechts eene soort vindt: *men geeft in het Zuiden van Frankrijk aan de zaagpeul den naam van de zaag*. Anders *zaagkruid*, welke naam intusschen ook wegens het zoogenoemde *schaarkruid* wordt gebruikt.

ZAAGSEL, z. n., o., *des zaagsels*, of *van het zaagsel*; zonder meerv. Van *zagen*, zie *sel*. De fijne houtdeeltjes, die onder het zagen van het hout vallen. Kil. *saeghel*. Anders *zaagmeel*, *zaagmolm*, *zaagstof*. Hoogd. *sägespäne*, nederf. *sagespöne*, opperd. *sägegeist*, oostenr. *sagschaten*.

ZAAGSTOF, zie *zaagsel*.

ZAAGTAND, zie *zaagblad*.

ZAAGVIJL, z. n., vr., *der*, of *van de zaagvijl*; meerv. *zaagvijlen*. Van *zaag* en *vijl*. Eene vijl, waarmede men de tanden van eene zaag scherpt: *reik mij de zaagvijl eens aan*.

ZAAGVISCH, z. n., m., *van den zaagvisch*; meerv. *zaagvisschen*. Van *zaag* en *visch*. Zeker slag van haaijen, met eene zaag aan den snuit: *het zaagswijze getande zwaard van den zaagvisch onderscheidt hem van den zwaardvisch*.

ZAAIBAAR, bijv. n., *zaaibaarder*, *zaaibaarst*. Van *zaaijen*, zie *baar*. Dat gezaaid kan worden: *dat is geen zaaibaar zaad*. Halma.

ZAAIGOED, zie *zaaikoren*.

ZAAIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zaaide*, *heb gezaaid*. Bedr., derwijze uitstrooijen, als men het zaad gemeenlijk doet, dat men aan den grond toevertrouwt: *ick salse onder de volcken zaeijen*. Bijbelv. *Dun gezaaid*, is, als het ware, schaars gestrooid. *Hij zaait niet veel goeds*, hij verspreidt geene goede begrippen onder zijne evenmenschen. Bijzonderlijk, van eigenlijk zaad: *gelijck een hof 't gene in hem gezaeijt is doet uijtspruijten*. Bijbelv. *En hoe hij zaet moet zaeien*. Vond. Ook wordt men gezegd datgene te zaaijen, waarvan men het zaad in de aarde werpt: *aardbeziën zaaijen*. *Zaai terwijl vlas en ceres mankop*. Vond. En oneigenlijk, dat gene, tot welks voortkoming men aanleiding geeft: *die onrecht zaeijt, sal moeijte maeijen*. Bijbelv. — Onz., is *zaaijen* zaad in de aarde werpen: *voor Jupijns tijt wisten de huislieden van zaeien*

noch

noch maeien. VOND. *Hij, die bedrukt met tranen zaait.* L. D. S. P. *So moet ick zaeijen, maar een ander eten.* Als z. n., onz.: *onder het zaaijen. Zaeiens en maeiens tijt.* VOND.. Het Deelw. *gezaaide* wordt ook als z. n., onz., gebruikt. Voorts komt van hier *gezaai, zaad, zaaibaar, zaaijer, zaaijing, zaailing, zaaisel.* Zamenstell.: *zaaigoed, zaaikoren, zaailand, zaaimaand, zaaitijd, zaaiweder, zaaizak,* enz. *Bezaaijen, bijeenzaaijen, dooreenzaaijen, herzaaijen, toezaaijen, verzaaijen, voortzaaijen, wegzaaijen,* enz.

Zaaijen, KIL. *saeijen, saeden,* vries. *sjüdje,* boh. *sijti,* zweed. *sada* en *så,* hoogd. *säen,* nederſ. ook *säen, saden* en *säien,* NOTK. *sahen,* TATIAN. *sauuen,* angels. *sawan,* eng. *sow,* ULPHIL. *sajan,* pool. *sieie,* oud lat. *suo,* en *seo,* waarvan *sevi,* en *seia,* de godin van het zaaijen, heeft een geluid, dat eigenaardig met zijne beteekenis strookt.

ZAAIJER, z. n., m., *des zaaijers,* of *van den zaaijer;* meerv. *zaaijers.* Van *zaaijen.* Al wie eigenlijk of oneigenlijk zaait: *zaet geven den zaeijer, ende broot den eter.* BIJBELV. *De zaaijer van die denkbeelden.* Zamenstell.: *boonzaaijer, zaadzaaijer, twistzaaijer,* enz.

ZAAIKOREN, z. n., o., *des zaadkorens,* of *van het zaadkoren;* zonder meerv. Van *zaaijen* en *koren.* Aanders *zaaigoed.* Koren, dat dient om gezaaid te worden: *er was zelfs geen zaaikoren meer voorhanden.*

ZAAILING, z. n., m., *des zaailings,* of *van den zaailing;* meerv. *zaailingen.* Van *zaaijen,* zie *ling.* Eene gezaaide plant: *is het een zaailing, of een enteling?*

ZAAISEL, z. n., o., *des zaaisels,* of *van het zaaisel;* meerv. *zaaisels.* Van *zaaijen,* zie *sel.* BIJBELV. *saedsel.* Het gene men zaait: *gij treft uitmuntend weder op uw zaaisel.*

ZAAK, z. n., vr., *der,* of *van de zaak;* meerv. *zaken.* Verkleinw. *zaakje.* Eigenlijk, getwist met woorden, in overeenstemming met *sakan,* bij ULPHIL. en *kisahhan,* bij KERO, twisten. Voorts aanklagt, en geding, voor den regter. Deze beide beteekenissen heeft *sack* in de salische wetten; en die van aanklagt enz. hebben *secha* en *sahha* bij OTTFRID., TATIAN., ISIDOR., enz.

zoo wel als het angels. *ſac*, zweed. *ſak*, en *ſake* in het nederſ., waar *ſaken* nog ſteeds klagen is. Ook bij Kil. is *ſaecke*, *ghedinghe*; en het woord kan deze beteekenis ſchijnen te hebben, in: *die ſijnes volcks ſake twisten ſal.* Bijbelv., waar *iemands twist twisten* bij herhaling voorkomt. Maar veel gebruikelijker is het woord in den zin van het onderwerp van eenig geding: *Advocaat van kwade zaken. Dat ſij alle groote ſaken aen u brengen, maar dat ſij alle kleijne ſaken richten.* Bijbelv. *Betwist uw zaak! wees onze pleitbeſlechter!* L. D. S. P. *In zijne eigene zaak getuigen. Wanneer wordt die zaak eens afgedaan?* Hiertoe behoort ook: *voor de zaak van God en Godsdienst ijveren. Alles voor de zaak van waarheid en geregtigheid veil hebben*, enz. Ook is *iemands zaak* het gene hem voordeelig wezen, of tot eer verſtrekken, kan: *verzen maken is zijne zaak niet. Zal het mijne zaak wel zijn, dat ik daar henen ga?* Soortgelijk eene beteekenis heeft dit woord, in: *het is gansch geene zaak, dat hij zulks doet.* Maar *ist ſaecke, dat ghij dit doet* beantwoordt bij Kil. en elders blootelijk aan, *zoo gij dit moogt komen te doen.* Bij denzelfden Kil. is *ſaecke oorſaecke*, even als in: *dit was de zake.* M. Stok., en, in: *ter zake van den Godsdienst.* Maar *ter zake*, op zich zelf, beteekent: om tot het onderwerp van eene rede, enz. toe te treden. En zoo is *zaak* menigmalen het onderwerp van iemands bezigheid: *wat is toch eigenlijk zijne zaak? Pas beter op uwe zaken. Het ſtaat ſlecht met zijne zaken. Zijne zaak verſtaan. Dat d'een trek tot een zelve zaak heeft, die den anderen tegens het hart ſteekt.* Vond. Of, in het algemeen, elk onderwerp, waarvan men ſpreekt of handelt: *die zaak raakt mij niet. Dit is de ſake, die ghij doen ſult.* Bijbelv. *Ziende de zaak dieper in.* Hooft. Een voorval: *hij verhaalde mij de ganſche zaak. Bootſchapten hem van de ſake des puts.* Bijbelv. *D'afbeeldinge der zaecken, hem noch onbetwist.* Vond. Het tegenovergeſtelde van bloote woorden: *als ik iets lees, zie ik ſlechts op de zaken. Dat werk is rijk van zaken.* Het tegenovergeſtelde van perſoon: *ik haat de zaak, maar vergeefze den perſoon, dieze bedrijft. Geven vordert voor de zaak den vierden, maar voor den perſoon den derden naamval.* Eindelijk beteekent, *dat*, of *het*, *is eene goede zaak*, het is iets aangenaams,

naams, of nuttigs: *een boek bij morgenthee is een goede zaak.* GELLERT. Van hier *zakelijk.* Zamenstell.: *zaakbezorger*, *zaakgelastigde*, *zaakvoerder*, *zaakwaarnemer*, enz. *Evangeliezaak*, *geldzaak*, *halszaak*, *hoofdzaak*, *huiszaak*, *krijgszaak*, *noodzaak*, *oorlogszaak*, *oorzaak*, *pleitzaak*, *regtzaak*, *staatszaak*, *twistzaak*, *zeezaak*, enz.

Zaak, KIL. *saecke*, oul. ook *sake*, even als in het nederſ., angelſ. *sac*, SAL. WETTEN *sack*, ISIDOR., TATIAN., OTTFRID. *sahha*, *sacha*, hoogd. *sache*, zweed. *sak*, is verwant aan het hoogd. *sage*, het gene er gezegd wordt, en aan *sagen*, zeggen. Deszelfs overgang van de beteekenis van aanklagt tot de overige ſtaat gelijk aan die van het lat. *causa*, dat, blijkens *cusare*, in *accusare*, de gezegde beteekenis ook moet hebben gehad, en welks dochters, het ital. *cosa*, en fr. *chose*, evenveel welke zaak beteekenen; en in *ding* is mede ſoortgelijk een overgang op te merken.

ZAAKBEZORGER, z. n., m., *des zaakbezorgers*, of *van den zaakbezorger*; meerv. *zaakbezorgers.* Van *zaak* en *bezorger.* Een pleitbezorger, Procureur, en ſomtijds ook evenveel welke *zaakwaarnemer*, die gemagtigd is, om iemands zaken te bezorgen: *mijn Advocaat en zaakbezorger.*

ZAAKGELASTIGDE, zie *zaakvoerder.*

ZAAKVOERDER, z. n., m., *des zaakvoerders*, of *van den zaakvoerder*; meerv. *zaakvoerders.* Bij HALMA een gezant aan vreemde hoven, wiens plaatsvervanger bij zijn afzijn, den naam van *zaakgelastigde*, *chargé d'affaires*, voert: *des Keizers zaakvoerder in Amerika.* Van hier *zaakvoerderſchap.*

ZAAKWAARNEMER, zie *zaakbezorger.*

ZAAL, z. n., vr., *der*, of *van de zaal*; meerv. *zalen.* Verkleinw. *zaaltje.* Oulings, eene woning over het algemeen, in overeenkomst met *saljan*, wonen, bij ULPHIL. en *selida*, een vogelnest, bij TATIAN: *een sale voor de jongen der struijssen.* BIJBELV. Een huis, even als *selida*, bij OTTFRID, enz.; waarvan *salisuchen*, in de oude Alemanniſche wetten, huiszoeking doen beteekende. Een hof, een paleis: *hi wast daerna kortelike gesleghen doot in zine zale.* M. STOK. Zoo ook in: *de oranjezaal*; en deze beteekenis hebben het zweed. *sal*, eng. *hall*, lat. *aula*, gr. *αὐλη.* Bij UL-

PHILAS is *alh* een tempel. Maar de gewoonste beteekenis is een ruim vertrek in een huis, of ander gebouw: *de zaal van het Stadhuis.* | *Tot sieraadt dezer zaal.* HOOFT. *In de ruime zalen en vertrecken.* VOND. Eindelijk bestempelen de Dichters den hemel somijlen met den naam *'s hemels hooge*, of *ruime*, *zalen*. Het Verkleinw. *zaaltje* duidt veelal een klein vertrekje aan. Zamenstell.: *achterzaal*, *benedenzaal*, *boekzaal*, *bovenzaal*, *eetzaal*, *oefenzaal*, *opperzaal*, *pleitzaal*, *schermzaal*, *spreekzaal*, *voorzaal*, enz.

Zaal, *zale*, fr. *sale*, eng. *hal*, ULPHIL. *alh*, lat. *aula*, gr. *αυλη*, OTTFRID. *selida*, ital., sp. *sala*, zweed. *sal*, hoogd. *saal.*

ZAAL, zie *zadel.*

ZAAM, zie *zamelen*, en *zamen.*

ZAAM, en, vrouwelijk, *zame*, is een uitgang van bijvoegelijke naamwoorden, verwant aan het eng. *seem*, lat. *similis*, en oulings op zich zelf gebruikt, om eene gelijkheid aan te duiden. *So samo*, is, bij KERO, zoo als. OTTFRID. gebruikt *sama* voor zoo, alzoo, eveneens. Thans duidt het aan, dat iets ergens overeenkomst mede heeft, daartoe geschikt, of genegen, is. Zoo is *heelzaam* geschikt, om te heelen, *leerzaam*, geschikt, en genegen, om te leeren, *genoegzaam* geschikt, om zich zelven of anderen te genoegen: *het is genoegzaam voor u.* *Hebbende cost en decsele, laat ons hiermede ghenoechsaam wesen.* MAT. DER SOND.; waar *gheloefsame ghetughen* geloofwaardige getuigen zijn; zoo als men *eerzaam* voor eerwaardig gebruikt.

ZAAN, bijw. Schielijk: *alsoo saen*, *als die tot heurder kennisse gecomen zijn.* v. HASS. *Zo zaen als si geboren waren.* v. VAERNEW. *Hi sender saen eenen Hertoghe.* M. STOK. Bij DATHEEN komt dit woord ook dikwijls voor. Het luidt in het eng. *soon.*

ZAAN, z. n., vr. *der*, of *van de Zaen*; zonder meerv. Dikke melk, en schimmel, dat somtijds boven op het bier drijft, als het ingeschonken is: *saen*, *oft saenken van 't bier.* KIL., bij wien men de zamenstelling *saenkese* vindt.

ZAAN, z. n., vr. *der*, of *van de zaan*; zonder meerv. Een watertje van Noordholland, dat in het IJ uitloopt:

aen

aen de Zaen geboren. MOON. Zamenstell.: *Zaandam*, *Zaankant*, enz. *Oostzaan*, *Westzaan*, enz.

ZAANDAM, z. n., o., *des Zaandams*, of *van het Zaandam*; zonder meerv. Van *Zaan* en *dam*. Anders *Zaanredam*, bij omzetting, in plaats van *Zanerdam*. De aaneenliggende dorpen van Oost en West-Zaandam bij elkanderen genomen: *het molenrijke Zaandam*. Van hier *Zaandammer*, die te Zaandam woont, of van Zaandam is; en van Zaandam: *aan den Zaandammer steiger*; ook *Zaandamsch*. *De Zaandamsche schuit*.

ZAANDAMMER, zie *Zaandam*.

ZAANKANT, z. n., m., *des Zaankants*, of *van den Zaankant*; zonder meerv. Van *Zaan* en *kant*. De oevers der Zaan: *hij woont aan den Zaankant*.

ZABBEREN, onz. w., gelijkvl. *Ik zabberde*, *heb gezabberd*. Bij HALMA kwijlen. Bij KIL. ook kladden, onhandig schilderen en stamelen. Van hier *gezabber*, *zabberaar*, *zabbering*. Zamenstell.: *zabberdoek*, enz.

ZACHT, bijv. n. en bijw., *zachter*, *zachtst*. Van een geluid, dat het gehoor slechts ligtelijk, en tevens aangenaam, treft: *het zachte geruisch van dat beekje*. *Het suissen van eene sachte stilte*. BIJBELV. Als bijw.: *u dikwijl al brommende zacht in slaep sussen*. VOND. *Spreek wat zachter!* Een ligt en liefelijk geluid verwekkend: *met eene zachte stem*. *De zachte fluit*. *Een zachte tonge breeckt het gebeente*. BIJBELV. Zich slechts ligtelijk bewegend: *met eenen zachten tred*. *Langs 't vloeijend spoor der zachte beeken leiden*. L. D. S. P. *Ik ga zoo zacht, als mij mogelijk is*. Ligte gewaarwordingen verwekkende, of medevoerende: *een zacht licht*. *Het is in eenen zachten trant geschilderd*. *Een zacht genoegen*. *Zachter dood kon hij niet hebben*. *Een zacht verwijt*. *Zijn zacht bestuur*. *Dien harden geest getracht door zachte smeekingen te morwen*. D. DECK. *Spreeckt tot ons zachte dingen*. BIJBELV. *Zijn niet de woorden diens ontaarden, schoon zacht als olie, bloote zwaarden*. L. D. S. P. Bijzonderlijk, slechts ligtelijk op het gevoel werkende: *het is zacht weder*. *Een zachte winter*. *Een zacht bed*. *Kies witte en zachte schapen*. VOND. *Ros het paard wat zachter!* *Zacht!* is, als tusschenwerpsel, bedwing uwe stem, uwe drift, enz. Van hier *zachtelijk*, *zach-*

zachten, *zachtheid*, *zachtjes*, *zachtigen*, *zachtigheid*, *zachts*. Zamenstell.: *zachtaardig*, enz. *zachtblad*, *zachtmoedig*, enz. — *zachtzedig*, enz. — *zachtzinnig*, enz. — *onzacht*, enz.

Zacht, *zaft*, ook elders *zoft*, Kil. *saecht*, vries. *saaft*, somtijds ook *saft*, eng. *soft*, hoogd. *sanft*, Kero, Notk., Willeram. *samft*, *semfte*, oud opperd. *sewft*, *seuft*, ital. *soffice*, nederf. *sacht*, zweed. *sakta*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

ZACHTAARDIG, bijv. n., *zachtaardiger*, *zachtaardigst*. Van *zacht* en *aardig*, van *aard*. Anders *zachtmoedig*, *zachtzinnig*, *zachtzedig*. Zacht van aard: *welk een zachtaardig Jongeling!* Van hier *zachtaardigheid*, *zachtaardiglijk*.

ZACHTBLAD, z. n., o., *des zachtblads*, of *van het zachtblad*; zonder meerv. Van *zacht* en *blad*. Een plantgewas van vier verschillende soorten: *paarbladig zachtblad*, *gestrekt zachtblad*, enz.

ZACHTELIJK, zie *zachtjes*.

ZACHTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zachtte*, *heb*, of *ben gezacht*. Zacht maken, of zacht worden. Weinig anders gebruikelijk, dan in *verzachten*; maar bij Kil. vindt men *saechten* en *saechtighen de smerte*.

ZACHTJES, bijw., van *zacht*. Heeft al de beteekenissen van het bijw. *zacht*, en wordt met *zachtelijk* verwisseld. In den Statenbijbel luidt het *sachtkens*: *de wateren van Siloa, die sachtkens vloeijen*.

ZACHTIGEN, zie *zachten*.

ZACHTLEVEN, z. n., m., *des zachtlevens*, of *van het zachtleven*; meerv. *zachtlevens*. Van *zacht* en *leven*. Bij Kil. een goedleven, iemand, die zich in zinnelijke geneugten baadt; en een *zacht leven* is bij hem het leven van zoodanig iemand.

ZACHTMOEDIG, zie *zachtaardig*.

ZACHTS, bijw., van *zacht*. Zonder veel bezwaar, ligtelijk: *mij dunkt*, *gij kunt dat zachts doen*.

ZACHTZEDIG, zie *zachtaardig*.

ZACHTZINNIG, zie *zachtaardig*.

ZADEL, z. n., m., *des zadels*, of *van den zadel*; meerv. *zadels*. Verkleinw. *zadeltje*. Ook *zaal*. Eigenlijk, evenveel als *zetel*, nederf. *setel*, angelf. *setl*, Ulphil. *sitl*. Maar in het gebruik, dat slag van zetel, dat men op een paard legt: *alle sadel*, *daerop hij*, die

die den vloer heeft, sal gereden hebben. BIJBELV. *Schoon hij nooit anders hadt als gulde zael gedragen.* D. DECK., die het hier vrouwelijk maakt; schoon het ook bij hem mannelijk is, in: *geworpen uit den zael;* in overeenkomst met: *Akanteus wort uit den zadel gelicht.* VOND.; dit is nu, figuurlijk, hem behendiglijk verschalken. *Iemand weer in den zadel zetten*, is, zijne verloopene zaken herstellen; en *in den zadel raken*, is, bij HOOFT, in gevestigde omstandigheden geraken. Van hier *zadelen*, enz. Zamenstell.: *zadelbeen*, *zadelboog*, *zadelboom*, *zadeldek*, *zadelhout*, *zadelkleed*, *zadelknop*, *zadelkussen*, *zadelmaker*, *zadelpaard*, *zadelriem*, *zadeltasch*, *zadeltuig*, enz. *Muilzadel*, *pakzadel*, *rijzadel*, *vrouwenzadel*, enz.

Zadel, nederf., zweed. *sadel*, ijsl. *sadul*, angelf. *sadol*, *sadl*, eng. *saddle*, wallis. *sadell*, krain. *sedlu*, boh. *sedlo*, pool. *siodlo*, STRIJK., ZWABENSPIEG. *satil*, hoogd. *sattel*, sp. *silla*, ital., lat. *sella*, fr. *selle*, komt, door middel van het bijvoegsel *el* van *zad*, *sed*, *zit*, waaruit het lat. *sedere* en ons *zitten* gevormd zijn.

ZADELAAR, zie *zadelen*.

ZADELBEEN, z. n., o., *des zadelbeens*, of *van het zadelbeen;* meerv *zadelbeenen*. Van *zadel* en *been*. Een been van het menschelijk ligchaam: *het zadelbeen grenst aan het wiggebeen.*

ZADELBOOG, zie *zadelboom*.

ZADELBOOM, z. n., m., *des zadelbooms*, of *van den zadelboom;* meerv. *zadelboomen*. Van *zadel* en *boom*. Bij KIL. evenveel, als *sadelboge;* de boog van den zadel; hoogd. *sattelbogen* en *sattelbaum*. Bij de natuurkenners, een plantengeslacht, waarvan drie soorten onder de heesters, en de vierde onder de boomen behoort. Van deze laatste draagt het hout den naam van *zadelhout*.

ZADELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zadelde*, *heb gezadeld*. Van *zadel*. Hoogd. *satteln*, nederf. *sadeln*, zweed. *sadla*, eng. *saddle*. Met een zadel beleggen: *een paard zadelen. Sadelen het peerd.* KIL., bij wien *sadeler* aan *zadelmaker* beantwoordt; even als in: *de smeden ende de zadelaers.* v. HASS.

ZADELHOUT, zie *zadelboom*.

ZADELPAARD, z. n., o., *des zadelpaards*, of *van*

 het

het zadelpaard; meerv. *zadelpaarden*. Van *zadel* en *paard*. Dat paard van een voorſpan, waarop de voorrijder zitten moet: *het zadelpaard ſtruikelde*.

ZADELTASCH, z. n., vr., *der*, of *van de zadeltasch*; meerv. *zadeltasſchen*. Van *zadel* en *tasch*. Kil. *ſadeltesſche*. Eene tasch, die aan den zadel hangt: *hij haalde eene flesch uit zijne zadeltasch*.

ZADELTUIG, z. n., o., *des zadeltuigs*, of *van het zadeltuig*; zonder meerv. Van *zadel* en *tuig*. Al wat tot den zadel behoort: *ſij haddeſe in eenes kemels ſadeltuijch geleijt*. Bijbelv. Hoogd. *ſattelzeug*.

ZAGE, z. n., vr., *der*, of *van de zage*; meerv. *zagen*. Hoogd. *ſage*, zweed., angelſ., Tatian., Ottfrid. *ſaga*, nederſ. *ſagge*, Kil. *ſaeghe*, *ſegghinghe*. Eigenlijk, al wat gezegd wordt. Bijzonderlijk eene fabelachtige vertelling, een leugen: *dat nes loghene no zaghe*. Maerl. *Dat en ſijn ſaghen no droeme*. J. v. Heelu. *Daer binnen ſit die ſchoone maagt, daar menig ſage van gewaagt*. Six v. Ch. Nog gebruikt men dit woord in *volkszage*.

ZAGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zaagde, heb gezaagd*. Bedr., met eene zaag doorſnijden: *hout zagen*. *Ik laat het tot ribben zagen*. *Hij zaegdeſe met der ſage*. Bijbelv. Door middel van zulk eene doorſnijding daarſtellen: *ik heb er latten van laten zagen*. Onz., met eene zaag werkzaam zijn: *hoe lang zagen zij reeds aan dien ſteen?* Wanluidende ſtreken op eene viool, enz. doen: *zij zaagden ellendig! Altijd op dezelfde ſnaar zagen*, is, altijd van hetzelfde onderwerp handelen. Het deelw. *gezaagd* wordt als bijv. n. gebruikt, voor met eene zaag bewerkt: *gij moet er geene andere, dan gezaagde, balken in leggen*. Voorts komt van *zagen* nog *gezaag*, *zaag*, enz. *Zaagſel*, *zager*. Zamenſtell.: *zaagbok*, *zaagmeel*, *zaagmolen*, enz. *Zaagmolm*, *zaagſtof*, *zagelis*, enz. *Aanzagen*, *afzagen*, *bezagen*, *doorzagen*, *toezagen*, *uitzagen*, *verzagen*, *voortzagen*, enz.

Zagen, Kil. *ſaeghen*, hoogd. *ſägen*, zweed. *ſaga*, fr. *ſcier*, eng. *ſaw*, ital. *ſegare*, lat. *ſecare*, ſchijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verſchuldigd te zijn.

ZAGELIS, z. n., o., *van het zagelis*; zonder meerv. Van *zagen*. Bij Halma evenveel, als *zaagſel*: *het ligt er overal vol van zagelis*.

ZAK, z. n., m., *des zaks*, of *van den zak*; meerv.

zakken. Verkleinw. *zakje*. Eene holle, aan den eenen kant geslotene, ruimte, die uit eene buigzame stof vervaardigd is: *eenen esel met broot, ende eenen lederen sack met wijn*. BIJBELV. Maar aan kleine zakken geeft men den naam van *zakje*, *buidel*, *beurs*, of *tasch*. Alleen behoudt men den naam van *zakken* wegens holligheden in de kleederen, die tot berging van een en ander geschikt zijn: *steek het in den zak van uwen rok*; wegens die van eene biljard- of truktafel: *zijn bal verliep in dien zak*; en in de zamenstell.: *geldzak*, *haarzak*, *pleitzak*, enz. Voorts is *zak* meermalen zoo veel, als er in eenen gewonen zak gaat: *een zak aardappelen. Hoe veel kost het koren, de zak? Twee zak zesthalven. Zeshonderd guldens maken eenen zak.* Eene plaats, die van achteren evenzeer, als aan weerskanten, gesloten is: *het water wordt door den wind in dien zak opgehoopt. Toen ik aan het einde kwam, zag ik, dat het geene straat, maar een zak, was, en moest ik weer terug.* In den STATENBIJBEL een treurkleed van harde en grove stof: *scheurt uwe kleederen, ende gordet sacken aen, ende weeklaget.* Bij KIL. een bijzonder mannenkleed van lateren tijd: *gheen onzen borger rok, noch caproen, nochte gheenrehandé zac, draghen en sellen.* v. HASS. Soortgelijk eene beteekenis heeft ook het lat. *sagum*. Hedendaags is *zak* een wijd vrouwenkleed met eenen sleep; doch in dezen zin bezigt het gebruik de scherpe s; zie *sak*. Bij KIL. de maag, even als in het hoogd.: *zijnen zak vullen*. Daarentegen is *zijne zakken vullen* meermalen, oneigenlijk, zich verrijken. *Iemand den zak geven*, is, hem zijne pakkaadje aanreiken, opdat hij vertrekke, hem zijn afscheid geven: *hij gaf dien knecht welhaast den zak. Den zak krijgen*, is, weggezonden worden. *Iemand in zijnen zak hebben*, zijne kunstgrepen ontwaar worden: *ik heb hem al in mijnen zak. Met pak en zak vertrekken*, is, met al het zijne. *Eene kat in den zak koopen*; zie *kat*. *Kat in den zak* is een bijzonder slag van linnen. *Hij viel in elkanderen als een natte zak*, hij viel geheel ineen. Het verkleinw. *zakje*, is het beursje, waarmede men in de Kerken rondgaat: *steek het in het zakje*; en menigerlei ander slag van kleine zakken, van papier, enz. Van hier *zakken*. Zamenstell.: *zakband*, *zakbijbeltje*, *zakboekje*, *zakbor-*

steltje, *zakbreuk*, *zakdoek*, *zakgat*, *zakgeld*, *zakgezwel*, *zakhorologie*, *zakjesbloem*, *zakkedrager*, *zakkuil*, *zaklinnen*, *zakmes*, *zaknet*, *zakpijp*, *zakpistool*, *zakspiegel*, *zakvol*, *zakuurwerk*, enz. *Aardappelzak*, *balzak*, *beddezak*, *bedelzak*, *broekzak*, *buikzak*, *bultzak*, *doedelzak*, *dijzak*, *geldzak*, *haarzak*, *haverzak*, *hoekzak*, *hopzak*, *klootzak*, *knapzak*, *korenzak*, *lederzak*, *leugenzak*, *luiszak*, *meelzak*, *middelzak*, *molenzak*, *pleitzak*, *rotzak*, *stronizak*, *stroozak*, *waterzak*, *wijnzak*, *windzak*, *wolzak*, *zoutzak*, enz.

Zak, hoogd., nederf., eng. *sack*, zweed. *säck*, vries. *sek*, pool., fr. *sac*, sp., ital. *sacco*, lat. *saccus*, gr. *σακκος*, hung. *tsak*, lapl. *tsakes*, hebr. שק.

ZAKBREUK, z. n., vr., *der*, of *van de zakbreuk*; meerv. *zakbreuken*. Van *zak* en *breuk*. Eene zoogenoemde breuk aan den balzak: *de zwaarste zakbreuken kunnen soms naar binnen worden gebragt*.

ZAKELIJK, bijv. n. en bijw., *zakelijker*, *zakelijkst*. Van *zaak*. Zie *lijk*. Het tegenoverstaande van *woordelijk*: *de zakelijke inhoud van een boek*. *Verhaal mij alles zakelijk*, met eene beknopte opgave der hoofdzaken. Zaken bevattende: *zijn dicht zij goed of kwaad, het is toch zakelijk*. Van hier *zakelijkheid*.

ZAKGAT, z. n., o., *des zakgats*, of *van het zakgat*; meerv. *zakgaten*. Van *zak* en *gat*. De opening van evenveel welken zak, maar bijzonderlijk van dien van iemands kleed: *uw zakdoek steekt uit het zakgat*.

ZAKGEZWEL, z. n., o., *des zakgezwels*, of *van het zakgezwel*; meerv. *zakgezwellen*. Van *zak* en *gezwel*. Een gezwel, welks etter in eenen zak opgehoopt wordt; in het hoogd. *sackgeschwulst*.

ZAKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zakte*, *heb gezakt*. Van *zak*. In eenen zak, of in zakken, doen: *als de wol gezakt is*. *Koren*, enz. *zakken*. In zijnen zak steken, wegnemen: *dat men niet opat, werd gezakt*. *Sacken ende packen* is, bij Kil., steelswijze bijeen rapen. Eindelijk heeft het bij Kil. ook de beteekenis van wijn door zaklinnen laten zijgen; van waar *sackwijn*. Voorts komt van hier bij hem de zamenstell.: *sackman*, sp. *sacomano*, een plunderaar.

ZAKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zakte*, *heb*, en *ben gezakt*. Onz., nederwaarts dalen: *laat zakken*,

ken, laat de spriet flux zakken! het is tijt. VOND. *Hij is den-stroom afgezakt. Neem eenen doek, en laat het er door zakken! Het huis schijnt te zakken;* anders *verzakken.* Meer oneigenlijk, van eene opstijgende benaauwdheid: *het begint wat te zakken.* Van gramschap: *zijt gij nog even boos, of is het wat gezakt?* Van den prijs der dingen, derzelver zetting, markt, enz.: *de prijs van het brood begint wat te zakken. Iets laten zakken,* is daarop niet meer aandringen: *laat dat toch zakken! Gij moet nog meer van uwen eisch laten zakken.* Bedr, doen zakken: *du haddest mij daer neer gesmackt, en in den gront der zee gesackt.* ALDEGOND. Van hier *zakking, zakkertje.* Zamenstell.: *afzakken, bijzakken, ineenzakken, uiteenzakken, uitzakken, verzakken, wegzakken,* enz.

Zakken, hoogd. *sacken,* is, volgens ADELUNG, een versterkend werkwoord van het hoogd. *siegen,* NOTK. *sigen,* ULPHIL. *sigan,* zweed. *siga,* holl. *zijgen,* en verwant aan *zinken.*

ZAKKERTJE, z. n., o., *des zakkertjes,* of *van het zakkertje;* meerv. *zakkertjes.* Van het bedr. *zakken.* Anders een *afzakkertje.* Een kloddertje, dat dient, om iets anders, 't welk men gedronken, of gegeten heeft, te doen zakken: *willen wij op die koffij een zakkertje nemen?*

ZAKKUIL, z. n., m., *des zakkuils,* of *van den zakkuil;* meerv. *zakkuilen.* Verkleinw. *zakkuiltje.* Van *zak* en *kuil.* De onderste holligheid van eenen zak: *het zit onder in den zakkuil.*

ZAKNET, z. n., o., *des zaknets,* of *van het zaknet;* meerv. *zaknetten.* Van *zak* en *net.* Hoogd. *sackgarn.* Een net, dat de gedaante van eenen zak heeft: *een zaknet, om snippen,* enz. *te vangen.*

ZAKPIJP, z. n., vr., *der,* of *van de zakpijp;* meerv. *zakpijpen.* Van *zak* en *pijp.* Eene pijp, of fluit, aan eenen zak vast, en met denzelven een speeltuig uitmakende, dat men *doedelzak* noemt: *op zakpijp en schalmei.* Van hier *zakpijper,* die op eene zakpijp speelt.

ZAKVOL, z. n., vr., *der,* of *van de zakvol;* meerv. *zakvollen.* Van *zak* en *vol.* Een woord, dat HALMA, in overeenkomst met *handvol* gevormd heeft, om het fr. *sachée* uit te drukken: *in plaats van twee zakvollen, zegt men beter twee zakken vol, koren.* Zie *vol.*

ZALF, *zalve*, z. n., vr., *der*, of *van de zalf*; meerv. *zalven*. Verkleinw. *zalfje*. Eene smerige zelfstandigheid, waarmede men wonden bestrijkt: *mengende de zalve met het zeer*. Hooft. Oneigenlijk: *er is geene zalve aan hem te strijken*, hij is niet te genezen, niet te verbeteren. Voorts is *zalf* meermalen een welriekend mengsel: *het huiis wiert vervult van den reuck der salve*. Bijbelv. *Hij veeght de welrieckende zalve uit zijne getoide hairen*. Vond. En iets verkwikkends en heilzaams over het algemeen: *het is een zalfje voor mijne ingewanden*. Van hier *zalven*, *zalverig*. Zamenstell.: *zalfachtig*, *zalfbus*, *zalfdoos*, *zalfkooper*, *zalfpleister*, *zalfpot*, *zalfwinkel*, enz. *Brandzalf*, *lapzalf*, *luizenzalf*, *oogenzalf*, *ruitzalf*, *tepelzalf*, enz.

Zalf, angelf. *sealf*, nederf., eng. *salve*, zweed. *salva*, Kero, Ottfrid. *salbu*, *salbo*, hoogd. *salbe*, is verwant aan het lat. *saliva*, speeksel, kwijl, en aan het fr. *sale*, oud opperd. *sal*, smerig, morsig, nederf. *sählen*, zich besmeren, bemorsen.

ZALFACHTIG, bijv. n. en bijw., *zalfachtiger*, *zalfachtigst*. Van *zalf* en *achtig*. Aan zalve gelijkend: *een zalfachtig mengsel. Het ziet er zoo zalfachtig uit*. Als van zalf: *wat ruikt het hier zalfachtig!* Daarentegen is *zalverig*, van zalf: *een zalverig mengsel*. Met zalf besmet: *wasch uwe zalverige handen!* Van *zalfachtig* komt *zalfachtigheid*.

ZALIG, bijv. n. en bijw., *zaliger*, *zaligst*. Eigenlijk, eenen vollen overvloed bezittende, zoo wel ten kwade als ten goede. Deze beteekenis heeft het als bijvoegsel achter aan een ander woord. Dus is *kinderzalig*, bij Vond. en elders, evenveel, als *kinderrijk*, bij Hooft. Zoo vindt men ook *arbeidzalig*, *eerzalig*, *gelukzalig*, *raadzalig*, *rampzalig*, *vaartzalig*, *waanzalig*; en *armzalig* schijnt eene zamentrekking van *armoezalig*, *Godzalig* van *Godvruchtzalig*. Op zich zelf is *zalig* hoogstgelukkig: *u mag men zalig heeten!* L. D. S. P. *Heilig*, *zalig*, *Betlehem*. *Het zaligste genoegen. Hij leeft er vergenoegd en zalig*. Deelgenoot van eenen eeuwigen geluksstaat: *de zalige burgers des hemels. Toen mijn zalige vader overleed. Welcke wil, dat alle menschen salich worden*. Bijbelv., waar *salich maecken* intusschen evenveel als *behouden* is, in: *hij sal sijn volck salich maecken van hare sonden*. *Zalig spreken*, is, als ge-

gelukkig verheffen, en roemen: *zulk eene maatschappij mag men zalig spreken. Van nu aen sullen wij salich spreken*, enz. BIJBELV. In den mond van ruwe lieden is *zalig* somtijds wezenloos van dronkenschap; en een *zalig* gelaat een effen. Van hier *zaligen*, enz. *zaligheid*, *zaliglijk*. Zamenstell.: *zaligmakend*, *zaligmaker*, *zaligmaking*, *zaligspreking*, *zaligvruchtig*, KIL., enz. *Arbeidzalig*, *armzalig*, *eerzalig*, *gelukzalig*, *onzalig*, *rampzalig*, *welgelukzalig*, *welzalig*, enz. enz.

Zalig, KIL., OTTFRID., zweed. *salig*, hoogd., nederſ. *selig*, eng. *selij*, angelſ. *saeli*, ijsl. *säll*, is verwant aan het zweed. *säll*, gelukkig, opperd. *selde*, lat. *salus*, heil, en *sel*, goed, bij ULPHILAS.

ZALIGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zaligde, heb gezaligd*. Van *zalig*. Zalig, hoogst gelukkig maken: *door die genoegens gezaligd en verrukt*. Deelgenoot van een eeuwig geluk maken: *hij kwam, om het zondige menschdom te zaligen*. Van hier *zaliger*, *zaligster*.

ZALIGER, zie *zaligmaker*.

ZALIGER, wordt achter den naam van eenen overledenen gezet, om zijn overlijden aan te duiden: *uw vader zaliger. Zijne vrouw zaliger*.

ZALIGHEID, z. n., vr., *der*, of *van de zaligheid*; meerv. *zaligheden*. Van *zalig*, zie *heid*. De toestand van iemand, die hoogstgelukkig is: *onuitsprekelijk was zijne zaligheid*. Het gene dient, om iemand zoo gelukkig te maken, de genoegens, die hem verschaft worden: *de zaligheid van dat huwelijk. O vrede! ik zing uw zaligheden*. P. MOENS. Bijzonderlijk, de eeuwige gelukstaat van het toekomend leven: *om der gene wille, die de salicheijt beërven sullen*. BIJBELV.; waar dit woord ook voor *behoudenis* enz. gebezigd wordt; even als in: *heeft Danaus zijn dochteren gheinformeert waert, dat sij sijn salicheijt wilden achten*. M. v. VAERNEW. Dit woord luidt bij NOTK. *saligheit*, OTTFRID. *salida*, ISID. *salidhom*, hoogd. *seligkeit*. Bij KIL. heeft het ook den zin van ellende en pest.

ZALIGMAKEND, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *zalig* en *makend*, van *maken*. Met de kracht begaafd, om iemand deelgenoot der eeuwige zaligheid te maken: *het ware zaligmakende geloof. De salichmakende genade Godts is verschenen*. BIJBELV.

ZALIGMAKER, z. n., m., *des Zaligmakers*, of *van den*

den Zaligmaker; meerv. *Zaligmakers*. Van *Zalig* en *maker*. Hetzelfde als *zaliger*, van *zaligen*. In den STATENBIJBEL een eernaam van Jezus: *dat u heden geboren is de salichmaker*; en van God zelven: *den alleen wijsen Godt onsen salichmaker*. BIJBELV.

ZALM, z. n., m., *des zalms*, of *van den zalm*; meerv. *zalmen*. Verkleinw. *zalmpje*. Een bekende visch: *versche, gerookte zalm*. *Het neusje van den zalm*, is, overdragtelijk, het beste van zijne soort: *die standplaats houdt men voor het neusje van den zalm*. Zamenstell.: *zalmachtig*, *zalmforelle*, *zalmgraat*, *zalmkop*, *zalmmoot*, *zalmnet*, *zalmstaart*, *zalmvangst*, *zalmvisscher*, *zalmvisscherij*, enz.

Zalm, KIL., hoogd. *salm*, eng., sp. *salmon*, ital. *salmone*, lat. *salmo*, fr. *saumon*, is van eenen onzekeren oorsprong. Of wil men den zalm naar zijn springen, lat. *salire*, dus genoemd achten?

ZALUW, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Bleekgeel, tanig, morsig, als vuil linnen: *eene zaluwe tronie*. Van hier *zaluwachtig*. Dit woord is verwant aan het fr. *sale*, morsig.

ZALVE, zie *zalf*.

ZALVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zalfde*, *heb gezalfd*. Van *zalf*. Met zalf bestrijken: *gij moet de wonde slechts dunnetjes zalven*. Met zalfolie overgieten: *met heilig' olie straks gezalfd tot Isrels Koning*. L. D. S. P. Met zulken geest bedeelen, als Saul bij zijne zalving ontving, en als naderhand, toen David in Sauls plaats gezalfd werd, op David overging: *hoe hem Godt gesalft heeft met den Heijligen geest ende met kracht*. BIJBELV.; waar *zich zalven* evenveel is, als zijn hoofd met een welriekend mengsel bevochtigen: *oock en salfde ick mij gantsch niet*. *Zijnen buik*, *zijne darmen*, *zalven*, is, dezelve met verkwikkelijk voedsel vullen. *Iemands handen zalven*, hem dezelve met een geschenk vullen: *had ick maer wat van dat goed, daer men de handen mee salven*. BREDEROD. Het deelw. *gezalfd*, *gezalfde*, wordt als z. n. gebezigd, om het hebr. *Messias*, en het gr. *Christus*, uit te drukken. Voorts komen van hier *gezalf*, *zalving*. Zamenstell.: *zalfheren*, *zalfolie*, enz.

ZALVERIG, zie *zalfachtig*.

ZALVING, z. n., vr., *der*, of *van de zalving*; meerv.

meerv. *zalvingen*. Van *zalven*. De daad van zalven: *bij 's hoogepriesters zalving*. L. D. S. P. *Laatste zalving*.

ZAMELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zamelde, heb gezameld*. Voortdurend werkw. van *zamen*, stamw. van *zamt*, Isid., Ulphil. enz. *samen*, Kil. *saemen*, dat bij hem hetzelfde beteekent, en ook *samlen*, *sammelen* luidt, in overeenkomst met het hoogd. *sammlen*, of *sammeln*. In het zweed. is het *samla* en *samna*, fr. *sembler*, in *assembler*, Willer. *samelen*, Ottfrid. *samanon*, angelf. *samnian*, oudd. *sammnen*. Nu is *zamelen*, of *zamen*, tot eene *zaam*, *zam*, of *som*, maken, bijeenbrengen, *schatten zamelen*, of *verzamelen*. Van hier *zamelaar*, *zameling*. Zamenstell.: *zamelplaats*. Het stamwoord is *zaam*, of *zam*, verwant aan het oudd. *sam*, gr. *ἅμα*, lat. *simul*, Notk. *samoso*, tegelijk, en vooral aan het lat. *summa*, en ons *som*. Zie voorts *zamen*.

ZAMELPLAATS, z. n., vr., *der*, of *van de zamelplaats*; meerv. *zamelplaatsen*. Van *zamelen* en *plaats*. Plaats waar men zich, of iets, zamelt, of verzamelt: *hij verscheen niet tijdig genoeg op de zamelplaats*.

ZAMEN, zie *zamelen*.

ZAMEN, bijw., ook somwijlen *te zamen*, of *te samen*, en *t'samen*, ja ook *t'saam*. Dit *zamen*, *te zamen*, Ottfrid. *zisamane*, *cesamine*, hoogd. *zusammen*, en *beijsammen*, beantwoordt aan *bijeen*, in vereeniging met elkanderen: *wij zullen zamen daarover spreken*. *Wilt t'samen accoorden*. C. v. Ghist. *Zij slaepen t'zaemen in een zelleve spelonk*. Vond. *Versamelt u, ende komt, tredet hier toe te samen*. Bijbelv. *Gij Koningen en richters t'saam*. L. D. S. P., waar men dit *t'saam* ook aan het hoofd van woorden vindt, die anders *zamen*, voor zich hebben: *de Vorsten zijn vermetel t'saamgekomen*. *Den dwaazen waan der t'saamverbonden volken*; in plaats waarvan men hedendaags enkel *zaamverbonden*, schrijven zou. Het wordt aan naamwoorden en werkwoorden vastgekoppeld, als: *zamenbinding*, *zamenstellen*, enz. Eenigen der gebruikelijksten dezer zamenstellingen zullen hier opgegeven worden.

ZAMENBINDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik bond zamen, heb zamengebonden*. Van *zamen* en *binden*. Door bin-

binden vereenigen: *ik heb de pennen zamengebonden.* Van hier *zamenbinder*, *zamenbinding*, *zamenbindsel.*

ZAMENBINDER, z. n., m., *des zamenbinders*, of *van den zamenbinder*; meerv. *zamenbinders.* Van *zamen* en *binder*, van *binden.* Al wie iets zamenbindt: *de zamenbinder van die schoof.* Ook figuurlijk: *kinderen zijn vaak de zamenbinders der ouderlijke harten. Den eenen hebbe ick genoemt Lieflickheijt, ende den anderen 't samenbinders.* BIJBELV. Wegens een vrouwelijk wezen gebruikt men *zamenbindster.*

ZAMENBINDING, z. n., vr., *der*, of *van de zamenbinding*; zonder meerv. Van *zamen* en *binding*, van *binden.* Ook *het zamenbinden.* Onderlinge vereeniging, door banden, of anderzins: *door zamenbinding van het eene met het andere.* Het gene tot zulk eene vereeniging dient: *door de t'samenvoegselen, ende t'samenbindingen.* BIJBELV.

ZAMENBINDSTER, zie *zamenbinder.*

ZAMENBRENGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik bragt zamen, heb zamengebragt.* Van *zamen* en *brengen.* Bijeen brengen: *zij hebben veel geld zamengebragt.* Van hier *zamenbrenger*, *zamenbrenging*, *zamenbrengster.*

ZAMENBUIGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik boog zamen, heb zamengebogen.* Van *zamen* en *buigen.* Door buigen vereenigen, of tot elkander brengen: *takken zamenbuigen.*

ZAMENBUIGING, z. n., vr., *der*, of *van de zamenbuiging*; zonder meerv. Van *zamen* en *buiging.* Onderlinge vereeniging door buiging: *de zamenbuiging van het lood vereenigt deszelfs uiteinden.*

ZAMENDOEN, bedr. en onz. w., onregelm. *Ik deed zamen, heb zamengedaan.* Van *zamen* en *doen.* Bedr., vereenigen, bijeen doen: *gij moet al die vochten zamendoen.* Onz., in vereeniging met iemand doen: *willen wij zamendoen?*

ZAMENDRAGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik droeg zamen, heb zamengedragen.* Van *zamen* en *dragen.* Bijeen dragen: *zij hebben alles zamengedragen.*

ZAMENDRUKKEN, (*zamenduwen*) bedr. w., gelijkvl. *Ik drukte zamen, heb zamengedrukt.* Van *zamen* en *drukken.* Door drukking vereenigen: *gij moet het alles zamendrukken.* Van hier *zamendrukking.*

ZAMENDUWEN, zie *zamendrukken.*

ZAMENGIETEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik goot zamen, heb zamengegoten.* Van *zamen* en *gieten.* Bijeen gieten: *al die vochten moeten in een en hetzelfde vat zamengegoten worden.* Van hier *zamengieting.*

ZAMENHALEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik haalde zamen, heb zamengehaald.* Van *zamen* en *halen.* Bijeen halen: *zij haalden alles zamen, om ons genoegen te geven.* Van hier *zamenhaling.*

ZAMENHANG, z. n., m., *des zamenhangs,* of *van den zamenhang;* zonder meerv. Van *zamen* en *hang,* van *hangen.* Onderling verband: *er is geen zamenhang tusschen die dingen.* Voorts ook het gene onderling verbonden is: *de zamenhang begint met,* enz. *De zamenhang van iets,* is, het gene daarmede zamenhangt: *de zamenhang van den tekst moet tegelijk met denzelven worden opgehelderd.*

ZAMENHANGEN, onz. w., ongelijkvl. *Het hing zamen, heeft zamengehangen.* Van *zamen* en *hangen.* Onderling verbonden zijn: *men zorge, dat zijne redenen zamenhangen.*

ZAMENHANGEND, bijv. n. en bijw., zonder vergrootingstrappen; zijnde het deelw. van *zamenhangen.* Aaneenhangend: *dat geschrift is zoo zamenhangend niet, als het andere. Gij spreekt niet zamenhangend.*

ZAMENHECHTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik hechtte zamen, heb zamengehecht.* Van *zamen* en *hechten.* Aaneen hechten: *de lippen der wonde moeten zamengehecht worden.* Van hier *zamenhechting.*

ZAMENHOOPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik hoopte zamen, heb zamengehoopt.* Van *zamen* en *hoopen.* Opeenhoopen: *wie zal die steenen zamenhoopen?* Van hier *zamenhooping.*

ZAMENKNOOPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik knoopte zamen, heb zamengeknoopt.* Van *zamen* en *knoopen.* Aan elkander knoopen: *gij moet de einden van het touw zamenknoopen.* Van hier *zamenknooping.*

ZAMENKOMEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik kwam zamen, ben zamengekomen.* Van *zamen* en *komen.* Bijeenkomen: *wanneer wij weder zamenkomen.*

ZAMENKOMST, z. n., vr., *der,* of *van de zamenkomst;* meerv. *zamenkomsten.* Van *zamen* en *komst,* van *komen.* De daad van bijeenkomen: *bij hunne zamen-*

menkomst. Voorts ook eene vergadering: *Overften der vergaderinge, de geroepene der t'famenkomfte*. BIJBELV.

ZAMENKOOPER, z. n., m., *des zamenkoopers*, of *van den zamenkooper*; meerv. *zamenkoopers*. Van *zamen* en *kooper*, van *koopen*. Bij KIL. een opkooper van allerlei goed en uitdrager.

ZAMENKOPPELAAR, z. n., m., *des zamenkoppelaars*, of *van den zamenkoppelaar*; meerv. *zamenkoppelaars*, en *zamenkoppelaren*. Van *zamen* en *koppelaar*, van *koppelen*. Al wie zamenkoppelt: *de zamenkoppelaar van dat paar volks*. Wegens een vrouwelijk wezen gebruikt men *zamenkoppelaarfter*, en *zamenkoppelfter*.

ZAMENKOPPELAARSTER, zie *zamenkoppelaar*.

ZAMENKOPPELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik koppelde zamen, heb zamengekoppeld*. Van *zamen* en *koppelen*. Aan elkander koppelen: *paarden zamenkoppelen*. Figuurl.: *hij zal die twee jonge lieden wel weer zamenkoppelen*. Van hier *zamenkoppelaar*, *zamenkoppelaarfter*, *zamenkoppeling*.

ZAMENLEGGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik leide zamen, heb zamengelegd*, of *zamengeleid*. Van *zamen* en *leggen*. Bijeenleggen, ineenleggen: *zij leggen hunne handen zamen*. Van hier *zamenlegging*.

ZAMENLEVEN, zie *zamenwonen*.

ZAMENLEVING, z. n., vr., *der*, of *van de zamenleving*; zonder meerv. Verkeering met anderen: *men ziet dit in de zamenleving*.

ZAMENLIJMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lijmde zamen, heb zamengelijmd*. Van *zamen* en *lijmen*. Aaneenlijmen: *gij moet die twee houten zamenlijmen*. Van hier *zamenlijming*.

ZAMENLOOP, z. n., m., *des zamenloops*, of *van den zamenloop*; meerv. *zamenloopen*. Van *zamen* en *loop*, van *loopen*. Het ineenloopen: *beekjes vormen door hunnen zamenloop rivieren*. Voorts ook de plaats, waar verfchillende dingen ineenloopen: *Koblentz ligt aan den zamenloop van Rhijn en Moefel*. In dezen zin heeft het woord een meerv.: *de zamenloopen der wegen*. Figuurl., vermenigvuldiging: *een zamenloop van omftandigheden*.

ZAMENLOOPEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik liep zamen, ben*

ben zamengeloopen. Van *zamen* en *loopen.* Met elkander loopen: *die paarden moeten altoos zamenloopen.* Ineenloopen: *de wegen loopen daar zamen.* Stremmen: *al de melk loopt zamen.* Figuurl.: *er liepen zoo vele omstandigheden zamen.* Zie *zamenloop.*

ZAMENPLAKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik plakte zamen, heb zamengeplakt.* Van *zamen* en *plakken.* Aaneenplakken: *die bladen moeten zamengeplakt worden.* Van hier *zamenplakking.*

ZAMENRAAPSEL, z. n., o., *des zamenraapsels*, of *van het zamenraapsel*; meerv. *zamenraapsels.* Van *zamen* en *raapsel*, van *rapen.* Al wat men zamenraapt: *waartoe dat zamenraapsel! Met dat zamenraapsel van volk.*

ZAMENRAPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik raapte zamen, heb zamengeraapt.* Van *zamen* en *rapen.* Bijeenrapen: *gij moet al die stukken en brokken zamenrapen.* Figuurl.: *wie heeft al die logens zamengeraapt?* Van hier *zamenraping.*

ZAMENRAPING, z. n., vr., *der*, of *van de zamenraping*; zonder meerv. Van *zamen* en *raping*, van *rapen.* Bijeenraping: *de zamenraping van eenig hout.* Ook oneigenlijk: *bij de zamenraping van dat volk.*

ZAMENRIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik reeg zamen, heb zamengeregen.* Van *zamen* en *rijgen.* Aaneenrijgen: *al die koralen moeten zamengeregen worden.* Van hier *zamenrijging.*

ZAMENRIJGING, z. n., vr., *der*, of *van de zamenrijging*; zonder meerv. Van *zamen* en *rijging*, van *rijgen.* Digtrijging: *de zamenrijging van haar keurslijf.*

ZAMENROTTEN, o. w., gelijkvl. *Ik rotte (rottede) zamen, heb zamengerot.* Van *zamen* en *rotten.* Bijeenrotten, troepswijze bijeenkomen: *zoodra zij zamenrotten.* Van hier *zamenrotting.*

ZAMENROTTING, z. n., vr., *der*, of *van de zamenrotting*; meerv. *zamenrottingen.* Van *zamen* en *rotting*, van *rotten*, in rotten bijeenloopen. De daad van zamenrotten: *bij de zamenrotting der menigte.* Een oproerige zamenloop: *alle zamenrottingen uiteendrijven. Eenige t'samenrottinge des volcks.* BIJBELV.

ZAMENSCHAKELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schakelde zamen, heb zamengeschakeld.* Van *zamen* en *schake-*

kelen. Bijeenschakelen: *men moet die kettingen zamenschakelen*. Van hier *zamenschakeling*.

ZAMENSCHIKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schikte zamen, heb zamengeschikt*. Van *zamen* en *schikken*. Bijeenschikken: *gij moet al uwe papieren zamenschikken*. Van hier *zamenschikking*.

ZAMENSCHOLEN, onz. w., gelijkvl. *Ik schoolde zamen, heb zamengeschoold*. Van *zamen* en *scholen*. Bijeenscholen: *de visschen scholen doorgaans zamen*. Van hier *zamenscholing*

ZAMENSCHOLING, z. n., vr., *der*, of *van de zamenscholing*; meerv. *zamenscholingen*. Van *zamen* en *scholing*, van *scholen*. De daad van zamenscholen: *behoefte dringt den mensch tot zamenscholing*. Eene zamenscholende menigte; *hunne zamenscholingen dragen den naam van Kralen*.

ZAMENSPANNEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik spande zamen, heb zamengespannen*. Van *zamen* en *spannen*. Bedr., bijeenspannen: *men moet die paarden zamenspannen*. Onz., zich tot zeker iets verbinden: *zij spannen zamen, om mij te verderven*. Van hier *zamenspanning*.

ZAMENSPRAAK, z. n., vr., *der*, of *van de zamenspraak*; meerv. *zamenspraken*. Verkleinw. *zamenspraakje*. Van *zamen* en *spraak*, van *spreken*. Somtijds evenveel als *zamenspreking*, en *het zamenspreken*. De daad van zamenspreken: *zij werden door hunne zamenspraak met elkanderen bevredigd*. Voorts ook het gene men zamenspreekt: *hunne zamenspraak wordt gedrukt*. Een verzierd gesprek van twee of meer personen met elkanderen: *de onschatbare zamenspraken van Erasmus bevorderden de hervorming grootelijks*.

ZAMENSPREKEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik sprak zamen, heb zamengesproken*. Van *zamen* en *spreken*. Onderling spreken: *zoo lang zij zamenspraken, zweeg ik*. Van hier *zamenspreking*.

ZAMENSTEL, z. n., o., *des zamenstels*, of *van het zamenstel*; meerv. *zamenstellen*. Verkleinw. *zamenstelletje*. Van *zamen* en *stel*, van *stellen*. De daad van zamenstellen: *het zamenstel van dat woordenboek*. Voorts ook iets, het welk zamengesteld wordt: *een Godgeleerd zamenstel*. In dezen zin heeft het woord een meerv. *Een zamenstel van Godgeleerdheid*, is een werk,

waar-

waarin die wetenschap ordelijk in haar geheel voorgedragen wordt, een *systema.*

ZAMENSTELLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik stelde zamen, heb zamengesteld.* Van *zamen* en *stellen.* Zamenzetten, vervaardigen: *dat werktuig is uit verscheidene dingen zamengesteld. Een zamengesteld woord.* Opstellen: *wie heeft die verhandeling zamengesteld?* Van hier *zamensteller*, *zamenstelling.*

ZAMENSTELLER, z. n., m., *des zamenstellers*, of *van den zamensteller*; meerv. *zamenstellers.* Van *zamen* en *steller*, van *stellen.* Al wie iets zamenstelt: *de zamensteller van dat boek.* In het vr. geslacht bezigt men *zamenstelster.*

ZAMENSTELLING, z. n., vr., *der*, of *van de zamenstelling*; meerv. *zamenstellingen.* Verkleinw. *zamenstellingje*, dat, even als het meerv., enkel gebezigd wordt, als men *zamenstelling* voor een zamengesteld woord gebruikt. Voorts beantwoordt het aan *zamenstel* en *het zamenstellen*; zie *zamenstel.*

ZAMENSTELSTER, zie *zamensteller.*

ZAMENSTOOTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik stiet zamen, heb zamengestooten.* Van *zamen* en *stooten.* Onder elkander stooten, of stampen: *men moet het alles zamenstooten.* Van hier *zamenstooting.*

ZAMENSTRENGELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik strengelde zamen, heb zamengestrengeld.* Van *zamen* en *strengelen.* Onderling vaststrengelen: *het een en ander moet zamengestrengeld worden.* Van hier *zamenstrengeling.*

ZAMENTREKKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik trok zamen, heb* en *ben zamengetrokken.* Van *zamen* en *trekken.* Bedr., met *zijn*: bijeentrekken: *dat trekt mij de lippen zamen. Hij zal beide zijne legers zamentrekken.* Onz.: *beide legers trokken zamen.* Van hier *zamentrekking.*

ZAMENTREKKEND, bijv. n., zonder vergrootingstrappen; zijnde het deelw. van *zamentrekken.* Eene kracht om zamen te trekken bezittend: *de koortsbast is heel zamentrekkend.*

ZAMENTREKKING, z. n., vr., *der*, of *van de zamentrekking.* Van *zamentrekken.* Ook *het zamentrekken.* Het ineentrekken: *de zamentrekking van den knoop.*

Het bijeentrekken: *na de zamentrekking van die benden, kwam hij op ons af.*

ZAMENVLECHTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik vlocht zamen, heb zamengevlochten.* Van *zamen* en *vlechten.* Bijeen, en onderling vastvlechten: *ik zal die draden zamenvlechten.* Van hier *zamenvlechting.*

ZAMENVLECHTSEL, z. n., o., *des zamenvlechtsels*, of *van het zamenvlechtsel*; meerv. *zamenvlechtsels.* Van *zamen* en *vlechtsel*, van *vlechten.* Al wat men zamenvlecht; *een zamenvlechtsel van zijden koord.*

ZAMENVLOED, z. n., m., *des zamenvloeds*, of *van den zamenvloed*; meerv. *zamenvloeden.* Van *zamen* en *vloed*, van *vloeden*, of *vloeijen.* Somtijds, even als *het zamenvloeijen*, *zamenvloeijing*, *het zamenvlieten*, de daad van zamenvloeijen: *door den zamenvloed van het water.* Maar somtijds ook eene hoeveelheid van zamenvloeijende dingen: *die zamenvloed van water. Een zamenvloed van denkbeelden.* In dezen zin heeft het woord een meerv.

ZAMENVLOEIJEN, onz. w., gelijkvl. *Ik vloeide zamen, ben zamengevloeid.* Van *zamen* en *vloeijen.* Bijeenvloeijen: *twee waters vloeiden zamen.* Van hier *zamenvloeijing.*

ZAMENVOEGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik voegde zamen, heb zamengevoegd.* Van *zamen* en *voegen.* Bijeenvoegen: *die stukken moeten weer zamengevoegd worden.* Van hier *zamenvoeging*, *zamenvoegsel.*

ZAMENVOEGING, z. n., vr., *der*, of *van de zamenvoeging*; meerv. *zamenvoegingen.* Van *zamen* en *voeging*, van *voegen.* Somtijds evenveel, als *het zamenvoegen.* De daad van zamenvoegen: *de zamenvoeging der deelen van eene rede*; somtijds ook dat gedeelte van zamengevoegde dingen, waarmede zij aan elkanderen vast zijn: *een voorsnijder moet de zamenvoegingen der beenderen weten te vinden.* In dezen zin heeft het woord een meerv. En het beteekent verband, zamenhang, in: *wat t'samenvoeginge heeft de tempel Godts met de afgoden?* BIJBELV.

ZAMENVOEGSEL, z. n., o., *des zamenvoegsels*, of *van het zamenvoegsel*; meerv. *zamenvoegsels*, *zamenvoegselen.* Van *zamen* en *voegsel*, van *voegen.* Al wat tot zamenvoeging van het een en ander dient: *de verdeelinge der zie-*

le,

le, ende des geests, ende der t'samenvoeghselen, ende des merchs. Bijbelv.

ZAMENWEEFSEL, z. n., o., *des zamenweefsels*, of *van het zamenweefsel;* meerv. *zamenweefselen*, of *zamenweefsels.* Van *zamen* en *weefsel*, van *weven.* Al wat zamengeweven wordt, of is: *een zamenweefsel van linnen en katoenen garen.* Ook oneigenlijk: *een zamenweefsel van bedrog.*

ZAMENWEVEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik weefde zamen, heb zamengeweven.* Van *zamen* en *weven.* Ondereen, bij elkander weven: *zijde en garen zamenweven.* Van hier *zamenweefsel, zamenweving.*

ZAMENWEVING, z. n., vr., *der*, of *van de zamenweving;* zonder meerv. Van *zamen* en *weving*, van *weven.* De daad van aan en onder elkander weven; ook de vervaardiging door weven; *de zamenweving dier stof.*

ZAMENWONEN, onz. w., gelijkvl. *Ik woonde zamen, heb zamengewoond.* Van *zamen* en *wonen.* Bijeen wonen, zamenleven: *vele huisgezinnen gaan thands zamenwonen.* Van hier *zamenwoning.*

ZAMENZETTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zette (zettede) zamen, heb zamengezet.* Van *zamen* en *zetten.* Hetzelfde als *zamenstellen.* Van hier *zamenzetting.* Zie *zamenstellen.*

ZAMENZWEERDER, z. n., m., *des zamenzweerders*, of *van den zamenzweerder;* meerv. *zamenzweerders.* Van *zamen* en *zweerder*, van *zweren.* Een deelhebber aan eene zamenzwering: *er is wederom een zamenzweerder gevat.*

ZAMENZWEREN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zwoer zamen, heb zamengezworen.* Van *zamen* en *zweren.* Met eenen eed zamenspannen: *zij hadden zamengezworen.* Van hier *zamenzweerder, zamenzwering.*

ZAMENZWERING, z. n., vr., *der*, of *van de zamenzwering;* meerv *zamenzweringen.* Van *zamen* en *zwering*, van *zweren.* Zamenspanning met eenen eed: *welk eene heillooze zamenzwering!* Evenveel welke verbintenis tegen eenen Vorst, of Staat: *de tallooze deelhebbers aan die zamenzwering. De zamenzweringen vermenigvuldigden.*

ZAMT, veroud. bijw., zijnde eene verkorting van *ge-*

zamt, hoogd. *gesammit*, als *sdementlick*, bij Kil., en *gezamenlijk*, zie *zamen*. De eigenlijke beteekenis is, medegerekend, medegenomen. Van hier, dat *zamt* veelal de plaats van *met* vervangt: *zamt al het overige*. *Zamt zijne heerlijkheid*.

Zamt, Kil. *samt*, hoogd. *sammt*, Notk. *sament*, Ulphil. *samath*, is een afgeknot deelw. van het verouderde werkw. *zamen*; zie *zamelen*.

ZAND, z. n., o., *des zands*, of *van het zand*; meerv. *zanden*. Verkleinw. *zandje*. Eene bijzondere aardsoort, die uit zeer kleine deeltjes bestaat, tusschen welke er geen zamenhang is: *een steen is swaer, ende het zant gewichtich*. Bijbelv. *Die het zandt in den wint schrapt*. Vond. *'k Zou veeleer 't getal der korlen zands bepaalen* L. D. S. P. Somtijds bijzonderlijk eene zandbank, of zandplaat, in het water: *de daer laghen lanes den sande*. M. Stok. In dezen zin heeft het woord een meerv.: *tusschen de zanden door*. Het verkleinw. beteekent een zandkorreltje: *er is een zandje in mijn oog geraakt*. *Iemand zand in de oogen werpen*, is, figuurlijk, hem, evenveel hoe, verblinden, hem het regte inzigt in eenig ding benemen. *Aaneenhangen als droog zand*, is, van allen zamenhang ontbloot zijn: *die preek hangt aaneen, als droog zand*. *Als het zand der zee*, is meermalen, in eene onberekenbare hoeveelheid: *gevleugelt gevogelte als zant der zeen*. Bijbelv. Van hier *zanden*, *zandig*. Zamenstell: *zandaal*, *zandachtig*, *zandbad*, *zandbak*, *zandbakje*, *zandbank*, *zandberg*, *zandduin*, *zandgoed*, *zandgraver*, *zandgroef*, *zandgrond*, *zandheuvel*, *zandhok*, *zandhoop*, *zandkar*, *zandkoker*, *zandkorrel*, *zandkuil*, *zandlooper*, *zandman*, *zandmummie*, *zandoever*, *zandpad*, *zandplaat*, *zandraap*, *zandregen*, *zandruiter*, *zandschipper*, *zandschuit*, *zandsteen*, *zandweg*, *zandwoestijn*, *zandwolk*, *zandzak*, *zandzee*, enz. *Drijfzand*, *duinzand*, *goudzand*, *kezelzand*, *plaatzand*, *schulpzand*, *schuurzand*, *stuifzand*, *voetzand*, *welzand*, enz.

Zand, Kil., hoogd., nederf., zweed., eng. *sand*, Ottfrid., enz. *sant*.

ZANDAAL, z. n., m., *des zandaals*, of *van den zandaal*; meerv. *zandalen*. Verkleinw. *zandaaltje*. Van *zand* en *aal*. Een klein slag van alen, dat zich in het

zand der stranden ophoudt. Hoogd. *sandaal* en *sandilz.*

ZANDACHTIG, bijv. n. en bijw., *zandachtiger*, *zandachtigst.* Van *zand* en *achtig.* Aan zand gelijkende: *een zandachtig bezinksel. Het ziet er zandachtig uit.* Van hier *zandachtigheid.*

ZANDBAD, z. n., o., *des zandbads*, of *van het zandbad;* meerv. *zandbaden.* Van *zand* en *bad.* Eene koestering van het gansche ligchaam, of van een lid, in warm zand: *er werd hem een zandbad voorgeschreven.*

ZANDBAK, z. n., m., *des zandbaks*, of *van den zandbak;* meerv. *zandbakken.* Van *zand* en *bak.* Een bak, waarin men zand doet: *er staat een zandbak om daarin te kwijlen.* Het verkleinw. *zandbakje* wordt dikwerf voor *zandkoker* genomen: *ik greep den inktkoker, in plaats van het zandbakje.*

ZANDBAKJE, zie *zandbak.*

ZANDBANK, zie *zandplaat.*

ZANDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zandde, heb gezand.* Van *zand.* Met zand bestrooijen, of bedekken: *gij moet die tuinpaden beter laten zanden.* Van hier *zander*, *zanding.* Zamenstell.: *verzanden*, enz.

ZANDGOED, z. n., o., *des zandgoeds*, of *van het zandgoed;* zonder meerv. Van *zand* en *goed.* Ook *aardgoed.* Tabaksbladeren, die het naaste aan den grond gegroeid zijn: *ik heb eene partij zandgoed gekocht.*

ZANDGROND, z. n., m., *des zandgronds*, of *van den zandgrond;* meerv. *zandgronden.* Van *zand* en *grond.* Een zandige grond: *het anker viel in eenen goeden zandgrond. Op eenen zandgrond bouwen*, is, eigenlijk, op eenen zandigen grond, en figuurlijk, op eenen losfen grond, of op losse grondslagen, bouwen, zijne hoop op bedriegelijke gronden vestigen: *bouw toch niet langer op zulken zandgrond!*

ZANDIG, bijv. n., *zandiger*, *zandigst.* Van *zand*, zie *ig.* Vol zand, of uit zand bestaande: *die groenten zijn heel zandig. Een zandige grond.* Van hier *zandigheid.*

ZANDKOKER, zie *zandbak.*

ZANDLOOPER, z. n., m., *des zandloopers*, of *van den zandlooper;* meerv. *zandloopers.* Verkleinw. *zandloo-*

loopertje. Van *zand* en *looper.* Een in het midden naauw toeloopend glas, waardoor zand loopt, om den tijd, namelijk een uur, half uur enz., aan te wijzen: *ik heb eenen zandlooper van een uur. Aan den zandlooper schudden*, fig. wenschen, dat de tijd al om ware.

ZANDMAN, z. n., m., *des zandmans*, of *van den zandman*; meerv. *zandmannen*. Verkleinw. *zandmannetje*. Meermalen evenveel, als *zandschipper*, iemand, die zand aanvoert en verkoopt: *zeg den zandman, dat hij aankome! Het zandmannetje komt*, is, hier en daar, eene boertige aanduiding van den slaap, die iemand, als het ware, zand in de oogen werpt, of hem verblindt.

ZANDMUMMIE, z. n., vr., *der*, of *van de zandmummie*; meerv. *zandmummien* en *zandmummies*. Van *zand* en *mummie*. Een menschelijk ligchaam, dat in eene zandwoestijn van onder het zand gehaald wordt, en, uit hoofde van zijne indrooging, aan eene gebalzemde mummie gelijkt: *vele zandmummies worden voor andere verkocht.*

ZANDPLAAT, z. n., vr., *der*, of *van de zandplaat*; meerv. *zandplaten*. Verkleinw. *zandplaatje*. Van *zand* en *plaat*. Ook *zandbank*. Eene zandige droogte, in zee, of in andere wateren: *het schip raakte op eene zandplaat vast.*

ZANDREGEN, z. n., m., *des zandregens*, of *van den zandregen*; meerv. *zandregens*. Van *zand* en *regen*. Zand, dat door den wind in de lucht opgeheven wordt, daar eene zoogenoemde *zandwolk* vormt, en voorts als regen op de aarde nederstort: *een zandregen overviel en begroef het heer van Cambyses.*

ZANDRUITER, z. n., m., *des zandruiters*, of *van den zandruiter*; meerv. *zandruiters*. Van *zand* en *ruiter*. Iemand, die van zijn paard in het zand valt: *draag zorg, dat gij geen zandruiter wordt!* Voorts is *een zandruiter worden* ook, over het algemeen, van zijn paard vallen.

ZANDSCHIPPER, zie *zandman*.

ZANDSTEEN, z. n., m., *des zandsteens*, of *van den zandsteen*; meerv. *zandsteenen*. Verkleinw. *zandsteentje*. Van *zand* en *steen*. Een bijzonder slag van steenen: *de zandsteen bestaat uit zamenhangend zand. Hij*

heeft

heeft mijne tanden met zantsteenkens verbrijselt. BIJBELV.

ZANDWEG, z. n., m., *des zandwegs*, of *van den zandweg*; meerv. *zandwegen*. Verkleinw. *zandwegje*. Van *zand* en *weg*. Een zandige weg: *die zandweg viel de paarden moeijelijk. Mijn karretje rijdt op een zandwegje*, beteekent, het gaat mij naar mijnen zin, ik word door geene rampen geschokt.

ZANDWOESTIJN, z. n., vr., *der*, of *van de zandwoestijn*; meerv. *zandwoestijnen*. Van *zand* en *woestijn*. Ook *zandzee*. Eene woestijn, welker grond uit louter zand bestaat, waarop genoegzaam niets groeit: *de zandwoestijn van Nubie*.

ZANDWOLK, zie *zandregen*.

ZANDZAK, z. n., m., *des zandzaks*, of *van den zandzak*; meerv. *zandzakken*. Verkleinw. *zandzakje*. Van *zand* en *zak*. Een zak, die met zand opgevuld is: *men verschanste zich met wolbalen en zandzakken*. Figuurlijk, een log mensch: *het is een regte zandzak*.

ZANDZEE, zie *zandwoestijn*.

ZANG, z. n., m., *des zangs*, of *van den zang*; meerv. *zangen*. Verkleinw. *zangje*, *zangetje*. De daad van zingen; *met snarenspel en zang. Zij korten de moejelijkheit des wegs met hunnen zang*. VOND. Het gene er gezongen wordt: *men loof met zangen d'Opperheer!* L. D. S. P. *Zoo ras zij dezen zang met spelen heffen op*. HOOFT. *De kikvorschen in de sloot zongen al borrekickende den ouden zangk*. VOND. *Koekock, den ouden zang*, zegt men wegens alle eentoonig geluid, en behandeling van een en hetzelfde onderwerp. Zamenstell.: *zangboek*, *zangspel*, *zangstuk*, *zangswijze*, *zangtoon*, *zangwijze*, enz. *Bovenzang*, *bruiloftszang*, *feestzang*, *geboortezang*, *herderszang*, *kerszang*, *koekoekszang*, *koorzang*, *lierzang*, *lijkzang*, *lofzang*, *maatzang*, *minnezang*, *morgenzang*, *nazang*, *tegenzang*, *triomfzang*, *tusschenzang*, *vogelenzang*, *voorzang*, *vreugdezang*, *wildzang*, *zegezang*, *zwanezang*, enz.

Zang, KIL. *sangh*, *sanck*, VOND. *zangk*, hoogd. *sang*, OTTFRID. *sango*, eng. *song*, komt van *zangen*, oulings evenveel als *zingen*; zie *zingen*.

ZANGBOEK, z. n., m., *des zangboeks*, of *van het zangboek*; meerv. *zangboeken*. Verkleinw. *zangboekje*.

je. Van *zang* en *boek.* Een boek met zangen, of gezangen: *zij schreef dat zangboek af.*

ZANGER, z. n., m., *des zangers*, of *van den zanger;* meerv. *zangers.* Al wie het zingen verstaat, en de zangkunst gestadig oefent: *oock lieten sich de sangers hooren.* Bijbelv. *Dees schaduw plaght den zanger te bezwaren.* Vond. Aan zingende vogelen geeft men den naam van *de liefelijke zangers des wouds;* en *zangeressen*, of *zangsters*, zijn alle vrouwen, die de zangkunst verstaan en oefenen. Van *zanger* komen de zamenstell.: *koorzanger*, *voorzanger*, enz.

Zanger, Kil. *sangher*, hoogd. *sanger*, Kero *sangari*, vries. *sjonger*, eng. *songster*, dat ook eene zangster aanduidt, Isidor. *sangheri*, dat ook voor Psalmdichter gebezigd wordt, komt van *zangen*, oulings evenveel, als *zingen.*

ZANGERES, zie *zanger.*

ZANGERIG, bijv. n. en bijw., *zangeriger*, *zangerigst.* Van *zangen*, dat oulings niet slechts met *zingen*, maar ook met *zengen*, verwisseld werd, eng. *singe* en *sindge.* Een weinig gezengd, aangebrand: *zangerige brij.* Als bijw.: *die soep smaakt zangerig.* Van hier *zangerigheid.*

ZANGERIG, zie *zangzoet.*

ZANGGODIN, z. n., vr., *der*, of *van de zanggodin;* meerv. *zanggodinnen.* Van *zangen* of *zingen*, en *godin.* Ook *zangheldin*, *zangnimf*, en *zangster.* De gewaande begunstigster van het zangvermogen van eenen dichter: *o zanggodin, erinner mij d'oirzaecken.* Vond. De gezamenlijke negen begunstigsters van de verschillende soorten van dichters dragen den naam van *de zanggodinnen: Apollo, met de zanggodinnen de rechtbanck spannende.* Vond. *De zanggodinnen vereeren*, is, zich op de dichtkunst toeleggen. Van hier *zanggodinnendom.*

ZANGHELDIN, zie *zanggodin.*

ZANGKUNST, z. n., vr., *der*, of *van de zangkunst;* zonder meerv. Van *zangen*, of *zingen*, en *kunst.* De kunst van zingen: *de vetrukkende zangkunst.* Van hier *zangkunstenaar.*

ZANGBERG, z. n., m., *des zangbergs*, of *van den zangberg;* het meerv. is niet in gebruik. Van *zang*, *zangen*, *zingen* en *berg.* De gewaande berg, waar Apollo met de negen zanggo-

godinnen zijn verblijf houdt; anders *helikon*. *De top van den zangberg is moeijelijk te beklimmen*. Verder een dichtgenootschap: *de haagsche zangberg*, enz. Zamenstell.: *zangbergstichter*, enz.

ZANGMEESTER, z. n., m., *des zangmeesters*, of *van den zangmeester*; meerv. *zangmeesters*. Van *zang* en *meester*. Hoogd. *sangmeister*, dat bij NOTK. ook eenen meesterlijken zanger aanduidt; vries. *sjongmaster*. Al wie onderwijs in het zingen geeft: *muzijkmeester en zangmeester afdanken*. In den STATENBIJBEL ook de voorzanger van een koor, in *opperzangmeester*. Van hier *zangmeesterschap*.

ZANGNIMF, zie *zanger* en *zanggodin*.

ZANGSLEUTEL, z. n., m., *des zangsleutels*, of *van den zangsleutel*; meerv. *zangsleutels*. Van *zangen*, of *zingen*, en *sleutel*. Een der zoogenoemde sleutels van zang en muzijk: *naar welken zangsleutel moet die psalm gezongen worden?*

ZANGSWIJZE, bijv. n. en bijw., van *zang* en *wijze*. Op de wijze van eenen zang: *men beschreef de daden der helden oulings zangswijze*. Verschilt van *zangwijze*, of *zingwijze*, z. n., vr., de wijze, waarop een zang gezongen worden moet.

ZANGVOGEL, z. n., m., *des zangvogels*, of *van den zangvogel*; meerv. *zangvogelen* en *zangvogels*. Van *zangen* of *zingen*, en *vogel*. Eene der verschillende soorten van vogels, die zich door den zang onderscheidt: *het talrijke geslacht der lieve zangvogels*.

ZANGWIJZE, zie *zangswijze*.

ZANGZOET, bijv. n., *zangzoeter*, *zangzoetst*. Van *zoet*, in den zin van begeerig naar, verzot op; zie *zoet*; en *zangen*, of *zingen*. Verzot op, begeerig om te zingen; in zonderheid van de vogelen: *het zangzoet sijsje*. Anders ook *zangerig*: *het zangerig koor* (zingende vogelen) *doet bosch en veld weergalmen*.

ZARK, zie *zerk*.

ZAT, bijv. n. en bijw., *zatter*, *zatst*. Als bijv. n., met spijze opgevuld, zoo dat alle eetlust bevredigd is: *mijne zatte gasten rezen op*. Overdragtelijk, van verdere begeerte naar iets ontheven: *out ende des levens sadt*. BIJBELV.; waar *zat van dagen* afgeleefd is. Of iets moede: *mijn ziel, der tegenheden zat, is moedeloos*. L. D. S. P. *Iets zat zijn*, of *worden*, is het moe-

moede zijn, of worden: *hij wordt het spelen zat. Ik ben het lang zat. Zich zat eten, drinken*, enz. is, zich daarvan verzadigen. *Zich ergens aan zat kijken*, het tot zijn volle genoegen toe bekijken. Somtijds is *zat* ook dronken en vol: *is hij al weer zat?* Somtijds beantwoordt het aan *genoeg: ik heb boeken zat*; in de gemeenzame verkeering, ook *zatter*, dat hier aan *zat* gelijk staat: *gij zult er zatter aan hebben.* Eindelijk is *satt* in het hoogd. van verwe verzadigd, en leest men ook bij KIL. *satte oft hooghe verwe.* Van hier *zaden, zadigen*, van waar *zaadzaam*, en *verzaden, verzadigen, zat*, z. n., *zatheid, sattaerd* en *satterick*, bij KIL.

Zat, sat, sadt, satt, hoogd.; nederf. *satt*, NOTK., OTTFRID. *sat*, lat. *sat, satur*, eng. *sated*, vries. *sed*, ULPHIL. *sad*, pool. *syt*, boh. *sytij*, fr. *saoul*, *soul* en *sou*.

ZAT, z. n., o., waarvan men geene verbuigingen bezigt. Eigenlijk het onz. geslacht van het bijv. n. *zat*. Voldoening: *dat Chastillon den soldaat zijn zat toeliet van dootslagh en gewelt.* HOOFT. *Op zijn zat*, is, ten volle: *als ik geladen ben op mijn zat, schiet ik tot Bommel in de stadt*, was weleer het opschrift van een stuk geschut te 's Hertogenbosch.

ZATE, z. n., vr., *der*, of *van de zate*; meerv. *zaten.* Bij KIL. zitplaats: *bijna afgheruckt van gheduldicheijts sate.* CONST. TH. JUW. In Vriesland is *sathe*, in tegenoverstelling van *state*, een landgoed, waarop een onedele eigenerfde gezeten is: *die sathe wordt geveild.* Dezelfde beteekenis heeft het woord in *Havesate*, of *Avesate.* Daarentegen beduidt *zaat* eenen ingezetenen, in *landzaat, Rhijnzaten*, van waar *Rhijnzaterwoude, burgzaten*, enz. Van hier oul. *zaten* (*sæten*), neerzetten, doen bedaren: *om dese tweedrachticheit te saten.* v. HASS.; en *satigh* bij KIL. bedaard, ingetogen; van waar bij hem *satigheijd, satighlick.*

Zate, vries. *sathe*, KIL. *sate*, hoogd. *sitz, sasse*, NOTK. *gesazze*, OTTFRID. *sez*, nederf. *sitt, sete*, eng. *seat*, zweed. *säte*, gr. ἕδος, is verwant aan *zeet*, *zeetje*, en aan *zetel, zadel*, enz. en komt van *zitten.*

ZATURDAG, z. n., m., *des Zaturdags*, of *van den Zaturdag*; meerv. *Zaturdagen.* De laatste dag der

week:

week: *alle Zaturdagen betaal ik mijn werkvolk. Des Zaturdags*, is, op den Zaturdag. *Des Zaturdags morgens*, en *des Zaturdags avonds*, is zoo veel; als *des Zaturdags 's morgens*, en *des Zaturdags 's avonds*, want men zegt niet *Zaturdagsmorgen*, en *Zaturdagsavond*, maar *Zaturdagmorgen*, en *Zaturdagavond*. Voorts komt van hier *Zaturdagsch* dat tot den Zaturdag behoort: *het Zaturdagsche werk*; en ongelukkig of verwenscht, omdat men den Zaturdag voor ongelukkig houdt: *dat is een Zaturdagsch werk. Een Zaturdagsch kind.* Het bijw. *Zaturdags* duidt misnoegen aan: *hij heeft mij Zaturdags gefopt.* Ook wanneer men het als tusschenwerpsel bezigt: *wel Zaturdags!* in plaats waarvan men ook *wel de Zaturdag!* zegt.

Zaturdag, Kil. *saterdagh*, eng. *saturdaij*, vries. *saterdei* en *sneun*, is eene vertaling van het lat. *dies saturni*; maar het hoogd. *samstag*, oudd. *sammestag*, Ottfrid. *sambazdag*, fr. *samedi*, komen van *sabbatdag*, ital. *sabbato*, lat. *sabbatum*, gr. *σαββατον*, hebr. שבת, zie *sabbat*.

ZAVEL, z. n., o., *des zavels*, of *van het zavel*; zonder meerv. Zand: *de grond is hier en daar doormengd met zavel.* Van hier *zavelig*. Zamenstell.: *zavelachtig*, *zavelgrond*, *zavelkuil*, enz.

ZAVELBOOM, z. n., m., *des zavelbooms*, of *van den zavelboom*; meerv. *zavelboomen*. Verkleinw. *zavelboompje*. Anders *zavenboom*, *zevenboom*, hoogd. *sabenbaum*, *sevenbaum*, *siebenbaum*, enz., eng. *savintree*, fr. *sabine*, *savinier*, ital., sp., lat. *sabina*. Zeker slag van Jeneverboom. Een heestergewas van het zuidelijk Europa: *de bladeren van den zavelboom hebben eenen sterken onaangenamen reuk, eenen scherpen smaak, en eene afdrijvende kracht.*

ZAVENBOOM, zie *zavelboom*.

ZEBRA, z. n., m., *van den zebra*; meerv. *zebraas*. Een wilde ezel, die fraai gestreept is: *men geeft aan den zebra, hier te lande, den naam van Kaapschen ezel, schoon men hem ook in het noorden van Afrika in menigte vindt.*

ZEDE, z. n., vr., *der*, of *van de zede*; meerv. *zeden*. Eigenlijk, de wijze, waarop een kleed iemand zit; en voorts de meerdere, of mindere, behagelijkheid, welke iemands wijze van doen hem bijzet. In

het

het gebruik, iemands wijze van doen: *bevallig van zeden en manieren. Mijn zeden haer ook aengename zijn.* C. v. Ghistel. *Heeft ontrent den tijt van veertigh jaren hare zeden verdragen in de woestijne.* Bijbelv. Gewoonte, gebruik, instelling: *in hunne zede.* Vond. *Dede hi hem hulden, na den zede.* M. Stok. *Het es onze zede in dit lant.* Walewein. *Moest gij de strengheit ook der Roomsche zede smaken?* D. Deck. *Sij verkondigen zeden, die ons niet geoorloft en zijn aen te nemen.* Bijbelv. *Die zeden van den autaer.* Bijb. 1477. Handelwijze ten aanzien van wezenlijke verpligtingen: *de bedorvene zeden der groote menigte. Quade t'samensprekingen verderven goede zeden.* Bijbelv. *Zijn zeden, zijn daaden zijn vol snoode spoorloosheden.* L. D. S. P. *o Tijden! o Zeden.* Bijzonderlijk, een goed gedrag, en geneigdheid daartoe: *eene ernstige aanbeveling van deugd en zeden.* Van hier *sedebaer*, bij Kil. *Zedelijk, zedeloos, zedig.* Zamenstell.: *zedekunde*, enz. *Zedeleer, zedeleeraar, zedeles, zedemeester, zedenbederf, zedenrijk, zedespreuk, zedevoogd, zedewet*, enz.

Zede, Kil. *sedo*, Notk., Willer. *sito*, hoogd. *sitte*, oudd. *sidde* en *sid*, zweed. *sed*, ijsl. *sidr*, angelf. *sida* en *sitha*, komt overeen met *siton*, plegen, handelen, schikken, bij Notk. en Ottfrid. In het ijsl. luidt *zede* ook *aete*, en in het gr. ἔθος, dat door Wacht., Ihre, enz. voor het stamwoord gehouden wordt.

ZEDEBAAR, zie *zedig*.

ZEDEKUNDE, z. n., vr., *der*, of *van de zedekunde*; zonder meerv. Van *zede* en *kunde*. Kunde van de zedeleer: *hij oefent zich in de zedekunde.* Van hier *zedekundig*.

ZEDELEER, z. n., vr., *der*, of *van de zedeleer*; meerv. *zedeleeren*. Van *zede* en *leer*. Eene leer nopens des menschen handelwijze ten aanzien van wezenlijke verpligtingen: *de Heidensche zedeleer. De zedeleer van het Evangelie.*

ZEDELEERAAR, z. n., m., *des zedeleeraars*, of *van den zedeleeraar*; meerv. *zedeleeraars* en *zedeleeraren*. Van *zede* en *leeraar*. Een onderwijzer in de zedeleer: *Socrates was een uitmuntend zedeleeraar.*

ZEDELES, z. n., vr., *der*, of *van de zedeles*; meerv. *zedelessen*. Verkleinw. *zedelesje*. Van *zede* en *les*.

Eene

Eene les, onderrigting, of vermaning, ten aanzien van des menschen handelwijze nopens wezenlijke verpligtingen: *zijne geschiedenis is vol van heerlijke zedelessen.*

ZEDELIJK, bijv. n. en bijw., zonder vergrootingstrappen. Van *zede* en *lijk*, zie *lijk*. Tot des menschen handelwijze nopens wezenlijke verpligtingen betrekkelijk: *uw zedelijk gedrag. Des menschen zedelijke smaak, ter onderscheiding van het geen zedelijk goed en kwaad is. De mensch is een zedelijk wezen*, beteekent, hij kan inachtnemen, wat wezenlijke verpligtingen hem voorschrijven, of verbieden; zijn *zedelijke aanleg* stelt hem daartoe in staat. *Zedelijk onmogelijk*, is, het gene door andere, dan uitwendige, stoffelijke, beletselen verhinderd wordt; in tegenoverstelling van *physiek onmogelijk*. Van hier *zedelijkheid*. Zamenstell.: *onzedelijk*.

ZEDELIJKHEID, z. n., vr., *der*, of *van de zedelijkheid*; zonder meerv. Van *zedelijk* en *heid*. De hoedanigheid van al wat zedelijk is; en voorts ook geneigdheid tot goede zeden: *er valt op zijne zedelijkheid niet veel te roemen.*

ZEDELOOS, bijv. n. en bijw., *zedeloozer*, *zedeloost*. Van *zede* en *loos*, zonder goede zeden: *welk een zedeloos volk! Beiden handelden even zedeloos.* Van hier *zedeloosheid*, gebrek aan goede zeden: *de zedeloosheid vernielt een volk.*

ZEDEMEESTER, z. n., m., *des zedemeesters*, of *van den zedemeester*; meerv. *zedemeesters*. Van *zede* en *meester*. Ook *zedevoogd*. Opziener over de zeden: *de Romeinsche zedemeesters.*

ZEDESPREUK, z. n., vr., *der*, of *van de zedespreuk*; meerv. *zedespreuken*. Van *zede* en *spreuk*. Eene spreuk ter bevordering van de vervulling van wezenlijke verpligtingen: *de zedespreuken van den wijsten der Koningen.*

ZEDEVOOGD, zie *zedemeester*.

ZEDIG, bijv. n. en bijw., *zediger*, *zedigst*. Van *zede*, zie *ig*. Hoogd. *sittig* en *sittsam*, Ottfrid. *sizzam*, Kil. *sedebaer*. Welgevallig, welvoegelijk, ingetogen: *welk een zedig Jongeling!* Van hier *zedigheid*, *zediglijk*.

ZEE, z. n., vr., *der*, of *van de zee*; meerv. *zeeën*. Eene dier groote verzamelingen van water, die gemeen-

ſchap met den zoogenoemden Oceaan hebben: *de zwarte zee*, *de witte zee*, *de Middellandſche zee*, *de Roode zee*. De oppervlakte van zulk eene verzameling van water: *de maan regeert de toevallen der zee*. Hooft. *Bruisch zee, met alles, wat uw' ſtranden omvatten*. L. D. S. P. *De zee brandde zoo hardt aan*. Brandt. *Hoe dat Leander verdronc in de zee*. Colijn. v. Rijs. *Slinger de lichamen over de zee hene*. Vond. Ook wel eens eene andere verzameling van water, die van rondom door het land ingeſloten is: *de Caspiſche zee*, *de zee van Mexico*. *Wandelende bij de Galileeſche zee*. Bijbelv. En *de zee van Geneve*, *van Conſtantz*, in navolging der Duitſchers, die den naam van *ſee* aan zulke wateren geven, als bij ons dien van *meer* voeren, en dezen wederom aan de wateren, die wij *zeeën* noemen. En die wateren, die door ons anders met den naam van *Oceaan* beſtempeld worden: *de Atlantiſche zee*, *de Indiſche zee*, *de ſtille zee*. Eene groote baar, of golf: *er gingen hemelhooge zeeën*. *De zeeën ſpoelden alles van het verdek*. *Een geweldige zee waters ſlaet voor zijne oogen het ſchip — over den boegh*. Vond. *Eene zee van water*, is, eene groote menigte: *de werrelt met een zee van water overtogen*. Vond. Zoo ook *eene zee van bloed*: *daar wierd een bare zee van bloed in zee vergoten*. J. Six. *Eene zee van tranen*: *al d'aerde zonk in eene zee van tranen*. Poot. *Eene zee van vuur*, *van vonken*, *van zorgen*, *van wederwaardigheden* enz., is eene menigte daarvan. Zelfs, in de gemeenzame verkeering, zegt men van iemand, die rijk is: *hij heeft een zee van geld*. — *In volle zee*, is van alle ſtrand en kust verwijderd. *Zee kiezen*, *in zee gaan*, *in zee ſteken*, is eene zeereize aanvangen. *Met iemand diep in zee gaan*, is zich ſterk met hem inlaten: *ik verkies zoo diep niet met hem in zee te gaan*. *De diepte der zee*, is, het diepe van eene of andere der voorgemelde verzamelingen van water: *dat hij verſoncken ware in de diepte der zee*. Bijbelv.; waar *het hart der zee* haar midden is: *uwe lantpalen zijn in 't herte der zeen*; en waar *zee* ook voor een groot watervat gebezigd wordt: *de twaelf runderen onder die zee*. *Regt door zee gaan*, is, zich van alle ſlinkſche omwegen onthouden: *ga ſteeds regt door zee!* Van hier *zeesch* in *overzeesch*. Zamenſtell.: *IJszee*, *Noordzee*, *Oostzee*, *Schelfzee*, *Zandzee*, *Zoutzee*,

Zui-

Zuiderzee, *Zuidzee*, enz. *Zeeaal*, *zeebaar*, *zeegat*, *zeeboek*, en eene reeks van andere zamenstell., waarvan de voornaamste hier volgen. Het bij de Dichters gebruikelijke *wereldzee* wordt met regt afgekeurd, dewijl alle zeeën *wereldzeeën* zijn. Men verkiest liever *levenszee*.

Zee, hoogd., nederf. *see*, angelf., eng. *sea*, zweed. *sjo*, tartar. *sui*, *su*, Notk., Ottfrid. *se* en *seuue*, Ulphil. *saiws*, bij ons oulings ook *zeeuw*, *zeewe*, *zewe*, staat gelijk aan *meer*, dat in zuidelijker gewesten deszelfs plaats vervangt. Het stamwoord is *ee*, dat nog in Vriesland zeker water aanduidt, verwant aan *ij*, *aa*, *ahe* en het fr. *eau*, water, met voorvoeging van *s*, of *z*, de suizing der *zee* nabootsende.

ZEEAAL, z. n., m., *des zeeaals*, of *van den zeeaal*; meerv. *zeealen*. Verkleinw. *zeeaaltje*. Van *zee* en *aal*. Zeker slag van alen, dat in zee gevonden wordt: *men vindt niet slechts meer- maar ook zee-alen, anders ook lampreijen genoemd.*

ZEEAAP, z. n., m., *des zeeaaps*, of *van den zeeaap*; meerv. *zeeapen*. Van *zee* en *aap*. Ook *zeevos*. Zeker slag van haaijen: *de staart der zeeapen is langer, dan hun lijf.*

ZEEADDER, zie *zeenaald*.

ZEEAJUIN, z. n., m., *des zeeajuins*, of *van den zeeajuin*; meerv. *zeeajuinen*. Van *zee* en *ajuin*. Eene der verschillende soorten van squille: *de zeeajuin wast langs zandige zeeoevers.* Ook *zeelook*.

ZEEALSEM, z. n., m., *des zeealsems*, of *van den zeealsem*; zonder meerv. Van *zee* en *alsem*. Bij Halma evenveel als het lat. *seriphium*, gr. σεριφιον, dat van het *seriphium* der hedendaagsche Kruidkenners verschilt.

ZEEANEMONE, zie *zeeangelier*.

ZEEANGELIER, z. n., m., *des zeeangeliers*, of *van den zeeangelier*; meerv. *zeeangelieren*. Verkleinw. *zeeangeliertje*. Van *zee* en *angelier*. Een bijzonder slag van zeenetelen, waartoe de *zeeanemonen*, *zeesterren*, en *zeezonnebloemen*, behooren: *de zeeangelier is een genoegzaam rolrond, en hoekig gestreept, waterinsekt.*

ZEEAPPEL, z. n., m., *des zeeappels*, of *van den zeeappel*; meerv. *zeeappelen*, en *zeeappels*. Van *zee* en *appel*. Een slag van waterinsekten, dat anders ook den naam

naam van *zeeëgels* voert, en behalve de *zeeklitten*, *zeeknoopen*, *zeekogels*, *zeepannekoeken*, *zeerealen*, en *zeeschijven*, nog ten minste elf andere verscheidenheden bevat: *zeeappelen met en zonder pennen.*

ZEEAREND, z. n., m., *des zeearends*, of *van den zeearend*; meerv. *zeearenden*. Van *zee* en *arend*. Een bijzonder slag van arenden, dat zich aan zee ophoudt: *de zeearend moet in grootte voor den geduchten steenarend wijken*. Voorts ook een bijzonder slag van roggen.

ZEEARM, z. n., m., *des zeearms*, of *van den zeearm*; meerv. *zeearmen*. Van *zee* en *arm*. Eene streek van de zee, die tusschen het vaste land inloopt: *aan den scheeprijken zeearm van het Y.*

ZEEASTER, zie *zeeangelier.*

ZEEATLAS, z. n., m., *van den zeeatlas*; meerv. *zeeatlassen* Van *zee* en *atlas*. Eene verzameling van zeekaarten: *die zeeatlas is niet volledig.*

ZEEBAAK, z. n., vr., *der*, of *van de zeebaak*; meerv. *zeebaken*. Van *zee* en *baak*. Een baken, of eene baak, aan, of in, zee: *de zeebaken spoelen daar gestadig weg.*

ZEEBAAR, zie *zee.*

ZEEBAARS, z. n., m., *van den zeebaars*; meerv. *zeebaarzen*. Van *zee* en *baars*. Een baars, die in de Middellandsche zee en op de kust van Noorwegen gevangen wordt: *de zeebaars overtreft den rivierbaars in schoonheid van kleuren.*

ZEEBAL, zie *zeewier.*

ZEEBARBEEL, zie *zeekoning.*

ZEEBEER, z. n., m., *des zeebeers*, of *van den zeebeer*; meerv. *zeebeeren*. Van *zee* en *beer*. Een beer, die zich aan en in zee ophoudt: *de zeebeeren van Kamschatka verschillen evenzeer van de landbeeren, als van de zoogenoemde ijsbeeren.*

ZEEBEURS, zie *zeeblaas.*

ZEEBEWIND, z. n., o., *des zeebewinds*, of *van het zeebewind*; zonder meerv. Van *zee* en *bewind*. Het bestuur van de zeezaken: *hij voert er het zeebewind*. De gezamenlijke bewindhebbers over de zeezaken: *Hollands Erfadmiraal was aan het hoofd van het zeebewind.* Zamenstell.: *zeebewindhebber*, thans gemeenlijk *zeeprefect.*

ZEEBEWINDHEBBER, zie *zeebewind.*
ZEEBEZEM, zie *zeeheester.*
ZEEBIES, zie *zeeheester.*
ZEEBLAAS, z. n., vr., *der*, of *van de zeeblaas*; meerv. *zeeblazen.* Van *zee* en *blaas.* Een geslacht van waterdieren, waarvan men negen verschillende soorten telt, en waartoe de *zeebeurzen* en *zeespoken* behooren: *trillende zeeblaas*, *ongekamde zeeblaas*, enz.
ZEEBLOEM, zie *zeerui.*
ZEEBLUTSTAK, zie *zeeheester.*
ZEEBOEK, zie *zee.*
ZEEBOEZEM, z. n., m., *des zeeboezems*, of *van den zeeboezem*; meerv. *zeeboezems.* Van *zee* en *boezem.* Ook *zeebogt.* Een inham van de zee: *de zeeboezem, waaraan Embden gelegen is.*
ZEEBOGT, zie *zeeboezem.*
ZEEBOOM, zie *zeeheester.*
ZEEBOON, z. n., vr., *der*, of *van de zeeboon*; meerv. *zeeboonen.* Van *zee* en *boon.* Dezen naam geeft men aan zeker slag van stuipboomen, en aan de vruchten van dat plantgewas, dat aan zee groeit: *de zeeboonen worden ook purgeerboonen genoemd, en St. Thomasboonen, naar het eiland St. Thomas.*
ZEEBOUWER, zie *zeevaarder.*
ZEEBRAND, z. n., m., *des zeebrands*, of *van den zeebrand*; zonder meerv. Van *zee* en *brand.* De branding der zee: *dwars door den zeebrand henen.* Bij HALMA ook weerlicht zonder donder.
ZEEBRASEM, z. n., m., *des zeebrasems*, of *van den zeebrasem*; meerv. *zeebrasems.* Van *zee* en *brasem.* Een visschengeslacht, waarvan men twee en twintig verschillende soorten telt: *vergulde zeebrasem*, *geringde zeebrasem*, *gemarmerde zeebrasem*, *Galileesche zeebrasem*, enz.
ZEEBRIEF, z. n., m., *des zeebriefs*, of *van den zeebrief*; meerv. *zeebrieven.* Van *zee* en *brief.* Dezen naam geeft men aan de gezamenlijke papieren, waarvan een koopvaardijschipper voorzien wordt: *de kaper vorderde hem zijne zeebrieven af.*
ZEEBUIT, zie *zeeroof.*
ZEEBURG, z. n., m., *des zeeburgs*, of *van den zeeburg*; meerv. *zeeburgen.* Van *zee* en *burg.* Eene vesting, of een kasteel, aan zee: *er wordt aan de Helder*

 ein-

eindelijk een zeeburg aangelegd. Bijzonderlijk geeft men dezen naam aan een groot gebouw tusschen Amsterdam en Muiden aan het Pampus.

ZEECITROEN, zie *zeescheede.*

ZEECIPRES, zie *zeeheester.*

ZEEDENNE, zie *zeerui.*

ZEEDENNEBOOM, zie *zeeheester.*

ZEEDIENST, z. n., m., *van den zeedienst;* zonder meerv. Van *zee* en *dienst.* Krijgsdienst ter zee: *hij verkoos den zeedienst boven den landdienst.*

ZEEDIER, z. n., o., *des zeediers,* of *van het zeedier;* meerv. *zeedieren.* Van *zee* en *dier.* Onder dezen naam begrijpt men allerlei soorten van dieren, die zich in zee ophouden, zoo zoogdieren, als visschen, kraakbeenige dieren, insekten, en wormen: *van tijd tot tijd ontdekt men al meer en meer zeedieren. Beijde der kruijpende, ende der zeedieren.* Bijbelv.

ZEEDIJK, z. n., m., *des zeedijks,* of *van den zeedijk;* meerv. *zeedijken.* Van *zee* en *dijk.* Een dijk ter afwering van de zee: *het onderhoud der zeedijken.*

ZEEDRAAK, z. n., m., *des zeedraaks,* of *van den zeedraak;* meerv. *zeedraken.* Van *zee* en *draak.* Een kraakbeenig zeedier van twee soorten, waarvan de eene den naam van *gedrochtelijke zeedragk* voert: *de zeedraak heeft de luchtgaten niet aan de zijden van den hals, waar men die der haaijen vindt.* In den Statenbijbel wederom een gansch ander waterdier: *dien grooten zeedraeck, die in 't midden sijner rivieren leijt.* Bijbelv.

ZEEDRAAKJE, z. n., o., *des zeedraakjes,* of *van het zeedraakje;* meerv. *zeedraakjes.* Van *zee* en *draakje.* Een Oostindisch visschengeslacht: *de borstvinnen der zeedraakjes gelijken aan de vlerken der Draken.*

ZEEDRIFT, z. n., vr., *der,* of *van de zeedrift;* zonder meerv. Van *zee* en *drift.* Ook *strandvond* en *zeevond.* In zee drijvende goederen van verongelukte schepen: *er is op nieuw vrij wat zeedrift op strand aangespoeld.* H. de Groot heeft *zeedriftig,* in: *en hij die heeft gebout soo grooten langen tijt aen een zeedriftig hout.*

ZEEDRUIF, z. n., vr., *der,* of *van de zeedruif;* meerv. *zeedruiven.* Van *zee* en *druif.* Een bloede-

loos

loos zeediertje: *de zeeäruif behoort tot het geslacht der slekken.*

ZEEDUIVEL, z. n., m., *des zeeduivels*, of *van den zeeduivel;* meerv. *zeeduivelen* en *zeeduivels.* Van *zee* en *duivel.* Een visschengeslacht van drie soorten: *de zeeduivel vertoont zich als gearmd.*

ZEEDUIZENDBEEN, z. n., m., *des zeeduizendbeens*, of *van den zeeduizendbeen;* meerv. *zeeduizendbeenen.* Van *zee* en *duizendbeen.* Een waterinsekt, waarvan men negen soorten telt: *glinsterende zeeduizendbeen, gebaarde zeeduizendbeen*, enz.

ZEEËEND, z. n., vr., *der*, of *van de zeeëend;* meerv. *zeeëenden.* Van *zee* en *eend.* Een bijzonder slag van eenden: *sommige eenden dragen naar hun oponthoud in zee den naam van zeeëenden.*

ZEEËENHOREN, z. n., m., *des zeeëenhorens*, of *van den zeeëenhoren;* meerv. *zeeëenhorens.* Van *zee* en *eenhoren.* Anders *eenhorenvisch* en *Narwal.* Een zoogdier, dat zich in zee ophoudt, en uit welks bovenste kinnebakken een tand vooruitsteekt, die somtijds tien voet lang is: *de gedraaide voortand van den zeeëenhoren.*

ZEEËGEL, zie *zeeappel.*

ZEEËIK, zie *zeeheester.*

ZEEËNGEL, z. n., m., *des zeeëngels*, of *van den zeeëngel;* meerv. *zeeëngelen* en *zeeëngels.* Van *zee* en *engel.* Zeker slag van haaijen, welks borstvinnen aan vleugels gelijken: *de verslindende zeeëngel.*

ZEEËNGTE, z. n., vr., *der*, of *van de zeeëngte;* meerv. *zeeëngten.* Van *zee* en *engte.* Anders *straat.* Eene enge gemeenschap tusschen twee zeeën: *door de zeeëngte van Gibraltar heengestevend.*

ZEEF, *zeve*, z. n., vr., *der*, of *van de zeef;* meerv. *zeven.* Een werktuig, waarmede men zeeft of zift: *laat het nog eens door uwe fijnste zeef loopen.* Zamenstell.: *zeefachtig, zeefbeen, zeefbij, zeefpoot, zeefspons*, zeker slag van sponsen, enz. *Draadzeef, haarzeef, korenzeef*, enz.

Zeef, Kil. *sef, seue, sift*, nederf. *seve*, eng. *sieve*, angelf. *sife*, Ottfrid. *sib*, hoogd. *sieb*, zweed. *sickt*, komt van *zeven*, dat bij Kil. en nog hedendaags hier en daar, aan ziften beantwoordt.

ZEEF, z. n., vr., *der*, of *van de zeef;* zonder meerv.

Bij HALMA, evenveel, als het fr. *seve*, de bijzondere en eigenaardige smaak van eenen drank: *de zeef van 't Luiker bier is aangenaam.* HALMA. *Hij heeft geene goede zeef van wijn.*

ZEEFBEEN, z. n., o., *des zeefbeens*, of *van het zeefbeen*; meerv. *zeefbeenen*. Van *zeef* en *been*. Een been van het menschelijk hoofd, dat even als eene zeef doorboord is: *het zeefbeen is met reukzenuwen doorgroeid.*

ZEEFBIJ, z. n., vr., *der*, of *van de zeefbij*; meerv. *zeefbijen*. Van *zeef* en *bij*. Anders ook *zeefpoot*. Zeker slag van wespen: *de zeefbijen hebben een zeefachtig schild aan de schenkels der voorpooten.*

ZEEFPOOT, zie *zeefbij*.

ZEEFSPONS, zie *zeef*.

ZEEG, z. n., vr., *der*, of *van de zeeg*; meerv. *zegen*. Verkleinw. *zeegje*. KIL. *zeghe*, *ceghe*, oulings ook *tsege*. Het wijfje van eenen reebok: *als de zeeg jongen werpt. Bocvelle*, *tsegenvelle*, *hartsvelle*, v. HASS. Van hier bij KIL. *seghemannecken*, *ceghemanneken*, een sater.

ZEEGAREN, zie *zeerui*.

ZEEGAT, z. n., o., *des zeegats*, of *van het zeegat*; meerv. *zeegaten*. Van *zee* en *gat*. Eene diepte tusschen zandbanken, enz., door welke men van eene reede, of uit eene haven, in volle zee geraken kan: *het zeegat van het Vlie. De zeegaten van Texel. Hij moet het zeegat uit*, beteekent, hij deugt tot niets anders, dan tot de zeevaart.

ZEEGEDROGT, z. n., o., *des zeegedrogts*, of *van het zeegedrogt*; meerv. *zeegedrogten*. Van *zee* en *gedrogt*. Ook *zeemonster*. Een wanstaltig, of bijster groot, zeedier: *walvisschen, en andere zeegedrogten.*

ZEEGEDRUISCH, z. n., o., *van het zeegedruisch*; zonder meerv. Van *zee* en *gedruisch*. Ook *zeegeklater*, *zeegeschal*. Het druischen van eene onstuimige zee: *aldus ging al dat zeegedruisch leggen.* VOND.

ZEEGEKLATER, zie *zeegedruisch*.

ZEEGESCHAL, zie *zeegedruisch*.

ZEEGEVAAR, z. n., o., *des zeegevaars*, of *van het zeegevaar*; meerv. *zeegevaren*. Van *zee* en *gevaar*. Gevaar, dat de zee veroorzaakt, en, in boert, ook zeevaart: *'t gevaar van 't zeegevaar.*

ZEEGEVECHT, z. n., o., *des zeegevechts*; of *van het zeegevecht*; meerv. *zeegevechten*. Van *zee* en *gevecht*. Ook

Ook *zeekamp*, *zeeslag*, *zeestrijd*. Een gevecht op zee: *het bekende zeegevecht besliste alles*.

ZEEGEWAS, z. n., o., *van het zeegewas*; meerv. *zeegewassen*. Van *zee* en *gewas*. Ook *zeeplant*. Dat gedeelte van het plantenrijk, dat in zee wast, of groeit: *oneindig zijn de verscheidenheden der zeegewassen*.

ZEEGHAFTIG, bijv. n. en bijw., *zeeghaftiger*, *zeeghaftigst*. Van *zege* en *haftig*. Zegevierend: *het zeeghaftig leger*. *Ulisses zeilde in 't ent zeeghaftig voort van hier*. VOND. Van hier *zeeghaftigheid*, *zeeghaftiglijk*.

ZEEGIER, z. n., m., *des zeegiers*, of *van den zeegier*; meerv. *zeegieren*. Van *zee* en *gier*. Een bijnaam van den Fregatvogel: *de zeegier heeft somtijds veertien voet vlugt*.

ZEEGOD, z. n., m., *des zeegods*, of *van den zeegod*; meerv. *zeegoden*. Van *zee* en *god*. Een verzierd wezen uit de oude fabelkunde, anders *Neptunus*, en *zeevoogd*: *de zeegod zwaait den drietand*. Eene der Godheden van minder aanzien, die gerekend werden zich in zee op te houden, zoo als Nereus, Proteus, enz.: *en kneveld den zeegodt zijn handen*. VOND. Wegens vrouwelijke wezens van dien aard bezigt men *zeegodin*, *zeenimf*, enz.

ZEEGODIN, zie *zeegod*.

ZEEGRAS, z. n., o., *van het zeegras*; zonder meerv. Van *zee* en *gras*. Dezen naam geeft men aan een bijzonder slag van strandkruid, en aan eene der verschillende soorten van zeewier.

ZEEGROEN, bijv. n. en bijw., zonder vergrootingstrappen. Van *zee* en *groen*. Ligtgroen, zoo als de zee zich veelal vertoont: *een zeegroen kleurtje*. *Ik wil het zeegroen geverfd hebben*. *Het zeegroen*, als z. n., is de zeegroene kleur, of verwe: *het zeegroen van die beschotten is al te ligt*.

ZEEHAAN, z. n., m., *des zeehaans*, of *van den zeehaan*; meerv. *zeehanen*. Van *zee* en *haan*. De benaming van een visschengeslacht van verschillende soorten, waartoe bijzonderlijk ook de vliegende visschen behooren: *geharnaste zeehaan*. *Oostindische zeehaan*, enz.

ZEEHAAR, zie *zeerui*.

ZEEHAAS, z. n., m., *des zeehazen*, of *van den zeehaas*; meerv. *zeehazen*. Van *zee* en *haas*. Een visch

 van

van het geslacht der snottolfen; en een zeedier, dattot het geslacht der wormen behoort: *gehaarde zeehaas, gekartelde zeehaas.*

ZEEHANDEL, z. n., m., *des zeehandels*, of *van den zeehandel*; zonder meerv. Van *zee* en *handel*. Handel in waren, die over de zee gaan, of van over de zee komen: *zeer gelegen voor den zeehandel.*

ZEEHANDSCHOEN, z. n., m., *des zeehandschoens*, of *van den zeehandschoen*; zonder meerv. Van *zee* en *handschoen*. Een bijzonder slag van sponsen: *de zeehandschoen zweemt naar eenen handschoen met opene vingers.*

ZEEHARD, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *zee* en *hard*. Tegen zeeziekte, of andere ongemakken der zee, gehard: *jonge lieden worden stoedig zeehard.*

ZEEHEESTER, z. n., m., *des zeeheesters*, of *van den zeeheester*; meerv. *zeeheesters*. Van *zee* en *heester*. Anders *zeeboom*, of *zeeboompje*. Dezen naam geven de Natuurkenners aan de gezamenlijke koraalgewassen, waarvan sommige soorten den naam van *zeebezem*, *zeebies*, *zeeblutstak*, *zeecipres*, *zeedenneboom*, *zeeëik*, of *zeepijnboom*, *zeeheide*, *zeetouw*, *zeeveder*, *zeewaaijer*, *zeewilg*, enz. voeren: *men telt voornamelijk zeventien verschillende soorten van zeeheesters.*

ZEEHEIDE, zie *zeeheester*.

ZEEHELD, z. n., m., *des zeehelds*, of *van den zeeheld*; meerv. *zeehelden*. Van *zee* en *held*. Al wie zich op zee heldhaftig gedraagt: *gij begint een zeeheld te worden.*

ZEEHERTSHOREN, z. n., m., *des zeehertshorens*, of *van den zeehertshoren*; zonder meerv. Van *zee* en *hertshoren*. Anders *zeekantsweegbree*. Een slag van weegbree, dat aan den zeekant groeit, en somtijds als salade gegeten wordt: *in Westvriesland geeft men aan den zeehertshoren den naam van krokkeling.*

ZEEHOND, z. n., m., *des zeehonds*, of *van den zeehond*; meerv. *zeehonden*. Verkleinw. *zeehondje*. Van *zee* en *hond*. Een dier van het robbengeslacht, dat ook wel eens *zeekalf* genoemd wordt; en zeker slag van haaijen, die men intusschen gevoegelijker met den naam van *hondskop* bestempelt.

ZEEKALF, zie *zeehond*.

ZEEKAMP, zie *zeegevecht*.

ZEE-

ZEEKANTSWEEGBREE, zie *zeehertshoren.*

ZEEKAPITEIN, z. n., m., *des zeekapiteins*, of *van den zeekapitein*; meerv. *zeekapiteinen*, of *zeekapiteins.* Van *zee* en *kapitein.* De benaming van zekeren rang onder de bevelhebbers ter zee, welke aan dien van Kolonel te lande gelijkſtaat: *de ſchout bij nacht met zijne onderhoorige zeekapiteinen.* Verſchilt van *ſcheepskapitein* daarin, dat deze naam den bevelhebber over dit of dat bijzonder ſchip aanduidt: *de ſcheepskapiteinen werden geſeind*, is, de bevelhebbers over de ſchepen der vloot. *Zeg het den ſcheepskapitein*, is, den bevelhebber over uw ſchip.

ZEEKASTEEL, z. n., o., *des zeekasteels*, of *van het zeekasteel;* meerv. *zeekasteelen.* Van *zee* en *kasteel.* Ook *zeeſlot.* Somtijds een zeeburg; maar bij de Dichters ook een groot ſchip: *hij blies het zeekasteel des vijands in de lucht.*

ZEEKAT, z. n., vr., *der*, of *van de zeekat;* meerv. *zeekatten.* Van *zee* en *kat.* Een geſlacht van zeedieren, waartoe de *polijpus* der ouden en de *ſpaanſche zeekat*, of *inktvisch*, behooren: *kleine zeekat*, enz. Daarentegen duidt het verkleinw. *zeekatje* eenen visch van het geſlacht der beenviſſchen aan.

ZEEKATJE, zie *zeekat.*

ZEEKLIT, zie *zeeappel.*

ZEEKNOOP, zie *zeeappel.*

ZEEKOE, z. n., vr., *der*, of *van de zeekoe;* meerv. *zeekoeijen.* Verkleinw. *zeekoetje.* Van *zee* en *koe.* Somtijds een rivierpaard; maar gemeenlijk, en met meer regt, een zoogdier, dat zich in zee ophoudt: *de zeekoe behoort tot het robbengeſlacht.* Bij VONDEL ook *zeerunt.*

ZEEKOGEL, zie *zeeappel.*

ZEEKONING, z. n., m., *des zeekonings*, of *van den zeekoning;* meerv. *zeekoningen.* Van *zee* en *koning.* Anders *zeebarbeel.* Een barbeel, die in zee gevangen wordt, en, volgens KIL., dus heet, omdat hij alle andere zeevisch overtreffen zou. Hoogd. *meerbarbe.*

ZEEKOUS, z. n., vr., *der*, of *van de zeekous;* meerv. *zeekouſen.* Van *zee* en *kous.* Een bijzonder ſlag van zeenetels: *de zeekous behoort evenzeer tot de waterinſekten, als de zeeangelier, en meer andere ſoorten van zeenetelen.*

ZEEKREEFT, z. n., m., *des zeekreefts*, of *van den zeekreeft;* meerv.

meerv. *zeekreeften*. Van *zee* en *kreeft*. In onderscheiding van *rivierkreeft*: *de zeekreeften worden op de kust van Noorwegen gevangen*. HALMA.

ZEEKRIJG, zie *zeeoorlog*.

ZEEKRIJGSRAAD, zie *zeeoorlog*.

ZEEKUST, z. n., vr., *der*, of *van de zeekust*; meerv. *zeekusten*. Van *zee* en *kust*. KIL. *zeekost*, omdat *kust* van het lat. *costa* afstamt; en somtijds ook enkel *kust*, zie dit woord: *langs de zeekust*.

ZEEL, z. n., o., *des zeels*, of *van het zeel*; meerv. *zelen*. Verkleinw. *zeeltje*. Evenveel welke sterke en breedachtige band, waarmede men iets voorttrekt, draagt, vastbindt, enz.: *de muis verlost, knagende 't zeel den leeuw*. HOOFT. *Verheugen zich, datze de handt aen het zeel mogen slaen*. VOND. *Sij lietse dan neder met een seel door de venster*. BIJBELV. *Hieuen si tseel ten selven stonden*. M. STOK. Zamenstell.: *hennipzeel, klokzeel, kruizeel, leizeel, trekzeel, wagenzeel, wiegzeel*, enz.

Zeel, KIL., nederſ. *seel*, hoogd., OTTFRID. *seil*, ULPHIL. *sail*, angelſ. *saela*, *sal*, zweed. *sele*, pool. *sidlo*, HESIJCH σιλλον.

ZEELAND, z. n., o., *des zeelands*, of *van het zeeland*; meerv. *zeelanden*. Van *zee* en *land*. Land, dat aan zee gelegen is; maar in het gewone gebruik, bijzonderlijk, een eiland in Denemarken, en een ander hieromstreeks, of een van de weleer zeven vereenigde Nederlanden: *welk der beide Zeelanden is het beroemdste?* Van hier *Zeelander*, *Zeelandsch*, welke woorden genoegzaam enkel tot het Deensche Zeeland behooren; want nopens menschen, en dingen, die tot ons Zeeland betrekkelijk zijn, bezigen wij veelal *Zeeuw* en *Zeeuwsch*.

ZEELANDER, zie *Zeeland* en *Zeeuw*.

ZEELANDSCH, zie *Zeeland*.

ZEELEEUW, z. n., m., *des zeeleeuws*, of *van den zeeleeuw*; meerv. *zeeleeuwen*. Van *zee* en *leeuw*. Een dier van het robbengeslacht; *de zeeleeuwen van Kamschatka*.

ZEELIEDEN, zie *zeeman*.

ZEELONG, z. n., vr., *der*, of *van de zeelong*; meerv. *zeelongen*. Van *zee* en *long*. Ook *zeevijg*. Een kraakbeenige dierplant, van het geslacht der zeenesten: *de zeelong zweemt naar eene vijg, en wordt in Oostindie gegeten*.

ZEE-

ZEELOOK, zie *zeeajuin.*

ZEELT, z. n., vr., *der*, of *van de zeelt*; meerv. *zeelten.* Verkleinw. *zeeltje.* Een visch van het geslacht der karpers: *men zegt, dat het slijm der zeelten een heelmiddel voor gekwetste snoeken is.*

ZEELUCHT, z. n., vr., *der*, of *van de zeelucht*; meerv. *zeeluchten.* Verkleinw. *zeeluchtje.* Van *zee* en *lucht.* De lucht, die men op zee inademt: *de zeelucht is doorgaans fijner, dan de landlucht. Een zeeluchtje scheppen*, is, een koeltje aan, of op, zee inademen. Voorts beteekent *zeelucht* ook een koude damp, die uit zee opstijgt; in welken zin het woord een meerv. heeft: *de zeeluchten maken het hier ongezond.*

ZEEM, z. n., o., *des zeems*, of *van het zeem*; zonder meerv. Bij Kil. evenveel als *honigzeem*, honig: *daer zij den rijken 't zeem mê om de lippen strijken.* D. Deck. *Met zeem ent suijcker.* Ed. de Dene. Van hier bij Kil. *zeemen*, van zeem, *zeemen*, met zeem bestrijken, en *zeemken*, evenveel als *zeemenkoeckskken.* Zamenstell.: *zeemkoeck*, *zeemhonigh*, *zeemstrijcken*, *zeemstrijcker.*

ZEEM, niet gebruikelijk, dan in *zeemen*, dat als bijv. n. voorkomt in: *zeemen handschoenen*, en *zeemen leder*, bij Kil. De zamenstell.: zijn *zeembereider*, *zeemeleder*, *zeemeleêr*, of *zeemleêr*, *zeemtouwer*, enz. Het woord beteekent eigenlijk evenveel, als het hoogd. *gemse*, fr. *chamois*, eng. *chamoij*, eene wilde geit. Dus is *zeemeleer*, of *zeemleer*, hoogd. *gemsenleder*, fr. *peau de chamois*, eng. *chamoijleather*, en *chamoij*, fr. *chamois*, ital. *camuccio*, eigenlijk evenveel als *kamoes*, of *kamuisleer*, zie *kamoesleer.*

ZEEMAAN, zie *zeester.*

ZEEMAGT, z. n., vr., *der*, of *van de zeemagt*; meerv. *zeemagten.* Van *zee* en *magt.* De gezamenlijke krijgsschepen van een rijk, of eenen staat, met al wat daartoe behoort: *tot uitrusting van eene geduchte zeemagt.* Hoogd. *seemacht*, dat ook eene zeemogendheid aanduidt.

ZEEMAN, z. n., m., *des zeemans*, of *van den zeeman*; als meerv. bezigt men *zeelieden.* Van *zee* en *man.* Een zeebouwer: *een bevaren zeeman.* Van hier *zeemanschap.*

ZEEMANSCHAP, z. n., vr., *der*, of *van de zeemanschap*; zonder meerv. Van *zeeman*, zie *schap*. Ook *zeevolk*. Manschap, die ter zee vaart, en gewoon is te varen: *de Britten pressen alle zeemanschap*.

ZEEMANSCHAP, z. n., o., *des zeemanschaps*, of *van het zeemanschap*; zonder meerv. Van *zeeman*, zie *schap*. De hoedanigheid van zeeman: *hij laat zich op zijn zeemanschap vrij wat voorstaan*. Het beleid van eenen zeeman: *gij moet zeemanschap gebruiken*, toegeven, waar toegegeven worden moet.

ZEEMEERMIN, zie *zeewijf*.

ZEEMELEDER, zie het laatste *zeem*.

ZEEMEN, zie het laatste *zeem*.

ZEEMEN, zie *zeem*, honig.

ZEEMOGENDHEID, z. n., vr., *der*, of *van de zeemogendheid*; meerv. *zeemogendheden*. Van *zee* en *mogendheid*. Elke mogendheid, die aan zee gelegen is, en zich, door middel van eene zeemagt, daarop kan doen gelden: *het Russische rijk werd door Peter I tot eene zeemogendheid gemaakt*. In staatspapieren ook meermalen Engeland en Holland, als mogendheden, die meer ter zee, dan te lande, plagten te vermogen: *Pruissen zonderde zich van de zeemogendheden af*.

ZEEMONSTER, zie *zeegedrogt*.

ZEEMUIS, z. n., vr., *der*, of *van de zeemuis*; meerv. *zeemuizen*. Van *zee* en *muis*. Een bijzonder slag van zeerupsen: *men geeft aan de stekelige zeerups den naam van zeemuis*.

ZEEN, zie *zenuw*.

ZEENAALD, z. n., vr., *der*, of *van de zeenaald*; meerv. *zeenaalden*. Van *zee* en *naald*. Anders *naaldvisch*. Een visschengeslacht, waartoe ook de *zeepaardjes*, en *zeeadders* behooren: *de zeenaalden ontleenen haren naam van hare dunte*.

ZEENARCIS, z. n., vr., *der*, of *van de zeenarcis*; meerv. *zeenarcissen*. Van *zee* en *narcis*. Zeker slag van trosnarcissen, dat anders den naam van *zeekantsche narcis* voert: *de zeenarcis groeit op de spaansche zeekusten*.

ZEENEST, z. n., o., *van het zeenest*; meerv. *zeenesten*. Een kraakbeenig zeedierengeslacht, waartoe de *zeelongen*, of *zeevijgen*, behooren: *de Natuurkenners geven aan de zeenesten den latijnschen naam van* alciionia.

ZEE-

ZEENETEL, z. n., vr., *der*, of *van de zeenetel*; meerv. *zeenetelen* en *zeenetels*. Van *zee* en *netel*. Een slag van waterinsekten, waartoe de *zeeangelier* en *zeekous* behooren, en waarvan men in het geheel vijf soorten telt: *joodsche zeenetel*, enz.

ZEENIMF, zie *zeegod*.

ZEEOFFICIER, z. n., m., *des zeeofficiers*, of *van den zeeofficier*; meerv. *zeeofficieren*. Van *zee* en *officier*. Evenveel welke bevelhebber ter zee: *hoogere en lagere zeeofficieren*.

ZEEOORLOG, z. n., m., *des zeeoorlogs*, of *van den zeeoorlog*; meerv. *zeeoorlogen*. Van *zee* en *oorlog*. Ook *zeekrijg*, oorlog ter zee: *die bloedige zeeoorlog*. Van *zeekrijg* is *zeekrijgsraad*.

ZEEP, z. n., vr., *der*, of *van de zeep*; meerv. *zeepen*, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Een toebereidsel uit eene vettige zelfstandigheid, en een bijtend loogzout, dienstig, om evenveel welke dingen van vuil en vet te zuiveren: *zeep zieden*, of *bereiden*. *Groene zeep mag van geene traan gekookt worden*. *Al wiescht gij u met salpeter, ende naemt u veel zeepe*. Bijbelv. Van hier *zeepen*, enz., *zeeperig*, *zeepig*. Zamenstell.: *zeepaarde*, *zeepappel*, *zeepachtig*, *zeepbak*, *zeepbal*, *zeepboom*, *zeepbrood*, *zeepketel*, *zeepkoker*, *zeepkooper*, *zeepkruid*, *zeepnoot*, *zeeppil*, *zeepsop*; *zeepwater*, *zeepzieder*, enz.

Zeep, nederf. *sepe*, angelf. *sape*, zweed. *sapa*, lat. *sapo*, gr. σαπων, perf. *saboun*, fr. *savon*, span. *xabon*, arab. *cabun*, middeleeuw. lat. *cipum*, vries. *sjippe*, hoogd. *seife*, eng. *sope*, wallis. *sebon*, is eigenlijk hetzelfde woord, als het lat. *sebum*, talk, in het maleisch *sawu*, van waar *sawukaram*, scherp vet, zeep.

ZEEPAARD, z. n., o., *des zeepaards*, of *van het zeepaard*; meerv. *zeepaarden*. Van *zee* en *paard*. Dezen naam geeft men wel eens aan de Walrussen; en het verkleinw. *zeepaardje* bezigt men wegens zeker slag van naaldvisschen, of zeenaalden.

ZEEPÄARDE, z. n., vr., *der*, of *van de zeepäarde*; zonder meerv. Van *zeep* en *aarde*. Anders *vollers aarde* en *volaarde*. Eene vettige aarde, waarvan zich de vollers bedienen: *zeepäarde neemt het vuil van linnen en wollen zeer goed weg*.

ZEEP-

ZEEPACHTIG, bijv. n. en bijw., *zeepachtiger*, *zeepachtigst*. Van *zeep* en *achtig*. Aan zeep gelijkend: *volaarde is vettig en zeepachtig*. *Het ziet er zeepachtig uit*.

ZEEPAPPEL, zie *zeepboom*.

ZEEPBAL, zie *zeepbrood*.

ZEEPBOOM, z. n., m., *des zeepbooms*, of *van den zeepboom*; meerv. *zeepboomen*. Verkleinw. *zeepboompje*. Van *zeep* en *boom*. Een Oost- en Westindifche boom, wiens vruchten den naam van *zeepnoten* dragen; en een Afrikaanfche boom, wiens appelen de plaats van zeep bekleeden kunnen.

ZEEPBROOD, z. n., o., *des zeepbroods*, of *van het zeepbrood*; meerv. *zeepbrooden*. Verkleinw. *zeepbroodje*. Van *zeep* en *brood*. Een vierkant ftuk fpaanfche, of andere, zeep; waarvan men eenen ronden bal eenen *zeepbal* noemt.

ZEEPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zeepte*, *heb gezeept*. Van *zeep*. Bedr., met zeep befmeren: *dat linnen is veel te vet gezeept*. Onz., zeep zieden, koken, of bereiden: *hij heeft veel geld met zeepen gewonnen*. Van hier *zeeper*, een bereider van zeep; anders *zeepkoker*, *zeepzieder*, en *zeeperij*, anders *zeepziederij*.

ZEEPEN, z. n., vr., *der*, of *van de zeepen*; meerv. *zeepennen*. Van *zee* en *pen*. Dezen naam geeft men aan een geflacht van plantdieren, dat uit zeven verfchillende foorten beftaat: *pijlachtige zeepen*, *fprietachtige zeepen*, *dradige zeepen*, enz.

ZEEPER, zie *zeepen*, werkw.

ZEEPERIG, zie *zeepig*.

ZEEPERIJ, zie *zeepen*, werkw.

ZEEPIETERSELIE, z. n., vr., *der*, of *van de zeepieterfelie*; zonder meerv. Van *zee* en *pieterfelie*. Dezen naam en dien van *zeeporfelein*, draagt het *fefuvium* der hedendaagfche kruidkenners: *de zeepieterfelie is een voortbrengfel van Oost- en West-indie*.

ZEEPIG, bijv. n., *zeepiger*, *zeepigst*. Van *zeep*, zie *ig*. Ook *zeeperig*. Met zeep befmeerd: *met hare zeepige handen*.

ZEEPIJNBOOM, zie *zeeheefter*.

ZEEPINKSTERNAKEL, z. n., vr., *der*, of *van de zeepinkfternakel*; meerv. *zeepinkfternakels*. Van *zee* en *pinkfternakel*. Eene foort van ftekelkroon: *de zeepinkfter-*

ſternakel groeit aan den zeekant van Languedoc, en wordt er veel gegeten.

ZEEPKOKER, zie *zeepen*, werkw.

ZEEPKRUID, z. n., o., *des zeepkruids*, of *van het zeepkruid*; meerv. *zeepkruiden*. Van *zeep* en *kruid*. Een plantgewas van acht verſchillende ſoorten: *zeepkruid, met water gewreven, ſchuimt als zeep, en kan hare plaats vervangen.*

ZEEPLAATS, z. n., vr., *der*, of *van de zeeplaats*; meerv. *zeeplaatſen*. Van *zee* en *plaats*. Eene plaats, die aan zee gelegen is: *de zeeplaatſen beſtaan veelal van ſcheepvaart en viſſcherij*. Wegens eene ſtad, die aan zee ligt, bezigt men ook *zeeſtad: Genua, Nizza, Toulon, Marſeille, en meer andere zeeſteden van het Zuiden des rijks.*

ZEEPLANT, zie *zeegewas*.

ZEEPNOOT, zie *zeepboom*.

ZEEPORSELEIN, zie *zeepieterſelie*.

ZEEPPIL, z. n., vr., *der*, of *van de zeeppil*; meerv. *zeeppillen*. Van *zeep* en *pil*. Pillen van Jeruzalemſche, of eenige andere, zeep: *men ſchreef mij dagelijks eenige zeeppillen voor.*

ZEEPZIEDER, zie *zeepen*, werkw.

ZEEPZIEDERIJ, zie *zeepen*, werkw.

ZEER, bijv. n., *zeerder*, *zeerst*. Smartelijk, pijnlijk: *zeere oogen. Wat is uw zeerſte been?* Gekwetst: *die toten und die ſeren.* STRIJCK. *Dies de Grave hadde therte zere.* M. STOK. Schurft: *een zeer hoofd.* In het onzijdig geſlacht, als z. n., pijn, ſmart, en wonde, even als het oudopperd. *ſeer*, nederſ. *ſehr*, zweed. *ſor*: *wroetende in het zeer.* HOOFT. *Gij tast mij juist op mijn zeer.* Overdragtelijk, is, *iemand op zijn zeer tasten*, het gevoel van eenig leed bij hem opwekken. *Iemand zeer doen*, beteekent, hem pijn, ſmart, veroorzaken. *Kwaad zeer* is een beſmettelijke uitſlag, *ſere driven* was oulings rouw drijven; en *ſeer* was ongelegenheid; *ſera* in het middeleeuw. lat. *leed*, *misdrijf*. HUIJGENS bezigt het in 't meervoud: *wij kennen meest de zeeren.* Van hier *zeerig*, *zeerigheid*, *ſeerlick*, KIL. Zamenſtell.: *hartzeer*, *hoofdzeer*, *koningszeer*, enz.

Zeer, oudopperd. *ſere*, nederſ. *ſehr*, vries. *ſeer*.

ZEER, z. n., zie *zeer*, bijv. n.

ZEER, bijw. Grootelijks, ſterk: *gij bedriegt u zeer. Zeer goed, zeer wel. Zeer pijnelijk.* VOND. *Seer gaen, rasch gaen.* KIL. *Niet zeer*, is, in geringe mate: *ik ben er niet zeer mede ingenomen. Te zeer*, en *al te zeer*, is, in eene te groote mate, te ſterk: *gij verheugt u te zeer. Laat het u niet te zeer bedroeven! Zoo zeer*, is, in zulk eene mate, zoo ſterk: *zoo zeer benadeeld. Wat beweeghde u zoo zeer?* VOND. *Niet zoo zeer*, of *zoo zeer geen*, *als wel*, vervangt de plaats van *minder*. *dan*; *het is zoo zeer geene droefheid*, *als wel ſpijt. Zoo zeer niet*, beteekent weinig: *ik ben er nog zoo zeer niet om verlegen. Hoe zeer*, is, in welk eene mate, hoe ſterk: *hoe ſeer is hij verheugt over uw heijl.* BIJBELV. *Hoe zeer ik daarnaar ook verlangde. Hoe zeer*, of *hoezeer*, *mijn vijand woeden moog.* Hier ſchijnt *hoezeer* aan *offchoon* te grenzen; maar het verſchilt er echter evenzeer van, als: *gij moogt mij nog zoo zeer haten* van *ofſchoon gij mij haten moogt. Evenzeer* is in evengelijke mate: *het mishaagt mij evenzeer*, *als u.* Eindelijk gebruikt men ook *gansch zeer*: *ghij waert gantsch ſeer ſchoone.* BIJBELV.; waar men ook *bovenmaten zeer*, en *uittermaten zeer*, aantreft. Van hier *zeerst*, bijv. n., welks onzijdig geſlacht als z. n. gebezigd wordt, in: *op het zeerst*, op de ſterkſte wijze; en in: *om het zeerst*, om elkanderen te overtreffen: *zij beijveren zich om het zeerſte. Om ter ſeerſte loopen.* KIL.

Zeer, hoogd. *ſehr*, ZWABENSPIEG. *ſer*, zweed. *ſära*, ſchijnt verwant aan het angelſ. *ſar*, bij KERO, ISIDOR. enz. *ſaar*, ſnellijk, oogenblikkelijk, terſtond.

ZEEREAAL, zie *zeeappel*.

ZEEREGT, z. n., o., *des zeeregts*, of *van het zeeregt*; zonder meerv. Van *zee* en *regt*. Het regt, waarnaar zeezaken beſliſt worden: *dat ſtrijdt tegen het zeeregt.* Eene vergadering van Kooplieden, die aangeſteld zijn, om over ſcheepsſchaden en andere zeezaken, den koophandel betreffende, te oordeelen en te beſlisſen: *deze zaak is voor het zeeregt gebragt.* Te Amſterdam, een gebouw aan het IJ, waar zeevolk gevangen gehouden, en te regt geſteld, plagt te worden: *de waterſchout hield hem op het zeeregt vast.*

ZEEREIS, zie *zeetogt*.

ZEERIG, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *zeer*, z. n., zie *ig*. Met zeer bezet: *dat zeerig hoofd*. Kil. ook *seerlick*. Oul. beteekende *zeerig* ook droevig, treurig: *een ootmoedich herte, en een zerich aensicht*. Bijb. 1477. Van hier oulings *serigen*, wonden: *de halskraege geseriget*. v. Hass.; en *zeerigheid*, uitslag, zeer, en hartzeer, droefheid: *hadden si alle rouwe groot, en namen den doden met zericheden*. M. Stok.

ZEERIGEN, zie *zeerig*.

ZEERIGHEID, zie *zeerig*.

ZEEROB, z. n., m., *des zeerobs*, of *van den zeerob*; meerv. *zeerobben*. Van *zee* en *rob*. Eigenlijk, een zeedier, van het robbengeslacht; maar voorts noemt men dus evenveel welken zeeman: *een regte zeerob deugt aan den vasten wal niet*.

ZEEROOF, z. n., m., *des zeeroofs*, of *van den zeeroof*; zonder meerv. Van *zee* en *roof*. De daad van ter zee rooven, *het zeerooven: hij leeft van zeeroof. Tuk op zeeroof*. Het gene men ter zee rooft, *zeebuit: den behaalden zeeroof*.

ZEEROOS, zie *zeerui*.

ZEEROOVEN, zie *zeeroof*.

ZEEROOVER, z. n., m., *des zeeroovers*, of *van den zeeroover*; meerv. *zeeroovers*. Van *zee* en *roover*. Anders *zeeschuimer*, *zeevrijbuiter*. Vond. Al wie, tegen het zeeregt aan, ter zee rooft: *die eerlooze zeeroovers*. Van hier *zeerooverij*.

ZEERST, zie *zeer*, bijw.

ZEERUI, z. n., o., *des zeeruis*, of *van het zeerui*; zonder meerv. Van *zee* en *rui*. Een zeegewas, waaraan men den naam van *wier* meermalen geeft, schoon het van het zoogenoemde *zeewier* geheel verschilt; terwijl het anders ook *zeeëik* heet, en, behalve de *zeebloem*, *zeedenne*, en *zeeroos*, en het *zeevlas*, anders *zeegaren*, of *zeehaar*, ten minste nog vijf en vijftig andere soorten bevat: *kraakbeenig zeerui*, *korrelig zeerui*, enz.

ZEERUND, z. n., o., *des zeerunds*, of *van het zeerund*; meerv. *zeerunderen*. Van *zee* en *rund*. Anders *zeekoe*, of wel een verzierd slag van zeedieren, dat bij de oude dichters de runderkudde van Neptunus uitmaakte: *veelerhande zeerunders op het strant in slaep vielen*. Vond.

ZEERUPS, z. n., vr., *der*, of *van de zeerups*; meerv. *zeerupsen*. Van *zee* en *rups*. Een zeedier, dat anders ook *zeeslak* heet, en waartoe de *zeemuizen* behooren: *de ruwe zeerups*, *de geschubde zeerups*, *de gladde zeerups*, enz.

ZEESCH, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Bij KIL. evenveel als *seewsch*, of *seeuwsch*. Tot de zee betrekkelijk. Hedendaags niet gebruikelijk.

ZEESCHEEDE, z. n., vr., *der*, of *van de zeescheede*; meerv. *zeescheeden*. Van *zee* en *scheede*. Een slag van waterdieren, waarvan men zes verschillende soorten telt: *lilachtige zeescheede*, *darmachtige zeescheede*, enz.

ZEESCHIJF, zie *zeeappel*.

ZEESCHIP, z. n., o., *des zeeschips*, of *van het zeeschip*; meerv. *zeeschepen*. Verkleinw. *zeescheepje*. Van *zee* en *schip*. Eigenlijk een schip, dat de zee bebouwt. Voorts is, in de gemeenzame verkeering, *een ongemakkelijk zeeschip*, een mensch, waarmede het ongemakkelijk valt om te gaan. *Een mal zeeschip van een wijf*, is, een mal schepsel. In den dichterlijken stijl zegt men voor *zeeschip*, ook *zeekasteel*.

ZEESCHUIM, z. n., o., *des zeeschuims*, of *van het zeeschuim*; zonder meerv. Van *zee* en *schuim*. Eigenlijk, het schuim der zee: *het zeeschuim met hare borst doorsnijden*. VOND. Voorts ook de vaste deelen der spaansche zeekat; bij KIL. *vischbeen*, in het hoogd. *meerschaum* en *seeschaum*.

ZEESCHUIMER, zie *zeeroover*.

ZEESERPENT, z. n., o., *des zeeserpents*, of *van het zeeserpent*; meerv. *zeeserpenten* Van *zee* en *serpent*. Een visch van het geslacht der alen, die somtijds wel zestig pond weegt: *het zeeserpent is oneetbaar, zoo niet vergiftig*.

ZEESLAG, zie *zeegevecht*.

ZEESLAK, z. n., vr., *der*, of *van de zeeslak*; meerv. *zeeslakken*. Van *zee* en *slak*. Dezen naam geeft men somtijds aan de zeerupsen; maar algemeener aan een bijzonder slag van waterdieren, van vier soorten: *wrattige zeeslak*, *gladde zeeslak*, enz.

ZEESLANG, z. n., vr., *der*, of *van de zeeslang*; meerv. *zeeslangen*. Van *zee* en *slang*. Een visch van het

het geslacht der alen: *de zeeslangen zijn somtijds tien voet lang.*

ZEESNOEK, z. n., m., *des zeesnoeks*, of *van den zeesnoek*; meerv. *zeesnoeken*. Van *zee* en *snoek*. Een visch van het geslacht der baarzen: *de zeesnoek wordt in de Noordzee slechts zelden gevangen.*

ZEESOLDAAT, z. n., m., *des zeesoldaats*, of *van den zeesoldaat*; meerv. *zeesoldaten*. Van *zee* en *soldaat*. Anders *marinier*. Een soldaat, die op een oorlogschip dient: *de Britten houden hunne gepreste matrozen door middel van hunne welbezoldigde zeesoldaten in toom.*

ZEESPOOK, zie *zeeblaas*.

ZEESTAD, zie *zeeplaats*.

ZEESTER, z. n., vr., *der*, of *van de zeester*; meerv. *zeesterren*. Van *zee* en *ster*. Een geslacht van waterdieren, dat zestien verschillende soorten bevat: *de zeezon, en de zeemaan, behooren tot de zeesterren.*

ZEESTOEL, z. n., m., *des zeestoels*, of *van den zeestoel*; meerv. *zeestoelen*. Van *zee* en *stoel*. Een stoel, waarvan men zich op de schepen tot Astronomische waarnemingen bedient: *de zeestoel behoudt, onder alle bewegingen van het schip, eene en dezelfde rigting.*

ZEESTRIJD, zie *zeegevecht*.

ZEESTUK, z. n., o., *des zeestuks*, of *van het zeestuk*; meerv. *zeestukken*. Van *zee* en *stuk*. Een schilderstuk, dat eene zee voorstelt: *ik houd meer van landschappen, dan van zeestukken.*

ZEET, z. n., vr., *der*, of *van de zeet*; meerv. *zeten*. Verkleinw. *zeetje*. Verwant aan *zate*, nederf. *sete*, eng. *seat*; zie *zate*. De daad van zitten: *het is, of gij niet ter zeet komen kunt.* Zitplaats: *dat heeft zijne zeet genomen.* HALMA. *Dat de ziel eenig onbedwonge slip was, aen geen deel des lichaems geboeit, maer van alle bepaelde zeet uitgesloten.* OUD. Een klein kamertje, alleen geschikt om te zitten: *het naaiwerk ligt op de zeet. Wij zaten bij elkanderen op het zeetje.*

ZEETOGT, z. n., m., *des zeetogts*, of *van den zeetogt*; meerv. *zeetogten*. Verkleinw. *zeetogtje*. Van *zee* en *togt*. Ook *zeereis*. Een togt ter zee: *de zeetogten van Cook. Ik had lust tot een klein zeetogtje.*

ZEETON, z. n., vr., *der*, of *van de zeeton*; meerv. *zeetonnen*. Verkleinw. *zeetonnetje*. Van *zee* en *ton*.

Eene ton, die in zee op zandbanken vastgeketend ligt, om dezelve aan te wijzen; en een zeehorentje van dezelfde gestalte, dat tot het geslacht der tollen behoort: *de zeetonnen komen uit Oostindie.*

ZEETOUW, zie *zeeheester.*

ZEEUIL, z. n., m., *des zeeuils*, of *van den zeeuil*; meerv. *zeeuilen.* Van *zee* en *uil.* Een visch van het geslacht der snottolfen: *zeehazen*, *zeeuilen*, *en meer andere visschen van dat slag.*

ZEEUURWERK, z. n., o., *des zeeuurwerks*, of *van het zeeuurwerk*; meerv. *zeeuurwerken.* Van *zee* en *uurwerk.* Een uurwerk, dat door de bewegingen van het schip niet gehinderd wordt: *goede zeeuurwerken zijn zeldzaam.*

ZEEUW, z. n., vr., *der*, of *van de zeeuw*; meerv. *zeeuwen.* KIL. *seeuwe*, ook *seewe* en *sewe*, oulings evenveel als *zee*, bij OTTFRID. *seuue*, ULPHIL. *saiws*: *dat leghet an des sewes cant.* M. STOK. *Bede bi zeewe ende bi lande.* MAERLANT. Van hier *verseeuwt*, (*verzeeuwd*) zeeziek, bij KIL., *overseeuwsch.*

ZEEUW, z. n., m., *des zeeuws*, of *van den zeeuw*; meerv. *zeeuwen.* Verkleinw. *zeeuwtje.* Een bewoner van Zeeland: *de dappere zeeuwen Een zeeuw van geboorte*, *van afkomst.* Ook een zeeuwsche rijksdaalder: *vijf zeeuwen maken dertien Hollandsche guldens.* Dit woordt vindt men bij M. STOKE niet; maar de zeeuwen heeten bij hem steeds *Zeelanders*, of *de van Zeelant.*

ZEEUWSCH, bijv. n. en bijw., zonder vergrootingstrappen. Bij KIL. evenveel, als *zeesch*, van zee, tot de zee betrekkelijk. Bij M. STOK. en nog hedendaags, van Zeeland, tot Zeeland betrekkelijk: *zeeuwsche aardappelen. Tseusche here voer bi neffens Duvelant.* M. STOK. *Ik zeg het u goed rond goed zeeuwsch*, is, ronduit. *Het zeeuwsch*, is de bijzondere tongval der zeeuwen. *Op zijn zeeuwsch*, is, in dien tongval.

ZEEVAARDER, z. n., m., *des zeevaarders*, of *van den zeevaarder*; meerv. *zeevaarders.* Van *zee* en *vaarder*, van *varen.* Ook *zeebouwer.* Al wie gewoonlijk ter zee vaart: *men schreef alle zee- en stroomvaarders op.*

ZEEVAART, z. n., vr., *der*, of *van de zeevaart*; zonder meerv. Van *zee* en *vaart*, van *varen.* Vaart ter zee: *het lof der zeevaert.* VOND. *De zeevaart verstaan*, is, de stuurmanskunst verstaan, en dadelijk in

het

het zeevaren bedreven zijn: *hij verstaat de zeevaart genoegzaam.*

ZEEVADER, z. n., m., *des zeevaders*, of *van den zeevader;* meerv. *zeevaders.* Van *zee* en *vader.* Op de schepen, inzonderheid, op de oorlogschepen, iemand, die over een' ander, het zij jongen matroos, of onderofficier, het opzigt heeft: *hij is mijn zeevader geweest.*

ZEEVAREN, z. n., o., *des zeevarens*, of *van het zeevaren;* zonder meerv. Van *zee* en *varen*, als z. n. gebezigd. Het varen ter zee: *hoe bevalt u het zeevaren?*

ZEEVEDER, zie *zeeheester*

ZEEVER, z. n., vr., *der*, of *van de zeever;* zonder meerv. Verwant aan het hoogd. *geiffer.* Kwijl, speeksel: *hij liet sijnen seever in sijnen baert afloopen.* BIJBELV. Van hier *zeeveren*, kwijlen, van waar *zeeveraar* en *zeevering.* Zamenstell.: *zeeverbaard*, *zeeverboezem*, bij KIL. evenveel, als *zeeverdoek*, *zeevermonden*, bij HUIG., *zeeverwortel*, KIL., *zeeverzaad*, HALMA.

ZEEVERBOEZEM, zie *zeever.*

ZEEVEREN, zie *zeever.*

ZEEVIJG, zie *zealong.*

ZEEVISCH, z. n., m., *van den zeevisch;* meerv. *zeevisschen.* Van *zee* en *visch.* Visch, die in zee gevangen wordt, in tegenoverstelling van *riviervisch.*

ZEEVLAS, zie *zeerui.*

ZEEVOET, z. n., m., *des zeevoets*, of *van den zeevoet;* meerv. *zeevoeten.* Van *zee* en *voet.* Enkel gebruikelijk in: *zeevoeten hebben*, te lande niet zeer voort kunnen.

ZEEVOLK, zie *zeemanschap.*

ZEEVOND, zie *zeedrift.*

ZEEVOOGD, zie *zeegod.*

ZEEVOS, zie *zeeaap.*

ZEEVRIJBUITER, zie *zeeroover.*

ZEEWAAIJER, zie *zeeheester.*

ZEEWAARTS, bijw., van *zee* en *waarts.* Naar zee toe: *zeewaarts gestevend. En voer, als ballingh's lants, zeewaert in.* VOND. Bij M. STOK. *ter zeewaert: so wat hi ter zewaert sochte.*

ZEEWEZEN, z. n., o., *des zeewezens*, of *van het zeewezen;* zonder meerv. Van *zee* en *wezen.* Al wat tot de zeemagt van eenen staat betrekkelijk is: *het zeewezen werd er droevig verwaarloosd.*

ZEEWIER, z. n., o., *des zeewiers*, of *van het zeewier*; meerv. *zeewieren*, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Van *zee* en *wier*. Een gansch ander gewas, dan dat gene, 't welk men ook wel eens *wier*, maar onderscheidenlijker *zeerui*, noemt. Men vindt er drie soorten van, als *gemeen zeewier*, of kort af *wier*, waarvan Wieringen den naam ontleent, *Oceaansch zeewier*, en nog eene soort, welker stoelen, met de daaraan zittende wortels, los geraakt, en door de zee gerold en gewenteld, de zoogenoemde *zeeballen* vormen, die de Middellandsche zee opwerpt.

ZEEWIJF, z. n., o., *des zeewijfs*, of *van het zeewijf*; meerv. *zeewijven*. Verkleinw. *zeewijfje*. Van *zee* en *wijf*. Een verzierd wezen, dat anders *meermin*, en zeer averegts ook wel eens *zeemeermin*, genoemd wordt; zie *meer*.

ZEEWILG, zie *zeeheester*.

ZEEWIND, z. n., m., *des zeewinds*, of *van den zeewind*; meerv. *zeewinden*. Verkleinw. *zeewindje*. Van *zee* en *wind*. Een wind, die uit zee komt: *die zeewind zal ons eerlang regen aanbrengen*.

ZEEWOLF, z. n., m., *des zeewolfs*, of *van den zeewolf*; meerv. *zeewolven*. Van *zee* en *wolf*. Een zeevisch, die somtijds drie ellen lang is, en op een anker bijten kan, dat men het niet alleen hoort, maar ook aan het anker zelf zien kan. Eng. *seawolf*, hoogd. *seewolf*, fr. *loup marin*, ital. *lupasso*, LINN. *anarichas*.

ZEEWOLFSMELK, z. n., vr., *der*, of *van de zeewolfsmelk*; zonder meerv. Van *zee* en *wolfsmelk*. Een bijzonder slag van wolfsmelk: *de zeewolfsmelk groeit aan verscheiden zeekusten van Europa in het wild, en is van daar in de tuinen overgebragt*.

ZEEWULK, z. n., vr., *der*, of *van de zeewulk*; meerv. *zeewulken*. Verkleinw. *zeewulkje*. Van *zee* en *wulk*, dat ook in *Noordsche wulk*, en *strandwulk*, voorkomt. Zeker slag van stekelhorens: *men vindt de zeewulk in onze stroomen*.

ZEEZAAK, z. n., vr., *der*, of *van de zeezaak*; meerv. *zeezaken*. Van *zee* en *zaak*. Eene zaak, die tot de zee betrekkelijk is: *commissaris der zeezaken*.

ZEEZIEK, bijv. n., *zeezieker*, *zeeziekst*. Van *zee* en *ziek*. KIL. ook *verseeuwt*. Door zulk eene walging be-

bevangen, als de beweging der zee bij velen verwekt: *zij was nog zeezieker, dan ik.*

ZEEZIEKTE, z. n., vr., *der*, of *van de zeeziekte*; meerv. *zeeziekten*. De ongesteldheid van iemand, die zeeziek is, en elke krankheid, welke door het zeeleven verwekt wordt: *uitnemend weet hij de scheurbuik, en andere zeeziekten, te behandelen.*

ZEEZON. zie *zeester*.

ZEEZWALUW, z. n., vr., *der*, of *van de zeezwaluw*; meerv. *zeezwaluwen*. Van *zee* en *zwaluw*. Dezen naam geven de zeelieden aan menigerlei vogelen; inzonderheid aan meer dan een slag van meeuwen. Eng. *sea-swallow*, hoogd. *seeschwalme*, *seeschwalbe*, *meerschwalbe*, fr. *hirondelle de mer*.

ZEGACHTIG, bijv. n., *zegachtiger*, *zegachtigst*. Van *zeggen* en *achtig*. Genegen tot zeggen, tot verpraten van een en ander: *was hij wat zegachtiger, hij zou het mij wel gezegd hebben.*

ZEGE, zie *zeeg*.

ZEGE, z. n., vr., *der*, of *van de zege*; zonder meerv. Verkrijging van de bovenhand in een gevecht: *spoedt is de moeder der zege*. HOOFT. *Ophuppelende om de zege*. VOND. *Of dat serini weer gaet met de zege strijcken*. ANTONID. *Gij doet hem in den strijd geen zege meer bekomen*. L. D. S. P. Somtijds ook *triumf*, zie *zegekar*. Oulings mannelijk: *dat her gije daer hadde gehad den seghe*. M. STOK. *So verloren den zege die viande*. MAERLANT. Zamenstell.: *zeeghaftig*, *zegeboog*, *zegebrief*, KIL. — *zegedicht*, *zegegalm*, *zegekar*, *zegekaets*, *zegekrans*, *zegelied*, *zegelof*, *zegeloon*, *zegeoffer*, *zegepraal*, enz. *Zegerijk*, *zegestaatsie*, *zegestandaard*, *zegeteeken*, *zegevaan*, *zegevechter*, *zegevieren*, *zegevuur*, *zegewagen*, *zegezang*, enz.

Zege, ook *zeeg*, hoogd. *sieg*, OTTFRID. *sigu*, NOTK. *signunft*, komt van *zegen*, bij KIL. overwinnen, hoogd. *siegen*, ULPHIL. *sigjan*, angelf. *siga*, zweed. *segra*; en dit schijnt het zelfde woord, als het ijsl. *siga*, vechten, en *zege* schijnt van het ijsl. *sig*, strijd, niet te verschillen, maar oorspronkelijk een gevecht over het algemeen, en vervolgens een gevecht, waarbij men de overwinning behaalt, te hebben aangeduid.

ZEGEKAR, z. n., vr., *der*, of *van de zegekar*; meerv.

 ze-

zegekarren. Van *zege* en *kar.* Anders *triumfkar.* Eene kar, waarop de romeinsche veldheeren na eene behaalde overwinning in zegepraal rondgevoerd werden: *een sneeuwwit vierspan trok des veldheers zegekar.* Daarentegen duiden *zegekoets* en *zegewagen* eenen wagen aan, die ten zelfden einde diende; anders *triumfkoets*, *triumfwagen.* In al deze zamenstellingen beantwoordt *zege* aan *triumf.*

ZEGEKOETS, zie *zegekar.*

ZEGEL, z. n., o., *des zegels*, of *van het zegel*; meerv. *zegels.* Een teeken, dat ter bekrachtiging van iets daarop gedrukt, of daaraan gehangen wordt, of door middel waarvan iets derwijze gesloten wordt, dat een ander het niet ongemerkt kan openen: *verzegelt met seven zegelen.* Bijbelv. *De oostersche vorsten drukken een* of *ander zegel met inkt op hunne besluiten, inplaats van dezelve te onderteekenen. Zijn zegel ergens aan hangen*, of *steken*, is, overdragtelijk, van zijnen kant daaraan kracht bijzetten; *een drift van God inwendig steeckt het zegel aen 't werk.* Vond.; bij wien dit woord elders mannelijk is: *wie dezen zegel breekt*; zoo ook in; *duijsentmael bijnae kust u den zeghel zoet.* C. v. Ghist; en in: *het bundel flitsen gegraveert in hunnen zegel.* Hooft. Ook hier vindt men intusschen elders weder: *het zegel te voorschijn gebracht.* En op deze plaats, en de naastvoorgaande, is *zegel* het werktuig, waarin het voorgemelde teeken gegriffeld is, even als in: *het zegel nat gedoopt in traenen.* Vond. *Gelijck men de segelen graveert.* Bijbelv. Al, wat tot bekrachtiging van iets dient: *het segel mijnes Apostelschaps zijt ghijlieden.* Bijbelv. *Het klein zegel*, of enkel *zegel*, is een merk van het geld, dat men voor papier betaalt, waarop verschillende dingen geschreven moeten worden: *van welk jaar is dat zegel?* Het papier, waarop zulk een merk geslagen is: *draag zorg, om dat zegel niet te verschrijven!* Het geld, dat door het merk wordt aangeduid: *de belasting van het klein zegel.* Van hier *zegelen*, enz. Zamenstell.: *zegelbewaarder*, *zegeldoosje*, *zegelgeld*, *zegelklopper*, *zegellast*, *zegelleem.* Bijbelv. *Zegelmerk*, *zegelpers*, *zegelring*, *zegelsnijder*, *zegelwas*, enz. *staatszegel*, *stadszegel*, enz.

Segel, nederf. *fegel*, eng. *feal*, fp. *fello*, ital. *figillo*, angelf., oudopperd. *figel*, hoogd. *fiegel*, zweed. *figill*, komt van het lat. *figillum*, het verkleinw. van *fignum*, een teeken, merk, enz.

ZEGELBEWAARDER, z. n., m., *des zegelbewaarders*, of *van den zegelbewaarder*; meerv. *zegelbewaarders*. Van *zegel* en *bewaarder*. Ook *groot-zegelbewaarder*, en *kanfelier*. De ftaatsdienaar, die het groote zegel van ftaat onder zijne bewaring heeft: *den zegelbewaarder werd zijn zegel afgenomen.*

ZEGELDOOSJE, z. n., o., *des zegeldoosjes*, of *van het zegeldoosje*; meerv. *zegeldoosjes*. Van *zegel* en *doosje*. Een doosje, waarin het groote zegel, dat men aan eenig gefchrift hangt, gemeenlijk befloten wordt: *een zilveren zegeldoosje.*

ZEGELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zegelde heb gezegeld*. Van *zegel*. Iets door een zegel, dat men daarop drukt, of daar aanhangt, bekrachtigen, of fluiten, verzegelen: *de koopbrief moet nog gezegeld worden.* Een zegel op iets flaan, of drukken: *papier zegelen. Gezegeld papier. Zegel den brief nu maar.* Van hier *zegelaar*, *zegeling*. Zamenftell.: *toezegelen*, *verzegelen*, enz.

ZEGELGELD, z. n., o., *des zegelgelds*, of *van het zegelgeld*; zonder meerv. Van *zegel* en *geld*. Kil. ook *wachsgheld*. Geld, dat men voor de zegeling van een of ander ftuk, voor de verzegeling van deze of gene goederen, of voor het flaan van een zoogenoemd klein zegel op eenig papier door den zegelklopper, betaalt. *Gij moet nu nog het zegelgeld betalen.*

ZEGELKLOPPER, zie *zegelgeld*.

ZEGELRING, z. n., m., *des zegelrings*, of *van den zegelring*; meerv. *zegelringen*. Van *zegel* en *ring*. Een ring, waarop iemands zegel gegraveerd is: *offchoon chonia een zegelrinck ware aan mijne rechterhant.* Bijbelv. Het afdrukfel van het zegel van zulken ring: *dit's Priaems zegelringk.* Vond. Figuurlijk, iets, waarvoor men bijzonder bezorgd is: *ick fal u ftellen als een fegelrinck.* Bijbelv.

ZEGEN, z. n., vr., *der*, of *van de zegen*; meerv. *zegens*, Een bekend vischnet: *wij gingen met de zegen visfchen. Op 't lichten van de feghen, wel feghen*

in

in der daet, die seghen brengt op seghen. Huijghens.
Zamenstell.: *zegenvisscher*, enz.

Zegen Kil. *seghene, saghene, seijne*, fr. *seine*, eng. *sean*, ital. *sagena*, komt van het lat. *sagena*.

ZEGEN, z. n., m., *des zegens*, of *van den zegen*; zonder meerv. Een, naar allen aanschijn, met den christelijken godsdienst, uit het lat. *signum*, een teeken, in de duitsche taal ingevoegd woord. Eigenlijk derhalve, het teeken des kruises, in zoo ver het met de hand gemaakt wordt; en een daarmede gepaard gaand gebed, of wensch, ter bekominge of afweringe van iets; van waar *den morgenzegen, den avondzegen uitspreken;* het welk, in de Roomsche Kerk, van het teeken des kruises vergezeld is; vervolgens de plegtige, met het teeken des kruises verbondene aankondiging der toekomstige genade van God. Van hier *iemand zijnen zegen geven. De stervende vader gaf zijnen kinderen den zegen.* Ook in de kerken, de toewensching der goddelijke genade, onder het maken van het teeken des kruises: *den zegen spreken.* Figuurlijk, het uitwerksel dezes plegtigen zegens; als: vermenigvuldiging van tijdelijk vermogen, het gelukken onzer ondernemingen, enz.: *van Gods zegen hangt alles af.* Daar nu aan het bloote teeken des kruises allerlei bijgeloovige werkingen toegeschreven werden, geraakte hetzelve bij en na de hervorming, onder de Protestanten, in onbruik, schoon het woord zelf, in al de genoemde beteekenissen, gebleven is. *Iemand heil en zegen wenschen. Dat hier het leven en de zegen bestendig blijven.* L. D. S. P. *Plasregens van segen sullender zijn.* Bijbelv. *Met recht verwelckt die zege zonder zegen.* Vond. *Gods zegen* zijn voordeelen, heilgoederen, die men van God ontvangt: *zoo breet breit hij zijn milden zegen staeg uit.* D. Deck. *Een godtlooze ontfangt Godts gaven, maar een rechtvaardige alleen zijnen zegen.* Vollenh. *Wachtend' op uw' zegen.* L. D. S. P. *De segen des Heeren die maeckt rijck.* Bijbelv. *Kinderen zijn een zegen des Heeren. Ten zegen zijn, strekken, stellen,* is tot voordeel: *het zal u tot geenen zegen strekken*, of *gedijen. God stelde hem ten zegen voor alle volken der aarde.* Maar somtijds is *zegen* ook een voorbeeld

beeld van allerlei geluk: *weest een segen.* Bijbelv. *Uw almagt, hem genegen, stelt eeuwig hem ten zegen.* L. D. S. P. Plegtige toewensching van heil: *voor dat de zegen uitgesproken werd. Met den zegen in den mont.* Moon. *Toen zette de Keizer den Koning in zijnen troon, gaf hem zijnen zegen, en vertrok.* Hooft. *Dat weer die zegen zij gezegent met den zegen.* Huijghens. Plegtige aankondiging en toezegging van heil: *om dien segen daermede sijn vader hem gesegent hadde.* Bijbelv. Van hier *zegenen.* Zamenstell.: *zegenrijk, zegenspreking, zegenwensch,* enz. *Morgenzegen,* enz.

Zegen, hoogd., nederf. *segen,* Otfrid. *segene,* dat bij hem ook het kruisteeken aanduidt, 't welk men oulings bij eene toebidding van zegen maakte.

ZEGENAAR, z. n., m., *des segenaars,* of *van den zegenaar;* meerv. *zegenaars,* en *zegenaren.* Van *zegenen.* Al wie zegent, intusschen bijkans niet anders gebruikelijk, dan in de zamenstell.: *alzegenaar, inzegenaar.*

ZEGENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zegende, heb gezegend.* Van *zegen.* Hoogd. *segnen,* Ottfrid. *segenon.* In overeenkomst met het aangevoerde bij *zegen,* is *zegenen* in de roomsche kerk, het teeken des kruisses, met de hand, voor zich maken, van waar nog: *zich kruisen en zegenen.* Voorts wordt *zegenen,* in vele verschillende beteekenissen gebezigd. Met allerlei heil beschenken: *hij wordt in al zijn doen gezegend. Van omhoog gezegend, liefelijk beregend.* L. D. S. P. *Hij segentse, sodatse seer vermenichvuldigen.* Tot heil doen strekken: *al zijn doen wordt gezegend. So sal hij u broot ende u water segenen.* Bijbelv. Met toezegging van heil begunstigen: *man ende wijf schiep hijse, ende segendese.* Bijbelv. *Men hield oulings den zegen van zijnen vader voor eene godspraak, en beefde op het denkbeeld van door hem niet gezegend te worden.* Met toewensching van heil achtervolgen: *zegentze die u vloeken.* Door zulke toewenschingen worden de namen van aanzienlijke personen in de redenen der Oosterlingen eershalve gevolgd. Van hier, dat iemand zegenen bij hen evenveel werd als hem vereeren, roemen, loven: *gezegend zij de*

groote Koning, die ons in 's Heeren naam genaakt. L. D. S. P. *Uwe gunstgenooten sullen u segenen.* Bijbelv.; waar *iemand zegenen* ook evenveel is, als hem vaarwel zeggen, hem alle hulde opzeggen, in: *segent Godt, ende sterft!* en op meer andere plaatsen. Zelfs lasteren, vloeken, waarschijnlijk, omdat ook daartoe weleer het kruisteeken misbruikt werd; eene reeds verouderde beteekenis, welke echter nog in den Statenbijbel voorkomt: *misschien hebben mijne kinderen gesondigt ende Godt in haer herte gezegent. Gij hebt Godt ende den Koningh gezegent.* Voorts is *iets zegenen* aldaar ook, bidden, dat het ten goede gedije: *seghenen de tafel.* Kil. *Hij segent het offer, daerna eten de genoodigde.* Bijbelv. *Het bruiloftsbed zegenen.* Halma; bij wien men ook *eene Kerk zegenen* vindt; doch in dezen zin bezigt men liever *inzegenen.* *Zich zelven zegenen*, is, zich ergens van te goede doen: *ik twijfel niet, of gij hebt u daarvan wel gezegend*; of zich door middel van het teeken des kruisses van een dreigend onheil, zoo als men waant, vrijwaren: *zij kruiste en zegende zich. Seghenen met het teecken des kruijs*, Kil.; en zich zelven heil toewenschen, of toezeggen: *dat hij sich selven segene in sijn herte, seggende: ick sal vrede hebben.* Bijbelv. Het deelw. *gezegend* wordt op velerlei wijze gebruikt: *iemands gezegenden* zijn, die door hem gezegend worden: *sijne gesegende sullen de aerde erflick besitten.* Bijbelv. *Een gezegend land* is een gelukkig. *Een gezegende staat* is zwangerheid. *Gezegende omstandigheden* zijn voorspoedige. *Zich gezegend ergens van voorzien*, is, zich daarvan rijkelijk bedeelen. Ook wel eens als tusschenwerpsel: *wel, gezegend! wat drinkt gij een water!* Van *zegenen* komt voorts *zegenaar*, *zegening.* Zamenstell.: *inzegenen*, enz.

ZEGENING, z. n., vr., *der*, of *van de zegening*; meerv. *zegeningen.* Van *zegenen.* De daad van zegenen: *den gierigaart spreekt hij met zeegning aan.* L. D. S. P. *Bij de zegening van het brood en den wijn. Door zegening van Abrahams kroost.* Het heil, of de voordeelen, die men erlangt, in welken zin het meerv. gebruikelijkst is: *Gods aardsche zegeningen. Ghij komt hem voor met segeningen van het goede.* Bijbelv.

ZEGENRIJK, bijv. n., *zegenrijker*, *zegenrijkst*. Van *zegen* en *rijk*. Rijk in zegen, wel gezegend: *een zegenrijk huwelijk*. Veel zegen aanbrengende: *den zegenrijken vrede*. *Uw zegenrijke schreden langs veld en wei en woud*. L. D. S. P. Van hier *zegenrijkheid*.

ZEGEPRAAL, z. n., vr., *der*, of *van de zegepraal*; meerv. *zegepralen*. Van *zege* en *praal*. Praal met, of uit hoofde van, eene behaalde zege: *in die zegepraal*. VOND. *Met zegepraal te huis komen*. HALMA. In dezen zin gebruikt men ook *zegestaatsie*. Maar: *zegepraal* is voorts ook wel eens de behaalde zege zelve: *zijne ontelbre zegepralen*. Van hier *zegepralen*.

ZEGEPRALEN, onz., w., gelijkvl. *Ik zegepraalde*, *heb gezegepraald*. Van *zegepraal*. Zegepraal, zegestaatsie, houden: *terwijl hij te Rome zegepraalde*. Voorts, even als *zegevieren*, dat eigenlijk het vieren van eene zege aanduidt, eene zege behalen: *hij zegepraalde ook over dien vijand*. Het deelw. *zegepralend* wordt als bijv. n. en bijw. gebezigd: *uwe zegepralende legers*. *Hij keerde ook van daar zegepralend weder*.

ZEGEPRALEND, zie *zegepralen*.

ZEGERIJK, bijv. n. en bijw., *zegerijker*, *zegerijkst*. Van *zege* en *rijk*. Rijk in zege, die vele of groote overwinningen behaald heeft. *Eene zegerijke onderneming*. *Men rust zich toe, om zegerijk te pralen*. VOND. *Zo zult gij zegerijk uw voet eens baden in des vijands bloed, op dat uw honden 't lekken*. L. D. S. P.

ZEGESTAATSIE, zie *zegepraal*.

ZEGEVECHTER, z. n., m., *des zegevechters*, of *van den zegevechter*; meerv. *zegevechters*. Van *zege* en *vechter*. Bij KIL. een overwinnaar; gelijk als *zegevechten*, oulings voor overwinnen, of zegevieren, gebezigd werd.

ZEGEVIEREN, zie *zegepralen*.

ZEGEWAGEN, zie *zegekar*.

ZEGGE, z. n., vr., *der*, of *van de zegge*; meerv. *zeggen*. Bij KIL. poelgras. Van hier de eigennaam van *zegwaard*, en de benaming van *zegbloem*, die het zinnebeeld van de zegwaardsche rederijkers plagt uit te maken.

ZEGGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zeide, heb gezeid*, of *gezegd*. Met woorden te kennen geven: *heb ik het u niet gezegd? Toenze dit zeide, verlietze mij, die vast weende, en nog veel zeggen wou.* VOND. *Wat hebben die mannen geseijt?* BIJBELV. Schriftelijk aanduiden: *als ik gelooven mag, wat die dichter mij zegt.* Op evenveel welke andere wijze aanduiden: *ghij sult mij salven, dien ick u seggen sal.* BIJBELV. *Zo honger mij beving, 'k zou 't u gewis niet zeggen.* L. D. S P. *Wat wilt gij met dat knikken zeggen? Dat wil zeggen*, is, dat beteekent. *Dat wil niet zeggen*, dat beteekent niet. *Dat wil niet veel zeggen*, dat is van weinig beduidenis, van weinig aangelegenheid. *Zes rijksdaalders, wat wil dat zeggen?* is dat van zoo veel aangelegenheid? *Dat is te zeggen*, dat dient, om aan te duiden. *Het is wat te zeggen!* het laat zich bezwaarlijk uiten, uit hoofde van zijne aangelegenheid, en onaangenaamheid: *drie kinderen op eens te verliezen, dat is wat te zeggen! Te zeggen hebben*, is, te bevelen hebben: *hij heeft hier niets te zeggen. Hij seijde tot zijne discipelen, dat een schipken stedes omtrent hem blijven soude, om der scharen wille.* BIJBELV. Bij HALMA is: *hij heeft daar niet te zeggen*, gelijkluidend aan: *hij is daar niet geacht. Iemand iets te zeggen hebben*, is, hem iets willen aanduiden, of verhalen: *wat hebt gij mij te zeggen? Men zegt*, is, men verhaalt; en deze beteekenis, of die van berigten heeft *zeggen* dikwijls: *hij is, zoo als men zegt, wel gegoed. Ik wil u alles zeggen, wat mij overgekomen is. De Koninck segge sijne knechten den droom.* BIJBELV. *Zegh mij, in wat gewest de Koningsbloemen wassen.* VOND. Voorts beantwoordt *zeggen* aan *uiten: hij zeide al, wat er op zijn hart lag. Gij moet alles zoo niet zeggen, wat gij weet.* Aan *denken*, vooral, wanneer er *bij zich zelven*, of *in zijn hart*, bijgevoegd wordt: *wanneer ick segge: mijn bedstede sal mij vertroosten.* BIJBELV. *Ik zeide daaromtrent bij mij zelven. Hij zegt in 't hart: geen onheil zal mij kwellen.* L. D. S. P. *Ergens van zeggen*, is, veelal, daaromtrent denken, oordeelen: *wat zegt gij daar nu van? Wat zou ik er van zeggen? Wat zal ik er veel van zeggen*, is, hoe

zal ik mijne gedachten daarover best uitdrukken. Maar *iets ergens van zeggen*, is, eenig berigt daaromtrent geven: *hij heeft mij niets ter wereld daarvan gezegd. Tot iemand zeggen*, gebruikt men veelal, als men de eigene woorden aanvoert: *doe seifde hij tot mij, verstaet ghij, menschenkint!* Bijbelv. Of men bezigt het enkele *zeggen: toen zeide Anchises, zijn vader: de zielen*, enz. Vond. *Iets ergens op zeggen*, is, het daarop antwoorden, of aanmerken: *wat zegt gij nu daarop? Iets ergens op te zeggen hebben*, is, te bedillen hebben. En deze beteekenis heeft *zeggen* ook in: *wat weet gij op mij te zeggen? Er valt niets op hem te zeggen*, enz. *Laat gij u dat zeggen?* beteekent vaak evenveel als: *laat gij u dat verwijten? Zich iets geene tweemalen laten zeggen*, is, het gezegde ten eerste opvolgen. *Zeggen* staat tegen *spreken* over, in: *veel spreken maar weinig zeggen*, weinig beteekenende redenen voeren; en tegen *doen*, in: *ik houd meer van doen, dan van zeggen*; en in het vriesche spreekw.: *het is met zeggen niet te doen*, er worden meer, dan enkele woorden, gevorderd. *Hij is niet veel van zeggen*, beteekent, hij is niet zegachtig. Poot heeft *zeggen voor iemand*, in den zin van borg blijven: *ga, zeg voor iemant nu; maer denk vrij op betalen.* Van hier *gezeg, gezegde, zage, zeg*, of *zegge*, de daad van zeggen, *zeggen*, z. n., *zegger, zegster*. Zamenstell.: *zegachtig, zegslieden, zegsman, zegsvrouw, zegswijze, zegvaardig*, bij Hooft: *die mij geleert hebt, niet alleen voordachtelijk, maar ook ter ijl zeghvaardig zijn*, enz. *Aanzeggen, afzeggen, gezeggen, goedgelukzeggen*, in deszelfs onbepaalde wijze, *herzeggen, nazeggen, ontzeggen, opzeggen, tegenzeggen, toezeggen, uitzeggen, verzeggen, voortzeggen, waarzeggen, wederzeggen*, enz.

Zeggen, nederf. *seggen*, angelf. *seegan*, wallis. *sijgaen*, ijsl. *seiga*, eng. *saij*, vries. *sei* en *sizze*, hoogd. *sein, sahn* en *sagen*, Isidor. *sagan*, Willeram. *gesagan*, zweed. *säga*, schijnt verwant aan *gateihan*, verkondigen, bij Ulphil. en met dit woord aan het hoogd. *zeigen*, aanwijzen. Hooft heeft van *zeggen* het voortdur. w. *zeggelen* gevormd, in den zin van dikwerf zeggen, voorwenden; 't welk bij Kil. niet voor-

komt: *hij zeggelende, dat men de eere der vrouwen, behoorde te maatighen.* TACIT. heeft *dictitare.*

ZEGGEN, z. n., o., *des zeggens*, of *van het zeggen*; zonder meerv. Eigenlijk de onbepaalde wijze van *zeggen.* De daad van zeggen: *het zeggen van goed geluk.* Een gezegde: *dat is een leelijk zeggen.* Gewijsde, uitspraak, bij KIL. ook *segghe*, en *segghent*: *naar goeder*, of *goede, mannen zeggen. Men soude up de tijt dat segghen uten van den dinghe.* M. STOK. *Naar zijn zeggen* is naar zijn berigt. *Naar het algemeene zeggen*, naar het gene men algemeen deswegens verhaalt. Van hier *zeggenschap*, uitspraak, bij KIL.

ZEGGER, z. n., m., *des zeggers*, of *van den zegger*; meerv. *zeggers*. Van *zeggen*. Al wie zegt: *zegger van goeder geluk.* HALMA. Wegens eene vrouw gebruikt men *zegster*, of *zegsvrouw*, zoo als men *zegsman* met *zegger* verwisselt. Van hier *zeggerschap*, bij KIL. uitspraak, even als *zeggenschap*, van *het zeggen.* Zamenstell.: *goedgelukzegger*, enz.

ZEGSLIEDEN, z. n., wordt als meerv. van *zegsman* en *zegsvrouw* gebezigd, voor de genen, die iets zeggen, verhalen, of berigten: *ik zal u mijne zegslieden opnoemen.* Van het oude *zeg*, *zegge*, en *lieden.*

ZEGSMAN, zie *zegger*, en *zegslieden.*

ZEGSTER, zie *zegger*, en *zegslieden.*

ZEGSVROUW, zie *zegger*, en *zegslieden.*

ZEGSWIJZE, zie *zegwijze.*

ZEGVAARDIG, zie *zeggen.*

ZEGWIJZE, z. n., vr., *der*, of *van de zegwijze*; meerv. *zegwijzen.* Van *zeggen* en *wijze.* Ook *zegswijze.* De wijze, waarop men iets zegt: *zijne zegwijze is beknopt en krachtig.* Eene bijzondere zamenvoeging van eenige woorden: *in die zegswijze komt het woord wederom anders voor.*

ZEIK, z. n., vr., *der*, of *van de zeik*; zonder meerv. KIL. *seijcke*, hoogd. *seiche.* Van *zeiken.* Het water, dat menschen en beesten lozen. Zamenstell.: *kattenzeik*, enz.

ZEIKEN, bedr. en onz. werkw., gelijkvl. *Ik zeikte, heb gezeikt.* KIL. *seijcken*, hoogd. *seichen.* Een klanknabootsend woord, dat het geluid van het geloosde water van menschen en beesten aanduidt. Bedr., eene zekere hoeveelheid van zulk water lozen: *wat heeft*

heeft die kat daar eene plas gezeikt! Onz., het gezegde water lozen: *pas op, dat de kat er niet wederom zeike!* Alles in den laagsten spreektrant. Van hier *gezeik, zeik, zeiker, zeikster.* Zamenstell.: *zeikmiet, zeikpot, zeikteil,* KIL.

ZEIKER, z. n., m.; *des zeikers,* of *van den zeiker;* meerv. *zeikers.* Van *zeiken.* Al wie zeikt, vrouwelijk, *zeikster.* Zamenstell.: *bedzeiker, broekzeiker,* enz.

ZEIKMIER, z. n., vr., *der,* of *van de zeikmier;* meerv. *zeikmieren.* Hoogd. *Seichameise.* Bij KIL. eene roode mier, die bij haren steek een vocht achterlaat, dat men *mierzeik* noemt.

ZEIL, z. n., onz., *des zeils,* of *van het zeil;* meerv. *zeilen.* Verkleinw. *zeiltje.* Een grootere of kleinere lap van zoogenoemd zeildoek, of andere stof, waartoe men zich tot verschillende einden bedient: *er werd een zeil over het paveljoen gespannen. Fijn linnen was u uijtbreijdsel, dat het u tot een zeijl ware.* BIJBELV. *Ik zie den molenaar zijne zeilen oprollen. De zeilen inhalen, innemen. Strijkt de zeilen voor de winden.* VOND. *Hael in den schoot, 't zeil neer.* ANTONID. *Zeil en treil,* alles wat tot een schip behoort: *de schuijt mit seil, mit treil, mit riemen, mit bootshaecken.* BREDEROD. Ook een zeilend schip: *wij zagen ten Zuiden van ons drie zeilen.* HALMA. Op schepen, die meer dan een zeil voeren, draagt het grootste bij uitsluiting den naam van *zeil,* de anderen die van *fok, klijfok, kluiffok, het blinde zeil, het bramzeil,* enz. *Te zeil,* of *onder zeil, gaan, zich onder zeil begeven,* is het zeil, of de zeilen, ophijschen, om heen te varen, en figuurl., in de dagelijksche verkeering, in slaap geraken, zich te slapen leggen: *te elf uren ging ik onder zeil. Weder t'zeil te gaen en de touwen af te kappen.* VOND. *Met de laatste schepen te zeil gaan,* is, bij HALMA, de gelegenheid verwaarloozen, laat te scheep komen. *Ergens op te zeil gaan,* is, bij denzelfden, daarop staat maken. *Zeil maken,* is, zeilen ophalen, zeilen bijzetten. *Meer zeil maken,* meer zeilen bijzetten. *Alle zeilen bijzetten,* is, figuurlijk, alle krachten inspannen. *Een schip met volle zeilen,* is een, dat al zijne zeilen uitgespannen heeft. *Met een opgestreken zeil,* is, figuurlijk, in grammen moede: *zij kwam met een opgestreken zeil op*

mij af. *Onder zeil zijn*, is, met opgehaalde zeilen voortstevenen. *Stijf onder zeil zijn*, is, wel voortzeilen, en, figuurlijk, tegen een klein stootje bestand zijn. *Een nat zeil*, is eigenlijk een, dat men nat gemaakt heeft, opdat het den wind beter vatte: maar oneigenlijk is *met een nat zeil loopen*, dronken langs de straat, of den weg, loopen. *Met de zeilen voor den mast leggen*, is, van een schip, bij gebrek van wind niet vorderen, van een mensch, niet voorspoedig in zijne zaken zijn. *Met liggende zeilen vaart maken*, is, voortroeijen. *Het waait hem in zijn zeiltje*, het gaat hem voor den wind, zoo eigenlijk, als figuurlijk. *Het zeil in top zetten*, of *halen*, is, eigenlijk, de zeilen zoo hoog ophalen, als men kan, figuurlijk, veel uitwendige vertooning maken. *Het zeil*, of *de zeilen*, *reven*; zie *reven*. *Zeil minderen*, een, of meer, zeilen strijken, en met de overige voortzeilen. *De zeilen gorden*, dezelve aan de raas vastbinden. *Weinig zeil voeren*, niet veel, of slechts kleine, zeilen gebruiken. *De zeilen strijken*, is, dezelve neerhalen: *ten waer ick, mijn reis ten einde, het zeil streeck, en den boegh naer lant toe zette*. VOND. Maar somtijds beteekent *de zeilen strijken*, bijzonderlijk de raas, waaraan zij vast zijn, laten zakken, tot vereering van andere schepen, en, figuurlijk, voor iemand onder doen. *De zeilen laten vallen*, is, somtijds dezelve strijken, somtijds dezelve ontgorden, ontrollen. *Een oog in het zeil houden*, is, op zijne hoede zijn en blijven: *oogh in 't zeil te houden, komt altijdt wel te pas*. HOOFT. Eindelijk is: *alle zeilen blank spelen*, bij HALMA, alles wegrooven, wat men op zee ontmoet, en beteekent: *onder een staand zeiltje is het goed roeijen*, als men eenige vaste inkomsten heeft, kan men er ligtelijk iets bij winnen, om wel te bestaan. *'t Geluk blaast in het zeil*, is eene wijs van spreken, om eenen gewenschten voorspoed uittedrukken. Van hier *zeilaadje*, *zeilen*, enz. Zamenstell.: *zeilblok*, *zeilboom*, *zeildoek*, *zeilgaren*, *zeilmakersgaren*, *zeilmaker*, *zeilnaald*, een zeilmakers naald, *zeilspanner*; A. HOFFER. — *zeilspriet*, *zeilstang*, *zeilstrijker*, A. HOFFER. enz. *Bezaanzeil*, *bramzeil*, *gaffelzeil*, *hoofdzeil*, *kruiszeil*, *lijzeil*, *marszeil*, *razeil*, *schooverzeil*, *stagzeil*, *topzeil*, enz.

Zeil,

Zeil, vries. *feil*, eng. *fail*, angelf., nederf., hoogd., zweed. *fegel*, OTTFRID. *fegal*, pool. *zagiel*.

ZEILAADJE, z. n., vr., *der*, of *van de zeilaadje*; zonder meerv. Van *zeil*. De gezamenlijke zeilen van een fchip, met derzelver toebehooren; anders het *zeiltuig*: *men maakt de zeilaadje reeds klaar*.

ZEILBAAR, bijv. n., *zeilbaarder*, *zeilbaarst*. Van *zeilen*, zie *baar*. Waarin men kan zeilen: *feijlbaere zee*. KIL. *Dat rak is voor ons niet zeilbaar*. *Als het flechts zeilbaarder weder worden wil*.

ZEILBOOM, z. n., m., *des zeilbooms*, of *van den zeilboom*; meerv. *zeilboomen*. Van *zeil* en *boom*. Bij KIL., en in het hoogd. oulings ook, de mast; zoo als *zeilftang* bij KIL., en in het hoogd., de ra, en *zeilfpriet*, de fpriet, is.

ZEILEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zeilde*, *ben*, en *heb gezeild*. Met *hebben*, door middel van een zeil van plaats veranderen: *het fchip moet hard gezeild hebben*. In tegenoverftelling van *laveren*, voor den wind af drijven: *wij hebben den ganfchen nacht gezeild*. Het hulpwoord *zijn* bezigt men, als de rigting bepaald wordt: *wij zijn meer achteruit, dan vooruit, gezeild*. *Zij zullen ons voorbij zeilen*. *Aan den grond zeilen*. *Daar*, of *daar*, *heen zeilen*. *Uit zeilen gaan*, is één zeiltogtje doen. Eindelijk bezigt men dit woord ook wel eens bedrijvend: *een fchip in den grond zeilen*. Van hier *gezeil*, *zeilbaar*, *zeiler*, *zeilig*, KIL., *zeiling*, HALMA. Zamenftell.: *zeilkoers*, *zeilree*, *zeilfchip*, *zeilfchuit*, *zeilflak*, *zeilfteen*, *zeiltogt*, *zeilvaardig*, *zeilvaartuig*, *zeilvoerend*, enz. *Afzeilen*, *bezeilen*, *doorzeilen*, *inzeilen*, *nazeilen*, *ontzeilen*, *opzeilen*, *overzeilen*, *tegenzeilen*, *toezeilen*, *uitzeilen*, *verzeilen*, *voortzeilen*, *wegzeilen*, enz.

Zeilen, nederf. *feilen*, vries. *file*, eng. *fail*, angelf. *feglian*, hoogd. *fegeln*, zweed. *fegla*, komt van *zeil*.

ZEILER, z. n., m., *des zeilers*, of *van den zeiler*; meerv. *zeilers*. Van *zeilen*. Hoogd. *fegeler* en *fegler*. Iemand, die zeilt, die het fchip, al zeilende beftuurt: *hij is een goede zeiler*. Een fchip, dat zoo, of zoo, zeilt: *het is de beste zeiler van de vloot*. *Het waren alle flechte zeilers*.

ZEILGAREN, zie *zeil*.

ZEILIG, bijv. n., zonder vergrootingstrappen. Van *zeil*,

zeil, zie *ig*. Zeilvoerend: *seijligh schip*, *seijlende schip*. KIL., bij wien men ook *seijlighe zee* vindt.

ZEILKOERS, z. n., m., *van den zeilkoers*; zonder meerv. Van *zeilen* en *koers*. De rigting van den loop van een zeilend schip: *de passaatwinden maken, dat men er eenen vasten zeilkoers houden kan. Hun verschillende zeilkoers.*

ZEILMAKER, z. n., m., *des zeilmakers*, of *van den zeilmaker*; meerv. *zeilmakers*. Van *zeil* en *maker*. Iemand, die zeilen maakt. Van hier *zeilmakerij*. Zamenstell.: *zeilmakersknecht*, enz.

ZEILNAALD, zie *zeil*.

ZEILREE, zie *zeilvaardig*.

ZEILSLAK, *zeilslek*, z. n., vr., *der*, of *van de zeilslak*; meerv. *zeilslakken*. Van *zeilen* en *slak*. Een schelpdier, welks woning aan een zeilvoerend schip gelijkt; en 't welk daarmede op zee rondzeilt: *de zeilslak of zoogenoemde Nautilus.*

ZEILSPANNER, zie *zeil*.

ZEILSPRIET, zie *zeilboom*.

ZEILSTANG, zie *zeilboom*.

ZEILSTEEN, z. n., m., *des zeilsteens*, of *van den zeilsteen*; meerv. *zeilsteenen*. Van *zeilen* en *steen*. De zoogenoemde magneet: *met eenen zeilsteen gestreken.*

ZEILSTRIJKER, zie *zeil*.

ZEILVAARDIG, bijv. n. en bijw., *zeilvaardiger*, *zeilvaardigst*. Van *zeilen* en *vaardig*. Gereed, om te zeilen: *alle zeilvaardige schepen*. Als bijw., *het schip lag zeilvaardig*; anders *zeilrede*, *zeilree*.

ZEIN, zie *zeissen*.

ZEISSEN, *zein*, z. n., vr., *der*, of *van de zeissen*; meerv. *zeissenen* en *zeissens*. Een werktuig, waarmede men gras, enz. afmaait: *dat niemant de zeissen in de airen sla!* VOND. *De seissen komt te slaen.* D. DECK.; bij wien dit woord elders onzijd. is: *voor 't zeissen van den tijdt*; schoon hij *zein* ook vrouwelijk heeft, in: *want in eens anders eer, of ampt, de zein te slaen, en zou mij niet betamen*; even als VONDEL in: *de speer in eene zein hersmeen. De zeissen in eens anders koren slaan*, is, zich eens anders voordeel aanmatigen, of eens anders werk op zich nemen. Zamenstell.: *zeissensmid*, enz.

Zeissen, KIL. *seijssene*, *seijssen*, *seijn*, *sen*, *seijssel* en

en *seijne*, vries. *seine*, nederſ. *seisze*, *seid*, *sead* en *segud*, ijsl. *sigdur*, OTTFRID. *seche*, angelſ., eng. *sithe*, osnabrug. *sist*, oostenr. *sengse*, hoogd. *sense*, is verwant aan *sikkel*, vries. *sigter*, aan het oudd. *sacks*, een mes, aan het hoogd. *sech*, en het lat. *secare*.

ZEKER, bijv. n. en bijw., *zekerder*, *zekerst*. Zorgeloos, gerust: *tot een stil ende seker volk*. BIJBELV. Veilig: *wie de gene haett, die in de hant klappen, is seker*. BIJBELV.; waar *zeker wonen* meermalen voor *in veiligheid* gebezigd wordt. Zonder mislukking: *het gaat langzaam en zeker. Hij zet zijne voeten zoo zeker neer*. Aan deze beteekenisſen grenst nu wederom die van verzekerd: *ik ben hier niet zeker van mijn leven*, of *mijn leven niet zeker. Daar kunt gij zeker van zijn*. En uit deze beteekenis vloeit die van gewis, vast: *het is nog niet zeker*. Voorts noemt men iets *zeker*, waaromtrent men aanduidt, dat men het bepaaldelijk opgeven kon, zoo men wilde: *een zekere vriend*, of *zeker vriend, heeft mij gezegd*; en eindelijk ook iets, waarvan men ſlechts eene onbepaalde opgave doen kan: *ik hoorde zeker iemand komen, zonder te weten, wie het was. Te groeien, en allengs een' zekren vorm te winnen*. VOND. In de laatſte beteekenisſen beantwoordt *zeker* aan het fr. *certain*. Wijders wordt *zeker*, op zich zelf, voor eene bevestiging genomen, in: *hebt gij het zelf gehoord? Zeker!* Van hier *zeker*, bij KIL. borgtogt, en onderpand, *zekeren*, enz. — *zekerheid*, *zekerlijk*. Zamenſtell.: *onzeker*, *voorzeker*, enz.

Zeker, nederſ. *seker*, zweed. *säker*, vries. *siker*, wallis. *sicer*, hoogd. *sicher*, OTTFRID. *sichor*, KERO *sihhur*, fr. *sur*, eng. *sure*, ſp. *seguro*, ital. *securo*, komt van het lat. *securus*, onbezorgd, uit *se* en *cura* zamengeſteld.

ZEKEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zekerde*, *heb gezekerd*. Van *zeker*. Hoogd. *sichern*, KIL. *sekeren*. In zekerheid brengen; en oulings, bijzonderlijk, verloven: *ghesekerde maeght*. KIL. *De hem ghesekert was te voren*. M. STOK. Van hier *sekeraer*, *sekeringhe*, KIL. Zamenſtell.: *verzekeren*, enz.

ZEKERHEID, z. n., vr., *der*, of *van de zekerheid*; zonder meerv. Van *zeker*, zie *heid*. Hoogd. *sicherheit*, OTTFRID. *sihurheit*, nederſ. *sekerhed*. De toeſtand

ſtand van iets, dat zeker is, en dus vooreerst veiligheid: *het ſchip is thans in zekerheid. Tegen het volck, dat ruste heeft, dat in ſekerheijt woont.* Bijbelv. *Gij kunt m'in zekerheid doen leeven.* L. D. S. P. Gewisheid: *ik heb er geene genoegzame zekerheid van. Uit hoofde van de zekerheid zijner komst.* Waarborg, onderpand, bij Kil. ook *zeker: hoe kunt gij meer zekerheid voor uw geld verlangen? Zekerheidshalve.*

ZELDEN, bijw., het tegenoverſtaande van *dikwijls: hij lacht zelden. Het gebeurt zelden.* De vergrootende trap *zeldener* komt bij Vond. en anderen voor. Bij Kil. is het ook een bijv. n. waarvoor wij thands alleen *zeldzaam* bezigen. Van hier bij Kil. ook *zeldenheid.*

Zelden, nederſ. *ſelden*, angelſ. *ſeldan*, eng. *ſeldom*, zweed. *ſällan*, hoogd. *ſelten*, komt evenzeer van het angelſ. *ſeld*, als *zeldzaam*, en bij Ulphil. *ſildalik*, wonderbaar, *ſildaliken*, bewonderen.

ZELDZAAM, bijv. n. en bijw., *zeldzamer*, *zeldzaamst.* Al wat niet dikwijls voorvalt, voorkomt, enz.: *een zeldzaam boek. Zijne bezoeken zijn zeldzaam.* Vreemd, wonderbaar: *welk een zeldzaam mensch! Dat zeldzame luchtverſchijnſel trok aller oogen naar zich. Allerzeldzaamst gedroeg hij zich aldaar.* Van hier *zeldzaamheid.*

Zeldzaam, hoogd. *ſeltſam*, *ſeltſen*, nederſ. *ſeldſen*, Ottfrid. *ſeltſan*, Strijk. *ſalltzeim*, zweed. *ſällſam*, komt van *zaam*, en hetzelfde *ſeld*, als *zelden.*

ZELF, *zelve*, bijv. n., 't welk bij eigennamen van perſonen, perſoonlijke voornaamwoorden en eenige zelfſtandige naamwoorden geplaatst wordt, om de medewerking van iederen anderen perſoon uit te ſluiten, of om de perſoonlijkheid nog nader te bepalen. Ook ſchikt het zich naar het geſlacht der woorden, waartoe het behoort: *ik zelf heb het gezegd. Zij zelve ſprak daarvan. Willem zelf is gekomen*, ook *willem is zelf gekomen. Jozina zelve had het gehoord*, ook *Jozina had het zelve gehoord. Hij is het zelf. Zij is het zelve. Zelf moet hij komen*, in eigen perſoon. *Ik bedroog mij zelven. Zij ſprak van zich zelve. Zie daar de onſchuld zelve! Zij is de vriendelijkheid zelve. Zij viel van zich zelve*, zeeg in onmagt. *Wij zelven hebben het gehoord. Zij verhaalden het van zich zelven*, enz. — *Die zaak*

is,

is, op zich zelve niet kwaad. Het spreekt van zelf. Het zal van zelf wel gebeuren. Zamenstell.: *dezelve, dezelfde;* zie deze woorden. Nog andere zamenstellingen van *zelf* vindt men bij HOOFT, VOND. en anderen, als: *zelfwassen, zelfmaakte*, enz.

ZELFBEDROG, z. n., o., *des zelfbedrogs*, of *van het zelfbedrog;* zonder meerv. Van *zelf* en *bedrog*. Eigenlijk een bedrog, 't welk men aan zich zelven pleegt; doch figuurlijk, een verkeerd oordeel over zich zelven, zijne voorregten, verdiensten, enz.: *het hatelijk zelfbedrog.*

ZELFBEHAGEN, z. n., o., *des zelfbehagens*, of *van het zelfbehagen;* zonder meerv. Van *zelf* en *behagen*. Een onordelijk behagen, 't welk men in zich zelven en zijne eigene voorregten heeft: *'t misleidend zelfbehagen.*

ZELFBEHEERSCHING, z. n., vr., *der*, of *van de zelfbeheersching;* zonder meerv. Van *zelf* en *beheersching*. Beheersching van zich zelven: *door wijze zelfbeheersching.*

ZELFBEHOUD, z. n., o., *des zelfbehouds*, of *van het zelfbehoud;* zonder meerv. Van *zelf* en *behoud*. De behouding van, of zorg voor ons eigen leven, en al datgeen, wat onze natuur volmaken kan, bijzonderlijk als een zedelijke pligt beschouwd: *de zucht naar zelfbehoud keert alle levensgevaar af. Op zelfbehoud bedacht zijn.*

ZELFBEOORDEELING, z. n., vr., *der*, of *van de zelfbeoordeeling;* zonder meerv. Van *zelf* en *beoordeeling*. Beoordeeling van zich zelven: *wanneer onze zelfbeoordeeling op waarheid gegrond is.*

ZELFBEPROEVING, z. n., vr., *der*, of *van de zelfbeproeving;* meerv. *zelfbeproevingen*. Van *zelf* en *beproeving*. De beproeving van zich zelven: *aanhoudende zelfbeproeving is de naaste weg, om zich zelven te leeren kennen.*

ZELFBEVLEKKING, z. n., vr., *der*, of *van de zelfbevlekking;* zonder meerv. Van *zelf* en *bevlekking*. Die soort van onkuischheid, welke men aan zijn eigen ligchaam oefent: *de zelfbevlekking is eene bron van ontelbare kwalen.* Anders *onanie.*

ZELFBEWUST, b. n., zonder trappen van vergrooting.

ting. Van *zelf* en *bewust*. Bewust van zich zelven: *hij sprak, nog zelfbewust*. Van hier *zelfbewustheid*.

ZELFEGGE, zie *zelfkant*.

ZELFEINDE, zie *zelfkant*.

ZELFGEVOEL, z. n., onz., *des zelfgevoels*, of *van het zelfgevoel*; zonder meerv. Van *zelf* en *gevoel*. Het gevoel, de levendige kennis van zijnen eigenen, inzonderheid zedelijken, toestand: *zijne uitspraak rustte op een' onbedriegelijk zelfgevoel*.

ZELFHAAT, z. n., m., *des zelfhaats*, of *van den zelfhaat*; zonder meerv. Van *zelf* en *haat*. Het haten van zich zelven: *door zelfhaat gedreven*.

ZELFHEID, z. n., vr., *der*, of *van de zelfheid*; zonder meerv. Van *zelf* en *heid*. Een door eenige geheimzinnige schrijveren gebezigd woord, om het afgetrokkene van *zelf*, insgelijks den eigen persoon, aan te duiden: *de vernietiging van den mensch en van zijne zelfheid*, de onderdrukking der heerschende eigenliefde, der eigenzinnigheid en eigenwilligheid.

ZELFKANT, z. n., m., *des zelfkants*, of *van den zelfkant*; meerv. *zelfkanten*. De buitenste kant van laken, linnen enz.: *de zelfkanten worden niet gezoomd*. Anders *zelfegge*, *zelfeinde*.

ZELFKLINKER, z. n., m., *des zelfklinkers*, of *van den zelfklinker*; meerv. *zelfklinkers*. Van *zelf* en *klinker*. In de spraakkunst, eene letter, welke, zonder hulp eener andere letter, en op zich zelve, klinkt. Anders *klinker*, *vokaal*.

ZELFLIEFDE, z. n., vr., *der*, of *van de zelfliefde*; zonder meerv. Van *zelf* en *liefde*. De liefde voor zich zelven — de hebbelijkheid van zich zelven allerlei voorregten waardig te achten, en zijn eigen voordeel te behartigen. En, daar deze liefde zoo wel geoorloofd en pligtmatig, als ongeoorloofd en overdreven kan zijn, zoo is er ook eene *geoorloofde* en *ongeoorloofde zelfliefde*; welke laatste ook *eigenliefde* genoemd wordt.

ZELFMOORD, z. n., m., *des zelfmoords*, of *van den zelfmoord*; meerv. *zelfmoorden*. Van *zelf* en *moord*. De dooding van zich zelven. In de gewone beteekenis, een opzettelijke moord, welken men aan zich zelven begaat: *zich aan zelfmoord schuldig maken*. Van hier *zelfmoordenaar*, *zelfmoorder*, *zelfmoordenares*, iemand, die eenen zelfmoord begaat.

ZELF-

ZELFMOORDENAAR, *zelfmoorder*, zie *zelfmoord*.

ZELFS, bijw., beteekenende *ook*. Het onderscheid tusschen het voorgaande *zelf* en dit *zelfs* is uit het volgende voorbeeld kennelijk: *ik zelf heb hem gezien; ja, ik heb zelfs met hem gesproken*.

ZELFSTANDIG, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *zelf* en *standig*, van *staan*. Eigenlijk, dat van zich zelf en uit eigene kracht bestaat — dat den grond zijns bestaans in zich zelf heeft; in welken zin God alleen gezegd kan worden *zelfstandig* te zijn. In de spraakkunst is *zelfstandig* dat geen, 't welk werkelijk eene zelfstandigheid, of het wezen eener zaak aanduidt: *zelfstandige naamwoorden zijn man, huis, stoel* enz. Ook dat geen, 't welk alleen als zelfstandig aangemerkt wordt: *tot de zelfstandige naamwoorden behooren ook: waarheid, deugd, liefde, vriendschap*, enz. Van hier *zelfstandigheid*, *zelfstandiglijk*.

ZELFSTRIJD, z. n., m., *des zelfstrijds*, of *van den zelfstrijd*; zonder meerv. Van *zelf* en *strijd*. Strijd in, en met zich zelven: *Jozefs zelfstrijd*.

ZELFVERHEFFING, z. n., vr., *der*, of *van de zelfverheffing*; zonder meerv. Van *zelf* en *verheffing*. De ongegronde verheffing van zich zelven boven anderen: *door waan en ijdele zelfverheffing*.

ZELFVERLOOCHENING, z. n., vr., *der*, of *van de zelfverloochening*; zonder meerv. Van *zelf* en *verloochening*. De verloochening van zich zelven; de verzaking van tegenwoordig genot, om een grooter en wezenlijker te behouden.

ZELFVERTROUWEN, z. n., onz., *des zelfvertrouwens*, of *van het zelfvertrouwen*; zonder meerv. Van *zelf* en *vertrouwen*. Het vertrouwen op zich zelven.

ZELK, z. n., vr., *der*, of *van de zelk*; meerv. *zelken*. Hooft beschrijft dit woord: *de anderen nemen voorts de zelk in, een duin van as en vuilnis, zoo hoog opgehoopt*, enz.

ZELLING, z. n., vr., *der*, of *van de zelling*; meerv. *zellingen*. In de scheepvaart, de plaats in den grond, waar een schip, of anker, vast gezeten heeft. En in de steenbakkerijen aan den hollandschen ijssel, beteekent het eene verlamde plaats, of inham der rivier, welke aan de kanten met riet begroeid, in hare ruimte, de aarde,

de, d. i. het slijk en bezinksel, of de kleistof vervat, waarvan de steenen gevormd worden.

ZELSCHAP, z. n., onz., voorheen in gebruik geweest voor *gezelschap*: *buiten zelschap zoekt uw dagen af te leven*. BROEKH. *Doen kreeg ik 't zelschap van twee knapen*. FOCQUENBR.

ZEMEL, z. n., vr., *der*, of *van de zemel*; meerv. *zemelen*; welk meervoud meest alleen gebruikt wordt. De klein gemalen, en door middel des buils, van het meel afgezonderde bast van tarwe of rogge: *in dat brood zijn zemelen gebakken*. Van hier *zemelachtig*, *zemelig*. Zamenstell.: *roggezemelen*, *tarwezemelen*; — *zemelknoopen*, enz.

ZEMELKNOOPEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zemelknoopte*, *heb gezemelknoopt*. Van *zemel* en *knoopen*. Eigenlijk, zemelen aan elkander knoopen, hetwelk bijna onmogelijk is, ten minste wanneer men het ondernam, zeer moeijelijk, en een werk van tragen voortgang zou wezen; van hier figuurlijk, zoo veel als onnuttig, treuzelwerk verrigten, muggenziften, haarkloven, over niets waardige dingen lang en laf spreken: *hij is weer verschrikkelijk aan 't zemelknoopen*. *Ik kan dat zemelknoopen niet verdragen*. Van hier *zemelknooper*, iemand, die zoo doet; een waauw uitpluizende fijmelaar: *hier heeft geen neuswijs zot, geen zemelknooper tegen*. J. DE DECK.

ZEMELKNOOPER, *zemelknoopster*, zie *zemelknoopen*.

ZENDBODE, anders *gezant*, zie dit woord.

ZENDBRIEF, z. n., m., *des zendbriefs*, of *van den zendbrief*; meerv. *zendbrieven*. Van *zenden* en *brief*. Eigenlijk, iedere brief, welke aan iemand geschreven en gezonden wordt; in onderscheiding van *brief*, in zoo ver weleer hier door iedere oorkonde aangeduid werd. *De zendbrieven der Apostelen*.

ZENDELING, z. n., m. en vr., *des zendelings*, of *van den zendeling*, — *der*, of *van de zendeling*; meerv. *zendelingen*. Van *zenden*, zie *ling*. Iemand, die gezonden wordt, om het een of ander te verrigten: *wanneer er iets gewigtigs ondernomen moet worden, heeft hij altoos zijne zendelingen gereed*. Afgezondene naar de Heidenen, om onder dezelven de christelijke leer te verbreiden; *hij is onder de zendelingen aangenomen*. *Onlangs zijn weer verscheidene zendelingen naar de Heiden-*

ten-

sentotten vertrokken. Wanneer de zendelingen geschikt waren en in last hadden, om de heidenen eerst in gewone menschelijke zaken te onderrigten, zou het hun gemakkelijker vallen en beter gelukken, dezelven tot Christenen te vormen. Zamenstell.: *zendelingsgenootschap*, enz.

ZENDEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik zond, heb gezonden.* Heenschikken, toeschikken: *koopwaren van de eene naar de andere plaats zenden. Iemand eenen brief, eenen bode, een geschenk, zenden. Den knecht naar huis zenden*, ook uit zijnen dienst zetten. In de Godgeleerdheid is *zenden* ook zoo veel als van de noodige volmagt voorzien. Van hier *zender, zending* — *de zending van Jezus, der Apostelen.* Zamenstell.: *afzenden, nazenden, opzenden, toezenden, verzenden, wegzenden*, enz.

Zenden, hoogd. *senden*, KERO, OTTFRID. *sentan*, ULPHIL. *sandjan* en *satjan*, eng. *to send*, zweed. *sända*, lett. *sinetu.* WACHT. brengt dit woord tot het oude *sinan*, gaan, 't welk nog bij OTTFRID. voorkomt; zoo dat *zenden* eigenlijk doen gaan zoude beteekenen.

ZENEBLAD, z. n., onz., *des zeneblads*, of *van het zeneblad*; meerv. *zenebladen.* Het blad van den *zeneboom*, bij KIL. *sineboom*, hoogd. *senesbaum*, die in Egypte wast, maar ook in Italië en Frankrijk gekweekt wordt, en eene buikzuiverende kracht heeft; meest in het meerv. gebruikelijk: *manna, tamarinde en zenebladen.* Bij LINN. *cassia senna*; van het ital. *sena*, lat. *senna.*

ZENGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zengde, heb gezengd.* De harige, of haar gelijkende deelen van iets afbranden, schroeijen: *geplukte eendvogels zengen. Een hoen zengen. Zijn haar aan de kaars zengen. Ik heb mijn' rok gezengd. De hoedenmakers zengen de hoeden*, wanneer zij, door middel van brandend stroo, of iets anders, denzelven de langste haren benemen. Figuurl.: *de gezengde luchtstreek.* Van hier *zenging.* Zamenstell.: *afzengen, verzengen*, enz.

Zengen, hoogd. *sengen*, schijnt het geluid na te bootsen, 't welk het vuur in dergelijke harige dingen veroorzaakt. Men bezigt daarvoor ook *schroeijen.* Men geve hierbij acht op de overeenkomst van *schroeijen* met

schrei-

schreijen, van *zengen* met *zingen*; louter bewijzen, dat aan elkander gelijkende woorden dikwerf zeer onderscheidene dingen aanduiden, wanneer slechts eenige gelijkheid in het geluid dezer dingen plaats heeft.

ZENNIP, verouderd z. n., m., bij KIL. *sennep*, hoogd. *senf*, lat. *sinapi*, beteekenende *mosterdzaad*.

ZENUW, z. n., vr., *der*, of *van de zenuw*; meerv. *zenuwen*. Verkleinw. *zenuwtje*. In het gemeene leven worden alle banden, welke, in de dierlijke ligchamen, tot verbinding der beenderen, of tot spanning, buiging en uitrekking der ledematen dienen, *zenuwen* genoemd; anders ook *pezen*. Zie *pees*. *Zij heeft het op de zenuwen. Dit vleesch is vol zenuwen. Trekking der zenuwen.* Figuurl., de sterkte, het voornaamste, de steun: *de koophandel, de zenuw van den staat!* Van hier *zenuwachtig*, *zenuwig*, vol zenuwen: *zenuwachtig vleesch*. Zamenstell.: *zenuwader*, *zenuwknoop*, *zenuwkoorts*, *zenuwloos*, *zenuwrijk*, *zenuwwater*, *zenuwziekte*, enz. Voor *zenuw* zegt men ook *zeen*.

ZENUWACHTIG, *zenuwig*, zie *zenuw*.

ZERK, *zark*, z. n., vr., *der*, of *van de zerk*; meerv. *zerken*. Verkleinw. *zerkje*. Oul. eene grafstede, ook eene houten of steenen doodkist, even als het hoogd. *sarg*: *een scoen sarck, of kiste*. J. v. D. BERK. Een vierkante, langwerpige grafsteen: *er staat op zijne zerk geschreven: hier ligt* enz. *De zerken ligten*. — VOND. bezigt het mannel.: *t'overdekken met eenen zerk*. Alle groote vierkante steenen voor stoepen en gangen: *er is eene van de zerken in mijne stoep geborsten. De tempel opgericht van t'saem gevoeghde serckèn*. F. VAN DORP. Zamenstell.: *zerkenligter*.

ZERP, bijv. n. en bijw., *zerper*, *zerpst*. Zuurachtig, wrang: *gedroogde pruimen hebben eenen eenigzins zerpen smaak. Daer is soet en daer is serp*. WESTERB. *Serpe druiven*. KIL. Van hier *zerpheid*. Zamenstell.: *zerpzoet*. Het is verwant aan het hoogd. *herbe*, lat. *acerbus* en ons *zuur*.

ZES, een hoofdgetal, 't welk tusschen vijf en zeven staat, en, bij een zelfstandig naamwoord geplaatst, onveranderd blijft: *zes dukaten. Voor zes weken. Na zes en vijftig jaren. Om dat de Goon bij zes gezusters lagen*. HOOGVL. Is echter het zelfstandig naamwoord weggelaten, dan verandert het in *zessen*: *ik kan voor*

zes-

zessen (voor zes uren) *niet komen. Een wagen van zessen. Een paard, dat van zessen* (pooten en oogen) *klaar is* (*pedibus atque oculis integer*). Figuurl. is *van zessen klaar zijn*, in alle deelen gereed zijn. Ook wordt het als zelfstandig gebezigd, in het vrouwelijke geslacht: *de zes van klaveren*, in het kaartspel; *twee zessen gooijen*, met de dobbelsteenen. *Wij waren met ons zessen*. Van hier *zesde*, *zesderhande*, *zesderlei*, *zestien*, *zestig* enz. Zamenstell.: *zesdraadsch*, dat uit zes draden is zamengesteld, *zeshoek*, *zeshonderdste*, *zesjarig*, *zeskant*, *zesthalf*, enz.

ZESDAAGSCH, bijv. n., van *zes* en *daagsch*, van *dag*. In overeenstemming met *vijfdaagsch*, *vierdaagsch* enz., dat zes dagen duurt: *eene zesdaagsche gevangenis*. Ook *zesdagig*; doch meest in de beteekenis van zes dagen oud. Zie *vijfwekig*.

ZESDAGIG, zie *zesdaagsch* en *zesjarig*.

ZESDE, bijv. n., van het telwoord *zes*. *De zesde maand. Het gaat thands in het zesde jaar. Onder de regering van Karel den zesden*. Insgelijks met weglating van het zelfst. naamwoord: *ten zesde. Op den zesden* (dag) *dier maand*. Ook wordt het als zelfstandig gebezigd, voor het zesde gedeelte: *gij kunt niet meer, dan een zesde krijgen. Het eene zesde* (gedeelte) *was voor hem, het andere voor mij*. In het meerv. *zesden*: *hij ontving vijf zesden* (zesde gedeelten). In het kaartspel, zes op elkander volgende kaarten, in het vrouwelijke geslacht: *ik heb eene zesde. Eene zesde van het aas*.

Zesde, in den STATENBIJBEL ook *zeste*, hoogd. *sechste*, reeds bij KERO *sehsto*, *sehtu*, angelf. *sexta*, *sixte*, lat. *sextus*, fr. *sixième*.

ZESDERHANDE, zie *allerlei*.

ZESDERLEI, zie *allerlei*.

ZESDRAADSCH, zie *zes*.

ZESDUIZENDSTE, zie *zeshonderdste*.

ZESHOEK, z. n., m., *des zeshoeks*, of *van den zeshoek*; meerv. *zeshoeken*. Van *zes* en *hoek*. Al wat zes hoeken heeft: *het gebouw is eigenlijk een zeshoek. De vesting bestaat in eenen regelmatigen zeshoek*. Van hier *zeshoekig*, bijv. n.

ZESHOEKIG, zie *zeshoek*.

ZESHONDERDSTE, bijv. n., zonder vergrooting. Van *zes* en *honderdste*, van *honderd*; derhalve afgeleid

van

van het hoofdgetal *zes honderd*, door middel van den uitgang *ſte*. *Na zes honderd jaren moest het gebeuren; en eindelijk kwam het zeshonderdſte jaar*. Zoo ook *zesduizendſte*.

ZESJARIG, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *zes* en *jarig*, van *jaar*. Dat zes jaren oud is: *een zesjarig paard*. Ook dat zes jaren duurt: *mijn zesjarig verblijf in die ſtad*. Zoo ook *zesmaandig*, *zeswekig*. Zie *vijfwekig*.

ZESKANT, zie *zeskantig*.

ZESKANTIG, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *zes* en *kantig*, van *kant*. Dat zes kanten heeft: *rondom den tuin waren verſcheidene zeskantige bloemperken*. Ook bij zamentrekking *zeskant*: *een zeskante toren*.

ZESMAAL, bijw., van *zes* en *maal*. Zes verſchillende reizen: *ik ben er zesmaal geweest*. Sommigen ſchrijven het afgeſcheiden: *zes maal*. Van hier *zesmalig*.

ZESMAANDIG, zie *zesjarig*.

ZESPONDER, z. n., m., *des zesponders*, of *van den zesponder*; meerv. *zesponders*. Van *zes* en *ponder*, van *pond*. Iets, dat zes pond weegt, zoo als een brood van zes pond, enz.: *wat kost thands een zesponder?* Een kogel van zes pond: *hij ſchoot alleen zesponders*.

ZESREGELIG, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *zes* en *regelig*, van *regel*. Dat uit zes regelen beſtaat: *een zesregelig vers*.

ZESTAL, z. n., o., *des zestals*, of *van het zestal*; meerv. *zestallen*. Van *zes* en *tal*, getal. Het getal van zes: *een zestal maken, om er drie uit te kiezen*.

ZESTHALF, bijvoegelijk telwoord, van *zes* en *half*, beteekenende vijf en een half, of de zesde half: *zesthalve ſtuiver*. *Ik heb het in zesthalf uur gegaan*. Van hier het zelfſtandig naamw. *zesthalf*, eene bekende munt van vijf en een' halven ſtuiver: *een zak zesthalven*.

ZESTHALF, z. n., zie *zesthalf*, bijv. telw.

ZESTIEN, telwoord, dat tusſchen *vijftien* en *zeventien* ſtaat — van *zes* en *tien*. Het wordt op zich zelf gebruikt, of bij zelfſtandige naamwoorden gevoegd, met en zonder lidwoord, en blijft onverbogen: *zestien duiten*. *Tweemaal acht is zestien*. *Zij heeft zestien kinderen*. Men zegt evenwel ook: *wij waren met ons zestienen*. *Iets in zestienen verdeelen*. In dit geval wordt het

het gerekend op zich zelf te staan; en in: *neem er die zestien nog bij*. Van hier het z. n., o., *zestientje*, zeker loterijbriefje: *acht zestientjes maken een half lot*. *Zestiende*, enz. Zamenstell.: *zestiendaagsch*, *zestienjarig*, *zestienmaandig*, enz.

ZESTIENDAAGSCH, zie *zestien*.

ZESTIENDE, bijv. n., van het telwoord *zestien*. *Zij gaat in haar zestiende jaar*. *Lodewijk de zestiende*. En met weglating van het zelfst. naamw.: *op den zestienden der vorige maand*. *Het is van daag de zestiende*. Ook als zelfst. naamw.; voor een zestiende gedeelte: *hij ontving een zestiende van de nalatenschap*. In de loterij, en in de toonkunst: *twee zestienden maken een achtste*. Voor *eene zesde*, in het kaartspel, zegt men ook *eene zestiende*: *eene zestiende van den Heer*.

ZESTIENDERHANDE, zie *allerlei*.

ZESTIENDERLEI, zie *allerlei*.

ZESTIENJARIG, zie *zesjarig*.

ZESTIENMAAL, als *zesmaal*; zie dit woord.

ZESTIENMAANDIG, zie *zesjarig*.

ZESTIENTAL, zie *zestal*.

ZESTIG, een telwoord, tot de hoofdgetallen behoorende, en *zesmaal tien* aanduidende. Het wordt, even als andere telwoorden, of op zich zelf, of bij een zelfst. naamw. gevoegd. In dit geval blijft het onverbogen: *zestig stuivers*. *Zestig duizend gulden*. *'t Is heden zestigh jaer*. Vond. Ook blijft het onverbogen, wanneer het zelfst. naamw. weggelaten wordt: *hij was een der zestig*, (gemelde personen). Nogtans zegt men ook: *wij waren met — onder ons zestigen*. In de gemeenzame verkeering zegt men: *hij is zestig*, voor: hij is al aan 't suffen. *Zijt gij zestig?* Van hier *zestiger*, *zestigste*. Zamenstell.: *zestigerhande*, *zestigerlei*, *zestigjarig*, *zestigmaal*, *zestigtal*, enz.

Zestig, hoogd. *sechzig*, bij Ottfrid. *sechszug*, Willeram. *sezzoch*, *seszoch*, nederf. *söszig*, angelf. *sixteg*.

ZESTIGER, z. n., m., *des zestigers*, of *van den zestiger*; meerv. *zestigers*. Een uit zestig eenheden bestaand geheel. Een medelid eener vergadering van zestig personen: *hij werd tot zestiger verkozen*. Iemand, die zestig jaren oud is: *ik ben haast een zestiger*. Een

oorlogschip, dat zestig stukken geschut voert: *twee zestigers zijn in dienst gesteld. Hij is kapitein van een' zestiger.* Wijn, die in het jaar 1760 gewassen is: *dat is nog echte zestiger.*

ZESTIGERHANDE, zie *allerlei.*

ZESTIGERLEI, zie *allerlei.*

ZESTIGJARIG, zie *zesjarig.*

ZESTIGMAAL, zie *zesmaal.*

ZESTIGSTE, bijv. n., van het telwoord *zestig: hij gaat in zijn zestigste jaar.* Ook met weglating van het zelfst. naamw.: *ik zal juist de zestigste zijn.* Dit woord is in het hoogd. *sechzigste*, bij Kero *sexzugosto*, Notk. *sechzigosti.*

ZESTIGTAL, zie *zestal.*

ZET, z. n., m., *des zets*, of *van den zet*; meerv. *zetten.* Verkleinw. *zetje.* De daad van zetten: *dat beeld op die hoogte te plaatsen is een heele zet.* In het schaakspel: *aan wien is de zet? Als ik nog eenen zet gedaan heb, zal hij schaakmat zijn.* Douw, stoot: *ik gaf hem een' zet, dat hij viel.* Terstond, als in een oogenblik: *met een' zet. Dat zes duizent zwitsers met eenen zet derwaerts daelden.* Hooft. *Hij zet het plondernest met eenen zet in brandt.* de Deck. Zamenstell.: *inzet*, *opzet*; doch dit laatste is onzijd.

ZETEL, z. n., m., *des zetels*, of *van den zetel*; meerv. *zetels.* Verkleinw. *zeteltje.* Eigenlijk, alles, waarop men zit. In het gebruik, iedere verheven en aanzienlijke zitplaats, of eergestoelte: *een koninklijke zetel*, of troon. *De aartsbisschoppelijke zetel.* De verblijfplaats van de opperste magt des lands, van den Koning of Keizer: *Parijs, de zetel des franschen rijks. Iemand op den zetel tillen*, in eenen hoogen eerpost plaatsen. *Wij willen onversuft ons in dien zetel zetten.* Vond. *Iemand uit den zetel schoppen*, uit zijnen eerpost zetten. Figuurl.: *de zetel des oorlogs in de Nederlanden.* Sewel. Van hier *zetelen.* Zamenstell.: *draagzetel*, enz.

Zetel, hoogd. *sessel*, angelf. *sitl*, *setol*, eng. *settle*, boh. *sedadlo*, *sesle.* Het stamt, even als *zadel*, van *zitten* af.

ZETELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zetelde, heb gezeteld.* Van *zetel.* Bedr., zetten, doen zitten: *hen zetelt op den rug der arbeidzaame faam.* Moon.

Hoe

Hoe Godt zich zettede in uw legertent. M. L. Onz.,
gezeten zijn: *hij zetelt boven lucht en wolken.*

ZETGANG, z. n., m., *des zetgangs*, of *van den zetgang*; meerv. *zetgangen*. Van *zet*, *zetten*, en *gang*. Scheepsw. Legger, plank aan boord van een schip, om er in — en uit te gaan; ook een looze gang, dien men rondom het schip zet, als men hetzelve bouwt.

ZETHAAK, z. n., m., *des zethaaks*, of *van den zethaak*; meerv. *zethaken*. Van *zet*, *zetten*, en *haak*. Letterzetters — en scheepstimmermans werktuig.

ZETHAMER, z. n., m., *des zethamers*, of *van den zethamer*; meerv. *zethamers*. Van *zet*, *zetten*, en *hamer*. Zeker soort van hamer, met eenen grooten vierkanten kop; in de ijzersmederijen en bij de smeden gebruikelijk.

ZETIJZER, z. n., o., *des zetijzers*, of *van het zetijzer*; meerv. *zetijzers*. Van *zet*, *zetten*, en *ijzer*. Zeker werktuig, dienende tot het buigen van de tanden eener zaag.

ZETPIL, z. n., vr., *der*, of *van de zetpil*; meerv. *zetpillen*. Verkleinw. *zetpilletje*. Van *zet*, *zetten*, en *pil*. Een eindje nachtkaars, of een in olie gedoopt gedraaid papiertje, dat bij de jonge kinderen, in de plaats van een klisteer, gebezigd wordt.

ZETREGEL, z. n., m., *des zetregels*, of *van den zetregel*; meerv. *zetregels*. Van *zet*, *zetten*, en *regel*. Grondregel: *dat is zijn zetregel.*

ZETSCHIPPER, z. n., m., *des zetschippers*, of *van den zetschipper*; meerv. *zetschippers*. Van *zet*, *zetten*, en *schipper*. Een schipper, welke een schip voert, dat hem niet toebehoort, — die over het schip van een' ander als schipper gezet is: *hij vaart als zetschipper.*

ZETSEL, z. n., o., *des zetsels*, of *van het zetsel*; meerv. *zetsels*. Verkleinw. *zetseltje*. Van *zetten*; zie *sel*. Zoo veel als men in eens zet; van thee, kruiden, enz.: *een zetseltje beste thee. Het eerste zetsel was sterker, dan het laatste. Een zetsel kina op rooden wijn.*

ZETSTER, zie *zetter*.

ZETTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zette*, (*zettede*) *heb gezet*. Eigenlijk, doen zitten; ook doen staan; en aan iets eene zekere bepaalde plaats geven.

1. Doen zitten: *een kind op de tafel, op den schoot,*

in den tafelstoel, enz. *zetten*. *Iemand op een paard zetten*. Ook als een wederkeerig werkw., *zich zetten: zet u, mijn vriend! zich aan de tafel, op den troon, bij het vuur*, enz. *zetten*. *Zich boven aan, onder aan zetten*. *De vogel zet zich op het dak*. Figuurl.: *zich zelven op den troon zetten*, zich, met geweld, de koninklijke waardigheid aanmatigen. *Iemand op den troon zetten*, hem tot de vorstelijke waardigheid verheffen. *Iemand in den zadel zetten*, hem in eene veiligere en betere gesteldheid brengen, dan waar in hij zich te voren bevond. *Een schip zet zich op den grond*, wanneer het den grond raakt, en strandt. Een vloeibaar ligchaam *zet zich*, wanneer het dikke op den bodem zinkt.

2. Doen staan. Eigenlijk: *het glas op de tafel zetten*. *Den stok in den hoek*, *de plank tegen den muur zetten*. *De kaars op den kandelaar*, *den kandelaar aan het venster zetten*. *Den voet op iets zetten*. *Iemand den voet op den nek zetten*, figuurl., iemand onderdrukken, hem geweldddadig behandelen. *Ik zal geen' voet meer over zijnen drempel zetten*, niet meer in zijn huis komen. *Iemand eenen stoel zetten*. *Boomen zetten*, planten. Figuurl., verordenen, bestemmen: *tijd* of *dag zetten*, stellen. *Geld op iemands hoofd zetten*. *Den prijs — op prijs zetten*. *Een huis te huur, te koop zetten*. *Iemand aan land zetten*. *Voet aan wal zetten*. *Gelagen zetten*. *Op gezette* (bepaalde) *tijden*.

3. Aan iets eene zekere bepaalde plaats geven. Eigenlijk: *den hoed op het hoofd zetten*. *Iemand den degen op de borst zetten*. *Iemand in de gevangenis*, of *gevangen, zetten*; in de dagelijksche verkeering, enkel: *iemand zetten*. *Visschen in eenen vijver zetten*. *Zijn goed in den lomberd zetten*. *Iets te pande zetten*. *Iemand het hoofd regt zetten*, figuurl. — *Een stuk doek aan het andere zetten*, naaijen. *Knoopen aan eenen rok zetten*. *Geld op renten zetten*. *Iets ter zijde zetten*, niet in aanmerking nemen, oul. ook *bezijden zetten*, voor verachten: *en die geleertheijt set men besijden*. Const. d. Minne. Bij de Boekdrukkers is *zetten*, de gegoten letters uit de hokjes der letterkassen nemen, en dezelve in lettergrepen, woorden, regels en bladzijden *zamenzetten*, of bij elkander voegen. — Figuurl.: *zijn gansch*

gansch vermogen op eene kaart zetten, aan het spel wagen. *Verwarde zaken uit elkander zetten*, ordelijk voordragen en duidelijk maken. *Iets uit zijn hoofd*, *uit zijne gedachten zetten*, daaraan niet meer denken.

Eindelijk wordt dit werkw. nog in eenige bijzondere uitdrukkingen gebruikt, om de voortbrenging eener zekere verandering, eenes zekeren toestands, aan te duiden: *een land onder water zetten*. *Water te koken*, *kruiden te trekken zetten*. *Eene kip te broeijen zetten*. *Zich in den stap zetten*, beginnen te stappen. *Eene stad in rep en roer zetten*, verontrusten, aanhitsen. *In verwondering zetten*. *Een lied op noten zetten*. *Iemand iets betaald zetten*. *Van iets de tering zetten*, krijgen. *De doodverw zetten*, doodelijk bleek worden. *Iemand niet mogen zetten*, dulden, lijden. *Op iemand*, of *iets gezet zijn*, bezigt men, voor: *op iemand*, of *iets gesteld zijn*. *Een gezet man* is een dik, ineen gedrongen man; ook een bedaard man; zie *gezet*. Voor *gezet* bezigt men ook *zet*, in: *zetvisch*, of *zettevisch*, visch, die niet krimpt. Van hier *zetsel*, *zetster*, *zetter*, *zetting*. Zamenstell.: *aanzetten*, *afzetten*, *bezetten*, *bijzetten*, *doorzetten*, *inzetten*, *nazetten*, *opzetten*, *toezetten*, *verzetten*, *voorzetten*, *wegzetten*, enz. — *Zetgang*, *zethaak*, *zethamer*, *zetpil*, *zetschipper*, enz.

Zetten, hoogd. *setzen*, bij Isidor. en Kero *sezzan*, Ulphil. *satjan*, nederſ. *setten*, angelſ. *sattan*, zweed. *sätta*, pool. *sadze*, eng. *to set*, ijsl. *seta*. Het gr. *σαττειν*, en het hebr. שית, *zetten*, zijn ongetwijfeld daarmede verwant. En, daar in de eigenlijke beteekenissen het denkbeeld van laagte zeer merkbaar is; want wie zich zet, wordt daardoor lager, dan als hij staat, zoo is deszelfs overeenkomst met *zitten* zeer duidelijk.

ZETTER, z. n., m., *des zetters*, of *van den zetter*; meerv. *zetters*. Van *zetten*. Eigenlijk, al wie iets zet. Het gebruikelijkste is het, bij de Boekdrukkers, om dien genen aan te duiden, welke de letters zet, anders *letterzetter*, om hem van den eigenlijken *drukker* te onderscheiden: *somtijds is een zetter ook wel drukker tegelijk*. Ook wordt het gebezigd voor iemand, die den korendrageren de zakken helpt op het hoofd zetten. Zamenstell.: *koppenzetter*, *leaenzetter*, enz. In het vrouwelijke is het *zetster*, zamenstell.: *koppenzet-*

zetster, anders *kuivenzetster*, — *koppenzetster*, enz. Zie *kap*, *kop* en *kuif*.

ZETTING, z. n., vr., *der*, of *van de zetting*; meerv. *zettingen*. Van *zetten*. De daad van zetten; doch meest gebruikelijk in *de zetting van het brood*, d. i. de bepaling van den prijs van het brood.

ZEUG, *zeuge*, z. n., vr., *der*, of *van de zeuge*; meerv. *zeugen*. Een zwijn van het vrouwelijke geslacht, en wel dat reeds geworpen heeft, anders *eene zog*, ook *moederzwijn*: *eene zeug met zes biggen*. *De gewasschene seuge tot de wentelinge in het slijk*. Bijbelv. Ook wordt *zeug* voor een pissebed genomen.

Zeug, bij Kil. *seughe*, *soegh*, hoogd. *sau*, eng. *sow*, angelf. *sugu*, holl. ook *zog*, hebr. *chuz*, gr. *ὗς*, *σῦς*, *σιχα*, lat. *sus*, *sucula*. Wachter vindt, zeer te regt, in eenigen dezer woorden veel overeenkomst met ons *zuigen*; te meer, daar *zeug*, *zog* eigenlijk een *zogend*, zog gevend varken is. Van hier noemt men een dik schommelend vrouwspersoon ook eene *zeug*, of *zog*.

ZEULEN, b. en o. w., gelijkvl. *Ik zeulde*, *heb gezeuld*. Met kracht voortslepen; bedr.: *ik zeulde het pak van de straat in het pakhuis*. Onz., met een net, dat door een paard voortgetrokken wordt, visschen; ontleend van de slepende en langzame beweging van het zeulen. Figuurl.: *dat moet zoo wat heen zeulen*, zoo wat heen sukkelen. Van hier *zeuler*, *zeuling*, *zeulster*. Zamenstell.: *afzeulen*, *inzeulen*, *nazeulen*, *verzeulen*, *voortzeulen*, *wegzeulen*, enz. Dit woord schijnt zijne beteekenis aan den klank verschuldigd te zijn.

ZEUNIJ, z. n., vr., *der*, of *van de zeunij*; meerv. *zeunijen*. Een varkenstrog, bij Kil. *seunie* en *suenie*; waarschijnlijk uit den zelfden stam met *zwijn*. *Die een varken aan de zeunij voor zijn blazoen voerde*. Hooft.

ZEUR, z. n., vr., *der*, of *van de zeur*; meerv. *zeuren*. Hetzelfde als *leur*: *denkt niet, dat ik dit voor eene leur en zeur zal geven*. Halma.

ZEUREN, o. w., gelijkvl. *Ik zeurde*, *heb gezeurd*. Smerten: *dat zeurt hem*. *'t En zij hem het quaalijk beslaaghen meer dan 't misdrijf gezeurt heeft*. Hooft. Lastig vallen: *ergens om zeuren*. Met een eentoomig geluid om iets dwingen, zoo als kinderen doen: *zit zoo*

niet

niet te zeuren. Van hier *zeurig.* Dit woord is waarschijnlijk van den klank ontleend.

ZEVEN, een hoofdgetal, 't welk tusschen *zes* en *acht* staat. Met, of zonder zelfstandig naamw., blijft het onveranderd: *zeven dagen; voor zeven weken. Zeven en zestig jaren oud. De heldre stierkop straalt met zeven flonkerlichten.* HOOGVL. *Het is nog geen zeven*, de klok heeft nog geen zeven uren geslagen. *Ik heb hen alle zeven gezien.* Echter zegt men ook: *het is reeds over zevenen. Zij waren met hun zevenen. De raad van zevenen*, eene raadsvergadering van zeven personen. Meermalen wordt het als een zelfst. naamw. van het vrouwelijke geslacht gebruikt: *ik speelde de zeven van klaveren. Gij hebt eene derde van de zeven; maar ik heb drie zevens.* Van hier *zevende*, *zevenderhande*, *zevenderlei*, *zeventien*, *zeventig*, enz. Zamenstell.: *zevendraadsch*, dat zeven draden heeft, *zevenduizendste*, *zevengestarnte*, *zevengetijde*, *zevenhoek*, *zevenhoekig*, *zevenjarig*, *zevenmaal*, *zevenman*, *zevensnarig*, *zevental*, *zevenvoudig*, enz.

Zeven, hoogd. *sieben*, bij ISIDOR. *sibhun*, KERO *sibun*, OTTFRID. *sibini*, *sibbu*, ULPHIL. *sibun*, angelf. *seofon*, eng. *seven*, nederf. *seven*, zweed. *sju*, lat. *septem*, gr. ἑπτα. WACHTERS onwaarschijnlijke afleiding van σεβομαι, *ik vereere*, dewijl dit getal altoos is in eere gehouden werd, wordt, onder anderen, ook door het aanverwante hebr. שבע, *zeven*, genoegzaam wederlegd.

ZEVENBOOM, z. n., m., *des zevenbooms*, of *van den zevenboom*; meerv. *zevenboomen.* Eene soort van boom, welke in Italië, Portugal en het Oosten thuis behoort, wiens bladeren eenen sterken reuk, scherpen smaak, en eene afdrijvende kracht hebben.

Zevenboom, ook *savelboom*, hoogd. *säbenbaum*, lat. *arbor sabina*, bij LINN. *juniperus sabina*, eng. *savin*, fr. *sabine*, *savinier.*

ZEVENDAAGSCH, zie *zesdaagsch.*

ZEVENDAGIG, zie *zesdaagsch.*

ZEVENDE, bijv. n., van het telwoord *zeven. Op den zevenden dag. Mijn zoon gaat in zijn zevende jaar. Paus Clemens de zevende.* Ook met weglating van het zelfst. naamw.: *ten zevende. Den zevenden (dag) der volgende maand zal ik bij u zijn.* Insgelijks wordt het

 als

als zelfstandig gebezigd, voor het zevende gedeelte: *hem viel slechts een zevende der erfenis ten deel.* In het meerv. *zevenden: hij moest er drie zevenden van hebben.* In het kaartspel, zeven op elkander volgende kaarten; in het vrouwel. geslacht: *ik heb eene zevende;* waarvoor men ook eene *zeventiende* zegt.

Zevende, in den STATENBIJBEL ook *zevenste*, hoogd. *siebente*, reeds bij KERO *sibunto*, OTTFRID. *sibunta*, angelf. *seofothen*.

ZEVENDERHANDE, zie *allerlei.*

ZEVENDERLEI, zie *allerlei.*

ZEVENDHALF, bijv. n. Zes en een half, zie *zesthalf.* Van hier het zelfst. n. *zevendhalfje*, zekere zeeuwsche munt, van zes en een' halven stuiver.

ZEVENDRAADSCH, zie *zesdraadsch.*

ZEVENDUIZENDSTE, zie *zeshonderdste.*

ZEVENGESTERNTE, z. n., o., *des zevengesterntes*, of *van het zevengesternte*; zonder meerv. Van *zeven* en *gesternte.* Een gesternte, dat uit zes of zeven heldere sterren met vele kleineren bestaat, anders de beer genoemd, — *pleiades*, *vergiliae*, bij OTTFRID. *sibunstirri.*

ZEVENGETIJDE, z. n., o., *des zevengetijdes*, of *van het zevengetijde*; het meerv. is niet in gebruik. Zeker kruid: *het zevengetijde is eene soort van welriekende klaver.* Zamenstell.: *zevengetijdekruid.*

ZEVENHOEK, zie *zeshoek.*

ZEVENHOEKIG, zie *zeshoekig.*

ZEVENHONDERDSTE, zie *zeshonderdste.*

ZEVENJARIG, zie *zesjarig.*

ZEVENMAAL, zie *zesmaal.*

ZEVENMAN, z. n., m., *des zevenmans*, of *van den zevenman*; meerv. *zevenmannen.* Zeven Overheidspersonen, bij de Romeinen, die het opzigt hadden over de offeranden en de maaltijden der opperpriesteren: *een gewijsde der zevenmannen.* Van hier *zevenmanschap.*

ZEVENOOG, z. n., vr., *der*, of *van de zevenoog*; meerv. *zevenoogen.* Eene pijnlijke bloedvin. Zie *negenoog.*

ZEVENSTE, zie *zevende.*

ZEVENSTER, zie *zevengesternte.*

ZEVENTAL, zie *zestal.*

ZEVENTIEN, een telwoord, dat tusschen *zestien* en *achttien* staat. Van *zeven* en *tien*. Het wordt op zich zelf gebruikt; of bij zelfstandige naamwoorden gevoegd, met of zonder lidwoord, en blijft onverbogen: *zeven en tien is zeventien. Zeventien stuivers.* Somwijlen echter wordt het verbogen: *een van ons zeventienen. De zeventienen* waren, weleer, de bewindhebbers van de Oostindische Maatschappij. Van hier *zeventiende*, enz. Zamenstell.: *zeventiendaagsch*, *zeventienjarig*, enz. Zie *zestien*.

ZEVENTIENDAAGSCH, zie *zestien*.

ZEVENTIENDE, bijv. n., van het telwoord *zeventien*. Zie *zestiende*.

ZEVENTIENDERHANDE, zie *allerlei*.

ZEVENTIENDERLEI, zie *allerlei*.

ZEVENTIENJARIG, als *zesjarig*. Zie dit woord.

ZEVENTIENMAAL, als *zesmaal*. Zie dit woord.

ZEVENTIENMAANDIG, zie *zesjarig*.

ZEVENTIENTAL, zie *zestal*.

ZEVENTIG, een hoofdgetal, beteekenende zeven tienmaal, of tien zevenmaal genomen. *Zeventig weken. Zeventig duizend pond suiker. De zeventig discipelen. De zeventig overzetters*; ook enkel *de zeventigen*. Zoo zegt men ook: *wij waren met ons zeventigen*. Van hier *zeventiger*, *zeventigste*.

Zeventig, hoogd. *siebzig*, reeds bij ISIDOR. *sibunzo*, KERO *sibunzog*. OTTFRID. drukt *zeven en zeventig* door *einlif stunton sibini*, d. i. elf maal zeven, uit.

ZEVENTIGER, z. n., m., *des zeventigers*, of *van den zeventiger*; meerv. *zeventigers*. Een uit zeventig eenheden bestaand geheel. Een medelid eener vergadering van zeventig personen. Iemand, die zeventig jaren oud is: *hij is een goede zeventiger*, rijkelijk zeventig jaren oud. Een oorlogschip van zeventig stukken geschut: *hij voert het bevel over een' zeventiger*. Ook wijn, die in het jaar 1770 gewassen is. Zamenstell.: *eenenzeventiger*, *vierenzeventiger*, enz.

ZEVENTIGSTE, zie *zestigste*.

ZEVENVOUDIG, zie *zeven*.

ZICH, wederkeer. voornaamw. des derden persoons, het welk alleen in de verbogene naamvallen voor handen is, en in het enkel- en meervoud, in alle geslachten onveranderd blijft. Het wordt gebruikt, wanneer

neer van den derden persoon, of zaak, iets gezegd wordt, hetwelk deze derde persoon of zaak niet alleen zelf doet, maar hetwelk ook tot die zelve terug keert. *Hij heeft het zich zelven te danken. Zij schrijft alles zich zelve toe. Zij hebben zich eindelijk tot de bewuste zaak bepaald.* Dikwerf wordt *zich*, in navolging van de Duitschers, doch verkeerd, voor *elkander* gebezigd; b. v.: *zij hebben zich daar ontmoet*, voor *elkander*. *Zij droegen zich de hartelijkste vriendschap toe*, in plaats van: *zij droegen elkander* enz. OUDAAN heeft eene bijzondere zamenstelling van dit voornaamw. gevormd, in: *zichvlijentheid*.

Zich, hoogd. *sich*, bij ULPHIL. *sik*, *sis*, zweed. *sig*.

ZIEDEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik zood*, *heb gezoden*. Dit woord bootst eigenlijk het sisfend geluid na, 't welk eene in eene inwendige beweging gebragte vloeistof van zich geeft: *hij doet de diepte sieden, gelijk eenen pot*. BIJBELV. Inzonderheid, wanneer eene vloeistof, door middel van vuur, tot zulk eene met sissing verbondene opwelling gebragt wordt; anders koken. Onzijd.: *het water ziedt*. *Ick sie eenen siedenden pot*. BIJBELV. Bedrijv.: *visch zieden*. *Gij sult sijn vleesch in de heilige plaetse sieden*. BIJBELV. Gemeenlijk echter bezigt men in plaats hiervan, *koken*; behalve in de spreekwijze *gezoden en gebraden*. Van hier *zieder*, *zieding*. Zamenstell.: *zeepzieden*, *zeepzieder*, *zeepziederij* — *ziedharing*, enz.

Zieden, hoogd. *sieden*, KERO *siudan*, OTTFRID. *sueden*, eng. *to seeth*, zweed. *sjuda*. Het bootst den sissenden klank na van iets dat ziedt; van daar ζεειν, in 't gr. *sissen*, bruischen, en ζυθος, *bier*, een gezoden drank.

ZIEK, bijv. n. en bijw., *zieker*, *ziekst*. Krank, zwak, en ongesteld: *eene zieke vrouw*. *Hij is zeer ziek*. *Ziek te bed liggen*. *Zich ziek maken*. *Zij liggen in hetzelfde gasthuis ziek*, zij hebben het zelfde gebrek. Ook voor begeerig naar, verzot op, in de zamenstell.: *manziek*, *steelziek*, enz. Als z. n., *de zieke*. *Zieken bezoeken*. Van hier *ziekachtig*, *ziekelijk*, *ziekte*. Zamenstell.: *ziekaard*, zieke: *den ziekaard spelen*. Z. N. *Den ziekaard maken*, voor zich ziek houden, vinden wij in de kantteek. van den STATENBIJBEL, — *ziekbed*, zie-

ziekenbezorger, *ziekenhuis*, een huis, waar zieken bezorgd en opgepast worden — *ziekenkamer*, een ſtil vertrek, geſchikt voor zieken — *ziekentroost*, *ziekentrooster*, — *doodziek*, *maanziek*, *manziek*, *minziek*, *naamziek*, *praalziek*, *roofziek*, *ſchoolziek*, *ſpeelziek*, *twistziek*, *venſterziek*, *vrouwziek*, *wagenziek*, *wervelziek*, *woelziek*, enz.

Ziek, hoogd. *ſiech*, Kero *ſiueh*, Ottfrid. en Willer. *ſicch*, Ulphil. *ſuks*, angelſ. *ſeoc*, eng. *ſick*, zweed. *ſjuk*, gr. σικχος. Dit woord ſchijnt zijnen oorſprong aan den klaagtoon der zieken verſchuldigd te zijn.

ZIEKAARD, zie *ziek*.

ZIEKACHTIG, zie *ziek*.

ZIEKBED, z. n., o., *des ziekbeds*, of *van het ziekbed*; het meerv. is niet in gebruik. Van *ziek* en *bed*. Eene langdurige ziekte, bedlegering. *Aan het ziekbed gekluisterd*. *De Heere ſal hem onderſteunen op het ſieckbedde*. Bijbelv.

ZIEKE, z. n., zie *ziek*.

ZIEKELIJK, bijv. n. en bijw., *ziekelijker*, *ziekelijkst*. Van *ziek*, zie *lijk*. Met ziekte behebt, aan ziekte ſukkelend: *hij heeft een ziekelijk geſtel*. *Zij is altoos even ziekelijk*. Van hier *ziekelijkheid*.

ZIEKEN, o. w., gelijkvl. *Ik ziekte*, *heb geziekt*. Van *ziek*. Ziek zijn: *dat huisgezin heeft dit jaar verſchrikkelijk geziekt*, daar zijn vele zieken geweest.

ZIEKENHUIS, zie *ziek*.

ZIEKENKAMER, zie *ziek*.

ZIEKENTROOSTER, z. n., m., *des ziekentroosters*, of *van den ziekentrooster*; meerv. *ziekentroosters*. Van *zieke* en *trooster*.

ZIEKTE, z. n., vr., *der*, of *van de ziekte*; meerv. *ziekten*. Van *ziek*. Krankte, ligchamelijke ongeſteldheid: *zij heeft eene zware ziekte gekregen*. *In eene ziekte vervallen*. *Van eene ziekte herſtellen*. *Vallende ziekte*; zie *vallen*. Zamenſtell.: *borstziekte*, *erfziekte*, *keelziekte*, *landziekte*, *legerziekte*, *leverziekte*, *longziekte*, *maagziekte*, *miltziekte*, *minneziekte*, *ſlaapziekte*, *venusziekte*, enz.

ZIEL, z. n., vr., *der*, of *van de ziel*; meerv. *zielen*. Verkleinw. *zieltje*. Eigenlijk, het leven en de levenskracht van een levend ding; eene der eerſte en oudſte be-

beteekenisfen: *foo fult gij geven ziele voor ziele.* Bijbelv. *Want fij zijn geftorven, die de ziele des kindekens fochten.* Bijbelv. *Dat gij het bloet niet en etet, want het bloet is de ziele.* Bijbelv. In deze beteekenis is het bij ons verouderd, behalve in eenige fpreekwijzen, welke daarmede overeenkomen, b. v.: *de ziel is uit hem gevaren. De ziel is er uit. Bezielen* en *ontzielen* behooren insgelijks hiertoe. — Wijders het vermogen, de kracht, om gewaar te worden en te begeeren: *de zielen der dieren.* Bijzonder dit vermogen in den mensch, als een met *hart* het zelfde beteekenend woord: *de mensch heeft eene redelijke ziel. Mijne ziel is bedroefd, verheugt zich,* enz. *Eene edele, eene flechte, lage ziel hebben. Dat fmert mij in de ziel. De houding, waarmede zij dit berigt ontving, openbaarde mij hare geheele ziel. Op mijne ziel. Bij mijne ziel!* op mijne eer, op mijn geweten. — Vervolgens, het wezen, dat in ons denkt, verftand en wil heeft, de met het ligchaam verbonden geest. Eigenlijk, zoo wel in vereeniging met het ligchaam, als buiten dezelve: *de menfchelijke ziel. De ziel is een wezen, dat verftand en wil heeft. In iemands ziel zweren,* d. i. in zijnen naam, zoo dat zijne ziel den eed te verantwoorden heeft. *De zielen der afgeftorvenen, der regtvaardigen. Aller zielen dag,* een zekere feestdag in de roomfche kerk. Figuurl., een met eene redelijke ziel begaafd fchepfel, een mensch: *ende daer werden, op dien dag, tot haer toegedaen omtrent drie duizend zielen.* Bijbelv. *Eene ftad bevat tien duizend zielen,* wanneer zij zoo vele levende inwoners heeft. *Geene ziel* (geen mensch) *zal door mij daarvan ooit iets te weten komen. Een vrome ziel. Het is een ligte, losfe ziel. Een zieltje* (een mensch) *winnen.* — Ook elk levend wezen, mensch, of dier: *de aarde brenge levendige zielen voort, na haren aert.* Bijbelv. *Er was geene levende ziel in het ganfche huis.* — Insgelijks dat geen, 't welk eenig ding leven, regelmatige beweging en werkzaamheid, mededeelt. Men zegt, b. v.: *iemand is de ziel van het werk,* wanneer deszelfs behandeling voornamelijk van hem afhangt. *De liefde is de ziel van alle christelijke deugden.* In eene meer eigenlijke beteekenis verftonden de oude wijsgeeren door *de ziel der wereld* een geestelijk vermogen der ftoffe, om zelve hare veranderingen voort

te

te brengen, het welk zij ook de natuur noemden. — In eenen nog ruimeren zin, het voornaamste, wezenlijkste deel, de noodzakelijkste eigenschap eener zake: *billijkheid is de ziel der wetten. Eene bondige kortheid is de ziel der Oden van Anakreon.* — In Vriesland beteekent *een zieltje* een vrouwen onderrok. Zamenstell.: *zielangst*, *zielbraken*, *zieleleer*, *zielerust*, *zielrustig*, bij CAMPH.: *een zielrustig leven*, — *zieleslaap*, *zielkracht*, *zielloos*, *zielstreelend*: *zielstreelende zoetigheid*, OUD. — *zieltogen*, *zielverkooper*, *zielverpestend*, *zielzoeken*, trachten te moorden, *zielzoeker*, moordpriem, hartvanger, enz.

Ziel, hoogd. *seele*, ISID. *seulo*, KERO, OTTFR., WILLER. *sela*, ULPHIL. *saivala*, angelf. *savel*, *savul*, eng. *soul*, zweed. *själ*, ijsl. *sal*. Gelijk levenskracht eene der eerste beteekenissen van dit woord is, even als het lat. *anima*, de ziel, en *animal*, een dier, een levend schepsel, woorden van gelijke afkomst zijn, zoo is ons *ziel* zekerlijk ook aan het gr. ζαειν, *leven*, verwant; gelijk het ook met het hebr. שאל, *begeeren*, overeenkomst heeft.

ZIELANGST, z. n., m., *van den zielangst*; zonder meerv. Van *ziel* en *angst*. De angst der ziele, of des gemoeds.

ZIELELEER, z. n., vr., *der*, of *van de zieleleer*; het meerv. is niet in gebruik. Van *ziel* en *leer*. De leer van het wezen en de eigenschappen der menschelijke ziel; ook een boek, waarin deze leer voorgedragen wordt; anders, met een grieksch kunstwoord, de *psychologie*.

ZIELERUST, z. n., vr., *der*, of *van de zielerust*; zonder meerv. Van *ziel* en *rust*. De rust der ziel — de afwezendheid van alle verontrustende, of onaangename gewaarwordingen des gemoeds.

ZIELESLAAP, z. n., m., *des zieleslaaps*, of *van den zieleslaap*; zonder meerv. Van *slaap* en *ziel*. Die toestand der ziel, waardoor zij zich, volgens het gevoelen van sommigen, na hare scheiding van het ligchaam, tot de wedervereeniging met hetzelve, in eenen staat van donkere en onduidelijke gewaarwordingen bevindt.

ZIELESMERT, z. n., vr., *der*, of *van de zielesmert*; zonder meerv. Van *ziel* en *smert*. De smertelijke aandoening der ziel.

ZIELEVREUGD, z. n., vr., *der*, of *van de zielevreugd*; zonder meerv. Van *ziel* en *vreugd*. De vreugd, of blijde en aangename aandoening der ziel.
ZIELKRACHT, z. n., vr., *der*, of *van de zielkracht*; meerv. *zielkrachten*. Van *ziel* en *kracht*. De kracht der ziel, het vermogen om veranderingen in zich voort te brengen.
ZIELMIS, z. n., vr., *der*, of *van de zielmis*; meerv. *zielmissen*. Van *ziel* en *mis*, *misse*. In de roomsche kerk, eene mis, welke ter verlossing van eene, of meer zielen uit het vagevuur, gelezen wordt. *Zielmissen doen*. In een gemeen spreekwoord, komt de zamenstelling *koperzielmis* voor: *kopergeld*, *koperzielmis*, zulk geld, zulke waar.
ZIELROEREND, bijv. n. en bijw., *zielroerender*, *zielroerendst*. Van *ziel* en *roerend*, het deelw. van *roeren*. Het geen de ziel roert, treft, aandoenlijk: *hij hield eene zielroerende lijkrede over den afgestorvenen*. Ook wordt het, in de gemeenzame verkeering, schertsende, voor slecht, niet wel zamengesteld en belagchelijk gebezigd: *zielroerender aanspraak hoorde ik nimmer*. Van hier *zielroerendheid*.
ZIELRUSTIG, zie *ziel*.
ZIELSTREELEND, zie *ziel*.
ZIELSVERHUIZING, z. n., vr., *der*, of *van de zielsverhuizing*; meerv. *zielsverhuizingen*. Van *ziel* en *verhuizing*. De overgang van eene en dezelfde menschelijke ziel van het eene in het andere ligchaam; anders, met een gr. kunstwoord aangeduid, *metempsychosis*; eene door vele oude wijsgeeren voorgestane leer.
ZIELTOGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zieltoogde*, *heb gezieltoogd*. Van *ziel* en *togen*, *tiegen*, d. i. trekken, halen; derhalve zoo veel als de laatste ademhaling doen, op sterven liggen. *Hij lag te zieltogen*. *Een zieltogend mensch*. Van hier *zieltoging*.
ZIELVERKOOPER, z. n., m., *des zielverkoopers*, of *van den zielverkooper*; meerv. *zielverkoopers*. Van *ziel*, persoon, mensch, en *verkooper*. Iemand, die matrozen voor de schepen aanneemt, dezelven tot hun vertrek onderhoudt, en voor de reis uitrust; terwijl hij zich uit derzelver maandgelden enz. betaalt. De woekerzucht, welke daarmede dikwerf gepaard gaat, heeft aanleiding tot deze hatelijke benaming gegeven.

Hij

Hij is in de handen van eenen zielverkooper gevallen. *Op zijn zielverkoopers handelen*, spreekw., slecht, woekerachtig handelen. Anderen nemen *zielverkooper* voor eene verbastering van *cedelverkooper*.

ZIELZOEKER, z. n., m., zie *ziel.*

ZIELZORGER, z. n., m., *des zielzorgers*, of *van den zielzorger*; meerv. *zielzorgers*. Van *ziel* en *zorger*. Een geestelijke, voor zoo ver de zorg voor de welvaart der ziel zijne voornaamste bezigheid is; een priester, prediker, kerkleeraar; in het middeleeuw. lat. *curatus*, fr. *curé*.

ZIEN, o. en bedr. w., onregelm. *Ik zag, heb gezien.* Onzijd., met *hebben*; eene zekere gestalte, een zeker uitzigt hebben, 't welk door een bijwoord uitgedrukt wordt: *zuur zien*, een zuur gelaat aannemen, vertoonen. *Scheel zien, bleek zien, rood zien*, enz. *Wat ziet die boter geel!* Ook eene zekere rigting hebben: *dit venster ziet op den tuin.* — Bedrijv., schoon het hier ook dikwerf in de gedaante van een onzijd. w. voorkomt; door middel van het oog gewaar worden. Eigenlijk: *ik kan niet zien. De nevel verhinderde mij te zien. Mijne oogen zien niet ver. Ik kan uit mijne oogen niet zien. Hij is het, wanneer ik wel zie. Nu ziet gij uit andere oogen*, fig. nu hebt gij een veel beter voorkomen. *Door een glas, door een bril zien. Uit zijne eigene oogen zien*, naar zijn eigen oordeel te werk gaan. *Nederwaarts, opwaarts zien.* — In eenen meer bedrijvenden zin: *ik zie niets. Dit's 't laatst, dat ik u zie.* HOOFT. *Vier oogen zien meer, dan twee. Ik zie het met mijne oogen, voor mijne oogen*, eene nadrukkelijke manier van spreken. *Iets door de vingeren zien*, fig., eene zaak ongemerkt laten voorbijgaan. *Er is hier iets te zien. Zij komen, om te zien, en om gezien te worden. Ik wil hem wel eens zien, die hierin iets berispenswaardig vindt*, d. i., niemand zal voorzeker daarin iets te berispen vinden. *Zijne vreugde, zijn genoegen, zijn verdriet, aan iets zien*, het met vreugde, genoegen, verdriet aanzien. — Insgelijks met allerlei voorzetselen. *Op iets zien*, de oogen daar op rigten; fig., het van belang en waarde rekenen, het in aanmerking nemen: *zie niet op de waarde van het geschenk, maar op mijn hart. Ik zie niet op dat weinigje geld, dat ik daarmede zoude winnen, maar op het regt, waarmede*

ik

ik die penningen vorderen kan. Iemand op de vingeren zien, zijne handelingen naauwkeurig gadeslaan. *Iemand in het gezigt zien. Men kan niet alle menschen in het hart zien. Iemand in de kaart zien*, fig., deszelfs geheime zaken opsporen. *Iemand onder de oogen zien*, fig., hem moedig tegentreden, hem te keer gaan. *Iemand naar de oogen zien*, op zijne wenken letten, hem in alles gehoorzamen. *Naar iets zien; naar den hemel zien*; ook fig., zien, of het geen schade lijde, of het wel verzorgd worde: *naar het eten, naar eenen zieken zien. Zij begint reeds naar hare hielen te zien*, of *om te zien*, fig., zij begint zich reeds beminnelijk voor te doen. *Iemand*, of *iets*, *over het hoofd zien*, fig., overslaan, geen acht daarop geven. *Laten zien* beteekent toonen, ten toon stellen, en *zich laten zien* te voorschijn komen, verschijnen: *iets voor geld laten zien. Iemand zijne schatten laten zien. Laat eens zien. Hij zeide, dat zijne vrouw zich na haren dood had laten zien*, verschenen was. *Zich den ganschen dag niet laten zien*, niet onder de menschen komen. *Hij durft zich niet laten zien*, zich niet vertoonen; fig.: *als dat gebeurt, zal ik mij laten zien*, mij daar tegen verzetten, mijn regt laten gelden. De gebiedende wijs *zie* wordt dikwerf gebezigd, zoo om zijne eigene verwondering uit te drukken, als die van anderen op te wekken: *ik stond, en wachtte, en zie daar! hij kwam niet. Zie eens, hoe slecht gij daarin gehandeld hebt.* Het deelw. *ziende* komt als bijw., en als bijv. naamw. voor: *weder ziende worden*, het gezigt weder bekomen. *De blinden ziende maken.* Bijbelv.

Wanneer *zien* een werkw. zonder *dat* bij zich heeft, dan staat dit werkw. zonder *te* in de onbepaalde wijs; eene woordvoeging, welke ook bij de werkwoorden *durven*, *heeten*, *helpen*, *hooren*, *laten*, *kunnen*, *leeren*, *moeten*, enz. plaats vindt. *Ik zag hem komen. Een' man van kennis en smaak ziet men wel lagchen, maar men hoort hem zelden lagchen. Wij zagen haar lijden, weenen, de handen wringen.* En in de zamengestelde tijden verliest *zien* dan ook het voorvoegsel *ge*: *men heeft mij zien ronddwalen*; niet *gezien*. *Wij hebben hen eindelijk nog zien bedelen.* Intusschen kan hier groote dubbelzinnigheid ontstaan, wanneer, namelijk, het andere werkw. zoo wel in eenen bedrijvenden, als lij-

lijdenden zin kan genomen worden; welke dubbelzinnigheid men liever, door eene omschrijving, moet trachten te vermijden; b. v.: *ik zag hem slaan*, *ik heb hem zien doopen*, liever, wanneer men de lijdende beteekenis bedoelt: *ik zag*, *dat hij geslagen* — *ik heb gezien*, *dat hij gedoopt werd*.

Figuurl., van verscheidene werkingen der ziel, welke door het gezigt veroorzaakt worden, en daarmede verbonden zijn. Onmiddelbaar gewaar worden, door de zinnen ervaren; doch het naast van de gewaarwording door het zintuig des gezigts. *Men moet zien en niet zien. Ik zie wel, dat hij mij wil bedriegen. Zij moesten nog zien, dat men hen verachtte. Het gevaar voor oogen zien. Gij ziet, de koop is gesloten. Ik wil het einde der zaak zien. Hoe hartelijk wensch ik, u gelukkig te zien! Iets gaarne zien*, vermaak en genoegen daarin vinden. *Men ziet u niet gaarne hier*; van hier: *ergens zeer, weinig, niet gezien zijn. Ik wil toch zien, hoe die zaak zal afloopen. Wie roemrijk handelt, omdat hij niemand in verdienste boven zich verheven wil zien, die handelt uit de slechtste neiging, uit nijd, goed.* GELLERT. — Vervolgens, besluiten, oordeelen: *hieruit zie ik, dat* enz. *Hij kan geen kwaad in zijne kinderen zien. Ik zie het aan uwe oogen. Men ziet het aan zijne kleeding, dat hij weinig smaak heeft. Ik zie maar al te wel, wat dit te beduiden heeft.* Zoo ook beproeven, eene proef nemen: *wij zullen zien, dat wij hem daartoe bewegen. Om te sien, of ick mijn gaeijing hier oock vinden sou.* BREDER. *Zie, dat gij hem hier brengt. Ik wil zien, of ik nog eenige dagen uitstel kan krijgen.* Wijders, vlijt, moeite, zorg aanwenden: *wij moeten zien, dat wij geld krijgen. Hij mag zien, hoe hij teregt kome*, hij mag daar voor zorgen. Inzonderheid, met het voorzetsel *op*: *op iets zien*, zorg dragen, het te bekomen, of te behouden. *Op zijn eigen voordeel alleen zien. Wij moeten toch ook een weinig op het uiterlijke zien. Bij eene goede opvoeding moet voornamelijk daarop gezien worden, dat jonge lieden met smaak en gevoel leeren lezen.* Van hier *ziener*, *zigt*, *gezigt*, *gezien*, ook voor geacht, *zienlijk* enz. Zamenstell.: *aanzien*, *afzien*, *bezien*, *doorzien*, *inzien*, *nazien*, *opzien*, *overzien*, *uitzien*, *verzien*, enz.

Zien, hoogd. *ſehen*, bij ISID., KERO *ſehan*, ULPHIL. *ſaighan*, eng. *to ſee*, angelſ. *ſeon*, zweed. *ſe*, ijsl. *ſia*, in ſommige gr. tongvallen σεαειν, θεαειν, hebr. שעה. De onzijdige beteekenis, uitzien, een zeker voorkomen hebben, is ongetwijfeld de oudſte; en daar dit een werking des lichts is, zoo blijkt daaruit deszelfs verwantſchap met *ſchijn*.

ZIENER, z. n., m., *des zieners*, of *van den ziener*; meerv. *zieners*. Van *zien*. Iemand, die ziet. Ook een profeet, iemand, die toekomende dingen, voorziet, en voorzegt, in de BIJBELV.: *ſiet, dat is beſchreven in de woorden des ſienders*.

ZIENLIJK, bijv. n. en bijw., *zienlijker*, *zienlijkst*. Van *zien*. Dat gezien kan worden, zigtbaar: *de zienlijke ſchepſelen*. HALMA.

ZIER, z. n., vr., *der*, of *van de zier*; het meerv. is buiten gebruik. Verkleinw. *ziertje*. Eigenlijk, het kleinſte inſekt:

Al is er maer een enge ſcheur,
Al kruiſt er maer een ſiertje deur. J. CATS.

Wijders, eene kleinigheid, genoegzaam niets: *niet eene zier*, niet met al. *Hij gaf mij niet eene zier*. Het verkleinw. *ziertje* wordt voor de geringſte kleinigheid, voor een ſtofje, genomen: *er is mij eèn ziertje in het oog gewaaid*.

ZIFT, *zeef*, z. n., vr., *der*, of *van de zift*; meerv. *ziften*. Een bekend, van paardenhaar gevlochten, of van trommelvel vervaardigd werktuig, met gaten voorzien, om drooge, fijne dingen, door ſchudden, van grovere aftezonderen, of ook de ſappen van natte waren daar door te laten zijgen: *eene haren zift*. *Iets door eene zift laten loopen*. Zamenſtell.: *ziftbeen*, *zeefbeen*, boven in den neus, een been, dat zoo gatig als eene zift is, lat. *os cribriforme*.

Zift, *zeef*, hoogd. *ſieb*, OTTFRID. *ſib*, nederſ. *ſeve*. angelſ. *ſiſe*, eng. *ſieve*. Het is zijnen oorſprong verſchuldigd aan de beweging, welke met het ziften gepaard gaat, en is verwant aan het gr. σευειν, σειειν, *ſchudden*, en aan ons *zaaijen*.

ZIFTBEEN, *zeefbeen*, zie *zift*.

ZIFTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik ziftte*, *heb gezift*. Door eene zeef ſchudden, met oogmerk, om het fijne van het grove aftezonderen — met de zift zuiveren: *meel*,

meel, koren ziften. Erwten ziften. Rijst, gierst ziften. De satan heeft uliedcn zeer begeert, om te siften als de tarwe. Bijbelv. Figuurlijk: *eene reden, iemands woorden, naauw ziften*, alles naauw uitpluizen. *Wat is hij weer aan 't ziften!* Van hier *zifter, zifting, ziftsel*, het gruis, dat uitgezift wordt — *ziftster*. Zamenstell.: *bijziften, doorziften, uitziften, wegziften*, enz.

Ziften, hoogd. *sieben*, nederf. *seven*, angelf. *siftan*, eng. *to sift*, gr. σηθειν.

ZIFTER, z. n., m., *des zifters*, of *van den zifter*; meerv. *zifters*. Van *ziften*. Iemand, die zift. Van hier *zifting*. Zamenstell.: *korenzifter, muggenzifter, woordenzifter, woordenzifterij*, enz.

ZIFTSEL, zie *ziften*.

ZIGT, z. n., o., *des zigts*, of *van het zigt*; meerv. *zigten*. De daad van zien. Men gebruikt het op zich zelve nog in den wisselstijl, om aan te duiden, dat de wissel door den genen, op wien dezelve getrokken is, betaald moet worden, zoo dra deze dien ziet, of op het eerste gezigt: *op zigt betalen*. Of zoo veel later, als daar bij bepaald wordt: *acht dagen na zigt te betalen* enz. Het meerv. heeft alleen in sommige zamenstellingen plaats. Van hier *gezigt*. Zamenstell.: *zigteinde, zigteinder, zigteinderlijk, zigtkunde*, — *aanzigt, doorzigt, doorzigtkunde, dorpzigt, inzigt, kerkzigt, landzigt, opzigt, toezigt, torenzigt, uitzigt*, enz. Van *zien*.

ZIGTBAAR, bijv. n. en bijw., *zigtbaarder, zigtbaarst*. Wat gezien, door het gezigt waargenomen kan worden; het tegengestelde van *onzigtbaar*. *Zigtbaar zijn, worden. Eene zigtbare zonsverduistering. De zigtbaar toenemende verarming van alle klassen van menschen. De zigtbare kerk*, in de godgeleerdheid, of de, door eenen voor anderen merkbaren gemeenschappelijken godsdienst met elkander verbondene geloovigen; in onderscheiding van *de onzigtbare kerk*, of de verbindtenis van alle enkele met Christus vereenigde personen, wier vereeniging niet onmiddelbaar in het oog valt. *Zigtbaar* wordt ook in den zin van *toonbaar* genomen: *zij was niet zigtbaar*, zij was zoo gesteld, dat men haar niet mogt zien, of beschouwen. Van hier *zigtbaarheid, zigtbaarlijk*.

ZIGTEINDER, z. n., m., *des zigteinders*, of *van den zigteinder*; meerv. *zigteinders*. Van *zigt* en *einder*, van *einde*; anders *gezigteinder*. Het einde van de oppervlakte der aarde, naar 't welk men heen ziet, wanneer men een vrij en onbelemmerd uitzigt heeft; de horizont, wereldkim. Zie *horizon*. Van hier *zigteinderlijk*, met een basterdw. *horizontaal*.

ZIGTKUNDE, z. n., vr., *der*, of *van de zigtkunde*; het meerv. is niet in gebruik. Van *zigt*, *gezigt*, en *kunde*. Anders *gezigtkunde*, lat. *optica*. Een gedeelte der oefenende wiskunst, welke in de wetenſchap der lichtſtralen beſtaat. Van hier *zigtkundig*, tot de zigtkunde behoorende, op dezelve gegrond. In eene uitgeſtrektere beteekenis is *zigtkundig* zoo als eene zaak gezien wordt, zoo als zij als aan het oog voorkomt, in tegenoverſtelling van de wijze, waarop zij eigenlijk beſtaat. Zoo zijn de uitdrukkingen *de zon gaat op*, *gaat onder*, zigtkundige uitdrukkingen en voorſtellingen, dewijl de zon *ſchijnt* op — en onder te gaan, ſchoon zij in het middelpunt hares ſtelſels onbewegelijk is.

ZIGTKUNDIG, zie *zigtkunde*.

ZIGTMAARTKRUID, z. n., o., *des zigtmaartskruids*, of *van het zigtmaartskruid*; het meerv. is niet in gebruik. Hoogd. *ſiegmannskraut*, *ſiegmarkraut*, Kil. *ſigmaerskruid*. Eene ſoort van plant, welke bij Linn. den naam van *allium victorial.* draagt, omdat zij, naar het gemeene bijgeloof, onkwetsbaar maken, en de zege, in den ſtrijd, aanbrengen zou. Onze benaming *zigtmaartkruid* is waarſchijnlijk eene verbastering van het hoogd. *ſiegmarskraut*, van het verouderde *ſiegmann*, *ſiegmar*, een overwinnaar.

ZIJ, perſoonlijk voornaamw. van het vrouwelijke geſlacht; meerv. *zij*. *Zij is gisteren hier geweest. Zij zijn onlangs geſtorven. Zij*, als meerv., is betrekkelijk tot alle geſlachten. Zie de verbuiging, Inleid. bl. 113. *Zij* tegen *hij* overgeſteld, beteekent zoo veel als het wijfje onder de dieren, inzonderheid onder de vogelen: *het is geen hij, maar eene zij*, geen mannetje, maar een wijfje. Bij Kil. *zijde*. Zie *hij*.

ZIJ, zie *zijde*.

ZIJD, *wijd en zijd*, zie *wijd*.

ZIJD, dus heet de ſtreek onzer hollandſche kust, langs

de

de noordzee. Van hier *zijdsch*: *hij spreekt zijdsch*. *Zijdsche boomen*, voor *bodemen*, gemeenlijk bij verbastering *bommen*, *zijdsche bommen*, genaamd, zijnde eene soort van platboomde hoekers.

ZIJDE, *zij*, z. n., vr., *der*, of *van de zijde*; meerv. *zijden*. Verkleinw. *zijdje*, *zij-tje*. Die vlakte van eenig ding, welke zich naast de achterste en voorste vlakte bevindt. — Eigenlijk, is aan het menschelijke ligchaam *de zijde* de vlakte, of de vlakke kant, van de armen tot de heupen: *pijn in de zijde hebben*. *Aan de regter zijde*, *aan de linker zijde*. *Aan iemands zijde gaan*, *zitten*. *Zich op de zijde leggen*. *Ik slaap altoos op mijne regter zijde*. *Zij zet hare handen in hare zij*. *Den vijand op de zijde aangrijpen*, in tegenoverstelling van in den rug, of van voren. *Hij deed het geweer op zijde*, of *op zij*. *Eene zijde*, of *zij*, *spek*. *De zijde van een gebouw*. *Een schip op zijde*, of *zij*, *halen*, *om het te kalefaten*. *Iemand op zijde komen*. *Van ter zijde*, d. i. zijdelings: *hij gaf hem een' slag van ter zijde*. *Aan de andere zijde van het graf*. *Aan de andere zijde van de straat*. *Op deze zijde van de gracht*. *Ik had mijne tasch niet op zij*. Van hier de figuurlijke, van de zijde des menschelijken ligchaams ontleende, spreekwijzen: *aan eene zijde gaan*, zich verwijderen. *Scherts ter zijde*, wij willen ophouden te schertsen, of ons onthouden van schertsen. *Zijne droefheid ter zijde zetten*, ophouden bedroefd te zijn. *Iemand ter zijde nemen*, een weinig van het gezelschap afleiden, om afzonderlijk met hem te spreken. *Ter zijde*, op het tooneel, d. i. stil, in zich zelf. *Aan iemands groene zijde zitten*. Zie *groen*. *Dat is zijne zwakke zijde*, daar is hij het zwakste. *Gij weet*, *dat dit mijne gevoeligste zijde is*, dat ik hieromtrent het gevoeligste ben. *Iemands zijde niet verlaten*, zich niet van hem verwijderen, bij hem blijven.

Figuurlijk, eene partij, met elkander verbondene personen, in tegenoverstelling van eene tegenzijde, gemeenlijk zonder meerv.; eene van den krijg ontleende figuur, daar die genen, welke het met den Overste houden, hem ter zijde staan. *Op iemands zijde zijn*, tot zijne partij behooren, het met hem houden, van gelijke meening en gezindheid met hem zijn. *Iemand op zijne* zij-

zijde hebben. In eene ruimere beteekenis, ook zonder opzigt op iets, 't welk daar tegen over staat: *van vaders zijde, van moeders zijde. Van zijne zijde* (van hem) *is alles te vreezen. Ik wil van mijne zijde* (wat mij betreft) *alles doen, wat ik kan. Aan de eene zijde waren even zoo vele getuigen, als aan de andere.*

Wijders, iedere vlakte van eenig ding, behalve de bovenste en onderste: *de zijde eenes bergs. De zijde van een huis, eenen toren* enz. *De voorste zijde, de achterste zijde.* Wanneer een ding slechts twee hoofdvlakten heeft, d. i. zich alleen in de lengte en breedte uitstrekt, zonder aanmerkelijke dikte, dan worden ook deze hoofdvlakten *zijden* genoemd: *de regte en verkeerde*, of *averegtsche zijde van linnen, laken* enz. *De zijde van een blad papier. De zijde van een boek*, of *bladzijde.* Figuurlijk, de oord, de ruimte buiten ons, zigteinderlijk, of horizontaal beschouwd: *de oostelijke zijde des hemels. Aan alle zijden pakken onweerswolken zamen.* Vervolgens, de wijs, waarop eene zaak zich door hare uitwerkselen aan ons voordoet: *zich van eene goede zijde vertoonen. Zou dit hart wel eene slechte zijde hebben?* De wijs, waarop men eenig ding beschouwt: *planten en dieren, welke aan de eene zijde schadelijk zijn, zijn aan de andere zijde zeer heilzaam.* Van hier *zijdelings*, bijw., van ter zijde, *zijdelingsch*, bijv. n., van de zijdlinie. Zamenstell.: *achterzijde, binnenzijde, bladzijde, bovenzijde, overzijde*, enz. *Zijbalk, zijdeblad, zijblad, zijdepijn, zijdeur, zijdewee, zijdgeweer, zijdlinie, zijgang, zijkamer, zijmuur, zijpad, zijraam, zijstuk, zijvenster, zijweg, zijwind*, enz. SPIEGEL heeft *zijdeloos* (*sije — sijdeloos*) voor onpartijdig.

Zijde, zij, hoogd. *seite*, TATIAN. *situ*, NOTK. *situ*, angelſ. en eng. *side*, zweed. *sida*, nederſ. *sied, siede*, frankth. *sita.*

ZIJDE, *zij*, z. n., vr., *der*, of *van de zijde*; het meerv. is niet in gebruik. Het gewrocht, het spinsel van de zijwormen: *roode zijde. Fijne zijde. Een streng zijde. Gesponnen, geweven, gewerkte zijde. Geene zijde bij iets spinnen*, fig., geen nut, geen voordeel daarvan hebben. *Met zijde naaijen. Zich in zijde kleeden*, zijden kleederen dragen. Van hier *zijden*, onverbuigb. bijv. n., van zijde gemaakt: *zijden kou-*

koufen. Zamenftell.: *floretzijde*, *naaizij*, *ftikzij*, *teekenzij*, enz. — *Zijdefabrijk*, *zijdetwijnder*, *zijdetwijnderij*, *zijdeverwer*, *zijdeverwerij*, *zijdewever*, *zijdeweverij*, *zijdewinkel*, *zijdeworm*, *zijworm.*

Zijde, *zij*, hoogd. *feide*, bij STRIJK. *feide*, middeleeuw. lat. *feta*, ital. *feta*, *feda*, fr. *foie.* Daar de zijde een uitlandsch voortbrengfel is, zoo is derzelver naam het vermoedelijk ook. Het is verwant aan *fatijn*, fr. *fatin.* Het eng. *filk*, zweed. *filke*, angelf. *feole*, fchijnen, door wisfeling van *r* met *l*, uit het lat. en gr. *fericum* gevormd te zijn.

ZIJDELINGS, bijw., van *zijde*, zie *ling.* Van ter zijde: *ik heb er niet regtftreeks, maar zijdelings iets van gehoord.*

ZIJDELINGSCH, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *zijde*, zie *ling.* Dat van ter zijde is: *het was eene zijdelingfche befchuldiging.* Van de zijdlinie: *zijdelingfche erfgenamen.*

ZIJDEN, onverb. bijv. n., zie *zijde.*

ZIJDETWIJNDER, zie *zijde.*

ZIJDEUR, z. n., vr., *der*, of *van de zijdeur;* meerv. *zijdeuren.* Verkleinw. *zijdeurtje.* Van *zij*, *zijde*, en *deur.* Eene deur aan de zijde van een gebouw: *hij kwam de zijdeur in.*

ZIJDEWEE, z. n., o., *van het zijdewee;* het meerv. is niet in gebruik. Van *zijde* en *wee.* Wee, of fmert in de zijde; fteking in de zijde; anders *pleuris.* *Hij is een martelaar van het zijdewee.*

ZIJDGEWEER, z. n., o., *des zijdgeweers*, of *van het zijdgeweer;* meerv. *zijdgeweren.* Van *zijde* en *geweer.* Een geweer, 't welk men aan de zijde draagt, gelijk een degen, fabel, enz. is, ter onderfcheiding van een fchietgeweer, bajonet, enz. *Hij trok zijn zijdgeweer.*

ZIJGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik zeeg*, *heb* en *ben gezegen.* Bedr., eene vloeiftof, of een vloeibaar ligchaam, door een ander vast, doch ondigt ligchaam laten loopen, opdat de dikkere ftof daar in overblijve; het welk in de fcheikunde, *filtreren* genoemd wordt: *een kookfel van kruiden, door een' doek, zijgen.* Onzijd., met *zijn;* nederzinken, in onmagt geraken: *het fchot trof hem in de borst, en eensklaps zeeg hij op den grond.* *Zij zeeg in mijne armen.* Te kort fchie-

schieten, deinzen: *als de vijant zich aan 't zijgen zag.* HOOFT. Van hier *zijging.* Zamenstell.: *doorzijgen, nederzijgen, wegzijgen* enz.

Zijgen, hoogd. *seihen*, angelf. *sigan* en *seon*, nederf. *sijen.*

ZIJKAMER, z. n., vr., *der*, of *van de zijkamer;* meerv. *zijkamers.* Verkleinw. *zijkamertje.* Van *zij, zijde*, en *kamer.* Eene kamer aan de zijde van een huis: *zij zat in de zijkamer.*

ZIJL, z. n., vr., *der*, of *van de zijl;* meerv. *zijlen.* Verkleinw. *zijltje.* Een water; eene waterlozing: *de zijl, te Leide.* In Gouda een water, dat achter en onder sommige huizen loopt: *hij was in de zijl gevallen. Versmoort in 't water, heet de zile.* M. STOK. Zamenstell.: *zijlpoort* (te Leide), *zijlregt, zijlregters* (te Groningen) — *Blokzijl, Delfzijl*, enz.

Zijl, zijle, bij KIL. *sijle, sille.* Waarschijnlijk zamengetrokken van *zijgele*, van *zijgen*, als iets, waardoor het water zijgt en afloopt.

ZIJLINGS, zie *zijdelings.*

ZIJN, *zijne*, bezittelijk voornaamw. des derden persoons van het mannel. en onzijd. geslacht; dat des vrouwelijken geslachts is *haar;* want deze voornaamwoorden beteekenen zoo wel het geslacht des bezitters, als dat der bezitting. Zie INLEID., bl. 117. Het vergezelt, als bijvoegelijk naamw., de zelfstandige naamwoorden, waarmede het in verband staat: *ieder land heeft zijne gewoonten. Ik zoek niet mijn maar zijn geluk. Uw raad doet zijne werking.* Eene dikwerf voorkomende feil is de overtollige plaatsing van dit voornaamwoord, in: *mijns broeders zijne vrouw*, voor *mijns broeders vrouw;* of: *het was mijn broeder zijn goed*, voor *het was mijns broeders goed.* — Om de bezitting met nadruk en uitsluitenderwijze aan te toonen, voegt men bij dit, gelijk ook bij de overige bezittelijke voornaamwoorden, het woordje *eigen: zijn eigen huis.* — Ook wordt het met de woorden *halve, weg*, en *wil*, als achtervoegsels, vereenigd, en ontvangt eene *t: zijnenthalve, zijnentwege, zijnentwil, om zijnentwil.* — Dikwerf moet in de plaats van *zijn, deszelfs* gesteld worden, inzonderheid, wanneer *zijn* dubbelzinnigheid zou veroorzaken, b. v.: *Hendrik was misnoegd, omdat Jakob zijn paard verkocht had*, waar het *deszelfs* moet

moet wezen, dewijl het op *Hendrik* moet ſtaan. *De landheer ging met den predikant van het dorp naar zijne woning*, waar *zijne* goed is, wanneer de woning van den landheer bedoeld wordt, doch voor *deszelfs* verwisſeld moet worden, wanneer het op die des predikants ſlaat.

Ook wordt het als een bijw. gebezigd: *de akker is zijn. Hij deed in eens een goed bod, en het huis was zijn. Zijn was het paard, zoo dra het te koop was.* Van hier *de zijne*, *het zijne*, met het bepaalde lidwoord, en zonder zelfſtandig naamw.; ſchoon wel daar op betrekking hebbende: *geef hem het zijne. Dat zijn niet onze zaken, maar de zijne. Hij heeft het zijne gedaan. De zijnen*, perſonen, welke aan iemand verwant zijn, of tot denzelven in zekere verbindtenis ſtaan: *hij heeft er met de zijnen over geſproken.*

Zijn, hoogd. *ſein*, bij ULPHIL. *ſiens*, ISID. *ſin*, nederſ. *ſien*, zweed. *ſin*, *ſitt*, lat. *ſuus*, gr. *σος*, *ση*, *σον*.

ZIJN, onz. w., onregelm. *Ik was*, *ben geweest.* Het is uit verſcheidene werkwoorden zamengeſteld; gelijk blijkt uit: *ik ben*, *ik was*, *wij waren*, *dat ik zij*, *ik ben geweest*, *zal zijn*, *zoude zijn*, *zoude geweest zijn*, enz. Het wordt tweeledig gebruikt.

1. Als een op zich zelf beſtaand werkwoord, terwijl het de eenvoudigſte betrekking uitdrukt, welke tusſchen het onderwerp en voorwerp eener rede kan plaats hebben. Het wordt met bijwoorden en bijvoegelijke naamwoorden gebezigd, die als bijwoorden voorkomen. *Ik ben gezond. Gij zijt groot. Zij is treurig. Wij waren regt vrolijk. Wees daarmede tevreden. Hij was zeer vermogend. Hij was arm en is nu rijk. Ik ben van mijne zaak zeker. Dat zal ons aangenaam wezen. Iemand vijandig zijn. Hij is weg. Ik was zeer boos op hem.* — Met zelfſtandige naamwoorden: *Salomo was een koning. Uw broeder is een eerlijk man. Ik ben zijn vriend niet. Dat is eene ellendige verontſchuldiging. Ik ben uw dienaar. Dat is geheel iets anders.* Hier wordt *zijn* ook onperſoonlijk gebruikt; zoo dat het woordje *het* de plaats des onderwerps eener rede inneemt: *het is van daag goed weder*, of *weêr. Het is hoog tijd. Het is reeds dag. Het was al te laat. Het is de waarheid.*

In vele gevallen wordt het voorwerp der rede, in plaats van in den eersten, in den tweeden naamval gesteld, of door *van* aangeduid: *goeds moeds zijn* — *hij was altoos goeds moeds. Hij is des duivels*, in de gemeenzame verkeering, voor: *hij is als de duivel. Ik ben voornemens. Hij was willens. Zij is van hooger afkomst, dan hij. Ik was van uwe meening*, enz. — Met voorzetsels: *op het veld, in de stad zijn. Het is aan mij, de beurt is aan mij. Zoo veel in mij is*, zoo ver mijne krachten reiken. *Er is niets van die zaak*, zij is niet waar. *Hij is er slecht aan*, bevindt zich in slechte omstandigheden. *Uit de mode zijn. In gebruik zijn. Alles is tegen hem*, verzet zich tegen hem. *Op zijne hoede zijn. Wat is er van uwen dienst? Zonder vrienden zijn*, geene vrienden hebben. *Nooit zonder geld zijn. Dat is van mij*, behoort aan mij, is van mij afkomstig, enz. — Met werkwoorden; en wel met de enkele onbepaalde wijze: *het is hier goed wonen.* Doch meest met te: *er is wel naar te wachten, maar niet naar te vasten. Wat is nu te doen? Hier is niets te hopen. Aan die zaak is niets te verdienen. Met den dood is niet te spotten. Met zulke menschen is geen medelijden te hebben*, enz. — Met het verleden deelwoord: *dat zij den tijd bevolen. Het is God geklaagd. Laat u dit gezegd zijn.*

Figuurlijk, tegenwoordig zijn, zijne werking aan eene plaats openbaren: *hij is hier, hij is daar; zij waren onder, boven*, enz. *Zij zijn nog in de kerk. Ik was in de stad. Gij waart ook daar bij. Waar zijt gij geweest? Morgen zal ik bij u zijn. Waar ook mijn geest na den dood moog wezen.* In zeer vele gevallen wordt het ook van de gewaarwordingen en den toestand des gemoeds gebruikt, en wel onpersoonlijk, of ten minste in den derden persoon; en vereischt den derden naamval des persoons: *het is mij leed. Het is mij lief.* Voor schijnen: *het is mij, alsof ik iets zie. Dat huis is mij eene gevangenis.* Toebehooren: *wien is dat geld? Hem was het koningrijk.* Ook met *voor: dat is niet voor mij*, enz. — Gesteld, geschapen zijn: *hoe zijn zijne omstandigheden? Men weet, hoe kinderen zijn. Nu ziet men, wie gij zijt.* Ook met bijvoeging van *met: gelijk het met den eenen is, zoo is het ook met den anderen*, enz. — Om den tijd te bepalen, wanneer eene

eene zaak geſchied is: *het was in den zomer, toen ik hem zag. Het zijn nu reeds tien jaren, dat ik hem niet gezien heb.* — Geſchieden, plaats hebben: *wanneer het zijn moet, dan zij het. Dat kan niet zijn. Het kan zijn, dat ik haar nimmer wederzie. Het zij zoo.* — Werkelijk beſtaan, voorhanden zijn: *er is een God. God is van eeuwigheid geweest. Ik denk, derhalve ben ik. Was er ooit een wensch, dien mijn oog verried, en dien gij niet vervuldet? Gij zult mij, wanneer ik niet meer zijn zal, nog liefhebben en zegenen. Onze vriend is niet meer*, is dood.

2. Als een hulpwoord, waardoor de verledene tijden van ſommige werkwoorden gevormd worden. Zie *Inleiding*, bl. 142 en verv. — Zamenſtell.: *afzijn*, *bijzijn*, *omzijn*, *voorzijn*, enz.

Zijn, *wezen*, hoogd. *ſeyn*, is het onregelmatigſte werkwoord, 't welk wij hebben, maakt zijne ontbrekende tijden gedeeltelijk met zich zelf, gedeeltelijk met *zullen*, en is eigenlijk uit werkwoorden zamengeſteld; als: *ik ben*, van het oude *bennen*; — *ik was*, van *wezen*; wij *waren*, van *weren*, duren; *gij zijt* van *zijn*.

ZIJP, z. n., vr., *der*, of *van de zijp*; zonder meerv. Zekere landſtreek in Noordholland, zijnde een uitgemalen meer, ten noorden van de ſtad Alkmaar: *tot aan de zijpe*. Hooft. Ook een vaarwater bij Oost-duveland, waarvan bij M. Stok.: *ter zijpe*. Zie het volgende *zijpelen*.

ZIJPAD, z. n., onz., *des zijpads*, of *van het zijpad*; meerv. *zijpaden*. Verkleinw. *zijpadje*. Van *zij*, *zijde*, en *pad*. Anders *zijweg*. Een pad, 't welk ter zijde af ligt: *het zijpad is veel nader*. Figuurl., afwijking van de deugd: *men ziet, op de baan des levens, den regten weg veelal voorbij en ſlaat het een of ander zijpad in.*

ZIJPELEN, *zijpen*, *zijpern*, onz. w., gelijkvl. *Ik zijpelde, heb gezijpeld.* Langzaam afdruipen, lekken: *de wijn zijpelt (zijpt, zijpert) uit het vat. Het bloed zijpelde nog uit de wonde. Zijpende oogen*, bij Kil. *ſijpende oogen*, loopende oogen. Van hier *zijp*, *zijpe*, bij Kil. *ſijp*, *ſijpe*, een riool — *zijpeling*. Zamenſtell.: *afzijpelen*, *afzijpen*, *afzijperen*, enz. — bij Kil. *zijpoog* (*ſijpoogh*), loopend oog, *zijpoogig*. Het woord is van den klank gevormd.

ZIJ-

ZIJPEN, zie *zijpelen.*

ZIJPEREN, zie *zijpelen.*

ZIJREEDER, z. n., m., *des zijreeders*, of *van den zijreeder*; meerv. *zijreeders.* Van *zij*, *zijde*, en *reeder*, van *reeden.* Iemand, die zijde reedt, of twijnt, ook *zijdetwijnder.* Van hier *zijreederij.* Zamenſtell.: *zijreedersmolen*, *zijreederswinkel*, *zijreederszijde.*

ZIJREEDERIJ, zie *zijreeder.*

ZIJSJE, zie *ſijsje.*

ZIJVERWER, z. n., m., *des zijverwers*, of *van den zijverwer*; meerv. *zijverwers.* Van *zij*, *zijde*, en *verwer.* Iemand, die zijde verwt. Van hier *zijverwerij.*

ZIJWEG, zie *zijpad.*

ZIJWERK, z. n., onz., *des zijwerks*, of *van het zijwerk*; meerv. *zijwerken.* Van *zij*, *zijde*, en *werk.* Werk van zijde, dat van zijde gewerkt wordt, of is: *zij heeft een fraai zijwerk onder handen.*

ZIJWIND, z. n., m., *des zijwinds*, of *van den zijwind*; meerv. *zijwinden.* Van *zij* en *wind.* De wind, die van ter zijde komt: *wij hadden zijwind.*

ZIJWORM, *zijdeworm*, z. n., m., *des zijworms*, of *van den zijworm*; meerv. *zijwormen.* Van *zij*, *zijde*, en *worm.* Worm, die zijde maakt: *de zijwormen ſpinnen zijde, en leven van moerbezien bladen.*

ZILT, bijv. n. en bijw., *zilter*, *ziltst.* Hetzelfde als *zout*, *zult.* *Zilt water*, *zilte boonen.* Van hier *ziltheid*, *ziltig*, *ziltigheid.*

ZILTIG, zie *zilt.*

ZILVER, z. n., onz., *des zilvers*, of *van het zilver*; het meerv. *zilvers* is niet gebruikelijk, dan alleen in de mijnwerken, wanneer van onderſcheidene ſoorten geſproken wordt. Een wit, glansrijk metaal, 't welk voor het edelſte na het goud gehouden wordt, en eenen aangenamen, helderen klank heeft. *Gemunt zilver.* *Geſlagen zilver.* *Gewerkt zilver.* *Zilver ſmelten.* *Een vat van zilver.* *Met zilver beſlagen.* Figuurlijk, zilveren tafelgereedſchappen: *zijn zilver in veiligheid brengen.* *Hij heeft al zijn zilver verkocht.* *Wij ſpijsden enkel van zilver.* In den dichterlijken ſtijl wordt de zilverwitte kleur dikwerf alleen *zilver* genoemd: *het zilver, dat op de vleugelen der kapellen glinſtert.* Van hier *zilverachtig*, *zilveren*, bijv.

bijv. n., van zilver. Zamenstell.: *zilverader*, *zilverarbeid*, *zilverbergwerk*, *zilverbewaarder*, *zilverblad*, *zilverblank*, *zilverboom*, *zilverdraad*, *zilverdraadtrekker*, *zilverdruk*, *zilvererts*, *zilvergeld*, *zilverglans*, *zilverglid*, *zilvergoed*, *zilvergroef*, *zilverkamer*, *zilverkas*, *zilverklank*, *zilverkleur*, *zilverklomp*, *zilverkorrel*, *zilverkruid*, *zilverling*, *zilvermeid*, *zilvermijn*, *zilvermunt*, *zilverplaat*, *zilverproef*, *zilverrijk*, *zilverschoon*, *zilverschuim*, *zilverservies*, *zilversmid*, *zilverstaf*, *zilverstof*, *zilververguld*, *zilververwig*, *zilvervloot*, *zilverwerk*, *zilverwit*, *zilverzand*, enz. — *baarzilver*, *blokzilver*, *kwikzilver*, enz.

Zilver, hoogd. *silber*, bij KERO *silbar*, OTTFRID. *silabar*, WILLER. *silbere*, ULPHIL. *silubr*, nederſ. *sulver*, *zulver*, angelſ. *seolfer*, *sulfer*, eng. *silver*, zweed. *silfver*. De glinsterende witte kleur van dit metaal is ongetwijfeld de grond zijner benaming.

ZILVERACHTIG, bijv. n. en bijw., *zilverachtiger*, *zilverachtigst*. Van *zilver* en *achtig*. Dat naar zilver zweemt: *dat is staai zilverachtig tin*. In geluid naar den klank van zilver gelijkende: *zij heeft eene zilverachtige stem*. Van hier *zilverachtigheid*.

ZILVERBOOM, z. n., m., *des zilverbooms*, of *van den zilverboom*; meerv. *zilverboomen*. Een boom aan de Kaap de Goede Hoop, wiens bladen met zilverkleurige zijden haren bedekt zijn, en daardoor eenen zilverglans van zich geven; de *protea* bij LINN., behoorende tot de klasse der viermannige heesters, en bestaande in vijf en twintig soorten.

ZILVERDRAAD, z. n., m., *des zilverdraads*, of *van den zilverdraad*; meerv. *zilverdraden*, wanneer van meer soorten gesproken wordt. Van *zilver* en *draad*. Tot eenen draad getrokken zilver.

ZILVEREN, onverb. bijv. naam. Van zilver: *eene zilveren doos*. *Zilveren lepels*. Figuurlijk, van verscheidene dingen, waaraan slechts een gedeelte van zilver is: *een zilveren zakuurwerk*. Aan de glinsterende kleur van zilver gelijk: *het vischje speelt in 't zilveren beekje*, in den dichterlijken stijl. *De zilveren haren des grijsaards*. *De zilveren bruiloft*, de viering eener vijf en twintig jarige echtvereeniging.

Zilveren, hoogd. *silbern*, bij WILLERAM. *silberen*, angelſ. *seolfren*, nederſ. *sulvern*.

ZILVEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zilverde, heb gezilverd.* Met zilver overdekken; waarvoor *verzilveren* meer in gebruik is.

ZILVERERTS, z. n., m., *van den zilvererts*; meerv. *zilvererts̄en*, van meer soorten gesproken. Van *zilver* en *erts*. Een erts, welke eene aanmerkelijke hoeveelheid zilvers in zich bevat.

ZILVERGELD, z. n., onz., *des zilvergelds*, of *van het zilvergeld*; het meerv. is niet in gebruik. Van *zilver* en *geld*. Uit zilver geslagen geld, in onderscheiding van kopergeld en goudgeld: *honderd gulden zilvergeld. Ik heb geen zilvergeld bij mij.*

ZILVERKAS, *zilverkast*, z. n., vr., *der*, of *van de zilverkas*; meerv. *zilverkassen*. Van *zilver* en *kas*. Eene kas, waarin zilveren tafelgereedschappen bewaard worden. Ook eene kas, waarin zilverwerk ten toon gesteld wordt, zoo als in de zilversmidswinkels gebruikelijk is.

ZILVERKLANK, z. n., m., *des zilverklanks*, of *van den zilverklank*; meerv. *zilverklanken*. Van *zilver* en *klank*. In den dichterlijken stijl, een aan den klank van zilver gelijke heldere en aangename klank: *ik hoorde den zilverklank harer stemme.*

ZILVERLING, z. n., m., *des zilverlings*, of *van den zilverling*; meerv. *zilverlingen*. Van *zilver*, zie *ling*. Eigenlijk, iets van zilver, bijzonder eene munt van zilver, of zilvermunt. Zeker stuk zilvergeld bij de oude Joden, het welk men met den *sikkel* van gelijke waarde acht. Bij TATIAN. komt in dezen zin reeds *silabarling* voor, schoon hij de *dertig zilverlingen*, of zilveren penningen, waar voor Judas zijnen meester verried, *thrizzuc pfenningo*, en *thrizzuc scazo*, noemt.

ZILVERMEID, z. n., vr., *der*, of *van de zilvermeid*; meerv. *zilvermeiden*. Van *zilver* en *meid*. Eene dienstmaagd, in een voornaam huis, die het opzigt over het zilverwerk heeft, en aangesteld is, om hetzelve schoon te houden, te bewaren en daar voor zorg te dragen.

ZILVERRIJK, bijv. n. en bijw., *zilverrijker*, *zilverrijkst*. Van *zilver* en *rijk*. Rijk in zilver, veel zilver in zich bevattend.

ZILVERSERVIES, z. n., onz., *van het zilverservies*; meerv. *zilverserviezen*. Verkleinw. *zilverserviesje*. Van *zilver* en *servies*; zie *servies*. Het bij elkander behoo-

rend

rend tafelgereedschap van zilver, als een geheel beschouwd.

ZILVERSMID, z. n., m., *des zilversmids*, of *van den zilversmid*; meerv. *zilversmeden*. Van *zilver* en *smid*. Een kunstenaar, die allerlei werk uit zilver vervaardigt. Zamenstell.: *zilversmidsknecht*, *zilversmidswinkel*.

ZILVERVERWIG, zie *zilverwit*.

ZILVERVLOOT, z. n., vr., *der*, of *van de zilvervloot*; meerv. *zilvervloten*. Van *zilver* en *vloot*. De naam eener vloot van koopvaardijschepen, welke jaarlijks uit Spanje naar Mexico pleegt te zeilen, en met het in de nieuwe wereld gewonnen zilver weder naar Spanje te rug te keeren: *de admiraal Piet Hein nam de rijke spaansche zilvervloot, op den 9den van herfstmaand*, 1628.

ZILVERWIT, bijv. n. en bijw., van *zilver* en *wit*. Zoo wit als zilver. Ook *zilververwig*.

ZIN, z. n., m., *des zins*, of *van den zin*; meerv. *zinnen*. Het vermogen van gewaar te worden, inzonderheid die dingen, welke buiten ons plaats hebben, of de *uitwendige zin*, het uitwendig gewaarwordingsvermogen, in tegenoverstelling van den *inwendigen zin*, welke datgeen gewaarwordt, 't welk in ons zelven omgaat: *de mensch heeft vijf zinnen; de insekten hebben deels minder, deels veelligt ook meer*. Wanneer van eenen dezer zinnen gesproken wordt, bezigt men doorgaans het woord *zintuig*: *het zintuig* (*de zin*) *van het gezigt, het gehoor, het gevoel, den reuk en den smaak*. Figuurlijk, bewustheid van zich zelven, het vermogen, om zich van andere dingen te onderscheiden; in eenige spreekwijzen, en alleen in het meerv gebruikelijk: *bij zijne zinnen zijn*, van zich en van andere dingen buiten zich bewust zijn. *Wel, niet wel, bij zijne zinnen zijn. Van zijne zinnen beroofd zijn. Hij is buijten sijne sinnen*. Bijbelv. — Het vermogen om te kennen en te beoordeelen, het verstand; mede in het meerv.: *in dewelcke de Godt deser eeuwe de sinnen verblint heeft*. Bijbelv. *Die door de gewoonheijt de sinnen geoeffent hebben*. Bijbelv. — Het vermogen om te willen en zich tot iets te bepalen: *veel hoofden, veel zinnen*; alwaar het ook meeningen kan beteekenen. *Er kwam mij iets in den zin. Dat is mij nimmer in den zin gekomen. Iets uit zijne zinnen zetten*, daaraan niet meer

den-

denken, daarnaar niet meer trachten. *Iets kwaads in den zin hebben. In den sin hebben te krijgen.* BIJBELV. *Van zin* (niet *vanzins*) *zijn*, voornemens zijn, — *van zin worden: soo wiert hij van sinne weder te keeren.* BIJBELV. *Het gaat niet naar mijnen zin. Ik heb er geen' zin in. In iemand zin hebben, krijgen. Iemand zijnen zin geven. Ergens zijn' zin van doen.* — Beteekenis: *de zin eenes woords*, of *eener rede*, dat begrip, 't welk daardoor verwekt moet worden. *De verouderde zin eenes woords. Dat heeft geenen goeden zin. Ende den sin verklarende.* BIJBELV. Van hier *zinnelijk*, *zinneloos*, *zinnen*, enz. Zamenstell.: *zinnebeeld*, *zinnepop*, *zinnewerk*, *zinrijk*, *zinslot*, *zinsnijding*, *zinspel*, *zinspelen*, *zinspreuk*, *zinteeken*, *zintuig*, *zintwisten*, *zinuiting*, enz. — *tegenzin*, *weerzin*, enz.

Zin, hoogd. *sinn*, OTTFRID. *sinn*, zweed. *sinne*, ital. *senno*, lat. *sensus*. ADELUNG zegt: „het is meer „dan waarschijnlijk, dat dit woord van *zien* afstamt. „*Het gezigt* heet bij OTTFRID. *gisiun*, en *de verschijning* is bij ULPHIL. *sinus*, zoo als *sinnen* bij NOTK. „*verschijnen* beteekent. Het gezigt is het eerste en voornaamste zintuig, en heeft daarom zeer wel ter benaming van al de zintuigen, en van de daarop gegronde „vatbaarheden der ziel kunnen dienen."

ZINDELIJK, bijv. n. en bijw., *zindelijker*, *zindelijkst*. Zuiver, wit: *zij is altoos even zindelijk. Het is er zeer zindelijk in huis. Gij moet uwe kleederen zindelijk houden.* Van hier *zindelijkheid*.

TEN KATE brengt het tot *zin*, *zinnen*, en heeft voor *zindelijk* ook *zinlijk*, het welk hij omschrijft, als: *mundus*, *nitidus*, *singulari cura mundatus*, *politus*.

ZINDELIJKHEID, zie *zindelijk*.

ZINGEN (oul. *zangen*), onz. en bedr. w., ongelijkvl. *Ik zong*, *heb gezongen*. Eigenlijk is *zingen* een onzijd. werkw., hetwelk met het hulpw. *hebben* vervoegd wordt, en een helderklinkend geluid voortbrengen beteekent, welk geluid door dit woord merkbaar nagebootst wordt. Zoo wordt het in het dagelijksche leven nog dikwerf van zekere dingen gebruikt, welke dit geluid voortbrengen, en dan gezegd worden *te zingen*; b. v. *het water begint te zingen*, wanneer het in een' ketel over het vuur hangt, heet wordt, en haast zal koken.

In eene meer gewone beteekenis is *zingen* voor het gehoor aangename buigingen der ſtemme, of afwisſelende toonen, door middel van de ſtem, voortbrengen. Zoo gebruikt men het van zekere vogelen, die zulke afwisſelende en ſchel klinkende toonen doen hooren; waarvoor men ook *ſlaan* bezigt: *de nachtegaal zingt in de lente.* Gewoonlijkst echter wordt *zingen* van de menſchelijke ſtem gebruikt, zoo wel onzijdig als bedrijvend, voor al zingende uitdrukken: *leeren zingen. Schoon, liefelijk, ſlecht, zingen. Bij de fluit, bij het orgel, bij het klavier zingen. Door den neus, helder uit de borst zingen. Iemand ter eere, of ter eere van iemand zingen.* Ook bedrijvend: *een lied, een psalm, de mis zingen. Den bas*, de grondſtem, den laagſten toon in de muzijk, *zingen*. Den boventoon, ook *den bovenzang, zingen*, overdragt., te boven gaan, overtreffen. Figuurlijk, dichten, verzen maken, een dichterlijk verhaal doen, in den dichterlijken ſchrijfſtijl: *ik zing den legertoght des princen van oranje.* VOND. In dezen zin zegt men ook *van iets zingen: ik zing van Galathe*, enz. Ongetwijfeld is deze beteekenis van daar ontleend, dat de oudſte Dichters hunne verzen ook zongen. — Van hier *zinger, zingſter*, en van het oude *zangen*, *zang, zanger, zangerig, zangſter*, zie *zang*. Zamenſtell.: *zinggezelſchap*, ook *zanggezelſchap*, *zingglas*, enz. Zie verder *zang*, enz. — *bezingen*, *nazingen*, *opzingen*, *voorzingen*, enz.

Zingen, hoogd. *ſingen*, reeds bij KERO *ſingan*, *ſinkan*, OTTFRID. *ſingan*, nederſ. *ſingen*, angelſ. *ſingan*, eng. *to ſing*, zweed. *ſjunga*. Oudtijds beteekende het ook lezen.

ZINGER, zie *zanger*.

ZINK, lat. *zinchum*, z. n., vr., *der*, of *van de zink*; zonder meerv. Eene mijnſtof, zijnde eene metaalachtige zwavelige zelfſtandigheid: *de tinnegieters gebruiken de zink, om het tin blank te maken en te zuiveren.*

ZINKEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zonk, ben gezonken.* Van langzamerhand naar de diepte dalen. Eigenlijk; een ſteen, welke in het water geworpen wordt, *zinkt* tot op den bodem, of zinkt naar den grond. Een ſchip *zinkt*, of *begint te zinken*, wanneer het te zwaar geladen is, of een lek bekomen heeft, en, in plaats

van te drijven, naar den grond zakt: *het schip is gezonken. In de sneeuw, in het moeras zinken. In onmagt zinken. In eenen diepen slaap zinken.* Figuurlijk; in eenen zekeren graad vernederd worden, in den deftigen schrijftrant: *die voorname man is tot eene laagte gezonken, uit welke hij zich niet ligt zal kunnen opheffen. Hoe diep zinkt de mensch, die geene schaamte meer heeft, en onverschillig omtrent eer en schande is geworden!* Langzamerhand afnemen, in inwendige krachten verminderd worden: *den moed laten zinken.* — Ook wordt het in eenen bedrijvenden zin gebezigd, voor laten zakken, schoon thands veel minder, dan weleer: *uw vaders zoncken zelfs hun broeder in den put.* Vond. *En schoon wij 't lijk in 't zwijgend eergraf zinken.* Vond. *Thans zonken de beleggers een schip voor den boom.* Hooft. Huijdecoper teekent aan, dat *zinken* in een' werkenden zin zelden voorkomt; doch voorbeelden hiervan zijn zeer menigvuldig; en behalve *zinken*, zijn er in onze taal vele onzijdige werkwoorden, welke in eenen werkenden zin gebezigd worden, als: *schrikken*, *wijken*, *verdwijnen*, *vlugten*, *vlieden*, *duiken*, *zwichten* en meer andere. — Van hier *zinking*, *zinksel*. Zamenstell.: *zinklood*, een lood, dat men met een snoer laat zinken, om de diepte te peilen, *zinknoot*, eene noot, die goed en vol is, *zinkroer*, *zinkton*, *zinkwater*, enz. — *bezinken*, *verzinken*, *wegzinken*, enz.

Zinken, hoogd. *sinken*, nederf. *sinken*, bij Notk. *sinchan*, Ulphil. *sigguan*, zweed. *sjunka*. *Zakken* en *zijgen* zijn aan *zinken* naauw verwant.

ZINKING, z. n., vr., *der*, of *van de zinking*; meerv. *zinkingen*. Eene bekende kwaal, waarbij kwade vochten naar zeker deel des ligchaams schieten en hetzelve pijnlijk aandoen: *schielijke veranderingen van weder en het ras overgaan van hitte tot koude veroorzaken dikwerf zinkingen.* Van hier *zinkingachtig*. Zamenstell.: *zinkingkoorts*, *zinkingpijn*, *zinkingpleister*, enz.

ZINKLOOD, zie *zinken*.

ZINKNOOT, zie *zinken*.

ZINNEBEELD, z. n., o., *des zinnebeelds*, of *van het zinnebeeld*; meerv. *zinnebeelden*. Van *zin* en *beeld*. Een beeld, 't welk ons iets onligchamelijks voorstelt. Zoo is *een anker*, of deszelfs beeldtenis, *een zinnebeeld*

beeld der hope. In eene ruimere beteekenis is elk ligchamelijk of zinnelijk ding, in zoo ver het iets onligchamelijks aanduidt, *een zinnebeeld.* Zoo is *de adem, de wind*, genoegzaam in alle talen, een beeld, of *het zinnebeeld der ziel;* en de woorden *geest, ſpiritus, πνευμα,* enz. zijn beeldelijke, of *zinnebeeldige* uitdrukkingen. Van hier *zinnebeeldelijk, zinnebeeldig*, bijv. n. en bijw., een zinnebeeld bevattend, en op eene zinnebeeldige wijze.

ZINNEBEELDIG, zie *zinnebeeld.*

ZINNELIJK, bijv. n. en bijw., *zinnelijker, zinnelijkst.* Van *zin;* zie *lijk.* Dat tot de zinnen, of de onmiddelbare gewaarwording van uiterlijke voorwerpen behoort. *De zinnelijke werktuigen*, dat weeffel van ſpieren en zenuwen, waardoor wij gewaarworden. *De zinnelijke gewaarwording*, welke door middel der zintuigen geſchiedt. *Zinnelijke begeerten, genoegens. Zinnelijke liefde, zinnelijke afkeer;* waar het dikwerf tegen verſtandig, op duidelijke kennis, op goed oordeel gegrond, overgeplaatst is. *Een zinnelijk mensch. Hij is altoos even zinnelijk.* Van hier *zinnelijkheid.*

ZINNELOOS, zie *zin.*

ZINRIJK, bijv. n. en bijw., *zinrijker, zinrijkst.* Van *zin* en *rijk.* Rijk in *zin*, in de beteekenis van verſtand, ſchranderheid; geestig, aardig: *zinrijk zijn. Eene zinrijke ſcherts. Een zinrijk gedicht. Zinrijke ſpreuken. Eene zinrijke vinding.* Van hier *zinrijkheid.*

ZINSLOT, zie *zin.*

ZINSPEL, z. n., o., *des zinſpels*, of *van het zinſpel;* meerv. *zinſpelen.* Van *zin* en *ſpel.* Een ſpel, eene vertooning, welke iets onligchamelijks zinnelijk, d. i. zigtbaar, hoorbaar, enz. voorſtelt. Van hier het volgende.

ZINSPELEN, o. w., gelijkvl. *Ik zinſpeelde, heb gezinſpeeld.* Van *zin* en *ſpelen.* In ſpreken, of ſchrijven op iets doelen, het bedektelijk aanduiden, te kennen geven: *hij zinſpeelde daarmede op eene vroegere gebeurtenis.* Van hier *zinſpeling.*

ZINSPREUK, z. n., vr., *der*, of *van de zinſpreuk;* meerv. *zinſpreuken.* Van *zin* en *ſpreuk.* Eene korte ſtelling, of ſpreuk, welke eenen nadrukkelijken zin heeft, of zeker zinnebeeld ten opſchrift dient en hetzelve

ve verklaart: *het genootschap, onder de zinspreuk: dulces ante omnia musae. Zijne zinspreuk was: doe wel en zie niet om.*

ZINTEEKEN, z. n, o., *des zinteekens*, of *van het zinteeken*; meerv. *zinteekenen, zinteekens*. Van *zin* en *teeken*. Schrijfteeken, om den zin nader aan te duiden, of dien onderscheidenlijk voor te dragen; anders zinscheiding, of *zinscheidingteeken: men moet, om duidelijk te zijn, de zinteekenen, zoo wel in het lezen, als in in het schrijven, in acht nemen.*

ZINTUIG, zie *zin*.

ZINTWISTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zintwistte, heb gezintwist.* Van *zin* en *twisten*. Twisten over den zin eenes woords, eener uitdrukking, enz.; ook twistredenen. Van hier *zintwisting*.

ZITBANK, z. n., vr., *der*, of *van de zitbank*; meerv. *zitbanken*. Verkleinw. *zitbankje*. Van *zitten* en *bank*. Eene bank, geschikt, om daarop te zitten.

ZITDAG, z. n., m., *des zitdags*, of *van den zitdag*; meerv. *zitdagen*. Van *zit*, *zitten*, en *dag*. Een dag, waarop een geregt, hof, of raad, zijne zitting, of vergadering, houdt.

ZITKUSSEN, z. n., o., *des zitkussens*, of *van het zitkussen*; meerv. *zitkussens*. Van *zit*, *zitten*, en *kussen*. Een kussen, waarop men zit, of hetwelk geschikt is om op te zitten, in tegenstelling van hoofdkussen, enz.

ZITPLAATS, z. n., vr., *der*, of *van de zitplaats*; meerv. *zitplaatsen*. Van *zit*, *zitten*, en *plaats*. Eene plaats, om te zitten, in tegenoverstelling van staanplaats: *eene zitplaats in de kerk hebben.*

ZITTEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zat, heb* en *ben gezeten.* Gezeten zijn, in tegenoverstelling van staan of liggen; eigenlijk: *wij zitten reeds. Blijf toch zitten*; sta niet op. *Op eenen stoel, op den grond zitten. Op een paard zitten. Goed te paard zitten*, in het rijden eene goede houding hebben. *Aan de tafel zitten*, spijzen. *Bij den haard, aan de deur, in de zijkamer zitten. Naast iemand zitten. Aan iemands regter hand zitten. Boven aan, onder aan zitten. Regt op zitten. Zich moede zitten. Op eijeren zitten*, broeijen. — Figuurlijk, wordt het van zulke verrigtingen gebezigd, welke zittend geschieden: *voor den schilder*

zit-

zitten, zich laten uitſchilderen, dewijl men daarbij gemeenlijk zit. *In het gerigt zitten*, gerigt houden. *In den raad zitten*, lid van den raad zijn. *Aan het roer der regering zitten*, lid der regering zijn. *Op den troon zitten*, Koning of Keizer zijn. Zich in eenen rustigen toeſtand bevinden, zich niet bewegen: *altoos te huis zitten*, niet van huis gaan. *Altoos in de boeken zitten*, altoos lezen, zich oefenen. *Hij zit er warm in*, hij is zeer gegoed. *Stil zitten*, niet werkzaam, ledig zijn. *In diepen rouw gedompeld zitten*, zeer treurig zijn. *In de gevangenis zitten*, zich daarin bevinden. *Wegens ſchulden zitten*, *vast zitten*, namelijk gevangen. *Op den dood zitten*, uit hoofde eener misdaad, welke den dood verdient. *Laten zitten* beteekent, deels, onwillig terug laten, misſen: *hij heeft veel geld in dien handel laten zitten*; deels, opzettelijk iemands belangen verlaten, en wordt in het bijzonder gezegd van echtgenooten en minnaars, die hunne beloften verbreken: *hij heeft zijne vrouw laten zitten. Zou hij mijne dochter willen laten zitten?* haar tegen zijne belofte niet trouwen.

'k Beleef een' tijd, (en ach die tijd komt ras, mijn waarde)
Waar in men 't al verliest, als een, die zich verklaarde,
Voor onzen minnaar, ons ontwijkt en zitten laat. A. Harts.

Ook nalaten: *hij heeft zijne vrouw wel laten zitten*, haar veel goed nagelaten. *Zitten blijven*, onwillig ongehuwd blijven; van het vrouwelijke geſlacht: *na dat zij hem had afgewezen, is zij blijven zitten.* Overblijven: *na den dood van zijne vrouw bleef hij met zeven kinderen zitten*, bleef hij over, belast met de zorg voor — en opvoeding van zeven kinderen. *Zij bleef in den ganſchen boedel zitten*, was erfgenaam daarvan. — Van levenlooze dingen gebruikt, beteekent het zich aan eene plaats bevinden: *die hoed zit niet vast. De plank zat los. Er zit mij veel ſlijm op de borst. Hier zit het mij*, hier hapert het mij. Met de bijwoorden *goed*, *ſlecht*, enz., duidende de wijs aan, hoe zich iets aan het oog opdoet: *die rok zit zeer goed. Uw kleed zit voortreffelijk. De ſpijker zit niet goed. Uw doek, uwe muts, zit niet regt.* Ook met de voorzetſels *aan*, *in*, *op*, enz. *Daar zit niet aan*, b. v. geen vleesch aan het been. *Daar zit niet veel op*, daar is niet veel van te halen, niet veel mede te winnen. *Een gezeten man* i

iemand, die ergens woont, en huis en goed heeft. *Een zittend leven, zittend werk*, waarbij men veel zit. In eenen meer bedrijvenden zin, doch altoos nog als een onzijdig werkwoord, voor zich zetten, plaatsen: *sittende op het veulen eener ezelinne.* BIJBELV. *Sit aan mijne regter hand.* BIJBELV. *Christus is gezeten aan Gods regter hand. Ga zitten, zeide zij, en ik was reeds gezeten.* Ook figuurlijk, *iemand in het haar, in de veren, zitten*, hem in het haar grijpen, zich tegen hem verzetten. Van hier *zitter, zitster, zitting.* Zamenstell.: *aanzitten, afzitten, bezitten, bijzitten, doorzitten, inzitten, nazitten, opzitten, verzitten, voorzitten*, enz. — *Huiszittenarmen, huiszittenhuis*, in Amsterdam — *huiszittend*, enz. — *zitbank, zitkussen*, enz.

Zitten, hoogd. *sitzen*, reeds bij ISIDOR. en KERO *sitzen, sizzan*, ULPHIL. *sitan*, nederf. *sitten*, angelf. *sittan*, eng. *to sit*, zweed. *sitta*, slav. *sedeti*, gr. *ἕζειν*, lat. *sedere.*

ZITTER, zie *zitten.*

ZITTING, z. n., vr., *der*, of *van de zitting*; meerv. *zittingen.* De daad van zitten, het zitten. De verzameling eener vergadering, eenes geregts, enz., dewijl de leden daar zitten: *zitting houden. In de eerste zitting. Hij heeft zitting in den raad.* Ook voor eene zitbank, of datgeen, waarop men zit: *stoelen met trijpten zittingen.* Eindelijk, de bril van een heimelijk gemak, of sekreet.

ZODE, *zood, zoó*, z. n., vr., *der*, of *van de zode*; meerv. *zoden.* Verkleinw. *zoodje.* Eigenlijk, koking, van *zieden, zood, gezoden*, koken: *het water is aan de zoó.* Van hier ook, dat het onaangenaam gevoel van hitte en scherpheid omtrent de kolk der maag, het welk somtijds van walging en braking vergezeld is, *zode* genoemd wordt: *wanneer zij bier of andere gegiste dranken gebruikt, krijgt zij de zode*, of *zoó.* Verder, zoo veel, als men in eens kookt, of, als geschikt is, om gekookt te worden: *eene zode visch. Eene zode peulen, erwten*, enz. *Gij moet mij eene goede zoó geven. Drie baarzen zijn eene hengelaars zoó.* Een kooksel: *gheef mi van dezer roder sode.* BIJB. 1477. Eindelijk beteekent *zode* een met eene spade afgestoken stuk grasland: *zoden afspitten. Eenen dijk met zoden beleggen. Het groene zoodje. Brengt hier een groene zode.* VOND.

Hij

Hij bouwde eenen altaar, het zij van steenen, of van aarde en zoden, enz. J. H. VAN DER PALM. — Spreekw.: *dat brengt geen zoden aan den dijk*, dat brengt niet veel voordeel aan. TEN KATE twijfelt, of dit woord, ook in de laatste beteekenis, tot *zieden*, koken, of tot *zaaijen* behoore. Anderen brengen het tot het gr. ζωος, *vivus, virens*, groen. Oul. werd *zode*, bij KIL. *sode, soede, soeuwe*, hoogd. *sod*, angelſ. *seath*, vries. *sohde*, ook voor eene gegraven bron, wijders voor eenen ſekreetput, genomen; waarſchijnlijk ook van het *zieden*, of ruiſchen, van het bronwater, en van het gisten der ſekreetputten ontleend.

ZOEK, *te zoek*, zie *zoeken*.

ZOEKEN, bedr. w., onregelm., *ik zocht, heb gezocht*. Iets, welks plaats onbekend is, trachten te vinden, of te ontdekken, inzonderheid in zoo ver dit door hier en daar rond te zien geſchiedt.

Eigenlijk: *iets zoeken en het niet vinden. Het verlorene zoeken. Iets in het zand, in het water*, enz. *zoeken. Iemand zoeken. Waar moet ik haar zoeken? Ik zocht u bij uwen vriend. Dat had ik bij hem niet gezocht*, van hem niet vermoed. Figuurlijk: *wat hebt gij hier te zoeken?* te doen, te verrigten. *Ik weet, wat gij daarmede zoekt*, bedoelt. Het verleden deelw. *gezocht* duidt dikwerf de moeite aan, welke iets den uitvinder gekost heeft, waarmede intusſchen zulk eene in het oog loopende moeijelijkheid niet moest gepaard gaan: *die voordragt, die gelijkenis, die uitdrukking is zeer gezocht. Eene gezochte verontſchuldiging*. In eene uitgeſtrektere beteekenis, trachten iets te verkrijgen, of een oogmerk te bereiken: *de ſchaduw zoeken. Iemands geluk, verderf, zoeken. En wellust aen dat montje zocht*. POOT. *Eene reden, een voorwendſel zoeken. Hulp bij iemand zoeken. Eene gelegenheid zoeken. Een ambt zoeken. Twist zoeken. Vergeving zoeken.* — Ook met de onbepaalde wijs der werkwoorden, en het woord je *te*, voor moeite aanwenden, trachten: *iemand zoeken te benadeelen, te bevoordeelen. Iemand zoeken te behagen. Iemand zoeken om te brengen. Iets zoeken te verhinderen.* Van hier *te zoek*, voor *te zoeken: te zoek zijn*, verborgen zijn, *te zoek raken*, verloren, of gemist worden. *Zich te zoek maken*, zich verwijderen, verbergen. Ook zonder *te: makenze al 't hare zoek*, enz.

enz. OUD. Wijders *zoeker*, zamenstell.: *baatzoeker*, *bezoeker*, *gewinzoeker*, *goudzoeker*, *twistzoeker*, *voetzoeker*, enz. — *Zoeking*, zamenstell.: *bezoeking*, *doorzoeking*, *huiszoeking*, *nazoeking*, *verzoeking*, enz. Zamenstell.: *aanzoeken*, *bezoeken*, *doorzoeken*, *nazoeken*, *verzoeken*, enz.

Zoeken, hoogd. *ſuchen*, bij ISID. en KERO *ſuahhan*, ULPHIL. *ſokjan*, nederſ. *ſöken*, angelſ. *ſecan*, eng. *to ſeek*, zweed. *ſöka*, pool. *zukam*. IHRE leidt het van het gr. ζητεῖν af; anderen brengen het tot *zien*.

ZOEKER, zie *zoeken*.

ZOEKING, zie *zoeken*.

ZOEL, bijv. n. en bijw., *zoeler*, *zoelst*. Benaauwd; afmattend warm, van de lucht geſproken, zoo als in den zomer, kort voor een onweer, de lucht pleegt te zijn: *het is heden zeer zoel. Zoel weder. Een zoele dag. Zoele zomerluchtjes.* D. SMIDS. Van hier *zoelheid*.

Zoel, anders ook *zwoel*, hoogd. *ſchwül* en *ſchwul*, *ſchwülig*, *ſchwellig*, nederſ. *ſwool*, *ſwolig*, eng. *ſweltrij* en *ſultrij*, angelſ. *ſwilic*. TEN KATE brengt het tot *zwellen*, *wellen*.

ZOEN, z. n., m., *des zoens*, of *van den zoen*; meerv. *zoenen*. Verkleinw. *zoentje*. Eigenlijk, een kus, en wel de kus des vredes; gelijk blijkt uit *verzoenen*, voor bevredigen: *eenen zoen geven*. Ook de kus der liefde; doch, in deze beteekenis, zegt de Heer HUIJDECOPER, klinkt het woord *zoen* veel darteler, dan kus: *en laten 't kapitaal verdienen met een zoen*. H. VERBIEST.

Dat ik, naer mijn geval,
Nu eens een zoentje ſtal. POOT.

Zoen, voor *verzoening*, komt voor in de ſpreekwijzen: *zoen bieden. Dit deed hij tot zoen zijner misdaad.* HALMA. *Ten zoen van onjoon en van joon.* MOON. *Dat bloet, dat ons den zoen des hemels koopen moet.* DE DECK. *Gedenk, Heer, aen uw' zoon, en zijnen zoen.* G. BRANDT.

ZOENDING, zie *zoenen*.

ZOENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zoende, heb gezoend.* Kusſen: *ik zoende haar met een goed hart. Hij heeft het meisje gezoend.* Even als *zoen* ook bevrediging, of *verzoening* beteekent, zoo wordt *zoenen* mede voor bevredigen of *verzoenen*, genomen:

Of juist onnozel bloet en Agamemnons zaet
De felle Hekaté most zoenen en verzachten. VOND.

WIL-

WILLERAM. noemt hierom Christus *ther suonere*. Van hier *zoener*. Zamenstell.: *zoending*, dat oulings in gebruik geweest is, voor de regtsoefening over den zoen tusschen beleedigden; ook voor de afmaking eener beleediging, door tusschenkomst van goede lieden; *zoengeld*, *zoenoffer*, *zoenofferande*, — *afzoenen*, *verzoenen*, enz.

ZOET, bijv. n. en bijw., *zoeter*, *zoetst*. Eigenlijk, dat den hoogsten graad van aangename gewaarwording, op de smaakzenuwen veroorzaakt, en tegen zuur en bitter overstaat: *zoo zoet als honig. Die druiven smaken zeer zoet. Zoete wijn. De gestolen wateren zijn soete.* BIJBELV. *Zoet worden: doe wert het water soet.* BIJBELV. Wijders, wordt het voor niet zuur, niet zout, of ongezouten, gebruikt, als: *zoete melk*, *room*, in tegenoverstelling van zure. *Zoet water*, in tegenoverstelling van brak, of zout water, zeewater. Wijders, dat eenen hoogen graad van aangename gewaarwording door andere zintuigen veroorzaakt; en wel ten aanzien van het gehoor: *eene zoete stem. De zoete stem der vreugde. Zoete klanken*, enz. Zoo ook in opzigt tot den reuk: *de roos heeft eenen zoeten reuk.* OTTFRID. zegt: *suazo sie thir stinkend*, zij rieken aangenaam. Doch meest in den dichterlijken stijl, terwijl het hier ook dikwerf aangenaam kan beteekenen.

Figuurlijk, voor de inwendige gewaarwording ten hoogste aangenaam: *zoet slapen. Een zoete slaap. De slaep des arbeijders is soet.* BIJBELV. *Mijn hart smolt in zoeten weemoed weg. Hoe zoet is 't, waar de vriendschap woont! Een zoet gezelschap. Welk eene zoete gedachte! Mijne overdenkinge van hem sal soete zijn.* BIJBELV. *Ik heb u mijne zoetste wenschen toevertrouwd. Mangelt mij het een, 't aer sal mij wesen zoet.* BREDER. *Zoete woorden*, vleijende woorden: *iemand zoete woorden geven.* Verder, uit hoofde dezer aangename gewaarwording, naar hetzelve sterk hakende, begeerig: *zoet op eer*, *op wraak*, enz. *Die op dusdanige zinlijkheden zoet zijn.* OUD. Eindelijk wordt het ook voor stil, zonder gedruis, gebezigd, als: *hij sprak zoo zoetjes, dat men hem niet verstaan kon.* Ook voor langzaam: *wat gaat gij zoetjes! haast u wat.* En van hier voor stil, gehoorzaam en schikkelijk, van de kinde-

meerv. Moedermelk, vrouwenmelk; ook van dieren: *zij heeft weinig zog. Dun zog. Goed, voedzaam zog. De vijantschappen der huizen worden vorstenkinderen in 't zog gegeven.* HOOFT. *Dees huurling onttrekt den lammeren het zog.* VOND. Ook wordt dit woord gebezigd, voor het spoor, dat een schip achterlaat, bij KIL. onder den naam van *sock*, of *sok* bekend (*sulcus maris*), ontleend van de *zuiging in het water*, door een voortgaand schip veroorzaakt. Wanneer dus een schip kort achter een ander schip komt, en in deszelfs *zog* vaart, wordt het door deze zuiging als aangetrokken, en vaart het derhalve veel gemakkelijker: *wij bleven in het zog van het vaartuig, dat vóór ons was.* Van hier de figuurlijke spreekwijs: *in iemands zog varen*, hem gemakshalve, of voordeelshalve, volgen. *Geen averechtse stappen misleiden nu de kiel in 't zog van snooden buit.* VOND.

Toen mogt ik, op de holle baren,
Der ongemete letterzee,
In 't zog van uwe dichten varen,
En keeren veilig op de ree. A. V. D. VLIET.

Zamenstell.: *zoggat*, *zogstukken*, zeew., enz. — *zeezog*, enz.

ZOGELING, zie *zogen*.

ZOGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zoogde, heb gezoogd.* Van *zog*. Te zuigen geven, laten zuigen, bepaalder in de beteekenis van het aanbieden der borst aan kinderen en dieren. *Een kind zogen. Eene zogende vrouw. Ick stont in den morgen op, om mijnen sone te zoogen.* BIJBELV. *Waerom was ic ghesoghet metten borsten?* BIJB. 1477. *Zij heeft het geluk gehad van alle hare kinderen te kunnen zogen. Eene zogende koe. Een zogend schaap. Dertigh zoogende kemelinnen met hare veulens.* BIJBELV. *Nooit tapte hij het schaep zijn zoogende uiers leeg.* H. DULL. *Zij moesten zogen*, voeden, voordeel aanbrengen, *en willen slechts zuigen*, anderen uitmergelen, en voordeel trekken. Van hier *zogeling*, m. en v.: (*zuigeling*), *zoging*, *zoogster*. Zamenstell.: *zoogbroeder*, medezogeling, die dezelfde borsten met een' ander zuigt, *zoogdier*, dat borsten of uijers heeft, en de jongen met zog voedt. — *zoogkalf*, *zoogkind*, *zooglam*, *zoogvarken*, *zoogvrouw*, voedstervrouw, *zoogzuster*, enz.

Zogen, hoogd. *säugen*, reeds bij OTTFRID. *sougen*,

ne-

nederſ. *ſögen*, angelſ. *ſican*, eng. *to ſuckle*. *Zuigen* en *zogen* zijn even zoo onderſcheiden, als *drinken* en *drenken*.

ZOLDER, z. n., m., *des zolders*, of *van den zolder*; meerv. *zolders*. Verkleinw. *zoldertje*. Het hoogſte vertrek van een huis, of de planken vloer boven de woonvertrekken, of in andere gebouwen: *de wasch hangt reeds op den zolder. Ik heb het hout op den zolder laten brengen. Bij den opperſten zolder.* VOND. Ook de planken vloer tusſchen twee vertrekken: *de kamer is zoo laag van verdieping, dat ik den zolder met de hand kan bereiken. Ik doe hem aen den zolder hechten.* DE DECK. Wijders de bovenſte bergplaats in een pakhuis, ſtal, enz.: *die goederen liggen op twee zolders. Koren op den zolder*, of *op zolder, brengen. Een zolder vol hooi.* Van hier *zolderen*. Zamenſtell.: *appelzolder*, *graanzolder*, *hooizolder*, *houtzolder*, *kleerzolder*, *korenzolder*, *pakzolder*, *rookzolder*, *turfzolder*, *zoutzolder*, enz. — *Zolderkamer*, *zolderluik*, *zolderraam*, *zolderſtuk*, *zoldertrap*, *zoldervenſter*, enz.

Zolder, hoogd. *ſöller*, bij OTTFRID. en TATIAN. *ſolar*, *ſoler*, waar het een zaal, ſpijskamer beteekent, nederſ. *ſoller*, eng. *ſollar*, middeleeuw. lat. *ſolarium*, *ſolerium*, zweed. *ſvale*. Hoogstwaarſchijnlijk is dit woord van het oude *ſaul*, *ſole*, eene plank, afkomſtig, en beteekent *zolder* dus eigenlijk een' beplankten vloer.

ZOLDEREN, bedr. w., gelijkvl *Ik zolderde*, *heb gezolderd*. Van *zolder*. Op zolder brengen, leggen: *koren*, *vlas*, enz. *zolderen*. Eene zoldering leggen: *eene kamer zolderen. Eene opperzale zolderen.* HOOGVL. *Die ſijne opperzalen ſoldert in de wateren.* BIJBELV. *Om de huijſen te ſolderen.* BIJBELV. Van hier *zoldering*, de verdieping van een gebouw; ook het plankwerk des zolders, of de bovenvloer.

ZOLDERING, zie *zolderen*.

ZOLEN, zie *zool*.

ZOMER, z. n., m., *des zomers*, of *van den zomer*; meerv. *zomers*. Eigenlijk, de warme tijd des jaars, waarin boomen en gewasſen groeijen en tot wasdom komen; in tegenoverſtelling van den winter. De oudſte volken kenden ſlechts deze twee jaargetijden; en in het gemeene leven gebruikt men beide woorden nog dikwerf in

in dezen zin: *het is*, of *wordt zomer*, zegt men, wanneer het weder aangenaam en warm is. Nadat men uit de grenzen, of den afloop, beider jaargetijden twee nieuwe gemaakt heeft, is *de zomer*, in eene bepaaldere beteekenis, dat jaargetij, waarin de zon den kreeft, den leeuw, en de maagd doorloopt: *wij hebben zomer. Den zomer ergens doorbrengen. Een natte, koele zomer. Des zomers*, in den zomer. *Wanneer de westewint den zomer inlokt.* VOND. — Figuurlijk, een jaar; doch alleen in den dichterlijken ſtijl: *zij was eerst zestien zomers oud.* Naar eene andere figuur, is *de zomer des levens, der jaren*, de mannelijke ouderdom: *hij ſtierf in den zomer zijnes levens. Een ſchoone juffer in den zomer van heur jaren*, enz.

Laat maar den zomer van uw leven
Ook zonder vrucht niet henen zweven. DE DECK.

Van hier *zomerachtig, zomersch.* Zamenſtell.: *zomerbloem, zomerdag*, een dag in den zomer, ook zomertijd — *zomerdijk, zomerdraden, zomerhitte, zomerhuis, zomerkaai, zomerkleed, zomerloon*, loon dat een arbeider des zomers verdient, *zomerlucht, zomermaand*, de maand Junij, *zomertarw, zomertijd, zomerverblijf, zomerweer*, enz. — *nazomer*, de aangename dagen in den herfst, van den 1en tot den 13en November, — *voorzomer*, enz.

Zomer, hoogd. *ſommer*, reeds bij KERO *ſumar*, nederſ. *ſommer*, angelſ. *ſumer, ſumor*, zweed. *ſommar*, in het ierl. *ſam, ſamrhad.* Sommigen brengen het tot het oude *ſommen*, vergaderen, omdat als dan de vruchten vergaderd of verzameld worden. Oul. beteekende *zomer* ook een lastpaard.

ZOMERACHTIG, zie *zomer.*

ZOMERDAG, zie *zomer.*

ZOMERDRAAD, z. n., m., *des zomerdraads*, of *van den zomerdraad*; meerv. *zomerdraden*, welk meerv. meest in gebruik is. Van *zomer* en *draad.* Draden, welke, voornamelijk omtrent den herfsttijd, door de gras- of landworpjes en ſpinnetjes over de velden geſponnen, en bij mooi droog weer, door den minſten wind, om hunne ligtheid, in de lucht opgeheven en voortgedreven worden. Vele Roomſchen houden deze draden voor overblijfſels van het doodkleed, waarmede

de Maagd Maria in het graf gelegen is, doch het welk zij, bij hare hemelvaart, heeft laten vallen.

ZOMEREN, onperf. w., gelijkvl., *het zomerde*, *heeft gezomerd*. Zomer worden, warm worden: *het begint reeds te zomeren*. Van *zomer*.

ZOMERHUIS, zie *zomer*.

ZOMERLOON, zie *zomer*.

ZOMERLUCHT, zie *zomer*.

ZOMERMAAND, zie *zomer*.

ZOMERSCH, bijv. n., van *zomer*. Dat tot den zomer behoort, of daaraan gelijk is: *een zomersche dag*. *Een zomersche avond*.

ZOMERSPROET, zie *zomervlek*.

ZOMERVLEK, z. n., vr., *der*, of *van de zomervlek*; meerv. *zomervlekken*. Van *zomer* en *vlek*. Kleine gele vlekken in het aangezigt en aan de handen, welke, vooral des zomers, zigtbaar worden: *een beproefd middel tegen de zomervlekken*. Anders *zomersproeten*, ook enkel *sproeten*.

ZOMERWEDER, *zomerweer*, z. n., o., *des zomerweders*, of *van het zomerweder*; het meerv. is niet in gebruik. Van *zomer* en *weder*. Het weder, d. i. de gesteldheid der lucht, in den zomer; ook weder als in den zomer, in tegenoverstelling van *winterweder*. *Het is thands regt zomerweder*.

ZOMERZIJDE, z. n., vr., *der*, of *van de zomerzijde*; meerv. *zomerzijden*. Van *zomer* en *zijde*. De naar de zon, d. i. naar het zuiden gerigte zijde eenes dings; de zuidzijde. *De zomerzijde van een huis*, *eenen boom*, *eene heining*, enz.

ZON, z. n., vr., *der*, of *van de zon*; meerv. *zonnen*. Verkleinw. *zonnetje*. Een altoos lichtend hemelligchaam, hetwelk aan andere donkere ligchamen of de planeten licht en warmte geeft.

Eigenlijk zijn de vaste sterren zoo vele zonnen, waarvan elke de bron des lichts en der warmte voor hare planeten is. In eene meer gewone beteekenis verstaan wij door *de zon* dat lichtend hemelligchaam, hetwelk onzen aardbol licht en warmte mededeelt: *de zon gaat op*, *onder*. *De zon schijnt*, wanneer zij gezien wordt. *D'alkoesterende zon verguldt der bergen top*. POOT. *Anderen schilderen de zon met houtkole*. VOND. *De opgang*, *de ondergang der zon*. *De rijzende*, *opgaande zon*.

zon. De rijzende zon aanbidden, spreekw., zich houden aan, en indringen bij de genen, die in voorspoed en groot aanzien geraken. *De zon haalt water*, zegt men, in het gemeene leven, wanneer zij tusschen twee dichte wolken doorschijnt, waarbij men heldere strepen aan den hemel ziet. *De zon schijnt in het water. Ik mag wel zien, dat de zon in het water schijnt*, spreekw., ik mag wel lijden, dat anderen zich ook vermaken. *Met de noorder zon verhuizen*. Zie *noorder*. *God doet zijne zonne opgaan over boozen en goeden. De sonne gingh op boven de aerde*. Bijbelv. *Soo dat er niet nieuws enis onder de sonne*. Bijbelv. Dikwerf, doch tegen het gebruik, wordt, in den tweeden naamval, *der zonnen*, in plaats van *der zonne* gebezigt: *tegen der sonnen opgangh — van der sonnen ondergangh*. Bijbelv. Zonder bepalend lidwoord nogthans zegt en schrijft men: *voor zonnen opgang, na zonnen ondergang*.

Figuurlijk, verstaat men zeer dikwerf onder het woord *zon*, de zonnestralen: *de zon brandt, steekt. Van de zon verbrand zijn. In de zon gaan*, in tegenoverstelling van in de schaduw. *Iets in de zon leggen, hangen*. Bij de voormalige kampvechters werd de zon onder de strijders gelijkelijk verdeeld, d. i., zij werden zoo geplaatst, dat de zon den eenen niet meer in het aangezigt scheen, dan den anderen. In den Bijbel vinden wij, figuurlijk, gewag gemaakt van *de zon der geregtigheid*. Ook dragen uitmuntende personen, die kennis en verlichting verspreiden, in den verheven schrijftrant, den naam van *zonnen*. En, in de taal der liefde, noemen de Dichters schoone oogen *zonnen*, of *tweelingzonnen*. Zelfs worden bij sommige Dichters *zonnen* voor jaren genomen: *helt Heins, die zestien zonnen pas out*, enz. Moon. Eindelijk worden de aangestoken en ronddraaijende schijven van een vuurwerk *zonnen*, of *zonnetjes* geheeten. Van hier oul. het werkw. *zonnen*, voor in de zon leggen: *haer winterkoren zonnen*. Spieg. *Zonnig*, bijv. n., voor veel zon hebbend, rijk van zon. Zamenstell.: *zondag, zonnebeeld, zonnebloem, zonnecirkel, zonnedaauw, zonnedak, zonneglans, zonnegloed, zonneglas, zonnehoed, zonnejaar, zonnekeerkring, zonneklaar, zonnelicht, zonneloop, zonnemaagd, zonnemeter, zonnepoort, zonnering, zonnescherm, zonneschijf, zonneschijn, zonneschuw, zonnestand, zonnestilstand*,

ſtand, *zonneſtofje*, *zonneſtraal*, *zonnetaning*, (*zonsverduistering*) *zonnevlak*, *zonnevogel*, *zonnevuur*, *zonnewagen*, *zonneweg*, *zonnewijzer*, enz. *Middagzon*, *morgenzon*, *veenzon*, enz.

Zon, hoogd. *ſonne*, reeds bij KERO *ſunnu*, OTTFRID. *ſunna*, ULPHIL. *ſunno*, nederſ. *ſunne*, angelſ. *ſunna*, *ſunaa*, eng. *ſun*. TEN KATE betrekt dit woord tot den wortel van *zenden* en *zinnen*; doch het is hoogstwaarſchijnlijk een afſtammeling van *zien*, dewijl het licht het eigenlijkſte merkteeken van dit hemelligchaam is. *Sun* was weleer voor *zien* gangbaar; zoo is, b. v., bij NOTK. *anaſune* het aangezigt. Met eenen anderen uitgang heet *de zon* in het zweed. *ſol*, deen. *ſoel*, lett. *ſaule*, lat. *ſol*, fr. *ſoleil*.

ZONACHTIG, zie *zon* en *zonnig*.

ZOND, z. n., vr., *der*, of *van de zond*; zonder meerv. Eene zeeëngte tusſchen de noord- en oostzee: *het ſluiten der zondt*. HOOFT. *Ten ſteun der zeven landen en al de rijken van de zont*. VOND.

Zond, hoogd. *ſund*, eng. *ſound*, zweed. *ſund*. Verſcheidene gisſingen zijn over den oorſprong van dit woord gemaakt; doch natuurlijkst wordt het gebragt tot het oude *ſund*, *ſond*, *zund*, *zond*, water, zee.

ZONDAAR, z. n., m., *des zondaars*, of *van den zondaar*; meerv. *zondaars*, *zondaren*. Van eene vrouw zegt men *zondares*. Het is van het verouderde *zonden* voor *zondigen*. Een overtreder van goddelijke en menschlijke wetten: *een boetvaardige zondaar*. *Onnooſel*, *onbeſmet*, *afgeſcheijden van de ſondaeren*. BIJBELV.

Zondaar, hoogd. *ſünder*, bij NOTK. en STRIJK. *ſundar*, *ſunder*. KERO, OTTFRID. en anderen bezigen daarvoor *ſuntigo*.

ZONDAG, z. n., m., *des zondags*, of *van den zondag*; meerv. *zondagen*. Van *zon* en *dag*. De eerſte dag der weke, welke in alle christelijke kerken tevens een aan de openbare Godsvereering toegewijde dag is. *Op aanſtaanden zondag*. *Des zondags*, op zondag. Van hier *zondagsch*, dat tot den zondag behoort, of daarmede overeenkomt. Zamenſtell.: *zondagskind*, dat op zondag geboren is, *zondagskleed*, dat men des zondags draagt, *zondagsletter*, die letter, welke, in den almanak, al de zondagen, het ganſche jaar door, aanduidt, enz. — *Palmzondag*, enz.

Zondag, hoogd. *sonntag*, reeds in de achtste eeuw *sununtag*, bij Ottfrid. *sunundag*, nederf. *sundag*, bij de Rom. *dies solis*. Notk. noemt dezen dag *frontag*.

ZONDAGSCH, zie *zondag*.

ZONDAGSLETTER, zie *zondag*.

ZONDARES, zie *zondaar*.

ZONDE, z. n., vr., *der*, of *van de zonde*; meerv. *zonden*. Elke overtreding van goddelijke en menschlijke wetten: *eene zonde begaan. Zich aan eene zonde schuldig maken. Iets voor eene zonde*, of *voor zonde houden. Foei, het is zonde! Dat is geene zonde. Iemand tot zonde verleiden. Zonde van iets maken*, het voor zonde houden. *Wat is mijne overtreedinge, wat is mijne sonde?* Bijbelv. *Zonde van nalatigheid. Onnatuurlijke zonde*, of *zonde tegen de natuur. In de zonde vallen. Ende hij wandelde in alle de sonden sijns vaders*. Bijbelv. *De vergeving der zonde*. Van hier *zondig*, enz. Zamenstell.: *zondoffer*, enz.

ZONDER, uitsluitend voorzetsel. *Zonder oorzaak. Zonder moeite. Zonder twijfel. Zonder u zou het leven voor mij geene waarde hebben.* Ook wordt het somwijlen als voegwoord gebezigd: *ik zal hem de zaak eenvoudig voorstellen, zonder van die andere omstandigheid te spreken.* Ook *zonder dat*: *sonder dat er ijemant op let*. Bijbelv. Oul. werd *zonder* ook voor *bijzonder* gebruikt. Van hier *zonderen*, *zonderheid*, welke alleen in zamenstelling, als *afzonderen*, *uitzonderen* en *inzonderheid*, gebezigd worden.

Zonder, hoogd. *sonder*, nederf. *sunder*, bij Ulphil. *sundro*. Ook hier is het denkbeeld van afzondering het heerschende. Het lat. *sine* is daaraan verwant.

ZONDERBAAR, *zonderling*, bijv. n. en bijw., *zonderbaarder*, *zonderbaarst*. Van het verouderde bijv. n. *zonder* en *baar*. Bijzondere en onderscheidende eigenschappen aan zich hebbend, zonder derzelver gesteldheid verder te bepalen, ook ongewoon, dat zelden geschiedt: *dat is toch een zonderbaar voorval.* Van hier *zonderbaarheid*, *zonderbaarlijk*, Kil. Zie *zonderling*.

ZONDEREN, zie *zonder* en *afzonderen*.

ZONDERLING, bijv. n. en bijw., *zonderlinger*, *zonderlingst*. Genoegzaam hetzelfde, als *zonderbaar*, doch meer in gebruik: *eene zonderlinge zaak. Het is een*

een zonderling mensch. Hij legt zich altoos toe, om zonderling, anders dan een ander, *te wezen. Zij is zeer zonderling in hare kleeding. Hij bezit eene zonderlinge welsprekendheid. Eene zonderlinge*, ongemeene, *schoonheid. Het is zonderling, dat hij mij niet geantwoord heeft. Ik vind daarin niets zonderlings. Hij heeft mij zonderling wel voldaan.* Van hier *zonderlingheid.* De Hoogduitschen bezigen *zonderling* (*sonderling*) als een zelfstandig naamw., voor iemand, die zich beijvert, om het tegendeel van dat geen te doen, wat het gebruik, of de aard der omstandigheden vordert, dewijl hij zich daardoor van anderen als afzondert. En als zoodanig wordt dit woord ook reeds, door sommigen, bij ons gebezigd: *hij is een regte zonderling.*

ZONDIG, bijv. n., *zondiger, zondigst.* Van *zonde*, zie *ig.* Met zonde besmet, tot zonde geneigd: *wee den sondigen volcke.* Bijbelv. *Eene zondige ziel. Zondige werken. Zondige gedachten en begeerten.*

Zondig, hoogd. *sündig.* Dit woord is zeer oud, daar het reeds bij Ottfrid., Kero en anderen voorkomt, die ook *suntigo* voor *zondaar* bezigen.

ZONDIGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zondigde, heb gezondigd.* Zonde begaan, in de gewone godgeleerde beteekenis: *geen mensche en is er, die niet en sondigt.* Bijbelv. *Tegen God, tegen zijne naasten, tegen zijn eigen ligchaam*, enz. zoo ook *aan God, aan iemand*, enz. *zondigen*, zijn bijbelsche uitdrukkingen, voor welke men, volgens Adelung, liever bezige *zich aan God*, enz. *bezondigen. Hierin hebt gij gezondigd*, eene zonde begaan. Insgelijks: *tegen de wet zondigen*, de wet overtreden. Somwijlen, doch zelden, wordt het als een bedrijv. werkw. gebezigd: *wat heb ik gezondigd? Eene zonde zondigen* komt in den Bijbel voor, in de beteekenis van *grovelijk zondigen.* Ook wordt het in eenen ruimeren zin, voor eenen misslag begaan gebruikt: *tegen de regels der taal zondigen.*

Zondigen, hoogd. *sündigen*, van het verouderde *zonden*, bij Kero en Ottfrid. *suntan*, zweed. *synda*, eng. alleen *sinn.*

ZONDOFFER, z. n., o., *des zondoffers*, of *van het zondoffer*; meerv. *zondoffers*: Van *zonde* en *offer*. Bij de oude Joden, een bloedig offer, het welk ter verzoening van God, voor

eene begane zonde aangebragt werd; waarom het ook *het zoenoffer* en *schuldoffer* genoemd werd. Het onderscheid, dat eenige uitleggers tusschen *zondoffer* en *schuldoffer* maken, als of het eene voor zonde van vergrijp, en het andere voor zonde van nalatigheid aangebragt werd, is meer geestig uitgedacht, dan gegrond.

ZONDVLOED, *zundvloed*, z. n., m., *des zondvloeds*, of *van den zondvloed*; meerv. *zondvloeden*. Van *zond*, *zund* en *vloed*. Eigenlijk iedere groote en geweldige overstrooming, zoo als nog voor weinige jaren in een gedeelte van ons land heeft plaats gehad, anders watersnood genoemd. In eene meer bepaalde beteekenis verstaat men door *zondvloed* alleen die groote overstrooming, welke ten tijde van Noach geweest is, en naar de meening van velen, den ganschen aardbol onder water zou gezet hebben: — *tot dat de sundtvloet quam en haer alle wech nam.* Bijbelv.

Zondvloed, *zundvloed*, hoogd. *sündfluth*, bij Notk. *sintfluote*, *sinfluote*. Velen leiden de eerste helft van dit woord, zeer gezocht en geheel verkeerd, van het vorige *zonde* af, en verklaren hetzelve door eene, om de zonden der menschen te weeg gebragte overstrooming. Redelijker en taalkundiger wordt dit woord tot het boven verhandelde *zond*, *zund*, water, zee, gebragt; zoo dat *zondvloed* eigenlijk niets anders, dan *watervloed* is.

ZONËKLIPS, zie *zonsverduistering*.

ZONNEBAAN, zie *zonnecirkel*.

ZONNEBEELD, z. n., o., *des zonnebeelds*, of *van het zonnebeeld*; meerv. *zonnebeelden*. Van *zon* en *beeld*. De weerkaatsing der zonne, of het door de breking der lichtstralen in de verdikte lucht voortgebragte beeld der zonne; lat. en gr. *parelion*, ook *bijzon*, *wolkzon*.

ZONNEBLOEM, z. n., vr., *der*, of *van de zonnebloem*; meerv. *zonnebloemen*. Van *zon* en *bloem*. Eene plant, wier groote gele bloem de gedaante eener zon heeft; de *helianthus annuus* en *multiflorus* van Linn. Zij behoort in Peru en Mexico te huis, en is uit die landen in onze tuinen overgebragt.

ZONNECIRKEL, zie *zonnekring*.

ZONNEHOED, z. n., m., *des zonnehoeds*, of *van den zonnehoed*; meerv. *zonnehoeden*. Van *zon* en *hoed*.

Een,

Een, met groote randen voorziene hoed, welke de stralen der zon van het aangezigt afkeert, en dus ter beschutting tegen de zon gedragen wordt.

ZONNEJAAR, z. n., o., *des zonnejaars*, of *van het zonnejaar*; meerv. *zonnejaren*. Van *zon* en *jaar*. Dat jaar, het welk naar den loop der zon bepaald wordt, of de tijd, waarin de zon de twaalf teekenen van den dierenriem doorloopt. *Het zonnejaar bestaat uit twaalf zonnemaanden, en bevat drie honderd vijf en zestig dagen, vijf uren en negen en veertig minuten.* Het wordt tegen het maanjaar en burgerlijk jaar overgesteld.

ZONNEKLAAR, bijv. n. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Zoo klaar als de zon; meest echter in eenen figuurlijken zin, voor den hoogsten graad van duidelijkheid en vatbaarheid: *eene zonneklare zaak. Het is eene zonneklare waarheid. Een zonneklaar bewijs.*

ZONNEKRING, z. n., m., *des zonnekrings*, of *van den zonnekring*; meerv. *zonnekringen*. Van *zon* en *kring*. In de sterrekunde, de kring, dien de zon in hare eigene beweging schijnt te doorloopen. Bij de Dichters wordt zonnekring ook voor een jaar gebezigd: *na dertig zonnekringen*, enz.

ZONNELOOP, z. n., m., *des zonneloops*, of *van den zonneloop*; zonder meerv. Van *zon* en *loop*. De schijnbare beweging der zon om de aarde.

ZONNEMAAND, z. n., vr., *der*, of *van de zonnemaand*; meerv. *zonnemaanden*. Van *zon* en *maand*. Eene maand, wier during door den loop der zon bepaald wordt — de tijd, waarin de zon een van de twaalf teekenen van den dierenriem doorloopt. Eene zonnemaand bestaat uit dertig dagen, tien uren negen en twintig minuten en vijf sekonden.

ZONNEN, zie *zon*.

ZONNEPAARD, z. n., o., *des zonnepaards*, of *van het zonnepaard*; meerv. *zonnepaarden*. Van *zon* en *paard*. In de fabelleer, de paarden, welke den wagen der zon trekken:

Al spant Kopernikus, door wakkre kunst vertoogen,
En vlijtig onderzoek, de zonnepaarden uit. POOT.

ZONNESCHERM, z. n., o., *des zonneschermts*, of *van het zonnescherm*; meerv. *zonneschermen*. Van *zon* en *scherm*. Een scherm, om de zonnestralen van zich af te keeren; fr. *parasol*, in onderscheiding van een re-

genfcherm: *in warme landen zijn de zonnefchermen zeer gemeen.*

ZONNESCHIJF, z. n., vr., *der*, of *van de zonnefchijf;* meerv. *zonnefchijven.* Van *zon* en *fchijf.* In de fterrekunde, de zon, in zoo ver zij eene vlakke fchijf fchijnt te wezen.

ZONNESCHIJN, z. n., m., *des zonnefchijns*, of *van den zonnefchijn;* zonder meerv. Van *zon* en *fchijn.* Het fchijnen der zon, de toeftand, waarin hare ftralen door geene verhindering terug gehouden worden: *wij hadden op reis veel zonnefchijn. Bij klaren zonnefchijn.* VOND.

ZONNESTAND, z. n., m., *des zonneftands*, of *van den zonneftand;* meerv. *zonneftanden.* Van *zon* en *ftand.* De tijd, wanneer de zon, des zomers, op het hoogst, of, des winters, op het laagst is. Zamenftell.: *winterzonneftand, zomerzonneftand.*

ZONNESTOF, z. n., vr., *der*, of *van de zonneftof;* zonder meerv. Verkleinw. *zonneftofje.* Van *zon* en *ftof.* De in een vertrek omzwervende onmerkbaar kleine ftof, welke men alleen dan ziet, wanneer de zon, door eene kleine opening in het vertrek fchijnt. Men gebruikt dit woord dikwerf, om iets onmerkbaar klein aan te duiden.

ZONNESTRAAL, z. n., m., *des zonneftraals*, of *van den zonneftraal;* meerv. *zonneftralen.* Van *zon* en *ftraal.* De van de zon uitgaande lichtftralen.

ZONNETANING, zie *zonsverduistering.*

ZONNEWAGEN, z. n., m., *des zonnewagens*, of *van den zonnewagen;* zonder meerv. Van *zon* en *wagen.* In de fabelleer, de wagen, waarop de zon verbeeld wordt te rijden: *de maede zonnewagen ftaet wachtloos.* POOT.

ZONNEWIJZER, z. n., m., *des zonnewijzers*, of *van den zonnewijzer;* meerv. *zonnewijzers.* Verkleinw. *zonnewijzertje.* Van *zon* en *wijzer.* Een vlak, waarop de uren van den dag, door de fchaduw van eenen wijzer in den zonnefchijn, aangetoond worden. *De zonnewijzer ftaat op één uur. De fchaduw gaet haer gang rondom den zonnewijzer.* VOND. *In de graden van Achaz fonnewijzer.* BIJBELV. *Een zigteinderlijke zonnewijzer. Een toppige zonnewijzer.* Zamenftell.: *zonnewijzersbord, zonnewijzerskunde, gnomonica.*

ZONNEZWIJM, *zonnezwijming*, zie *zonsverduistering*.

ZONSVERDUISTERING, z. n., vr., *der*, of *van de zonsverduistering*; meerv. *zonsverduisteringen*. Van *zon* en *verduistering*. De verduistering der zon door de maan, wanneer deze tusschen haar en de aarde treedt, en haar, voor eenen tijd, bedekt.

ZOO, bijw. en voegw. Als bijw. is het van eenen betrekkelijken aard, en slaat het, of op iets, dat voorafgegaan is, of daaronder verstaan wordt, of op iets, dat volgt, en beteekent eigenlijk op deze, of zulk eene wijze, in dezen, of zulk eenen graad. 1. Op iets, dat voorafgegaan is, en wel eenigzins aanwijzend, dewijl men de zaak, waarop het betrekking heeft, als met den vinger aanwijst; in welk geval het den klemtoon ontvangt. *Ik maak daar juist zoó veel werk niet van. Zij waren met hun zoó velen. Zoó moet het niet gaan. Zoo, lieve vriendin! gij verdedigt mij meesterlijk. Zoo had ik het niet gemeend. Ik had wel gedacht, dat het eindelijk zoo komen zou.* Hiertoe behoort ook het verwondering uitdrukkend vraagwoord *zoo?* op deze wijs? is het mogelijk? *Zoo? Hij heeft mijne dochter dan op de spraak willen brengen? Wel zoo? heeft zij dat gezegd?* Insgelijks het in den vertrouwelijken spreektrant gebruikelijke *zoo* en *zoo*, *zoo*; ook *zoo wat*, om iets twijfelachtigs, iets bedenkelijks, of iets middelmatigs aan te duiden: *het is nu zoo; wat kan het helpen? Hoe maakt hij het thands? Zoo, zoo. Dan dus, dan zoo*, dan op deze, dan op eene andere wijze. *Zal zij van deze ziekte geheel hersteld worden? Dat is zoo wat; waarschijnlijk zullen de gevolgen daarvan haar nog lang, en misschien altoos, bijblijven.* Verder behoort hiertoe het in het gemeene leven gebruikelijke *zoo een*, voor *zulk een*. *Hebt gij mij voor zoo een vergrijp vatbaar gehouden? Met zoo een been kan ik toch niet op het bal verschijnen.* Somwijlen heeft het meer van het betrekkelijke, dan van het aanwijzende; in welk geval het den klemtoon niet ontvangt: *gesteld, het ware zoo*, als te voren gezegd is. *Ja, het is zoo.* Dikwerf bekomt het, bijzonder in den vertrouwelijken spreektrant, allerlei kleine bijkomende beteekenissen: *gij hebt zoo geheel geen ongelijk. Zoo naauwkeurig heb ik er juist niet op gelet. Zoo terstond kan ik niet komen. Hij spreekt zoo tamelijk fransch.* Ook wordt *zoo* van *dat* ge-

gevolgd: *ik ben zoo moede, dat ik wat moet rusten. Gij loopt zoo ſchielijk, dat ik u niet volgen kan.* In de meeste dezer gevallen (welke echter ook door eene uitlating kunnen verklaard worden) ſchijnt *zoo* eene zin verſterkende beteekenis te hebben, welke in andere gevallen nog meer kenbaar is: *ik ben zoo dikwerf daar geweest*, d. i. zeer dikwerf. *Hij zal zoo ſchielijk niet terug komen.*

2. Even zoo dikwerf heeft het betrekking op iets, dat volgt, om den aard en de wijs aan te duiden, welke in het vervolg nader bepaald wordt: *zijt zoo goed en doe het.* Ook met *als*, om eene vergelijking aan te duiden: *zoo helder als de zon.* In eenige gevallen kan *zoo* hier ook verzwegen worden: *ſchoon, als de godin der liefde.* Dikwerf kan *als* insgelijks hier weggelaten worden: *zoo dra ik kan, zal ik komen. Zoo hoog de hemel is boven de aarde. Zoo veel mijne omſtandigheden toelaten. Zoo meester, zoo knecht*, d. i. zoo als de meester is, zoo is de knecht. *Zoo gezegd, zoo gedaan*, d. i. het werd beſloten, en terſtond uitgevoerd. In den gemeenzamen ſpreektrant wordt *zoo* ook als een bijw. van tijd, in den toekomenden en verleden tijd gebezigd: *ik zal zoo* (zoo aanſtonds) *wederkomen. Hij is zoo* (zoo eventjes) *uitgegaan.*

Als voegwoord, wordt *zoo* gebezigd, om verſcheidene deelen der rede aan elkander te knoopen. Voor indien, wanneer: *zoo God met ons is, wie zal tegen ons zijn? Soo ſijn ſone hem ſoude bidden om broot.* Bijbelv. *Zoo ik hem wel kenne, is hij een man, wien men alles toevertrouwen kan. Ik zal het doen, zoo gij het begeert.* Wijders, als het gevolg eener voorgaande rede: *zoo ga nu heen in vrede. Zoo is het dan niet waar? Soo is dan de ſone des menſchen een heere oock van den ſabbath.* Bijbelv. *Naardien de zaak reeds overal bekend is, zoo behoeft men daarvan verder geen geheim te maken. Zoo* wordt ook bij *toch* geplaatst, voor echter, evenwel: *ſchoon een geest geene plaats beſlaat, zoo bevindt hij zich toch ergens. En al bleve hij tegen dat huwelijk, zoo zou het ongetwijfeld toch voortgang hebben. Zoo* wordt ook voor ſchoon, alhoewel, gebezigd: *ik kan mij, zoo oud ik ben, nog wel met kinderlijke ſpelen vermaken*, d. i. ſchoon ik reeds oud ben. Ook met *als*: *zoo arm als ik ben, zou ik mijn ſtuk brood toch met zulk eenen ellendigen deelen.* En voor

ge-

gelijk, gelijk als: *de Keizer zal, zoo ik hoor, dit jaar nog in Holland komen.* Van hier *zoodanig.*

Zoo, hoogd. *ſo*, in de oudſte tijden reeds *ſo*, *ſam*, *ſus*; *ſumt*, eng. insgelijks *ſo*, zweed. *ſå* en *ſom*, angelſ. *ſwa*, pool. *toc.* Dat dit woord uit het oude bijvoegel. voornaamw. *ſo*, *ſa*, *ſu*, dezelve, in het zweed. nog *ſom*, ontſtaan is, is hoogstwaarſchijnlijk. Het lat. *ſi* en *ſic* is daarmede verwant. De voorheen ingevoerde onderſcheiding van *zo* voor indien: *zo gij het begeert*, enz., en *zoo* voor eene vergelijking: *zoo groot als*, *zoo heb ik het niet gemeend* enz., is ongegrond en willekeurig.

ZOOD, *zoó*, zie *zode.*

ZOODANIG, bijv. n. en bijw., diergelijk, zulk: *zoodanige zaken had ik niet verwacht.* *Soo wie een van ſoodanige kinderkens ſal ontfangen in mijnen name.* BIJBELV. *Zoodanig*, in dier voege, *had ik de zaak niet beſchouwd.* *Is het daar zoodanig geſteld?* Ook wordt het zelfſt. gebezigd: *de zoodanigen kunnen mijne vrienden niet zijn.* *Ende hij heeft lust aen de ſoodanigen.* BIJBELV. Insgelijks zegt men *een zoodanig* en *zoodanig een: een ſoodanig menſche.* BIJBELV. *Ende ſoodanig een vertrouwen hebben wij*, enz.

Zoodanig, angelſ. *ſothan*, opperd. *ſothan*, *ſothanig*, deen. *ſaardann.* Het is zamengeſteld uit *zoo* en *danig*, van *doen.*

ZOODJE, zie *zode.*

ZOOGBROEDER, zie *zogen.*

ZOOGDIER, zie *zogen.*

ZOOGENAAMD, bijv. n. en bijw., zonder vergrooting. Van *zoo* en *genaamd*, van *namen*, nu *noemen.* Genaamd, of genoemd, eigenlijk gezegd: *op aanſtaanden vrijdag, zoogenaamd goeden vrijdag.* Voorgewend, dat zoo niet is: *eene zoogenaamde reden.* *Wat is hij eigenlijk? een zoogenaamde ſchilder*; ook: *hij is, zoogenaamd, een ſchilder.*

ZOOGVROUW, zie *zogen.*

ZOOL, z. n., vr., *der*, of *van de zool*; meerv. *zolen.* Verkleinw. *zooltje.* Eigenlijk, de onderſte vlakte van den voet, waarop men gaat; waarom datgeen, hetwelk deze vlakte bedekt, ook zool genoemd wordt: *de zool van eene kous*, *de zool van eenen ſchoen*, anders *ſchoenzool*, welke gemeenlijk van dik ſterk leder ge-

 maakt

maakt is: *een paar halve zolen.* In den verheven en dichterlijken ftijl wordt het voor het plat van den voet en den voet zelven gebezigd: *de zool geen aarde fchijnt te roeren.* VOND. *Als hij de zool over den drempel zette.* HOOFT. Dezelve zegt ook: *hebbende 't hard onder de zoolen*, d. i., het harde, het vaste land. *Het hart onder de zolen hebben*, zegt HUIJDEC., is geenen moed hebben, dan om te loopen, en te vlugten. Het dunne hoornachtige gedeelte aan den hoef van een paard, tusfchen het onderfte dikke gedeelte, hetwelk het hoefijzer draagt, wordt ook *zool* genoemd: *de zool van een paard.* Daar de zool het voornaamfte eenes fchoens is, ja de oudfte fchoenen alleen uit zolen beftonden, zoo voerden weleer verfcheiden foorten van dezelven den naam van *zolen.* Nog draagt, in de gemeenzame verkeering, zeker plat, en in de gedaante eener fchoenzool gevormd gebak, den naam van *zool.* Van hier het werkw. *zolen*, in *verzolen*, enz. Zamenftell.: *zoolleer*, leer, leder, dat voor fchoenzolen gebruikt wordt, *zoolriem*, — *fchoenzool*, *voetzool*, enz.; en van zeker gebak: *zoolijzer*, *ftroopzool*, enz.

Zool, hoogd. *fohle;* bij ULPHIL. is *fuljan* eene pantoffel; in het fr. *foulier* een fchoen.

ZOOLLEDER, *zoolleêr*, zie *zool.*

ZOOM, z. n., m., *des zooms*, of *van den zoom;* meerv. *zoomen.* Verkleinw. *zoompje.* Oudt. was dit woord gebruikelijk voor den uiterften rand van eenig ding, inzonderheid van een kleed: *tot op den zoom fijner kleederen.* BIJBELV. In den zelfden zin fpreekt men van *den zoom eener rivier.* *De zoomen van den Nijl.* N. VERSTEEG. Ook eens bergs: *en d'oevers liggen vlot, beneen den zoom des bergs.* VOND. — *Bergen op den Zoom*, anders, *Bergen op Zoom*, eene fterke ftad, dus genaamd, omdat haar grondveft een heuvel of bergje is, aan het riviertje *den zoom* gelegen. *Te Berghen an den Soem.* MELIS ST. En in den dichterlijken ftijl, vertoont zich aan het uiterfte der vleugelen van fommige kapellen *een zoom van goud.* Verder, en meer gewoon, is *een zoom* de omgeflagen rand van linnen, laken, en andere flechts eenigzins buigzame dingen. Men maakt *eenen zoom*, wanneer men den rand van een ftuk linnen enz. omflaat en vast naait. Bij de blikflagers en fmeden is *de zoom* insgelijks de omgeflagen rand van eenig blik-

blik- of ijzerwerk. *De speer klieft den zoom van het pantser.* VOND.

Zoom, hoogd. *saum*, nederf. *soom*, eng. en angelf. *seam*, zweed. *söm*.

ZOOMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zoomde, heb gezoomd.* Van *zoom*. Met eenen omgeslagen rand voorzien: *eenen zakdoek zoomen.* Zamenstell.: *zoomwerk*, scheepswoord.

ZOOMWERK, zie *zoomen*.

ZOON, z. n., m., *des zoons*, of *van den zoon*; meerv. *zoons*, *zonen*. Verkleinw. *zoontje*. Eigenlijk, een persoon van het mannelijke geslacht, in zoo ver dezelve zijn wezen, door middelbare mededeeling, van anderen, van vader en moeder, ontvangen heeft; even als *dochter* zulk een persoon van het vrouwlijke geslacht is: *iemands zoon zijn. De jongste, de oudste zoon. Van een zoontje bevallen zijn. De eenigste, de eerstgeboren zoon. Een natuurlijke zoon. Een onechte zoon*, buiten het huwelijk geteeld. In eene ruimere beteekenis, met betrekking tot de vroegste voorouders; eene in den bijbelstijl en den verhevenen spreektrant, alleen gebruikelijke beteekenis: *Christus was de zoon van David. De zonen van Adam*, alle van Adam afstammende menschen van het mannelijke geslacht. Ook een persoon van het mannelijke geslacht, tusschen wien en een' ander slechts eenige betrekking plaats heeft, zoo ten aanzien van onderhoud, opvoeding, onderwijs enz.: *biechtzoon*, *stiefzoon*, enz. *Iemand ten zoon aannemen.* Wijders; in den vertrouwelijken spreektrant, plegen oudere lieden, die genen, welke, naar de jaren, van hen zouden kunnen afstammen, met den naam van *zoon*, *mijn zoon*, toe te spreken. In den bijbelschen stijl, worden alle redelijke schepselen van het mannelijke geslacht, dewijl zij allen hun bestaan van God hebben, *zonen Gods* genoemd. In eene nog ruimere beteekenis is, naar eene oostersche figuur, in den Bijbel, *een zoon* een mannelijke persoon, wiens eigenlijke gesteldheid, door een bijgevoegd zelfstandig naamwoord uitgedrukt wordt: *ende indien aldaer een sone des vredes is. Barnabas, 't welk is overgeset zijnde, een sone der vertroostinge. De sone des verderfs.* BIJBELV. *Zonen der vrijheid*, anders, *vrijheidszonen!* Van hier *zoonschap*, de eigenschap, de betrekking, waardoor iemand de

zoon

zoon van een' ander is. Zamenstell.: *zoonsdochter*, *zoonszoon*, *zoonsvrouw*, schoondochter. — *Behuwdzoon*, *broederszoon*, *hoerenzoon*, *kleinzoon*, *moederszoon*, *schoonzoon*, *stiefzoon*, *voorzoon*, *zusterszoon*, enz.

Zoon, hoogd. *sohn*, bij Isidor. *sunu*, Ottfrid., Kero en anderen *sun*, nederf. *sône*, Ulphil. *sunus*, angelf. *sune*, slavon. *sijn*, ijsl. *sonur*.

Eer de eigenlijke geslachtsnamen gebezigd werden, en iedere persoon nog zijnen eigen naam voerde, was het zeer gebruikelijk, bij dezen naam dien des vaders te voegen, vereenigd met het woord *zoon*, en zich daardoor van anderen, die denzelfden naam droegen, te onderscheiden. Deze onder de Joden, Russen en Oosterlingen gebruikelijke gewoonte is zeer oud, en komt reeds bij de eerste volkeren der wereld voor. Zij vond weleer ook in het noordelijke gedeelte van Europa, tot in ons land, bijzonder in Vriesland, plaats. *Jakob Andrieszoon*, *Kasper Dirkszoon*, enz. Door den tijd werd dit *zoon* tot *zen*, of *sen*, *son*, en eindelijk tot *s* alleen verkort, en dit bij den naam des vaders gevoegd, welke naderhand, op deze wijze, geheel in een' geslachtnaam veranderd werd: *Jakob Andriessen*, of *Andersen*, voor *Jakob Andrieszoon*, waarvan de tegenwoordige geslachtnaam *Anderson*. *Kasper Dirksen*, ook *Kasper Dirks*, voor *Kasper Dirkszoon*. *Joannes Jakobsen*, voor *Joannes Jakobszoon*, geslachtnaam *Jakobson*. *Gijsbert Japiks*, voor *Gijsbert Japikszoon*, of *Jakobszoon*. En nog bij de Joden: *Simon Nathans*, *Samuel Levij*, anders *Levijs*, voor *Levijszoon*, geslachtnaam *Levison*. En op dezelfde wijze zijn de namen *Klaaszoon*, *Maartenszoon*, *Pieterszoon*, of *Peterszoon*, enz. tot de geslachtnamen *Klaassen*, *Martens*, of *Mertens*, *Meertens*, *Petersen* en *Peters*, overgegaan. Door eene wet van Keizer Napoleon, zijn de Joden verpligt, een' geslachtnaam aan te nemen.

ZOONSCHAP, zie *zoon*.

ZOOPJE, z. n., o., *des zoopjes*, of *van het zoopje*; meerv. *zoopjes*. Verkleinw. van het veroud. *zoop*, *haustus*, van *zuipen*. Een slokje, teug, van sterken drank: *een zoopje drinken*, *nemen*. Zamenstell.: *zoopjesman*, iemand, die sterken drank verkoopt.

ZOOR, bijv. n. en bijw., *zoorder*, *zoorst*. Droog, ruw, stram: *zoor vel*, *eene zoore huid*. Van hier *zoorheid*.

De

De eigenlijke beteekenis van dit woord schijnt dor, droog, te wezen; gelijk het bij Kil. als zoodanig voorkomt, die ook *sore*, *soore*, voor droogen haring heeft. In het nederſ. is *sor*, dor, ſappeloos: *ein sorer ast*, een dorre tak.

ZORG, z. n., vr., *der*, of *van de zorg*; meerv. *zorgen*. Eigenlijk de met zekere onrust verbonden aanhoudende rigting des gemoeds naar de afwending van eenig kwaad, of de verkrijging van eenig goed, en de daarmede gepaard gaande onaangename gewaarwording: *zijn brood met zorgen verkrijgen. De zorgen, die mij kwellen. Zonder zorge*, *onbekommerd*, *leven*. In de gemeenzame verkeering zegt men *een hartje zonder zorg*, voor iemand, die onbekommerd leeft. *Vele zorgen hebben. Dat is mijne grootste zorg*, bezorgdheid. *Zijne zorg uitslapen. In zorg en kommer leven. Buiten zorg*; welk opschrift van tuinen en buitenplaatsen niet moet beteekenen *zonder zorg*, maar wel *zorg, wanneer men buiten is*. Doch dit is eene verkeerde aardigheid; want dan moest het *buitenzorg* zijn. In eene ruimere beteekenis, de ernstige oplettendheid, het bekommerd toezigt, de aanhoudende poging, ter verkrijging, bewaring, of afwending van eene zaak; terwijl het alsdan alleen in het enkelvoud gebezigd wordt: *door zonderlinge zorge*. Hooft. *Goederen, met angstige zorge bewaert*. Vollenhove. *Ik neem de zorg daarvoor op mij. Zorg dragen. Draag zorg voor de ouderloozen. Ik draeg geen mindere zorg*. Vond. Ook wordt het voor een bezorgd mensch gebruikt, in het mannelijke en vrouwelijke geslacht: *hij is een regte zorg*. *'k Beval het kind aan haar, als aan eene oude zorg*. Eindelijk draagt, in de gemeenzame verkeering, een arm- of leuningstoel den naam van *zorg*, anders ook *zorgstoel*, als zeer geschikt, om zich daarin aan zijne zorgvolle bepeinzingen over te geven: *de oude Heer moet in de zorg zitten*. Van hier *zorgachtig*, *zorgelijk*, *zorgeloos*, *zorgen*, enz. Zamenstell.: *zorgvaardig*, *zorgvuldig*, enz. bij Hooft.

ZORGELIJK, bijv. n. en bijw., *zorgelijker*, *zorgelijkst*. Van *zorg*, zie *lijk*. Zorg aanwendend: *gij zijt altoos even zorgelijk*. Zorg veroorzakend: *zij bevindt zich in zeer zorgelijke*, kommerlijke, gevaarlijke, *omstandigheden. Ende als de vaert nu sorgelick was*. Bijbelv. Van hier *zorgelijkheid*.

Zor-

Zorgelijk, hoogd. *ſorglich*, nederſ. *ſorglik*, Notk. *ſorglicho*, *ſorgliho*.

ZORGELOOS, bijv. n. en bijw., *zorgeloozer*, *zorgeloost*. Van *zorg*, zie *loos*. Onbezorgd, zonder zorg: *ik leide mij zorgeloos neder*. Achteloos, onachtzaam: *een zorgeloos mensch*. *Hij is altoos even zorgeloos*. *Want het leger was ſorgeloos*. Bijbelv. Van hier *zorgeloosheid*, *zorgelooslijk*.

ZORGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zorgde*, *heb gezorgd*. Van *zorg*. Zich aanhoudend, onrustig en onder zeker onaangenaam gevoel, naar de afwending van eenig kwaad, of de verkrijging van eenig goed uitſtrekken: *ende in een jaer van drooghte en ſorght hij niet*. Bijbelv. *Borgen maakt zorgen*, ſpreekw. *Hij laat violen zorgen*, ſpreekw., hij leeft geheel zorgeloos. In eene ruimere beteekenis, *voor iets zorgen*, ernſtig daarop bedacht zijn, het trachten te verkrijgen, of te veroorzaken: *laat mij daarvoor zorgen*. *Hoe teeder zorgde zij altoos voor mijn vergenoegen*. Ook *zorgen*, *dat*, voor veroorzaken, bezorgen: *zorg*, *dat hij kome*. Een toekomend kwaad als mogelijk, of waarſchijnlijk beſchouwen, anders, vreezen: *ik zorg*, *dat het niet zal gebeuren*. *Ik zorg zeer*, *dat het u berouwen zal*. In een enkel geval wordt het bedrijvend gebezigd en heeft het eenen vierden naamval bij zich: *men zorgt zich eerder oud dan rijk*. Van hier *zorger*, *zorgſter*. Zamenſtell.: *bezorgen*, *verzorgen*, enz. — *Zorglijn*, roertouw, of een touw, dat de zeelieden aan het roer van het ſchip vastmaken, uit voorzorg, of uit vrees, dat er iets aan het roer mogt breken; anders ook *roerſtrop* genoemd.

Zorgen, hoogd. *ſorgen*, Ottfrid. *ſuorgan*, nederſ. *ſorgen*, zweed. *ſörja*, eng. *to ſorrow*, Ulphil. *ſaurgan*.

ZORGLIJN, zie *zorgen*.

ZORGVULDIG, bijv. n. en bijw., *zorgvuldiger*, *zorgvuldigst*. Van *zorg* en *vuldig*. Bezorgd, bekommerd: *zij is eene zorgvuldige moeder*. *In alle dingen zeer zorgvuldig zijn*. Vlijtig, naauwkeurig: *een zorgvuldig onderzoek naar iets doen*. *Men make een zorgvuldig onderſcheid tusſchen die twee zaken*. Van hier *zorgvuldigheid*, *zorgvuldiglijk*.

ZORGZAAM, bijv. n. en bijw., bij Kil. *ſorghſaem*, reeds eenigzins verouderd, en hetzelfde als *zorgvuldig*.

ZOT, bijv. n. en bijw., *zotter*, *zotst*. Dwaas, gek, bij KIL. *sot*, fr. *sot*. *Dat is eene zotte daad. Het is niet, dan zotte praat, dat men van hem hoort. Men zou er zot van worden. Het gesprek werd hoe langer hoe zotter.* Van hier *zotheid*, *zottelijk*, op eene zotte wijs, — *zotternij*, *zottigheid*.

ZOT, z. n., m., *des zots*, of *van den zot*; meerv. *zotten*. Verkleinw. *zotje*. Van eene vrouw *zottin*. Een gek, een dwaas: *hij is een regte zot. Iemand voor den zot, of voor het zotje, houden.* Een hansworst, tooneelgek: *hij speelt zeer goed voor zot*, anders *tooneelzot*; figuurl. is *voor zot spelen*, zich zottelijk gedragen. Ook draagt eene speelpop der kinderen, welke op de wijze van eenen tooneelzot opgekleed is, den naam van *zot*: *de kleine speelt met zijn zotje.* Zamenstell.: *zotskap*, *zotspel*, *zotstok*, enz.

ZOTHEID, z. n., vr., *der*, of *van de zotheid*; meerv. *zotheden*. Van *zot*, zie *heid*. Dwaasheid, gekheid: *het is eene groote zotheid, zoodanig iets te ondernemen. Hij maakt zich aan allerhande zotheden schuldig. Zij begaan de eene zotheid na de andere. Erasmus heeft een boek geschreven, behelzende den lof der zotheid.*

ZOTSKAP, z. n., vr., *der*, of *van de zotskap*; meerv. *zotskappen*. Verkleinw. *zotskapje*. Van *zot* en *kap*. Eene narrekap, eene kap met bellen: *hij zettede eene zotskap op.* Ook voor een' persoon, die zot is, of zich zottelijk aanstelt, mannel. en vrouwel.: *zij is eene zotskap. Hoor dien zotskap eens kakelen.*

ZOTTELIJK, zie *zot*, bijv. n.

ZOTTIN, zie *zot*, z. n.

ZOUT, z. n., o., *des zouts*, of *van het zout*; meerv. *zouten*, wanneer van onderscheidene soorten gesproken wordt. In de uitgestrektste, doch alleen in de natuurkunde gebruikelijke, beteekenis, ieder droog ligchaam, dat zich in water laat oplossen, en eenen smaak heeft; in welken zin de suiker ook *een zout* genoemd wordt. In eene engere en gewonere beteekenis is *zout* een mineraal ligchaam, het welk zich in water laat oplossen, en zijnen eigen scherpen smaak heeft, welke zich alleen laat gewaarworden, maar niet beschrijven. Men heeft zeer vele soorten van zout, welke allen tot de drie klassen van *alkalisch*, of *loogzout*, *zuurzout* en *middelzout* kunnen gebragt worden. In de gewoonste beteekenis

teekenis verstaat men door *zout* dat middelzout, waarvan men zich tot bereiding der spijzen bedient, en het welk, ter onderscheiding van andere zouten, *gemeen zout*, *tafelzout* en *keukenzout* genoemd wordt. Van dit *zout* zijn twee soorten; de eene is dat zout, het welk uit de mijnen gegraven wordt, en daarom ook *gegraven zout* en *steenzout* heet; de andere is datgeen, het welk men door uitdamping van zeewater, of zout fonteinwater, verkrijgt, en *zeezout*, of *gekookt zout* genoemd wordt. *Zout graven. Zout koken. Met zout bereiden. In het zout leggen. Vleesch in het zout leggen. Vleesch in het zout hakken*, of in geschikte stukken hakken, om in het zout gelegd te worden. *Zout en brood*, eene benaming van den eenvoudigsten kost. *Grof zout*, *fijn zout. Met zout besprengen*, of *bestrooijen. Met zout inwrijven. Geest van zout*, in de apotheek, *spiritus salis.* Figuurl.: *gij zijt het sout der aerde*, het beste, het noodigste. Bijbelv. *Uw woort zij alle tijd met sout besprenght.* Bijbelv. *Er behoorde nog wel een grijntje zout bij die redenering*, zij is laf. Van hier *zoutachtig*, enz. Zamenstell.: *zoutbak*, *zoutberg*, *zoutdal*, *zoutdrager*, *zoutgeld*, *zoutgroef*, *zouthandelaar*, *zouthuis*, *zoutkeet*, *zoutketel*, *zoutkoker*, *zoutkooper*, *zoutkramer*, *zoutkuil*, *zoutkuip*, *zoutmaat*, *zoutmaker*, *zoutmoer*, *zoutmeter*, *zoutmijn*, *zoutpacht*, *zoutpachter*, *zoutpan*, poel, waarin zich het zout zet, ook de pan, waarin, in de zoutkeet, het zout gedroogd wordt, — *zoutpakhuis*, *zoutpilaar*, *zoutpot*, *zoutregter*, *zoutschip*, *zoutsteen*, *zoutvat*, *zoutverbond*, *zoutverkooper*, *zoutzak*, *zoutzee*, *zoutzolder*, enz. — *Bergzout*, *haringzout*, *vlugzout*, enz.

Zout, hoogd. *salz*, nederf. *solt*, reeds bij Ottfr. *salz*, Ulphil. *salt*, eng. *salt*, zweed. en ijsl. *salt*, lat. *sal*, fr. *sel*, pool. *sol*, boh. *sül*, wallis. *halen*, gr. *ἅλς*. Sommigen brengen het tot het noordsche *sal*, *salt*, de zee; anderen stellen, dat het zijnen naam van zijnen scherpen bijtenden smaak ontleend heeft.

ZOUT, bijv. n. en bijw., *zouter*, *zoutst.* Dat zout, en in eene gewonere beteekenis, veel zout bevat, en zulks door den smaak verraadt. *Zout smaken. Te zout zijn. Zout water. Zoute boter. Zoute visch.* Ook

voor

voor in het zout gelegde, in tegenoverstelling van *versche visch*. Van hier *zoutheid*, ook *zoutigheid*, *ziltigheid*.

ZOUTELOOS, bijv. n. en bijw., *zouteloozer*, *zouteloost*. Van *zout*, zie *loos*. Zonder zout; doch meest in eenen figuurlijken zin gebruikelijk, voor laf, walgelijk: *eene zoutelooze rede*. *Al wat hij zegt, is even zouteloos*. Van hier *zouteloosheid*.

ZOUTEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik zoutte*, *heb gezouten*. Van *zout*. Met zout bestrooijen, met zout toemaken; *vleesch zouten*. *Die spijs is te sterk gezouten*. *Gezouten boter*, in tegenoverstelling van *ongezouten*. *Visch zouten*. Figuurlijk is *iets zouten* duur verkoopen: *ik heb het hem wel gezouten*. Ook: *ik heb het hem wel gezouten verkocht*. Het deelw. *ingezouten* wordt ook figuurl. gebezigd, in de spreekwijs: *iemand iets ongezouten*, d. i., onvoorbereid, zoo als het op het hart ligt, *zeggen*: *ik heb het hem ongezouten gezegd*. — Van hier *zouter*, *zouting*, *zoutster*. Zamenstell.: *inzouten*, *opzouten*, enz.

Zouten, hoogd. *salzen*, bij OTTFRID. *salzan*, TATIAN. *silzan*, nederf. *solten*, ULPHIL. *solton*, zweed. *salta*, angelf. *sijltan*.

ZOUTKEET, z. n., vr., *der*, of *van de zoutkeet*; meerv. *zoutkeeten*. Van *zout* en *keet*. Eene keet, of hut, waar het gemeene keukenzout bereid wordt: *zij werkt in de zoutkeet*.

ZOUTPAN, zie *zout*.

ZOUTVAT, z. n., o., *des zoutvats*, of *van het zoutvat*; meerv. *zoutvaten*. Verkleinw. *zoutvaatje*, het welk meest in gebruik is. Van *zout* en *vat*. Eigenlijk een groot, rond, uit duigen vervaardigd, houten vat, geschikt om zout te bewaren, of te vervoeren. Wijders, een klein rond, of hoekig vaatje, van tin, zilver, glas, enz., om het noodige zout, bij den maaltijd, daarin op de tafel te zetten: *kristallen*, *verlakte zoutvaten*. *Zet het zoutvat op de tafel*.

ZOUTZAK, z. n., m., *des zoutzaks*, of *van den zoutzak*; meerv. *zoutzakken*. Verkleinw. *zoutzakje*. Van *zout* en *zak*. Een zak om zout in te doen. Wijders, figuurlijk, om de, ineenzakking van het zout in eenen zak, een log, traag mensch: *hij is een regte zoutzak*

van een' karel. Hij zit, als een zoutzak. Zoo ook wordt een schip, met zout geladen, *een zoutzak* genoemd.

ZUCHT, z. n., m., *des zuchts*, of *van den zucht*; meerv. *zuchten*. Verkleinw. *zuchtje*. Diepe ademhaling, verzuchting: *zuchten lozen. Diep geslaakte zuchten.*

Zucht, hoogd. *seufzer*, nederf. *sucht*, eng. *sigh*, zweed. *suck*, ysl. *sitting*; bij NOTK. *susto*.

ZUCHT, z. n., vr., *der*, of *van de zucht*; meerv. *zuchten*. Een woord, het welk weleer alle ziekte aanduidde, van welken aard die ook ware; in welke beteekenis het reeds bij OTTFRID. voorkomt; en bij KIL. is *zuchte morbus, languor, dolor*: in welken zin het ook in het UTR. PLAKAATB. voorkomt: *hem en lette kenlike zuuchte.* Ook beteekende het Oudgoth. *sauth*, en Zweed. *sjuka*, allerlei ziekte. In deze beteekenis is het bij ons verouderd. Echter wordt nog zekere gezwollenheid, door kwade vochten veroorzaakt, *zucht* genoemd: *hij heeft zucht in de beenen.* Van hier *zuchtig*, met gezwollenheden en kwade vochten bezet; waarvan wij nog eene hiermede overeenkomende spreekwijs hebben, in: *ziek en zuchtig*. Verder wordt het nog in zamenstelling gebezigd, om zekere ziekten aan te duiden, b. v. *geelzucht*, *waterzucht*, *windzucht*, enz. Wijders, zonder meerv., eene aanhoudende, of heerschende begeerte, en hevige neiging naar iets: *zucht naar geleerdheid. Zucht naar roem*; *naar het spel.* Zamenstell.: *baatzucht*, *eerzucht*, *geldzucht*, *gewinzucht*, *hebzucht*, *ijverzucht*, *heerschzucht*, *krakeelzucht*, *leerzucht*, *leverzucht*, *longezucht*, *minnezucht*, *pleitzucht*, *praalzucht*, *regeerzucht*, *roemzucht*, *roofzucht*, *schrijfzucht*, *slaapzucht*, *speelzucht*, *staatzucht*, *teelzucht*, *twistzucht*, *volgzucht*, *wraakzucht* enz. En van alle deze zelfstandige naamwoorden worden bijvoegelijke naamwoorden gevormd, welke op *zuchtig* uitgaan; als: *baatzuchtig*, *eerzuchtig*, *wraakzuchtig*, enz.

Gemeenlijk ziet men de laatste beteekenis, die van begeerte, namelijk, als eene figuur van de eerste, die van ziekte, aan; dewijl aanhoudende hevige begeerten als ziekten der ziel kunnen aangemerkt worden. Intusschen houd ik het woord *zucht*, begeerte, voor het-

hetzelfde, als het voorgaande *zucht*, verzuchting; naardien *een zucht* niet zelden een verlangen, eene begeerte te kennen geeft, en de uiting daarvan doorgaans vergezelt.

ZUCHTEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zuchtte, heb gezucht.* Den adem, met een aan de uitſpraak van dit woord eigen geluid, naar binnen halen en weder uitbrengen; het welk een verborgen verdriet, of eene ſtille droefheid, en eenen hoogen graad van verlangen te kennen geeft: *als de godtlooſe heerscht, zucht het volk.* Bijbelv. *Diep zuchten. Over iemand zuchten*, uit geheimen kommer over het door hem veroorzaakte lijden. *Naar iets zuchten*, uit heet verlangen, om het te verkrijgen. *Tot God zuchten. Wij oockſelve ſuchten in ons ſelve.* Bijbelv. *Om iets zuchten. Zuchten* en *ſtenen*, of *ſteunen*, zijn daarin van elkander onderſcheiden, dat het laatſte eenen hoogeren graad ook van ligchamelijke ſmerten aanduidt, en het eerſte alleen aan ſtillen onderdrukten kommer eigen is. Van hier *zuchter*, *zuchting*, *zuchtſter.* Zamenſtell.: *verzuchten*, enz.

Zuchten, hoogd. *ſeufzen*, bij Notk., Ottfrid. en andere oude ſchrijvers, *ſuften*, *ſüften*, nederſ. *ſuften* en *zuften*, ook *zuchten*, zweed. *ſucka*, bij Ulphil. *ſvogjan.*

ZUID, *zuiden*, z. n., o., *van het zuid*, of *zuiden*; zonder meerv. Die hemelſtreek, van waar de warme winden komen, of welke aan onze linkerhand ligt, wanneer wij het oosten achter ons, en het westen voor ons hebben; het tegendeel van het noorden. Het wordt als een bijw. gebezigd, in: *de wind is zuid*, d. i. *in het zuiden.* — *De zon is, des middags, in het zuiden.* Ook komt het in het vrouwelijke geſlacht voor: *om de zuid varen*, naar de west varen, zeew. Van hier, *zuidelijk*, *zuider* enz. Zamenſtell.: *zuideraspunt*, *zuiderbreedte*, *zuiderpool* (*zuidpool*), *zuiderzee*, zekere binnenlandſche zee tusſchen Holland en Vriesland — *zuiderwind*, wind, die uit het zuiden komt — *zuiderzon*, *zuidhoek*, *zuidkust*, *zuidpool*, *zuidoost*, tusſchen zuid en oost — *zuidoostelijk*, *zuidoostewind*, *zuidwaarts*, *zuidwal*, *zuidwest*, tusſchen zuid en west — *zuidwestelijk*, *zuidwestewind*,

 zuid-

zuidzee, de zee aan de westzijde van Amerika, *zuidzijde*, *zuidzuidoost*, *zuidzuidwest*, enz.

ZUIDELIJK, bijv. n. en bijw., *zuidelijker*, *zuidelijkst*. Van *zuid*, zie *lijk*. Naar het zuiden gelegen: *eene zuidelijke landstreek*. Spreekw.: *dat is veel zuidelijker*, aangenamer, verkieslijker.

Zuid, hoogd. *süd*, angelf. *suth*, eng. *south*, fr. *sud*, wall. *su*. Volgens ADELUNG, behoort ons *zuid* tot *zieden*, en duidt die luchtstreek aan, waarin de heete landen liggen, en waaruit de warme winden komen. Intusschen geldt dit alleen ten aanzien van onze helft des aardkloots.

ZUIDEN, zie *zuid*.

ZUIDER, onverbuigb. b. v., van het zuiden. Meestal wordt dit woord aan een zelfstandig naamw. vastgehecht: *zuiderzee* enz.

ZUIDERBREEDTE, z n., vr., *der*, of *van de zuiderbreedte*; meerv. *zuiderbreedten*. Van *zuider* en *breedte*. In de sterre- en aardrijkskunde, de zuidelijke breedte, d. i., de afstand, of verwijdering, eener plaats van de zuidpool.

ZUIDERPOOL, *zuidpool*, zie *zuid*.

ZUIDERZEE, *zuidzee*, zie *zuid*.

ZUIDEWIND, zie *zuid*.

ZUIDOOST, zie *zuid*.

ZUIDPOOL, zie *zuid*.

ZUIDWEST, zie *zuid*.

ZUIDZEE, zie *zuid*.

ZUIGELING, z. n., m., en vr., *des zuigelings*, of *van den zuigeling*, —*der*, of *van de zuigeling*; meerv. *zuigelingen*. Verkleinw. *zuigelingje*, *zuigelingetje*. Een nog zuigend kind. *Zij zat met haren zuigeling op haren schoot. Kan oock eene vrouwe hares zuigelings vergeten?* BIJBELV. Figuurlijk: *een zuigeling in verstand*. Ook vindt men: *Apolloos zuigelingen* — *zuigelingen der zanggodinnen*, voor de dichters. HALMA. Zamenstell.: *medezuigeling*, enz. Het stamt of van *zuigen*, of van *zogen* af. In het laatste geval zou het een kind beteekenen, dat gezoogd wordt.

ZUIGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik zoog*, *heb gezogen*. Bedr., sappen, vloeistoffen, langzaam met den mond in zich trekken: *de sappen uit eenen appel zuigen. De bijen zuigen honig uit de bloemen*. Van hier

hier de figuurlijke, in de gemeenzame verkeering gebruikelijke spreekwijs: *iets uit zijnen vinger zuigen*, het van zich zelven hebben, en ook het verdichten. In eene bepaaldere beteekenis, van jonge kinderen en dieren, de moedermelk uit de borsten in zich trekken: *de borst zuigen*, de melk, welke daarin is, er uit zuigen: *zuigende de borsten mijner moeder*. BIJBELV. *Saligh zijn de borsten, die gij hebt gezogen*. BIJBELV. *Te zuigen geven*, zogen. In eene ruimere beteekenis ook van levenlooze dingen, wanneer zij vloeistoffen, door middel van naauwe openingen, naar zich trekken: *de spons zuigt het water in zich*. — Onzijd. *het kind heeft nog niet gezogen. Op zijn' duim zuigen. De stroom zuigt, trekt, hier geweldig*. Van hier *zuiger*, *zuiging*, *zuigster*. Zamenstell.: *afzuigen*, *inzuigen*, *uitzuigen*, enz. — *Zuigglas*, *zuigkind*, *zuiglam*, *zuigminne*, *zuigpapier*, vloeipapier, *zuigvrouw*, zuigster, die de borsten der kraamvrouwen uitzuigt, om dezelve voor de jonge kinderen gereed (ree) te maken, enz.

Zuigen, hoogd. *saugen*, ISID. *saughan*, TAT., NOTK. en anderen *sugan*, nederf. *sugen*, angelf. *sucan*, eng. *to suck*, zweed. *suga*, ijsl. *siuga*, iers. *sugham*, lat. *sugere*, fr. *sucer*. Dit woord is van het met het zuigen gepaard gaande geluid ontleend.

ZUIGER, z. n., m., *des zuigers*, of *van den zuiger*; meerv. *zuigers*. Van *zuigen*, zie *er*. Iets, dat, of iemand, die zuigt: *die jongen is een felle zuiger*. Iemand, die eene wonde zuigt, fr. *suceur*. Een zekere zeevisch, welke zich aan de schepen en andere dingen zoo vast zuigt, dat men hem eerder vaneen rukken, dan daaraf trekken kan; lat. *echeneis*, *remora*. Wijders: *de zuiger van eene pomp*, waarmede het water opgehaald wordt. Verder: zekere huiden, bij de ledertouwers *zuigers* genaamd. Ook zekere wanschapen misdragt. En eindelijk, eene soort van inlandschen tabak: *aardgoed*, *zandgoed*, *zuigers*, enz. Zamenstell.: *bloedzuiger*, enz.

ZUIGPAPIER, zie *zuigen*.

ZUIGVROUW, *zuigster*, zie *zuigen*.

ZUIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zuide*, *heb gezuid*. Een geluid maken, als bij het uitspreken van dit woord, gehoord wordt, en daardoor een kind in slaap trachten te krijgen: *gij moet het kind maar in slaap zuijen. Een*

ZUIPER, zie *zuipen.*

ZUIPHUIS, zie *zuipen.*

ZUIPLIED, z. n., o., *des zuiplieds*, of *van het zuiplied*; meerv. *zuipliederen.* Van *zuip*, *zuipen*, en *lied.* Een lied, het welk in gezelschap gezongen wordt, om den aanwezenden tot sterk drinken aantezetten; in den gemeenen spreektrant alleen gebruikelijk: *het beruchte zuiplied van....* Anders zegt men *drinklied.*

ZUIVEL, z. n., o, *des zuivels*, of *van het zuivel*; het meerv. is niet in gebruik. De *stof*, waarvan boter en kaas gemaakt wordt: *die kaas is van goed zuivel gemaakt.* Ook de boter en kaas zelve: *schoon men in dat land veel dingen mist, waaraan wij gewoon zijn, heeft men er echter heerlijk zuivel. Dit smijdigh zuivel.* Hooft. *Dikwijls voert hij met zijn raên grazig zuivel steewaarts aan.* Poot. In eenen uitgestrekten zin verstaat men door het woord *zuivel*, boter, kaas en eijeren: *hij is zoo vol bedrog als een ei vol zuivel.*

Sommigen brengen dit woord tot het lat. *sevale*, of *sebale*, van *sevum*, of *sebum*, ongel, smeer, vet; het welk tot het vet van de melk zou overgebragt zijn, waarvan boter en kaas gemaakt wordt.

ZUIVER, bijv. n. en bijw., *zuiverder*, *zuiverst.* Van alle onreinheid bevrijd, en daarbij sierlijk. Eigenlijk, schoon, helder: *een zuiver glas. Zich zuiver en schoon houden.* Figuurl., onvervalscht, onvermengd; ook onbevlekt, in eenen zedelijken zin: *zuiver goud. Eene zuivere maagd. De zuivere leer.* Fijn, zindelijk bewerkt: *een zuiver stuk werks. Een zuiver schrift. Dat staal is niet zeer zuiver.* Onbewolkt: *eene zuivere lucht.* Vrij van gebreken: *een zuivere stijl. Zuiver fransch schrijven; spreken.* Opregt, zonder achterhoudendheid: *zuiver opbiechten.* Van hier *zuiverheid*, *zuiverlijk.* Zamenstell.: *onzuiver.*

Zuiver, hoogd. *sauber*, reeds bij kero *subro*, nederf. *suver*, angelf. *sifer.* Het staat waarschijnlijk in verband met het lat. *sobrius.*

ZUIVERDRANK, zie *zuiveren.*

ZUIVEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zuiverde, heb gezuiverd.* Zuiver maken, van alle onreinheid bevrijden: *de boomen zuiveren*, rupsen, doode takken enz. daar uit wegnemen. *De tanden, de ooren zuiveren.*

De

De ſtads grachten zuiveren. Een hulpmiddel, om het bloed te zuiveren. Figuurl.: *de zee van roovers zuiveren*, de roovers de zee doen ruimen. *Zich van eene misdaad zuiveren*, zijne onſchuld laten blijken. *Eene taal zuiveren*, van taalfeilen bevrijden, verſieren. *Zijn gemoed zuiveren*, reinigen, van zedelijke gebreken ontdoen. Van hier *zuivering*, reiniging, ook verantwoording. Zamenſtell.: *zuiverdrank*, een drank, om het ligchaam inwendig te zuiveren.

Zuiveren, hoogd. *ſäubern*, bij Notk. *ſeuueren*, *ſubern*, Tatian. *ſubirin*, nederſ. *ſüvern*. Van *zuiver*.

ZULKE, *zulk*, aanwijz. voornaamw., het welk op iets dat voorgaat, of ook op iets dat volgt, betrekking heeft: *alle zulke ſchriften* (van den te voren genoemden inhoud) *kunnen mij niet behagen. Zulk ſchreeuwen heb ik nooit gehoord. Zulke heeren, zulke knechts*, ſpreekw., gelijk de heeren zich gedragen, zoo gedragen zich doorgaans de knechts ook; of de knechts ſchikken zich naar de zinnelijkheid en de zeden hunner meesters, om die te behagen. *In zulke wateren vangt men zulke visſchen*, dat is er het natuurlijke gevolg van. *Zulk ſchoon weder hebben wij in lang niet gehad*, voor *zoo ſchoon*. Ook met *een: wie zou zulk een uiteinde van die zaak vermoed hebben? Zulk eenen man heb ik nimmer ontmoet. Sulck een is mijn vrient.* Bijbelv. In welke gevallen *zulk* als bijw. gebezigd wordt. Ook op zich zelf ſtaande, terwijl het zelfſtandig naamw. verzwegen wordt: *geef het zulken, die het verdienen. Der ſulcken is het koninckrijck der hemelen.* Bijbelv. *Zulks*, zijnde het bijw. van *zulk*, wordt in den zin van zulk eene zaak, zulk een ding, gebruikt: *ik kan zulks niet verdragen. Zulks heb ik nooit van hem gehoord.* Ook heeft het meermalen de beteekenis van zoo zeer: *maar zij vonden de aarde zulx doorreeghen met hout, dat*, enz. Hooft. Zamenſtell.: *dezulke*, *overzulks*, enz.

Zulke, hoogd. *ſolcher*, *ſolche*, is vermoedelijk zamengetrokken van *zoo* en *welk*, dat uit *wa*, *wie*, en *lich*, *lijk*, of *lk*, beſtaat. Deze zamenſtelling blijkt uit alle oude vormen van dit woord. Bij Kero, Isid. en Ottfrid., luidt het *ſolih*, *ſulih*, Ulphil. *ſwaleik*, angelſ. *ſwilk.*, Notk. *ſuslih*, *alſuslih.*

ZULLEN, hulpw., onregelm. Van dit hulpw. is niets meer in gebruik, dan *ik zal*, *zoude* en *zullen*; en hierdoor worden de toekomende tijden van alle werkwoorden gevormd: *ik zal schrijven*, *zoude schrijven*, *te zullen schrijven*, enz. *Gij zult mij dienst doen. Hij zoude mij gezegd hebben. Zoude het mogelijk zijn!* Ook wordt het voor mogen, geoorloofd zijn, gebezigd: *ik zeg u, dat gij zulks niet doen zult. Gij en zult geen andere goden voor mijn aangezichte hebben.* Bijbelv.

ZULT, z. n., o., *des zults*, of *van het zult*; het meerv. is niet in gebruik. Verkleinw. *zultje*. Gekookt varkensvleesch, van den kop, met kalfs- en rundvleesch, wel gepeperd en gezouten, fijn gehakt, enz., in azijn gelegd, enz. Anders genaamd *hoofdvleesch*, omdat het dikwerf enkel van een kalfs- runder- en varkenskop gemaakt wordt; ook *hoofdkaas*, dewijl er, na de bereiding, de gedaante van eenen kaas aan gegeven wordt. *Zult maken.* Van hier *zulten*.

Zult, hoogd. *sulze*, nederſ. *sulte*, zweed. *sijlta*. Ongetwijfeld ſtamt dit woord van *zout*, *zilt*, af, en is misſchien voor *gezult*.

ZULTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zultte, heb gezult.* Van *zout*, *zilt*, *zult*. In zout en azijn, of in azijn alleen, met ſpecerijen gemengd, leggen, anders enkel *inleggen* genoemd: *boonen zulten. Vleesch zulten*, ook *zouten. Augurkjes zulten*, meer gewoon, *inmaken*, *inleggen*. Van hier *zulting*. Zamenſtell.: *zultboonen*, *zultſpek*, anders *gezouten ſpek*, enz.

ZUND, zie *zond*.

ZUNDVLOED, zie *zondvloed*.

ZUNST, *zonst*, bij Kil. *ſunst*, *ſonst*, *ſust*. Een reeds verouderd bijw., in de beteekenis van *anders*. Het langst is dit woord gebezigd, in de ſpreekwijs *om zunst*, *om zonst*, voor vergeefs, om niet, het welk nog bij J. de Dekker voorkomt: (*de meetkunst*) *ſpeelt met haar pasſeren en paslood niet om zunst. Niemandt doet wat omſunst, 't heeft altijd ſijn waerom.* R. Viss.

ZUREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zuurde, heb gezuurd.* Bedr., zuur maken; *het deeg zuren*, hetzelve de vereischte zuurheid mededeelen. *Die azijn zuurt niet*, deelt niet genoeg zuur mede. *Gezuurd brood*, in tegenſtelling van *ongezuurd*. Onzijdig, zuur wor-

worden: *de melk begint te zuren*, zuur te worden. *Het is nog niet in het vat, waarin het zuren moet*, die zaak is nog niet ten einde, of ter plaatse, waar zij wezen moet; spreekw. Van hier *zuring*. Zamenstell.: *ontzuren*, *verzuren*, enz. *Zuurkool* enz,

Zuren, hoogd. *sauern*, en *säuern*, nederſ. *suuren*, angelſ. *surigan*. Van *zuur*.

ZURING, z. n., vr., *der*, of *van de zuring*; het meerv. is buiten gebruik. De daad van zuren, en het zuur worden. Zeker moeskruik met lange spits toeloopende bladen, welke eenen zeer zuren smaak hebben, anders *zurkel*, lat. *rumex acetosa*, hoogd. *sauerampfer*, *säuerling*, nederſ. *süring*, deen. *sjre*. *Andijvie met zuring*. *Ingelegde zuring*. Zamenstell.: *zuringsaus*.

ZURKEL, zie *zuring*.

ZUS, bijw., dus, op deze, of zulk eene wijze: *ik heb er zus over gedacht*. Meest echter wordt het met *zoo* verbonden: *dan werd er zus, dan weder zoo over gesproken*. *Het stond zus of zoo*, het scheelde weinig. *Zus en zoo*, tusschen beide. HALMA. *Ende doe hij zus al te zeer screijede*. LEVEN J. C. — KIL. heeft heeft *sus*, het welk oul. ook voor *sedert* gebezigd is geweest: *sus langhe vaste*. v. HASS. Ook voor *anders: heere helpt mij, sus moet ick vergaan*. PLANTIJN.

Dit woord is, in den zin van *zoo*, genoegzaam buiten gebruik geraakt, en men bezigt daarvoor *dus*. Het is hetzelfde als het aloude *sus*, in *suslih*, *suslich*.

ZUS, z. n., vr., *der*, of *van de zus*; meerv. *zussen*. Verkleinw. *zusje*. Eene verkorting van *zuster*, even als *broer* van *broeder*, enz, in de gemeenzame verkeering. Het verkleinw. *zusje* is meest in gebruik: *mijn lieve zusje heeft het voor mij gemaakt*. *Een fijn zusje*, eene fijmelaarster.

ZUSTER, z. n., vr., *der*, of *van de zuster*; meerv. *zusters*. Verkleinw. *zustertje*. Eigenlijk, een vrouwelijke persoon, welke met een ander eenerlei ouders heeft; even als *broeder*, zulk een persoon van het mannelijke geslacht is. *Zij zijn zusters*, twee zulke personen van het vrouwelijke geslacht. *Eene eigen*, *vleeschlijke*, *heele*, *volle zuster*, is zulk eene, welke met

met iemand denzelfden vader en dezelfde moeder heeft; ter onderscheiding van eene *halve zuster*, of *stiefzuster*, welke eenen anderen vader, of eene andere moeder heeft. Figuurlijk, een vrouwelijke persoon, welke het naauwste met een ander verbonden is, heet, in vele gevallen, *eene zuster*, gelijk zulk een mannelijke persoon *een broeder*. Vertrouwde vriendinnen plegen elkander dikwerf *zusters* te noemen. Vorstelijke personen van het vrouwelijke geslacht geven elkander onderling ook den naam van *zusters*. Over het algemeen noemen zulke personen van het vrouwelijke geslacht, die eenerlei aard, beroep, geloof en godsdienst hebben, in eenerlei gezelschap en verbintenis leven, elkander *zusters*; b. v. de nonnen in de kloosters, de vrouwelijke leden der hernhutsche kerk, enz. Ook worden de zanggodinnen *de negen zusters* genoemd. Wijders, een ding van het vrouwelijke geslacht, of dat als vrouwelijk beschouwd wordt, en eenige gelijkheid met iets anders heeft: *o stad, die boven alle uwe zusteren op ijverige en geschikte burgers moogt moed dragen*. Eindelijk, zeker gebak: *eene zuster met appelen*. Het verkleinw. *zustertje* wordt meest voor een gebakje gebezigd. Van hier *zusterachtig*, enz. Zamenstell.: *gezusters*, *zusterlijk*, *zusterling*, m. en vr., het kind van eene zuster, bij HALMA, en bij MOONEN, de zoon van eene *moederszuster*, — *zusterschap*, enz. *Kloosterzuster*, *klopzuster*, *leekezuster*, *luisterzuster*, *schoonzuster*, *stiefzuster*, enz.

Zuster, hoogd. *schwester*, reeds bij ULPHIL. *swistar*, OTTFRID. *suester*, nederf. *suster*, angelf. *swuster*, eng. *sister*, zweed. *sijster*, pool. *siostra*, boh. *sestra*, litt. *schostro*, lett. *sessu*, finl. *sisa*, lat. *soror*, fr. *soer*. ADELUNG zegt, dat dit woord, weleer, eene verwante beteekent heeft; en dan zou het met het gr. ὑστερα, *matrix*, overeenkomst hebben.

ZUSTERLIJK, bijv. n. en bijw., *zusterlijker*, *zeer zusterlijk*. Van *zuster*, zie *lijk*. Op de betrekking eener zuster gegrond, eener zuster voegende: *zusterlijke liefde*. Figuurlijk, teeder en vertrouwd, zoo als onder zusters behoort plaats te hebben: *zij verkeeren zeer zusterlijk met elkander*.

ZUSTERLING, zie *zuster*.

ZUSTERSCHAP, z. n., vr., *der*, of *van de zusterschap*; meerv. *zusterschappen*. De betrekking tusschen twee vrouwelijke personen, volgens welke de eene de zuster der andere is; terwijl het echter dan alleen ten aanzien der verbintenis van uitgekozene zusters, d. i. vertrouwde vriendinnen van gelijken stand enz. gebruikt wordt; zonder meervoud. Wijders, verscheidene, tot een zeker oogmerk op het naauwste vereenigde vrouwelijke personen van gelijken stand enz.; in welken zin er zoo wel *zusterschappen*, als *broederschappen* zijn.

ZUUR, bijv. n. en bijw., *zuurder*, *zuurst*. Een woord, hetwelk eene soort van gewaarwording ten aanzien van den smaak uitdrukt, en tegen datgeen, hetwelk zoet is, overstaat. Eigenlijk; *zure azijn. Zuur zijn, zuur worden. Zure wijn, zuur bier, zure druiven. Zure melk. Zure appelen. Zure saus.* Wanneer iets, dat zuur is, tevens den mond zamentrekt, heet het *wrang*. Figuurlijk, in eenen hoogen graad bezwaarlijk, vele moeite kostend en veroorzakend: *dat is een zure arbeid. Het viel haar zeer zuur. De zoon verspilde in weinig jaren alles, wat de vader, in zijn gansche leven, zoo zuur gewonnen had. Zoet en zuur met elkander deelen.* Norsch, stuursch: *zuur zien. Een zuur gezigt.* Spreekw.: *hij ziet zoo zuur, als of hij den azijn gepacht had*, d. i. *zeer zuur. Door eenen zuren appel bijten*, zich het moeijelijke laten welgevallen, om het aangename te verkrijgen.

Ook wordt het als een zelfst. naamwoord van het onzijd. geslacht gebezigd, voor azijn: *eenen haas in het zuur leggen. Morellen in het zuur.* Wijders, voor in het zuur gelegde vruchten enz. *Reik mij het zuur eens aan*, dat bij vleesch, als anderzins, gebruikt wordt. Ook voor *het zuur in de maag*, of *de zode: ik heb geweldig het zuur. Het zuur brak mij op*; en van hier de spreekwijs: *dat zal u zuur opbreken*, daar zult gij voor gestraft worden; het gevolg daarvan zal onaangenaam voor u zijn. Van hier *zuurachtig*, *zuurheid*, *zurigheid*, *zuurtjes*, enz. Zamenstell.: *zuurdeeg*, *zuurdeesem*, *zuurmuil*, *zuursmoel*, in den gemeenen spreektrant, een stuursch mensch, *zuurstel*, waarop het zuur, bij den maaltijd, geplaatst is, enz.

Zuur,

Zuur, hoogd. *sauer*, bij Ottfrid. *suar*. nederf. *suur*, angelf. *sur*, eng. *sour*, oudfr. *sur*, zweed. *sur*, perf. *sciur*, pool. *surowij*, flav. *serou*. Dit woord is zijne beteekenis waarschijnlijk aan zijnen klank verschuldigd.

ZUURDEEG, z. n., o., *des zuurdeegs*, of *van het zuurdeeg*; het meerv. is niet in gebruik. Van *zuur* en *deeg*. Zuur gemaakt deeg, anders *zuurdeesem*. *Een weinig suurdeeg (suurdeesem) versuert het geheele deeg*. Bijbelv. *Zuurdeeg aan de voeten leggen*, om de kwade vochten af te leiden. Figuurlijk: *wacht u selven voor den suurdeesem der pharizeen*. Bijbelv.

ZUURDEESEM, zie *zuurdeeg*.

ZUURMUIL, zie *zuur*.

ZWAAB, z. n., m., *des zwaabs*, of *van den zwaab*; meerv. *zwaben*. Een uit zwaben geboortige persoon. Van hier *zwabisch*, uit zwaben afkomstig, tot dat land behoorende, en daar gebruikelijk.

ZWAAD, zie *zwade*, *zwad*.

ZWAAI, z. n., m., *des zwaais*, of *van den zwaai*; meerv. *zwaaijen*. De daad van zwaaijen; eigenlijk, eene snelle boogswijze beweging: *de slinger van die klok heeft eenen gelijken zwaai*. Keer, draai, zwenk: *hij deed het met eenen zwaai*. *Met eenen geweldigen zwaai*. Vond. Figuurlijk: *de zaak kreeg eenen anderen zwaai*, nam eenen anderen keer. *Hij nam eenen zwaaij tot deftiger dingen*. Hooft.

ZWAAIJEN. onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik zwaaide*, *ben* en *heb gezwaaid*. Onzijd., zich boogswijze bewegen, anders gieren, slingeren. Zoo *zwaait de slinger eener klok zestig malen in een minuut*, *van den eenen naar den anderen kant*. Boogswijze bewogen worden: *de zwaaijende banier*. Vond. Niet regt hoekig zijn: *de muur zwaait een weinig*; timmermans- en metselaarswoord. Daar het slaan, vooral met de hand, doorgaans eene boogswijze beweging maakt, zoo heeft men van daar de spreekwijs ontleend: *er zal slaag zwaaijen*; anders enkel: *er zal wat zwaaijen*.— Bedrijvend, met eenen zwaai bewegen: *het vaandel zwaaijen*. *Den hoed zwaaijen*. *Als ick mijn sweert sal swaaijen*. Bijbelv. Keeren, wenden: *eenen wagen zwaaijen*. Figuurlijk: *den schepter zwaaijen*, regeren, heerschen. Van hier *zwaaijing*. Zamenstell.: *zwaaihaak*, zie *zwei*.

Zwaaijen, hoogd. *schwingen*, nederſ. *swingen*, zweed. *swinga*, angelſ. *swijngan*, eng. *to swing*, *to swaij*. Het is met *zwenken* en *zwieren* ten naauwſte verbonden, en drukt de ſnelle, maar echter eenigermate zachte zwaaijende beweging zeer duidelijk uit.

ZWAAN, z. n., vr., *der*, of *van de zwaan*; meerv. *zwanen*. Verkleinw. *zwaantje*. De grootſte en ſchoonſte der watervogelen, in de gedaante eener gans, uitgezonderd, dat de zwaan grooter is, en eenen zeer langen hals heeft, lat. *cygnus*, *cycnus*, anders ook *olor*. Deze vogel is geheel wit, en voedt zich met waterkruiden:

Zij treên kaisters boort, die wit
Van langgehalsde zwanen zit. VOND.

Bij de ouden was de zwaan aan Apollo gewijd, en nog is zij een zinnebeeld der dichters; maar het liefelijke gezang, het welk zij voor haar ſterven zou laten hooren, is een poëtisch, ſchoon zeer oud verdichtſel, hetwelk echter nog onlangs op nieuw met ernſt is beweerd geworden. Van hier worden de dichters dikwerf *zwanen* genoemd: *hij zet zich neffens de dirceesche zwaan*, (Pindarus) *den roem der Grieken*. VOND.; en derzelver laatſte vers hun *zwanezang*. Zamenſtell.: *zwanebloem*, *zwanendons*, *zwanendrift*, eene drift zwanen, *zwanehals*, *zwanepen*, *zwanepoot*, *zwaneschacht*, *zwanevel*, *zwanezang*, enz.

Zwaan, hoogd. *schwan*, eng., angelſ. en zweed. *swan*.

ZWAAR, bijv. n. en bijw., *zwaarder*, *zwaarst*. Eigenlijk, is datgeen *zwaar*, het welk eene neiging heeft, om zich loodregt naar een zeker middelpunt te bewegen. In dezen zin zijn alle ligchamen zwaar, dewijl deze neiging eene wezenlijke eigenſchap der ſtoffe is. Ook bezigt men dit woord, om den graad dezer neiging te bepalen, of het gewigt aan te duiden. *Iets is twee lood*, *vier pond* enz. *zwaar*, wanneer het zoo veel weegt. *IJzer is zwaarder dan hout*, omdat het eene ſterker neiging oefent, om zich naar het middelpunt der aarde te bewegen. In betrekking tot de kracht, welke deze neiging wil overwinnen, het tegengeſtelde van *ligt*. *Een zware last*. *Deze steen is zeer zwaar* *Dat is mij te zwaar*. Ook in betrekking tot het gewone gewigt van zekere dingen: *zwaar geschut*,

schut, grof geschut, als kanonnen mortieren enz., in tegenoverstelling van veldstukken, en het kleine geweer: *zwaar gewapende ruiterij. Zwaar geladen schepen. Zwaar geld*, het welk meer edel metaal heeft, en bij gevolg zwaarder is, dan *ligt geld*.

Figuurlijk, hetgeen veel moeite, de inspanning van vele krachten vordert. *Zwaar van tong, van spraak, zijn*, wanneer men moeite moet doen, om zich in woorden wel uit te drukken, of verstaanbaar te spreken: *ick ben swaer van monde ende swaer van tonge*. Bijbelv. De schilder heeft *een zwaar penseel*, wanneer het voeren van hetzelve hem moeijelijk valt, en deze moeijelijkheid in het schilderstuk zigtbaar is. Zoo heeft een schrijver ook *eene zware hand van schrijven. Een zwaar boek* is een, dat niet ligt te verstaan is. *Dat valt mij zeer zwaar*, kost mij veel moeite. In vele gevallen dient *zwaar* tot versterking van het woord, waarbij het gevoegd wordt: *zijn dood was een zware slag, een zwaar verlies, voor haar. Een zware strijd. Eene zware ziekte. Eene zware straf verdienen. Zware schattingen. Zwaar bier*, sterk, krachtig. *Zware wijn*, sterke, krachtige. *Een zware weg*, moeijelijke. In den spreektrant van den gemeenen hoop hoort men dikwerf ook: *eene zware menigte*, groote menigte. *Ergens zwaar geld bij verliezen*, veel geld. *Ik zal er mij zwaar voor wachten*, zorgvuldig. *Hij heeft mij zwaar bedrogen*, zeer schandelijk. Eindelijk wordt *zwaar*, van eene vrouw sprekende, voor *zwanger* gebezigd: *zij is reeds zeven maanden zwaar. Swaer van kinde*. Clare Spieg. Van hier *zwaarheid, zwaarlijk, zwaarte, zwaren, zwarigheid*, enz. Zamenstell.: *zwaarhoofd*, iemand, die zwaarhoofdig, zwaarmoedig is — *zwaarhoofdig, zwaarhoofdigheid, zwaarlijvig, zwaarlijvigheid, zwaarmoedig*, peinzend, droefgeestig, *zwaarmoedigheid, zwaarmoediglijk, zwaarwigtig, zwaarwigtigheid*, enz.

Zwaar, hoogd. *schwēr*, bij Kero *suarre*, Ottfrid. *suar*, angelf. *swaer*, nederf. *swaar*, zweed. *svär*. Sommigen brengen het tot het gr. *βαρυς*, Adelung tot *zwerm*; omdat de zwaarte, in de gewone beteekenis, een gevolg van de menigte der deelen is.

ZWAARD, z. n., o., *des zwaards*, of *van het zwaard*; meerv. *zwaarden*. Verkleinw. *zwaardje*. Eigenlijk, een

een groot, breed zijdgeweer: *het zwaard trekken. Een tweesnijdend zwaard*, dat aan beide zijden scherp is. *Met het zwaard gestraft*, onthoofd, *worden. Iemand ten zwaarde veroordeelen*, vonnissen, om onthoofd te worden. Allerlei zijdgeweer, waarmede men houwen en ook steken kan: *met vuur en zwaard*, of *te vuur en te zwaard, verdelgen*, met branden en bloedvergieten. *Het eene zwaard*, (ook *het eene mes*) *houdt het andere in de scheede*, gelijke sterkte weerhoudt de uitbersting van vijandelijkheden. *Het zwaard in de scheede steken*, uitscheiden met oorlogen. *Het zwaard aan de heupe gorden*, zich ten strijde toerusten, in den verheven stijl. — *Meester van den scherpen zwaarde*, titel van den scherpregter. Figuurlijk, zijn *zwaarden*, van wege de gelijkheid in uiterlijke gedaante, breede borden, die aan de beide zijden van een zeilschip in het water hangen, en opgehaald, of neergelaten worden, naar mate dit noodzakelijk is, om het schip voor omslaan te beveiligen: *het zwaard laten vallen*. Zamenstell.: *zwaardkruid, zwaardvegen*, zwaarden en degens opmaken, *zwaardveger*, die dit doet, — *zwaardvechter, zwaardvisch*, dus genaamd wegens zijn getand zwaard, en daarom ook *zaagvisch* geheeten — *zwaardzijde*; — *slagzwaard, strafzwaard*, enz.

Zwaard, hoogd. *schwert*, bij OTTFRID: en WILLERAM. *suert*, nederf. *schweerd*, angelf. *sweert*, eng. *sword*, zweed. *svärd*. Ten KATE en ADELUNG brengen het tot *weren, verweren*.

ZWAARDMAGEN, zie *zwaardzijde*.

ZWAARDVEGEN, zie *zwaard*.

ZWAARDVEGER, zie *zwaard*.

ZWAARDVISCH, zie *zwaard*.

ZWAARDZIJ, *zwaardzijde*, z. n., vr., *der*, of *van de zwaardzijde*; zonder meerv. Van *zwaard* en *zijde*. Oul. werd dit woord overdragtelijk gebezigd, in de spreekwijze: *van zwaardzijde* en *van spillezijde*, om te beteekenen de afkomst van vaderszijde en van moederszijde: vermits de mannen *het zwaard* ter verdediging, en de vrouwen *de spil*, bij het spinnen, behandelen: *de zwaardzij zet hem hoog; de spillezij verneert hem, door de onwettigheid in 't erven*. VOND. Even zoo gebruikte men ook de uitdrukking: *zwaard-*

 ma-

magen en *spillemagen*, voor verwanten van de mannelijke en vrouwelijke zijde.

ZWAARHOOFD, zie *zwaar*.

ZWAARMOEDIG, zie *zwaar*.

ZWAARTE, z. n., vr., *der*, of *van de zwaarte*; het meerv. is buiten gebruik. De eigenschap, waardoor iets zwaar is, in de beteekenis van zwaarheid, gewigt, last, moeijelijkheid enz. Zamenstell.: *zwaartekracht*, *zwaartepunt*.

ZWABBER, z. n., m., *des zwabbers*, of *van den zwabber*; meerv. *zwabbers*. Verkleinw. *zwabbertje*. Een scheepsdweil, zijnde een bos lappen aan een' stok vastgemaakt, waarmede men, te scheep, hetzelfde verrigt, het welk men, in huis, met een' dweil doet: *en verders met zwabbers droog uitgewist*. ZORGDRAG. Dit woord is van den klank der zaak ontleend, welke daardoor aangeduid wordt. Ook draagt een scheepsjongen, wiens gewone werk mede het hanteren van den zwabber is, den naam van *zwabber*. Van hier *zwabberen*, met den zwabber opdweilen, ook morsig werk doen; zamenstell.: *opzwabberen*.

ZWABBEREN, zie *zwabber*.

ZWABEN, *zwabisch*, zie *zwaab*.

ZWACHTEL, z. n., m., *des zwachtels*, of *van den zwachtel*; meerv. *zwachtels*. Verkleinw. *zwachteltje*. Een smal en lang windsel, waarin jonge kinderen gewikkeld worden, om hunne zwakheid te ondersteunen; om welke reden TEN KATE het tot *wikkelen* en *zwak* brengt. Ook dergelijk windsel bij de Heelmeesters gebruikelijk, om sommige deelen van het menschelijke ligchaam te omwinden. *Een linnen zwachtel. Den zwachtel oprollen*. Van hier het volgende:

ZWACHTELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zwachtelde*, *heb gezwachteld*. Met eenen zwachtel bewinden: *een kind zwachtelen. Zijne beenen worden gezwachteld*. Van hier *zwachteling*. Zamenstell.: *omzwachtelen*, *omzwachteling*, *ontzwachtelen*, *ontzwachteling*, enz.

ZWAD, zie *zwade*.

ZWADDER, z. n., m., *des zwadders*, of *van den zwadder*; het meerv. is niet in gebruik. Snekfel, of spog, van slangen, anders slangenspog: *vergiftige zwadder der slangen*. Figuurlijk, lastering: *hij spoog zijnen zwadder op mijnen goeden naam*. Ook

wordt

wordt het voor flijm van aal gebezigd. Van hier *zwadderig*, bijv. n. en bijw., meest gebruikelijk voor kladderig, bemorst, troebel, van *zwadderen*, bij KIL. *swadderen*, *fluctuare*, *turbare aquas*, het water troebel maken: *zwadderig vernis*. Los, flingerend, van het haar: *locken dicht gekuijft, soo swadderig overhangen*. BREDER.

ZWADDEREN, zie *zwadder*.

ZWADDERIG, zie *zwadder*.

ZWADE, *zwad*, z. n., vr., *der*, of *van de zwade*; meerv. *zwaden*. Een regel afgemaaid gras, het welk aan de linkerhand van den maaijer blijft liggen: *het gras ligt met zwaden op het veld*.

Zwade, oul. ook *zwate*, in de beteekenis van een zeisfen, eng. *swath*. Het ftaat in een naauw verband met *zwaai*, even als *made* met *maai*, *kade* met *kuai*; waarom het ook voor den zwaai, of de ftreek, die de maaijer met de zeisfen doet, en ook voor den omtrek, welken hij daarmede bereikt, genomen wordt.

ZWAGER, z. n., m.; *des zwagers*, of *van den zwager*; meerv. *zwagers*. Van eene vrouw, *zwagerin*. Oul. een verwante, inzonderheid door het huwelijk; zoo dat het niet alleen in de beteekenis van eenen aangehuwden broeder, maar ook in die van fchoonzoon en fchoonvader genomen werd; waarom *zwagers* in het algemeen verwanten beteekenden. Thands wordt dit woord alleen gebezigd voor den broeder van man of vrouw, den man van eene zuster, en ook den man van de zuster der vrouw; terwijl *zwagerin* voor de zuster van man of vrouw, de vrouw van eenen broeder, en de vrouw van den broeder des mans, genomen wordt: *siet uwe swagerinne is wedergekomen*, BIJBELV. *Hij is mijn zwager. Deze wijs ben ik Bruits zwager schuldigh*. MOON. Van hier *zwageren*, in *verzwageren*, door het huwelijk vermaagfchappen: *verswagert u met ons, geeft ons uwe dochter*. BIJBELV. *Zwagerschap*, verzwagering, verwantfchap door het huwelijk.

Zwager, KIL. *swagher*, hoogd. *schwager*, boh. *swager*. Zie over den oorfprong van dit woord *zweer*.

ZWAGERSCHAP, zie *zwager*.

ZWAK, bijv. n. en bijw., *zwakker*, *zwakst*. Eigenlijk, dat zijne behoorlijke vastheid niet heeft; ook dun,

dat zijne behoorlijke dikte, en dus ook zijne behoorlijke sterkte niet heeft: *zwak ijs*. Figuurlijk, is *zwak*, het tegengestelde van *sterk*: *een zwak mensch*, zoo wel ten aanzien van de krachten des ligchaams, als des geestes, des gemoeds. *Een zwak kind*. *De mensch komt zwakker en hulpeloozer ter wereld, dan alle andere bezielde schepselen*. *Eene zwakke maag*. *Een zwak gezigt hebben*. *Eene zwakke vesting*. En van hier wordt het ook somwijlen van een gering aantal gebruikt, terwijl *sterk* insgelijks op het getal ziet: *het vijandelijke leger was zeer zwak*. — *Eene zwakke stem*. *Hierin is hij zwak*, hier in mist hij de behoorlijke sterkte: *hij is zwak in de maat*, van de muzijk. *In het engelsch is hij het zwakst*. *Elk heeft zijne zwakke zijde*. *Iemand op zijne zwakke zijde aangrijpen*. *Zwak van ouderdom*. *De zieke begint zeer zwak te worden*. *Een zwakke pols*. Ook wordt het zelfstandig gebezigd, *het zwak*: *dat is zijn zwak niet*. *Het is altoos zijn zwak geweest veel te drinken*. *De zwakken* zijn zwakke personen, zoo ten aanzien van hunne gebrekkige kennis, als in opzigt tot hunne verkeerde handelwijs. Van hier *zwakheid*, *zwakjes*, *zwakkelijk*, slap, ziekelijk, *zwakken*, *zwakte*, hetzelfde als *zwakheid*, of die toestand eenes dings, waarin het zwak is; enz.

Zwak, hoogd. *schwach*, Strijk. *swach*, Kil. *swack*, nederf. *swack*, zweed. *svag*. Het is hoogst waarschijnlijk, dat *zwak* tot *week* behoort, te meer, daar ons *wak* en het eng. *weak* zoo wel week als zwak beteekenen, en bij vele woorden, in onze taal, die te voren met *w* begonnen, naderhand tot versterking van het woord, eene z is gevoegd geworden. Bij Notk. is *weichi* zwakheid.

ZWAKHEID, zie *zwak*.

ZWAKKELIJK, zie *zwak*.

ZWAKKEN, bedr. en o. w., gelijkvl. *Ik zwakte, heb en ben gezwakt*. Hoog. *schwächen*, Kil. *swacken*, van *zwak*. Bedrijv., zwak maken: *voorwendende, dat hun gezagh te zeer gezwakt werd*. Hooft. Onzijd.: *'t lijf zwakt*. Spieg. Het zamengestelde *verzwakken* is thands in algemeen gebruik.

ZWAKTE, zie *zwak*.

ZWALKEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zwalkte, heb gezwalkt*. Drentelend zich bewegen: *Hij doet niets dan*

zoo

zoo wat op en neer zwalken. Wij zwalkten den ganschen dag op zee; zeew.: Van hier *zwalker.* Zamenstell: *omzwalken* enz. Waarschijnlijk van *walken, calcare*, met eene voorgevoegde *z*, *zwalken*.

ZWALP, z. n., m., *des zwalps*, of *van den zwalp;* meerv. *zwalpen*. Eigenlijk, het geluid van iets, dat zich golfswijze beweegt. Zoo kan men zeggen *de zwalp der baren, der vlammen*. Oul. beteekende het eene baar, eene golf, bij KIL. *swalp. fluctus, unda*. Thands bezigt men het in de van hier ontleende beteekenis van gulp: *wij kregen eenen zwalp waters in de schuit*. CAMPHUIJSEN bezigt het figuurl.: *laat de stroomen des diepen ramps, met vollen swalp, mij over 't hooffdt niet komen*. In den scheepsbouw dragen zekere planken, tot het timmeren van schepen gebruikt, den naam van *zwalpen: vermeerdert dit met zwalpen, vlot bij vlot*. J. DE MARR. Van hier het volgende:

ZWALPEN, o. w., gelijkvl. *Ik zwalpte, heb gezwalpt*. Golven, vloeijen: *het zwalpend meer*. VOND. *Het zwalpend pekelschuim*, de golvende zee, in den dichterlijken stijl. Gulpen: *de baren zwalpten in de boot*. Van hier *zwalping, gezwalp*.

ZWALUW, z. n., vr., *der*, of *van de zwaluw;* meerv. *zwaluwen*. Een trekvogel, zwart van kleur, snel van vlugt, die zich met vliegen en andere insekten voedt, en van welke verscheidene soorten zijn: *de zwaluwen nestelen onder het dak van mijn huis. Een naakte zwaluw*, zegt men, voor een behoeftig mensch, anders een arme duivel. *Eene zwaluw maakt geenen zomer*, spreekw., men kan uit een enkel geval niet tot het geheel besluiten. Zamenstell.: *zwaluwnest, zwaluwstaart, zwaluwwortel, gierzwaluw*, enz.

Zwaluw, KIL. *swaeluwe, swaelm*, hoogd. *schwalbe*, bij NOTK. *swaleuu*, nederf. *swaalbe*, angelf. *swalewe*, eng. *swallow*, zweed. *swala*. JUNIUS leidt den naam dezes vogels van het angelf. *swaloth*, warmte, af, dewijl hij de warmte zoekt; FRISCH van het gr. χελιδων.

ZWALUWSTAART, z. n., m., *des zwaluwstaarts*, of *van den zwaluwstaart;* meerv. *zwaluwstaarten*. Van *zwaluw* en *staart*. Eigenlijk, de staart eener zwaluw. Bij de timmerlieden, een stuk hout, in de gedaante van eenen zwaluwstaart, om twee stukken vast aan elkander te hechten: *eene kist met zwaluwstaarten voegen*.

ZWAM, z. n., vr., *der*, of *van de zwam*; meerv. *zwammen*, wanneer van verschillende soorten gesproken wordt. Een plantengeslacht, onder de klasse der paddestoelen gerangschikt, zeer ligt en sponsachtig, en waarvan veertien soorten zijn: *gesteelde en ongesteelde zwam*. *Tontelige, vuurvattende zwam*, die in plaats van tontel gebruikt wordt, om vuur te maken. *Zwam, die aan de boomen groeit*. *Ik heb mijne pijp aan een stukje zwam opgestoken*. Bij KIL. is *zwam* (*swamme*) ook eene vonk. Ook wordt zeker uitwas aan de voorste pooten der paarden, om de gelijkheid der gedaante, *zwam* genoemd. Van hier *zwamachtig*, enz. Zamenstell.: *zwamslot*, oul. het slot van een geweer, dat door middel van zwam afgeschoten werd: *een vijerslot, daar oock een lont- of swamslot bij is*. R. VISS. — *zwamsteen*, enz.

Zwam, hoogd. *schwamm*, bij STRIJK. *swam*, ULPHIL. *swam*, nederf. *swamm*, *swamp*, zweed. *svamp*, angelf. en ijsl. *swam*. TEN KATE en ADELUNG brengen het tot *zwemmen*.

ZWANEHALS, z. n., m., *van den zwanehals*; meerv. *zwanehalzen*. Van *zwaan* en *hals*. Eigenlijk, de lange en gekromde hals van eene zwaan. Figuurlijk, een lange, magere hals van een' mensch. *Een paard heeft ook eenen zwanehals*, wanneer deszelfs hals lang en verheven is; waarom men zelfs een met zulk eenen hals voorzien paard eenen *zwanehals* pleegt te noemen. Aan de koetsen en eenige andere rijtuigen is *de zwanehals* een opwaarts omgebogen dik ijzer achter de voorwielen, onder welke dezelve, in het omdraaijen, kunnen doorgaan.

ZWANENDRIFT, zie *zwaan*.

ZWANEPEN, *zwaneschacht*, zie *zwaan*.

ZWANEZANG, zie *zwaan*.

ZWANG, z. n., m., *des zwangs*, of *van den zwang*; zonder meerv. Eigenlijk, de zwankende, of zwenkende beweging van eenig ding; b. v. de gang eener klok; in welken zin *swanck* nog bij KIL, voorkomt, als van *zwangen*, *zwanken*, *zwenken*. Thands wordt het alleen gebezigd voor gebruik, gewoonte; of voor iets, dat bijna eene algemeene levenswijs wordt: *in zwang gaan*. *In zwang zijn*. *In zwang komen*. *Geveinsde dingen gaan in zwang*. MOON. *In zwang brengen*,

gen, en *in zwang helpen* komen bij VOND. voor. HOOFT heeft: *Heeren van den meesten zwang ten hove.*

ZWANGER, bijv. n. en bijw. Van eenen man bevrucht; derhalve alleen in betrekking tot het vrouwelijke geslacht. *Eene zwangere vrouw. Zwanger*, bevrucht, *zijn*. Anders zegt men ook *in eenen gezegenden staat zijn*, of *zich bevinden. Ende die vrouwe wert swanger.* BIJBELV. *Hoogzwanger*, wanneer eene vrouw nabij hare bevalling is. *Van eenen zoon zwanger gaan.* Figuurlijk, zegt men: *van*, of *met*, *iets zwanger zijn*, of *gaan. Hij gaat van groote ontwerpen zwanger. Zij ging met dat boos voornemen zwanger. Hij is swanger van moeite.* BIJBELV. Van hier *zwangeren*, in *bezwangeren*, *zwangerheid*, *zwangerschap.*

Zwanger, hoogd. *schwanger*, reeds bij OTTFRID. *suangar.* Het behoort, volgens sommigen, tot *zwangen*, *zwingen*, wankelen, waggelen; zoo dat *zwanger* eigenlijk zoo veel zou zijn, als waggelende van wege de vrucht. WACHT. brengt het tot het gr. εγκυος, met voorplaatsing van *zw*.

ZWANKEN, o. w., gelijkvl. *Ik zwankte, heb gezwankt.* Buigen, zich op en neer bewegen: *de boomen zwanken, van den wind.* Waggelen, wankelen, struikelen, bij HOOGSTRATEN. Van hier het zamengestelde *zwankroede*, bij KIL. *swanckroede*, eene wip, om goederen op te ligten en neer te laten, om water te putten, enz. Zoo ook *zwankvederen*, bij KIL. *swanckvederen*, slagvederen, slagwieken. Zie verder *zwenken.*

ZWANKROEDE, zie *zwanken.*

ZWANS, z. n, vr., *der*, of *van de zwans*; meerv. *zwansen.* Verkleinw. *zwansje.* Eigenlijk, een lang of kort, dun en beweegbaar deel aan het einde des dierlijken ligchaams, hetwelk het achterste bedekt, en bij de viervoetige dieren uit de verlengde ruggegraat gevormd wordt. Bij de vogelen bestaat dezelve uit lange vederen, bij de visschen uit lange vinnen. Anders *staart*; het welk in algemeen gebruik is. *Hij joegh de vossen in het koren met vuurwerk in de zwans.* VOND.

Zwans, KIL. *swants*, hoogd. *schwanz*, zweed. *svans.* Dit woord komt in de overige verwante talen niet voor. Intusschen is het zeer waarschijnlijk, dat

 het

het met *zwangen*, *zwanken*, uit eene en dezelfde bron komt, en de beweegbaarheid van dit deel uitdrukt.

ZWARIGHEID, zie *zwaar*.

ZWARM, zie *zwerm*.

ZWART, bijv. n. en bijw., *zwarter*, *zwartst*. Eigenlijk, de naam der donkerste van alle kleuren, en het meest strijdende met de witte kleur: *een zwart kleed*. *Een zwart paard*. *Zwart haar hebben*. *Zwarte verw*. *Zwart maken*. Van hier de figuurlijke uitdrukkingen: *iemand bij een' ander zwart maken*, schenden, lasteren, in het middeleeuw, latijn *denigrare*. *Bij iemand met eene zwarte kool geteekend zijn*, door hem voor een slecht of schadelijk lid der maatschappij gehouden worden. *Zwart op wit hebben*, iets schriftelijk hebben; waar *zwart* den inkt, en *wit* het papier beteekent. *In den nacht zijn alle katten zwart* (ook *graauw*), spreekw., in den donker kan men geen onderscheid tusschen mooi en leelijk zien. *Zwarte noten* zijn die muzijknoten, welke eenen gevulden kop hebben. *Zwarte zondag*, in de roomsche kerk, de zondag *judica*; dewijl weleer, op dien dag, de altaren en kerken met zwart behangen waren.

Ook wordt het als zelfstandig gebezigd, in het onzijdig geslacht: *het zwart: in het zwart gekleed*. *De geestelijken gaan in het zwart gekleed*. *Een schoon zwart*. *Het zwart in de oogen*, in tegenstelling van *het wit*, de oogappel. In het mannelijke geslacht: *een zwarte*, een neger, een inwoner van de zuidelijke helft van Afrika, wegens de zwarte kleur van het ligchaam, en inzonderheid van het aangezigt.

In eene ruimere beteekenis wordt *zwart* voor donker, als ook met zwart vermengd, gebezigd, terwijl men vele dingen *zwart* noemt, waarin de zwarte verw uitsteekt: *zwarte oogen*, donkerbruine. *Zwarte kersen*, donkerroode. *Zwart brood*, het welk van grof, zwartachtig meel gebakken wordt; ook roggebrood. *Zwart* beteekent ook dikwerf, van de zon verbrand, zwartachtig geel, zwartachtig bruin: *hij is zwart in het gezigt*. Wijders, *de zwarte kunst*, zekere ets- of schraapkunst, ter vervaardiging van prentwerk; van hier het zamengestelde *zwartekunstprent*. Ook voor duister, van veel licht beroofd: *de lucht was zwart*, met donkere wolken bezet.

Fi-

Figuurlijk: *de zwarte kunst*, tooverij, hekserij. In eene bepaaldere beteekenis, die soort van tooverij, waarbij bovennatuurlijke werkingen, door hulp van booze geesten, voortgebragt worden, in onderscheiding van *de witte kunst*, witte tooverij, of *theurgie*, welke tot medewerking van goede geesten gebezigd werd. Zweed. *svartkonst*, eng. *blackarts*, van *black*, zwart. Uit het gr. Νεκρομαντεια, het welk de kunst om dooden, door hulp van booze geesten, optewekken, beteekende, heeft men, uit onwetendheid, in het middeleeuw. latijn, *nigromantia* gemaakt, even als of de eerste helft des woords van *niger* afstamde. En hiervan is het hollandsche *zwarte kunst*, of *zwartekunst*, eene woordelijke vertaling. — Wijders, beteekent *zwart*, in den verheven schrijftrant, in eenen hoogen graad, slecht, afschuwelijk: *waarom zag ik uwe zwarte ziel niet vroeger in hare gansche afschuwelijkheid? Eene zwarte daad*, eene afschuwelijke. Ook wordt *zwart* voor vuil, bemorst, genomen: *een zwart hemd. Wat is de muur zwart geworden!* Van hier *zwartachtig*, *zwarten*, *zwartheid*, *zwartigheid*, *zwartin*, moorin. Zamenstell.: *zwartgallig*, *zwartharig*, die zwart haar heeft, *zwartkop*, *zwartoog*, die zwarte oogen heeft, *zwartverwer*, enz. — *Beenzwart*, *ivoorzwart*, enz.

Zwart, Kil. *swart*, hoogd. *schwarz*, reeds bij Ulphil. *swarts*, Notk. *suarz*, nederf. *swart*, angelf. *sweart*, zweed. *svart*, deen. *sort*. Het schijnt, dat dit woord met *zwaar* uit eene bron voortkomt, en eigenlijk donker, ondoorzigtbaar beteekent, naardien de donkerheid en ondoorzigtbaarheid gemeenlijk een gevolg der dikte, of eener menigte van deelen is. Het oude latijnsche *suasus*, donker, verschilt alleen in den uitgang. In het mekkelenburgsche heet een zwart ding *ein Nörr*, hetwelk met het fr. *noir* en het lat. *niger* overeenkomt, doch daarvan zekerlijk niet afstamt.

ZWARTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zwartte, heb gezwart*. Van *zwart*. Zwart maken: *schoenen, het leder*, enz. *zwarten*. De smeden *zwarten het ijzer*, wanneer zij het, nog heet zijnde, met pek bestrijken; waardoor het glanzig zwart wordt. Van hier *zwartsel*, zekere zwarte stof, om zwart te maken, waarvan *zwartselen*, met zwartsel bestrijken, en de zamenstell.:

zwartseldoos, *zwartselkwast*, *zwartselpot*, *zwartselten*, enz.

ZWARTHARIG, zie *zwart*.

ZWARTKOP, z. n., m., *des zwartkops*, of *van den zwartkop*; meerv. *zwartkoppen*. Verkleinw. *zwartkopje*. Van *zwart* en *kop*. Een wezen, dat eenen zwarten kop heeft, b. v.: eene soort van witte meeuwen met eenen zwarten kop. Ook in de gemeenzame verkeering, een mensch met *zwart*, of donkerbruin, haar, wenkbraauwen en oogen: *hij is een zwartkop*. *Dat meisje is een allerliefst zwartkopje*.

ZWARTOOG, *zwartoogig*, zie *zwart*.

ZWARTSEL, zie *zwarten*.

ZWAVEL, z. n., vr., *der*, of *van de zwavel*; meerv. *zwavels*, doch alleen van onderscheidene soorten. Eene brandbare stof, welke uit eene met vitrioolzuur verzadigde brandbare aarde bestaat, in het vuur vloeibaar wordt, met eene blaauwe vlam brandt, en eenen onaangenamen schadelijken damp van zich geeft: *zwavel vat terstond vlam*. *Bloem van zwavel*. *En scille ontduikt de vlam der zwavel*. ANTONID. Van hier *zwavelachtig*, *zwavelen*, *zwavelig*. Zamenstell.: *zwavelaarde*, aarde, welke zwavel in zich bevat, *zwavelbloem*, *zwaveldamp*, damp van aangestoken zwavel, *zwaveldraad*, *zwavelerts*, *zwavelgeest*, *zwavelgroef*, *zwavellever*, *zwavellucht*, *zwavelmelk*, *zwavelolie*, *zwaveloven*, *zwavelregen*, *zwavelreuk*, *zwavelstok*, een riet, of spaantje, in zwavel gedoopt, om aan het vuur aan te steken, — *zwavelwater*, *zwavelwortel*, *zwavelzalf*, *zwavelzuur*, dat zuur, het welk het voornaamste bestanddeel der zwavel uitmaakt, en eigenlijk een vitrioolzuur is, enz.

Zwavel, *zwevel*, anders ook *sulfer*, KIL. *swavel*, *swevel*, hoogd. *schwefel*, ULPHIL. *swibla*, ISIDOR. *suuebul*, NOTK. *suebel*, angelf. *swefla*, zweed. *svafvel*, lat. *sulphur*; van welk laatste woord sommigen *zwavel* afleiden.

ZWAVELAARDE, zie *zwavel*.

ZWAVELDAMP, zie *zwavel*.

ZWAVELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zwavelde*, *heb gezwaveld*. Van *zwavel*. Met zwavellucht laten doortrekken: *wijn zwavelen*, een wijnvat met zwavellucht berooken. *Noten zwavelen*. *Fleschen zwavelen*. In

de zwavel doopen: *aan stokjes gesneden riet, of platte dunne spaantjes zwavelen*, en dus zwavelstokken maken.

ZWAVELSTOK, zie *zwavel* en *zwavelen*.

ZWAVELZUUR, zie *zwavel*.

ZWEDEN, z. n., o., *zwedens*, of *van het zweden*; zonder meerv. Het zweedsche Koningrijk: *de Koning van Zweden*. Van hier *zweedsch*, dat tot het zelve behoort: *de zweedsche krijgsbenden. Zweedsch koper*. Ook wordt dit *zweedsch* zelfstandig gebezigd, van de zweedsche taal: *het zweedsch*.

ZWEED, z. n., m., *des zweeds*, of *van den zweed*; meerv. *zweden*. Iemand in Zweden geboren, of aldaar woonachtig: *hij is een zweed*.

ZWEEDSCH, zie *zweden*.

ZWEEM, z. n., m., zonder meerv., beteekenende eene geringe gelijkheid, en alleen gebruikelijk in de spreekwijs: *eenen zweem van iets hebben. Die daad had zelfs geenen zweem van edelmoedigheid*. TEN KATE brengt het tot den verleden tijd van het werkw. *zwijmen*. Anderen tot het oude *samo*, gelijk. Voor *zweem* bezigt men ook *zweemsel*.

ZWEEMEN, o. w., gelijkvl. *Ik zweemde, heb gezweemd*. Eenige gelijkheid hebben: *hij zweemt naar zijnen vader. Die gansch naer Acis zweemt*. VOND. Ook met *op*: *hoe zweemde Goël op den helt*. MOON. Oul. gebruikte men enkel *zweemen*, zonder voorzetsel, even als men *iemand gelijken*, zegt, zoo wel als *op* en *naar iemand*, *gelijken*: *dat sij malkander so wel swemen*. BREDERODE. *Uw stem noch anschijn zweemt geen menschelijk geslacht*. HOOFT. Van hier *zweemsel*. Van *zweem*; zie dit woord.

ZWEEP, z. n., vr., *der*, of *van de zweep*; meerv. *zweepen*. Verkleinw. *zweepje*. Een gedraaid, of gevlochten, van voren spits toeloopend snoer, aan eenen steel van hout, met leder of paardenhaar omwonden, vastgemaakt, om dieren of menschen daarmede te slaan: *met de zweep klappen. Daer is 't geklap der sweepe*. BIJBELV. *Het paard de zweep geven. Jaag den hond met de zweep weg. Eene zweep voor vier paarden*, eene lange zweep. *Een oud voerman hoort nog gaarne het klappen van de zweep*, spreekw., beteekenende: een afgeleefde liefhebber van de vrouwen hoort nog gaarne

over

over de sekse en het minvermaak spreken. Van hier *zweepig*, zie *zwiepen*. Zamenstell.: *zweepbrok*, iemand, die gedurig slagen verdient, *zweepriet*, *zweepslag*, *zweepslang*, *zweeptol*, anders *drijftol*, — *zweeptouw*, een touwetje, dat men aan het einde eener zweep bindt, om dezelve harder te doen klappen, anders *klapkoord*, enz.

Zweep, ook *zwiep*, bij Kil. *sweepe*. Dit woord schijnt van het sissend geluid ontleend te zijn, het welk eene snel bewogen en door de lucht geslagen zweep maakt, zonder dat men dezelve laat klappen. Het staat in verband met het angels. *whip*, dat de Engelschen nog behouden hebben in *to whip*, slaan.

ZWEEPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zweepte*, *heb gezweept*. Bedrijv., met de zweep slaan: *die paarden moesten duchtig gezweept worden. Iemand ergens van daan zweepen*, met de zweep wegjagen. Onzijd., overhellen, zich buigen, even als eene zweep doet, wanneer men daarmede slaat; doch in dezen zin bezigt men doorgaans *zwiepen*. Zie dit woord. Van hier *zweeping*.

ZWEEPTOL, zie *zweep*.

ZWEEPTOUW, zie *zweep*.

ZWEER, z. n., vr., *der*, of *van de zweer*; meerv. *zweren*. Verkleinw. *zweertje*. Eene verhevenheid der huid, waaronder zich etter verzamelt; anders, volgens Chomel, een verlies van de zelfstandige stof van de huid en het vet, met toevloeijing van kwade stoffen: *eene zweer op de hand hebben. Hiob werd met booze zweren geslagen. Ik heb een zweertje onder mijn eene oog gekregen. Eene rijpe zweer. Het is tijd de zweer door te steken*. Wanneer zoodanig een gebrek in het ligchaam plaats heeft, bezigt men het woord *verzwering*. Zamenstell.: *bloedzweer*, *borstzweer*, *hoofdzweer*, enz.

Zweer, hoogd. *schwären*. Dit woord wordt in de verwante talen niet gevonden. Het behoort hoogstwaarschijnlijk tot het zweed. *var*, etter, engels. *wijr*, finl. *weri*, waarvan in het hong. *war*, angels. *waere*, eene zweer, met voorplaatsing van eene *z*; gelijk ik boven reeds aanmerkte, dat dit dikwerf voor de *w* geschiedt. Voor het overige wordt dit woord in alle ge-

slach-

flachten gevonden; doch in het vrouwelijke geflacht wordt het door de netfte fchrijvers gebezigd.

ZWEER, z. n., m., *des zweers*, of *van den zweer*; meerv. *zweren*. Een behuwdvader, fchoonvader: *dat hi zoude varen tsinen swere*. Melis St. *Ick uw sweer Jethro kome tot u, met uwe huijsvrouwe*. Bijbelv. *Die sweer heeft sijns soens wijf qualiken besmet*. Bijb. 1477. Oul. werd het ook voor *zwager*, behuwdbroeder, gebezigd.

Zweer, hoogd. *schwäher*, bij Ottfrid. en Tatian. *suehur*, Ulphil. *suaigra*, angelf. *swaegr*, zweed. *svär*, wallis. *chwegrwn*, fpaan. *suegro*, vr. *suegra*, pool. *swiękur*, vr. *swiekra*, alle in de bovengenoemde beteekenis van behuwdvader, waarmede het lat. *socer* en *socrus*, en het gr. ἑκυρος verwant zijn. Frisch leidt dit woord, gelijk ook *zwager*, van het lat. *socer* af. Doch fchoon deze woorden verwanten zijn, is daarom echter het lat. woord nog het ftamwoord niet, dewijl men daarbij zou moeten onderftellen, dat geene volken hunnen fchoonvader of fchoonbroeder hebben kunnen noemen, voor zij dit van de Romeinen geleerd hadden. Genoegzaam zeker zijn *zwager* en *zweger*, bij verkorting *zweer*, oorfpronkelijk een en het zelfde woord, afkomftig van het oude *wogan*, *nubere*, ten huwelijk nemen; en dus kan, eigenlijk, al wie aangehuwd is, den naam van *zwager*, *zweger*, *zweer* dragen.

ZWEESRIK, *zwezerik*, z. n., vr., *der*, of *van de zweesrik*; meerv. *zweesrikken*. Verkleinw. *zweesrikje*. Een klierachtig deel eens kalfs, bij de borst, anders *borst*, of *borstje*, *kalfsborstje*, genaamd. Zamenftell.: *kalfszweesrik*.

ZWEET, z. n., o., *des zweets*, of *van het zweet*; het meerv. is niet in gebruik. Schertfende bezigt men ook het verkleinw. *zweetje*. In de ruimfte beteekenis, elke zich droppelswijze vertoonende vochtigheid; b. v.: *het zweet op de steenen*, *aan de muren*, d. i. de warme dampen, welke zich aan de koude fteenen en muren vasthechten. In eenen bepaalderen zin, de uitwafeming of damp des dierlijken ligchaams, welke zich als water op de huid vertoont: *nat van het zweet zijn*. *Het zweet afdroogen*. *In het zweet geraken*. *Zich in het zweet werken*. *Het zweet brak hem uit*. *Het koude*,

de, of *klamme zweet brak hem uit. Ik dreef in mijn zweet*, ik zweette ongemeen sterk. *In het zweet uws aanschijns zult gij brood eten. Een zweet-drijvend middel. Zich in het zweet loopen. Hij mag zijn zweet niet ruiken*, hij heeft geen' lust tot arbeiden, is lui. Figuurlijk, is *zweet* ook vermoeijende arbeid: *dat heeft zweet gekost. Daar zal een zweetje op zitten*, in het gemeene leven, dat zal wat arbeid vorderen. *Ik heb er een zweetje van gehaald*, ik heb er zwaar aan gearbeid. Ook zegt men: *het luije zweet zal hem uitbreken*, voor: hoe ongaarn hij wil, zal hij toch moeten arbeiden. Wijders plegen de Jagers het bloed der dieren *zweet* te noemen. Van hier *zweeterig*. Zamenstell.: *doodzweet*, *nachtzweet*, enz. — *zweetdoek*, *zweetgat*, enz.

Zweet, hoogd. *schweisz*, nederf. *sweet*, angelf. *swat*, *swaet*, eng. *sweat*, zweed. *svett*, ijsl. *sueit*, pool. *svad*, wall. *chwijs*, lat. *sudor*, fr. *sueur*, gr. *ἱδρως*. Men heeft voor lang reeds aangemerkt, dat het begrip van vochtigheid in dit woord het heerschende is, en dat het, door middel van de voorgevoegde *z*, tot *water*, hoogd. *wasser*, nederf. *water*, angelf. *waeta*, zweed. *vätska*, behoort; even als het gr. *ἱδρως*, *zweet*, met *ὑδωρ*, *water*, vermaagschapt is.

ZWEETBAD, z. n., o., *des zweetbads*, of *van het zweetbad*; meerv. *zweetbaden*. Van *zweet*, *zweeten*, en *bad*. Een bad, eene kamer, of besloten plaats, waarin een zieke, door uitwendige warmte, tot sterk zweeten gebragt wordt.

ZWEETBANK, zie *zweeten*.

ZWEETDOEK, z. n., m., *des zweetdoeks*, of *van den zweetdoek*; meerv. *zweetdoeken*. Van *zweet* en *doek*. Een doek, geschikt om het zweet af te droogen: *ende sijn aengesicht was omwonden met eenen sweetdoek*. BIJBELV.

Zweetdoek, KIL. *sweetdoeck*, hoogd. *schweisztuch*, bij OTTFRID. *sueczduch*, TAT. *sueizlachan*.

ZWEETDRANK, z. n., m., *des zweetdranks*, of *van den zweetdrank*; meerv. *zweetdranken*. Verkleinw. *zweetdrankje*. Van *zweet*, *zweeten*, en *drank*. Een drank, om te doen zweeten: *ik heb eenen zweetdrank ingenomen*.

ZWEETEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zweette*, *heb*

heb gezweet. Bedrijv., in de gedaante van zweet van zich geven: *bloed zweeten.* In de gemeenzame verkeering zegt men, wanneer men zijne meerderheid boven een' ander wil te kennen geven; b. v., wanneer men iemand als schilder, als advocaat, enz. wil verachten: *zulk een' schilder — zulk een' advocaat, kan ik wel zweeten.* Onzijd., zweet van zich geven: *wat zweet gij! Ik zweet er al van. Hij zweette van angst. De steenen zweeten, de muren zweeten*, wanneer de warme uitwasemingen van buiten zich op de koude steenen, muren, enz. plaatsen; welke uitdrukking uit de oppervlakkige gewaarwording des gezigts ontstaan is. *Het leder zweet*, wanneer het vochtig wordt. *De fleschen zweeten*, wanneer de vochtigheid zich droppelsgewijze daaraan hecht. *Het ijzer* wordt gezegd *te zweeten*, wanneer het begint te smelten. Bij de Jagers *zweet het wild*, wanneer het bloedt. Figuurlijk, is *zweeten* zwaren arbeid verrigten, zich door bezigheid afmatten: *den ganschen dag bij de boeken zweeten.* Van hier *zweeter, zweeting.* Zamenstell.: *zweetbad, zweetbank*, een bank, waarop de soldaten in de wachthuizen slapen, en figuurlijk, eene plaats, waar men eenen hoogen graad van angst gewaarwordt, — *zweetdrank, zweetdroppel, zweetmiddel*, een middel om te doen zweeten, als *zweetdrank* — *zweetpoeder*, een poeder, om het zweet uit te drijven, *zweetvos*, enz.

Zweeten, Kil. *swieten*, hoogd. *schweiszen, schwitzen*, bij Ottfrid. *suizzan*, nederſ. *sweten*, eng. *to sweat.* Zie *zweet.*

ZWEETGAT, z. n., o., *des zweetgats*, of *van het zweetgat*; meerv. *zweetgaten.* Verkleinw. *zweetgaatje.* Van *zweet* en *gat.* Zeer kleine openingen in de huid, bij menschen en dieren, waardoor de uitwasemingen en het zweet naar buiten dringen.

ZWEETERIG, *zweetig*, bijv. n. en bijw., *zweeteriger, zweeterigst.* Van *zweet*, zie *ig.* Die, of dat ligt zweet: *ik ben niet zeer zweeterig. Zweeterige muren.* Nat van zweet: *zweeterige handen. Zweeterige voeten.* Van hier *zweeterigheid.*

ZWEETKAMER, zie *zweetbad.*

ZWEETMIDDEL, zie *zweeten.*

ZWEETPOEDER, zie *zweeten.*

ZWEETVOS, z. n., m., *van den zweetvos*; meerv. *zweet-*

zweetvossen. Verkleinw. *zweetvosje.* Van *zweet*, *zweeten*, en *vos.* Eene soort van vossen, d. i. roodachtige paarden, wier haar zoo met wit geschakeerd is, dat zij schijnen met zweet bedekt te wezen.

ZWEETZIEKTE, z. n., vr., *der*, of *van de zweetziekte*; het meerv. is niet in gebruik. Van *zweet*, *zweeten*, en *ziekte.* Eene, in de zestiende eeuw, bekende aanstekende ziekte, welke uit Engeland naar Duitschland, en vervolgens in de Nederlanden kwam, en met onophoudenlijk zweeten gepaard ging. Zij was bekend onder den naam van *engelsche zweetziekte*, ook *engelsch zweet*, *zweetkoorts*, bij Kil. *sweetende sieckte*, *morbus anglicus*, *sudor britannicus.* Wagenaar maakt, in zijne geschiedenis van Amsterdam, gewag van deze ziekte; doch vergist zich met te stellen, dat dezelve, omtrent het jaar 1529 in Duitschland ontstak; daar zij uit Engeland naar Duitschland overgebragt was.

ZWEI, z. n., vr., *der*, of *van de zwei*; meerv. *zweijen.* Een schuinsche winkelhaak; bij Halma.

ZWELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zweelde*, *heb gezweeld.* Bij Kil. en anderen, met een vork, of gaffel, omkeeren, inzonderheid van het hooi: *het hooi zwelen.* Van hier *zweler.*

ZWELG, zie *zwelgen.*

ZWELGEN, onz. en b. w., ongelijkvl. *Ik zwolg*, *heb gezwolgen.* Eigenlijk, slokken; eene bij ons reeds verouderde beteekenis, welke echter in het zweed. *svälja*, angelſ. *svelgan*, eng. *to swallow*, en deen. *svälge*, nog voorkomt. Wij hebben hiervan nog het zamengestelde *verzwelgen*, nederſ. *verschwelgen: de zee heeft hem verzwolgen.* Figuurlijk, zich in eten en drinken aan onmatigheid overgeven: *zij doen niets*, *dan brassen en zwelgen.* Van hier *zwelger*, *zwelgerij*, het zwelgen — onmatig gebruik van spijs en drank — *zwelging*, *zwelgster.* Zamenstell.: *inzwelgen*, *verzwelgen*, enz. Van het zelfstandige *zwelg*, een' slok, oul. de keel.

ZWELGERIJ, zie *zwelgen.*

ZWELKENBOOM, z. n., m., *des zwelkenbooms*, of *van den zwelkenboom*; meerv. *zwelkenboomen.* Watervlierboom. Zamenstell.: *zwelkenboomenhout*, ook *zwelkenhout.*

ZWELLEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zwol, ben gezwollen*, uitzetten, vooral in de hoogte. Eigenlijk: *de rivier is gezwollen. Dat ſpek zwelt in den ketel.* Van menſchelijke en dierlijke ligchamen, wanneer eene inwendige oorzaak dezelve op eene onnatuurlijke wijze uitzet en verdikt: *gezwollen voeten hebben. Mijne eene haad is gezwollen. Dat kind heeft eenen gezwollen buik.* Figuurlijk: *mijn hart zwol van vreugde. Zijn moed begon te zwellen. Hij zwol van gramſchap;* anders *hij zwol op;* en, in de gemeenzame verkeering: *hij werd dik*, of *maakte zich dik.* KIL. bezigt hiervoor ook *zwillen*, of *ſwillen;* zoo ook VOND: *dan zwilt mijne blaackende lever van overloopende galle.* Van hier *zwelling.* Zamenſtell.: *opzwellen*, enz.

Zwellen, hoogd. *ſchwellen*, OTTFRID. *ſuellan*, nederſ. *ſwellen* en *ſwillen*, angelſ. *ſwillan*, eng. *to ſwell*, zweed. *ſvälla.* Het heerſchende begrip dezes woords is de uitzetting van binnen naar alle zijden, bijzonder in de hoogte.

ZWEMBLAAS, zie *zwemmen.*

ZWEMKUNST, zie *zwemmen.*

ZWEMMEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zwom, heb* en *ben gezwommen.* Dit woord bootst den klank der golvende beweging van iets, dat vloeit, na; in welken zin het in het gemeene leven nog voorkomt: *de wijn zwemt langs den vloer;* of, volgens eene niet ongewone figuur: *de vloer zwemt van wijn.* Zoo ook, in den verheven ſtijl: *de traan, die in haar ooge zwemt.* Doch, gelijk men bij ſommigen vindt: *haar oog swom in tranen*, is eene te harde en overdreven figuur. — Wijders, van een vloeibaar ligchaam, (behalve de lucht) gedragen worden, en zich op zulk eene wijze, op en in hetzelve bewegen, of drijven, (in tegenſtelling van zinken:) *ijzer zwemt niet. Hout zwemt op het water. De visſchen zwemmen in de zee. Hij kan niet zwemmen*, zich door beweging van handen en voeten, in het water niet ophouden. *Leeren zwemmen. Zich met zwemmen redden. Wij hebben den ganſchen dag gezwommen.* Wanneer de rigting van het zwemmen uitgedrukt wordt, gebruikt men het hulpw. zijn: *hij is over de rivier gezwommen. Ik was aan land gezwommen. Wij zijn terug gezwommen.* Oul. bezigde men *zwemde*, waarvoor thands *zwom* in gebruik is: *ende zwemden over tot hem.*

BIJB. 1477. — Figuurlijk, zegt men, bij vergrooting, *in zijn bloed zwemmen. Het eten zwemt in de boter. Wij zwommen in den wijn.* Naar eene andere figuur, *zwemt men in vreugde, in droefheid* enz., wanneer men dezelve in eene ruime mate ondervindt, en zich daar aan met alle zijne bewegingen overgeeft; *mijn hart zwemt diep in rouw*, enz. *Maar het Bruitje zwemt in vreugt.* MOON. Van hier *zwemmen, zwemming.* Zamenstell.: *afzwemmen, inzwemmen, opzwemmen*, enz. — *Zwemblaas*, waar door de visschen zwemmen; ook eene blaas die zij gebruiken, welke niet kunnen zwemmen, om op het water te drijven, *zwemkunst, zwemmergans, zwemplaats, zwemvoet*, een dier, dat zwemvoeten heeft, — *zwemvogel*, enz.

Zwemmen, hoogd. *schwimmen*, OTTFRID. *suimman*, eng. *to swim*, zweed. *simma*, ijsl. *sinna, swimma.*

ZWEMVOET, zie *zwemmen.*

ZWENDELEN, zie *zwindelen.*

ZWENGEL, z. n., m., *des zwengels*, of *van den zwengel*; meerv. *zwengels.* Het zeil van een' windmolen. Ook eene wip, waarmede men goederen uit en in de schepen werkt, of de lange dunne balk, of roede, waarmede de emmer, in den waterput neergelaten en weder uitgehaald wordt, anders *zwankroede.* Eindelijk de hevel, of het dwarshout van eene klok, het welk door middel van eenen reep neergetrokken wordt, om de klok in beweging te brengen. Zamenstell.: *molenzwengel, putzwengel*, enz.

Zwengel, KIL. ook *swingel*, hoogd. *swängel*, zweed. *svängel.* Van *zwengen, vibrare*; en dit van *zwenken.*

ZWENK, z. n., m., *des zwenks*, of *van den zwenk*; meerv. *zwenken.* Draai, keer, zwaai: *onverwacht maakte hij eenen zwenk, en verwijderde zich van ons.* Figuurlijk: *in eenen zwenk*, in een oogenblik, zoo snel als een enkele zwenk van het ligchaam, *was hij uit ons gezigt.* Van *zwenken.*

ZWENKEN, bed. en o., w., gelijkvl. *Ik zwenkte, heb* en *ben gezwenkt.* Bedr., draaijen, zwaaijen, omwenden: *de vaandels zwenken. Een paard zwenken.* Voor *zich zwenken*, wordt dit woord ook onzijd. gebezigd:

Keer eens, zwenk eens, snel en vlug
Voerman, langs uw baan terug. TOLLENS.

Van

Van geheele rijen soldaten: *zij zwenken zeer gelijk. Zwenk!* Ook figuurlijk: *toen hij zag, dat zijne bedoeling zoude missen, zwenkte hij*, voegde hij zich bij eene andere partij. *Hij was al schielijk gezwenkt*, van denk- en handelwijs veranderd. Van hier *zwenker*, *zwenking*.

ZWEREN, bedr. en o., w., ongelijkvl. *Ik zwoer, heb gezworen.* Over het algemeen, beteekent het met sterke bewoordingen verzekeren, bevestigen, eenen eed doen: *hij heeft daarop gezworen. Valschelijk zweren.* Bedreigende verzekeren: *ik zweer, dat ik het op u verhalen zal. Ende hij swoer, dat ick over de jordane niet soude gaan.* BIJBELV. Ook, bij dit verzekeren en bedreigen, eenen anderen persoon, of eene zaak, tot getuige der waarheid, en tot wreker des bedrogs, aanroepen; terwijl de persoon of zaak, welke daarbij aangeroepen wordt, gemeenlijk het woordje *bij* bekomt: *bij iets zweren. Ick sweere bij mij selven, spreekt de Heere.* BIJBELV. *Die sweert bij den throon Gods*, BIJBELV. *Bij God, bij al wat heilig is, zweren. Sweert ganschelijck niet, noch bij den hemel.* BIJBELV. *Steen en been zweren* (even als *steen en been klagen*), of *bij steen en been zweren*, in het gemeene leven. Op gelijke wijze zeiden reeds de Grieken en Romeinen, *jovem lapidem jurare*; welke spreekwijs bij Cicero, Gellius, Apulejus en anderen voorkomt, en uit het gebruik verklaard wordt, daar men weleer, bij eenen plegtigen eed, eenen steen in de hand hield, en daarmede het daarbij staande offerdier dood smeed. *Been*, in de spreekwijs *steen en been*, beteekent waarschijnlijk *het gebeente der Heiligen*, waarbij men, in de roomsche kerk, pleegt te zweren. *Ik wil daarop niet zweren*, d. i. ik wil niet zweren, dat het waar is. *Iemand den dood zweren. Iemand trouw zweren. Iemands verderf zweren. Hij is mijn gezworen vijand*, d. i. die mij tevens eeuwige vijandschap gezworen heeft. — In eene naauwere beteekenis is *zweren* God plegtiglijk tot getuige der waarheid en tot wreker des bedrogs aanroepen. *Iemand laten zweren. Op het Evangelie zweren*, den vinger, bij het doen van den eed, op het Evangelie, of op den bijbel, leggen. *Den eed van getrouwheid zweren. In de ziel van een' ander zweren*, in deszelfs naam. *Een gezworene*, iemand, die, in

deze of gene betrekking beëedigd is, *een gezworen klerk*, *makelaar* enz. Ook wordt het, voor vloeken gebezigd: *hij zweert verschrikkelijk! hij doet niets, dan vloeken en zweren*. Van hier *zweerder*, *zwering*. Zamenstell.: *afzweren*, *bezweren*, *verzweren*, enz.

Zweren, KIL. *sweren*, hoogd. *schwören*, bij ULPHIL. *swaran*, KERO *sueyran*, OTTFRID. en TAT. *sueran*, nederſ. *swörrn*, angelſ. *swerian*, eng. *to swear*, zweed. *svärja*. ijſl. *sveria*. JUNIUS en WACHTER leiden het van het oude gothiſche *sveran*, eeren, af; FRISCH van het lat. *jurare*, gelijk de Franſchen ook van *juramentum* hun *serment* gemaakt hebben; anderen van *severare*, *adseverare*; wederom anderen van *zwaar*; en nog anderen van *waar*. ADELUNG brengt het tot het oude *waren*, *wara*, ſpreken, met de voorgevoegde *z*, waarvan misſchien ook ons *woord* en *waar*.

ZWEREN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zwoer*, *heb gezworen*. Van *zweer*, z. n., vr. Etteren: *mijn vinger zweert*. *Ik vrees, dat het wondje zal zweren*. Van hier *zwering*. Zamenſtell.: *afzweren*, *uitzweren*, enz.

ZWERK, z. n., o., *des zwerks*, of *van het zwerk*; het meerv. is niet in gebruik. Eene drift van wolken, en wel van dikke wolken, welke regen of onweer dreigen: *het zwerk drijft noordwaarts*. *Wanneer de reij der Pleiaden het zwerk ſcheurt*. VOND. *Die ſonne dect her met enen ſwerke*. LOD. V. VELTH. Figuurl.: *zijne gedachten ſtijgen op boven het zwerk*, hij heeft zeer verhevene gedachten. HALMA.

Zwerk, KIL. *ſwercke*, hoogd. *ſchwark*. ADELUNG acht het uit eene zelfde bron met *zwart* afkomſtig. TEN KATE brengt het tot het angelſ. *ſweorcan*, *ſweorcian*, verduiſteren.

ZWERM, z. n., m., *des zwerms*, of *van den zwerm*; meerv. *zwermen*. Eigenlijk, een veel beweging en geruiſch makende hoop van levende wezens: *een zwerm bijen*, een hoop bij elkander levende bijen. *De ganzen vliegen in geheele zwermen*. Een ongeſchikte hoop van ſlechte menſchen heet insgelijks *een zwerm*. *Een zwerm oproermakers*, *landloopers* enz.

Zwerm, *zwarm*, bij KIL. *ſwerm*, hoogd. *ſchwarm*, an-

angelf. *fwearm*, eng. *fwarm*, zweed. *fvärm*. Van *zwermen*.

ZWERMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zwermde*, *heb gezwermd*. Met veel geruisch, in menigte, heen en weer vliegen; van de bijen: *de bijen zwermen*. *De ftok heeft nog niet gezwermd*. Ook van menfchen, in ongeregelde hoopen rondzwerven: *de foldaten zwermen ten platten lande*. Van hier *zwerm*, *zwermer*, landlooper, ook een voetzoeker, insgelijks een dweeper. Zamenftell.: *zwermgeest*, vrijgeest. HALMA.

Zwermen, KIL. *fwermen*, hoogd. *zwärmen*, nederf. *fwarmen*, angelf. *fwearmian*, eng. *to fwarm*, zweed. *fvärma*. Dit woord fchijnt van het geluid der zwermende bijen ontleend te zijn.

ZWERMER, zie *zwermen*.

ZWERVEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zworf*, *heb gezworven*. Omdolen, geene vaste woonplaats hebben: *achter land zwerven*. *Ik heb tien jaren op zee gezworven*. *Van de eene plaats naar de andere zwerven*. In luidruchtige vrolijkheid langs de ftraat loopen: *zij hebben den ganfchen nacht door de ftad gezworven*. Van hier *zwerver*, iemand, die overal heen zwerft, bij KIL. ook een werpnet, dat in de rondte gellingerd, en zoo in het water gegooid wordt.

Dit *zwerven* is na verwant aan het voorgaande *zwermen*, eng. *to fwarm* en *to fwerve*, en aan ons *zwieren*.

ZWETSEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zwetfte*, *heb gezwetst*. Eigenlijk, veel en onbedacht fpreken. Doch in dezen zin is het verouderd. Groot fpreken, pogchen, fnorken: *Hij doet niets*, *dan zwetfen*. *Hij zwetst altoos op zijnen rijkdom*, — *van groote dingen*, enz. Van hier *zwetfer*, iemand, die de gewoonte heeft van veel te fpreken, en te pogchen, — *zwetfing*, *zwetsfter*.

Zwetfen, hoogd. *fchwatzen*, eng. *to twattle*, zweed. *fvasfa*. Het is ongetwijfeld een klanknabootfend woord.

ZWETSER, zie *zwetfen*.

ZWEVEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zweefde*, *heb gezweefd*. Dit woord bootst, door zijnen klank, de zachte beweging eenes dings, in een vloeibaar ligchaam, bijzonderlijk in de lucht, na. *Iets zweeft* in het water, in de lucht, wanneer het daarin eene zachte,

naauwelijks merkbare, beweging maakt. Aangaande eene sterkere beweging in het water is *zwemmen*, en in de lucht, *vliegen* gebruikelijk. *De nevel zweeft op de oppervlakte des waters, der aarde. De wolken zweven in de lucht. De geest Godts sweefde op de wateren. Gelijck een arent over sijne jongen zweeft.* Bijbelv. — De slippen van een gewaad *zweven*, wanneer zij los slingeren, en in de lucht schijnen te zweven. Figuurlijk, zegt men: *het zweefde mij op de tong*, wanneer men zich eenen naam, of eene uitdrukking, niet herinneren kan, en echter alle oogenblikken gelooft, dat men zich dezelve herinneren zal. *Dat zweeft mij immer voor de oogen, voor den geest*, dat komt mij altoos, als zigtbaar, in de gedachten, — ik herinner mij dat altoos, als of ik het zage. *Hoog zwevende gedachten. Zwevende geschillen*, welke nog niet bepaald, of uitgewezen zijn.

ZWEZERIK, zie *zweesrik*.

ZWICHTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zwichtte, heb gezwicht.* Bedrijv., de zeilen oprollen: *de zeilen zwichten*, van schepen en molens: *varen en malen met gezwichte zeilen.* Figuurlijk, intoomen bedwingen: *om den moed der anderen te zwichten*, Hooft. Onzijd., wijken, onderdoen: *voor iemand moeten zwichten.* Ook zonder *voor*: *de dood verwint het al; wij moeten ook haar zwichten.* Moon.

In beide beteekenissen schijnt het tot *wijken*, met eene voorgevoegde z, gebragt te kunnen worden; dewijl het *zwichten* der zeilen alleen bij eenen al te sterken wind plaats heeft, en dus genoegzaam het zelfde is, als voor den wind doen wijken.

ZWIEP, zie *zweep*.

ZWIEPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zwiepte, heb gezwiept.* Het zelfde als *zweepen.* En van hier het zelfst. *zwieping*, voor eene overhelling, schuinsche rigting.

ZWIEPING, zie *zwiepen*.

ZWIER, z. n. m., *des zwiers*, of *van den zwier*; meerv. *zwieren.* Verkleinw. *zwiertje.* Eigenlijk, draai, omdraaijing, omkeering: *hij nam eenen zwier, en viel in het water.* Figuurlijk, rondzwerving. losbandig leven: *zij gingen aan den zwier. Hij was, geraakte, aan den zwier.* Wijders, opschik; waarbij men de

klee-

kleederen, als 't ware, laat zwieren en flingeren, om zich bevallig voor te doen: *zij houden te veel van den zwier. Den zwier*, de mode, het gebruik in zich prachtig te kleeden, *volgen.* Verder, aardigheid, bevalligheid: *met eenen edelen zwier. Zich met eenen lustigen zwier omkrullen.* VOND. Van hier *zwieren*, *zwierig*.

TEN KATE brengt dit woord tot *warren*, *werren*, met eene voorgevoegde *z*.

ZWIEREN, onz. en bedr. w., gelijkvl. *Ik zwierde*, *heb gezwierd.* Eigenlijk, draaijen, zich wenden: *o Abram, Abraham! weerhoud uw hand in 't swieren.* F. v. DORP. *De vogel zwiert door de lucht. Hij zwierde langs de straat, als een dronken man. De schaatsenrijders zwieren van den eenen naar den anderen kant.* Figuurlijk, rondzwerven, een losbandig leven leiden: *zij doen niets; dan zuipen en zwieren.* Voorheen werd het ook bedrijv. gebezigd: *wanneer wij die Godin een kroontje om 't hulsel zwieren.* MOON. Zoo ook bij DULL. HOOGVL. en anderen. Doch thands wordt het meest onzijdig gebruikt. Van hier *zwiering*. Van *zwier*.

ZWIERIG, bijv. n. en bijw., *zwieriger*, *zwierigst.* Van *zwier*, zie *ig.* Naar den zwier, prachtig opgeschikt: *een zwierig kleed. Zwierig gekleed zijn, gaan. Zij is altoos even zwierig.* Bevallig: *hij doet alles zoo zwierig, dat hij allen menschen bekoort.* Verheven, bloemrijk; van den stijl gesproken: *hij schrijft eenen zwierigen stijl.* Van hier *zwierigheid*, *zwieriglijk*.

ZWIJDIG, ook *zwindig*, bijv. n. en bijw., *zwijdiger*, *zwijdigst.* Oul. gebruikelijk, voor veel, zeer: *zwijdig volk*, *zwijdig geld*, voor veel. *Zwijdig groot.* J. J. SCHULTENS.

ZWIJGACHTIG, zie *zwijgen.*

ZWIJGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik zweeg*, *heb gezwegen.* Eigenlijk, zijne stem niet laten hooren, en in eene bepaaldere beteekenis, niet spreken: *als hij dit gezegd had, zweeg hij. Dat uwe vrouwen swijghen in de gemeijnte.* BIJBELV. *Zwijg! zeg ik u. Ik heb lang genoeg gezwegen. Zich te bersten zwijgen*, zoo lang zwijgen, dat men bijkans bersten zou. *Stil zwijgen* is eigenlijk eene overtolligheid, voor enkel *zwijgen. Van iets zwijgen*, daarvan niet spreken. *Op iets zwijgen*, daarop niets zeggen. *Voor iemand zwijgen*, in

in zijne tegenwoordigheid, uit vrees, uit eerbied, voor hem, niet spreken. Wijders, een geheim bewaren, eene toevertrouwde zaak niet door woorden bekend maken: *kunt gij zwijgen? Hij kan volstrekt niet zwijgen.* — Figuurlijk, ophouden werkzaam te zijn: *in den krijg moeten de wetten zwijgen. Eindelijk zweeg de wind*, het werd stil.—Fraai bezigt VOND. dit woord, omtrent eene weegschaal: *De tong der weegschaal zweeg zoo' langze in tegenwigt bleef twijfelen.*—Als een bedrijvend werkw., wordt het voor *verzwijgen*, verbergen, verholen houden, gebezigd: *hij kan zijne eigene schande niet zwijgen. Dat kan ik niet zwijgen.* Van hier *zwijger*, *zwijging*, *zwijgster*, enz. Zamenstell.: *verzwijgen*, enz. — *Stilzwijgend*, *stilzwijgendheid.*

Zwijgen, KIL. *swijghen*, hoogd. *schweigen*, KERO *suigeen*, OTTFRID. *suigan*, nederf. *swigen*, angelf. *swighan.* ADELUNG houdt *zwijgen* voor eene figuur van *wijken*, *zwijken*, *zwichten.* In het zweed. is *sviga* wijken; en OTTFRID. bezigt *suichan*, voor verlaten. Bij HORNEGK komt *dagen* voor *zwijgen*, voor, het welk, even als het zweedsche *tiga*, zwijgen, zijne verwantschap met het lat. *tacere* niet kan verloochenen; gelijk ook het gr. *σιγαν* daartoe behoort.

ZWIJGER, z. n., m., *des zwijgers*, of *van den zwijger*; meerv. *zwijgers*, iemand, die zwijgt: *er is geen spreker, die een' zwijger kan verbeteren*, spreekw., het is dikwerf beter te zwijgen, dan te spreken.

ZWIJKEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zweek*, *ben gezweken.* Van *zwijk*, bij KIL. *swijck*, *defectus*, *labefactatio.* Het zelfde als *bezwijken*, bij KIL. *swijcken*, *deorsum flecti*, *deficere*, angelf. *swican*, ijsl. *svijkia.* Buiten zamenstelling is het niet meer in gebruik. TEN KATE brengt het tot *wijken*, met eene voorgevoegde z.

ZWIJM, z. n., vr., *der* of *van de zwijm*; zonder meerv. Bezwijming, duizeling: *zij lag in zwijm. In zwijm vallen.* Zamenstell.: *katzwijm*, *zonnezwijm.* Van hier *zwijmen*; zie dit woord.

Zwijm, bij KIL. ook *zwijmel*, of *swijmel*, hoogd. *schweimel*, waarvan *zwijmelen*, *zwijmeling.*

ZWIJMEL, zie *zwijm.*

ZWIJMELEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zwijmelde*, *heb gezwijmeld.* Van *zwijmel*; ook het voortdurend werkw. van *zwijmen.* Duizelig worden, in zwijm vallen: *ik*

draaide haar rond, en zij zwijmelde. Van hier *zwijmeling.* Zamenstell.: *zwijmelgeest, zwijmelwijn*, enz.

ZWIJMEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zwijmde, heb gezwijmd.* Van *zwijm.* Het zelfde als *bezwijmen.* In onmagt vallen: *zij zwijmt, als zij maar bloed ziet.* Van hier *zwijming.* Zamenstell.: *bezwijmen*, enz.

Zwijmen, Kil. *swijmen*, hoogd. *schweimen*, nederf. *sweimen, swemen, swimen*, zweed. *svimma*, angelf. *swiman*, ijsl. *swima*, eng. *to swim.* Oul. werd *zwijmen* ook voor *zweemen* gebezigd, waarvan *zwijmsel*, voor *zweemsel: al draagenze eenigh zwijmsel van mij.* Hooft.

ZWIJMSEL, zie *zwijmen.*

ZWIJN, z. n., o., *des zwijns*, of *van het zwijn*; meerv. *zwijnen.* Verkleinw. *zwijntje.* Een ongehorend, viervoetig dier, met gespleten klaauwen, borstels in in plaats van haar, en eenen harigen gekronkelden staart. Het wentelt zich gaarn in den drek, vreet allerlei ontuig, behoort in Indie te huis, en is van daar tot ons naar Europa gekomen. *Een wild zwijn. Eene kudde zwijnen.* Figuurlijk, een vuil mensch: *een morsig zwijn.* Een vraat, een zuiper: *hij is een regt zwijn.* Van hier *zwijnachtig*, enz. Zamenstell.: *zwijnegel, zwijnendistel*, lat. *scolijmus*, een plantengeslacht, — *zwijnendrek, zwijnenhoeder, zwijnenjagt, zwijnenjongen*, een jongen, die op de zwijnen past, — *zwijnenkot, zwijnensla*, lat. *hijoseris*, zekere plant, — *zwijnentijd*, de tijd, wanneer de wilde zwijnen vet zijn, — *zwijnenvleesch, zwijnsborstels, zwijnshaar, zwijnshoofd, zwijnskop, zwijnspriet*, speer, die men op de jagt der wilde zwijnen gebruikt, — *zwijnstrog*, enz. — *geltzwijn*, enz.

Zwijn, hoogd. *schwein*, bij Ulphil. *sweina*, Tatian. *swin*, nederf. *swien*, eng. en angelf. *swine*, zweed. *svin*, pool. *swinia*, wend. *swino.* Het schijnt, dat de onreinheid van dit dier aanleiding tot deszelfs benaming heeft gegeven; terwijl het dan tot het oude *wahn*, |troebel, en het angelf. *fenn*, drek, zoude behooren. Men brengt het ook tot het gr. *σύϊνος*, van *σῦς*, een varken.

ZWIJNDRECHT, zie *zwin.*

ZWIJNENTIJD, zie *zwijn.*

ZWIJNSPRIET, zie *zwijn.*

ZWIK, z. n., m., *des zwiks*, of *van den zwik*; het

 meerv.

meerv. is niet in gebruik. Verkleinw. *zwikje.* Van *zwikken.* Knak, verdraaijing, verstuiking: *hij heeft een gebrek in zijne lenden; dat heeft hij door eenen zwik gekregen.* Het verkleinw. *zwikje* wordt gebezigd voor een houten pennetje boven in de vaten, om de lucht daarin te laten komen: *doe het zwikje op het vat.*

ZWIKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. *Ik zwikte, heb gezwikt.* Bedrijv., knakken, de lenden breken: *een kind, door onvoorzigtigheid zwikken.* Figuurl: *het gezagh gezwikt en gezwakt was.* HOOFT. Doch als bedrijvend wordt het zelden meer gebezigd. Onzijd., door te schielijke overhelling, de lenden breken, of zich verstuiken: *een kind laten zwikken. Ik zwikte, en brak mijn been.* Waggelen, niet vast gaan: *zij zwikt, bij aanhoudendheid, onder het gaan.* Van hier *zwikking.* Zamenstell.: *verzwikken.*

TEN KATE brengt dit woord tot *wikken*, met eene voorgevoegde *z.*

ZWILG, *zwilk*, z. n., o., *des zwilgs*, of *van het zwilg*; het meerv. is buiten gebruik. Zeker gegomd linnen, eene soort van trielje: *met swilligh en swart linnen.* BREDER.

Zwilg, *zwilk*, hoogd. *zwillich.* Eigenlijk is *zwilg* een linnen weefsel uit dubbele draden gemaakt, van *zwillen*, *twillen*, dubbel maken; en *trielje*, hoogd. *drillich*, een weefsel van driedikke draden, van het oude *thrilic*, drievoudig.

ZWIN, z. n., o., *des zwins*, of *van het zwin*; meerv. *zwinnen.* Dezen naam draagt eene kreek, kil, of geul: *men heeft op het koegras nog eenige kreeken, of zwinnen, gelijk men alhier zegt.* PALUDAN. Hiermede overeenkomstig wordt de vlaamsche haven bij Sluis *het zwin* genoemd. En hoogstwaarschijnlijk is de naam van *zwindrecht*, of *zwijndrecht*, hiervan ontleend, en niet, gelijk sommigen meenen, van den overtogt der zwijnen.

ZWINDEL, z. n., m., *des zwindels*, of *van den zwindel*; het meerv. is niet in gebruik. Die zwakheid van het hoofd, waarbij alles met ons schijnt om te draaijen. In dezen zin is het reeds buiten gebruik; bij KIL. *swindel*, *swijmelinghe.* Figuurlijk wordt het somwijlen voor eene onbezonnen handeling gebezigd, wanneer men, zonder grond, gewaagde ontwerpen ter

ver-

verkrijging van winst ſmeedt. *De zwindel in den handel*, welke den *marchand avanturier* uitmaakt. Van hier *zwindelen*. Zamenſtell. : *zwindelgeest ; dat een zwindelgeest velen heeft verdraaijt*. H. DE GR. — *zwindelhandel*, enz.

Zwindel, hoogd. *ſchwindel*, zweed. *ſvindel*, ijſl. *ſundla*. Van *zwinden*.

ZWINDELAAR. *zwendelaar*, z. n., m., *des zwindelaars*, of *van den zwindelaar* ; meerv. *zwindelaars*, *zwindelaren*. Van *zwindelen*, *zwendelen*. Alleen in den figuurlijken zin gebruikelijk, voor iemand, die zwindelhandel drijft. *Hij is een zwindelaar*. Van hier *zwindelarij*, in de figuurlijke beteekenis van *zwindelhandel*.

ZWINDELARIJ, zie *zwindelaar*.

ZWINDELEN, *zwendelen*, onzijd. w., gelijkvl. *ik zwindelde*, *heb gezwindeld*. Dwarlen, draaijen, duizelig zijn : *ik zwindel op deze hoogte*. *Sedert zwindelden zijn zinnen vast om en wederom*. VOND. *Alles zwindelt voor mijne oogen*. Wijders, overeenkomſtig met de figuurlijke beteekenis van het woord *zwindel*, eenen ongeoorloofden, onbezonnen handel drijven, onwaarſchijnlijke gewaagde ontwerpen ſmeden : *hij doet niets, dan zwindelen*. Van hier *zwindelaar*, *zwindelig*, *zwindeligheid*, *zwindeling*.

Zwindelen, hoogd. *ſchwindelen*, van *zwindel*, en is, volgens HUIJDECOPER, van eenen oorſprong met *gezwind*, en gelijk *wind* vermaagſchapt met *winden* en *wenden*. Zie verder *zwindel*.

ZWINDELGEEST, zie *zwindel*.

ZWINDELHANDEL, zie *zwindel* en *zwindelaar*.

ZWINDEN, onz. w., ongelijkvl. *Ik zwond*, *ben gezwonden*. Oul. beteekende dit woord ſnel in de ronde bewogen worden : *wint*, *die om de huiſen ſwint*. H. HOFFER. Van hier *zwindel*, in den zin van draaijing in het hoofd. Figuurlijk, ſchielijk ophouden te zijn, vergaan, verdwijnen ; in welke beteekenis *verzwinden* thands meest gebruikt wordt. Van hier *gezwind*.

Zwinden, oul. *zwijnen*, zonder *d* ; zoo ook bij OTFRID, *ſuinen*. nederſ. *ſwinen*, *ſweinen*, en *dwinen*, angelſ. *aſwinan*, zweed. *ſvinna* en *tvina*, ijſl. *ſwina* en *dwina*, eng. *to dwine*, *to dwindle*, hoogd. *ſchwinden*. *Zwinden* en *gezwind* zijn natuurlijke uitdrukkingen eener ligte ſnelle beweging, waartoe ook *wind*, *wenden* enz. behooren.

ZWINDIG, zie *zwijdig.*

ZWINGEL, zie *zwingelen.*

ZWINGELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik zwingelde, heb gezwingeld.* Van *zwingel, zwinge*, eene wip, ook een vlegel, waarmede het vlas gezwingeld wordt: *vlas zwingelen*, anders *zwingen.* Dit *zwingen*, voor ſlaan, ſlingeren, komt nog in de BIJBELVERT. voor: *hem aan alle zijden zwingende ghelijck het riet van den wint.* Oul. zeide men ook *het vendel zwingen.* Van hier *zwingeling.* Zamenſtell.: *zwingelhout, zwengelhout*, het dwarshout van eenen wagen.

Zwingelen, zwingen, hoogd. *ſchwingen*, bij ULPHIL. *ſwingen.*

ZWINGEN, zie *zwingelen.*

ZWINKSEL, z. n., o., *des zwinkſels*, of *van het zwinkſel;* het meerv. is niet in gebruik. Zweemſel, gelijkenis, bij MEIJER.

Dat zelfs der vrienden oogen
't Ellendigh aangezicht noch zwinkſel kennen mogen.
VOND.

ZWITSER, z. n., m., *des zwitſers*, of *van den zwitſer;* meerv. *zwitſers.* Een in zwitſerland geboren perſoon; vrouwel. *zwitſerin.* Van hier *zwitſersch*, dat uit zwitſerland afkomſtig is, of daartoe behoort: *zwitſerſche kaas.* Zamenſtell.: *zwitſerland*, enz. ADELUNG zegt, dat dit woord zamengeſteld is uit *zwart* en *wit*, ziende op het zwart en wit geſtreept haar.

ZWITSERSCH, zie *zwitſer.*

ZWOEGEN, onz. w., gelijkvl. *Ik zwoegde, heb gezwoegd.* Klank nabootſend woord. Hijgen, ſterk ademhalen: *hij zwoegde van vermoeidheid.* Sterk arbeiden, vermoeijend bezig zijn: *en ſlaaft en zwoegt en zwoet.* VOND. *Hij zwoegde, onder den last der regering.* Van hier *zwoeging, zwoeger.*

ZWOEL, bijv. n. en bijw., *zwoeler, zwoelst.* Het zelfde als *zoel. Het is heden zeer zwoel. Eene zwoele lucht. Zwoele winden.* D. SMITS. *Zwoele zonneſchijn.* H. DULL. Van hier *zwoelheid.*

Zwoel, ook *zoel*, bij KIL. *ſoel* en *ſmoel*, hoogd. *ſchwül*, nederſ. *ſwool, ſwolig*, eng. *ſweltrij, ſultrij*, angelſ. *ſwilic.* Het drukt eene ſtilte, en afmattende warmte uit, waar bij geene beweging der lucht plaats heeft. Zie *zoel.*

ZWOL,

ZWOL, z. n., o., *van zwol*; zonder meerv. Eene ſtad. Van hier *zwollenaar*, *zwolsch*, enz.

ZWOORD, z. n., o., *des zwoords*, of *van het zwoord*; meerv. *zwoorden*. Eigenlijk, de dikke harde huid van een varken: *men hakt onder het zult ook een gedeelte zwoord. Zwoord van ſpek*, *ham. Dat ſpek heeft dik zwoord.* Van eenen hardhoorigen, of iemand, die veinst, niet wel te kunnen hooren, zegt men: *het is, of hij zwoord achter zijne ooren heeft.* Figuurlijk: *'t zwoord van den velde overloopen met zandt.* Hooft.

Zwoord, Kil. *ſwaarde*, hoogd. *ſchwärte*, nederſ. *ſwaarde*, *ſware*, angelſ. *ſweard*; eng. *ſward*, zweed. *ſvard*, ijſl. *ſuardr*. Wachter leidt het van *waren*, *bewaren*, af, als het begrip van dekken, en dus bewaren, in zich bevattende. Daar het echter van een hard en dik dekſel gebruikt wordt, acht Adelung het van *zwaar* afkomſtig.

